M. 1. 6. 9. C

...a 1a 3a e 4a parte.

BIBLIOT. VITT. EMANUELE
14 Mn
51

EXAMEN DECRETORVM CONCILII Tridentini.

IN QVO EX SACRAE SCRIpturæ norma, collatis etiam orthodoxis ueræ & purioris Antiquitatis testimonijs ostenditur, qualia sint illa Decreta, & quo artificio sint composita:

AVTORE MARTINO KEMNICIO.

M. D. LXVI.

IN PRIMA PARTE HVius Examinis explicantur hi loci.

De Scriptura.
De Traditionibus.
De Peccato originis.
De Concupiscentia quæ in renatis reliqua est.
De Conceptione beatæ Mariæ uirginis.
De Operibus infidelium seu non renatorum.
De Libero arbitrio.
De Iustificatione.
De Fide.
De Bonis operibus.

Opposita etiam est in hac prima parte responsio ad acerbam maledicentiam Iacobi Andradij Lusitani, &c.

INCLITO, ET SVMMAE SPEI ILLVSTRISSIMO *Principi ac Domino, D.* ALBERTO FRIDERICO, *illustrissimi Principis ac Domini, D. Alberti senioris, &c. filio: Marchioni Brandeburgensi, Prussiae, Stetini: Cassubiorum & Vandalorum Duci: Principi Rugiae: & Burggrauio Noribergensi, &c. Domino suo clementissimo:*

Gratiam, pacem, salutem & benedictionem à Deo *patre propter filium* Dominum *nostrum* Iesum Christum, *per* Spiritum *suum sanctum.*

ILlustrissime Princeps, Domine clementissime. Quod scriptum hoc, complectens grauissimas disputationes de praecipuis doctrinae coelestis capitibus, in Ttridentino concilio conspurcatis & deprauatis, Cels. uestrae in primo adhuc ętatis flore agēti, demissè offero: eius rei honestas & graues habeo cau-

ſas:quas Celſ. V. illuſtriſsimus parens, Princeps ac Dominus D. Albertus ſenior, &c. Dominus meus clementiſsimus, pro eximia, & iam ſenili ſua prudentia, ut ſpero, non improbabit. Homines ſapientes, omnibus tẽporibus, grauiſſimo conſilio cenſuerunt, in formandis à prima ſtatim ætate ſtudijs, uita & moribus eorum, qui ad ſpem Imperij nati ſunt, & educantur, plurimum operæ & diligentiæ ponẽdum eſſe: quia κοινὸν ἀγαθὸν, publicum & commune bonũ ſit, talis princeps, qualem ſapiens antiquitas in pulcherrimo illo Homeri uerſu deſcripſit:

ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής.

Vt autem Dei beneficio tales euadant, ualde multum intereſt reipub. quali inſtitutione à prima ſtatim ætate formentur, & ad quæ exercitia à teneris aſſuefiant. Qua de re multa extãt ſapiẽter cogitata, & uenuſtè dicta, & apud Poetas & apud Philoſophos.

In Eccleſia uerò filij Dei, Spiritus ſanctus uult, principes terræ non tantũ ad politicas & bellicas uirtutes formari: ſed præcipuè uult ipſos erudiri, ut ſeruiant Domino in timore, & filium ipſius, Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, à tenera

ra

ra ætate osculari discant: Psal.2. Vtq; sint benefici miseræ & exulantis Ecclesiæ nutricij: Isaiæ 49. Pulcherrimum enim spectaculum, Deo gratum, Ecclesiæ salutare, & ipsis angelis optatissimũ esse, Dauid affirmat Psal. 47. quando principes populorũ cõgregãtur cum populo Dei Abraham. apud illos enim qui sunt scuta terræ, Deus uehementer eleuatur. Et Ps.102. dulcissimã facit hypotyposin: Scribantur hæc in generationẽ alteram, quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cœlo in terram respexit: in cõueniẽdo populos & reges in unum, ut seruiãt Domino. Ita 4. Reg.11. Ioas in domo Domini, apud pontificem Ioiadam educatur: & quidem in ipsa domo Domini, ritu augustissimo inauguratur: diademate capiti imposito, & libro legis in manus tradito: cum tamẽ septem tantũ annorum puer tunc esset, cuius animus nõ poterat tunc quidem per ętatem, omnia legis mysteria capere. Ab ineunte tamẽ ætate, iudicârunt regij pueri animũ imbuẽdum esse illis cogitationibus, ut meminisset in quam spem educaretur: ut scilicet non tantum priuatim uoluntatẽ Dei agnosceret, Domino seruiret, & filiũ

oscularetur:sed ut illa traditione libri te
stimonij,cōmonefieret,publicam custo
diam doctrinæ diuinitùs patefactę,& in
libris sacris consignatæ,sibi , ut politico
magistratui,certo modo &ordine,à qui
busuis deprauationib.tutādā cōmēdari.
Ita ex Christianis regib.& principibus
multi bono consilio & pio zelo,liberos
suos,in collegijs Ecclesiast.quę tūc scho
lę erāt,& quasi plātaria Ecclesiæ Dei,uo
luerūt educari:& à prima ętate ita insti-
tui & formari,ut reuerentiā erga doctri-
nā Ecclesię,in primo ętatis flore conce-
ptā,postea in ipsa Imperij administratio
ne retinerēt & colerēt. Et sępe in tali in-
stitutione,Principū liberis propositi, tra
diti & cōmendati sunt libri,complectē-
tes explicationes de grauissimis, contra
sanam doctrinā motis cōtrouersijs. De
quibus etsi per ætatem tūc iudicare nō
poterant,admonebantur tamē, traditio
ne huiusmodi scriptorum, ad officiū pij
principis,ad quod educabātur,pertine-
re,ut & priuatim ab omnibus sanæ do-
ctrinæ corruptelis seriò abhorrerent, ut
que suo loco lupos afferentes alienā uo
cem,ab ouili arcerent & abigerent.
Cumq; non dubitē,illustriss. Ducem
Prussię,

Prussię, Dominum Albertum seniorem, &c. Dominũ meum clementiss. in hac graui sua ætate, nihil aliud in uotis habere, quàm ut pia filioli & hæredis sui institutio & formatio, per Dei gratiã ita benedicatur, ut unà cum diademate, etiam liber testimonij diuini, ipsi rectè tradi & commendari possit, utq; in nutricatiõe Ecclesiæ, paternis uestigijs insistat. Iudicaui igitur, Cels. ipsius non ingratum fore, meum hoc officium, ab ea gratitudine, quam Prussiæ multis nominibus debeo, non alienum, si inclito, & summæ spei Cels. suæ filiolo, Domino Alberto Friderico, &c. Domino meo clementissimo inscriberem & offerrem, Examen hoc Decretorũ concilij Tridentini, qđ certis rationibus ita flagitantibus conscripsi: ut cum aliud non possim, unà cũ precib. meis, commonefactione aliqua, institutionem illustriss. & summæ spei Principis, &c. adiuuarem: ut Cels. ipsius meminerit, in quam spem, non suę tantum Prussiæ, sed toti rei literariæ, & præcipuè Ecclesiæ educetur: utq; progrediente ætate, discat & agnoscere & odisse technas & fraudes tyrannidis pontificiæ, & regni Antichristi.

Non autem priuato uel consilio uel arbitrio, hoc argumẽtũ, graue sanè et difficile, mihi delegi: sed quodãmodo necessitate quadã mihi impositum est. Edidi ante biennium libellum, proponentẽ & quasi in tabella monstrantem præcipua capita Theologiæ Iesuitarũ: quæ ex quadã ipsorum censura collegeram, ut noua ista regni pontificij secta, Germaniæ nostræ detegeretur, quàm monstrosas opiniones profiteatur & circũferat. Ad illum libellum uerò, ne ex Iesuitarũ quidẽ secta hactenus quisquã responsionem instituere uoluit: credo quòd nemo, turpitudinis istius publicè detectæ patronus habere uoluerit. Tandem Andradius quidã Lusitanus, qui inter theologos Tridentini concilij, præcipuã personam sustinuit, ad profligãdum illum exiguum meũ libellum, magna & prolixa acerbitate exarsit. Idq; non suo quodam uel instituto uel arbitrio, sed (sicut ipse narrat) eorum instigationibus inflãmatus, quorum Tridẽti in concilio præcipua fuit autoritas: cum quidem (sicut ipse narrat) multorum sermone cognoscerẽt, aliqua nostrorum gratulatione, libellum istum meum fuisse exceptum.

Iam uerò ad primā inſpectionē, ſcriptū illud Andradij, propter acerbam & tumidam maledicentiā, cum quidem in reb. ipſis, ad profligatas Ieſuitarum opiniones, maiorem & craſsiorē ipſe addat impudentiam: ſtatuerā prorſus ſilentio pręterire. Sed cum attentius, res ipſas, quas Andradius tractat, conſiderarem, deprehendi ipſum quaſi aliud agendo, uoluiſſe ſimul myſteria quædam, quæ Tridēti in priuatis congreſſib. & deliberationibus agitata ſunt, in lucem producere. Cumq; illam perſonam, à Tridentinis patrib. ſibi impoſitam fuiſſe, ipſe narret: exiſtimo, uoluiſſe pontificios, poſt promulgata & edita impia ſua decreta, etiā interpretationem illorum orbi Chriſtiano tradere. Atq; hoc modo ex illis Andradij explicationib. animaduerti, quā multæ technæ, & quàm uariæ fraudes, in Tridentinis decretis inſidioſè occultentur: de quib. lector uix ſuſpicari poſſet, ſi obiter nuda decreta inſpiciat.

Cùm igitur omnino reſponſio aliqua opponēda eſſet: iudicaui hanc rationē, quæ cum aliqua lectoris utilitate coniūcta eſſet, fore cōmodiſſimā: ſi ex Andradij ſcripto, quod Tridenti durante concilio,

lio, hortatu & instigatione Patrum compositum erat, excerperentur ea, quæ decretis Tridentinis talem interpretationem addũt: unde nõ obscurè colligi potest, quæ ibi dictæ sentẽtiæ, quæ agitatæ deliberationes, ad deprauãda præcipua doctrinæ cœlestis capita. Et hac occasione institui examen primæ partis Decretorum concilij Tridẽtini, usq; ad doctrinã de Sacramẽtis. Altera uerò pars, si occupationes permiserint, & Ecclesię utilitas efflagitârit, Deo bene iuuante, subiũgetur. Cognoscet autem lector, ex commonefactione huius examinis, ex quàm insidiosis technis & fraudibus, consuta sint Tridentina decreta: hoc consilio & hoc fine, ut usitatas adulteratiões, quas ex philosophia malè & infeliciter cum Theologia dilutas, Mõachi in Ecclesiá inuexerunt, quoquo modo, inuitis & Deo & hominibus, retinere, confirmare, & stabilire possint. Adieci in plerisq; locis, fundamenta explicationum & refutationum, quantum quidem instituta examinis ratio tulit. Locum uerò, de Scriptura & traditionibus, quia in eo pontificij, totius suæ causæ robur & pręsidium, hoc quidem tempore collocant,
ali-

aliquanto plenius, iusta fermè tractatio ne explicaui. In tota autem hac ſcriptione, nihil conatus ſum noui afferre, ſed tantum antiqua, hoc eſt, uſitatam noſtrarum Eccleſiarum doctrinam repetere: quam non dubito eſſe Propheticam, Apoſtolicam, & uerè catholicam conſenſionem. Sed de conſilio ſcriptionis, in ipſa præfatione plura dicenda erunt.

Nunc igitur illuſtriſſime princeps Alberte Friderice, &c. ad Celſitudinem ueſtram reuertor: quam reuerenter & demiſſè oro, ut clementer audiat, quibus rationibus motus, ſcriptum hoc Celſitudini ueſtræ inſcribere & offerre uoluerim.

Aduerſarius meus Andradius, explicationes ſuas quas ita inſcribit: Sereniſſimo Regi Luſitaniæ, &c. cuius adoleſcentia, in primo ætatis flore, ſub Ieſuitarum diſciplina, referente Andradio, inſtituitur, deſtinauit: ut ſcilicet tenellus regis animus, ſi à Scriptura ad humanas traditiones abducatur, & ſuperſtitionibus pontificijs ab ineunte ętate, undique faſcinetur, non poſſit aliquádo progredi ad fraudes põtificias agnoſcẽdas, &

& ueritatis lucem aſpiciendã. Cogitaui igitur iuſtiores me habere cauſas, ut ſimili inſcriptiõe ſeu dedicatione, noſtros principes, qui in primo ætatis flore, in illa ſimplici & fundatiſsima doctrina, quę à Deo generi humano patefacta, & literis propheticis & Apoſtolicis conſignata eſt, educantur & inſtituũtur, commonefacerẽ & exhortarer: ne ſi quando ad reipub. gubernacula admoti fuerint, patiantur ſe & ſuos, à manifeſta & ſalutari ſcripturę luce, ad tenebras & figmẽta humanarũ traditionum, & ſcrinij põtificij ſomnia abduci. Veſtræ autem Celſ. illuſtriſsime Princeps Alberte Frid. &c. potiſſimùm iudicaui me hoc qualecunq; officiũ iure quodã debere. Multis enim & magnis ab illuſtriſs. Celſ. ueſtræ parente, &c. Domino meo clementiſs. beneficijs ſum affectus: quando inſtructiſſimæ Ducali Bibliothecæ ante annos 13. pręfectus, honeſtũ in aula locum habui. Exercitia etiam mea in Mathematicis qualiacunq; Celſ. ipſius non ingrata fuerunt.

Et cum ad pertexenda ſtudia mea ad Academias redire uellẽ honeſtè, & quidem liberaliter à Celſ. ipſius, & literis & donarijs dimiſſus ſum. Pro quib. beneficijs

cijs, iudicaui me hac ratione animi grati tudinē commodiſsimè, uel aliquo ſaltē modo ſignificare poſſe: ſi hac inſcriptio ne oſtenderem, me illuſtriſs. filiolo & hę redi Celſ. ipſius, omnia fauſta & felicia precari, in ijs præſertim quæ ſumma & maxima ſunt in hac uita: ut ſcilicet iuxta Spiritus S. ſententiã, primis aſſueſcat ab annis, ſeruire Domino in timore, & oſculari filiũ. Pſal. 2. congregari cũ popu lo Dei Abraham. Pſal. 47. ſuſcipere nutri cationē Eccleſię. Iſa. 49. odiſſe Eccleſiam malignantiũ. Pſal. 26. Et hanc meam ope ram ſpero Celſ. ipſius non minus gratã, atq; adeò pro rerũ æſtimatione, gratiorem fore, quàm cum olim qualiacunq; Mathematum exercitia, Celſ. ipſius exhi berem: quę tamen memini, ſingulari cle mētia accepta fuiſſe. Volui etiã gratitudi nem meã pro illo beneficio oſtendere, quòd in Bibliotheca inſtructiſſima, per trienniũ & amplius, non ſine fructu mihi uerſari clementer conceſſum fuit. Illa enim occaſione accenſus ſum ſtudio lin guarum, & amore cognoſcendę uerę & purioris antiquitatis. Meritò igitur, cũ debita gratitudine, Prutēicę Bibliothecæ acceptum refero, quantulumcumq;

eſt,

est,quod postea in hoc studiorum gene re profeci.

Sæpe etiam illius humanitatis recordor,cũ in aula quiduis potius quàm aulicus, per trienniũ fermè uersarer, quod illi qui aula pręcipui erãt, ad amicitiam suam honestum & liberum aditum mihi patêre uolebant. A' Domino Burggrauio,propter modestiam & simplicitatem amabar,& quidem liberaliter fouebar. Nobili uiro Casparo Nosticio, Doctori Christophoro Ionę consiliarijs, Andreæ Muncero Secretario,non ingrata erat mea consuetudo, & quidem multis in rebus opera ipsorum sępe utebar: qui etiam absentem beneuolentię officijs prosecuti sunt. Nec opus est singulos nominare, quorum in Prussia & amicitia usus, & beneuolentiá expertus sum.

Cumque aliud non possim, existimaui me uel aliquam gratitudinis significationem Prussię ostendere posse, si publica hac declaratione & commonefactione testatum facerem,me ardentibus & summis uotis, institutionem & formationem, ipsam denique uitam & salutem, incliti & summæ spei principis

ac

ac Domini D. Alberti Friderici, &c. diuinæ gratię & benedictione commendare.

Vestram uerò Cels. illustrissime princeps Alberte Friderice, &c. Domine clementissime, reuerenter & demissè oro, ut non ægrè ferat, quòd per uestram Celsitud. uolui gratum meum animum, erga illustrissimum Cels. uestræ parentem &c. Dominum meum clementissimum & erga totam Prussiam, publica aliqua significatione declarare. Erit hoc Deo gratum, & Cels. uestræ honorificum, si in primo ætatis flore, exemplo illustrissimi parentis, cœperit ostẽdere, & spem præbere, se patrocinium rei literariæ, & nutricationem Ecclesiæ, unà cum reliqua hæreditatis successione suscepturã. Et hac bona spe fretus, Cels. uestræ offero & dedico hanc meam qualemcunq; operam, quam eruditorum, & in his illustrissimi Cels. uestræ parentes, &c. iudicio grauissimo submitto: reuerenter & demissè orans, ut quicquid hoc est officij, Cels. uestra, placido uultu, & clementi animo accipere non dedignetur.

Deum patrẽ Domini nostri Iesu Christi, toto pectore & ardẽtib. uotis oro, ut propter

propter filium ſuum, Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, Celſ. ueſtræ inſtitutionem & ſtudia, totam deniq; uitam & ſalutem, diuina ſua gratia & benedictione, per Spiritum ſuum ſanctum gubernet, ab omni periculo & malo incolumem clementer conſeruet & cuſtodiat: & benedictione ſua efficiat, ut Celſ. ueſtra eſſe aliquando poſſit organon Deo gratum, Politiæ utile, & Eccleſiæ ſalutare: Amen. Brunſuigæ, anno Domini 1565. die Aprilis 29. quo die Deus Celſ. ueſtram in hanc lucem naſci uoluit: quem etiam toto pectore oro, ut illum diem Celſ. ueſtræ fauſtum, felicem & ſalutarem ſæpiſsimè redire uelit.

Celſitudinem ueſtram

reuerenter & demiſſè colens,

Martinus Kemnicius, miniſter eccleſiæ Brunſuicenſis.

NARRATIO DE SYnodo Nicena, uersibus exposita: au ctore Matthia Bergio Brunsuuicensi.

NVnc tandē pietas multum laudata supremi
Pōtificis perfecta dedit, quæ tēpore longo
Parturiens nobis specie ostentabat inani:
Nunc tandē Alpina cœptum (quis nescit) in urbe
Concilium Latia de relligione peractum est.
Hei mihi, quale fuit, quantumq́; recessit ab illis,
Quæ sancti quondam, mundi melioribus annis,
Egerunt proceres, cùm nondum adiuta nocentum
Fraude superstitio, doctrinæ tradita sensim
Carpere Apostolicæ furtis audacibus orsa est:
Cùm nondum sanctis priscorum moribus ætas
Decolor inuexit uirus: segetiq́; malignum
Triticeæ lolium atq; aconita nocentia furtim
Miscuit ille nocens lachrymabilis arbiter Orci.
Hei mihi, quale fuit, quantumq́; recessit ab illo,
Quod quondam Solymis duodena coegerat altis
Turba: rudes populos dū Christo hinc inde laborat
Iungere, sollicitaq́; hæc prouidet omnia mente,
Quæ poterant cœptis obstare ingentibus, illo
Tempore, messis adhuc tenera cū stabat in herba
Christe tibi, et multi gressum in tua castra ferebāt.
Quid? Quam dissimile hoc rebus fuit omnib. illi,

Quod quōdã ex omni princeps lōge optimus æuo
Eximio Christi & pietatis amore coegit,
Contra hunc,quem Martis de nomine dixit Ariũ
Græcia,qui Christi numen dum perfidus ore
Abnegat impuro,tibi maxime Constantine
Aeterna obiecit laudandum in sæcla laborem.
At sibi,complicibusq; suis,æterna nocentum
Supplicia infelix,omniq; miserrimus æuo:
Quãdo hostili animo Christũ insectatus & inter
Blasphemas contra hunc uoces animam exhalauit.
Hæc iam Pierio mens est mihi promere cantu.
Non tamen,ut rerum momenta per omnia pergẽs
Singula commemorem,dici haud indigna: laboris
Ingentis res illa foret:mihi parua loquenti,
Sufficit ad plenos lectorem mittere fontes
Mî sat erit,paruo indicio monstraſse legenti,
Quam simile hoc illis fuerit,quæ diximus ante,
Concilijs,Latij studio quod præsulis actum est.
Nimirum ut Nemesi similem patet esse Lauernã:
Laida Penelopæ :Venerem tibi casta Diana:
Gorgonas Harpyasq; tibi Tritonia uirgo.
Dum tamen istud ago,numeris dum talia promo,
Ecquis erit,Musis qui non auersus,opellam
Cōprobet hanc,uenæ censor minus asper agrestis?
Tu quam respexit uultu supremus amico
Iampridem pater,& lucem cui reddidit illam,
Quam tenebris olim & caligine texerat atra
Vana superstitio,& pietati inimica Tyrannis,

Saxonica Arctoi non ultima gloria tractus:
Tu mecum facilis cœptum percurre laborem:
Dum decus egregium, dum facta ingentia condo
Principis, insignis magnum Constantia nomen
Cui dedit: & pœnas etiam, quas soluit Arij
Impietas, alto dum bellum intentat Olympo:
Et Christum uanis oppugnat perfidus armis.
Vos quoq; quos etiam nũ hac tãta in luce tenebræ
Impietasq; iuuat blasphemi insana papatus:
Ibida qui turpem Romanæ sedis honore
Afficitis superum (siue huc uos impulit error
Siue auri malesuada fames, seu fulgor honorum,
Præstringit captis oculos) huc uertite mentes,
Huc animos, neu quis dubitet quin impia facta
Tristibus exemplis, quantumuis tardus ad iram
Sit pater ulturus, quando bonitate uidebit
Esse nihil patria, monitis nihil omnibus actum.
Aspicitote animis, quanto diuina furore
Ira uel hunc ipsum de quo mea pagina dicet,
Presserit: informi demissum ad Tartara letho:
Vt uel sic uobis mentem sententia mutet
Sanior, & morti uos eripiatis & Orco.
Sed nos iam uento par demus uela uocanti.
Ergo hic, cui clarum dederat Constantia nomen,
Primus in Imperio magno te Christe professus
Romulidum fuit, & cultus portenta profani
Sustulit, & uitæ populos melioris in usum
Formauit, passim uanos dediscere cultus

Hortatus, Christumq; animis Christum ore fateri.
Dum tamen illud agit, Christo dum militat ille,
Quæ rerum discrimina pertulit? ó quibus ille
Iactatus fatis, quæ bella exhausta per orbem
Confecit, diros ueri dum numinis hostes
Europa atq; Asia pulsos sequiturq; premitq;.
Et iam complures sæuißima monstra Tyrannos
Sustulerat uictor ferro, rerumq; potitus.
Regnum instaurabat Christo fortißimus uni:
Et rectos cultus, & iusta capescere sacra
Iusserat, & uanos ritus & uana priorum
Orgia uastatis paßim submouerat aris:
Ille animas Christo dociles, non exta parare,
Non ullas pecudum fibras mandauerat ille
Antiqua quicquid reliquum de sorde manebat,
Extirpare omni penitus ratione parabat.
Nec mora: crudeles rabies Acherontica sensit
Inuidiæ stimulos, dirisq; ultricibus acta,
Artis opem ad solitæ decurrit: scilicet illam
Hoc super interitu sacrorum artisq; nefandæ,
Millia quæ tã multa hominũ Phlegethontis auari
Intulerat regno, super hoc tum scilicet illum
Iræ indignantem immanes curæq; coquebant.
Ergo ille Arium, quo nemo peritior esset,
Perturbare animos, uario mala pingere fuco
Dogmata, & externo pietatem fingere gestu,
Excitat: infandos illum exhortatur ad ausus.
Viperiam inspirans ad cœpta immania mentem.

Viderat ille quidem, non uano fulmine dogma
Defixum, ad multos quod propugnauerat, & quod
Scitè exornatum uerbis atq; arte magistra
Protulerat, librisq; & crebra uoce piorum
Damnari: ipse adeò Pharia iam pulsus ab urbe,
Diuersa exilia & non notas quærere terras
Actus erat: mox illi iterum noua furta paternæ
Artis adornantur: rursus sua dogmata uerbis
Pingit, & his populo fucum facit impius omni:
In partesq; suas multos trahit, & sua furtim
Insinuat, motumq; animis dubitantibus addit.
Præsul Alexandri clara tum primus in urbe
Vixit Alexander: qui cùm uidisset, Arium
Non esse hūc hominē, quē pax tranquilla iuuaret:
Quem pia simplicitas intra sua septa teneret:
Sensissetq; adeò, quid moliretur, & istis
Quid strueret cœptis: quem, si fortuna faueret,
Euentum cuperet rerum, mox omnia pandit
Constantine tibi: tua supplex prouocat usq;
Auxilia, aduersus caput insanabile uani
Lymphatiq; uiri, qui fastu insanus & ira,
Aeternum Christi numen neget ore proteruo.
Nec uerò hoc ille indicium neglexit: adire
Ad se ipsum turbæ auctorem sociosq; iubebat:
Dicturos magnam magno sub iudice causam.
Affuit ille ultro, & regem nil tale uidentem,
Circumijt, dum animum nūc hic nūc occupat illic,
Insinuans sese: uitiumq; occultat, & omni

Principis assensum captat ratione benigni.
Sicut erat ueri fallax simulator, & arte
Instructus stygia, quæ fando reddere nouit
Candida de nigris & de candentibus atra.
Heu nimium faciles aures tum præbuit illi
Mitis adhuc princeps, latebrosi & pectoris artes
Ignorans huius, quo non astutior unquam
Decepit mentes hominum, monstroq; fefellit.
Atq; ideo, ignarus fraudumq; doliq; latentis,
Ad sua mox iterum incolumes saluosq; remittens
Pacem optate uiri, pacem colite, inquit, & iras
Ponite, dißidijsq; aditus occludite cunctis.
Iungite amicitias, & fœdera pristina rursum
Purgatis renouate animis, & utrinq; fouete
Concordes: ne uos odijs certate nefandis.
Aspicite hoc paßim quo machina fœdere sese
Tota liget mundi: quaq; omnia lege per æuum
Conspirent elementa sibi, faueantq; uicißim:
Aspicite, ut paruos felix concordia cœtus,
Vt paruas locupletet opes: cum maxima regna
Funditus illa nocens toties discordia uertat.
Ah coeant iterum, coeant in fœdera dextræ.
His alijsq; illos princeps laudatus amorem
Depositis renouare odijs exhortabatur:
Cuncta prius tentanda putans. sed uana fuere
Illius hortamenta: adeò neq; causa ferebat
Concordare animos: imis nec fixa medullis
Ambitio elatum passa est requiescere Arium.

Ergo

Ergo nouis iterum pingit sua dogmata fucis:
In partesq; suas nunc hos nunc pertrahit illos.
Optimus at princeps conceptam gliscere pestem
Dum uidet, & studijs certamina crescere sentit:
Multa suo super his tristi cum corde uolutat.
Dumq; alius medicas adhibere ad uulnera nemo
Instituit'ue potest'ue manus: se poscier ille,
Se signari oculis censet, ne noxia pestis
Corriperet cœtum, de quo grassantia pridem
Arma Tyrannorum dextra uictrice fugarat.
Multa alternanti potior sententia uisa est
Cogere concilium, quò res ratione modoq;
Legitimo discussa patesceret, ilicet omnes
Conuocat ex omni terrarum parte magistros
Christiadum, pietas quos & doctrina celebres
Efficeret paßim, qua sol utrunq; recurrens
Aspicit Oceanum, qua lucida tollitur Arctos
Quaq; dies medius flagrantibus æstuat horis.
Nec tantum edicto rem publicat: omnia curat
Insuper auerti cœptis obstantia: neu quis
Moliriúe moram, aut ueniendi nectere causas
Posset, præberi currusq; rotasq; uolucres
Mandat, quæ præsto paßim uenientibus essent.
Nec mora diuerso paßim se ex orbe ferebant
Tam uarij linguis, habitu quam uestis et ore
Dißimiles: aderant Graij, Thracesq; Phrygesq;,
Indi, Arabes, Cretes, terraq; Libyßide nati.
Adfuit & Scythici procerior accola ponti,

Germanusq́; ingens, & glebæ cultor Iberæ.
Ille ualens uſu rerum arbitrioq́; ſagaci:
Ille miniſterio linguarum atq; arte magiſtra:
Hic arcana bonus ſcripturæ euoluere ſenſa
Ad normam fidei: donis ingentibus omnes
Conſpicui, & multis ſuper omnes dotibus aucti.
Feſtinant omnes iuſsi, rapidisq́; feruntur
Paſsibus, haud illi tantum quibus integer æui
Sanguis erat: multi ſenio tardante grauati
Conueniunt, ultra uires ſortemq́; ſenectæ.
Quà celebrem tellus uidit Bithyna Niceam:
Vrbem olim, ſed mox deletæ triſte cadauer
Vrbis & exemplum diuinæ terribile iræ.
Hic tum cernere erat crines incanaq́; menta
Multorum, quos antè odijs crudelibus omni
Terrarum tractu rabies Acherontica multo
Vexarat faſtu, atq; odijs agitarat amaris.
Cernere erat toto laceratos corpore quosdam:
Lumine multatos alios: pro relligione
Chriſte tua, & ueræ qui pro pietatis honore,
Mittebant caras in aperta pericula uitæ
Pridem animas, quando diris ſubiecta Tyrannis
Creſcebat mira pietas imperdita ſorte.
Diuini uerò proceres atq; inclita poſtquam
Hinc atq; hinc collecta loco conuenit in uno
Concio, cœpti ipſe ingentis non futilis auctor
Conſtantinus adeſt: non ille ſatellite multo
Terribilis, non ille armis metuendus & enſe:

Non

Non toruus uultu ſed tantum ſimplice cultu
Conſpicuus, fidisq; aliquot comitatus amicis
Ingreditur, non tam ſublimibus alta columnis,
Non tam auro gemmisq; aut Indo ſplendida luxu
Limina, quam tali multum ueneranda Senatu
Ingreditur, facilesq; oculos fert omnia circum:
Et ſolio tandem medius conſedit in aureo.
Atq; ibi facundo dum cunctis explicat ore,
Quæ cauſa, aut quæ res pro tēpore ſuaſerit illud
Cogere concilium: quantæ ſibi ſingula curæ
Sint, quæ Chriſte tuum poſſent extendere regnum
Oſtenditq;, petitq; adeò, quando optima rebus
Hæc dubijs medicina foret, ardentibus omnes
Numinis æterni uotis ſine fine petendo
Auxilium, controuerſo de dogmate certò
Conſtituant: & quando ipſum, quocunq; mederi
Afflictis poßit rebus tentare uiderent,
Vnanimes itidem partes explere ſtuderent
Quisq; ſuas: Chriſto ut paßim ſua gloria conſtet.
Atq; ait: Hæc ſumma eſt uotorum tota meorum,
Dogmatis unanimes & conſentanea ueri
Copula nos nectat: Deus hæc incepta ſecundet,
Cui ſoli ueros paßim inſtauramus honores:
Vt uideant homines cœleſtis libera regni
Incrementa, & magno Eccleſia floreat auctu.
Quantis nos odijs ille immanißimus hoſtis
Oppugnet: quantis hoc egerit hactenus unum
Viribus, ut ſacros corrupto dogmate cœtus,

Turbaret, Christo cunctos arcere laborans,
Omnia nota satis, neq; nostræ uocis eget res.
Huic ego, diuinam Christi defendere laudem
Conatus, uitamq; meam, studiumq; laboresq;
Opposui, te, summe pater, te scilicet uno
Confisus, propter te perdere cuncta paratus:
Aut tibi cuncta uni dextra aßerturus & armis.
Nunc nos diuersa (quis non uidet) impius ille
Aggreditur ratione: malum dum dogmata fraudes
Inuehit in sincera: animos quibus occupet atq;
Correptos tristi secum demergat auerno.
At uos quos caro pastor supremus ouili
Custodes dedit esse, & quos huic pabula Christus
Mandauit monstrare salubria, uos modò poscit
Tēpus, uestræ operæ, uestri nunc hæc studij et res.
Proinde adhibete animos, ne uerbi nobile donum
Arbiter obscuret nigri sæuißimus Orci.
Biblia sunt uobis: sunt scripta prophetica uobis:
Sunt & Apostolicis signata uolumina uerbis.
Scilicet his pater ipse deûm se lumine largo
Conspicuum dedit, & quod de se scire necesse est
Humanas mentes, totum hac in parte reclusit.
Et ratio ipsa adeò doctrinæ est omnibus una
Temporibus: pariterq; eadem sunt ante profeßi
Cum proauis uates sancti, duodenaq; turba.
Hæc sunt certa: suo hæc uis ordine nulla mouebit.
Illorum ad normam doctrinæ tradita quæq;
Exigere & sacros rectum est inquirere fontes.

Nec fas est cuiquam norma discedere ab illa
Dogmate diuerso: quoniam hic seq; & bona cũcta
Exhibuit pater, & manifesta in luce retexit.
Quare agite, ex animis nunc ò nunc pellite uestris
His quodcunq; potest cœptis obsistere: cesset
Certandi studium: contentio uana facessat:
Iurgia sint iræq; procul: perquirite iusto
Veracis cuncti rem totam examine lancis:
Neu sinite incaßum nostros cecidisse labores.
Nimirum felix mihi terq; quaterq; uidebor
Tum demum, cum uos animis concordibus uno
Aeternæ aspiciam Sophiæ coalescere nexu.
Hæc & plura illos multa grauitate monebat.
Ipse etiam quærentum inter media agmina totos
Continuare dies: ipse aurem intendere cunctis
Attentam, studioq; exquirere cuncta sagaci,
Libera quinetiam cunctis hic ora iubebat
Concedi, & quæcunq; animo sententia cuiq;
Sedisset, liquidò, nullo impediente, uolebat
Proferri: ueri quando indagatio linguas
Neutiquam uinctas, sed libera posceret ora.
Nunc tamen est aliquis, cuius uesania & excors
Impietas prohibere audet, ne dogmata quisquam
Excutiat, mundo quæ dudum obtruserat omni
Impia barbaries huius, qui regna supremi
Aeterniq; Dei furto labefactat & arte.
Qui supra reges se tollit & omnia mundi
Imperia, & fastu tumidus latè omnia complet

Barba-

Barbarico: atq; illos audax sibi poscit honores
Quos homini sperare nefas: celsoq; superbus
In solio superum dicit conuicia regi.
Non erat hoc animi tibi Constantine: nec unquam
Te prohibente fuit cuiquam non libera fandi
Copia, dum uerax prolata explorat amußis,
Et trutinæ iusto doctrinam examine pensat
Concio sanctorum non illaudata uirorum.
Non præiudicio damnauit acerbior ullo
Alterius causam partis: non pronior ille
Alterutris uisus, iustoq; fauentior unquam
Addidit iniustæ uires & robora causæ.
At cum legitimo tandem res fine fuisset
Clausa, & hanc normã, quam cœlitus edidit ipse
Aeterni interpres & imago æterna Parentis,
Omnia discussa: & cunctis iam cognitus esset
Martigeræ furor & rabies manifesta cohortis:
Non tunc illi animus, non tunc constantia iusta,
Laudatus non tunc deerat rigor ilicet ille
Conuictos & adhuc firmata mente fouentes
Erroris commenta sui non munere tantum
Priuauit, sed & extorres ignota coegit
Exilia & terras alio sub sole iacentes
Quærere, nec cœtu se permiscere piorum.
At reliquos fidei mox consentanea iunxit
Formula, multorum quæ post quoq; sustulit una
Materiam errorum, & dubitantia pectora sæpe
Expedijt, dũ Christũ hominem probat esse Deũq;:

Veráq; Theseo monstrat compendia filo.
Exin se cuncti perfectis rebus ad urbem
Quisq; suam referunt: quos ille hortatibus omnes
Mitibus appellans, animis concordibus unam
Doctrinæ uocem mundo inculcare iubebat:
Inq; propaganda doctrinæ uoce laborem
Et studium acre Deo uigilanti mente probare.
Tum uerò infirmos omni ratione iuuando
Allicere ad Christũ, pro re pro tempore cunctis
Consulere, atq; omnes sanandi quærere causas.
Sicut qui medicum tractat cum laude laborem,
Pharmaca debilibus si quando salubria miscet,
Diuersis diuersa adhibet medicamina: non hic
Ingratis semper succis medicantia miscet
Pocula: non aloes lignum aut absynthia semper
Tristia præbebit: non scilicet omnibus ille
Ingratum tetra Colocynthide temperat haustum.
Est etiam suaui laticem cum nectare prudens
Inficit, & condit fragranti cætera melle.
Non aliter Christo quosdam esse adiungere rectũ
Mitibus alloquijs & commoditate ferebat,
Quos tamen infirma dociles cum mente uiderent:
Vt tandem ipsi etiam uicti bonitate piorum,
Consilia in melius referant, Christumq; sequãtur.
Hinc petit, ut precibus uotisq; ardentibus omnes
Commendare uelint superum sua regna parenti.
Quando tot insidias uideant, tot furta per orbem,
Monstraq; non leuiter sanctis obstantia cœptis,

Ille

Ille uiam monstret, rem prouidus ille gubernet:
Vimq; dolosq; premat, quos passim immūda malo
Agmina spirituū miscēt. Hinc munera cūctis (rū
Distribui non paru i iubet, prout quenq; decebat.
Nemo adeò tanto numero indonatus abibat:
Neglectus nemo est. sed & ædes iussit ubiq;
Templaq; Christiadis refici furiosa priorum
Impietas regum quæ passim euerterat, & mox
Munificus largos tribuit super omnia sumtus
His, rude qui possent uulgus formare docendo.
Felix ò nimium felix clarissime princeps:
Tantorum felix operum: dignissima fama
Aeterna & nullis inter moriente diebus.
Parcere subiectis & debellare superbos,
Heroæ uirtutis opus: sed gloria maior
Aeternum Christi in terris extendere regnum,
Dogmataq; inuicto diuina labore tueri.
Hoc decus est tanti quanti non omnia mundi
Totius ornamenta forent, si congerat uno
Illa loco seu sors seu quis deus. hinc tibi maius
Enatum decus est, quam quod capitolia curru
Tarpeiasq; arces aurato inuectus, ab omni
Laudatus populo parta de pace fuisti,
Terribiles Scythicæ ducens feritatis alumnos,
Ante tuos uictor currus, Dacumq; Getamq;.
Nam quod Threicios populatus Sarmata tractus
Te uictore cadit, mutatoresq; domorum
Gotthosq; Dacosq; truces dare terga coegit

Mili-

Militiæ labor ille tuæ: quod fœta triumphis
Innumerabilibus tibi lau ea contigit, & quod
Naufragio tristi conuulsum colligis unus
Imperium, & laceræ reficis tabulata carinæ:
Sunt hæc magna quidem: sed enim communia tecū
Constantine hæc sunt multis: neq; gloria summa
Hinc tibi, sed uita tantum quæ clauditur ista
Prouenit. maior longè tibi nascitur inde
Verarum series laudum, tua prouida cura
Numinis æterni cultum quod iuuit, & almum
Asseruit fidei decus, & uenerabile donum,
Repreßitq; nefas, neque uerò hoc almus Olympi
Neglexit Rector, per bis tria lustra quietum
Imperium tibi concedens: natisq; pate ni
Inconcußa itidem tradens insignia regni.
At qui Christum ausi uerbis lacerare uel armis,
Infelix miserumq; genus natosq; nepotesq;
Exitio secum æterno implicuere cadentes.
Felix ò nimium felix clarißime princeps.
Vt uerò canos frigescentemq; senectam
Attigit, ab ueris labes mala laudibus hæsit.
Quando illum, cuius toties deprensa fuere
In superos superumq; ipsum conuicia regem,
Exilio reuocat siue illud pacis & ocij
Tunc ipsi subiecit amor: siue altera causa:
Siue oblita sui senio fuit inclyta uirtus
Principis eximij: siue hæc tum cuncta peregit
Occultæ studium sectæ, quo tempore Cæsar

Decubuit, morbo fractus, fractusq; senecta,
Vt potius reor, & potius fas credere duco:
Tunc igitur toties iam condemnatus Arius
Rursus ab exilio Byzantij ad mœnia uenit,
Auxilio sociæ occulto studijsq; cateruæ
Subnixus: stimulis iamq; exagitata sinistris
Præcipuos illi spondebat factio honores.
Indoluit senior, quem non pietatis egentem
Non animi, non uirtutis pia concio summum
Sacrorum & uerbi custodem hac urbe fouebat.
Opposuit sese ille uiris, neq; uelle ferebat
Cœtibus adiungi sanctis, quem tota piorum
Concio ceu pestem dudum auersata fuisset,
Nuncq; etiam damnet sontem. sic ille bidentum
Sollicitus custos cum toruum & acerba tuentem
Sentit adesse lupum, clamorem protinus edit,
Prædonem contra dirum: dum fida canum uis
Assiliens, hostem toto petat improba campo.
At magis atq; magis stimulis agitata sinistris,
Factio pergebat cœptis instare nefandis.
Cæsaris Imperijs illuc iussuq; uocatum
Esse uirũ memorans, sacris qui ibi præsit & aris.
Ausi quinetiam uoces iactare superbas:
Inuito sene & inuitis etiam omnibus, illic
Hunc unum templis, sacris hunc præfore & aris.
At pius & Christi obseruans super omnia præsul
Obstitit usq; animo: & ne cœpta nocentia dirus
Perficeret furor, & sacrum infestaret ouile

Horri-

NARRATIO.

Horribili contage lues damnanda, supremnm
(Quãdo opis humanæ nil iam superesse uidebat)
Sollicitare patrem precibus: prohiberet ab illa
Cœtum labe suum: uim frangeret insidiasq́;:
Aut sese ad requiem potius finemq́; laborum,
Corporis exutum uinclis, demitteret, antè
Quam cœtum inficeret contagio fœda suorum.
O' quos hic gemitus, ò quæ suspiria ab imo
Pectore tum dedit: ò quanto est ardore precatus.
Omnem adeo exegit somni sine munere noctem,
Cum ueniente die sua perfecturus Arius
Cœpta, palam populo sese ostentare uolebat.
Non tulit omnipotens genitor, miseratus ab alto
Conatus: totaq́; senex quæ nocte precatus
Ante Deum fuerat, rectis ea uota feruntur
Paßibus, & cœli nubes & sydera tranant.
Mane erat, & magna iam iam se mole ferebat
Ille furens fastu, tantorum & causa malorum:
Atq; illum templo subiturum haud parua caterua
Pone sequebatur gradientem & multa minantem.
Ecce autem subitum atq; omni mirabile sæclo
Euenit monstrum: tota dolor ortus in aluo,
Quærere secessus iubet, & se auertere cœtu.
Hic illum (auditis si quicquam credimus) ingens
Occupat attonitum terror: formidine tacta
Mens stupet: & scelerum intuitu, culpæq; nocētis
Contrahitur, miseramq́; animã uis strãgulat intus
Mortifera, atq; illum cõstringit & urget inhærēs

Ilia rumpuntur post hæc: mox exta latebras
Proijcit in fœdas, furijsq; uocantibus atris,
Indignantem animam tristi cum murmure fundit.
Hoc fine ille miser Libycæ telluris alumnus
In terris uitam clausit, dum bella mouebat
Impia, Christo adimens diuinæ stirpis honorem.
Vos ò quos illi similes uidet auricomus Sol,
Queis idem furor est eademq; insania, Christo
Aduersos uos ferre Deo: quiq; usq; perosi
Accensam uerbi lucem, immortale sonantis
Auxilium mundo, uarias exquiritis artes
Nequicquam superos contra, resipiscite tandem
Si pote, & in melius mutatos uertite cursus
Neu dubitate Deum memorem fandi atq; nefandi.
Fraus unde exorta est, in eum plærunq; redundat.
Et quanquam lentis ad pœnam paßibus iræ
Procedunt superum, grauitas tamen omnia pẽsat
Supplicij, mora quæ pridem diuturna neglexit.
Tu quoq; qui laceras lingua petulante Mohemum
Kemniciũ, et reliquos adeò, quæ plurima turba est
Seu te deceptæ mentis malus impulit error,
Quo tua te primis Hispania tinxit ab annis,
Ancilla Ausonij dum mauult eße Baalis,
Quam Christi populus: siue hoc fiducia suasit
Ingenij: seu spes magnorum hortatur honorum
Ponere respectum ueri, & mendacia fuco
Pingere: siue aliud causæ est tibi: Tu quoq; tandem
O' tandem leue studium hoc ò exue mentis.

Aspi-

Aſpice deformes obitus immanis Arij:
Aſpice quæ noſtro contingunt plurima ſæclo:
Aſpice mugitus Latomi, ſub morte fatentis
Exoſam ob uerbi lucem ſe iudicis alti
Horrendo iuſſu morientem ad triſtia mitti
Tartara, perpetuis luat ut facta impia pœnis,
Triſtiaq́; æternum furiarum uerbera ploret.
Nec uerò ut ueſter uita emigrauerit olim
Hofmeiſterus & huic ſimiles, deuota perenni
Exitio capita, te poſſe latere putandum eſt,
Vtq́; alij ſimiles manet, æternumq́; manebit
Accenſum mundo lumen: quantumlibet illud
Oppugnet uafra ſtygij Cacodæmonis arte,
Turba furens undis, ferro, face, uoce, libriſq́;.
Et ueniet tandem illa dies, qua quenq; ſequentur
Præmia pro factis, mundi ſub iudice magno.
Tum meliora pijs uerſa uice currere fata
Incipient: dextra lachrymas tunc ipſe ſuorum
Deterget pater, & mundi ludibria deinceps
Paſſuros nunquam mundo meliore fouebit
Aeternum. uerſa tum flebit barbara ſorte
Impietas: tunc in fletus hæc gaudia abibunt
Omnia: tunc in lucem, ante hac cælata, ferentur.
Tuq́; adeò quondam regnata tricorpore tellus
Geryone, ac grauiore tyrãnide nunc quoq; preſſa
Geryonis Latij: quem fanda nefanda patrantem
Alcides pridem inuictis Germanicus armis
Inſtigante Deo, cœleſti numine plenus

 Eliſit,

Elisit, cæcumq; orbi scelus omne retexit,
Maximus ille animi, gestorum maximus ille
Martinus (quid uane fremis quid ringere Liuor?
Maximus ille tamen) quo sese Saxonis ora
Iactitat & iactabit in æuum nobilis omne:
Tu tellus Hispana inquam, nunc aspice demum
Exortam mundo lucem: & Tirynthius ut te
Barbarico eripuit fastu pastoris Iberi:
Sic & nunc uobis aliquando petentibus ætas
Auxilium ferat & furijs tandem eximat huius
Qui regnum Europæ atq; Asiæ Libyæq; calentis
Sperabat, captasq; impune hinc inde per urbes
Ibat ouans & diuino gaudebat honore
Ius regum & claues alti mentibus Olympi
Hoc me nunc uobis Pietas iubet alma precari:
Hoc uobis donet cupientibus astripotens rex.

FINIS.

ERRATA.

Pag. 3. uerſ.25 & ad cognitionem 5.ult.retrahi 6.24 ut ſcilicet per iſtos 7.18 qui in publicum 11.5 ſcriptura 12.10 concilijs 22.ult.in alijs 23.1 epiſtola 163 27.25 de autoritate ſcripturæ ſentire 25.1 περιφρύγεται 28.13 quas multi 28.14 noluerit 30.1 inuoluant ead.3 inceſſatur 33.23 amitteretur 34.8 caupones ead.15 egrediar 35.17 prima 37.27 purioribus 39.5 ſine ſcriptura ead.7 & alijs 46.10 næ 47.11 potuerit 49 20 ſed de canone 54.17 ueris 57.8 monebit ead.19. quæ 59.11 commendarit 60.24 dele,& ead.25 manifeſta 61.2 puritati uerbi Dei ead.14 commentos ead.24 conſcriptũ 66.2 laqueis ead.5 fuerit 67.1 detrectabant ead.13 defendi non poſſunt 68.4 ſcriptis ſit comprehenſa ead.6 nodum ead.21.intimo ead.24 in tabulis cordis carneis 69.2.qua Deum 70 13 & quidem 71.18 collationem 72.20 leguntur 73.8 ne uerbo 77.7 aliquot annis ead.17.Theophilacti 80 4 idẽ ſibi ead.19 per uiginti annos Apoſt. ſine ſcripto.83.3 ſufficientiam 84.6 quia inde ead.8 quia inde 86.24 conſcriptas 87.23 Apoſtolico 91.9 ad poſteritatem ſcire neceſſarium iudicarunt ead.24 ex Iudæis 92.22 at aſcenſione 94.4 id primum 96.2 in procemio ead.25 certe 98.2 conſideret 102.1 interea ead.9 magnis 104.18 reuerẽter ead.21 noluerit 105.ult.certo 106.3 didicit ead.9 radio ſolis ead.19 & Cyrilli ead.27 dele,non 107.21 Tridenti 110.26 auricularis ead.27 purgatorium 111.8 ſint facta 115.2.prædicari ead.13 erunt ead.21 fundarint ead.27 diuinare ead.27 rumuſculis 116.17 ſoliti 123.9 detergeret 124.27 abijcerent 125.7 ipſos 127.4 ſeruatas 128.9 traditiones 132.1 Aliud enim eſt 145.1 (dicat quis) ſequitur 148.17 in epiſtola 154.5 multis 158.1 reddidit ead.8 Quod 161.11 moderari ead.ult. ſe ead.19 poterat 163.11 ſuperfluum ead.ult.illa 168.1 ſummam ead.17 illuſtre ead.18 ὑποτύπωσιν 170.17 magni momenti 171.10 ueteris teſtamẽti 173.14 Act.21.176.22 qua 178.22 ſcripſi 179.4 teſtificaret ead.11 iudicaſſet 181.13 Pauli ead.14 commendat 182.17 γρεβλῶσι ead.eod.torturis ead.26 contorqueatur 183.10 quid ead.27 permanſerit 187.20 textus ead.24 acceperant 188.10 tota enim 190.13 obtruderent

truderentur ead.19 scripserunt 191. 4 de traditionibus ead.21 fidem 192.4 credit ead. 15 munda 193.3 despicere ead.16 quia discentes 194 24 figit 196.9 exemplum 197. 3 alijs ead.12 doctrinam 200.2 sancta 209. 23 Tridenti 210.6 iudicaret 211.4 concilio ead.10 controuersæ 214. 10 incertitudine 215.29 seponenda 216. 25 opaca ead. eod.proficientib. 217.17 summa ead.18 diuina sunt ut omnes 218.4 disputatoris 121.9 libri sint 222.10 את 235. 11 testimonio 238.22 uocata 239. 7 Cyprianus 241. 26 Manichæus 242.7 prolata 243.2 non frustra non sunt 244.5 examinatione 247.10 qui nunc uult ead. 24 capite 25.248.7 νοθσύεται 252.5 & uetus 255.5 cōcilia ead. 21 sententiā 256 5 obiectiones 258.ult.cap.14. 259.11 sanę fidei ead.12 resistendum putabit ead.14 quod Hieronymus inquit 266.7 Deut 28. 267.1 ueteris & 17 consignari 270.17 Latinis 278.6 affingere 280.12 ecquid 283. 26 quod in 284.6 donum ead 7 alligatum 293. 14 Andradi 289.5 alligatum 306.21 alligatam 314. 20 & sua ead.26 neq; sint 318.7 synceram 323. 16 & doctrina 328. 15 conditorem ead.27 uenturum 329.28 adde sequentia in fine. Et tantum ueritatis obstrepit adulter sensus, &c. 330.1 corruptor 340.11 certè 341.9 illis 351. 23 doctrinae 363 5 innumeros ead.24 posset iniri 366. 27 possint 369.2 ex scriptura 373.8 αἴτημα 374.7 traduntur 378. 8 concredere 380.5 ac doctrinas 385. 21 Paulū secundas 386.7 lib.7 388.4 Hieronymi 397 24 contra Aerium 399. 7 sed Socrates 402. 2 Atqui Gregorius ead. 2 epistola 63. 406.10 genus mali inferioris 399.23 contra Aerium 407.20 reprehēsos 409.1 inanitate 419.2 indicio 421. 15 ipse Platina 422.1 consecrarit 423.7 illas non 424. 16 proponantur 431 2 purioris & 23 cuiq; 435.2 reatu 43?.10 ut ita in peccato 441.11 tantam 445.1 in mente 446.6 in natis 448.27 quales 450.18 nunc 451.9 sapientia carnis est 452.28 facultatem 454.10 fine actio 456. 20 incurrat 458.6 porro quia 461. Num uerò docemus illud post baptism. in renatis ead omnino ratione esse & manere sicut est ante baptismum in non renatis 462.26 tristissimæ 463.9 sed renouatio ead.10 peccatorum ead.

ERRATA.

24 reliquias 469.20 tantum 471.1 totum id 471.17 di micandum est 472.22 assuamus ead.27 uita nec perfecta 476.11 adiacet 477.12 operatum 478.13 sicut inquit August. 481. 17 tamen non uerentur ead. 20 corporis 482. 3 προπάθειαν ead 24 grandibus 483 16 eandem 486. 17 tractatu 41. 488.4 cui etiam ead.18 sentiant 492.6 personam ead.10 reliquias 493.19 agnoscat 494. 12 renouationis ead.23.concidunt 496.20 hoc poterit 506.25 argumenti 512.23 est uerbum 513.24 uide quod 516.2 nec semper in hac 519.15 sanctus dominus 520.27 uniretur 523 5 de mira 544.9 obduratio 545.13 nec seruari 554. 6 postillator ead.26 cui ego 567 22 Ecclesiasticis dogmatibus 569.15 sicut externam 570.6 Tyrannis 570.9 motu mentis 571.23 ut ipsi sibi 575. 27 constituendum est 576.11 diabolꝰ ead.18 motus alicui 577.8 cõuersionẽ 578. 13 quomodo pij 580.25 aliquanto 581.18 contritione 585. 3 facere uerbis 588.1 exerere 596.14 aliquomodo 599. 14 expedit 601.11 libello 603.18 in ijs in quorum 615.7 liberator 617.14 siue ex ead.17 nos uelle ead.22 facile ead.25 antiquam 638.23 profusa 650.15 δικαιολογίας 653.23 de propria 656.3 confugiens 669.21 Deo fide 675. 24 resurrectionis 692.19 Quæ sit iustitia 605.5 in se recepit 696.22 quæ potest esse 697.27 in iustificatione 698. 25 quia in nobis 699.11 aliud meriti 701.23 dele, est ead. 24 in nobis est 708.25 si quod 711.21 iusticiæ tuæ 715. 5 aut non placere 727.26 non maneat 729.9 ut sint ead.23 percepimus 720.eod.tribunali 731.8 quid Deus 734.3 sed & hoc 745.26 חשב 752.15 illa misericordia 757.18 Christi beneficio 785.19 inde extruxisse 786.3 ut suspicari 789.21 fidei in sacris 790.26 nudum illũ 795.14 male & ead.eod.dilutis 814.18 ex operibus 825 3 non mutuatur 828.15 ex omnium 829.27 sed quæ sit 832. 5 remissionis 835.3 ad illud 835.8 omnipotẽtiæ. 848.3 promissioni 861. 9 in arcano 868.15 non mutandam 889.6 gloriantur 891. 5 sunt in Ecclesia ead.6 de ritibus ead.7 externis 893.12 noluerit ead.25 profundum laci 895.20 electicios 896. 24 præceptis 897.25 electicios 898.1 minuas 902.27 & quod ead.27 dele, per 903.10 hactenus & hoc ead.16

qui

ERRATA.

qui non infirmi ead.17 dele, non, & lege, sed præfracti 906.9 alligati 920.10 præterea 912.9 ad salutem 919.14 quod non iam dudum 921.13 uirib. 922.21 iota legis 924 20 etiam ipsius 925.3 uæ hominum 926.15 iustum 930.16 illam non 931.7 Quando ad 934.11 censent dari 935.5 sensum esse 938.5 Blasphema igitur 939.5 non actib. 942. 13 à Christo 946.12 adhærent 948.8 preter.

IN EXAMEN PRIMAE PARTIS DECRETORVM Concilij Tridentini,

PRAEFATIO.

Ertius iam annus est, cum præcipua capita doctrinæ Iesuitarum, ex quadam ipsorum censura annotata, lectoribus tanquam in breui tabella inspicienda proposui: hoc consilio, ut secta illa, quæ nuper admodũ in perniciem Ecclesiarum, quæ puram Euangelij doctrinam amplectuntur, à Pontifice Romano creata esse scribitur, nota redderetur nostris Ecclesiis non de nomine, nec ex uestitu tantũ, sed sicut Christus Ioan. 10. uerum pastorem ab alieno discernendum docet, ex uoce doctrinæ, qualis illa sit quam profiteantur & circumferant. Et sine longiori explicatione, nuda tantum capita recitaui, ut præberẽ occasionem, ut ipsi plenius se explicarent, sed ex tota illa factione, seu conspiratiõe, quam societatem ipsi uocant, nullus hactenus in arenã illam descendere uoluit: quibus uerò de causis certamen illud tam pertinaciter declinarint, homines nõ prorsus stupidi facilè diuinare possunt. Ne tamen quod uitio uerti posset, omnino tacerẽt, conductitiũ quen-

 dam

dam emißarium, missellum sanè Ecebolũ, IOANNEM ALBERVM ex schola Ingolstadiensi extruserunt: qui personatus, fabulam illam Germanico scripto, tãquam in scena tam ridiculè egit, ut uix ingressus protasin, cum à longinquo spectaret fabulæ epitasin, abiecta persona ex theatro se proriperet: facta prius spectatoribus spe, subsecuturum mox alium comœdum, qui reliquas fabulæ partes, si non felicius, splendidius saltem pertexeret. Tandem ex synodo Tridentina orator magniloquus, Iesuitarum fabulam acturus prodijt, IACOBVS PAYVA Andradius Lusitanus: qui in Epistola nuncupatoria illos quorum autoritas in concilio Tridentino præcipua fuit, sibi hortatores fuisse narrat, ut libellum meum de Iesuitarum Theologia profligandum susciperet, eo quòd multorũ sermone intellexissent Patres nõ sine applausu & gratulatiõe nostrorũ illas meas chartas exceptas fuisse. Ita ille. Ego uerò inde colligo, non tam Iesuitarũ rationem habitam fuisse à patribus Concilij, quàm quòd per Andradium, tanquam idoneum Concilij interpretem, uoluerint explicationes decretorum suorum inter homines spargere: id quod etiam titulus, orthodoxarũ explicationum de controuersis religionis capitib. non obscurè indicare uidetur. Non igitur cum Iesuitis, qui certamen pertinaciter defugiunt, sed cum hoc argumento Andradij mihi iam res erit. Cũ enim duo in libello meo proposuissem,

posuissem, de origine & theologia Iesuitarum, Ingolstadiensis quidam procurator Ioannes Alberus multa conabatur mitigare, & aliter interpretari in Iesuitarum theologia. Sed Andradius illam totam, & totaliter talis qualis est, non tantum sartam tectam conseruare conatur: sed ne inferior ipsis uideatur, non contemnendo maioris impudentiæ cumulo, illam amplificat, additis paradoxis multo tetrioribus: ut sanè Iesuitarum causæ in toto orbe habitabili, patronus magis idoneus exquiri non potuisset quàm Andradius. Maneat igitur Iesuitarum theologia talis qualis est, donec ipsi eam auctam & recognitam rursus extrudant.

De prima uerò origine, institutiõe & antiquitate sectæ Iesuitarum, siue forsan creationem ipsi uocari malint, quædã quæ ex Andradij narratione didici hoc loco adijciam: ut Iesuitas, priusquam tractationem alterius argumenti ingrediar, placatos & propitios bona cum gratia à me dimittã: si forsan, quod de ipsorum sanctitate suspicari non decet, antea offensi fuissent. Et utile est, ueram narrationem de consilio institutionis huius Pontificiæ fœturæ extare & notam esse. Ego quidem fateor, me hactenus nihil certi potuisse ex scriptorib. nostri temporis cognoscere: & cognitionem rei admodum recentis, antiquitatis monumenta nihil conferunt. Illorũ igitur quas habere potui annotationes secutus sum: sed audio, iam inter tot & tam

uaria examina ordinum & religionum ecclesiæ Pōtificiæ commissam esse cōfusionē Theatinorū, qui à Paulo IIII. originem habēt: & Iesuitarum, quorum fœtura alios habeat autores. Vt igitur error iste, per satisfactionem fiat uenialis, narrationem de origine & ratione institutionis Iesuitarū, ex grandiloquis Andradij progymnasmatis, simpliciter & breuiter hoc loco repetā. Miles quidam Ignatius Layola, in obsidione arcis Pompeiopolitanæ, altero crure bombardæ ictu læso, in altero grauißimo uulnere accepto, postea domo patria, & quas habebat facultatibus desertis, nouam inire uitæ austeritatem & humilitatem constituit. Quia uerò ad illam uitæ rationem, quam inire cogitabat, literarum cognitionem plurimùm conducere intelligebat, Lutetiam Parisiorum se contulit. ubi per decem annos in studijs uersaltus, decem nouæ suæ religionis socios sibi asciuit. Exacto uerò decennio, cum nouis recentis suæ religionis sodalibus redijt in Hispaniam, anno Domini 1536.

Postea anno 1537. uenerunt Romam, ut à Pontifice Romano facultatem impetrarent, sacra Hierosolymæ loca peragrandi. Sed cum Turcicum cum Venetis bellum illud institutum intercepisset, mutato consilio constituerunt, ad docendas Ecclesias uitæ suæ institutum conuertere. Venetijs igitur à legato Pontificio, septem ex illis sacris initiati

tiati sunt accepta facultate, ut liberè ubiq; plebem docere, secretò peccatorum confeßiones audire, & sacramenta administrare possent.

Anno 1540, intercedente cardinali Contareno, à Paulo III. petierunt, ut uitæ illud institutum Pontificia autoritate cõfirmaret. Qui addita hac cautione, illud ratum habuit, ne plures quàm 60 uiri, ad eam societatem ascriberẽtur. Sed cum postea animaduerterent, illam uitæ rationem, ad restituendam & resarciendam nutantem & labascentem Pontificiam ecclesiam, præ cæteris ordinibus maximè idoneam esse, 1543 anno decreuit, ne ullis uel locorum terminis, uel personarum numero, societas hæc nomine Iesu insignita, circumscriberetur. Rationem uerò institutionis hanc de scripto recitat Andradius: Quicunque in societate nostra uult militare, & soli Domino, atque Romano pontifici, eius in terris uicario seruire, post solenne perpetuæ castitatis uotum, proponat sibi in animo, se partem esse societatis, ad hoc potißimùm institutæ, ut ad fidei propagationem, per pubiicas prædicationes, & nominatim per puerorum ac rudium in Christianismo institutionem, ac fidelium in confesßionibus audiendis consolationẽ præcipuè intendat, &c.

Sub idem tempus Ignatius ille considerans Germaniam, quæ à Pontificia sede desciuerat, non aliter posse sub iugum Pontificium detrahi, quàm per

concionatores ad hoc idoneos: aliquos igitur ex suis sodalibus in Germaniam emisit. Qui cum facto periculo ostẽdissent, se Ecclesijs Germaniæ sua hypocrisi plus nocere posse, seu uelle, quàm reliquas omnes Monachorum religiones: Ioannes Moronius cardinalis, qui in proxima Tridentina synodo legatus fuit Pontificis, & concilij præses, consilium cõmunicauit cum Ignatio, quanto usui esse posset ecclesiæ Pontificiæ, si Romæ amplißimum collegium construeretur, in quo maxima Germanorum adolescentium multitudo, in bonis literis & religione, sumptibus Pontificis institueretur: ut tandem in patriam redeuntes, collapsam & conculcatã Pontificiam religionem, ibi instaurare aliqua ex parte possent. Et illud opus aggreßi sunt Iesuitæ, anno Domini 1553, extructo tali collegio Romæ, non procul à Iesuitarum collegio. Illos uerò adolescentes, narrat Andradius assumi in illud collegium, non ut cooptentur tandem in ordinem Iesuitarum: sed ait, Iesuitas tantum alendi illos, moderandi & instituendi curam gerere: & ad hunc laborem suscipiendum, solùm salutis Germaniæ desiderio fuisse incitatos: ut scilicet istos emissarios Germania ad gremium, uel si hoc nimium est, ad oscula pedum Romani Pontificis paulatim reduceretur. De hac Iesuitarum techna, Andradius tam bene sibi suisq; ominatur, quòd inquit: Non dubito, quin horum

rum adoleſcentium opera & diligentia Germania præreptam ſibi fidei (ſcilicet Pontificiæ) lucem aliquando recuperet, &c.

Et hoc eſt quod in libello meo antea dixeram, ſectam Ieſuitarum potiſsimum in perniciem eccleſiarum Germaniæ creatam eſſe. Id uerò Ioannes Alber Ingolſtadienſis, per inficiationem fortiter conabatur amoliri. Sed gratias agimus Andradio, qui totam rationem inſtitutionis huius ſectæ ſimpliciter & planè ſine diſsimulatione nobis expoſuit: ut iam non opus ſit, uel ex rumoribus, uel ex coniecturis diuinare, quo conſilio Romana ſedes nouam hanc fœturam poſtremis hiſce mundi temporibus, orbi obtruſerit. Hanc igitur narrationem, exordio huius ſcripti inſerere uolui, ut Ieſuitas aliqua cum gratia à me dimitterem. In hac enim reſponſione, non conſtitui cum ipſis qui publicum prodire uerentur, agere: ſed cum Andradij argumento mihi res erit. Cum enim hactenus uarijs artificijs rem ſuam tentarint & egerint Pontificij: iam poſt emiſſa ex Tridento anathematum fulmina, ſubmiſerunt hominem, in quo grande & picturatum genus dicendi cum acerba & ſuperba maledicentia, ex æquo certaret: ſi hac forſan ratione, Germanorum ſimplicitas poſſet, uel faſcinari, uel Panico terrore ab agnita uerbi diuini ueritate proturbari. Video enim Andradium

cum in exordijs altißimè repetitis, & in argumentationibus cum supercilio propositis, nescio quid parturire putetur: nihil tamen aliud præstare, quàm quod reliquorū qui hactenus Pontificiæ turpitudinis patroni fuerunt, fumos iamdudum luce Scripturæ discussos, acerba sua & superciliosè arroganti grandiloquentia, uenditare nequicquam satagit. Inter legendum enim, subinde ueniebat in mentem, id quod Ireneus inquit: Inflatus cum supercilio incedit, gallinacei elationem habens. Et quod Poeta canit:

Quid feret hic tanto dignum promissor hiatu?
Proijcit ampullas & sesquipedalia uerba, &c.

Multas autem & graues habui causas, quòd uolui respōsionem aliquam Andradio opponere, cum ad hoc certamen tam superbè, & quidem satis contumeliosè me prouocet. Accedit, quòd in decem illis Andradij libris, multa ita posita sunt, quòd tractatio illorum non potest non utiliter multa monere. Ne uerò Lectorem odiosa repetitione, & molesta refutatione maledictorū Andradij inutiliter fatigarem: cogitaui responsionē potius de rebus ipsis instituēdā esse, ut ita aliquid utilitatis ex illa cōcertatione ad Ecclesiā, Deo bene iuuante redire posset. Et existimo, materiā respōsionis diuinitùs mihi oblatam & monstratam esse. Andradius enim præcipuam personam in deliberationibus synodi Tridentinæ sustinuit, & in ipso cōcilio libros suos aduersus

uersus me conscripsit: idq; hortatu & impulsu illorum, quorum consilia, patres cõcilij, uelut ex Apollinis Pythij, *quod in fabulis est, oraculo edita cõplexi sunt. hæc enim sunt ipsius uerba:* Multa *etiam in decretis* Concilij *inuoluta, quæ inter legendum uix aliquis suspicari posset, satis crassè explicat: sicut suis locis monstrabitur.* Cum igitur eodem *fermè tempore, maledicta Andradij et decreta concilij* Tridentini *accepissem: non dubitaui monstratam mihi esse uiam, quomodo instituenda esset responsio.* Decreta *enim synodi, breuiter & nudè proposita sunt: quæ uerò fuerint deliberationes, ex quibus fundamentis & fontibus factæ decisiones; quo artificio fabricata decreta, quem habeant sensum & finem, Andradij explicationes aliquo modo ostendent. Is enim* Tridenti *perstitit, quousque tandem concilium perfectum & absolutum fuit: & ibi in medijs concilij actionibus, explicationes suas confecit.* Et *sicut in sessionibus sub* Pio IIII. *omnibus deliberationibus, si non præfuit, at certè interfuit: ita sine dubio, illa etiam quæ in præcedentibus sessionibus agitata fuerũt, explorata habuit. Si igitur Andradij explicationes ad decreta* Concilij, *& utrumq; ad regulam* Scripturæ *contulero & examinauero: ex illa tractatione constituetur & prodibit* Examen *decretorũ concilij* Tridentini: *quod aliquo cũ fructu* Lectoris *fieri posse arbitror. Atque hac ratione iudico, me cõmodissimè simul ad-*

uersario meo Andradio posse respondere, & maculas illas quas maledictis suis, non tam meæ quàm Ecclesiarũ nostrarũ uesti aspersit, abstergere & eluere. Quòd si Lector uiderit, me singula nõ esse persecutũ iusta explicatione: meminerit, me examẽ tãtũ, ea occasione quã ab Andradio mihi datã esse dixi, instituisse. Nec indignetur Andradius, quòd pleraq; eius maledicta nõ iudicarim digna esse responsione: cum de rebus ipsis potißimùm instituta sit hæc nostra συζήτησις.

Nolo autẽ hoc loco illa repetere, quæ hoc anno à nostris, editis publicis scriptis, toti orbi demõstrata sunt, propter quas caussas Tridentinũ concilium nõ agnoscãt pro uero, legitimo, libero & Christiano: sed intra metas examinis orationẽ cõtinebo. Et illa potißimùm decreta examinãda proponã, quæ dogmata de quib. hoc tẽpore cõtrouertitur, cõplectũtur. Quæ enim de reformatiõe fabulãtur, in fine ita subijciũt Põtificis arbitrio, ut illa nõ serio: sed, quod dicitur, pro forma tractata fuisse significent.

Est quidẽ conciliorum saluberrima autoritas in Ecclesia, sicut Augustinus rectè inquit, si scilicet secundũ regulam et normã sacræ Scripturæ iudicẽt: & quando sententiã suam ex certis & perspicuis Scripturæ testimonijs probant, debet illis Ecclesia, tãquã uoci cœlesti, summa cũ reuerẽtia obediẽtiã. Tunc enim locũ habet id quod Christus dicit: Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit.

Sed

Sed nudus Concilij titulus exauditus, non debet nos ſtatim tanquam caput Gorgonis in ſaxa, trūcos & ſtipites cōuertere, ut quæuis decreta ſine examine, ſine inquiſitione & dijudicatione temerè amplectamur. Scriptum enim affirmat, eſſe quædam concilia malignātium, Pſal. 22. quædam uanitatis, Pſal. 26. quædam impiorum, Pſal. 1. quorum cathedram Ieremias cap. 15. ex Pſalmo uocat conſeſſum לֵצִים qui à ludificatoria interpretatione nomen habent: qualia fuerunt impiorum pontificum & ſacerdotū concilia, cōtra Micheam, Ieremiam, contra Chriſtum & Apoſtolos. Habemus autē ſeueriſſima mandata Dei, 1. Io. 4. Nolite omni ſpiritui credere: ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint, quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum.

1. Teſſ. 5. Omnia probate, & eius quod bonum fuerit, tenaces eſtote.

Matth. 7. Attendite à pſeudoprophetis, &c.

Rectè igitur fit, & ex mandato Dei neceſſariò hoc faciendum eſt, ut decreta conciliorum exigantur ad normam ſacræ Scripturæ, ſicut Hieronymi ſentētia habet: Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ Canonicis literis prodita eſt, cōtra quā ſi quid ſtatuant cōcilia, nephas duco. De re enim magna, & cōplectēte ſalutē animarū agitur. Et tyrānis eſt uerè Pōtificia, poſtulare, ut ſine examine, ſine inquiſitione et dijudicatiōe, ſimpliciter aſſentiamur nudis decretis cōcilij Tridētini: in quo idē fuit actor, reus et iudex

iudex: in cuius exordio, Scriptura canonica ex gradu suo proturbatur, ne sola sit regula & norma iudicij. Iactitãt quidem Pontificij, legem Martiani Imperatoris C. de summa Trinitate & fide catholica: Ne quis in synodo semel iudicata & rectè disposita, disputando reuoluat tumultus, aut perfidiæ occasionem inde quærens: sed religiosissimus Imperator nullo modo uoluit infinitam licentiam quiduis, extra, præter & contra uerbum Dei fingendi & statuendi, concilij concedere. Nec libertatem iudicandi, & diligentiã omnia probãdi, à Deo Ecclesiæ concessam & mandatam suo decreto uoluisse abrogare & tollere putandus est. Dicit enim, quæ rectè disposita sunt, nõ esse disputationibus reuoluenda. Et in actis concilij Chalcedonẽsis, ubi integrum Martiani decretũ ponitur, hæc extant eius uerba: Cesset iam prophana cõtentio: quisquis enim post ueritatem repertam aliquid ulterius discutit, mendacium quærit. Inter nos uerò ardua illa quæstio controuertitur, An ea quæ in synodo Tridentina iudicata sunt, rectè sint disposita? An de controuersijs horum temporum, ueritas ibi sit reperta? Et his disputationibus non quærimus tumultus, aut perfidiæ occasionem, quod Imperator Martianus rectè prohibuit: sed sine seditione, sine armis, sola uoce doctrinæ, iuxta normam Scripturæ diuinitùs patefactæ inquirimus, ne à uera uiuifica fide, quam Augustinus ex Scripturis canonicis cõceptam esse dicit,

dicit, prætextu synodi ad perfidiam traditionũ humanarum abducamur. Hanc inquisitionem uoce diuina Ecclesiæ concessam & mandatam, nulla creatura, uel debet uel potest inhibere, aut damnare. Et si aduersarius meus Andradius, qua est superbia & acerbitate, hoc ipsum institutum examinandi decreta synodi Tridentinæ damnauerit: ipso facto ostendet, quàm intolerabili tyrannide Ecclesiam premere, & fidei dominari conentur Pontificij. Si concilium Tridentinum decreta sua rectè disposuit, si ueritas ibi reperta est: non timebit sibi ab inquisitione, quæ ex Scriptura instituitur, nec ægrè illam feret. Veritas enim non fugit lucem, & eloquia Domini munda sunt, quæ non uerentur igne examinari, & uel septuplũ probari, Psal. 12. Tertullianus in Apologetico eleganter dicit: Lex quæ probari se non uult, meritò suspecta est, & si non discussa & probata dominetur, improba est: cum nulla lex sibi soli conscientiam suæ iusticiæ debeat, sed eis à quibus obsequium expectat. Quãto uerò magis de Conciliorum decretis, in caussis fidei hoc uerũ est? Vetera concilia, non nuda tantũ decreta, tanquã dictatoria et ἀνυπεύθυνα Ecclesijs obtruserũt: sed editis integris actionibus & iustis disputationibus, simul ostenderunt, ex quibus fontibus & fundamentis falsa damnassent, & uera confirmassent: ut diiudicatio Ecclesiæ esset facilior & manifestior: sed Tridentini Areopagitæ nuda tantum decreta, sine

ratio-

rationibus, prætoria autoritate orbi Christiano promulgant: & mox contradicētibus, imò saltem inquirentibus, ferrum & flammam propo situri uidentur. Hæc scilicet est compendiaria illa ratio, quam Canonistæ sequuntur, ut pontifex Romanus habeat uoluntatem pro ratione in his quæ uult.

Sed petimus dari nobis, uel ab inuitis, ueniam, ut libertate uoce diuina nobis concessa utamur, ne cuiuis spiritui credamus, sed omnia probemus: ipsis uicißim liberum est, ut in nostra, non sicut consueuerunt, epicherematis ex carnificum officinis, iuxta Hieronymi dictum petitis, sed argumentis & testimonijs Scripturæ inquirant. Quod si factum fuerit, spero fore, ut hac ratione multa mysteria ex deliberationibus synodi Tridentinæ in lucem ab aduersarijs educantur: nisi forsan pro ratione mysteriorum occultanda & silentio tegenda iudicabuntur, iuxta dictum: Qui malè agit, odit lucem. Sed ad rem ipsam accedemus. Suprà autem, quæ sit instituti nostri ratio significatum est. Ad dogmatica igitur properantes, reliqua præambula præteribimus: nisi quod uelim Lectorem obiter huius admonitum, ut consideret, qualia fuerint principia synodi Tridentinæ.

Pontifex Paulus III. in bulla indictionis, nundinationem indulgentiarum titulo plenariæ remißsionis peccatorum, gratis pro sua liberalitate proposuit illis, qui proceßionibus interfuerint, qui ele-

mosynam alicui pauperi elargiti fuerint, uel qui Dominicam orationem, cum Salutatione angelica quinquies recitauerint. Mox in ipso ingressu Concilij in Litania, ubi ne uno quidem uerbulo mentio fit intercessionis Christi: pro unico mediatore Christo, omnes angelos & sanctos, mediatores, patronos & intercessores substituerunt. Subsecutus est Ambrosius Catharinus, qui in oratione in exordio Concilij habita, Christi matrem, sociam eius appellat: quæ scilicet throno eius assideat, ut gratiam nobis impetret. Alius quidam in oratione sua, uoces Euangelicas quæ soli filio Dei competunt, ad Romanum pontificem scelerate detorquens exclamauit, Papa lux uenit in mundum: ut scilicet nullum esset dubium, inter ipsa principia synodi Tridentinæ, impleri id quod Paulus uaticinatus est, 2 Theß. 2. hominem peccati, & filium perditionis qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, sedere in templo Dei, ostendentem se, tanquam sit Deus. Ex his principijs iudicari potest, qualis expectãdus sit progressus & exitus. Impossibile enim est, iuxta usitatũ dictum, Quæ malo inchoata sunt principio, bono finiri exitu.

Recitentur igitur decreta quartæ Seßionis concilij Tridentini.

PRI-

PRIMVM DECRETVM QVARTÆ Sessionis, quinto Aprilis celebratæ concilij Tridentini, M. D. XLVI.

RECEPTIO ET NVMERATIO librorum ſacrorum, ueteris & noui Teſtamenti.

Sacroſancta œcumenica & generalis Tridentina ſynodus, in Spiritu ſancto legitimè congregata, præſidentibus in ea tribus Apoſtolicæ ſedis legatis, hoc ſibi ante omnia perpetuò proponens, ut ſublatis omnibus erroribus, puritas ipſa Euangelij in Eccleſia conſeruetur: quod promiſſum antè per Prophetas in Scripturis ſanctis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, proprio ore primùm promulgauit: deinde per ſuos Apoſtolos, tanquam fontē omnis ſalutaris ueritatis, & morum diſciplinæ, omni creaturæ prædicari iuſsit: perſpiciensq́ hanc ueritatem & diſciplinam

plinam cõtineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ ad nos usq; peruenerunt: orthodoxorum Patrum exempla sequuta, omnes libros, tam ueteris quàm noui Testamenti (cum utriusq; unus Deus sit autor) nec non traditiones illas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam uel oretenus à Christo, uel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerẽtia suscipit ac ueneratur. Sacrorum uerò librorum indicẽ, huic decreto ascribendum censuit: ne cui dubitatio suboriri poßit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiantur. Sunt uerò infrà scripti Testamẽti ueteris. Quinq;

libri Moysi: scilicet Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiũ. Deinde Iosue, Iudicũ, Ruth, Quatuor Regum, Paralipomenôn duo, Esdræ duo, primus scilicet & secundus, qui dicitur Nehemias: Thobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Dauidicum, centum quinquaginta Psalmorum: Parabolæ Salomonis, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, scilicet Osee, Ioel, Amos, Abdias, Micheas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias: Duo Macchabæorum, primus scilicet & secundus. Testamenti noui. Quatuor Euangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam & Iohannem. Acta Apostolorum à Luca euangelista

con-

conscripta: quatuordecim Epistolæ beati Pauli apostoli, scilicet ad Romanos, ad Corinthios duæ, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum, ad Philemonē, ad Hebræos. Petri apostoli duæ, Iohannis apostoli tres, Iacobi apostoli una, una Iudæ apostoli: Apocalypsis Iohannis apostoli.

Si quis autem libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueuerūt, & in ueteri uulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

Omnes itaq; intelligant, quo ordine & uia ipsa synodus, post iactum fidei confeßionis fundamentum, sit progressura: & quibus potißimum testimonijs

ac præsidijs, in confirmandis dogmatibus, & instaurandis in Ecclesia moribus sit usura.

SECVNDVM DECRETVM *quartæ Seßionis.*

RECEPTIO VVLGATAE EDItionis, & modus interpretandi & imprimendi sacram Scripturam.

INsuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parũ utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex multis Latinis editionibus quæ circũferuntur sacrorum librorũ, quæ'nam authentica habenda sit, innotescat: statuit & declarat, ut hæc ipsa uetus & uulgata editio, quæ longo tot seculorũ usu in Ecclesia ipsa probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, aut expositionibus, pro authentica habeatur:

beatur: & quòd eã nemo reijcere quouis prætextu audeat uel præsumat.

Canon alius.

Præterea ad coercẽda petulãtia ingenia, decreuit ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei et morũ, ad ædificationẽ doctrinæ Christianæ pertinentiũ, sacram Scripturã ad suos sensus cõtorqueat: aut cõtra eum sensum quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de uero sensu et interpretatione sanctarũ Scripturarũ, aut etiam cõtra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturã sacrã interpretari audeat: etiamsi huiusmodi interpretationes, nullo unquã tempore in lucem edendæ forent. Qui contrà uenerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure statutis puniantur.

Examen.

Et res ipsa, & totius orbis Christiani iustißimæ querelæ à multis annis clamitant, in Ecclesia *pontificia multum errorum in doctrinam, & uarios abusus in ritus* Ecclesiasticos *irrrepsisse.* Multo*rum igitur uotis sæpe expetitum, & diu expectatum fuit uerum, legitimum, liberum &* Christia*num concilium, in quo uera medicina his tantis malis adferretur, idq; ex Scriptura: quam* Basilius, *in principium primi* Psalmi, *à* Spiritu *sancto conscriptam esse ait, ut sit communis medica animarum officina.*

Et in prima sesione Pontifex *per suos legatos significauit,* Tri*denti apertam esse synodum (sicut ipsi loquuntur) quam sibi hoc propositum habere fingunt, ut sublatis omnibus erroribus, puritas ipsa* Euangelij, *in* Ecclesia *conseruetur.* Bona *sanè sunt uerba.*

Constituit autem synodus in principio, quibus potißimùm testimonijs & præsidijs, in extirpandis hæresibus, & confirmandis dogmatibus uti uelit. fit & hoc rectè exemplo, & more purioris antiquitatis. Cusanus *enim de forma ueterum uniuersalium* Synodorum, *dicit morem fuisse, ut sacra* Euãgelia *ponerentur in medio synodi: ut admonerẽtur, quibus præsidijs & armis contra errores, pro ueritate dogmatum in consilijs pugnandum esset.* Quod *non alijs etiam de religione disputationi*

bus

bus solitum fieri, Augustinus scribit Epistola 63.

Et nota est Constantini Magni memorabilis sententia, qua ipse Nicenam synodum aperuit (sicut nunc loquuntur Pontificij) Euangelici, inquit: Libri sunt & Apostolici, antiquorumq; Prophetarum oracula: quæ nos manifestè instruunt, quid sentiendum sit de rebus diuinis. Suscipiamus igitur ex sermonibus diuinitùs inspiratis, quæstionum solutionem.

Tridentina igitur synodus, quibúsnam præsidijs in confirmandis dogmatibus constituit se usuram? Num Spiritus sancti doctrina, quæ literis canonicis, sicut Hieronymus inquit, prodita est?

Nequaquam, inquiunt: Scriptura sola regula & norma erit nostri iudicij: sed, Primò Traditiones, quæ sine scripto, tantum ex consuetudine longi temporis probationem habent, pari pietatis affectu ac reuerentia, sicut ipsam Scripturam, suscipiendas & uenerandas constituunt. Secundò discrimen inter libros Scripturæ canonicos & apocryphos, quòd totius ueræ & purioris antiquitatis testimonia habet, conuellunt, abrogant & tollunt: ut ad confirmationem Ecclesiasticorum dogmatum, par & eadem sit autoritas librorum canonicorum & apocryphorum. Tertiò. Quia in ueteri uersione, ipse sensus Scripturæ sæpe nō satis expressus, sæpe etiam uitio describentium deprauatus est: constituunt uulgatam illam edi-

tionem habendam pro authentica, ita ut nemo eam in disputationibus & expositionibus, quouis praetextu, etiamsi scilicet ostendatur manifestè discedere ab ipsis fontibus, audeat uel praesumat reijcere.

Quia uerò hisce etiam praesidijs non satis fidũt Tridentini Patres, adiungũt Quartum, quod est fortißimũ αἴτημα, penes se scilicet esse ius et autoritatẽ authenticae interpretationis Scripturarum: hoc est, sicut Hosius de expresso uerbo Dei inquit: Si quis habeat interpretationẽ Romanae ecclesiae, etiãsi nõ uideat, quomodo cũ textu uel cõueniat, uel pugnet, habere tamen ipsißimum uerbum Dei.

Existimas igitúrne, optime Lector, Tridentinos patres ex indictione terreni sui Dei, pontificis Romani, hoc proposito conuenisse, ut si errores aliquos in ipsorum doctrina, in ritibus abusus aliquos haerere ex uerbo Dei ostensum fuerit, parati sint haec ad normam Scripturae canonicae corrigere & emendare? Nihil minus. Haec ipsa enim Quartae seßionis decreta sonoram coram toto mundo edunt confeßionem, Pontificios in sua Ecclesia, multa, imò pleraque talia habere, quae Scripturae canonicae testimonijs & praesidijs probare, confirmare & defendere nullo modo possunt. Ideo enim alia praesidia, extra & praeter Scripturam conquirunt: ut si testimonijs Scripturae urgeantur & oppugnentur, ne ueritati cedere cogantur, sed ad alia in hunc usum disposita praesi-

præsidia, receptum et χηνοφύγετα qualiacunq; habere poßint.

Illa uerò præsidia extra, præter, imò cõtra Scripturam, tot et tam uaria opportunis locis ita collocarunt & dispoſuerunt, ut manifeſtè ſignificent, ſe hoc animo conueniſſe: non ut ad normam Scripturæ aliquid corrigant, ſed ut qualeſcũq; errores & abuſus, qui hactenus ex uerbo Dei notati, reprehenſi & refutati ſunt, per alia præſidia, cõtra Scripturæ teſtimõia prætextu aliquo retinere, defendere, & eccleſiæ ceruicibus imponere poßint. Huc enim redeũt omnia illa, quæ de uarijs ſuis præſidijs, inter initia Synodi conſtituerũt. Et potuiſſent paucis uerbis totam rem abſoluere, ſi tantũ in ipſo Synodi ingreſſu profeßi eſſent, ſe ſimpliciter præſentem Eccleſiæ ſuæ ſtatum, qualis ille cunq; eſt, uelle retinere, & pertinaciter defendere: nec admiſſuros ſe, ut ex norma Scripturæ canonicæ aliquid, quicquid illud ſit, corrigatur uel emendetur. Non igitur opus fuiſſet tot annorum ſumptibus, niſi iudicaſſent, prætextu & titulo Synodi, hominibus fucum eſſe faciendum.

Tertullianus de Reſurrectione carnis, quoſdam uocat Lucifugas ſcripturarũ. Iſte titulus nulli hominum generi melius conuenit, quàm congregationi Tridentinæ. Vſq; adeò enim reformidant & fugiunt lucem Scripturæ, ut uix obiter credo pallido ore, & tremulis labris, mentiõe facta Scripturæ canonicæ,

nonicæ, mox alia, & quidē uaria præsidia circumspiciant, quorum tenebris se inuoluere posśint, si ad lucem Scripturæ protrahantur.

Sed singula hæc diligentius examinanda sunt. Hoc enim tempore præcipui loci communes Pontificiorum sunt: De insufficientia, obscuritate & incertitudine Scripturæ. De traditionibus, & de prætoria autoritate interpretationis. Animaduertunt enim, se ante cōgressum deuictos esse, si in has angustias copiæ ipsorum redigantur, ut nihil sit recipiendum uel credēdum, quod testimonijs Scripturæ non potest ostendi & probari: utq; in illis quæ titulo uel Traditionum uel Patrum, uel Conciliorum prætenduntur, illud tantum quod authoritati diuinarum Scripturarū congruit, accipiatur: quod uerò non congruit, eadem facilitate contemnatur qua probatur, iuxta Hieronymi dictum: uel ut (iuxta Augustini regulam) liberè cum pace illorū quorum nomina prætexuntur, respuatur.

DE SCRIPTVRA SACRA.

TRidētini patres decreta sua, sine rationibus, nuda tantū, uarijs sæpe generalitatib. inuoluta proponunt. Quòd si dignati fuissent etiā hoc publicare, ex quib. rationibus, fontib. & fundamētis decreta illa cōstituissent, facilior esset ratio inquisitionis et dijudicationis. Sed bene res habet. Aduersarius enim meus Andradius, una cum alijs Pontificijs

ciis scriptoribus, multa talia mysteria, siue pruden tes, siue imprudentes in uulgus efferunt. Et adhibitis illorum declarationibus, ratio examinis plana erit: sicut hic locus de Scriptura, & sequēs de Traditionibus manifestè ostendet. Mentionem facit 4. hæc Sessio sacrorum librorum, satis honorificam: & uideri posset, hoc tantum uelle, unam & eādem esse doctrinam Euangelij, quam Apostoli primùm uoce tradiderunt, & postea libris scriptis complexi sunt. Sed audiamus Andradium, qui secretorum Concilij gnarus est, ex quibus fundamentis & quo artificio compositum sit hoc decretum.

Scripseram, Iesuitis cū alijs Pōtificijs hoc axioma cōmune esse, quòd sacra Scriptura sit doctrina mutila, māca, & imperfecta, eo quòd non cōtineat omnia quæ ad fidem, moresq; piè uiuēdi pertinēt. Hîc uerò Andradius, Lusitanico cothurno aduersus me insurgit, uociferās qua potest acerbitate, de mēdacijs et iniurijs. Et ego cū hæc legerē, mirabar, quæ esset causa, quòd Andradius à cōtumeliosis illis uocibus, quas nō ignorat à multis Pōtificijs scriptorib. multo durius in sacrā Scripturā cōiectas esse, tantopere abhorreret. Cogitabā aūt, forsan in synodo Tridētina cœpit iam rectius & honorificentius, de autoritate Scripturæ: quòd si fieret, non ægrè sanè ferrē, me hoc modo mendacij argui: Attentè igitur cœpi sequentia perlegere, nunquid Andradius, qui synodi pars magna fuit, sentiret &

profi-

profiteretur, Doctrinam cœlestem, quæ ad fidem & pietatem uitæ necessaria est, contineri in sacra Scriptura omnem, totam, integrã & perfectam. Sed inquit, nullo modo in Scriptura est tota comprehensa. Et fatetur, me, licet mutatis uerbis, sententiam tamen eandem, quæ Iesuitarum & omnium Pontificiorum est, expreßisse. Quid igitur tumultuatur? Quia, inquit, plebs cõcitari posset, si sacra Scriptura tam atrocibus & inuidiosis uerbis incessatur. Magnas igitur gratias habemus Andradio, quòd iam intelligere possumus, quare decretum synodi Tridentinæ, contumeliosas illas uoces, quas multis scriptores Pontificij in sacrã scripturam solent euomere, noluerint usurpare: cum tamen in effectu sententiam eandem confirmare & sancire uelit: ne scilicet plebs cõcitetur, si Scriptura tam atrocibus & inuidiosis uocibus incessatur, & hæc de artificio compositionis decreti diligenter obseruentur.

Audiamus porrò, quis sit sensus huius decreti de Scriptura, quæ rationes agitatæ fuerint in deliberationibus, cum decretum illud fabricandũ esset. Andradius, inquit, cum Christus fragilitati memoriæ, Euangelio scripto succurrẽdum putauit, ita breue compendium literis tradi uoluit, ut pars maxima, tanquam magni precij thesaurus traditionibus, intimis Ecclesiæ uisceribus infixis, relicta fuerit. Et ex 31. capite Ieremiæ (quod ipsi cum alijs Pontifi-

Pontificijs ſcriptoribus commune eſt)probare cõtendit,doctrinæ noui Teſtamẽti,quæ à Chriſto proprio ore primùm promulgata, & poſtea Spiritu ſancto dictante,ab Apoſtolis prædicata,& per totum orbem propagata eſt,hanc eſſe proprietatem, qua à doctrina ueteris Inſtrumenti eã diſcerni Deus uoluerit, ne uel tabulis lapideis comprehendatur,uel calamo & atramento literis conſignetur. Addit igitur,non factum eſſe ex mandato Chriſti, quòd Euangeliſtæ & Apoſtoli literis quædã commendarint: prædicare enim iuſsit,non ſcribere. Ego uerò hoc addo,quòd ex loco Ieremiæ,ſicut à Põtificijs ille tractatur,ſine contradictiõe manifeſtiſsimè ſequitur, contra uerbum & uoluntatem Dei factum eſſe,quòd uel pauca quædam de doctrina noui Teſtamenti, calamo & atramento in literas ab Apoſtolis relata ſunt. Si enim uera ſunt,quæ Pontificij de loco Ieremiæ dicunt, uoluntas & mandatum Dei erit,ut ſimpliciter nihil de doctrina noui Teſtamenti literis conſignetur. nõ enim dicit,partim chartis,partim mentibus inſcribendam eſſe nouam legẽ: ſed iuxta ipſorũ ſententiam,Paulus ſimpliciter affirmabit,non eſſe atramento ſcribendã.

Habebimus ergo ſacros libros noui Teſtamenti,ſine uoluntate & mandato Chriſti: imò contra uerbum,uoluntatem & mãdatum Dei cõſcriptos. Conflagret licet Andradius ſua acerbitate, certum tamen eſt,hæc ex ipſorũ fundamentis manifeſtiſsimè con-

mè consequi, licet alijs uerbis se inuolant: ne scilicet plebs, sicut Andradius inquit, concitetur, si tam inuidiosis uerbis Scriptura incessetur. Et ut in pauca, quæ prolixè ab ipsis disputantur, contraham: hoc est quod non ambabus tantum manibus, sed toto corpore, & omnibus neruis contendunt, Euangelistas & Apostolos nullo modo hoc consilio scripsisse, ut propter posteritatem, ea quæ ad fidē & mores piè uiuendi necessaria sunt, literis cōsignarent, ut Scriptura illa esset canon, norma & regula fidei in Ecclesia: sed fingunt longè alias causas. Andradius cum prolixè disputasset, Christum et Apostolos, per tot annos multo plura prædicasse, quàm quæ angustijs librorum noui Testamenti comprehendi potuerint: tandem concludit, multa esse credenda quæ scripta non sunt: & propterea constantem Ecclesiæ sententiam, Euangelij instar accipiendam & amplectendam esse. Pronūciat igitur normam, canonem seu regulam fidei exactißimam, non esse Scripturam, sed Ecclesiæ iudicium. Addidit etiam, in piorum moribus Euangeliū multo clarius esse expressum, quàm literarum monumentis sit cōprehensum. Pighius de Ecclesi. Hierar. lib. 1. ca. 2. dicit, Apostolos quædā conscripsisse, non ut scripta illa præessent fidei & religioni nostræ, sed ut subessent potius. Et tandem concludit, Ecclesiæ authoritatem, non solùm non inferiorē, non solùm parem, imò quodammodo & superiorem & notio-

& notiorem esse autoritate Scripturæ. Siquidē Ecclesia præcipuis scripturis canonicā impartita est authoritatē, quam nec ex se, nec ex authoribus suis habebant. Capite 3. dicit, Apostolicas epistolas nō Ecclesiæ catholicæ, sed pro nata occasione necessitatis unius aut alterius Ecclesiarum particularium scriptas esse: ideo nō esse opinādū, Apostolū uniuersis suis Epistolis uoluisse cōprehēdere uniuersa nostræ fidei, Christianæq; doctrinæ præcepta & mysteria. Et addit, Epistolā ad Philemonē, quia præter deprecationē pro seruo fugitiuo nihil prorsus cōtinet, non esse in hoc scriptā à Paulo, ut publicè legeretur in catholica Christi Ecclesia. In fine inquit: Anathema sunt, quicūq; cōmuni receptæq; ab antiquo obseruationi & traditioni Ecclesiasticæ contradicūt, tametsi nulli Scripturæ uel cōtradicāt uel aduersentur. Cap. 4. hoc agit, in re dubia, aut quæcūq; excitata cōtrouersia, ad fidē certitudinēq; faciendam, magis idoneā & efficatiorē esse Ecclesiasticæ traditiōis autoritatē, quàm ipsas Scripturas. Rationem hāc aßignat: quia clarior magis aperta, & planè inflexibilis sit traditio: cum contrà Scripturæ plurimùm frequenter obscuritatis habeant, & se trahi accōmodariq; in diuersam, eamq; quā quis secū antè præsumpsit, sententiā, & eludi cauta expositione facilè permittant. Proinde & Scripturarum certam inflexibilemq; amußim esse Ecclesiasticæ traditionis communem sententiam. Et in fine

fine ita concludit: Si huius doctrinæ memores fuissemus, hæreticos scilicet non esse informandos, uel conuincēdos ex Scripturis (hæc enim sunt eius uerba) meliore sanè loco essent res nostræ. Sed dum ostentandi ingenij & eruditionis gratia, cum Luthero in certamen descenditur Scripturarum, excitatum est hoc, quod proh dolor nūc uidemus incendium, &c. Et ne recitandis singulorum Pontificiorum in Sacram Scripturam contumelijs lōgior sim, summa huc redit, sacram Scripturam non esse canonem, normam, amußim seu regulam, ad quam omnia quæ de rebus fidei disputantur, sint exigenda: idq; propter duas potißimū causas. 1. Quia sit insufficiens, non complectens omnia quæ ad fidem & uitæ pietatem necessaria sunt & sufficiunt. 2. Quia etiam in illis quæ complectitur, sit obscura & ambigua tanquā nasus cereus, aut quasi plūbea Lesbiæ ædificationis regula. Et propterea dicunt, illam esse materiam litis, non uocem iudicis: præceptorem mutum, literā mortuā, imò occidentem, &c. Eccius iuxta morē suum, uocat Euāgelium nigrum, & Theologiam atramentariam. In hanc ergo sententiam intelligendum est decretum 4 seßionis Tridentinæ synodi de Scriptura. Ex Andradio enim iam didicimus, ex quib. rationibus & fundamentis, decretum illud hoc modo constitutum sit. Superest iam, ut illud examinemus. Afferamus autem ad examen illud (iuxta Augustinū) non

ſtateras doloſas,ubi appēdamus quod uolumus,& quomodo uolumus,pro arbitrio noſtro dicentes, Hoc graue,hoc leue eſt: ſed afferamus diuinā ſtaterā de Scripturis ſanctis,tāquā de theſauris Dominicis: & in illa quid ſit grauius,appendamus:imò nō appēdamus,ſed à Domino appēſa recognoſcamus. Hæc ſunt Auguſtini uerba cōtra Donatiſt. li.2.c.6.

Res autem ſeria & magna agitur.Pōtificij quidem petulantiam,diſſentiendi libidinem, & neſcio quæ alia odioſa nomina propterea nobis tribuūt: ſed Deus qui inſpector eſt cordiū,uidet & nouit, nos diligentiam illam omnia probandi,ab ipſo nobis ſeriò mandatam,ideo adhibere,ne quouis uēto doctrinæ circumferamur:ſed ut fides noſtra certum habeat fundamentum & firmamentum.Certum enim eſt, mundum in ſua ſapientia Deum non nouiſſe.1. Corinth.1. ſed Deum ipſum ſe & uoluntatem ſuam,dato certo uerbo,quod ingentibus miraculis confirmauit,generi humano pateſeciſſe. Et quidem,ſi uel angeli eſſemus,uel inter angelos uerſaremur, nulla admodum opus eſſet uel ſollicitudine, uel circumſpectione,ne puritas patefactæ doctrinæ cœleſtis uel adulteraretur, uel admitteretur. Sed tria ualde magna obſtacula nobis obijciuntur. 1. Verſamur in hoc mundo,cuius iudicium è diametro pugnat cum iudicio Spiritus ſancti,in rebus fidei. 2. Ratio noſtra extollit ſe contra agnitionem Dei: animalis enim homo non percipit ea

quæ sunt spiritus, sed stulticia sunt ei. 3. Diabolus est mendax, pater mendacij, & spiritus erroris. Et hinc fit, quod doctrina diuinitus patefacta, non semper & ubique in hoc mundo manet pura & sincera: sed sæpe deprauatur & corrumpitur, uel substitutis quæ omnino falsa sunt, uel admixto fermento, quod paulus uocat καπηλεύειν, sicut cauponesuinum infusa aqua adulterant: ita enim Græci interpretes, Esaiæ 1. uerbum illud usurpant. Nec satis certum κριτήριον est, si prætendatur titulus ordinarij ministerij scriptum est enim Ieremiæ 14. Mendacia prophetæ uaticinantur in nomine meo: non misi eos, non præcepi eis, neque locutus sum ad eos, dolum cordis sui uaticinantur 3. Regum 22. Egredior, & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum regis, &c. Considerandum ergo est, qua ratione in tam ancipite discrimine, Deus omnibus temporibus Ecclesiæ suæ clementer prospexerit: ut certum esset, quæ doctrina ut indubitata cœlestis & diuina amplectenda esset: & qua norma quæuis corruptelæ, quæ fugiendæ essent, agnosci & dijudicari possent. Hæc autem consideratio pauló altius repetenda est: ut in historia sacra ab initio mundi obseruare poßimus, quàm sæpe & uariè insidijs diaboli, mundi scandalis, & rationis petulantia, adulterata & deprauata fuerit puritas uerbi Dei: & ecõtrà, quàm paterna sollicitudine Deus Ecclesiæ suæ, de restitutione

tione & conseruatione puritatis uerbi sui contra mundi,carnis & diaboli corruptelas prospexerit. Et illas obseruationes,ad hasce nostras disputationes accommodabimus.Quòd enim Pontificij fabulantur,aliam,& planè diuersam rationem conseruandæ puritatis doctrinæ cœlestis esse in nouo Testamento, ab ea qua Deus usus fuit in ueteri, postea diluemus.

DE ORIGINE, CAVSA ET VSV Scripturæ ueteris Testamenti.

TOta hæc disputatio de sacra Scriptura,uidetur mihi non posse simplicius et rectius explicari,quàm si constituatur de prima sacræ Scripturæ origine, qua occasione, propter quam causam,& in quem usum,primùm instituta & tradita sit à Deo. neque enim tempore noui Testamenti primũ cœpit: Ex primo igitur origine iudicanda est:& ita pleræq; Pōtificiorum obiectiōes solidè refutabuntur. Deus igitur ab initio mundi, & ante et post lapsum,ex arcana sua sede,quæ est lux inaccessibilis,prodiens se & uolũtatem suã generi humano,dato certo uerbo,et additis manifestis miraculis patefecit:utq; doctrina illa diuinitus patefacta,uiua uoce propagari,& posteritati quasi per manus tradi posset,Deus Adamũ cōstituit,ætatis illius quasi Episcopũ:quẽ diuino testimonio,et autoritate ornatum fuisse,nō est dubiũ:cui etiã tam lon

gæuam uitam Deus conceßit, uti is suo testimonio, puritatem doctrinæ cœlestis à corruptelis uindicaret, & suos ab assuendis peregrinis opinionibus retraheret. Sed non diu post patefactionem illam, Cain cum suo cœtu discesit à puritate uerbi Dei. Post mortem uerò Adami, non tantum posteritas Caini, uerumetiam filij Elohim, qui traditiones doctrinæ cœlestis acceperant, corruperunt uias suas: in qua corruptione, absq; dubio præcipua fuit adulteratio uerbi Dei. ita enim Deus inquit: Non disceptabit Spiritus meus in homine in perpetuum. Et causam addit: Quia caro sunt, & figmentum cordis humani malum est. Fuit igitur doctrina cœlestis in originali mundo, uiua uoce, sine scripto, quasi per manus tradita: sed quia cordis humani figmentum malum est, puritas uerbi per traditiones uiuæ uocis tandem, non fideliter fuit conseruata, sed corrupta & adulterata, imò tandem planè amissa. dicit enim Deus: Non disceptabit Spiritus meus in homine in perpetuum, &c. Ibi uerò Deus peculiaribus reuelationibus ad Noe, additis stupendis in diluuio miraculis, puritatem doctrinæ collapsam restituit, conseruauit, & pleniorem eius declarationem addidit, & ante & post diluuium. Et Noe illis miraculis confirmauit in præconem iusticiæ, 2. Pet. 2. ut custos esset puritatis doctrinæ, & illam uiua uoce per manus traderet posteris. Et quidem cum Noe posteritas

steritas in uniuersas terras dispergeretur, electa fuit posteritas Sem, cuius custodiæ traditio doctrinæ cœlestis commendaretur. Considera autem, quàm bene & fideliter traditio doctrinæ cœlestis in illa familia, quæ tunc titulum ueræ Ecclesiæ gerebat, uiua uoce conseruata fuerit. A cõfusione enim linguarum usq; ad Thare, cum gigneret Abraham, nondũ ducenti anni transierant: & seruierunt dijs alienis Thare pater Abraham, & Nabor, Iosuæ 24. Non autem in uniuersum abiecerunt & proculcarunt traditionem ueræ doctrinæ, sed admixto fermento eam corruperunt & adulterârunt, sicut historia Laban postea ostẽdit. Modicum autem fermẽti, iuxta Paulũ, totam massam corrumpit. Hæc obseruanda sunt, ut consideretur, quàm lubricam & incertam custodiam & conseruationem doctrinæ noui Testamenti, Pontificij constituant in traditionibus sine scripto: cum quidem non habeamus nunc promißiones de nouis & peculiaribus reuelationibus, quales tunc fuerunt. Nunc sunt postrema & delira tempora senectutis mundi: & postulatur, ut fundamentum doctrinæ cœlestis in traditionibus, quales illæ in hominum animis sine scripto conseruantur, constituamus: cum Scriptura nobis ostendat, quàm incerta fuerit custodia uerbi Dei, per traditiones in animis hominum seruatas, primis illis uiuidis, puerilibus & florentißimis mundi temporibus.

Deus igitur tũc, cum traditiones adulteratæ essent & deprauatæ, Iterũ per peculiares reuelationes Abrahæ factas, puritatem doctrinæ suæ instaurauit: quam plenius etiã declarauit, & Abrahamũ Prophetam instituit. Gen. 20. Sequẽtibus etiã temporibus, immediate cum Isaac & Iacob locutus, instauratam doctrinæ suæ sinceritatem cõfirmauit. Iacob uerò moriturus, depositum illud filijs suis, tanquã in testamento relictum, diligẽter quasi per manus posteris tradendũ & cõseruandum, cõmendauit. Et quamdiu duodecim Patriarchæ filij Iacob superstites fuerunt, traditionem illã sanæ doctrinæ incorruptam seruatã esse, uerisimile est. Sed à morte filiorum Iacob, usq; ad exitũ ex Aegypto, ultrà centum non multi anni intercesserũt. Quàm certò aũt & fideliter, intra tã breue tẽporis spaciũ, puritas doctrinæ per traditiones cõseruata fuerit, Ezechiel ostendit cap. 20. ubi Deus inquit: Dixi ad eos: Vnusquisq; offensiones oculorũ suorũ abijciat. Et irritauerunt me. Vnusquisq; offensiones oculorum suorum non proiecit, nec Idola Aegypti reliquerunt: & dixi, ut implerẽ iram meã in eis, in medio terræ Aegypti, &c. Ibi uerò sicut antea etiam, cum traditio non conseruasset depositum illud Deus peculiaribus reuelationibus, additis multis stupendis miraculis, puritatem doctrinæ suæ per Mosen, ad ueteres fontes Patriarcharũ reuocauit: id quod scriptio libri Genesis manifeste ostendit.

Breuius quàm pro rerum amplitudine, cõplexus sum historiam annorum ab initio mundi bis mille quadringentorũ & quinquagintaquatuor: in quibus doctrina cœlestis, uoce diuina patefacta, fuit propagata & per manus tradita, siue Scriptura diuinitus inspirata, sola uiua uoce, ab ijs qui cœlestibus reuelationibus, at alijs testimonijs diuinitus ad hoc constituti & confirmati fuerant. Ostendimus autem, quàm parum fideliter traditio illa, quæ à Patriarchis accepta erat, retenta & conseruata fuerit à posteris. sæpius enim corruptam, adulteratã & deprauatam fuisse, Scriptura ostendit, ab ijs qui traditiones illas à patribus acceptas conseruare, propagare, & alijs per manus tradere debebant. Qualis igitur sit custodia & conseruatio doctrinæ cœlestis, per traditiones apud posteritatem, exempla illa ostendunt. Visum autẽ tunc Deo fuit, per nouas subinde & peculiares reuelationes, puritatem uerbi sui, quando per traditiones adulterari cœperat, instaurare, confirmare, propagare & cõseruare. Quare uerò illa, & non alia ratione tunc uti uoluerit, nostrûm non est curiosius inquirere. neque enim omnium operum suorum rationes Deus nobis reddere tenetur.

Sed hoc dignum est cõsideratione, Cum per traditiones puritas doctrinæ nõ cõseruaretur, et Deus nõ uellet amplius illa ratione uti ut exortis corruptelis per nouas subinde & peculiares reuelatiões

repeteret, instauraret & conseruaret puritatem eius doctrinæ, quæ ab initio mundi Patriarchis patefacta & tradita fuerat: dignum inquam est obseruatione, quam aliam rationem tempore Moysis ipse instituerit & ostenderit: ut scilicet scriptis, diuina authoritate & testimonio approbatis & confirmatis, puritas doctrinæ cœlestis propagaretur & conseruaretur: ne quæstionibus aut controuersijs de ueteri genuina & pura Patriarcharum doctrina exortis, semper quærendæ & expectandæ essent nouæ & peculiares reuelationes. Illa uerò historia diligenter consideranda est. Vtiliter enim illustrabit & explicabit præsentem controuersiam de sacra Scriptura, mõstrata prima eius origine. Ostendit autem historia, quod iudico præcipuè esse obseruandum, Deum non tantum instituisse, sed ipsum suo facto & exemplo, cum primus uerba Decalogi scripsit, initiasse, dedicasse & consecrasse, uiam illam & rationem, ut per Scripturas diuinitùs inspiratas conseruetur & retineatur doctrinæ cœlestis puritas, ita prima origo sacræ Scripturæ, Deũ ipsum habebit autorẽ. Loquimur aũt de Scripturis diuinitùs inspiratis. Nihil igitur disputabimus de illis quæ Iosephus ante diluuiũ columnis incisa fuisse refert. Nec apocrypha scripta Henoch huc pertinent, de quibus Hilarius in Psalmo 132 inquit: Quæ libro legis non continentur, ne nosse quidem debemus.

Sunt

Sunt qui opinantur, Moysen historiam Iob, apud Iethro socerum suum in terra Madian reperisse, & illam secum attulisse ad filios Israel in Aegyptum, ut exemplo Iob, oppreßiones Pharaonis patienter discerent ferre: sed hoc dicitur sine certis testimonijs & argumentis. Iudæi fabulantur, librum Genesis à Moyse conscriptum fuisse, priusquam Deus uerba Decalogi scriberet: propterea quòd Exodi 24. fit mentio uoluminis fœderis, ante allatas tabulas Decalogi. Sed non animaduertunt, multa per anticipationem, seu per ὕστερον πρότερον in historia sacra dici. uolumem enim illud, cuius mentio fit Exod. 24. fuit liber ueteris Testamenti, quod Deus in monte Sina pepigit cũ filijs Israel: sicut manifestè scriptum est Heb. 9. Sed Exod. 34. cũ Deus uerba Decalogi scriberet in tabulis, Moyses nondum scripserat uolumen fœderis, sed tunc primùm accipit mandatum scribendi. Nullum igitur dubium est, quæ Exod. 24. de scriptione & dedicatione uoluminis fœderis referuntur, gesta esse postea, quæ Exod. 34. describũtur: ita ut Deus Decalogum prius scripserit in tabulis, quàm Moyses suos libros conscriberet. Non ignoro, uaria disputari de libro bellorum Domini, cuius Moyses mentionem facit Num. 21. Vtitur enim futuro tempore: Dicetur in libro bellorum Domini, quod gestum est in mari rubro. Et quod Iosue 10. citatur liber iustorum, nõ potest esse liber aliquis antediluuianus:

agitur enim de historia, quæ sub Iosua accidit. Nec iudæorum siue fabulas, siue ænigmata moror, quòd lex ante conditionem mundi scripta fuerit literis igneis, nigris in dorso ignis candidi: Neque ciuitas, quasi uniuersitas librorũ apud Cananitas Iosue 15. huc pertinet. Nobis enim de libris Scripturæ diuinitùs inspiratæ, quos ad posteritatem Deus peruenire & conseruari uoluit, disputatio est.

Et hæc eò recitaui, ut obseruetur ex scripturis diuinitùs inspiratis, quas ad posteritatem Deus conseruari & extare uoluit, nihil scriptum fuisse ante tabulas Decalogi, Dei digitis conscriptas. Multum enim facit ad dignitatem & autoritatẽ sacræ Scripturæ illustrandam, quòd Deus ipse rationem comprehendendi literis doctrinã cœlestem: non tantum instituit et mãdauit, sed quòd illam primus, scriptis uerbis decalogi suis digitis initiauit, dedicauit et cõsecrauit. Si enim ab hominibus primùm scriptio sacrorum librorũ inchoata fuisset, potuisset opponi præscriptio plusquã bis mille annorũ: ubi in melioribus mũdi tẽporibus, & inter præstãtißimos Patriarchas, sine scripto, uiua uoce tradita fuit doctrina uerbi diuini. Deus igitur ipse, suis digitis fecit initiũ scribẽdi: ut ostẽderet, quantũ huic rationi, ut doctrinæ puritas ad posteritatem scriptis cõseruetur, tribuendũ sit. Quòd uerò tabulas lapideas sumpsit, in quibus uerba decalogi scripsit, alia est ratio, quæ explicatur, 2 Cor. 3. Ne uerò ea quæ per homines

Dei

Dei, miraculis et testimonij diuinis ad hoc ornatos uel conscriberētur, uel cōscripta comprobarētur, minoris uel nullius ad confirmationē dogmatū, & refutationē corruptelarū, autoritatis haberentur: noluit Deus ipse totā legē conscribere, sed scriptis uerbis decalogi, Moysi mādatū dedit, ut reliqua ex ore eius cōscriberet. Et ut populus Dei certus esset, Scripturā illā Moysis nō humana uoluntate allatā, sed diuinitus inspiratā esse: Deus ualde multis stupē dis miraculis testimonio Moysis autoritatē cōcilia uit, et ante scriptionē, & post, et in ipsa scriptione.

Duo igitur hactenus ex uetustissima historia sacra monstrauimus. I. Puritatem doctrinæ cœlestis, per traditiones uiuæ uocis non fuisse semper & ubiq; conseruatam, sed sæpius corruptā & adulteratam. II. Ne uerò nouis semper & peculiaribus, ad instaurandam & retinendam doctrinæ puritatem, opus esset reuelationibus, Deum sub Moyse instituisse aliam rationem: ut scilicet scripto comprehenderetur doctrina uerbi Dei. Et hæc est prima origo Scripturæ: qua monstrata, superest ut porrò consideretur, quem Scripturæ usum, quam dignitatē & autoritatem Deus ipse esse uoluerit. Et quia historia manifesta est, nuda annotatione locorū cōtēti erimus. Cōplexus est autem Moysis 4 libris, non tantum historiā sui tēporis eductionis ex Aegypto, & quæ per quadra ginta annos in deserto gesta sunt: sed præcipuum

eius

eius consilium fuit, conscribere doctrinam legis, quam Deus in monte Sina in deserto, populo Israel tradidit. Præterea in primo libro complexus est capita doctrinæ & fidei Patriarcharum, quam ab initio mundi, ad sua fermè tempora, ex ipsius Dei patefactione traditam acceperant, & professi fuerāt. Et tabulas quidem Decalogi, ipsius Dei manu scriptas, in arcam fœderis, quæ in loco tabernaculi sanctißimo erat, imponi Deus iußit: Moyses uerò sua scripta, inspiratione diuina consignata, collocari iußit in latere arcæ, Deut.31. Et eius depositi custodiam & conseruationem commendauit sacerdotibus, filijs Leui, qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis senioribus Israel. Constituit etiam, ut Rex exemplar legis, ex illo quod coram facie sacerdotum & leuitarum erat descriptum, secum haberet, ne declinaret in partem uel dexteram uel sinistram, Deu.17. Et mandauit, ut uulgus etiam in postibus, in ianuis, in limine, in ostijs uerba illa scriberet, Deut.6 & 11.

Vsum etiam expreßè ostendit Deu.31. ubi præcipit, ut legatur coram toto Israel, tam uiris quàm mulieribus, paruulis et aduenis, ut audientes discāt, custodiant & impleant omnes sermones legis huius: filij quoq; eorum qui nunc ignorant, ut audire poßint, &c. Et in fine inquit: Ponite librum istum in latere arcæ fœderis, ut sit tibi contra te in testimonium. Noui enim, quòd post mortē meā declinabitis

bitis de uia quam præcepi uobis.

Hæc Scripturæ testimonia ostendunt, quomodo post conscriptos sacros illos libros, Ecclesia filiorũ Israel fuerit columna & firmamentum ueritatis: quia scilicet ipsis concredita fuerunt eloquia Dei, Rom.3. Non autem ita, ut uel quiduis arbitratu suo statuere, uel ut ex traditionibus non scriptis, pro fidei dogmatibus, alia & diuersa ab illis quæ conscripta erant, obtrudere possent Ecclesiæ: sed quia custodes esse debeant Scripturæ, in qua Deus sua inspiratione doctrinam cœlestem, & quæ ab initio mundi Patriarchis tradita, in Ecclesia sonuerat, & quæ Moysi patefacta fuerat, literis comprehendi curârat: non ut libri sancti in angulo tabernaculi sepulti iacerent, sed ita ut quærentibus aut ignorantibus, quæ doctrina Patriarchis, quæ Moysi esset diuinitùs patefacta & tradita, ostenderẽt ex illa Scriptura, ueram, genuinam & puram doctrinæ cœlestis uocẽ. Et si declinassent à mandatis Dei, ut Scriptura illa esset testimoniũ, Deut. 31. Ideo enim iubebat Moyses describi exẽplar legis, ut esset canõ, norma & regula, ne declinaretur uel in dexteram, uel in sinistram partem, Deut.17. Et ualde illustri magnificentia, Deus illam uerbi sui custodiam ornauit & commẽdauit extructione, portatione & circumseruatione splendidißimi tabernaculi.

Adijciatur uerò et hæc obseruatio. Reliqua Noe posteritas per uniuersas terras dispersa, sine dubio

ex

ex relatione maiorum, per succeßionẽ multa ex traditionibus patrum, licet fermẽtata retinuerat: sicut posteris etiã temporibus talia uestigia traditionũ, licet ualde deprauata in gentiũ religionibus deprehensa & notata sunt à scriptoribus Ecclesiasticis. Et non est dubiũ, ipsos cũ non minus uideri uellent, habere uerbũ Dei, quàm filij Israel, magnificè opposuisse titulos & prætextũ traditionũ, ab ipsis patriarchis acceptarũ. Quòd si tunc habuissent aduocatũ, Andradio, Pighio, aut Lindano similem ne illi contumeliosè elusissent magnificũ illud institutũ Dei, de Scriptura per Moysen tradita. Quid enim? Num uerisimile est, Patriarchas & ante & post diluuium, quibus longißima uita concessa fuit, intra bis mille & trecentos annos usq; ad mortẽ Ioseph, nõ plura uerba fecisse de doctrina diuinitùs patefacta, quàm quæ paucis & angustis illis primi libri Moysis paginis cõprehensa sunt? Atqui non minus fuit uerbum Dei, quod illi à Deo acceptum, frequentius & multo pluribus uerbis tractarũt, quàm illud quod à Moyse in primo librò de doctrina & fide Patriarcharum, breuißimè conscriptũ est. Nec existimandum est, tam parui momenti illa fuisse, quæ Patriarchæ plenius tractarũt, ut facilè negligi possint: modò illa teneamus, quæ Moyses scripto cõplexus. Et quid est, quòd nostro tempore contra Scripturæ autoritatẽ, pro traditionibus à Põtificijs asseritur, quod non potuissent etiã prætendere posteri

Cham

Cham & Iaphet, qui religionem ſuam, cum ex Scriptura non poſſent, titulo traditionum tuebantur. Nam & illud quod Pighius de Epiſtola ad Philemonem calumniatur, poſſet de libro Moſis dici, longè maiora myſteria fuiſſe in Patriarcharum doctrina, quàm quæ Moyſes narrat de ouibus, de ſeruorum rixis, de mulierum contentionibus, & ſimilibus. Sed una & ſimplex tunc fuit reſponſio, uerũ eſſe, quòd intra tã multos annos, Patriarchæ longè plura uerba fecerint de doctrina cœleſti, quàm quæ uno tam anguſto libro Moyſis potuerint cõprehendi. Sed ex omnibus illis quæ Patriarchæ & fecerũt, & docuerũt diuina inſpiratione, illa electa eſſe ut cõſcriberentur, quæ ad fidem et mores piè uiuendi, poſteritati ſufficere iudicata ſunt. Et huius iudicij ſeu ſelectionis, Deũ ipſum eſſe autorẽ, nullũ eſt dubiũ. quæ enim Moyſes in primo capite, ante creationem hominis facta & dicta eſſe ſcribit, à nullo homine, ſed ex ſolius Dei reuelatione cognoſcere potuit. Certũ igitur eſt, quod ne Pontificios quidẽ, negaturos arbitror, ea quæ de Patriarcharũ doctrina & fide Deus poſteritati neceſſaria iudicauit, cõprehenſa eſſe ſcriptis Moyſis. Et ſanè non eſt dubiũ, in memoria piorum hæſiſſe tunc adhuc narrationes quaſdã, nec falſas nec uanas de ſermonibus Patriarcharũ. Sed illas oportuit nec cõtrarias, nec diuerſas, ſed conſentaneas fuiſſe illis quæ Moyſes ſcripſit, ita ut ſcriptura Moyſis, regula & amuſsis eſſet, ad quã exige-

exigerentur & examinarentur, quæcunq; de Patriarcharũ & Moysis doctrina dicerentur. Hanc collationem ideo institui: ostendit enim ex ipsa prima origine Scripturæ, refutationem omnium argumentorum, quæ nunc à Pontificijs pro traditionibus contra Scripturam nectuntur: & quidem talem refutationem, quam ipsi admittere & usurpare coguntur, quãdo de scriptis ueteris Testamenti disputatio est. Quod uerò fingũt, aliam esse rationẽ scriptorum noui Testamenti, postea refutabimus.

Et hæc de prima Scripturæ origine, potissimùm huc pertinent. Reliqua igitur de doctrina & scriptura ueteris Testamenti, breuiter perstringemus.

Post Moysen enim Deus subinde excitauit prophetas, quorum doctrinæ & testimonio ingentibus miraculis fidem & autoritatem conciliauit: sicut historia Eliæ & Elisæi manifestè ostendit. Et ad Iosue Deus dicit cap. 3. Hodie incipiam te exaltare coram omni Israel, ut sciant, sicut cum Moyse fui, ita & tecum sum. Illi uerò licet miraculis essent confirmati, non tamen habebant potestatem, ut de doctrina Patriarcharum & Moysis, alia diuersa aut contraria assererẽt aut statuerent, quàm quæ in libris Moysis consignata erant: sed ex diuina reuelatione addebant interpretationes illustriores, prout lucifer noui Testamenti magis magisq; appropinquabat. Totius uerò suæ doctrinæ summam & capita, quantum Deus posteritati necessarium iudicabat,

bat, ipsi conscribebant: quæ conscripta, ad sacros Moysis libros, hoc est in latere arcæ collocabãtur. Ita enim de Iosue cap. 24. scriptum est, quòd omnia uerba sua scripserit in uolumine legis Domini, quod positũ erat in latere arcæ fœderis, Deu. 31. Et 1 Reg. 10. Samuel legẽ regni scripsit in libro & reposuit corã Domino: hoc est ubi arca fœderis erat. Esa. 30. Deus dicit prophetæ: Nunc ingressus scribe super tabulam, & in libro diligenter exara illud, & erit in die nouißimo usque in æternum. Et quomodo prophetæ soliti fuerint capita doctrinæ suæ, quæ Dei inspiratione ad posteritatem peruenire debebant, conscribere, colligi potest ex 2 cap. Habacuc: Scribe uisionem, & explana eam super tabulam, ut percurrat qui legerit eam. Et Esa. 8. Sume tibi librum, & scribe in eo, stylo hominis. Similia exempla extant apud Ieremiam cap. 36. 45. 51.

Et hoc modo constitutus est canon Scripturæ propheticæ. Nam Ezech. 43. de pseudoprophetis dicitur: In Scriptura Israel non scribentur. Sed canone Scriptura postea dicendum erit.

Hæc narratio de temporibus prophetarum, quã breuitatis studio obiter attingere magis quàm explicare uolui, liquidò ostendit, quàm paterna sollicitudine Deus Ecclesiæ suæ prospexerit: ut posteritas doctrinam propheticam, sine fermẽto, sine adulteratione & deprauatione, genuinã, puram & sinceram habere, conseruare & propagare posset.

Scripto enim illam cõprehendi uoluit, ne peregrina et adulterina Ecclesiæ obtruderẽtur, hoc titulo, quasi à prophetis tradita & accepta essent. Quòd si obijciatur, Esaiam in curriculo ministerij sui, per annos 80. certè plura prædicasse, quàm quæ 66. angustis illis quæ extant sectionibus, cõprehendantur: quod idem de reliquis prophetis, quorũ uel nulla planè extãt scripta, uel quæ extiterunt interciderunt, plausibilius obijci potest. Et certè æquè fuit uerbum Dei, pari reuerentia amplectendum, quod prædicatum est, & quod scriptum est. Responsio autem firma & uera hæc est: Quæ ex prophetarum doctrina Deus ad fidem & pietatem posteritatis necessaria iudicauit, ea conscribi curauit, & ad posteritatẽ cõseruauit. Hoc argumentũ ideo toties repeto, ut Pontificij uideãt, quale habeãt fundamentum in suis obiectionibus. Negare enim nec possunt, nec audẽt id quod uerissimũ est: licet plura fuerint tradita à Patriarchis, Mose & prophetis, quàm scripta sunt: contineri tamen in Scriptura ueteris Testamẽti omnia, quæ de Patriarcharũ, Moysis & Prophetarum doctrina Deus necessarium iudicauit posteritatem scire. Coguntur & hoc aduersarij concedere, Quæcunq;, quocunq; etiam titulo à Iudæis afferuntur, examinãda et exigenda esse ad normã illius Scripturæ: ut quæ ei cõsentanea sunt, probentur: quæ uerò peregrina sunt, aut dissentiũt reprobentur. Constat enim de doctrina ueteris Te-

stamenti nihil esse admittendum aut recipiendum, quod ex Scripturis illius non potest probari: non obstantibus quibusuis argumẽtis, de traditionibus. Fundamenta uerò huius uerißimæ sententiæ, monstrabunt nobis postea uiam ad refutãdas & subuertendas omnes obiectiones Pontificiorũ de Traditionibus. Christus enim & Apostoli in nouo Testamẽto, quando allegãt prophetas aliquid dixisse, Deum locutum per os prophetarũ, quando nominant sermonem propheticũ, non ablegant nos ad tacitas sine scripto traditiones, sed ea quæ in Scriptura extant, intelligũt. Lindanus, totius Pontificiæ religionis panopliã in eo cõstituit, quod Petrus dicit: Verbũ Dei est, quod prædicatũ est uobis. Sed Apostoli per tot annos plura prædicauerunt, quàm quæ angusto codice noui Testamenti comprehendi potuerunt. Plura ergo in nouo Testamẽto sunt credenda, quàm quæ scriptis Apostolicis continentur. Sed idem & eadẽ etiã ratione de doctrina ueteris Testamẽti dici posset. sæpius enim occurrũt in ueteri Testamento illæ uoces: Auribus nostris audiuimus, Patres nostri nunciauerũt nobis, tradiderunt illa filijs post se, &c. Et non est dubium, multa ex concionibus & sermonibus prophetarũ, in piorũ animis cõseruata, & posteris communicata fuisse. Num uerò propterea, extra & præter scripturã ueteris Testamenti, fabulæ Thalmudicæ recipiendæ erunt? Nos uerò potius sequamur uerè piorum iudicium, qui

tempore prophetarum fuerunt: inde enim solutionem obiectionis intelligemus.

Motis enim controuersijs, & exortis corruptelis, simpliciter proposuerunt normam Scripturæ. Ita cum tempore Achas, remoto altari Domini, & substituto Damasceno, tristißimæ regnarent corruptelæ, quæ titulo & prætextu reuelationum proponebantur, Esaias cap. 8. simpliciter dicit. Ad legem & ad testimonium, quòd si non dixerint iuxta uerbum, hoc nō erit eis matutina lux. Videt & agnoscit lector, quomodo Scriptura in ueteri Testamento usurpata fuerit pro norma, canone, amußi, & regula certißima in controuersijs de doctrina: sicut suprà ex Moyse ostendimus, in hunc usum illam conscriptam fuisse. Et Iosaphat religionem collapsam, & superstitionibus contaminatam instauraturus, scribitur eam reuocasse ad primas uias Dauid patris sui. Sed audi, iuxta quam regulam & normam corruptelæ abiectæ, & puritas doctrinæ patrum restituta fuerit, 2 Par. 17. Misit de principibus suis, de sacerdotibus & leuitis, qui docerent populum in Iuda, habentes librum legis Domini: & circuibant cunctas urbes Iuda, ac erudiebant populum Ezechias etiam, corruptelas doctrinæ & cultus diuini ab Achas inuectas eliminaturus, operatus est rectum & uerum coram Domino iuxta legem. 2 Par. 31. & iuxta dispositionem Dauid: siquidem Domini præceptum fuit per manum

num prophetarum eius. Et memorabile est, cum Manasses & Ammon, populum à uera patrum religione ad idololatriam abducere uellent, librum legis Domini absconderunt, ne singulis septennijs populo prælegeretur, sicut Moyses constituerat, sub Iosia enim Helcias sacerdos librum legis Domini, qui per manum Moysis datus fuerat, inuenit in ruinis templi cum reficerentur. Et Iosias conuocatis uniuersis senioribus, sacerdotibus, leuitis, & omni populo, à minimo usq; ad maximum, legit omnia uerba uoluminis: & percußit fœdus coram Domino, adiurauitq; omnem populum, ut facerent quæ scripta sunt in uolumine illo quod legerat. Et hæc fuit norma, iuxta quam repurgauit doctrinam & cultum templi, in hanc sententiam in historia Iudicum de corruptelis doctrinæ & cultus diuini, aliquoties scribitur: In illo tempore non erat rex in Israel, sed quisq; quod sibi rectum uidebatur faciebat. Rex enim iussus erat Deut. 17. exemplar legis diuinæ semper secum habere, in illum usum sicut de Iosaphat, Ezechia & Iosia iam dictum est. Et cum Ioas in regnum inauguratur, adhibetur ceremonia pulcherrima, 2. Par. 23. Imposito enim diademate, traditur ipsi testimonium legis, & ita ungitur in regem. Et summa, quando prophetæ arguũt populum de corruptelis doctrinæ, dicunt disceßionẽ factam esse à lege Domini: quæ certe Scriptura comprehensa fuit.

Illuſtre etiam eſt exemplum in Eſdra,*quomodo errores & abuſus, qui multi irrepſerant per tempora exilij, ad normam Scripturæ correxerint & emendârint.* Ex *hac etiam norma* Paulus *coram rege* Agrippa*, probat ſe nihil falſi aut peregrini docere,* Acto.26. *Nihil docens extra ea, quæ* Moyſes *& prophetæ prænunciauerunt.* Abraham *etiã diuitem à peculiaribus reuelationibus,mittit ad audiendum* Moyſen *& prophetas.* Et *ne quis de traditionibus non ſcriptis hoc intelligat,* Chriſtus Lucæ 24. *cum teſtimonia doctrinæ patrum & prophetarum,ab initio mundi proferre uellet, Scripturam interpretatur, & inquit:* Ita ſcriptum eſt. Et *hoc teſtimonium diligenter conſiderandum eſt.* Ingreſſus *iam erat* Chriſtus *in gloriam ſuam per reſurrectionem, & potuiſſet multa commemorare de patriarcharum & prophetarũ ueteris traditionibus non ſcriptis: ipſe enim eſt perſona illa, quæ cum patribus locuta fuit: ſed ea tantum quæ ſcripta ſunt,affert.* Voluit *enim comprobare, in illis quæ de doctrina patriarcharum & prophetarũ ſcripta ſunt,cõtineri omnia quæ neceſſaria ſunt & ſufficiunt, quãdo quæritur, quæ fuerit doctrina & fides patriarcharum & prophetarũ.* Et *norma illa* Scripturæ *ueteris* Teſtamẽti, *tantæ fuit autoritatis ad comprobationẽ & confirmationẽ dogmatum, quòd* Chriſtus *ipſe doctrinã ſuã* Teſtimonijs Scripturæ *ueteris* Teſtamenti *probare non erubeſcit.*

Paulus

Paulus Rom.1.confirmat se prædicare Euangelium, quod per prophetas in scripturis sanctis promissum fuit. Et Acto.17. prædicatio Apostolorum ad Scripturas examinatur, an rectè se habeat. Et hoc examen laudatur à Spiritu sancto.

Sed iamdudum præsentio, Andradium exclamaturum, peregrinam esse hanc disputationem. neque enim quæstionem esse de libris ueteris Testamenti, sed de scriptura noui Testamenti. Ego uerò non ignoro, quare soleant præcidere commemorationem de usu & autoritate Scripturæ ueteris Testamenti: sentiunt enim, ex nuda illa commemoratione, omnia sua argumenta quæ contra scripturam noui Testamenti cumulant, labefactari & infringi. Et propter hanc causam paulò altius uolui repetere hanc commemorationem, de prima origine Scripturæ sacræ. Non enim in nouo Testamento ab Apostolis primùm ratio illa, ut doctrina cœlestis literis commendetur, inuenta & instituta est: sed rationem illam acceperunt à ueteribus, & ea usi sunt propter easdem causas & in eundẽ usum, sicut Scriptura in prima sua origine tradita fuit. Et hoc diligenter obseruandum est.

Ostendimus igitur I. Quæ sit prima Scripturæ diuinitùs inspiratæ origo, & quem primum habeat autorẽ. II. Qua occasione, et propter quã causam instituta fuerit Scriptura sacra: quia scilicet per traditiones nõ cõseruabatur puritas doctrinæ, sed illo

titulo & prætextu, multa peregrina & falsa admiscebantur. III. Quem Deus uoluerit usum esse Scripturæ: ut scilicet, esset norma & regula fidei & iudiciorum in controuersijs & disputationibus de religione, sicut multis exemplis probauimus. IIII. Ostendimus, quòd diuina inspiratione, ex Patriarcharum & prophetarum doctrina, summaria capita electa fuerunt, quæ conscriberentur: quæ posteritati, à Deo iudicata sunt necessaria esse, et sufficere. V. Monstrauimus, quid tribuendum sit obiectioni illi, contra perfectionem & sufficientiam Scripturæ ueteris Testamenti: quod scilicet frequentius, & multo pluribus uerbis, uiua uoce tradita fuerit doctrina à Patriarchis & prophetis, quàm paucis & angustis libris cōprehēdi potuerit.

Hæc capita rectè considerata, pulcherrimè illustrant disputationem de Scriptura noui Testamenti. Quòd enim Euangelistæ & Apostoli doctrinam suam scriptis comprehendi curarunt, illud sumpserunt à prima Scripturæ Origine: & inde rectißimè potest iudicari, quæ sit ratio, causa & usus Scripturæ noui Testamenti, sicut mox ostendemus. Sed prius pauca quædam annotanda sunt de origine traditionum, quæ Scripturæ, uel ut imperfectæ assuuntur, uel ut ambiguæ & obscuræ opponuntur.

DE

DE SIMILITVDINE ET AFFINItate traditionum Pontificiarũ, cũ Pharisaicis & Thalmudicis.

DE *traditionibus* Pontificiorum, *suo loco dicemus. Sicut autem utile est, primam originem Scripturæ sacræ considerare: unumquodque enim ex sua origine rectißimè iudicatur: ita et hæc obseruatio multa manebit, quòd disputatio de traditionibus non scriptis, uel assuendis uel opponendis scripturæ, non recens cœpit, sed est ipsissima panoplia* Iudaicæ *perfidiæ, contra gladium spiritus, quod est* Verbum Dei *in scriptura.* Fuisse *autem antiquißimis etiam temporibus certamina de* Scri*ptura & traditionibus, non est dubium: cum posteri Cham &* Iaphet, *religiones suas, extra & cõtra Scripturam, palliare & tueri conati fuerunt titulo & prætextu traditionum, quas à maioribus per manus se accepisse iactitarunt.* Sed *de ijs tantum qua manifesta sunt, breuiter dicemus.* Purita*tem sanæ doctrinæ uerbi* Dei, *apud* Iudæos *tempore* Christi *corruptam, adulteratam et deprauatam fuisse, historia* Euãgelica *manifestè ostẽdit.* Quòd *si originem & causam illarum corruptelaaum, cum quidem sacros libros* Iudæi *haberent, legerẽt & interpretarentur, inquiramus, respondebit historia* Euãgelica, *deberi illas falsis et uanis traditionibus.* Quando *enim Scriptura erat manifesta,*

 ut de

ut de ſecundo & quarto præcepto, opponebāt traditiones, ita ut uerba Scripturæ inflecterent ad traditiones, & ex illis ſumerēt interpretationem, hoc titulo & prætextu: Dictū eſt antiquis. ſicut exempla extant. Matth. 5. 15. & 23. Habebant præterea multas uanas traditiones, extra & præter ſcripturam: quarum obſeruationem, fingebant ita neceſſariam, ut eam uel præferrent, uel certè æquarent mandatis Dei ſcriptis. Marci 7. Luc. 11. & 18. Matth. 23. &c.

Et hunc fuiſſe tunc fontem omnium corruptelarum in doctrina Phariſaica, filius Dei in multis locis oſtendit. Vnde autem arbitraris ortam illam perſuaſionem de traditionibus, niſi inde, quòd iudicatum eſt, non omnia quæ ad fidem & uitæ pietatem neceſſaria ſunt, in ſcriptura ueteris Teſtamenti comprehenſa eſſe? Et non eſt dubium, multa nec uana nec falſa, ex ſermonibus Patriarcharū et Prophetarum in memoria piorum, in uera antiquitate hæſiſſe. Sed inde apud poſteros, cum facta eſſet inclinatio puritatis doctrinæ, orta demum eſt perſuaſio, quia Patriarchæ & Prophetæ plura feciſſent & dixiſſent, quàm quæ ſcripta ſunt: ideo præter ſcripturam, illa etiam quæ titulo traditionū iactabantur, pari reuerentia & pietatis affectu complectenda & ueneranda eſſe, licet Scripturæ non eſſent conſentanea, uel etiam cum illa pugnarent. Et hoc bene conſideretur, qua ratione diabolus

ſoleat

ſoleat inſidiari puritati doctrinæ, quando Scripturam in uniuerſum non poteſt abolere, ſicut tentauit per Antiochũ, 1. Machab. 1. quòd ſcilicet ſpecioſo prætextu fingit præter Scripturam, neceſſaria eſſe etiam traditiones ſine ſcripto: & quidem ita, ut traditiones illæ non ad Scripturam examinandæ, ſed econtrà uerba Scripturæ inflectenda iudicentur ad traditiones non ſcriptas: cum tamen Deus propter illam ipſam cauſam, Eccleſiæ Scripturam in prima eius origine, ſicut ſupra oſtenſum eſt, commendauit, ut illa eſſet norma & regula, ne falſa, ſuppoſititia & uana, quocunq; titulo & prætextu Eccleſiæ obtruderentur. Sed hoc conſilium & inſtitutum Dei, diabolus inſidioſè apud Iudæos inuertit, ſpecioſo hoc prætextu: quòd ſine dubitatione illa quæ certum eſſet Patrichas & Prophetas docuiſſe & feciſſe, licet ſcripta non eſſent, digna tamen eſſent pari cum Scriptura authoritate. Et ſub hoc prætextu, incerta & commentitia quæq;, poſtea inimicus ueritatis uenditauit. Vide autem cum de traditionibus extra & præter Scripturam, Chriſto diſputatio eſſet cum Phariſæis, potuiſſet facilè commemorare alia & plura Patriarcharũ & Prophetarũ uera dicta & facta, quàm quæ ſcripta ſunt: et potuiſſet illius cõmemorationis fidẽ, miraculis cõprobare, Et ſine dubio feciſſet illud, ſi iudicaſſet non omnia quæ neceſſaria ſunt, & ſufficiunt, Scripturis contineri.

Cum

Cum enim duæ essent quæstiones, 1. An de doctrina Patriarcharũ & Prophetarũ, præter ea quæ scripta sunt, aliquid aliud tãquã ex traditione uiuæ uocis profectũ & acceptũ, quod ex scriptura probari non posset, nec cũ ea cõsentaneũ esset, admittendum esset & recipiendum, 2. An illæ traditiones, quæ à Pharisæis hoc titulo prætendebantur, essent ueræ? Christus non tantum ipsas traditiones Pharisæorum, ut falsas & uanas refutat & abijcit: sed simpliciter deducit ipsos ad scripturam non substitutis alijs traditionibus, de doctrina ueterum, tanquam præter scripturam necessarijs & amplectendis. Et 1. Pet. 1. Apostolus dicit: Non auro uel argento, sed pretioso sanguine agni immaculati Christi, redempti estis à uana cõseruatione quàm ex patrũ traditione acceperatis. sitis igitur sancti in omni conuersatione, sicut scriptum est.

Corruptelæ igitur puritatis doctrinæ apud Pharisæos originem habuerunt ex traditionibus, quas ut necessarias, Scripturæ partim assuebant, partim opponebant. Et Christus doctrinæ propheticæ pristinam & genuinam puritatem ita restituit, quòd abiectis & refutatis traditionibus, ad ipsam Scripturã & Ecclesiã deducit. Hæc ex historia Euãgelica sunt manifestè. Irenæus lib. 4. cap. 25 dicit, suo tempore extitisse legem Pharisaicam de traditionibus: ubi de scripta lege Dei quædã auferant, quædã addant, quædam ut uolunt interpretentur. Has traditiones

ditiones uocat aquatas ex 1 capite Isaiæ, propterea quòd puritti uerbi 4ei, admisceatur fermentũ traditionum. Et dicit ipsos fingere, illarũ traditionum obseruationem ex ipsa lege necessariam esse.

Hæc descriptio obseruetur. ostendet enim imaginem & similitudinem traditionum, quæ Pontificij Ecclesiæ obtrudunt. Nam & ipsi fingunt ex ipsa Scriptura Noui testamenti, necessariam esse etiã traditionum non scripturarum obseruationem.

Sed Andradius cum suis excipiet, de non tolleranda contumelia, quòd ipsorum traditiones cum Pharisaicis & Iudaicis componantur. Dicēt enim Pharisæos, & sequentes Rabinos finxisse, & commentas esse suas traditiones: Pontificiorũ uerò traditiones ab ipsis Apostolis acceptas, certa & continua Episcoporũ successione conseruatas, & per manus traditas esse, ad nostra usq; tempora. Sed Iudæi nullo modo concedent, se suas traditiones sine certa authoritate, ex figmentis hominum habere. Texunt enim longam, & sine interruptione continuam successionis seriem, qua traditiones ab ipso Deo traditæ, à Moyse acceptæ, ad posteritatem bona fide propagatæ, et per manus traditæ narrãtur. Et nisi Thalmud prius esset conscriptam, omnino cogitarem, Rabinos artificiũ illud à Põtificijs mutuo sumpsisse, & ad suas traditiones accõmodasse. Tanta enim est similitudo, ut utriusque cõmenti de traditionibus, & Thalmudistarũ & Pontificiorũ,

unum

unum & eundem esse architectum & artificem, qui scilicet bono semini interspergit & admiscet zizania, dubitari non possit. Ita autem commentum suum concinnant Thalmudici. *Fingunt* Moy*sen in monte Sinai accepisse à* Deo, *non tãtum ea quæ scripsit uerùm etiam mysticam et arcanã expositionem legis: quam nec scripserit, nec scribi uoluerit, sed uiua tantum uoce eam tradiderit, & ita posteritati per manus tradendam commendarit.*Et *addunt, utrumq; esse uerbum* Dei, *pari reuerentia & pietatis affectu amplectendum & uenerandum: cum quòd* Moy*ses scripsit, tùm quòd sine scripto, uiua uoce per traditiones conseruandum & propagandum mandauit.* Vide *autem, quàm splendidam contexant successionẽ, qua conseruata sit traditio illa, ne de fide eius dubitatur.* Moy*ses, inquiunt, tradidit eam* Heli *sacerdoti,* Heli *Samueli* Prophetæ, *Samuel* Dauidi *regi,* Dauid Achiæ Prophetæ, *Achias* Eliæ, Elias E*liseo,* Elis*æus* Ioiadæ *pontifici,* Ioiadas Zacha*riæ* Prophetæ, Zacharias *Hoseæ,* Hoseas Amos, *qui eam tradidit* Isaiæ: Isaias Micheæ, Miche*as* Ioeli, Ioel *Nahum* Prophetæ, *Nahum* Ha*bacuc, qui eam tradidit* Sephoniæ: Sephonias Ie*remiæ,* Ieremias Baruch Scribæ, Baruch Esdræ. Ab Esdra *deinde ponunt continuã successionem maximè illustrium uirorum usq; ad* Hillelem, Simeo*nem iustum,* Gamalielem, *& alios, donec ex illa cõ*

seruatione

seruatione cœpit in scripta redigi, unde tandem Thalmud confectũ est. Hæc prolixè descripta extant apud Petrum Galatinum.

Hæc profectò longè alia species succeßionis est, quàm quæ à Papistis iactatur, de serie & numero Romanorũ põtificiũ, in quorũ catalogo multi fuerunt mõstra uerius quàm homines. Fingamus iam, nobis rem esse cum Iudæo aliquo, qui rectius sentiens, repudiatis Thalmudicis traditionibus, illa tantũ uelit recipere & credere, quæ Sacris Scripturis cõsentanea sunt, & ex illis probari possunt. & illi opponamus Pigij argumentũ: unde tu Iudæe nosti, uera illa esse quæ in libris Moysis & Prophetarũ scripta extant, qui autographa non uidisti: nec si uideres, posses certi aliquid ex inspectione statuere. Vnde igitur certus es, libros illos, non esse suppositicios, nec esse adulteratos, sed complecti. ueram & sanam doctrinã uerbi Dei, sicut diuinitùs patefactã est? Certè nõ aliunde hoc cõstabit, quàm ex testificatione illorum, quorum suprà facta est mentio, qui continua succeßionis serie libros illos conseruàrunt, & posteritati quasi per manus tradiderunt. Si igitur sacros codices, ex illorum traditione, seu testificatione recipis: qua fronte reliquas traditiones, quæ per illos ipsos, certa succeßionis serie ad posteritatem propagatæ feruntur, repudiabis? Aut si de Thalmudicis traditionibus dubitare incipies, uacillabit etiam &

corruet

corruet ipsius Scripturæ certitudo & authoritas, quam traditio & testificatio synagogæ tibi commendauit, Hic uelim ex Andradio audire, quid iudicet Iudæum, qui ex Thalmudicis traditionibus se extricare cuperet, ad hanc obiectionem debere & posse respõdere. Non enim arbitror, ipsum ita insanire, ut iudicet, pari reuerentia & pietatis affectu suscipiẽdos libros Biblicos & Thalmũdicos. Agnoscat igitur, uel ex hac collatione, quale argumẽtum sit illud, quo ipse etiam pro traditionibus Pontificijs pugnans, seriò triumphat. Si libros sacros ex traditiõe Ecclesiæ recipimus: ergo eodẽ modo etiã reliquas omnes traditiones debemus recipere. Sed hoc postea explicandum erit. Nunc tantum ostendere uolui, quanta sit cognatio & similitudo Thalmudistarum & Papistarum, quando de traditionibus non scriptis, extra & præter scripturã disputant. Idem enim spiritus, qui Scripturæ ueteris Testamenti insidias struxit, sub uelamine traditionũ, etiã in nouo Testamẽto, ea quæ ex Scriptura probari non possunt, sub titulo traditionum Ecclesiæ obtrudere conatur: et utrobiq; usqueadeò simili utitur artificio, ut facilè agnoscas eundem esse architectum. Quanta uerò sit efficacia huius erroris, manifestum est. sola enim illa persuasio de traditionibus non scriptis, cum quidem tam plausibili specie successionis præstantissimorũ in populo Dei uirorum proponatur, accedẽte præscriptione & consue-

consuetudine longißimi temporis, captiuam ducit & detinet miseram plebeculam Iudæorum *in tristißima excæcatione: ut* Rabi Abraham Hispanus, *de sententijs* Rabinorum *inquit:* Nos *decet uerbis illorum subscribere, eò quòd omnia eorum uerba, sunt* Cabalæ *uerba.* Et *nos incedimus ac palpamus, sicut cæci in pariete, ut sustētemus nos ad illum.* Ac *licet uideantur nobis, uerba nostra esse uera ac recta: nihilominus tamen est nobis abijcienda ueritas in terram, quoniam ueritas cum illis est.* Et Lyra Deuter. 17. *citat glossam* Hebraicam, *recipiendum esse, quicquid hoc modo proponatur, etiamsi dextrum dixerint esse sinistrum.* Eosdem *ergo laqueos, ex funiculis commentitiarum traditionum contextos, quibus* Iudæos *irretiuit, nobis etiam tendit idem author.*

Et *quare* Iudæorum Rabini *tam pertinaciter pugnent pro* Thalmudicis *traditionibus, circumstantia temporis, quando conscribi cœpit* Iudaicum Thalmud, *si rectè consideretur, ostendet.* Cum *enim subinde ex* Iudæis *multi, luce scripturarum conuicti, ad* Christianam *religionem transirent: uidentes* Rabini, *se id quod uolebant obtinere non posse, si solis scripturarum armis pugnandum esset, alia sibi compararunt præsidia.* Circa *annum enim* Domini 150. *cœpit conscribere* Thalmud, *complectens traditiones: cuius successum cum animaduertissent, postea in infinitum fermè*

auctum est. Et post illa tempora, rarò ex Iudæis aliquis (quia laqueis traditionũ irretiti, & à Scriptura auersi erant) ad Christianam fidem conuersus fuit. Diximus breuiter de Scriptura ueteris Testamenti: ut ostenderemus, quæ fuit prima origo, quæ ratio, quis usus sacræ Scripturæ. Adiecimus illam etiam obseruationem, quomodo Pharisæi, & postea Thalmudistæ, Ecclesiam Iudæorũ repleuerint infandis erroribus & superstitionibus, ea ratione quòd contenderunt, præter Scripturam Moysis & Prophetarum, pari reuerentia & pietatis affectu recipiẽdas esse etiã traditiones non scriptas, licet ex Scriptura probari non possent. Et Thalmudica quędã commenta, de traditionibus recitauimus, propter affinitatem quam habent cum Pontificiorum disputationibus. tacita enim illorum collatio, loco manifestæ refutatiõis esse potest. Iam digredimur ad Scripturã noui Testamenti, & ad disputationes nostri temporis de traditionibus.

DE SCRIPTVRA NOVI TEstamenti.

VIdeo me breuitatis metas, quæ ad rationem examinis sufficere possent, in hoc loco de Scriptura transire: sed candidus Lector dabit mihi ultrò ueniam, si causam cõsiderauerit. Longè alia nũc est ratio disputationũ inter Pontificos, quàm tempore Eccij, Emseri, & similium fuit. Illi enim

Scri-

Scripturæ armis nobiſcum congredi non detracta bant. Pighius uerò deprehendit, hoc inſtitutum plus detrimenti quàm commodi dediſſe regno Pontificio. Aliam igitur ipſe uiam magis compendiariam monſtrauit; cui ſi inſiſtant, nullo negocio, quiduis poſſent obtinere: ut ſcilicet conquiſitis omnibus Rhetorices artificijs declamitent, de anguſtijs, de imperfectione, inſufficientia, ambiguitate & obſcuritate Scripturæ: & ſtrenuè pugnent pro neceßitate, authoritate, perfectione, certitudine & claritate traditionum, non Scripturarum. Vidit enim in illis quæ ex Scriptura defendi poſſunt (quæ potißima regni Pontificij pars eſt) hac ſola ratione uictoriam, nec dubiam nec laborioſam fore. Et hoc conſilium ſcriptores Pontificij, qui Pighium inſecuti ſunt, pro uiribus omnes amplexi ſunt: ut integris iam libris nihil fermè aliud agant, quàm quod contra ſcripturam, pro traditionibus, non ſcriptis diſputant. Et in hoc etiam præſidio, concilium Tridentinum omnes opes ſuas, ipſamq; adeò ſalutem ſuam collocat. Neceßitas igitur requirit, ut paulò pluribus de authoritate Scripturæ, contra commenticias traditiones agamus. In reliquis poſtea breuiores erimus, & intra metas examinis orationem cõtinebimus. Quia uerò de Scriptura Noui Teſtamẽti potißimùm controuerſia inter nos eſt, de illa iam dicemus. Et ex illis fundamentis quæ de prima

origine sacræ scripturæ in ueteri testamẽto suprà annotauimus, plana est tota hæc disputatio: propter quas scilicet causas, & quo consilio doctrina noui Testamenti, scriptis comprehensa. Et ipsi aduersarij hoc animàduertunt & sentiunt. Vide autem insidiosas ipsorum technas. Nondum enim illum quasi Gordium cum soluere non possint, semel præcidunt hac bipenni: in scriptura scilicet ueteris testamenti, omnia quæ de Patriarcharum & Prophetarum doctrina, Deus posteritati necessaria esse iudicauit & sufficere comprehensa esse: sed doctrinæ noui Testamenti, longè aliam esse rationem. eius enim proprietatem, ab ipso Deo ita esse constitutam, ut nec in tabulis, nec in chartis, nec calamo, nec atramento, uel quouis aliò modo literis consignetur: sed uiua tantum uoce, animis auditorum commendetur, & ita sine scripto conseruetur, & per manus tradatur. Et hunc uolunt esse sensum eius quod Ieremiæ 31. scriptum est: Dabo legẽ meam in corda eorum, & in initio eorũ scribam eam. Et quod Paulus dicit 2. Cor. 3. Epistola nostra estis uos, scripta à nobis non atramento, sed spiritu Dei uiui: nõ in tabulis lapideis, sed in carnis cordeis tabulis.

Quid igitur ad hæc respondebimus? Dicemus id quod res est. Si Deus ita constituisset & ordinasset, ut doctrina Christi & Apostolorum sine scripto, sola traditiõe uiuæ uocis propagaretur & conser-

æconseruaretur, reuerenter uellemus hac ratiõe cõtenti esse, qua Deus in principio mũdi, ultra bis mille annos usum, suprà ostendimus. Ille enim solus optimè nouit, qua ratione saluti Ecclesiæ cõmodissimè prospiciatur. Sed hæc est quæstio: An Deus de doctrina Christi & Apostolorũ ita cõstituerit, ut non cõsignetur literis, sed sine scriptis uiua tãtum uoce per manus tradatur. Pontificij quidẽ dicũt, Deũ per Ieremiã & per Paulũ hoc affirmare. Sed quia Pontificij fidẽ suã in multis suspectã reddiderunt Ecclesiæ, nos ex mãdato Christi, Io. 5. et exemplo Berrhæensiũ, Act. 17. scrutabimur Scripturas, an hæc ita se habeant, sicut Pontificij asseuerãt, Ecce aũt statim uel palpabiliter deprehendimus, non esse uerum, quod Põtificij de Ieremiæ aut Pauli sententia fabulãtur. Sunt enim aliquot libri ab ipsis Apostolis, de doctrina noui Testamenti conscripti. quod sine dubio non fecissent, si illa esset Dei sententia, in dicto Ieremiæ, quam Pontificij ipsi affingunt. Author Epistolæ ad Hebræos, in media scriptione, dum doctrinam noui Testamenti literis commendat, illam sententiam Ieremiæ allegat. Et Paulus iam scripserat utramque Epistolam ad Thessalonicenses, & priorem ad Corinthios, cum dicit: non atramento, sed spiritu Dei, 2. Cor. 3. imò illud ipsum tunc, non uiua uoce tradebat, sed scribebat. Extra omnem igitur controuersiam manifestissimum est, Apostolos sententiam

Ieremiæ 31. & Paulum dictum suum, 2. Cor. 3. non ita intellexisse, sicut Pontificij fingunt: doctrinam scilicet Christi, & Apostolorum, non ferre, ut scripto comprehendatur & tradatur.

Dabitur autem nobis uenia, si iudicauerimus Apostolos rectius intellexisse Ieremiæ et Pauli sententiam, quàm Pontificios. Sed excipient, se non ita sentire, quasi simpliciter nihil omnino de dodoctrina Christi Apostolorũ debuisset literis mandari, aut scriptis comprehendi: sed quòd quædã sanè debuerint, aut saltem potuerint scribi, non aũt omnia quæ necessaria sunt & sufficiunt: sed quòd multa, & quædã præcipua, relinquẽda fuerint traditionibus non scriptis. Audio, & scio quid Pontificij dicãt: sed quæstio est, an illud quod dicunt, sit Ieremiæ & Pauli sentẽtia in locis allegatis. Inspicio aũt Ieremiæ sententiã, & non inuenio quòd dicat, legẽ noui Testamenti scribendam esse partim in chartis, partim in cordibus: nec uideò quòd Paulus dicat, de doctrina Christi & Apostolorũ, quædam atramẽto in tabulis uel chartis, quædã Spiritus Dei in cordibus esse scribenda: sed loquũtur indefinitè. Nec concedimus Pontificijs, ut extra & contra uerba textus, arbitrarijs suis interpretationibus Ecclesiam impunè ludificentur.

Si quis igitur uerba Ieremiæ & Pauli, cum Pontificijs ad hanc quæstionem uiolenter uelit detorquere: An doctrina Christi & Apostolorũ, debeat

aut

aut posit scripto comprehendi: an uerò sine scripto, traditioné uiuæ uocis sit cõseruãda & propaganda: certũ & manifestũ est, illa expositione non posse reddi aliam quàm hanc sententiam, quòd doctrina Christi & Apostolorũ, simpliciter sine aliquo omnino scripto, sola traditiõe nec scripta nec scribenda, sit proponenda, propaganda & cõseruanda. Et si quis ex illa doctrina literis aliquid conetur consignare, id fieri contra eius naturam & proprietatem, imò fieri contra uoluntatem & ordinationem Dei. Sed hanc expositionẽ & sententiam falsam esse, Apostoli ipso facto monstrarunt: scriptis enim doctrinam suam complexi sunt: idq; sicut Ireneus dicit, ex uoluntate Dei.

Ab hoc igitur præsidio Pontificij, luce ueritatis clarissima deiecti sunt: nisi forsan cum ratione ipsis libeat insanire. Quam ineptam enim reddant collocationem ueteris & noui Testamenti, de qua Ieremias & Paulus grauissimè disputant, si opinionem suam pertinaciter tueri uoluerint, Lector attentius quæso consideret. Si enim uetus Testamentum intelligunt de doctrina Patriarcharum et Prophetarum, usq; ad Christum (quod impropriè dici, Augustinus docet, et ostendit, potius uetus instrumentum appellandum esse:) certè doctrina illa per annos bis mille, quadringentos, quinquagintaquatuor, sine scripto, per traditiõem uiuæ uocis tradita & propagata fuit. Sũt aũt à conscriptione

legis usq; ad ministerium Christi, anni 1538. Populus igitur ueteris Testamenti, doctrinam cœlestem per annos 1116. diutius habuit sine scripto, quàm in scriptis Christi uerò et Apostolorum doctrina, cœpit scriptis comprehendi, cum ne per 20 quidē totos annos, sola uoce sine scriptis tradita fuisset. Vt enim maximè concedamus, Matthæum tunc primum scripsisse, cum Paulus iam Romæ esset: certè Paulus iam tunc scripserat, utranq; ad Thessalonicenses, priorem ad Timotheum, utranque ad Corinthios, & Epistolam ad Romanos. Vide iam Andradi, quomodo constet. quòd contendis æquum fuisse, ut populus Dei sub ueteri Testamento, doctrinam cœlestem literis haberet comprehensam: noui uerò Testamenti planè diuersam esse rationem. Quòd si uetus Testamentum intelligant de doctrina legis, quæ in monte Sina promulgata fuit: certè præcepta decalogi, & ante & post diluuium, uoce diuina proposita, & à Patriarchis tradita legunt in Genesi. Et Paulus Rom. 2. affirmat opus legis natura scriptum esse in omnium hominum cordibus, etiam illorum qui legem scriptam non habent. Etiam consideretur, quæ insania sit, Ieremiæ tribuere illam sententiam, quasi discrimen ueteris & noui Testamenti, in eo potißimum consistat, quòd doctrinam legis, scriptis comprehendi æquum fuit, doctrinā uerò Euangelij, per traditiones sin e scripto cordibus cōmendandam esse.

Certum

Certum igitur & manifestum est, Ieremiæ dictum nec habere, nec admittere illam expositionem & sententiam: de qua Pontificij ita digladiantur, ut in illa omne suum præsidium contra Scripturam pro traditionibus non scriptis se collocare, non dißimulent. Et Augustinus, qui in libro de Spiritu & litera, locum illum Ieremiæ & Pauli ex professo iusta tractatione explicat, non uerbo quidem mentionem facit eius somnij, quod Pontificij Ecclesiæ obtrudere uolunt, pro commentitijs suis traditionibus contra Scripturam stabiliendis.

Chrysostomus homilia prima in Matthæum, accommodat quidem Ieremiæ dictum ad hanc sententiam, quòd paucis aliquot annis, Christi & Apostolorum doctrina, sine scripto tradita fuit, de quo nulla inter nos controuersia est: non autem id quod Pontificij faciunt, extruit inde, naturam & proprietatem noui Testamenti non ferre, ut doctrina eius, literis consignetur, & scriptis comprehendatur: aut sicut Lindanus dicit, naturam uerbi Euangelici à scripto & literis planè abhorrere. Hic enim status est disputationis nostræ.

Adijciam uerò & hanc obseruationem, ex hac sola disputatione animaduerti posse, quales interpretes Scripturæ sint Pontificij. Ieremias & Paulus in illis dictis de re longè grauißima disputant, quam ex Augustini sentẽtia breuiter recitabo. Ve-

tus Testamentum est doctrina mandatorum, extra hominē scripta: qua foris docemur, attestante conscientia nostra (est enim opus legis, scriptum in cordibus) quòd & qualem obedientiam Deus à nobis requirat: & condemnat quidem hos qui huic normæ non sunt conformes, sed uirtutem præstandi ea quæ requirit, non subministrat. Tam tristis enim est naturæ per peccatū deprauatio, ut quādo Deus uoluntatem suam patefacit, & per ministerium, seu uoce seu scripto proponit: uetus tamen homo, qualis est sine spiritu regenerationis, etiam quando uires suas naturales exerit, & aliquid præstare contendit, non poßit spiritualia quæ uerbo proponuntur, rectè & uerè intelligere, amplecti & seruare: præcipuè uerò, legem ita faciendo non facit. Hoc Augustinus uocat uetus Testamentum, ubi cor non renouatur: & ibi licet opus legis, quó ad notitiam, scriptum sit in cordibus: dicitur tamen lex foris extrá hominem scripta, non in corda, quando corda non renouantur ad ueram interiorem obedientiam. Nouum uerò Testamentum, est promißio gratiæ propter filium Mediatorem: cum qua coniuncta est, promißio & exhibitio Spiritus sancti, qui doctrinam foris in ministerio, siue uoce siue scripto sonantem, efficacia & operatione sua in corda scribat: hoc est, mentem illuminet, uoluntatem & cor regeneret, ut poßimus promißionem de Meßia, uera fide ex corde amplecti. Qui

uerò

uerò credunt in nomine eius, illis dat potestatem, ut fiant filij Dei, Ioannis primo. Et hoc est quod Ieremias dicit, Spiritum sanctum scribere doctrinam Euangelij in corda credentium, ut impleatur, quod dicit: Ego ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: Deinde etiam doctrinam legis, Spiritus sanctus scribit in corda renatorum, ut secundum interiorem hominem condelectetur legi Dei, Roman. 7. & ex animo incipiant obedire, Rom. 6. Hoc Augustinus in sua disputatione, uocat nouum Testamentum: cuius uim, & efficaciam, etiam in patribus tempore ueteris Testamenti fuisse, recte asserit.

Hanc grauißimam & utilißimam doctrinam Pontificij, in sententia Ieremiæ non tantum prætereunt, sed obscurant & expungunt, substituta alia peregrina & falsa explicatione. Spiritus sanctus enim illud de quo Ieremias loquitur, operatur non enthusiastico modo, sine medio, sed per ministerium uerbi Dei. Ne autem uerbum illud, quod solum est organon Spiritus adulteretur, uel incertum sit: quódnam illud sit, Deus in ueteri Testamento scriptis illud comprehendi mandauit. De Christi uerò & Apostolorum doctrina, in nouo Testamento iam dicemus. Scriptura igitur uerbi Euangelici non pugnat cum dicto Ieremiæ.

Hæc de Ieremiæ sententia, necessariò dicenda fuerunt. eius enim peregrinã, contortam, & adulte

rinam

rinam expoſitionem magnificè amplificatam, ſemper in acie collocant aduerſarij, pugnaturi contra Scripturam noui Teſtamenti, pro ſuis traditionibus. Oſtendimus igitur, Ieremiæ dictum nullo modo uel præbere, uel admittere illam ſententiam, quam Pontificij contra Scripturam fingunt. Et hoc præſidio deſtructo, iam in patenti campo, facilior erit cum aduerſarijs congreſſus de Scripturis noui Teſtamenti. Et quod de Ieremiæ ſententia diximus, idem etiam ad Pauli dictum pertinet, 2 Corinth. 3. Non enim negat doctrinam Euangelij eſſe, quam atramento, chartis, in epiſtola, & tunc & antea commendauerat: neque hoc dicit, quia Corinthios primùm, ſine ſuo aliquo ſcripto, ſola uiuæ uocis traditione conuertit, ideo illa quæ nunc atramento ſcribebat non eſſe organon Spiritus, per quod Euangelium ſcribatur in corda credentium: ſed hoc agit, Corinthios qui corde iam credebant ad iuſticiam, & ore confitebantur ad ſalutem, quiq; noua creatura facti, lege Dei delectabantur, & ex animo obediebant: illos inquam dicit eſſe epiſtolam Chriſti, non atramento exterius, ſine interiori renouatione ſcriptam, quod ad uetus Teſtamentum, & ad literam occidentem pertinet: ſed in ipſo corde expreſſam, non uiribus ueteris hominis, ſed ſpiritu Dei uiui. Sed iam ad ipſam Scripturam noui Teſtamēti progrediemur. Conuenit autem de hoc inter nos, doctrinam noui

Teſta-

Testamenti(sicut usitatè nunc loquimur)illam esse, quam Christus tempore carnis suæ, in ministerio suo proprio ore promulgauit,quamq; Apostoli,cũ à Spiritu sancto in omnem ueritatẽ ducti essent, in omnem terram omni creaturæ prædicauerunt.

Constat & hoc, doctrinam illam primis aliquot annos, & à Christo, & postea ab Apostolis, sine scripto uiua uoce traditam & propagatam esse,postea uerò ab Apostolis scriptis esse comprehensam. Sed nõ patitur nos usq; ad scripta Apostolica progredi Andradius: sed facta tantum mentione primi temporis, cum sine scripto tradita est doctrina Euãgelij,statim exclamat: Quæ igitur est leuißimorum, perditißimorumq; quorundam hominũ tanta impudentia & temeritas, qui hanc rationem tradendi, propagandi & conseruandi Euangelium (per traditiones scilicet absque scripto) qua Christi Ecclesia nata, educata, longè lateq; propagata, denique conseruata fuit, inanem ac leuem existimat.illa enim extra omnem controuersiam, omniũ est optima, certißima & tutißima ratio tradendi, propagandi & conseruandi doctrinam Euangelij: quam ipse filius Dei, qui est patris sapientia, inijt: quam Spiritus sanctus, cum Apostolos in omnem ueritatem duceret,usurpauit. Et Andradius subducto calculo,ostendit Ecclesiã uiginti annis aut plus, scripto Euãgelio caruisse.Non enim probat Theophrasti rationem, quòd Matthæus anno post ascen-

sionem

sionem Christi octauo scripserit: sed amplectitur Irenæi annotationem, quòd Matthæus tunc primùm scripserit, cum Paulus iam Romæ esset: & ita ante conscriptum Matthæi Euangelium, supputat annos ab ascensione Christi unum & uiginti, & menses undecim. Aut si recipiatur illorum sententia, qui Claudij imperio tribuunt menses nouem supra annos tredecim, exurgent anni duo & uiginti, & menses septem. Non igitur octo tantum annis, iuxta Theophylacti supputationem, sed tam multis inquit Andradius annis & mensibus, scripto Euangelio Ecclesia Christi caruit. Non autem considerauit, præ strepitu calculorum in supputatione, ut maximè Irenæi annotatio, quam non improbo, recipiatur: quòd tamen Paulus priusquam Romam uinctus duceretur, scripserit ad minimum 6. epistolas: duas ad Thessalonicenses, unam ad Timotheum, duas ad Corinthios, & unã ad Romanos. Iuxta Irenæi igitur annotationem, tot iam Epistolis Pauli conscripta fuerat doctrina Euangelij, ante Matthæi scriptionem.

Nec difficilè mihi esset, ex actis Apostolicis ostendere circa quotum post ascensionem Christi annum, Paulus primùm cœpisset scribere ad Thessalonicenses: & ita de calculo Andradij, annorũ 22. & mensium 7. quo tempore constituit primùm cœpisse doctrinam Euangelij literis mandari, aliquid detraheretur. Sed non pugnabimus de numero

anno-

annorum & mensium, de quo inter ueteres etiam ſcriptores non ſatis conuenit: imò calculo Andradij (quod ipſi in mentem tunc non uenit) liberaliter addamus annos etiam miniſterij Chriſti, ut calculum annorum augere poſſet, additione trium annorum, & aliquot menſium. Fac igitur ita eſſe, ſicut Andradius cõtendit, uiginti annis aut plus, ſcripto Euangelio Eccleſiam caruiſſe. Quid inde efficiet? Certè in ueteri Teſtamẽto, Eccleſia Dei, ab initio mundi per annos bis mille, quadringentos & quinquagintaquatuor Scriptura diuinitùs inſpirata caruit. Aut ſi placeret numerum ſtrepitu plurium calculorum augere, diceremus iuxta L X X. per annos ter mille, ſexcentos & nonagintaduos, primam Eccleſiam caruiſſe Scriptura, Si hic Thalmudiſta aut Cabaliſta aliquis, poſt traditã Scripturam ueteris Teſtamenti, pro ſuis traditionibus Andradij grandiloquentia ita inſurgeret: Quæ igitur eſt leuiſsimorũ, perditiſsimorũq; hominũ inſolẽtia & temeritas, quæ hãc tradendi uerbi Dei rationẽ, qua prima Eccleſia in mundo nata, educata, & per annos bis mille, quadringẽtos, & quinquagintaquatuor propagata et cõſeruata fuit, iã non uult amplius admittere? ut ſcilicet præter Scripturã, Cabala etiam pari reuerẽtia et pietatis affectu ſuſcipiatur.

Hæc certè Cabaliſtæ, ſi nõ ipſi, ſaltẽ per cõductitium aliquẽ rhetorem, multò ſplendidius poſſent amplificare, quàm Andradius ſupputationem ſuam

de uiginti annis. Sed dicat nobis Andradius, quid ad hanc obiectionem pro Scriptura ueteris Testamenti, contra Thalmudistarum Cabalam respondendum iudicet: & idem ibi etiam responsum habeat. Quòd enim exceptionem fingit ex sententia Ieremiæ 31. iam ostendimus uanum & falsum esse. Verba igitur sunt, aut potius iuxta prouerbium, fumi sunt, quos Andradius grandiloquentia sua, de uiginti illis annis uenditat. Neque enim sequitur: Ecclesia noui Testamenti, uiginti annis caruit Euangelio scripto: ergo optimum fuisset, ut perpetuò illo careret: ergo scelerate fecerunt Apostoli, qui aliam rationem propagandi et conseruandi doctrinam Euangelij, per scripta scilicet instituerunt, quàm ipse filius Dei, qui est sapientia patris, in ministerio suo inijt: usus scilicet sine scripto, sola traditione uiuæ uocis. Si negauerit Andradius, hæc esse suæ mentis: qua igitur ratione putāt, hanc consequentiam ualere: Per uiginti Apostoli, sine scripto, sola traditione uiuæ uocis, doctrinam Euangelij propagarūt & conseruarunt: ergo nunc etiam, postquā scriptis cōprehensa est doctrina Euangelij, prior illa ratio seruanda est: & quidē ita, ut scriptis opponantur traditiones. Apostoli igitur doctrinā Euangelij, à Christo acceptā, & à Spiritu sancto illustratā, primis aliquot nō multis annis, sine scripto, sola traditione uiuæ uocis propagarūt: mox uerò per Dei uolūtatē, sicut Irenæus loquitur, cœperunt

cœperunt literis consignare, & scriptis comprehendere non contrariã, non diuersam, non aliam, sed illam ipsam doctrinam, quam uoce prædicârant. Quòd si quæratur, quare non statim in primo anno cœperint scribere: possemus respondere id, quod suprà diximus de annis ab initio mundi, bis mille, quadringentis & quinquaginta quatuor. Sed hoc loco ratio manifestior est. Doctrina enim Euangelij, antequam conscriberetur, erat prius contra Iudæorum & Gentium calumnias & contradictiones, prædicatione Apostolorum, signis & prodigijs per totum terrarum orbem confirmanda, & assensione populorum credentium in omnibus terris comprobanda: ut certi essemus, ea quæ scripta sunt, non esse dubia, incerta, aut parum firma, sed sicut Lucas inquit, πεπληροφορημένα, hoc est à Deo per Apostolos confirmata, & à primis fidelibus per totum mundum, ut certißimæ fidei comprobata. Ita non tantum nihil detrahitur Scripturæ, sed dignitas & autoritas eius magis illustratur inde, quòd non statim primis annis Apostolicæ predicationis, literis cõsignata est.

Status uerò totius disputationis, in eo iam consistit, ut monstretur, quibus de causis, quo consilio, quo proposito & instituto, Euangelistæ & Apostoli doctrinam Euangelij literis consignare, seu scriptis mandare & comprehendere uoluerint: quem uoluerint illorum scriptorum usum esse in Eccle-

sia: quo loco primitiua Ecclesia, scripta illa habuerit: quid, & quantum illis tribuerit. Ad hunc disputationis statum, mox posito titulo, De Scriptura noui Testamenti, progrediendum fuerat: sed prius reprimendi fuerunt clamores Pontificiorum de loco Ieremiæ, & de primis annis Apostolicæ prædicationis: quorum strepitu lectorem conantur obruere & obtundere, ut ita à uero statu disputationis illum auocent.

Collocabimus autem quasi in acie, pulcherrimam Irenæi sententiam, quæ extat in præfatione, & 1. capite 3. libri, ubi dicit: Sola uera ac uiuifica fides illa est, quàm ab Apostolis Ecclesia percepit, & distribuit filijs suis. Etenim Dominus omnium, dedit Apostolis suis potestatē Euangelij, per quos & ueritatem, hoc est, Dei filij doctrinam cognouimus, quib. & dixit Dominus: Qui uos audit, me audit: & qui uos contemnit, me contemnit, & eum qui misit me. Non enim per alios dispositionem salutis cognouimus, quàm per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos. QVOD QVIDEM TVNC PRAECONIAVERVNT, POSTEA VERO PER DEI VOLVNTATEM, IN SCRIPTVRIS NOBIS TRADIDERVNT FVNDAMENTVM ET COLVMNAM FIDEI NOSTRAE FVTVRVM.

Hæc Irenæi sentētia, in genere loquitur, de tota

Scriptura

Scriptura noui Testamenti: cuius autoritatē, perfectionem, & (ut nunc loquimur) sufficientiā, firmissima demonstratione ostendit. Illa enim extra omnem controuersiam, sola est uera & uiuifica fides, quam primitiua Ecclesia ab Apostolis accepit, & filijs suis distribuit. Sed illa fides concepta fuit ex prædicatione Apostolorum quam ipsi ex doctrina filij Dei acceperant. Hanc uerò doctrinam Christi & Apostolorū, ex qua uera primitiuæ Ecclesiæ fides accepta fuit, Apostoli primùm sine scripto uiua uoce tradiderunt: postea uerò non humano aliquo consilio, sed per Dei uoluntatem in Scripturis tradiderunt. Quid nam? Illam ipsam doctrinam, quàm à filio Dei acceptam, uiua uoce prædicauerant: ex qua solam ueram ac uiuificam fidem, primitiua Ecclesia, ab Apostolis acceperat, & filijs suis distribuerat. Quibus uerò Apostoli Euāgelium tradiderunt in Scripturis. Num ut particulares illæ tantum Ecclesiæ, quibus inscriptæ sunt Apostolorum epistolæ, pro præsenti tantum necessitate scriptis illis Apostolorum uterentur. Ita quidem Pighius fingere uidetur, sed Irenæus dicit: Nobis nobis Apostoli id quod prædicauerant in Scripturis tradiderunt. Quo uerò consilio? quē illius suæ Scripturæ usum Apostoli in Ecclesia esse uoluerunt? Respondet Irenæus: Vt id quod in Scripturis nobis tradiderunt, in futurum esset fundamentum, & columna fidei nostræ: illius scilicet,

quam ab Apostolis Ecclesia percepit, & distribuit filijs suis. Fundamentum igitur & columnam solius uerae & uiuificae fidei, primitiuae Ecclesiae ab Apostolis acceptae, habemus nos in Scripturis, quas Apostoli per Dei uoluntatem nobis tradiderunt. Fundamentum quidem fidei, quia fide discitur, agnoscitur, extruitur, & concipitur: Columna uerò, quia fide probatur, confirmatur, & contra omnes corruptelas propugnatur, & conseruatur illa fides, quae sola uera & uiuifica est. Fides igitur, quae aliunde, quàm ex Scripturis ab Apostolis traditis extruitur, concipitur, probatur & confirmatur, non est uera, uiuifica, Apostolica, & primitiuae Ecclesiae fides. Haec in Irenaei demonstratione manifestißimè & firmißimè cohaerent. Et postea dicit illos esse haereticos, qui scripturis Apostolicis non assentiũtur, & notas haereticorum his uerbis describit cap. 2. Cũ ex Scripturis arguũtur, in accusationẽ conuertuntur ipsarũ Scripturarũ quasi nõ rectè habeãt, neq; sint ex autoritate: & quia uariè sint dictae, & quia nõ posit ex his ueritas inueniri ab his, qui nesciãt traditionẽ: non enim per literas traditã illam, sed per uiuã uocẽ, etc, Mirum ni uel parũper erubescãt, Pighius, Lindanus Andradius, & similes, recognoscẽtes suas uoces in hac descriptione. Ostendit igitur Irenaeus in illa sententia, quo cõsilio Apostoli doctrinã suam in Scripturis nobis tradiderint, & quẽ scripturae eius usum in Ecclesia

esse

esse uoluerint: ut scilicet esset fundamentũ & colũnea fidei nostræ, qui uiuã Apostolorum uocem nõ audiuimus. Et addit illos esse hæreticos, qui Scripturas illas, uel abijciunt, uel in accusationem earũ conuertuntur, quòd uariè sint dictæ, & quòd ueritas ex his non posit inueniri nisi præter illas Scripturas adiungantur traditiones, quæ sine scripto & literis, per uiuã uocẽ ab Apostolis traditæ iactãtur

Hæc prolixius aliquanto de Irenæi sententia annotare uolui. Loquitur enim in genere, de tota Scriptura noui Testamenti: & complectitur firmißima demonstratione, illa omnia quæ ad hanc controuersiã de Scripturæ autoritate pertinent. Quæ uerò sit Irenæi de traditionibus sententia, in sequenti loco explicabimus. Lectorem autem oro, ut ad illam Irenæi sententiam conferat quod Andradius dicit: tam breue compendium doctrinæ Apostolicæ literis, traditum esse, ut pars maxima tanquã magni precij thesaurus traditionibus non scriptis relicta fuerit: item quod concilium Tridẽtinum constituit, in controuersijs horum temporum, ueritatem non posse ex solis Scripturis inueniri, nisi pari reuerentia & pietatis affectu suscipiantur illa etiam, quæ tum ad fidem tum ad mores pertinentia. extra & præter Scripturam tanquam ex traditionibus non scriptis uenditantur. Sed ut ueritas manifestior euadat, ordine de singulis, scriptis noui testamenti inquiramus: quibus de cau

ſis, & quo conſilio literis conſignata ſint: & quem Scripturæ illius uſum, tum ſcriptores ipſi tum primitiua Eccleſia uoluerint eſſe.

Non autem de momentis ſiue annorũ ſiue menſium, quibus unum quodque ſcriptorum in nouo Teſtamento editum ſit, ſcrupuloſius diſputabimus (ueterum enim annotationes inter ſe nõ ſatis cõueniũt) ſed ea quæ certa ſunt, ἐν πλάτει ſumemus.

Et id, quod Andridius de Matthæo contendit, non grauatim recipio: ſcripſiſſe ſcilicet illum, cum Paulus iam Romæ eſſet. æquum enim eſt, ut antiquiſſimorum potius, Irenæi & Euſebij in hiſtoria Eccleſiaſtica, quàm recentium, uel Theophylacti de octo, uel Nicephori de 15. annis, ſententiam ſequamur. Et hanc ſupputationem, ideo libentius recipio: deducet enim nos ad primam & illuſtrem originem Scripturæ noui Teſtamenti. Si enim Matthæus tunc primùm ſcripſit, cum Paulus Romæ Euangelizaret, ſicut Irenæus loquitur, erit quidem primus inter Euangeliſtas, iuxta omnium antiquorum ſententiã: ſed non erit primus inter eos, qui doctrinam Apoſtolicam literis cœperunt commendare. Paulus enim priusquám Romam uinctus duceretur, aliquot iam epiſtolas conſcriptis ediderat: id quod ex hiſtoria Actorum manifeſtè colligitur, ſicut ſuprà oſtendimus. Quæro autem, fuerit ne aliquid ab Apoſtolis conſcriptum, priusquam Paulus primas ſuas epiſtolas ediderit? Et inuenio

uenio Acto.15. Apostolos & seniores in primo & celeberrimo concilio Apostolico, re diligenter deliberata, & communibus suffragijs scripsisse epistolam ad Ecclesias ex gentibus collectas. Nec reperio *ante illam* Epistolam, *aliquid ab* Apostolis *literis mandatum fuisse, si* Andradij *supputationem de* Euangelistis *sequamur.* Hæc *igitur erit prima origo, hoc primum principium Scripturæ diuinitùs inspiratæ, in* Nouo *testamento: quod ita esse,* Andradius, *iuxta suam de* Matthæo *supputationem, negare non poterit. Sicut igitur Scripturæ sacræ in ueteri* Testamento, *originem ualde illustrē inuenimus, cùm scilicet* Deus *ipse primus, uerba* Decalogi *suis digitis in tabulas exarauit: ita Andradius præbuit mihi occasionem sua supputatione, ad inuestigandam magnificam & illustrem primam originem Scripturæ in nouo* Testamento, *quòd scilicet initium literis consignandi doctrinam Apostolicam factum fuerit, non ab uno aliquo ex Apostolis, priuato quodam consilio, sed cum Apostoli omnes, & etiam presbyteri ecclesiæ* Hierosolymitanæ, *in primo & celeberrimo consilio Apostolicæ congregati essent, communibus suffragijs, & re diligenter deliberata, conscripta & edita est* Epistola, *complectens sententiam Apostolorum, de qua tunc motæ erant controuersiæ.* Et *hoc esse primum scriptum, ab Apostolis in nouo* Testamento *editum,* Andradius, *si sibi constare uoluerit,*

negare non poterit. neque enim certis testimonijs docere poterit, ante concilium illud Apostolorum quicquam de Scriptura, diuinitus inspirata, in nouo Testamento conscriptum fuisse. Theophylacti enim supputationem non recipit: & meo quidem iudicio, meritò, Nec arbitror ipsum apocrypham epistolam, quæ sub Christi Seruatoris nomine, ad Abgarum toparchē Edessenum apud Eusebium extat, in numerū Scripturæ Canonicæ collocare.

Erit igitur hæc, quam ostendimus, prima origo Scripturæ diuinitus inspiratæ in nouo Testamento, cuius hoc erit emblema: Visum est Spiritui sancto, & nobis, Et sicut primum traditione uiuæ uocis, Lex exiuit ex Zion, & uerbum ex Ierusalem: ita etiam prima Scriptura noui Testamenti exiuit ex Zion, & principium cœpit in Ierusalem: quod ipsum ad dignitatem & autoritatem Scripturæ, non parum facit.

Et hæc ipsa prima origo, si rectè consideretur ostendit id de quo disputamus, propter quas scilicet causas, qua occasione, quo consilio, & in quem Ecclesiæ usum doctrina Apostolica literis cœperit consignari. Ipsa enim prima Apostolica epistola his uerbis utitur: Quidam ex nobis exeuntes turbarunt uos sermonibus, docentes circumcisionem & obseruationem legis, quibus id non mandauimus, etc. Quia igitur sub prætextu, & titulo traditionum Apostolicarum sparsis adulterinis & sup-

positititijs

positítijs dogmatibus, Ecclesiæ turbabantur, uisum est Apostolis & presbyteris cũ tota Ecclesia, ueram de illa controuersia Apostolorum sententiam scripto comprehendere. Et hæc fuit occasio primi Apostolici scripti. Finis uerò & usus hic fuit, ut ex scripto Ecclesiæ certò constaret, de uera & genuina Apostolorum sententia, ne quis sicut antea factum fuerat, adulterinã & supposititiam sententiam hoc titulo, quasi ab Apostolis traditam & acceptam, Ecclesijs obtrudere posset. Experientia igitur in ipsis primis Apostolicæ prædicationis annis ostendit, in tantis diaboli insidijs, mundi malitia, & ingenij humani petulantia, puritatem doctrinæ Apostolicæ, per traditiones non fideliter conseruari, sed sub prætextu traditionum Apostolicarum, doctrinam adulterari: cum Apostoli ipsi, Ecclesia per uarias terras sparsa, non possent ubiq; uiua uoce præsentes esse. Et propter hanc causam, in prima Apostolorum synodo, cœpta est scriptio doctrinæ Apostolicæ.

Est & hoc in prima Apostolica epistola notandum, quòd scribunt se misisse Iudam & Silam, ut illa ipsa & eadem annunciarent, quæ ipsi Epistola sua complexi erant. Quare autem non iusserunt potius Ecclesias contentas esse traditione uiuæ uocis, per Iudam & Silam sine scripto: Nisi quòd propter periculum commentitiarum traditionum, rationem hanc certitudinis iudicarunt Ecclesiæ uti-

lem & necessariam esse, ut Iudas & Silas, qui ab Apostolis mandata acceperant ad Ecclesiam perferenda, ex scripto ostendere & probare possent, non incerta, adulterina uel falsa, sed genuina et uera esse quæ afferrent & traderent. Et Lucas mox subijcit, ipsos multis uerbis & longa oratione hoc fecisse: & tamen illa, quæ longè pluribus explicârunt, non fuerunt contraria, non diuersa, imò non alia præter illa, quæ scripta fuerant, sed αὐτά, *sicut Apostolorum epistola inquit: non quòd illas literas & syllabas tantum ingeminârunt, sed sententia fuit una & eadem pluribus quidem uerbis, & prolixius à Iuda & Sila explicata. In summa autē & breui compendio, quantum sufficiebat & necessarium erat, in Apostolorum scripto comprehensa.*

Et hæc ipsa obseruatio de prima origine scripturæ in nouo Testamēto ostendit fontes explicationum, quando Pontificij obijciunt, Apostolos frequentius & pluribus docuisse, quàm quæ paucis illis Scripturæ paginis potuerint omnia comprehendi.

Sed de reliquis etiam scriptis noui Testamenti inquirendum est, propter quas caussas, quo consilio, & in quem usum conscripta & edita sint: hoc enim suprà diximus statum esse huius disputationis. Et si ordinem temporis sequi liberet, prius de epistolis quibusdam Pauli dicendum esset: sed ordinis

dinis gratia primum de Euangelistarum scriptis postea de Apostolorum epistolis dicemus.

DE SCRIPTIS EVANGElistarum.

Illud igitur probandum est, Euangelistas propter hanc caussam, hoc consilio, & in hunc usum historias suas conscripsisse, ut literis ad posteritatem commendata extarent, quæ Apostoli de dictis & factis Domini, Ecclesiam ad posteritatem, necessarium iudicârunt.

Omnium autem consensu Mattheus, primus inter quatuor Euangelistas, historiam suam conscripsit. De occasione autem & consilio scribendi, Eusebius hoc annotauit lib. 3. cap. 24. Mattheus cum primum Ebræis prædicasset, & iam ad alios quoq; transiturus erat, Euangelium suum patrio sermone literis tradidit: & quod subtracta sua præsentia desiderare possent illi à quibus discedebat, per literas adimpleuit Nicephorus lib. 2. cap. 45. hanc sententiam ita expressit: Discedens absentiam suam scripto præsenti compensauit.

Thomas citat hanc Hieronymi descriptionem Mattheus in Iudæa Euangelium edidit, ob eorum maximè caussam, qui Ierosolymis & Iudæis crediderant. Cùm enim primùm prædicasset Euangelium uiua uoce, uolens transire ad gentes, primus Euangeliũ conscripsit, quod fratribus à quibus ibat, in memo-

in memor acreliquit: sicut enim necesse fuit ad cõfirmationem fidei Euangelium prædicari, sic & contra hæreticos scribi.

Chrysostomus homilia 1. in Matthæum ita inquit: Matthæus scripsit accedentibus his qui ex Iudæis Christo crediderant, & rogantibus, ut que uerbis docuisset, hæc eis in literis seruanda dimitteret.

Autor operis imperfecti in Matthæum, quod sub Chrysostomi nomine extat, occasionem scribẽdi ita recitat. Cùm facta esset grauis persecutio in Palæstina, ut periclitaremur dispergi omnes, ne carentes doctoribus, doctrina etiam carerent, petierunt Matthæum, ut omniũ uerborum & operum Christi conscriberet eis historiam: ut ubicunque essent futuri totius secum haberent fidei statum.

Thomas illam sententiam ita recitat: Petierunt Matthæum, ut dispergendis totius fidei, quam uiua uoce tradiderat, summam scripto complecteretur, etc. Et hæc narratio de persecutione, non malè congruit ad tempus scriptionis iuxta Irenæum. Circa 50. enim absentione Christi annum, Iudæam miserabiliter afflictam fuisse à magis & latronibus, autor est Iosephus. Accessit captiuitas Pauli, quæ uidebatur omnibus Christianis periculum minari.

Causæ igitur propter quas Matthæus Euangelium suum conscripsit, hæ sunt. I. Vt quod propter discessum, præsens uiua uoce, docendo & confirmando,

firmando præstare non poterat, id absens scripto, seu per literas præstaret II. quia memoria fragilis & labilis est, ut quæ docuerat, ea literis seruanda dimitteret III. ut totius fidei statum, & summam scripto comprehensam haberent, qui uiua Apostolorum uoce uti non possent. IIII. propter hæreticos necesse fuit doctrinam Euangelij scribi, ne Ecclesiæ falsa, suppostitia, & adulterina, sub nomine Euangelij obtruderentur. Et Irenæus scriptionē Matthæi, primū exemplum ponit eius, quod dixerat: Apostoli quod præconiauerūt per Dei uoluntatē, postea in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentū tum & columnā fidei nostræ futurū.

Lindanus leui pede hæc transit, fingens tantum μνημόσυνον fuisse: sicut de amicorum munusculis dicitur.

Esse sui dederat monumentum & pignus amoris.

Sed ea quæ manifesta sunt, non patiuntur se tam facilè eludi.

Notandum est & hoc, quem ipsi Apostoli, & uiri Apostolici iudicauerint usum esse Euangelij à Matthæo conscripti.

Hieronymus scribit, Pantænum cum à Demetrio episcopo Alexandrino missus esset in Indiam, reperisse Bartholomæum ibi prædicasse aduentū Christi, iuxta Matthæi Euangeliū, quod etiam Hebraicæ scriptū, inde secū attulerit Alexandriā.

Nicephorus lib. 4. cap. 32. historiā illam ita recitat:

citat: Apud quosdam fideles in India Matthæi Euangelium inuentum esse Hebraico sermone, à Bartholomæo expositum: quod in multa tempora, formas literarum eius qui ad primũ scripsit, illæsas conseruarit.

Idem etiam lib.17.cap.36.refert in Barnabæ tumulo Euangelium Matthæi repertum fuisse, ipsius Barnabæ manibus scriptum. Ipsi igitur & Apostoli & uiri Apostolici, reuerenter de Euangelio Matthæi senserunt: & quis debeat eius usus esse in Ecclesia, suo exemplo ostenderunt. Marcum plerique omnes secundo loco, post Matthæum scripsisse consentiunt: Clemens uerò Alexandrinus, Lucam præponit Marco: Irenæus etiam Marcũ post mortẽ Petri & Pauli scripsisse refert. Sed de ordine & tempore non disputabimus. Illud uerò utilius quæritur, qua occasione, & quo consilio scripserit, quæq; sit scripti ipsius autoritas.

Eusebius ex Clemente hanc historiam recitat lib.1.cap.15. quam Nicephorus repetit lib.2.cap.15. Cum Euangelium in Occidentẽ uenisset, tantus pietatis splendor mentibus illorum, qui Petrum audierant, illuxit, ut non possent contenti esse, non scripta diuinæ prædicationis doctrina, aut in iis, quæ sine scripto, de diuino uerbo didicissent permanere: sed Marcum magna animorum contentione obtestati sunt, ut commentarios eius doctrinæ, quam uerbo sine scripto traditam accepissent, li-

teris

teris comprehensam ipsis relinqueret. Aiunt autem Apostolum Petrum, cùm ex instinctu Spiritus sancti hoc cognouisset, delectatum esse uirorum illorum uoluntate: & scriptum hoc iudicio suo comprobasse & confirmasse, utq; in Ecclesijs legeretur, constituisse.

Nicephorus lib.2.cap.45.dicit, Petrũ dictasse Marco Euangelium: atque ut id in Ecclesijs deinceps legeretur, sanxisse.

Eusebius libro 3.cap.39. & Nicephorus lib.3. cap.20 ex Papia referunt, Marcum ordinis quidem negligentiorem fuisse: hoc uerò unicum sibi in scribendo proposuisse, ne quid eorum quæ audierat omitteret, aut qua in re, quod falsum esset traderet.

Irenæus lib.3.cap.1. Marcus discipulus & interpres Petri, ea quæ annunciata erant, nobis tradidit.

Pighius delectatur Ruffini uerbis, qui Euangelium Marci, uocat religiosum furtum: ut scilicet eò facilius Scripturæ autoritatem posßit extenuare. Sed quo consilio in literas relatum sit Marci Euangelium, & quam eius autoritatem Petrus in Ecclesijs esse uoluerit, ex illis quæ annotata sunt, lector intelligit. Et uidebit, quàm friuola & peregrina Pontificij ad hæc clarißima testimonia respondeat.

De LVCA, quo is consilio historiam suam suã conscri-

conſcripſerit, non opus eſt aliorum teſtimonia conquirere. ipſe enim in præmio disertè explicat, qua occaſione, & propter quam cauſam ſcriptionem ſuam inſtituerit: quia ſcilicet multi tentabant, nec ſatis diligenter, nec certò, nec fideliter contexêre narrationem, de ijs, quæ Ieſus cœpit facere & docere. Poteſt autem ἀνατάξασθαι, & ad traditiones & ad ſcriptiones referri, utroque enim modo, tunc fuit adulterata & deprauata doctrina Euangelij: Et ex antitheſi obſeruetur, unde potiſsimum factum fuerit, Lucas enim ea quæ ſcribit, uocat πεπληροφορημένα, certiſsimæ fidei, quæ diligenter & certò aſſecutus ſit. Inde ergo coruptelæ oriri cœperunt, tempore Apoſtolorum: quòd uel falſa, uel ſuppoſititia, uel non ſatis comperta, pro certis & ueris tradebantur uel uoce, uel ſcripto, ab illis, qui πληροφορίαν doctrinæ Euangelicæ non ſatis certò aſſecuti fuerant.

Quale uerò remedium huic periculo adulterationis doctrinæ, tempore Apoſtolorum oppoſitum fuit? Num exiſtimarunt, traditionibus uiuæ uocis, animis credentiũ receptis, & cordibus inſcriptis, poſſe certò & tutò ad poſteritatem, contra corruptelarũ diſcrimina, puritatẽ doctrinæ conſeruari.

Certò Theophilus erat κατηχηθεὶς, hoc eſt, doctrinam Euangelij uiua uoce, ex ueris Apoſtolorũ traditionibus acceperat: ſed propter eius doctrinæ ἀσφάλειαν, Lucas dicit ſe Euangeliũ ſuũ

conſcrip-

cō ſcripſiſſe. Pulcherrimè autem hoc uocabulo deſcripſit certam & firmam cuſtodiam & conſeruationem puritatis doctrinæ, contra quæuis pericula & inſidias corruptelarum.

Verbū enim ἀσφαλίζειν, ita uſurpatur, quando accurata cuſtodia aliquid ita aſſeruatur, ut caueatur, ne uel elabatur, uel amittatur. Ita Act. 16. cuſtodia captiuorum, hoc uocabulo deſcribitur. Et Matth. 27. Iudæi petunt ſepulchrum Chriſti ἀσφαλίζεσθαι. Vſurpatur etiam uocabulum illud, quando contra ingruentem uim aliquid ita munitur & firmatur, ut tutum & illæſum retineri & conſeruari poßit: ut cum oppida munitionibus & præſidijs firmantur, cum caput galea munitur, cum fores peſſulo firmantur: qualia exempla multa extant apud autores.

Propter talem igitur puritatis doctrinæ ἀσφάλειαν, contra corruptelarum incurſiones dicit ſe Lucas Euangeliū ſuum conſcripſiſſe. Et eodem uocabulo Paulus etiam de ſuis ſcriptis utitur, Philip. 3. ſicut poſtea annotabimus.

Theophylactus duobus modis uocabulum illud explicat. I. Prius te ſine ſcriptis inſtitui, nunc ſcriptum tibi trado Euangelium: atq; ita mentem tuam munio, ut ne obliuiſcatur eorum, quæ ſine ſcriptis tradita ſunt. II. Solemus ſæpe, quando quis nobis ſine ſcripto loquitur, ſuſpicari ne quid fortè mendacij admixtum ſit: quando autem etiam ſcribit quæ

loquitur, tunc credimus quòd non scripsisset, nisi uera se dicere cōsideret. Ita Lucas inquit: Scripsi tibi Euangelium, ut ea de quibus sine scripto eruditus es, in maiori securitate conserues: maioremq; mihi fidem habeas, qui adeò de his quæ sine scripto docui, confidam, ut etiam scripturis prodere non formidarim. Hæc Theophylactus.

Certum igitur & manifestum est, qua occasione, propter quam causam, quo consilio, & in quem finem Lucas Euangelium suum conscripserit. Eusebius libro tertio, cap. 24. de Luca inquit: Necessariò nos à dubia aliorum opinione liberans, dum certam ipse narrationem per Euangelium suum tradit. Quid uerò lectori expectandum sit ex illo scripto, ipse etiam explicat. Dicit enim se ea descripsisse, quæ de dictis & gestis Saluatoris inter Christianos tunc fuerint πεπληροφορημένα, hoc est nota, certa & indubitata: & de quibus soliti fuerunt catechisari. Et illa ita se descripsisse ait, sicut Ecclesiæ tradiderunt ij qui ab initio fuerant spectatores & ministri doctrinæ Euangelicæ. Apostolos igitur uiua uoce, sine scripto primùm doctrinam Christi tradidisse, nullum est dubium. Num autem traditiones illæ Apostolorum manserūt, & relictæ sunt sine scripto? Certè Lucas affirmat, se ea, & quidē eodem modo, scripto complexum esse, sicut Apostoli doctrinam de factis & dictis Christi, Ecclesiæ tradiderunt. Et quare tra-

ditiones

ditiones illas in literas retulerit, suprà ostensum est. Irenæus libro tertio, capite 14. pulchrè hac in re confert præceptorem Paulum, & disscipulum Lucam. Paulus Miletum euocatis presbyteris Ephesinæ ecclesiæ dicit: Non subtraxi uobis, ut non annunciarem omnem sententiam Dei. Lucas uerò sine inuidia quæ didicerat tradidit, inquiens: Sicut tradiderunt nobis, &c. Hæc Irenæus.

Ambrosius illud expendit, quòd cum Lucas affirmet, se assecutum omnia, non tamen omnia, sed de omnibus se scripsisse dicit, Acto. 1.

Chrysostomus quærit, quomodo Lucas affirmet, se de omnibus scripsisse, quæ Iesus cœpit facere & docere: cum Iohannes dicat, hoc esse impoßibile. Respondet autem: Non dixit omnia, sed de omnibus: perinde ac si quis dicat summatim & in genere. Aut de omnibus loquitur, quæ necessaria sunt.

Hæc pro autoritate Scripturæ, contra prætextum traditionum non scriptarum, sicut illæ nostro tempore à Pontificijs iactantur, profectò manifestißima sunt.

Restat ut de quarto, hoc est de Ioanne dicamus. Obseruatio enim historiæ de ipsius scriptione, multa ad hanc disputationem pertinentia monebit. Cum iam edita essent, & in Ecclesia extarēt trium Euangelistarum scripta, Apostoli uiuentes adhuc docebant de gestis Christi, & ea quæ à tribus Euan-

gelistis conscripta extabant, & quæ præterea facta & dicta esse memoria tenebãt: ut rectè tunc ab Apostolis, de gestis Christi usurpari potuerit illa Pauli uox 2 Theß. 2. Tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem nostrum, siue per trium Euangelistarum scripta.

Vide autem quid factum fuerit. Cum reliqui Apostoli morte essent sublati, & Iohannes in Pathmon esset relegatus: Ebion & Cerinthus, motis certaminibus de Christi diuinitate, de regno eius terreno, de leuiticis obseruationibus, &c. Ecclesias miserè perturbarunt. Sed audi quæso, qua ratione, qua specie, & quo prætextu hoc fecerint. Eusebius libro tertio, cap. 28. citat ex Caio, Cerinthum prætextu reuelationum, uelut à magno Apostolo acceptarum, portentosa sua dogmata uoluisse in Ecclesiam inuehere. Et addit ipsum fuisse inimicum Scripturis Dei. Quia igitur in recenti adhuc Ecclesiæ memoria erat, Apostolos de gestis & concionibus Saluatoris tradidisse alia quædam, præter illa quæ in trium Euangelistarum historijs conscripta extabant: Cerinthus & reliqui hoc prætextu abusi sunt, & adulterina sua dogmata, quæ ex Apostolicis scriptis quæ tunc extabant, probare non poterant proponebant hac specie, quòd Apostoli uiua uoce talia docuissent: & ad illas commentitias traditiones contendebant inflectenda esse ea quæ scripta erant. Ad hæc certamina respicit

cit Iohannes Apocal.2.cum inquit: Examinasti eos qui gloriantur se esse Apostolos, & non sunt. Item Iesabel, quæ dicit se esse prophetissam, &c. Iactarunt igitur & reuelationes & traditiones, quibus Apostolicam autoritatem tribui uoluerunt. Et sicut Iohannes inquit in epistola ad Thyatherenses, illa sua dogmata uocarunt τὰ βάθη, hoc est, non uulgaria illa Apostolorum dogmata, quæ omnibus in Ecclesia, ex scriptis etiam nota erant, sed profunda recõdita & abstrusa mysteria: quæ Apostoli non cuiuis ex uulgo, sed priuatim suis familiaribus uiua uoce, ut mysteria silentio ueneranda, per manus tradiderant: Iohannes uerò uocat profunda non Apostolorum, sed sathanæ.

Et illud certamen hac specie motum, ualde turbauit Ecclesias. Negare enim non poterãt, quia recens adhuc erat memoria, Apostolos de gestis Christi, plura uiua uoce tradidisse, quàm quæ scriptis trium Euangelistarum comprehensa erant. Et quia reliqui Apostoli iam morte sublati erant, Iohanni Deus longiorem uitam, post reliquorum Apostolorum mortem sine dubio ideo concessit, ut Apostolica uigilantia Ecclesiæ ad omnẽ posteritatẽ prospiceretur: ne uel suppostitiæ traditiones, uel adulterina scripta, pro uera & genuina Apostolorum doctrina, Ecclesijs obtruderentur.

Cum igitur Iohannes ab exilio ex Pathmo, in Asiam reuersus esset, controuersiæ illæ à Cerintho

& alijs interna motæ, ad ipsum tanquam ad postremum ex Apostolis uigilem & inspectorem, examinandæ & dijudicandæ delatæ sunt: non tantum ab Episcopis Asiæ, uerùmetiam multorũ fidelium & totius Ecclesiæ legationibus, sicut Hieronymus inquit. Ibi Ioannes, sicut Eusebius scribit libro tertio, cap. 24. trium Euangelistarum scripta probauit, & ueritatis, illis dedit testimonium. Quia uerò hæc quæstio magis tunc tumultibus agitabatur: An omnia quæ Dominus fecisset et docuisset, quæque Apostoli de ipsius gestis tradidissent, comprehensa essent in scriptis trium Euangelistarum: an uerò plura essent tradita, quàm scripta? Ne igitur Ecclesia ad posteritatem, quouis uento & prætextu traditionum circumferretur, sed certa esset de doctrina ab Apostolis de gestis Christi tradita: Ioannes data sibi hac occasione, ea quæ præter trium Euangelistarum narrationes & facta sciebat, & tradita nouerat, quæq; Spiritus sanctus Ecclesiæ ad omnem posteritatem necessaria & sufficientia iudicabant, conscripta sua Euangelica historia adiecit, & Ecclesiæ exposuit. Et quia Ebion solũ Matthæi Euangelium recipiebat, cui peculiares interpretationes, quasi ex traditione acceptas affingebat: Ioannes concionibus Christi acuratius quam reliqui fecerant descriptis, inde ueram interpretationem sumendum esse monstrauit.

Hæc uera obseruatio, de occasione & causa scri-

ptionis

ptionis Ioānis, ualde multa monet. Num uerò postquam Ioannes etiam scripsit, singula quæ Iesus fecit & dixit, scriptis comprehensa sunt? Nequaquam. Ipse Ioannes enim ita concludit: Sunt & alia multa quæ Iesus fecit, quæ si scriberentur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scriberentur libros. Non ergo omnia de doctrina Christi quæ necessaria sunt, & quæ sufficiant in Euangelistarum scriptis habebimus: sed præter ea, alia etiam ex traditionibus, ad fidem & salutem necessaria erunt? Hoc quidem Pontificij pugnant. Sed audi, quid Ioannes dicat: Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est Christus filius Dei: & ut credentes uitam habeatis in nomine eius.

Lindanus ut hæc uerba eludat, dicit Ioannem de uno illo articulo, de diuinitate scilicet Christi, in sua scriptione egisse. Sed certum & manifestum est, de doctrina & miraculis Christi, ea quæ in reliquorum Euangelistarum descriptionibus deerant, ipsum adijcere uoluisse. Summam uerò & finem totius doctrinæ Christi, ponit ueram fidem, salutem & uitam æternam. Et illa quæ de Christi doctrina, ad ueram fidem & salutem necessaria sunt & sufficiunt, Ioannes affirmat scripta esse. Res igitur *manifesta est, licet nec omnia, nec singula, illa tamen tot & tanta, de doctrina et miraculis Christi cōscripta esse, quæ*

ad ueram fidem, & ad uitam æternam necessaria sunt, & sufficiunt. Non enim de sua tantũ scriptione, sed de reliquorum etiam Euãgelistarũ scriptis, Ioannes hæc loquitur, sicut ueteres omnes interpretantur. Qui ergo præter illa adhuc alia de doctrina Christi quærunt, manifestum est quòd nec fidẽ, nec salutẽ, sed perfidiã et perditionẽ quærant. Hæc enim scripta sunt ut credatis, & credentes uitã habeatis, inquit Ioannes. Quare uerò Spiritus sanctus nõ uoluerit singula cõscribi, rationẽ reddit Ioãnes: nõ ut ex scrinio pectoris Pontificis Romani titulo & prætextu traditionũ, quiduis in Ecclesiã eructaretur: sed quia mundus, inquit, non caperet. Et Augustinus rectè dicit, intelligendum hoc esse non de mole librorum, nec de locali capacitate: sed quòd Spiritus sanctus nostri habuerit rationem, et ea selegerit conscribenda, quæ in hac infirmitate credentes capere possent. Grata igitur mente, & reuerentur debemus illud spiritus beneficium amplecti & exosculari, quòd ad nostram se dimiserit infirmitatem, & uoluerit illam nimium onerare: sed de doctrina & miraculis Christi ea selegit & dictauit conscribenda, quæ ad ueram fidem, & uitam æternam sufficere & necessaria esse iudicauit.

Hîc uerò Andradius exclamat: Ergóne reliqua quæ Christus fecit & dixit, quæ scripta nõ sunt, fuerũt ociosa et in utilia ad fidẽ et ad mores? Inanemne igitur laborẽ, & ociosam operam, exceptis ijs quæ

scripta

ſcripta ſunt, in cæteris omnibus Chriſtus poſuit, quæ nihil erant futuris ſeculis profutura? Sed nos ſimpliciter reſpondemus uerbis Ioannis : ſi ſingula ſcriberentur, mundus non caperet omnes libros. Hæc autem ſcripta ſunt ut credatis, & per fidē uitam habeatis. Nec propterea ocioſa et inutilia fuerunt reliqua, quando eaſdem conciones, & ſimilia miracula ſæpius repetiuit. confirmanda emin erat illa doctrina, cuius ſumma cum cōfirmata eſſet, poſtea per Dei uoluntatem conſcripta eſt.

Ita obijcit etiam hoc Andradius : Chriſtus poſt reſurrectionē, per 40. dies, de regno Dei, permulta locutus eſt, quæ à nemine Euangeliſtarum ſcripta extant: & tamen non fuiſſe tam parui momenti exiſtimandum eſt, ut ocioſa iudicari potuerint. Sed reſpondemus id quod Auguſtinus de illa Chriſti ſententia Iohan. 16. Multa habeo dicere, &c. cū Euangeliſtæ tacuerint, quis noſtrum dicat iſta uel illa fuiſſe : aut ſi dicere audeat, unde probabit? quis tam uanus aut temerarius, qui etiam ſi uera dicat, ſine ullo diuino teſtimonio affirmet ea eſſe, quæ Spiritus ſanctus per Euangeliſtas ſcribere noluit. Quis hoc noſtrum facit, et non maximam culpam temeritatis incurrat, in quo nec prophetica, nec Apoſtolica excellit autoritas. Sed tamen quæ illa fuerint, quæ de regno Dei Chriſtus locutus eſt Apoſtolis cum mentem ipſis aperiret, ex Apoſtolorum ſcriptis certè colligere poſſumus.

Operæprecium autē est obſeruare, memorabile artificiū Andradij, quod ſine dubio in cōcilio Tridentino dicit. Contra Ieſuitas allegaueram Auguſtini & Cyrilli ſententias, ex doctrina & miraculis Chriſti, electa eſſe ea quæ conſcriberentur, quæ ſaluti fidelium tàm ad mores, quàm ad dogmata à ſpiritu ſancto: iudicata ſunt ſufficere. Quid uerò exiſtimas bone Lector, contra hæc tam clara teſtimonia, quæ traditio ſolis (ſicut Tertullianus loquitur) ſcripta uideri poſſent, Andradium contra Scripturæ ſufficientiam, pro traditionibus proferre poſſe? Dicā tibi, primùm ſtrenuè maledicit, nos ganeonum more, mutilis & decurtatis ſanctorum teſtimonijs agere, ut imperitam multitudinem circūueniamus. Nos uerò Dei beneficio & poſſumus & ſolemus, ipſum autorum loca inſpicere, nec ex ſolis commentarijs ſapere. Sed audiamus ſanè, quo artificio Andradius aliam ſententiam ex illis dictis Auguſtini & Chriſti exculpere poßit. Toruo autem ſupercilio, quaſi ex Tridentinis ſubſellijs dictitat: Quando Auguſtinus inquit: Electa ſunt quæ ſcriberentur, quæ ſaluti credentium ſufficere uiſa ſunt: nequaquam hanc eſſe ſententiam, omnia fidei noſtræ ſacramenta Euangeliſtas paruo uolumine complexos, ſed ea tantum literis conſignaſſe, quæ ad conſtituēdam fidem aliarum rerum omniū quæ literis comprehenſæ non ſunt ſufficere nō poterāt. Audax profectò eſt interpretatio. Sed quid? ſuntnè

hæc

hæc Augustini uerba? Non sunt sed Andradij. Atqui receperat, se ex Augustini uerbis, hanc nobis sententiam monstrare uelle. Audi uerò quomodo hoc præstet. Augustinus dicit miraculũ resuscitati Lazari fidem facere, 1. Christum esse illum Deũ, qui omnia, quæ uniuersitatis ambitu continentur, creauit. 2. quòd in fine seculi, omnes mortuos sit resuscitaturus: ut credamus in eum, & ad illam resurrectionem præparemur, quæ erit ad uitam, non ad iudicium. 3. dicit resuscitatione Lazari, figurari resurrectionem animarum: qua magna Dei gratia, per fidem fit ne moriantur in æternum, &c. Et hinc Andradius uult probare, Augustinũ loqui de fide illarũ rerũ, quæ sacris literis cõpræhensæ non sunt. Atqui ego hactenus, pro mea simplicitate credidi, articulos istos, de quib. Augustin. loquitur, expreßè in sacris literis cõtineri. Et iã animũ subibat admiratio, quõ homo sanus, nisi per febrẽ forsan somniare posset, ex illis August. uerbis extrudi posse id quod Andradius dictitat: sed nõ memineram, Andradiũ Tridẽtini in cõcilio hoc scripsiße, ubi ius et plenaria autoritas est taliũ interpretationum, nec cuiquã liberũ est dicere, Quid facis? Oportet profectò magnã esse uel insolẽtiã, uel impudẽtiã Andradij, qui existimat se talia posse Germaniæ sua grãdiloquẽtia persuadere. Eiusdẽ farinæ etiã est altera interpretatio. Cyrillus dicit: Nõ omnia quæ Dominus fecit, cõscripta sunt, sed quæ scribẽtes tã ad mores, quàm

quàm ad dogmata putarunt ſufficere. Andradius uerò tradit talem interpretationem, Cyrillum his uerbis non aſſerere, fidei omnia ſacramenta ſacris eſſe literis explicata, ſed tantum ea quæ ad credendum, omnia diuina myſteria (quæ ſcilicet in Scriptura comprehenſa non ſunt) ſufficere poſſunt. Nihil addam: manifeſtum enim eſt, quàm petulans & ſuperba ſit hæc Andradij non explicatio, ſed ludificatio, ſi ad uerba Cyrilli conferatur. Et quale putas concilium fuiſſe, in quo tales interpretationes regnarunt? Exempli ſanè gratia: utile eſt talia Pontificiorum artificia extare. Et quidem ipſe Andradius ſuæ ludificationi non ſatis fidit, ideo alia quærit effugia. Affirmat Cyrillum de ſolo Euangelio Ioannis hoc dixiſſe. Sed Cyrilli uerba ſunt, quæ ſcribentes putarunt ſufficere: Num is ſolus Ioannes eſt? O os impudens. Poſtremò concludit, ut maximè ſit Auguſtini & Cyrilli ſententia, conſcripta eſſe quæ ad mores, fidem, & ad ſalutem ſufficiunt: communem tamen conſenſum, quo contrarium ſtatuitur, eſſe præferendum.

Repeto igitur illas Auguſtini & Cyrilli ſententias: quas nunc magis amo, cum uideam illas tam firma perſpicuitate, authoritatem & ſufficiẽtiã Scripturæ de doctrina Chriſti aſſerere: ut cum Andradius omnibus acerbitatis & grandiloquentiæ neruis, toto deniq; Tridentino artificio illas uarijs modis incantare, & transformare conatus ſit, nihil

tamen

tamen inde, præter extremæ impudentiæ notam retulit. Sunt autem hæ ſententiæ, de tota historia Euangelica, *quatuor* Euangeliſtarum *Auguſtinus* Tractatu *in* Iohannem 49. *Cum multa feciſſet* Do*minus* Ieſus, *non omnia ſcripta ſunt: electa ſunt autem quæ ſcriberentur, quæ ſaluti credentiũ ſufficere uiſa ſunt.* Cyrillus *lib. 12. in* Ioan. *Non igitur omnia quæ* Dominus *fecit, cõſcripta ſunt: ſed quæ ſcribentes tam ad mores, quàm ad dogmata putarunt ſufficere: ut recta fide & operibus, ac uirtute rutilantes, ad regnum cœlorum perueniamus per* Ieſum Chriſtum.

Addam adhuc unam ſententiã Auguſtini, *de cõſer.* Euangeliſt. *lib. 1. cap. 35. ubi refutat illos, qui diſcipulos* Chriſti, Euangeliũ *conſcribentes ideo contemnendos putant, quia ipſius* Chriſti *nulla ſcripta proferantur à nobis.* Chriſtus *(inquit) omnibus diſcipulis ſuis, per hominem quem aſſumpſit, tanquã membris ſui corporis, caput eſt.* Itaq; *cum illi ſcripſerunt quæ ille oſtendit, nequaquam dicendũ eſt. quòd ipſe non ſcripſerit: quandoquidem membra id operata ſunt, quod dictante capite cognouerũt.* Quicquid *enim ille de ſuis factis & dictis nos legere uoluit, hoc ſcribendum illis tanquam ſuis manibus imperauit.* Hæc Auguſtinus. Agnoſcis *autem candide* Lector, *quis intelligẽdus ſit author & cenſor, quando in præcedentibus ſententijs dicitur:* Quæ *uiſa ſunt ſufficere, quæ ſcribentes putarunt ſufficere.*

sufficere. Sed in postrema hàc sentētia, Andrad. statim inueniet rimā quà elabatur. August. n. dicit: quæ de suis factis et dictis Christus nos legere uoluit, ea Euāgelistis scribēda mādauit. Andrad. uerò dicit: Nō omnia uoluit nos legere in Euangelistarū scriptis, sed maximā partē de suis dictis et factis, tāquā præcipui precij thesaurū, ex traditionib. non scriptis, sed per manus traditis nos audire uoluit. Sed lector uidet, August. hoc nec uelle, nec dicere. Et quæ hoc titulo nūc à Pōtific. iactātur, ea certè legimus in Pighio, Perezio, Lindano, Osio, in Pōtificiali, in Ratiōali diuinorū, in Tomis Cōciliorū, &c. Augustinus uerò dicit: Quicquid de suis dictis & factis Christus nos legere uoluit, illud scribendū Euāgelistis, tāquàm suis manib. imperauit. Christus igitur nō uoluit, ut apud alios scriptores, de suis factis & dictis aliquid, q, in illis quæ apud quatuor Euāgelistas descripta extāt, nō cōtinetur legamus. Quicqd ergo præter hæc ab alijs de Christi dictis & factis scriptū est, illud certū est, Christū non imperasse scribēdum, nec uoluisse ut illud legamus. Quicquid enim de suis dictis & factis Christus nos legere uoluit, illud scribendū Euangelistis, tanquā suis manibus imperauit. Quando igitur Pōtificij fabulātur, Christum instituisse confectionē Chrismatis, sacramentū cōfirmationis, extremæ unctionis, articularis cōfessionis, satisfactionis, indulgentias purgationum, Missam, inuocationē sanctorū, adorationē imaginum

maginũ,utrũq; gladiũ Põtificis,et scriniũ in pecto re eius,et similia,quæ sub hoc titulo in Põtificiorũ scriptis legimus:opponimus hãc Augustini sententiã: Quicquid de suis factis et dictis Christus nos legere uoluit,illud scribẽdũ Euangelistis,tanquã suis manib.imperauit. Quid ergo de illis quæ apud Euãgelistas nõ legimus,et tamẽ hoc titulo uenditãtur, quòd sine facta et dicta Christi,iudicãdũ sit, manifestũ est. Loquimur aũt nõ de literis et syllabis, sed de sentẽtia:sicut eius dicti quod Paulus recitat Act. 20. Beatius est dare quàm accipere,&c.sentẽtia extat in multis cõcionib.Christi. Irenæus autor est. quatuor illa cõscripta Euãgelia fuisse in primitiua Ecclesia normã,amußim et regulã:ad quã exigebãtur,à quocũq; aliquid,quasi de factis et dictis Christi ꝓponebatur: et quod illis cõsentaneũ inueniebatur,recipiebatur,quod uerò uel dißẽtiebát uel repugnabat liberè repudiabatur. Ita aũt inqt Iren.li.3.c. 1. Nec plura numero,nec rursus pauciora capit esse Euangelia q̃ quatuor illa. Quoniam enim quatuor sunt regiones mũdi,& disseminata est Ecclesia super omnẽ terram: columna aũt et firmamẽtum Ecclesiæ est Euãgelium et spiritus uitæ:cõsequens est, quatuor habere eã colũnas undiq; flãtes incorruptibilitatẽ,& iustificãtes hõines. Et postea subdit. Hi uerò q sunt à Valẽtino suas cõscriptiones ꝓferẽtes plura habere gloriãtur,q̃ sint ipsa. (scilicet cõscripta) Euãgelia siqdẽ in tãtum ꝓcesserũt audaciæ, ut

quod

quod ab his nō olim conſcriptum eſt, ueritatis titutulent Euangelium, in nihilo conueniens Apoſtolorum Euangelijs. Si enim quod ab eis profertur, ueritatis eſt Euangelium: Dißimile autem eſt hoc illis quæ ab Apoſtolis nobis tradita ſunt: qui uolunt, poſſunt diſcere, quemadmodum ex ipſis Scripturis oſtenditur, iam non eſſe id quod ab Apoſtolis traditum eſt ueritatis Euangelium.

Thomas etiam in Marcum inquit: Oportuit Euangelium nō ſolum prædicari propter præſentes, ſed etiā ſcribi propter futuros. Et hactenus quantum ſatis eſt, oſtendimus quibus de cauſis, quo conſilio, quo propoſito et inſtituto, Euangeliſtæ hiſtoriam de dictis & factis Chriſti, literis cōſignarint: quem uoluerint illorum ſcriptorum uſum eſſe in Eccleſia: quo loco primitiua Eccleſia, ſcripta illa habuerit: quid, & quantum illis tribuerit. Et ex illis quæ annotauimus, ea quæ à Pontificij de traditionibus non ſcriptis, contra authoritatem, perfectionem et ſufficientiam Scripturæ diſputātur, rectißimè dijudicari poſſunt. Iucūda enim eſt illa obſeruatio, quæ fuerit ſumma fidei de dictis & factis Chriſti in Eccleſia Ieroſolymitana, ex qua uerbum exiuit in omnem terram: in Matthæi Euangelio literis conſignatum eſt. Et quæ ſit doctrina, quam de dictis & factis Chriſti, Petrus uiua uoce, Romanæ Eccleſiæ, cuius fides in uniuerſo mundo, uiuentibus Apoſtolis celebrabatur, tradiderit, ſcripto

Marci

Marci memoriæ mandatum est. hæc enim sunt antiquitatis uerba. Lucas uerò ipse affirmat, se ea conscripsisse, quæ Apostoli de dictis et factis Christi, in ecclesia Antiochena (*eius enim ciuis Lucas fuit) quæ prima* Christianis *hoc nomen dedit, tradiderunt, & quæ* Ecclesiæ *illæ gentium, quas cum* Paulo *perlustrauit, certa & indubitata tunc fide tenebant & profitebantur. Quid uerò* Ioãnes *in* Ephesina *ecclesia de dictis & factis* Christi *tradiderit, ipse etiam scripto complexus est. Et hæ* Ecclesiæ, *extra omnem controuersiam tunc fuerunt præcipuæ,* Ierosolymitana, Antiochena, Ephesina *&* Romana. Addatur *si libet &* Alexandrina, *ad quam* Marcus *cũ* Euangelio *suo, postquã illud conscripsisset, profectus esse scribitur.* Si *ergo pio studio quærimus, quæ sint ueræ & indubitatæ* Apostolorũ *traditiones de doctrina* Christi, *quæ fuerit* πληροφορία, *hoc est certa et indubitata fides illarũ* Ecclesiarũ, *quas* Tertullian. *matrices uocat, res ex illis quæ hactenus diximus, manifestißima est.*

DE SCRIPTIS ET EPISTOlis Apostolorum.

QVando propriè loqui uolumus, inter doctrinam Christi, & doctrinam Apostolorum, nulla est differentia. Ita enim Apostolis Christus dat potestatem annunciandi Euangeliũ, Matth. 28. ut diserte addat: Docentes ipsos seruare quæcunq;

præcepi uobis. Ioã. 16. Spiritus sanctus docebit uos omnia, & suggeret uobis omnia quæcunq; dixi uobis. 2. Cor. 13. An experimentũ quæritis eius qui in me loquitur Christus? 2. Cor. 5. Pro Christo legatione fungimur, &c. Hoc uerò loco, ordinis & distributionis gratia, doctrinã Christi intelligimus, iuxta Lucæ explicationem Act. 1. quæ Iesus cœpit facere & docere usq; ad diem cũ assumptus est. Et hãc doctrinã de dictis & factis Christi, quantum nobis Spiritus sanctus necessarium esse & sufficere iudicauit, Euangelistarũ scriptis cõprehensam esse demonstrauimus. Apostolorum uerò doctrinam intelligimus, quã post ascensionem Christi, ipsi per totum terrarum orbem, tam inter gentes quàm inter Iudæos tradiderunt & propagarũt. De illa iam nobis dicendum est. Constat enim, Apostolos primis aliquot annis, Apostolicam doctrinam ex Scripturis quidem ueteris Testamenti probasse et confirmasse, sed sine suo aliquo scripto, sola uiua uoce tradidisse & progagasse. Postea uerò de doctrina sua cœperũt quædã cõscribere, quo cõsilio, quibus de causis, quo proposito & instituto hoc fecerint, quẽ huius suæ scripturæ usum in Ecclesia esse uoluerint: eodem modo inquiremus, sicut de Euangelistis fecimus. Illa enim (etiã aduersariorũ confeßione) est uera, tota & perfecta doctrina Euangelij (quantũ quidem pro modulo huius uitæ) quã Christus Dei filius proprio ore primùm promulgauit

gauit, deinde per suos Apostolos omni creaturæ præiudicare iußit. Si igitur, sicut iam de Christi doctrina probauimus, de Apostolorũ etiam doctrina ostenderimus literis consignatũ, & scriptis cõprehensum esse, quãtum Spiritus sanctus nobis ad dogmata & ad mores necessariũ esse & sufficere iudicauit: manifestũ erit, sacrã Scripturam esse canonem, normã, regulã, fundamentũ et columnã totius nostræ fidei, ita quod ex scriptura probandũ & cõfirmãdũ erit, quicquid hoc tittulo & nomine, q sit Christi & Apostolorũ doctrina, suscipi debet: & quod ad hãc normã, omnia in cõtrrouersijs religionis ita exigẽda & examinãda erãt, ut ualeat Hieronymi illud dictũ: quicquid de Scripturis sacris autoritatẽ nõ habet, eadẽ facilitate cõntẽnitur qua probatur. Et hoc est caput cõtrouersie, inter nos et Põtificos. Ad hãc uerò cõsideratione, omnino pertinet et necessarium est, ut cõstet et mõstrari poßit, quæ fuerint prima principia, qui secuti progressus Apostolicæ prædicationis, quomodo primũ Ecclesias fundauit cũ inter Iudæos, tũ inter Gẽtes: quomodo postea aliquantulũ progressos in fide cõfirmarint: q fuerint ritus, quæ exercitia, et q̃ quasi πολιτέια fuerit in prima Apostolica ecclesia, Et certum quidem est, Apostolos, non statim primis annis suæ prædicationis scripsisse. Ne tamem opus esset, uel diu coniecturis inare, uel ex ramusculis traditionum quæ sine capite sparguntur, petere quis fuerit

primus & uerè antiquißimus Apostolicæ ecclesiæ status: uoluit Spiritus sanctus certum autenticum & canonicum de his tam necessarijs & utilibus rebus scriptũ ad omnem posteritatẽ extare in Ecclesia: cũ non ignoraret, fore,ut hoc titulo multa incerta,uana,supposititicia & falsa obtruderẽtur Ecclesiæ.Lucas enim cum scriptione Euãgelicæ historiæ fidem & authoritatem in Ecclesia sibi comparasset,contexuit etiã historiam de actis Apostolorum,exorsus à primis initijs Apostolicæ prædicationis.Et hæc historia abundè suppeditat, quæ de his rebus necesse est,& sufficit scire.

Lindanus tragicis uocib. tumultuatur,in omnibus Apostolorum scriptis,non extare literis consignatum, quomodo nondum Christianos ad fidem adduxerint,& quæ fidei capita suis catechumenis soliti fuerint proponere: quia(inquit)Epistolas suas Apostoli scripserunt,non ad rudes fidei & ad catechumenos, se ad illas quas iam antea in rudimentis fidei instituerant. Et inde infert, Apostolos nõ omnia Euangelicæ fidei dogmata, in Scripturas cõtulisse & conclusisse.Sed non animaduertit Lindanus,aut potius uidere noluit,in Actis Apostolorum à Luca,non tantum descriptam esse historicã narrationem,quòd multi qui prius non erant Christiani,tam ex Iudæis quàm ex Gẽtibus,ad fidem Euangelicã conuersi & facti fuerint Christiani:uerumetiam extare ibi integras descriptiones,quæ capita doctrinæ,

doctrinæ, & quomodo Apostoli proposuerint illis quos ad fidem Euangelicam primùm adducebãt, non tantum ex Iudæis quibus doctrina Prophetica antea nota erat, uerumetiam ex Gentibus qui planè rudes erant doctrinæ diuinitùs patefactæ.

Et Heb.6.capita Apostolicæ catecheseos,quæ uocantur sermones inchoationis,ita recensentur:Doctrina pœnitẽtiæ ab operibus mortuis,fidei in Deum,baptismi, impositionis manuum,resurrectionis mortuorum,& iudicij æterni. Quis uerò ita insaniat,ut fingere ausit, hæc capita uel non tradita, uel non explicata extare in actis & in scriptis Apostolorum,cum hoc manifestißimum sit?

Irenæus lib.4.cap.40.dicit apud illos qui à Mose & Prophetis, de peccato & de promißione aduentus Meßiæ præcatechisati erant,breuẽ & facilem fuisse Apostolorũ catechisationem: sicut Act. 8. Philippus paucis catechisationem absoluit,et ab Eunucho rursus discedit.Paulo uerò apostolo apud Gentes laboriosiorem fuisse catechisationẽ:oportebat enim illos instrui,Non mœchari, non furari, &c. & quæcunq; odio habentur à Deo.item quòd sit unus Deus, qui filium miserit,etc. Hæc Irenæus. Vtrumq; autem certè habemus in scriptis Apostolorum, & quid Iudæis, & quid Gentibus proposuerint,quando eos ad fidem Christi adducebãt. Et Lucas ca.1.dicit se scribere certitudinem illorũ, de quibus Theophilus anteà catechisatus fuerat. De

catechesi igitur Apostolorum, nihil desideratur in ipsorum scriptis. Sed inquit Lindanus: *Certè nec in a`tis, nec in epistolis Apostolorum scriptũ est de omnibus illis ritibus, quos nos Pontificij circa baptismnm seruamus, nec de sacramento confirmationis per Chrisma, & c.* Respondeo. Hoc *& nos dicimus, in Pontificiorum doctrina multa esse, quæ nulla habeant in Scriptura testimonia : & ideo contendimus, illa immeritò tribui Apostolis, quorum nulla extant uestigia uel in actis, uel in scriptis Apostolorum. Sed excipiunt, non omnia singulorum Apostolorũ acta, à Luca esse literis consignata. Pauca enim tantum de Petro narrat: Plura quidem de Pauli gestis scribit, ut cuius itineris comes & ministerij socius fuit, sed tamen nec omnia Pauli acta recenset : sicut ex 11. capite secundæ ad Corinthios, Roman. 15. Galat. 1. & 2. & ex alijs locas colligitur. de reliquorum uerò Apostolorum actis, fermè nihil annotauit. Omnino igitur plura & dixerunt & fecerunt Apostoli, quàm quæ Lucus angusto illo libello de actis Apostolorum complexus est. Non rectè itaq; aliquid ideò reijcitur, ut ab Apostolis nec institutũ, nec factum, quia Lucas in actis Apostolicis illud nõ annotârit: se multò plura credenda sunt ab Apostolis instituta, tradita & facta, quàm quæ ex Actis à Luca conscriptis probari possunt.* Respondeo. *Et quis tandẽ erit modus, finis aut numerus eorũ, quæ sub hoc titulo ec-*

clesiæ

clesiæ, sine teste obtrudentur? Simplex autem & uera solutio ita deprehenditnr. Antiquis temporibus, statim post Apostolorum tempora, argumentum illud ita fuit agitatum, quòd multa scripta proposita fuerunt, promittentia supplementum eorum, quæ à Luca de actis Apostolorum præterita, & tamen ecclesiæ necessaria uidebantur: ut itinerarium Petri, quasi à Clemente conscriptum: Prædicatio Petri, Actus Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ, &c. Et quidem uiuente adhuc Ioanne apostolo, historia de periodo siue actibus Pauli & Tecle sparsa fuit: quam Ioannes conuicto commenti authore, ostendit esse supposititiā, sicut cæteri etiam libri de actibus Apostolorum, ab ecclesia reprobati sunt. Non recēs igitur artificium est, sub illo titulo & prætextu, quòd Lucas non omnia singulorum Apostolorum acta, scriptione sua persecutus est, uana, falsa & supposititia obtrudere Ecclesiæ. Cum uerò supposititij illi libri, qui promittebant pleniorem narrationem de actibus singulorum Apostolorum, reprobarentur, sine dubio ideò, quòd incerta & falsa cōtinerent: num edita tunc fuerūt alia autentica scripta, de gestis aliorum Apostolorū, quæ ad posteritatē conseruarentur, cum præsertim Ioannes, qui ad Euangeliam historiam ea quæ uidebat à cæteris prætermissa, quæ posteritati tamen cognitu necessaria iudicabat adiecerat, tunc adhuc superstes esset? Hoc

certè factum esse, nemo affirmabit. Nec sanè audebimus dicere, ideo illud intermissum esse, ut posteritas suo arbitratu, uel ex incertis narrationibus quiduis fingeret de Apostolorũ institutis, dictis & factis. Restat ergo, ideo non fuisse aliquid aliud de actis Apostolorum conscriptum, quòd iudicatum fuit, illa quæ Lucas ediderat, adhibitis Epistolis Apostolorum, posteritati sufficere. Nam & in ueteri Testamento, non omnium seu Patriarchacharum seu Prophetarum acta descripta sunt. Nec omnes Prophetæ, doctrinã suam literis posteritati cõmendarunt, imò quorundã scripta Deus intercidere passus est: ut Nathan, Gad, Semeiæ, Hadde, Achiæ, Iehu filij Hammoni, &c. & ex illorũ non scriptis traditionibus, Rabini dicunt Thalmud confectum esse. Quid uerò illis aliud respondere possumus, nisi quòd ex omnibus Patriarcharum & Prophetarum dictis & factis, Spiritu sancto monstrante & seligente, ea literis mandata sunt, quæ posteritati ad dogma & ad mores (sicut Cyrillus loquitur) necessaria esse & sufficere iudicata sunt?

Idem responsum uerè etiam opponimus Pontificiorum obiectionibus. Quod enim attinet ad Ecclesiæ statum, ad ministerium, doctrinam, fidem, &c. non habuerunt singuli Apostoli proprium aut peculiare aliquid, sed una fuit fides, eadem doctrina, commune ministerium, quo unum & eundem

eundem Ecclesiæ (quo ad substantiam Euangelicæ religionis) statum constituerunt: ut etiamsi singulorum Apostolorum acta conscripta essent, non tamen contrarium, non diuersum, nō aliud, sed unum & idem sæpius scriptum legeremus. Quæ igitur ratio communis illius ministerij, unius fidei, eiusdē doctrinæ in primo & antiquißimo Apostolicæ ecclesiæ statu fuerit, quia Spiritus sanctus non curauit sigillatim cuiusque Apostoli acta conscribi: sine dubio iudicauit, nos illud, quantum ad nostram doctrinam sufficit, ex illis quæ Lucas conscripsit, posse colligere & intelligere. Si enim plura iudicasset necessaria esse, absque dubitatione curasset illa per alios ad posteritatem conscribi, sicut in historia Euãgelica fecit. Vsurpabimus igitur nobis uerba Augustini: Cum Dominus tempore Apostolorum, noluerit reliquorũ Apostolorum acta conscribi: quis nostrûm dicat, ista uel illa esse. aut si dicere quis audeat, unde probabit?

Sed inquis: In actis apud Lucam, plerumq; tantum capita consignata sunt, non autem additæ sunt iustæ & necessariæ explicationes. Respondeo. Illæ explicationes conscriptæ extant in epistolis Apostolorum, ut ita de doctrina Apostolica, quod nobis necessarium sit, inscriptis noui Testamēti nihil desiderari poßit. Inquirendũ igitur iam est nobis, quo consilio, propter quas causas, & in quem usum Apostoli epistolas suas conscripserint hæc enim con

ſideratio,id quod quærimus,liquidò oſtendet.

Nicephorus *lib. 2. cap. 34. de* Pauli *epiſtolis ita ſcribit: Ad pleroſq; quos eum adire Spiritus ſancti uis & gratia iuſſerat,quosq́; per fidẽ in* Chriſtũ *E-uãgeliũ magnificè regenuerat,quæ præſens oratione ſua dilucidè docuerat, eadẽ per compendiũ abſens in memoriã reuocãs,epiſtolas dedit.Ita uerò ea quoque,quæ ſecretioris myſterij, magisq́; abſtruſa antea ſilẽtio præterierat,poſtea per ſacra ſua ſcripta,aut grãdioris ſapientiæ uerbis accuratè & dilucidè declarauit,aut ſaltem(ut ita dicam)parabolarũ more & ſpecie, tanquã per ænigmata adumbrauit:neq; propter eos qui ad res diuinas audiẽdas idonei futuri erant, ea occultans: neq; propter ineptos atq; indignos dilucidè prorſus & apertè,ad contentum euitandum exponens.* Hæc Nicephori *uerba manifeſtè oſtendunt,* I. Pauli *epiſtolas ſcriptas eſſe, ut eſſent* ὑπομνήματα,*compendio complectentia eadẽ quæ præſens oratione ſua, dilucidè tradiderat illis quos per fidẽ in* Chriſtum *regenuerat,* II.*quòd præterea etiam ea quæ in tradendis primis fidei principijs, ut altioris ſapientiæ myſteria præterierat, uoluerit in epiſtolis accuratè & dilucidè declarare:* III.*quòd illa ſcripſerit non præſentibus tantum, ſed illis etiam qui ad res diuinas audiendas idonei futuri erant.* IIII. *quòd accuratè & dilucidè dogmata in epiſtolis ſuis declarârit.* V. *Multa tamen in* Epiſtolis Pauli, *quaſi per ænigmata*

eſſe

esse adumbrata, propter ineptos & indignos, ad contemptum euitandum: illa uerò ænigmata, Paulum ita esse moderatum, ut ea quæ scribebat, nollet occultata esse illis qui idonei ad res diuinas audiendas futuri erant. Quod idem est, sicut Augustinus dicit, Spiritum sanctum Scripturas sanctas magnificè & salubriter ita modificasse, ut locis apertis fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detegeret. Nihil enim (inquit) ferè de illis obscuritatibus eruitur, quod non planißimè dictum alibi reperiatur. Sed totum id quod quærimus, non potest euidentius, certius & firmius, quàm ex ipsis Apostolorum epistolis demonstrari. Hoc igitur quam fieri potest breuißimè annotabimus, quomodo in ipsis Apostolorum epistolis deprehendi & obseruari poßit, quo consilio, & propter quam causam scriptæ sint, & quis earum debeat in Ecclesia usus esse. Et iuxta Nicephori obseruationem, duo illa præcipuè considerabimus: quòd scilicet Apostoli uoluerint epistolas suas esse ὑπομνήματα, compendio complectentia ea quæ præsentes uoce Ecclesijs tradiderant: deinde quòd ea quæ post percepta prima fidei principia, Ecclesijs adhûc necessaria iudicabant, per scripta sua accuratè & dilucidè declarârint.

Et quia multum refert, hanc sententiam ex solidis fundamentis, & firmis testimonijs constitu-

tam

tam & confirmatam habere: operæprecium est, huic considerationi aliquantulum immorari. Plus enim anim9 cõfirmatur uno Scripturæ testimonio, quàm si sexcenta ex alijs scriptoribus cumulentur.

Posset autem in argumentis & perpetuo contextu singularũ epistolarum, multis & uarijs demonstrationibus hoc ostendi: sed copiosa, et ualde prolixa futura esset oratio, & ab instituto aliquantulum nos abduceret. Quædam igitur tantũ, quæ maximè illustria sunt testimonia, ex Apostolorum epistolis annotabimus: ut ex ipsis Apostolorum uocibus audiamus & discamus, quo consilio, propter quas causas, in quem finem & usum, Apostoli doctrinam cœlestem, quam primùm uiua uoce tradiderunt, postea literis consignârint, & scriptis monumentis complecti uoluerint.

Prima igitur ante alias scripta uidetur prior ad Thessalonicenses. Occasio autem & causa, quare illam scripserit, ex 17. capite Acto. & ex ipsius epistolæ uerbis non obscurè colligitur. Multos enim & ex Iudæis & ex Gentibus religiosis, non paucas etiã ex primarijs matronis Thessalonicæ Paulus ad fidẽ Christi, tẽpore non ita longo adduxerat: statim uerò à Iudæis infidelibus, mota per tumultũ seditione, eiectus inde fuerat. Sollicitus igitur erat, ne propter persecutionem, fidem recẽs susceptam uel negligerent, uel adijcerẽt. Et cum ipse uenire nõ posset, Timotheum eo miserat, qui hortaretur ipsos, ut

im

in fide semel suscepta perseuerarent. Postea propter illam ipsam causam, scripsit priorem hanc ad Thessalonicenses epistolam: in qua non tantũ hisce uerbis utitur, In doctrina quà uiua uoce à me traditam accepistis, permanete: sed capita eius doctrinæ quam præsens tradiderat, in qua ut perseuerarent, ipsis hortabatur, repetit & recitat: ut ita epistola illa esset perpetua commonefactio, per repetitionẽ reuocans ipsis in memoriam doctrinam, quam uiua uoce ipsis tradiderat. Alteram uerò causam scriptionis suæ, hanc esse dicit, ut impleret ea quæ deerant fidei ipsorum. Id quia reditu suo ad ipsos hactenus præstare non poterat, per epistolam supplet & efficit. Hæc planè conueniunt ad generalem obseruationem Nicephori, de Paulinis epistolis.

Altera ad Thessalonicenses, non multò pòst scripta est. Et in illa præcipuè hoc obseruandum est, quòd in secundo capite disertè explicatur alia occasio seu causa propter quam Apostoli cœperunt doctrinam suam literis comprehendere. Verba hæc sunt: Ne turbemini, siue per Spiritum, siue per sermonem, siue per epistolam, quasi à nobis profectã. Audis quosdam tunc turbasse Ecclesias, sparsis nouis dogmatibus, prætextu spiritus seu reuelationũ. Quia enim doctrina Apostolorum habebat autoritatem, propter testimonium spiritus arrogabãt sibi hoc etiam alij: ut cum iactarent spiritum & reuelationes diuinas, postularent sua etiam dicta, pari

reueren-

reuerentia & pietatis affectu suscipienda esse, sicut Apostolorum. Sed hoc facilè refutabatur. tantum enim Apostoli erant electi, ut essent testes Christi, quorum doctrina talem haberet autoritatem. Cum igitur intelligerent homines phanatici, Ecclesiam debere alligatam esse ad illam uocem doctrinæ, quā Apostoli sonabant, alia ratione corruptelas meditabantur: prætendebant enim illa sua cōmenta quæ afferebant, esse uel à Paulo uel ab alijs Apostolis, uiua uoce in alijs Ecclesijs tradita. Ideo enim Paulus dicit: Nolite turbari siue per spiritum siue per sermonem, quasi à nobis profectum. Et speciosus erat prætextus, cum ad illa fermè tempora, doctrina Euangelij, sola uiua uoce tradita fuisset. Erat autem Apostolis mandata non tantum cura docendi, uerumetiam inspectio, ne alia quàm uera & sana doctrina Ecclesijs proponeretur: sed animaduertebant, cum longè lateq; propagata Ecclesia, ipsi uiua sua uoce non possent ubiq; præsentes esse, puritatem doctrinæ Apostolicæ per traditiones nec fideliter, nec tutò ubiq; retineri & conseruari, sed sub illo prætextu & titulo spargi peregrina & commenticia dogmata. Cœperunt igitur doctrinā suam literis cōsignare, ne sub tittulo traditionum adulteraretur, sed ut Ecclesia certa esset de uera & genuina Apostolorum doctrina. Quia uerò etiam supposititiæ epistolæ, quasi à Paulo, uel ab alijs Apostolis profectæ, Ecclesijs obtrudebantur: Paulus peculiari

liari signo suæ manus, genuinas suas epistolas notauit. Et illas autenticas Apostolorum epistolas, hoc est autographa, in illis Ecclesijs quibus inscriptæ erant, suo adhuc tẽpore seruatus fuisse, Tertullianus autor est, lib. de Præscriptione aduersus hæreticos.

Hoc diligenter obseruandum est in hac secunda ad Thessalonicẽses epistola, qua occasione, & propter quam causam Apostoli, cùm aliquot annis sola uiua uoce doctrinam tradidissent, postea cœperint illam literis cõmendare: ne scilicet turbarentur Ecclesiæ, siue per spiritum, siue per sermonem tanquam ab Apostolis traditum. Et rectè hoc opponimus Pontificijs. Si enim in primis annis Apostolicæ prædicationis, ipsis Apostolis adhuc in carne uiuentibus, per traditiones non fuit ubiq; seruata doctrinæ puritas, ubi Apostoli ipsi nõ poterãt præsentes esse, sed sub illo tittulo et prætextu, uaria cõmenta sparsa fuerũt, quasi ab Apostolis tradita: An nõ luculenter insaniunt, qui in hisce postremis temporibus, de quibus licet Christus & Apostoli prædixerunt, tantam fore pseudoprophetarum copiam, tantam errorum efficaciam, ut si fieri poßit, etiam electi seducerentur: ipsi tamen iubent nos, omissa clarißima luce, & certißima regula Scripturæ, ueritatem & puritatẽ doctrinæ Apostolicæ quærere in traditionibus, quæ tanquam ab Apostolis profectæ, nunc à quibusdã iactãtur, & hoc nomine uenditantur. Certè prudentius & rectius facimus, quòd ueritatem

ritatem & puritatem doctrinæ Apostolicæ quærimus in Scriptura: quam ideo ab Apostolis Ecclesiæ traditam esse, manifestissima testimonia ostendunt, ne sub prætextu & titulo traditionum Apostolicarum, quiduis nobis octrudi posset. Sed ex hac ipsa epistola Pontificij nectunt argumentum, quod tanquam Achilleam panopliam opponunt contra Scripturam, pro suis traditionibus. Paulus enim dicit: Tenete traditionis quas didicistis, siue per sermonẽ, siue per epistolam nostrã. Manifestissimũ ergo est (aiunt) non omnia quæ necessariò tenenda sunt, in scriptis Apostolorũ comprehensa esse: sed ea etiam quæ ab Apostolis uiua uoce tradita, per traditiones ad nos peruenerũt, pari reuerentia & pietatis affectu suscipienda esse. Et fateor, inter omnia Pontificiorũ argumenta, quæ contra sufficientiã Scripturæ, pro traditionibus cumulantur, nullũ maiorem habere speciem, quàm hoc. Videtur enim ipsa Scriptura suam insufficientiã fateri, & ideo nos mittere ad traditiones non scriptas, cum dicit: Tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.

Possem autem respondere: Quia non cõtraria, non diuersa, non alia, sed una et eadẽ fuit doctrina, quam Paulus tradidit siue per sermnnẽ, siue per epistolam: ideo rectè ipsum dicere, Tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostrã. Et uidetur in uerbis præcedentibus explicare

plicare

plicare quas uelit intelligi traditiones. inquit enim: Gratias agere debemus Deo pro uobis, quòd elegerit uos in salutem in sanctificatione spiritus, & in fide ueritatis, in qua uocauit uos, per Euãgelium nostrum, in acquisitionem gloriæ Domini nostri Iesu Christi, Et per particulam illatiuã annectit: Itaq; tenete traditiones, &c.

Quod autẽ de ueris Apostolorum traditionibus scriptum est, non statim ad illas quæ à Põtificijs hoc nomine proponuntur, trãsferri debet. Si enim tàm liquidò & certò probarint, traditionẽ aliquam esse indubitato Apostolicam, sicut ea quæ scripta sunt probantur: ualeat sanè id quod Paulus dicit: Tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Hoc uerò in controuersia adhuc positum est, an sint ueræ Apostolicæ traditiones, quæ à Pontificijs iactãtur. Quãdo hoc probauerint, postea de dicto illo Pauli disputent. Hæc possem uerè ad hanc obiectionem respondere: sed non utar nunc quidem illis responsionibus; sed paulisper sequar, quò nos ducunt aduersarij: ut Andradius iterum ex cõmiseratione quadam cogitet, me minimè circumspectũ esse. Concedo igitur, tunc cum Paulus Thessalonicensibus hæc scriberet, non omnia quæ de Christi & Apostolorum doctrina tenẽda sunt, scriptis fuisse comprehensa. Iuxta Irenæi enim supputationem, quam aduersarius meus Andradius sequitur, nec Matthæus, nec ullus Euangelistarum

gelistarum adhuc scripserat. Et à Paulo prior tantum epistola ad Thessalonicenses tunc scripta erat, altera uerò tunc primùm scribebatur. Sicut igitur rectè dicitur, & nemo impugnat, in duabus illis epistolis ad Thessalonicēses, nō omnia quæ de Christi & Apostolorum doctrina, cognitu necessaria sunt, quantū satis est, cōprehensa esse: ita Paulus meritò dicit, Thessalonicenses debere non tantū illam doctrinā, quā in priori epistola ab ipso traditā acceperāt, tenere (in illa enim non omnia erāt, expressè & explicatè comprehensa) uerùm etiam quæ uiua uoce ab ipso tradita acceperant, quæ in epistola illa non omnia continebantur.

Ex collatione illud quod dico, simplicißimè & clarißimè intelligi potest. Si quis canone Scripturæ ueteris Testamenti nondum absoluto, libros Moysis, sicut Sadducæi postea fecerunt, ita recepisset, ut ea quæ per prophetas à Deo tradebantur, repudiaret & abijceret, meritò culpandus esset. Rectè enim tunc dici poterat: Tenete doctrinam quam Deus uobis tradidit, siue per scripta Moysis, siue per os, aut sermonem prophetarum. Si uerò Cabalista aut Thalmudista aliquis, post constitutum & absolutum canonem Scripturæ ueteris Testamenti, idem illud argumentum ad suas traditiones confirmandas accommodare uellet: quæro ab Andradio, & à reliquis Pontificijs, num constet & admittendum sit, hoc argumentum: Tempore prophe-

prophetarum rectè dicebatur, suscipiendam & tenendam doctrinam uerbi Dei, non tantùm quæ scriptis Moysis comprehensa erat, uerùmetiam quæ per prophetas uiua uoce tradebatur: ergo etiam post tempora prophetarum, postquam constitutus & absolutus est canon Scripturæ ueteris Testamenti, existimandum est, non omnia quæ de doctrina patriarcharum & prophetarum necessariò tenenda sint, in libris sacræ Scripturæ contineri, sed præterea etiam illa quæ à Pharisæis & Cabalistis, tittulo traditionum uenditantur, pari reuerentia & pietatis affectu suscipienda & ueneranda esse. Non arbitror Andradium hoc admissurũ. Petrus certè à Soto hoc negat. Qua ergo ratione putant consequi? Paulus cùm primò unam epistolam scripsisset, dicit, Thessalonicẽses debere tenere traditiones, non tantũ quas in una illa epistola acceperãt, sed quas præterea etiã uiua uoce ab ipso didicerant, quæ in unica illa epistola non omnes plenè cõtinebantur: ergo nunc etiã, postquã cõstitutus & absolutus est canon Scripturæ noui Testamẽti. Idem de imperfectione & insufficientia totius Scripturæ dicendum est, ut præterea illa etiam, quæ nunc titulo traditionum à Pontificijs iactãtur, pari reuerentia & pietatis affectu, sicut ipsam Scripturam, suscipiamus & ueneremur. Certè manifestißimum est, etiamsi uera essent quæ à Pontificijs de traditionibus disputãtur, ex illa tamen Pauli

sentẽtia minimè hæc consequi.Longè aliud enim de Scriptura noui Testamẽti loqui, cũ primùm unica tantũ epistola Pauli edita esset, quam cũ tot libris & epistolis postea tradita et explicata est: sicut po stea ostendemus,quòd Paulus in epistola ad Timotheum,quam circa finem uitæ scripsit, longè aliter loquatur de Scriptura.

Quid contra hanc manifestißimam ueritatẽ,uel specie aliqua uerisimilitudinis,ducere possunt Pontificij,non sanè uideo:nisi forsan crepitu anathema tum,ueritati oppedere uoluerint. Quoties igitur argumentum illud, in scriptis Pontificiorũ legeris, memineris esse insignem fallaciam à dicto secundum quid,ad dictum simpliciter. Et sanè gestit animus audire,quid Andradij grandiloquentia,contra hanc euidentiam proferre conabitur.

Sed progrediamur ad reliquas Pauli epistolas. proxima enim post ambas ad Thessalonicẽses, scri pta uidetur siue ex Phrygia, siue ex Macedonia prior ad Timotheum. Actoorum 18. In qua, sicut Nicephorus dicit, Paulus ἐν τύπῳ rationem & uitam Hierarchicam copiosè descripsit.Et sanè non egemus Nicephori testimonio . ipse enim Paulus causam scriptionis explicat cap.3.Hæc scribo tibi, sperans me citò uenturum ad te: si autem tardauero, ut scias quomodo oportet in domum Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei uiui, columna & firmamentum ueritatis. Manifesta explicatio,

plicatio, qua occasione, propter quam causam, & in quem usum Paulus priorem epistolam ad Timotheum scripserit. Commendauerat ipsi ministerium in ecclesia Ephesina, ut sanam doctrinam & traderet & confirmaret, ἑτεροδιδασκάλους uerò refutaret, quæ cum sana doctrina in moribus pugnant argueret, ritus Ecclesiæ ad ædificationem utiles institueret et conseruaret, ministros ordinaret, &c. Vt autem sciret, quomodo fidelem ministrum Christi in his quæ ad ministerium pertinent, oporteat rectè uersari in Ecclesia, quæ non est congregatio malignantium, sed domus Dei, columna & firmamentum ueritatis; propter hanc causam, & in hunc usum affirmat se scripsisse illam epistolam. Et quidem non dicit, Quomodo oporteat te conuersari: sed indefinitè & generaliter loquitur, Quomodo oporteat conuersari, &c. Vt sit typus generalis. Et profectò magna hæc est huius epistolæ commendatio. Ecclesia est columna & firmamentum ueritatis, extra omnem controuersiam, propter possessionem & conseruationem puritatis doctrinæ Apostolicæ. Quomodo uerò ministerium docendi, ita sit instituendum & usurpandum, ut Ecclesia non fiat spelunca latronum, & congregatio malignantium, sed sit & maneat columna & firmamentum ueritatis; propter hanc causam & in hunc finem ipse Paulus suis uerbis testatur, se priorem hanc epistolam ad Timotheũ

conscripsisse. Et ideo statim in primo capite ponit summam παραγγελίας, hoc est illius doctrinæ, quam à Christo acceptam, Timotheo annunciandam commendauerat. Et præcepta illa quæ scribit, aliquoties nominat ἀποδοχήν, cap.1 & 4. hoc est, uerã Apostolicã Cabalã, ex traditione uiuæ uocis, ab Apostolis ita acceptã, ut fidelis sit sermo, & dignus acceptione. Et ad illa etiã præcepta, quæ scripta in illa epistola cõprehẽdebat, subinde se refert: Hoc præceptũ cõmedo tibi, hæc scribo tibi: hæc propones fratribus, bonus eris minister Christi, enutritus uerbis fidei, & bonæ doctrinæ quã assecutus es. Hæc præcipe & doce. Hæc meditare. In his esto. In his permane: hoc enim faciens, & teipsum saluũ facies, & eos qui te audiunt. Testor corã Deo, ut hæc custodias sine præiudicio. Hæc doce, & exhortare, etc. Certũ igitur & manifestũ est, quo cõsilio Paulus hãc epistolã ad Timotheũ scripserit, et quẽ uoluerit eius usum esse in Ecclesia. Tertullian9 de præscriptione aduersus hæreticos, expẽdit diligẽter uocabula, quòd Paulus nõ dicit illud uel illa: sed, hoc præceptũ, & hæc proponẽs, &c. Inquit enim: Cũ Paulus inquit, Hæc: de eis dicit, de quibus in præsenti scribebat. De occultis uerò, ut de absentibus apud conscientiam, non (hæc) sed (illa) dixisset. Consideretur uerò & hoc cũ Paulus Timotheo ministerium & inspectionẽ Ecclesiæ Ephesinæ cõmendaret, nõ est dubiũ, ipsum uiua uoce, ea quæ ad ministerium perti-

pertinēt tradidiſſe & explicaſſe. Dicit enim: Sicut rogaui te, ut denunciares, &c. Cur uerò non multò poſt diſceſſum ſuū, eadē ſcripto cōprehenſa mittit ad Timotheū? Ita enim orditur epiſtolā: Sicut rogaui te, ut maneres Epheſi, &c. Et in 3. demū capite ſequitur αὐτα πόλοσις: Sicut rogaui te, hæc ſcribo tibi. Certè nō ideo hoc fecit, quòd tam parū fideret memoriæ Timothei. Sed quia autoritas Timothei non erat par Apoſtolicæ autoritati ſed oportebat ipſum teſtimoniū habere, et liquidò poſſe probare, ea quæ proponebat eſſe ab Apoſtolo tradita & accepta: ideo Paulus ea quæ ad miniſteriū pertinētia, uiua uoce ipſi mādārat, iam literis cōſignata ad ipſum mittit: ne quis, ſicut inquit, adoleſcētiā ipſius cōtēnat, ſed ut & ipſe certus ſit, & alijs probare & cōfirmare poßit, hoc eſſe præceptū illud, ſibi à Paulo cōmendatum: utq; Eccleſia certa ſit, Timotheū, quādo hæc proponit fratribus, eſſe bonū miniſtrū Chriſti. Nūquid aūt nō ſuffeciſſet ſola aſſeueratio Timothei, ſi affirmaret, ſe illa quæ proponebat à Paulo, ex traditiōe uiuæ uocis accepiſſe? Certè nō opus fuiſſet ſcriptione Pauli, ſi Pōtificios de autoritate traditionū, nō ſcriptarū in cōſiliū adhibuiſſet. Quia uerò illa quæ Timotheo uiua uoce comendârat, ſcripto cōplecti uoluit: ſatis oſtēdit, quo cōſilio id fecerit, et quē iudicauerit ſcripturæ uſum debere eſſe in nouo Teſtamento: ut tale ſcilicet teſtimoniū pponat, q gloriatur ſe Apoſtolicā doctrinā afferre.

Accedit & hoc, quòd Timotheus non diu seu continuè mansit Ephesi, sicut historia Actorum ostendit. Paulus igitur ideo scripsit, ut post discessum Timothei haberent Apostolicam formam ministerij, quomodo conuersandum sit in Ecclesia, quæ est columna & firmamentum ueritatis. Hæc profectò sunt ualde illustria testimonia. Contra quæ si quis excipiat generalia quidem capita eorum quæ ad ministerium pertinent, in hac epistola notari: ut de sanis sermonibus Christi, de ea quæ secundum pietatem est doctrina, quæ est Apostolica: non autem extare in ea, plenas & iustas explicationes: respondeo. Qui sint sani sermones Domini nostri Iesu Christi, habemus in scriptis Euangelistarum: quæ uerò sit Apostolorũ doctrina, in alijs ipsorum epistolis plenius explicatum est. Si quis uerò pertinaciter contendat, præter illa quæ & in hac epistola, in alijs scriptis noui Testamenti consignata sunt, alia etiã fuisse tradita, quæ æquè nobis sint necessaria: respondeo uerbis Augustini: Cum Spiritus sanctus illa noluerit scribi, quis dicet uel ista uel illa esse? & si quis tam temerarius & audax erit, ut dicere audeat, unde probabit?

De ijs quæ scripta sunt, certi sumus, quòd sint ab Apostolis tradita quæ propter hanc etiam causam scripta sunt, ut de ijs certi essemus. De incertis uerò, nõ potest fides esse. Relinquamus igitur talia illis, qui certis et necessarijs relictis, incertis occupari

cupari

cupari malunt:nos ijs quæ propter fidei certitudinem conscripta sunt,contenti simus.

Eadem omnino est ratio epistolæ ad Titum,quæ post priorem quidem ad Corinthios ex Nicopoli Act.20.scripta est:sed propter argumēti similitudinem,hoc loco de illa annotabimus, quæ ad nostri instituti rationē pertinent.Huius rei gratia inquit, reliqui te in Creta,ut ea quæ desunt corrigas,& cōstituas presbyteros.Num igitur uel incertū et ignotum est,uel ex Pontificiorū traditionibus diuinandum est,quæ & quomodo ex mandato Pauli,Titus in Creta debuerit corrigere, quæ Paulus festinans ad alia loca,non potuerat absoluere? & quomodo debuerit presbyteros constituere? Certe propter hanc causam, & hoc consilio scripsit Epistolam ad Titum,sicut ad illa quæ scribit se refert:Hæc loquere: de his uolo te affirmare.

Et quia ab Epheso Paulus ita profectus est,ut iret in Macedoniam : in illo igitur itinere peruenit in Cretam,& ab ea proxima est Epirus,ubi Nicopolis sita est. Post paucos igitur dies à discessu suo ex Creta,Paulus scripsit hāc Epistolam ad Titum, repetens ea quæ præsens uiua uoce ipsi in mādatis dederat. Quare uerò hoc fecit,cum elapsis paucis diebus,mandata illa in recenti adhuc memoria Titi essent: nec periculum esset, ne Titus doctrinam adulteraret? Respōdeo:Causam ipse in epistola indicat cap. 2. Hæc loquere,& exhortare,& argue

cum omni imperio: nemo te contemnat. cap. 3. Fidelis sermo: de his uolo te asseuerare. Iam uerò Titus *potuisset uerè confirmare, se illa quæ agebat docendo, exhortando, arguendo & corrigendo, facere ex mandato* Pauli, *quod uiua uoce, paucis antè diebus ab ipso acceperat. Sed uides consilium* Pauli, *quia scripto illa sua mandata complecti uoluit: 1. ut* Titus *ipse certus esset, ea quæ proponebat, esse fidelem sermonem, de quo rectè & meritò posset & deberet asseuerare. 2. Vt ecclesia haberet testimonium, ea quæ* Titus *cum asseueratione proponebat, esse fidelem sermonem. Vt igitur ea quæ* Titus *ratione ministerij, docendo, exhortando, arguendo & corrigendo agebat, non contemnerentur, sed haberẽt authoritatem, ut ab* Apostolo *tradita & mandata, ut cum omni imperio posset docere, exhortari & arguere:* Paulus *iudicauit non satis esse, si* Titus *saltem affirmaret, se illa uiua uoce ab* Apostolo *accepisse, sed mandata illa scripto comprehensa misit ad* Titum, *propter causas, quas ipse (sicut monstrauimus) in epistola indicat. Si igitur tunc quando* Paulus *non tantum in carne adhuc uiuebat, sed in loco ualde uicino aderat, & ante paucos dies, uiua uoce, mandata dederat* Tito, *quem uocat* Germanum *suũ filium, quem* Cretenses *uiderant esse non tantum comitem itineris* Pauli, *sed & socium ministerij: si tunc inquam,* Paulus *iudicauit solam allegationem traditio-*

traditionis,in ijs quæ ministerij sunt, non sufficere illis qui ipsi non erant Apostoli, sed doctrinam ab Apostolis traditam docebant: sed necessarium esse testimonium ex scripto, unde probari & confirmari posset, certum esse sermonem, qui à nemine esset contemnendus, sed cum omni imperio proponendus (hæc enim sunt Pauli uerba:) quid igitur hisce iam postremis mundi temporibus Pontificij contendunt, pro traditionibus Apostolicis esse recipienda,quæ ex Scriptura probari & confirmari nullo modo,quod & ipsi fateri non erubescunt,possunt? Certè ab Apostolo discimus, quomodo Titius Cretensibus debuerit probare & confirmare,certum & fidelem esse sermonem de quo asseuerabat, qui non esset contemnendus, sed authoritate Apostolica proponendus. Et iam lector de tota hac controuersia iudicare potest. Ideò enim potissimum ab aduersarijs flagellamur, quòd tutissimum hoc Pauli consilium sequendum esse docemus, hisce præsertim postremis senescentis mundi temporibus: de quorum periculis, quod ad doctrinæ corruptelas attinet, multa & manifesta in Scriptura extant uaticinia.

Et hæc quæ ex ipsis Pauli uerbis ostendimus, quo consilio,propter quas causas,et in quem usum epistolas suas conscripserit, cauillationib. sanè excogitari et cōspurcari possunt,iuxta Phormionis artificium: Nihil tam bene dictum est, quod maledi-

cendo

cendo deprauari non poßit. Sed ueris & solidis argumentis labefactari nullo modo poterunt. Pergamus igitur ad reliqua Pauli scripta.

Prior ad Corinth. epistola uidetur Ephesi scripta esse. Paulus enim dicit, se mansurum Ephesi usque ad Pentecosten. Et in fine dicit: Salutant uos ecclesiæ Asiæ: & inter illas nominat etiam Aquilam & Priscillam, quos Ephesi Actor. 19. Paulus reliquerat. Non diu igitur post discessum suum Paulus epistolam illam scripsit ad Corinthios. Nobis uerò tantum propositũ est inquirere, quo consilio, propter quas causas, et in quem usum Epistolam illam scripserit. Deprehẽdimus autẽ statim in principio, Paulum uoluisse epistolæ illius usum esse, non tantum in Corinthiaca ecclesia, pro præsenti tantum neceßitate. Inscribit enim illam omnibus qui inuocant nomen Christi in omni loco, et ipsorum et nostro. Hoc primò obseruetur propter Pighij calumniam, quasi Paulus epistolas suas tantum propter particulares quasdam ecclesias, & tantum in usum præsentis tunc neceßitatis conscripserit.

Deinde & causæ propter quas epistolam illam scripserit, ex ipsius uerbis colligi possunt. Erant inter Corinthios schismata: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego Christi. hoc est: Cum quidam doctrinam accepissent à Paulo, quidam ab Apollo, uiro disertißimo: quidã à Petro, qui cũ Christo in carne conuersatus fuerat: quidam etiam eò uenissent,

uenissent, qui Christum in carne uiderant, & docẽtem audiuerant: inde certabatur apud Corinthios, quæ traditiones essent præstantiores. Paulus uerò ostendit, non ex personarum docentium discrimine, sed ex unitate & ueritate doctrinæ iudicandum esse. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, qui est Christus Iesus. Qui plantat, & qui rigat, unum sunt. Illa etiam circumstantia temporis digna est consideratione, quòd Paulus tunc primùm cœpit doctrinam suam literis consignare, postquam datis dextris societatis, Galat. 1. publicè declarata erat consensio de doctrina inter ipsum & reliquos Apostolos: ut certi essemus, in epistolis Pauli comprehensam esse doctrinam, quæ communis fuit omnibus Apostolis: ne quis cauillari posset, nos Pauli tantum, non etiam reliquorum Apostolorum doctrinam in scriptis noui Testamenti habere.

Quia uerò apud Corinthios, quidem ab illa forma doctrinæ quam per traditionem uiuæ uocis à Paulo acceperat discesserant, & adulterationes quædam cœperant irrepere de peccato, de cœna Domini, de resurrectione mortuorum, &c. Paulus capita traditionis suæ in illa epistola literis consignare uoluit: quomodo scilicet fundamentum posuerit, quomodo potum lactis Corinthijs dederit: Nihil, inquit, iudicaui me scire inter uos,

nisi

nisi Iesum Christum, & hunc crucifixũ. Vnde prædicationem suam uocat uerbum crucis. Et *cap.* 15. *inquit:* Euangelium *quod accepistis, & in quo statis, hac ratione prædicaui uobis. Tradidi enim uobis in primis, quod & accepistis, quòd* Christus *mortuus est, &c.* Et *addit:* Siue *ego, siue alij* Apostoli *ita prædicauimus, & ita credidistis.* Doctrinam *igitur* Christi, *sicut illa ab* Euangelistis *descripta nunc extat, prædicauit & tradidit: & hoc uocat fundamentum, capite* 3. *Sicut & cap.* 11. *instructionem cœnæ* Dominicæ *ijsdem uerbis repetit, sicut extat apud* Euangelistas. Et *præfatur:* Ego *enim accepi à* Domino, *quod & tradidi uobis.*

Fuit *igitur una causa scriptionis, sicut* Nicephorus *inquit: quòd quæ præsens oratione sua dilucidè docuerat, eadem absens per compẽdium in memoriam, scripta epistola reuocare uoluit, propterea quòd à quibusdam* Pauli *traditionibus discesserant.* Et *diligenter hoc notetur, quòd puritas doctrinæ* Apostolicæ *apud* Corinthios, *per conseruationem traditionis uiuæ uocis, non diu fuit custodita, sed intra ualde breue tempus cœpit adulterari.* Quòd *si id factum fuit primis annis* Apostolicæ *prædicationis, ipsis* Apostolis *adhuc uiuentibus: quid putandum est accidisse traditionibus, per tot centurias annorum post mortem* Apostolorum, *& quidem postremis mundi temporibus?* Et *si tunc ad conseruationem puritatis doctrinæ,*

opus

opus fuit scriptis Apostolorū: quantò infinitis modis magis nunc, hac uia & ratione opus est?

Alteram causam, quòd priorem ad Corinthios epistolam Paulus scripsit, ipse etiam exponit. Posito enim fundamento, cum non esset dubium, superstruēdum esse ædificium: illo prætextu alij quidem superstruebant aurum, argentum, gemmas: alij uerò ligna, fœnum, stipulas. Et obseruetur hoc, quòd ipsis Apostolis adhuc in carne uiuentibus, imò non diu post discessum Pauli, quidam apud Corinthios cœperunt lignum, fœnum, stipulas super fundamentū extruere. Vt igitur posito fundamento, non esset incertū, quæ Apostolica structura superimponenda esset, ipse Paulus scripto ostēdit, quòd sit aurū, argentū & gēmæ, quæ Apostolica structura super fundamētū extruātur: unde etiā dijudicari possint lignū, fœnū stipula, quæ ab alijs superstruātur.

Et ita habemus literis consignatum, totum ædificium Dei, cuius architecti sunt Apostoli: fundamentū scilicet, & ea quæ super struēda sunt: et quē huius scriptionis usum in ecclesia Paulus esse uoluerit. Inde constat, q̄ epistolā illam inscripsit omnibus, qui inuocant nomen Christi in omni loco.

Miserat quidē Paulus Timotheū ad Corinthios cap. 4. qui inquit: ἀναμνήσει hoc est, quasi obliuioni datas in memoriam uobis reducet uias meas. Simul uerò addidit ei quasi instructionem, seu literas fiduciarias aut credētiæ (sicut uulgò loquimur) in hac

in hac epistola: qualis scilicet deberet esse ἀνάμνησις illa, ut inde probare posset Timotheus, ea quæ diceret à Paulo se in mādatis accepisse. Et hac cautione Paulo ideo utendum fuit: alicubi enim ecclesijs imponebatur, quasi per sermonem à Paulo profectum, 2.Thess.2.

Quod si quis cauilletur, uel capita quædā Apostolicæ doctrinæ, uel certè iustas explicationes in hac epistola desiderari: respondemus simpliciter, nos non ita unam aliquam Pauli epistolā amplecti, ut reliquas nō inspiciamus & conferamus: sed adhibitis & collatis omnibus scriptis noui Testamenti, affirmamus nos in illis habere, quantum necesse est, & sufficit, capita scilicet doctrinæ Apostolicæ, & iustas explicatiōes: sicut postea Paul.2. Tim.3. ipse cōfirmabit. Et hoc loco 1.Cor.4. dicit: Sicut ubiq; in omnib. ecclesijs doceo. Adhibenda igitur et conferenda sunt illa etiā, quæ à Paulo in alijs ecclesijs tradita esse, ex scriptis eius constat. hac enim demonstratione Paulus συνέργους suos, adhuc uiuente se uti uoluit, sicut iam ostendimus. ideo enim scripta mandata ipsis tradidit.

Sed inquiunt, Paul.1.Cor.11. de cœna Domini loquens, dicit: Cætera cum uenero disponā. Ergo illa quæ nunc in Pontificiorum missa seruātur, Paulus postea uiua uoce Corinthijs tradidit. Ita Iesuitæ.

Audax profectò est consequentia: sed eâdem facilitate cōtemnitur, qua probatur. Omnino tamen

Paulum quædã uoluisse uiua uoce disponere, quæ scripto non est complexus. Num uerò dogmata quædam plura & alia, de cœna Domini promittit? Certè de ijs quæ scribebat, dicit: Ego à Domino accepi, quod & tradidi uobis. Non ergo uel plura, uel alia dogmata de cœna Domini, quàm quæ à Domino acceperat, promittere potuit. De ritibus igitur quibusdam externis loquitur. Nam ita cap. 16 uerbum διατάσσεσθαι usurpatur, ut prima sabbathi eleemosyna seponatur. Paulus uerò sollicitè distinguit illa de quibus mandatum Domini habet, à ritibus adiaphoris qui ad ædificationem Ecclesiæ ordinantur. Talia enim non sicut dogmata perpetua & uniuersalia sunt: ut de aperto & uelato capite, cap. 11. Cum igitur ea quæ præsens ordinare uoluit, noluerit scripto complecti: quis nostrûm dicat, ista uel illa esse: aut si quis dicere audeat, unde probabit? Sed uideo, ex hac obseruatione præter opinionem, scriptionem nostram excrescere. Vellem enim generali annotatione, quæ de reliquis epistolis restant, comprehendere: sed tamen animaduerto, ex singulis fermè epistolis, peculiare aliquid, quod ad hoc nostrum institutum illustrandum & confirmandum pertinet, utiliter posse annotari. Cumq; hæc testimonia, quæ ex ipsis epistolis Apostolicis sumuntur, omnium sint certißima, quibus piæ mentes, contra omnes cauillationes rectißimè poßunt confirmari: pertexe-

mus catalogum illum, qua fieri poterit breuitate.

Altera igitur ad Corinthios, ex Macedonia, non multò post priorem scripta est hac occasione: Cum ex Tito redeunte, inter cætera & hoc Paulus cognouisset, doctrinam suam à quibusdam apud Corinthios hoc prætextu in contemptũ adduci, quod aliorum Apostolorũ maior deberet esse authoritas, qui cum Christo per aliquot annos uersati fuerãt: autoritatẽ igitur ministerij suiuindicat, et inquit cap. 12. Nihilo inferior fui ijs qui sunt supra modum Apostoli. Quid est quod minus habuistis præ cæteris Ecclesijs, &c. Iterũ uides, Ecclesiã turbari disputationibus de uiuis Apostolorũ traditionib. Illud uerò ad nostrũ institutũ propriè pertinet, quod à falsis fratribus tũc cœpit iactari, longè aliũ esse Paulũ absentẽ per epistolas, quàm præsens sit uerbo et facto. Colligitur hoc ex 1. 10. & 13. capitib. Aliquoties igitur repetit: Quales sumus absentes per epistolas, tales & præsentes facto, cap. 10. Prædixi & prædico, ut præsens, ita et nunc absens, cap. 13. Et pulcherrima extat sententia in 1. cap. Non enim alia scribimus uobis, quàm quæ legitis & cognoscitis. Vtitur duobus uerbis, ἀναγινώσκετε, quod Græca scholia rectè interpretantur, quasi per reminiscentiã aliquid antea traditũ et notũ recognoscere: & ἐπιγινώσκετε, quod significat notũ, compertũ et exploratũ habere. Ipse igitur Paulus occasione sibi ab aduersarijs

data,

data, exprofeſſò cõſignauit teſtimoniũ de ſuis epi ſtolis, ꝙ in illis nihil ſcripſerit, q̃ q̃ præſens uiua uo ce tradiderat, ita ut legentes epiſtolas, in illis reco gnoſcerent doctrinã prius traditã. Et pulchrè huc cõuenit, ſicut Baſilius uerbo ἐπιγινώσκειν uti- tur, cum inquit: Agnoui epiſtolã tuã, ſicut filij non degeneres ex ſimilitudine cum parentib. noſcitan- tur: ita Paulus dicit epiſtolas ſuas ex doctrina quã præſens uiua uoce tradiderat, agnoſci. Ea igitur quorũ cognitionẽ antea uiua uoce Eccleſijs tradi- derat, poſtea epiſtolis ſuis cõplexus eſt. Non enim alia inquit, ſcribo uobis, q̃ quæ recognoſcitis et cò gnoſcitis. 2. Cor. 14. uerbo illo ita utitur, ut ſignifi cet ſe epiſtolas ſuas ſubijcere recognitioni ſeu di- iudicationi illorũ, qui prophetæ ſeu ſpirituales e- rant. dixerat enim: Spiritualis dijudicat omnia, ca. 2. Ita aũt inqt cap. 14. Si quis uidetur prophetá eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo uobis, ꝙ Domini mãdata ſint. Publico igitur Eccleſiæ teſti monio et iudicio cõprobatæ fuerũt Pauli epiſtolæ, cũ quidẽ aduerſarij illas arroderẽt. Et hoc teſtimo niũ Pauli de ſuis epiſtolis, cũ aduerſarij illis detra here inciperẽt, diligẽter notandũ eſt, ꝙ qualis præ ſens uiua uoce fuit, talis ſit in epiſtolis. Nõ minus i- gitur nũc, nec alio modo habemꝰ Paulũ docentẽ, q̃ cũ præſẽs uiua uoce eccleſias inſtitueret. Et has tra ditiones Pauli, ex animo amplectimur, ueneramur et exoſculamur. Venimꝰ iã ad epiſt. ad Ro. cui hoc

à nostris tribui indignè fert Lindanus, quòd complectatur methodum fidei Christianæ. Sed ipse Paulus explicet nobis, quo consilio epistolam illam scripserit. cap. 1. inquit: ut impertiar uobis aliquod donum spirituale, ad confirmandos uos: hoc est, ut communem capiam consolationem in uobis, per eam quæ inuicem est fidem uestram atq; meã. Et cap. 15. inquit: scio quòd repleti sitis omni scientia: sed tamen audacius scripsi uobis, ex parte tanquam in memoriam uobis reducens, propter gratiam quæ data est mihi à Deo, ut sim minister Christi, in Gentibus, sacrificans Euangelium, ut fiat oblatio Gentium accepta, &c. Quod igitur præsens præstare non potuit, per epistolam efficere uoluit, confirmare scilicet fidem, quæ communis erat & Pauli & Romanorum: idq; reducendo in memoriam, ita ut in epistolæ ad Romanos sit minister Christi, sacrificans Euangelium in Gentibus, sicut impleuerat illud à Ierusalem ad Illyricũ usque. Addit autẽ, se scripsisse illam epistolam, cum instituisset profectionem Ierosolymas. Et de illa profectione, dicit Act. 20. Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, uincula & tribulationes me Ierosolymis manere. Scio quòd amplius non uidebitis faciem meam, &c. Cùm igitur Ierosolymas quasi ad mortem proficisceretur, conscripsit illam epistolam: ut si quid ipsi accideret, literis consignatũ post se relinqueret, quomodo admini-

ministrasset Euangelium Dei inter Gentes, & quòd esset Euangelium Christi quod impleuerat: hoc est, plenè, sufficienter & perfectè prædicauerat à Ierusalem per circuitum, usq; ad Illyricum. Et propter hanc causam copiosius & accuratius capita doctrinæ, quæ in alijs epistolis tantum recitauerat, ad Romanos iusta explicatione tractat et declarat: idq; pulcherrima methodo.

Habemus igitur in epistolis Pauli, non nudum tantum catalogum capitum eius doctrinæ quam uiua uoce tradidit, uerumetiam iustas explicationes, & quidem quo ordine, & qua methodo capita illa à Paulo sint proposita: & propter hanc causam, epistola ad Romanos meritò à nostris commendatur. complectitur enim methodum fidei quæ fuit & Pauli & Romanorum: continet summam Euangelij quod Paulus impleuit, hoc est plenè prædicauit à Ierusalem ad Illyricum usque: & hoc ita continet, ut fundamenta ex quibus doctrina illa munitur & confirmatur, monstret & explicet. dicit enim: Ad confirmandos uos, εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς. Et quidem tunc scripta est, cum Paulus ob imminens uitæ discrimen, quasi cõfeßionem suam fidei & doctrinæ uolebat post se relinquere. Et quia fides Romanorum tunc in uniuerso mundo celebrabatur, hanc epistolam illis inscripsit: ut hac ratione totius orbis Ecclesijs, Pauli cõfeßio innotesceret, & commendatior esset.

Theodoretus quærit, quare epistola ad Romanos primo loco sit collocata, cum tamen nõ sit prima omniũ scripta: Et respõdet hoc factũ esse, quia in se omnis generis doctrinã, et acuratã copiosãq; dogmatũ pertractationem contineat.

Hæc omnia tam manifesta, firma & plena cõsolationis, Lindan⁹ eludere conatur unica uocula, quod Rom. 15. Paulus dicit: Audacius scripsi uobis ἀπὸ μέρους. Ergo nõ omnia necessaria fidei dogmata, illa epistola cõplecti uoluit. dicit enim, se ex parte scripsisse. Quid aũt si illud ἀπὸ μέρους, referendũ sit nõ ad uerbũ Scripsi, sed ad aduerbiũ Audacius: ut sensus sit, Aliquantulũ, uel quodãmodo audacius scripsi uobis: sicut 2. Cor. 2. particula illa usurpatur: Non me contristauit, sed ἀπὸ μέρους quodãmodo uos omnes. Et si maxime cõiungatur uerbo Scripsi, tamen & 1. Cor. 13. Paulus dicit: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Dicit etiã 2. Cor. 1. Spero quòd usq; ad finẽ cognoscetis, sicut & cognouistis nos ex parte. Dicemúsne ꝓpterea Paulũ etiã uiua uoce nõ tradidisse omnia quæ necessaria erãt? Ita tandem nec in Scriptura nec in traditionib. Apostolorũ habebimus omnia. Sed demus sanè institutionẽ baptismi et cœnæ Dominicæ, integrã historiã de dictis et factis Christi, de uirginibus, de Antichristo, de excõmunicatione, de extremo iudicio, de ritibus qui in priori ad Timotheũ describũtur, &c. nõ cõtineri in epistola

ad Ro-

ad Romanos. Si igitur ἀπὸ μέρους hoc significat, quædam capita doctrinæ in epistola ad Romanos non cõprehensa esse: nos quæ illa sint, ex alijs scriptis noui Testamenti monstrare & probare possumus. Pontificij uerò illud ἀπὸ μέρους, non tantũ ad epistolam ad Romanos, sed ad totam Scripturã ueteris & noui Testamenti referunt. Et reliqua illa quæ in epistola ad Romanos non cõtinentur, nõ tantũ uolunt ea intelligi quæ in alijs Scripturæ locis extant, sed præcipuè quæ ipsi titulo traditionum Ecclesiæ obtrudunt. Hoc uerò Paulus non dicit, cum inquit ἀπὸ μέρους. Quòd si Pontificij instant & urgent, respondemus uerbis Augustini aliquoties iam repetitis: Si scripta non sunt: quis nõstrũ, qui nec prophetica nec Apostolica autoritate excellimus, dicet ista uel illa esse: aut si quis dicere audeat, unde probabit? Quis enim est tã uanus et temerarius, q cùm sine ullo testimonio diuino affirmet illa esse, nõ maximã culpã temeritatis incurrat? Quod. n. titulũ traditionũ Pontificij prætendunt, nõ sufficit. Nã cum Timotheus et Titus, potuissent uerius illud prætẽdere: Paulus tamẽ, sicut ostendimus, ideo ipsis dedit epistolas, ut ex scriptis probarent autoritatem & ueritatem eorum quæ proponebant, ubi Paulus ipse præsens adesse non poterat. Apostolorum enim erat, ut sanã doctrinã uel ipsi traderẽt, uel ab alijs traditã, si uera esset, comprobarent & confirmarent: aut si secus de-

prehenderetur, notarent & refutarent. Idq; ubi & quantum poterant, uiua faciebant uoce: sicut Act. 8. mittuntur Petrus & Iohannes, ut Philippi prædicationem, Apostolica autoritate comprobarent & confirmarent. Vbi uerò uiua uoce præsentes esse non poterant, per literas illud efficiebant: sicut Paulum fecisse monstrauimus. Talia igitur documenta, talem demonstrationem & probationem meritò requirimus, quando aliquid: quasi Apostolica traditio nobis proponitur. Interea illis quæ Scriptura continentur, contenti sumus.

Et hæ sunt epistolæ, quas Paulus ante captiuitatem suam scripsit. Quas uerò Roma ex uinculis ad Ecclesias misit, de ijs non potest certò constitui, quo ordine sint scriptæ: nec ad nostrum institutũ magnopere hoc facit, qui tantum inquirimus, quo consilio, propter quas causas, & in quem Ecclesiæ usum sint scriptæ. Eo igitur ordine, sicut uulgò collocantur, de illis dicemus. Epistola ad Galatas, propter quas causas, & in quem usum scripta sit, ipsa indicat. Galatæ enim à doctrina Euangelij, quam ex traditione uiuæ uocis à Paulo acceperãt, discesserant & translati erant. Quo uerò modo, qua specie, aut quo prætextu, Euangelium inuersum fuerit apud illos, qui Paulum antea ut angelum Dei, imò ut Christum ipsum susceperãt, ipsa epistola non obscurè indicat. Iactabantur opiniones, ut traditæ à reliquis Apostolis, qui non ita abhor-

abhorrerent à lege & ab operibus eius, ſicut Paulus, & contendebatur, illorum authoritatem qui cum Chriſto uerſati, omnium ſecretorũ eius conſcij eſſent, meritò præferendam eſſe Paulo. Non inſtituimus, iuſtam explicationem argumenti epiſtolæ ad Galatas: ſed hanc tantum obſeruationem oſtendimus, quòd puritas doctrinæ, per traditiones non fideliter fuerit conſeruata apud Galatas: ſed quòd titulo, & prætextu traditionum, quaſi à reliquis Apoſtolis acceptarum, Eccleſia turbata, & pura doctrinæ maſſa fermento corruptionis infecta fuerit, ſicut Paulus ipſe loquitur. Non autem omnino abiecerant Galatæ profeßionem Euangelij, ſed hiſtoriam ueteris Teſtamenti, & hiſtoriam de Chriſto ipſos retinuiſſe, non obſcurè ex hac epiſtola colligitur. Affirmat autem Paulus, Euangelium apud ipſos eſſe interuerſum, propterea quòd diſcrimen legis & Euangelij, & uerum cuiuſq; officium & uſum, admiſſa confuſione amiſerant: quòd puritatẽ doctrinæ de peccato, de operibus legis, de iuſtificatione fidei, & de ſequenti nouitate, non rectè & diſtinctè conſeruauerãt. Et hoc diligenter obſeruandum eſt, doctrinam Euangelij non tantum conſiſtere in hiſtorica uel narratione, uel aſſenſione de dictis & factis Chriſti, & reliquis quæ in ſacra Scriptura narrantur: ſed potißimùm ſitam eſſe in uera interpretatione & accommodatione ad pœnitentiã, fidem, iuſtificatio-

fic: tionem, ſpem & caritatem Et de hoc argumen to Paulus laborat in epiſtola ad Galatas.

Conſideremus autem, quale remediũ Paulus op poſuerit corruptelis illis, ſub prætextu traditionũ ſparſis. Aſſerit quidem nullis argumentis miniſterio ſuo autoritatem: & Galatas deducit ad illud Euangelium, quod ex traditione uiuæ uocis antea ab ipſo acceperant. Et addit: Si uel nos Apoſtoli, uel angelus è cœlo euãgeliſauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Num uerò ſilentio præterit et inuoluit, quæ fuerint illæ ſuæ traditiones, ad quas Galatas ablegat? Certè illo conſilio inſtituit ſcriptionem huius epiſtolæ, ut ea quæ de doctrinis Euangelij, uiua uoce apud Galatas tradiderat, explicet & confirmet: de Ieſu ſcilicet Chriſto crucifixo (in quo tota hiſtoria Chriſti comprehẽditur) & de uera huius hiſtoriæ accommodatione, explicatione & uſu. Quale igitur fuit Euangelium quod Paulus Galatis annunciauit, quodq́; Galatæ acceperant, non opus eſt ut uel ex coniecturis, uel ex fama traditionum non ſcriptarum diuinemus. Paulus enim literis illud conſignauit, & copioſè explicauit in epiſtola ad Galatas. Rectè igitur Hieronymus dicit: Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ canonicis literis prodita eſt: contra quam ſi quid ſtatuant Concilia, nephas duco. Quia igitur Paulus dicit: Si quis præter id quod nos euangalizauimus, & uos accepiſtis, annunciauerit,

ciauerit, anathema sit. Illud uerò quod Paulus euangelizauit, & Galatæ acceperant, literis consignatum est: rectè ergo & Basilius & Augustinus Pauli illam sententiam ad Scripturam accommodant: Si quis præter illam doctrinam quæ in Scriptura comprehensa & tradita est, aliud euangelizauerit, anathema esto. Paulus enim non tantum dicit, Si contra: sed, Si præter id fuerit, etiamsi modicum fuerit fermenti, corrumpi puritatem totius massæ. Gal. 5. Cap. 4. dicit: Filioli quos iterum parturio, donec formetur in uobis Christus. Quomodo uerò parturit Paulus Galatas? Certè illa doctrina quam in hac epistola explicauit: & illa ipsa doctrina, antea fuerant regenerati. Habemus ergo in epistola ad Galatas, doctrinam qua filij Dei generantur, & qua rursus si lapsi fuerant, parturiuntur, ut Christus in ipsis formetur. Et cap. 6. epistolam ita concludit: Quotquot iuxta hunc canonem, normam seu regulam incedunt, pax super illos, & misericordia. Repeto autem quod ex Tertulliano antea citatum est: Si Paulus aliquid aliud, præter & extra ea quæ scripserat, intelligi uoluisset, nominasset uel istum uel illum canonem. Dicit autem τῷ κανόνι τούτῳ: iuxta hunc canonem. Δεικτικῶς ergo intelligit de ijs quæ scripserat. Et non simpliciter dicit in præsenti στοιχοῦσι, sed ὅσοι στοιχήσουσι: ut ostendat, non propter

Galatas

Galatas tantum, & præsentem ipsorum necessitatem scriptam esse hanc epistolam: sed sicut Psalm. 102. inquit, Scribantur hæc in generationem alteram: ut apud populum qui creabitur, eius usus sit.

Et sine dubio appellatio Scripturæ canonicæ hinc sumpta est. στοῖχοι enim in re militari uocantur ordines, certa ratione collocati, & hostibus oppositi. Et γῆ κατὰ στοῖχον πεφυτευμένη uocatur, in qua certo ordine, ad certam normam arbores compositæ sunt. Et utraq; significatio pulchrè huic loco conuenit, ut certo ordine uestigijs ueræ fidei insistamus. Rom. 4. Ne aberremus, utq; contra incursiones hostium fidei præmuniti simus, necesse est ut ad certum ordinem, certis quasi cancellis circundati incedamus, ne lineam illam, quæ quasi norma est ordinis, prætergrediamur. Quis autem sit ille κανών, Paulus ostendit, cum de ijs quæ scripserat dicit, τῷ κανόνι τούτῳ. Et utitur tempore futuro, significans quem uelit scriptorum suorum usum esse apud posteritatem, in Ecclesia: ut scilicet sint canon fidei, ita ut pax & misericordia sit super illos, quorum fides secundum hunc canonem incedit. Et quid amplius quærimus, quàm ut pax & misericordia Dei sit super nos credentes: Et grati hoc beneficium Dei celebrare debemus, quòd in Scriptura illum canonem certò nobis constituit: iuxta quem si fides nostra

ſtra inceſſerit, certi ſumus, pacem et miſericordiã Dei ſuper nos eſſe.

In epiſtola ad Epheſios cap. 3. extat inſignis ſententia de inſtituto, fine & uſu epiſtolarũ Pauli: Sicut ſuprà ſcripſi in breui πρὸς ὃ poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti. Sed prius explicandum eſt, quid ſignificet τὸ πρὸς ὃ. Vetus interpres reddidit, prout poteſtis legentes intelligere. Et ita Chriſoſtomus interpretatur, exclamans papæ. Itaq; neq; rem omnem ſcripſit, neq; quantum ſcribi oportebat: iſtud enim rei natura non ferebat.

Theophylactus: Scripſi non quantum oportebat, ſed ſecundum captum ueſtrum, Oecumenius: En tantummodo ſcripſit, quorum caperent notionem. Et ita uſurpatur aliquando præpoſitio πρὸς, in proportionibus. πρὸς αὐτὸν, pro corporis eius quantitate: πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πόλεως, pro urbis magnitudine. Dicitur etiam πρὸς τὸ δοκοῦν, prout uiſum fuerit: πρὸς τὸν πολλῶν λόγον, ſicut uulgus exiſtimat. Porrò habet etiam præpoſitio πρὸς cum accuſatiuo alias ſignificationes, quæ ad Pauli ſententiam rectè conueniunt, ut Thucidides: πρὸς τὰς ἐπιστολὰς ὑποπτεύον αὐτὸν, ex epiſtolis habebant ipſum ſuſpectum. Germanicè ita dicimus: Man kent in an ſeiner ſprach, an ſeinem ſchreiben. Et ita Luterus

addidit Pauli sentētiā: Daran ir mercken kundt. Latinè non potest commodius reddi, quàm: Vnde, seu ex quibus potestis intelligere. Conuenit & hæc significatio: τὰ πρὸς ἀλήθειαν καλὰ, τὰ πρὸς νόμον, quæ ad normam ueritatis & legum, pulchra & honesta sunt. Ita Plutarchus dicit: πρὸς φῶς βαδίζειν, Lumine monstrante uiā ambulare. Quid igitur Paulus dicit Eph. 3. πρὸς ὃ δύνασθε νοῆσαι: sensus erit, uel sicut uetus interpres reddidit, Prout potestis intelligere: uel, undè, seu ex quibus potestis intelligere: Daran ir kundt mercken. uel, Ad quam tanquam normam legentes potestis intelligere. Et singula hæc sententiam Pauli illustrant, quid scriptis suis ipse tribui uelit. Sensus autē ita colligetur. Cap. 1. nominat Euangeliū salutis, quod fide amplexi, & Iudæi & Gentes signati sunt Spiritu promißionis sancto in redemptionem acquisitionis. Petit illuminari oculos mentis, ut sciant quæ sit spes uocationis, quæ diuitiæ hæreditatis, quæ potentia Dei in credentes, &c. Cap. 2. dicit: Christus ueniens (per ministerium scilicet) euangelizauit pacem, & ijs qui procul aberant, & qui propè erāt. Estis super ædificati super fundamentū Apostolorū et Prophetarū, existente summo angulari lapide, ipso Iesu Christo. Cap. 3. Si quidem audiuistis dispensationē gratiæ Dei, quæ data est mihi in uos, quoniā secundū reuelationē notū factū est mihi mysteriū, ut inter Gentes euangelizem,

gelizem, &c. Vide autē quomodo illa omnia Paulus ad scripta sua referat. dicit enim: Sicut suprà scripsi, in breui πρὸς ὃ potestis legentes intelligere, cognitionē meā in mysterio Christi. Digna omnino est sententia, accurata consideratione. Paulus enim ualedicens presbyteris Ephesinæ Ecclesiæ, Act. 20. inquit: Non subterfugi, quo minus annunciârim omne consiliū Dei uobis. Iam uerò Roma ex uinculis ad ipsos scribens, repetit summā et capita, q; Christus per ministeriū Euāgelizârit pacem et Gentib. et Iudæis: q; Iudæi primùm, postea Gentes fide susceperint Euangeliū salutis: q; ipse Paulus Euangeliū, quod per reuelationē filij Dei accepit, annunciârit inter Gentes: quod Ephesij audierant, per quod superextructi sunt super fundamentum Apostolorū et prophetarum, &c. De his omnibus uerò tandem dicit: Sicut suprà scripsi in breui πρὸς ὃ, potestis legentes intelligere scientiā meam in mysterio. Verba sunt aliquantò diligentius expendenda, ἐν ὀλίγῳ Oecumenius interpretatur, uel paulo antè, uel per breuia, seu paucis. Quòd si ἐν ὀλίγῳ significat paulo antè: uerbum ergo προέγραψα nō simpliciter significabit, suprà uel antè scripsi: esset enim tautologia. sed habebit alteram significationem, quæ pulcherrimè huc quadrat. Significat enim πρόγραμμα Scripturā in publico loco positam, ut ab omnibus legi possit: sicut edicta magistratus, aut rescripta princi-

pum

pum proponebantur. Et suprà ostendimus ex secundo capite Habacuc, quomodo prophetæ summam suarum concionum soliti fuerint conscribere & proponere. Scribe, inquit Dominus, uisionẽ, & explica eam super tabulas, ut percurrat qui legerit eam. Inde Paulus Rom. 15. Scripturæ ueteris Testamenti, tribuit uerbũ προγεγράφθαι. Quod Paulus hoc loco ad sua etiam scripta transfert, quòd sint quasi προγράμματα, hoc est tabellæ, complectentes summam doctrinæ Euangelij publicè propositæ, ut summam illam quiuis legere posset. Dicit autem, se ἐν ὀλίγῳ in præcedentibus breuiter et paucis illa conscripsisse. Pluribus enim sine dubio uerbis & apud Ephesèos per trienniũ, & alibi doctrinam Euangelij tradiderat. Ne uerò ideo Scriptura arguatur perfectionis seu insufficientiæ, addit, πρὸς ὃ, potestis legentes intelligere cognitionem meam in mysterio Christi. Si sequamur Chrysostomi sententiam, redditio erit rationis, quare ea quæ multis uerbis & copiosa oratione tradiderat, breuiter & paucis uoluerit scripto comprehendere: prout scilicet legentes possint scientiã Pauli in mysterio Christi intelligere.

Narrat Paulus 2. Cor. 12. se raptum in tertium usq; cœlum, audiuisse ibi ἄρρητα uerba, hoc est mysteria, quæ uerbis explicari non possunt. Totam igitur scientiam suam in mysterio Christi, non

potuit

potuit humanis uerbis satis & plenè explicare. Et etiamsi potuisset angelorum & hominũ linguis loqui, 1. Cor. 13. affirmat tamen hoc loco, se & breuiter & eo modo scripsisse, prout legentes scientiam ipsius in mysterio Christi possent intelligere. Quòd igitur paucis & breuiter Paulus scripsit, nõ rectè à Pontificijs in accusationẽ Scripturarũ conuertitur, quasi sint imperfectæ & insufficiẽtes. Sed eò gratiores debemus hoc beneficium Spiritus sancti summa cũ reuerẽtia amplecti, quòd Scripturam ita medicari uoluit, prout legentes intelligere possimus. Et hinc iudicari potest, qualis sit præsumptio, nolle illis quæ scripta sunt cõtẽtũ esse, propterea quòd Apostoli plurib. et copiosius doctrinã tradiderint.

Epiphanius narrat, Caianos cõfinxisse librum, quem ascensum Pauli nominarint: occasione inde accepta, quòd ἄῤῥητα illa uerba quæ in tertio cœlo Paulus audiuerat, quia tunc carnalibus & rudibus adhuc non poterit explicare, iudicârint tamen cognitu necessaria esse, præter illa quæ scripta extabant, & potuerunt prætendere, quòd Paulus tũc scripserit, prout poterant intelligere, postea uerò perfectioribus reliqua etiã esse tradita & scripta. Sed nugæ & fraudes sunt. Illis igitur, quæ propter nostram tarditatẽ & infirmitatem breuiter et simpliciter scripta sunt, contenti simus.

Si uerò præpositio πρὸς, alio modo accipiatur, reddet hunc sensum: sed paucis quidẽ scripsisse, sed

l tamen

tamē ita, quòd inde poßit à legentib. intelligi, qualis fuerit cognitio Pauli in myſterio Chriſti. Si igitur quæſtio eſt, quod fuerit myſterium, cuius agnitionem ex reuelatiōe filij Dei Paulus accepit, quod inter Gentes annunciauit, quod fideles & Iudæi et Gentes ſuſceperunt, quod Epheſij audiuerunt, cum Paulus ipſis omne conſilium Dei annunciaret, per quod ſuperextructi ſunt, ſuper fundamentum Apoſtolorū & Prophetarū: Reſpondet Paulus, ſe paucis quidē, ſed tamen ita ſcripſiſſe, ut πρὸς τὸ inde & tanquā ad normā intelligi poßit, quæ ſit ſcientia ipſius in myſterio Chriſti. Et quid per Deum immortalē amplius quærimus? Hæc enim eſt unitas illa fidei & agnitiōis filij Dei, de qua cap. 4 loquitur, propter quàm dat quoſdā Apoſtolos, Prophetas, Euāgeliſtas, Doctores, Paſtores, ne circumferamur omni uento doctrinæ in nequitia hominū, etc. Hoc profectò luculentū teſtimoniū, quid Paulus ſuis ſcriptis tribui uelit: & oſtendit illuſtrem refutationem Pontificiæ obiectionis, de breuitate & anguſtia ſcripturæ.

Epiſtola ad Philippenſes, præbet etiam nō cōtemnēdum teſtimoniū eius rei, de qua inquiſitionē inſtituimus: quo ſcilicet conſilio, propter quā cauſam, & in quē uſum Apoſtoli doctrinā ſuā literis conſignârint. Ita enim dicit cap. 3. τὰ αὐτὰ, eadem uel illa ipſa uobis ſcribere me quidē nō piget, uobis aūt tutū eſt. Illud autem τὰ αὐτὰ, non poteſt referri

ferri ad alias aliquas epistolas, quas Philippensibus antea scripserit: hoc enim probari non potest. Referendum igitur est ad ea quæ præsens uiua uoce tradiderat, sicut cap. 4. inquit: Quæ didicistis, accepistis, audiuistis, & uidistis in me.

Testatur itaq; ipse Paulus, se eadem & illa ipsa scripsisse, quæ præsens uiua uoce tradiderat. Et causam addit, quare eadem & illa ipsa scripto comprehẽdere uoluerit: Mihi inquit, οὐκ ὀκνηρόν, hoc est, non grauatim hoc facio quasi pudeat me, ut superfluam & non necessarium quid agere, eadem scilicet, quæ tradidi, etiam scribere: uobis uerò inquit, τὸ ἀσφαλές, quòd eadem quæ uiua uoce tradidi, scriptis cõplector. Quã uerò emphasin habeat uocabulũ ἀσφαλὲς, & quàm pulchrè ostendat, propter quam causam & in quẽ usum Paulus eandẽ doctrinam quã uiua uoce tradidit, literis consignârit, suprà ostendimus, cum de Lucæ scriptione ageremus: ut scilicet de ueritate doctrinæ Apostolicæ simus certi & securi: utq; eius puritatem certius, firmius & tutius, contra incursiones corruptelarum conseruare possemus: sicut & Paulus hoc loco ostendit. Cum enim dixisset, Vobis τὸ ἀσφαλὲς tutum est: Mox addit, Videte canes, uidete malos operarios, &c.

Cap. 3 dicit, ad quod peruenimus, eodem procedamus canone. Quis autem est ille canon? sine omni dubitatione illud doctrina, quam præsens ui-

ua uoce tradiderat. Atqui Paulus affirmat, se eadē & illa ipsa scribere. Quis igitur sit canon Pauli, habemus in ipsius scriptis, idq; ipsius testimonio: dicit enim, se τὰ ἀυτὰ scribere.

Et cap. 4. de ijs quæ scripserat, dicit: ταῦτα hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audiuistis, & uidistis in me. Coniungit igitur ea quæ tradiderat, cum ijs quæ scribebat, ita ut dicat Hæc cogitate, quæ & audiuistis &c. Quod non rectè diceretur, si alia essent tradita quàm scripta. tunc enim dicendum fuisset, Illa cogitate: uel, Cogitate hæc, & præterea quæ audiuistis, Dicit aũt. Hæc cogitate quæ et audiuistis et didicistis. Omnino igitur eadem esse ostendit.

Et propter has quidem causas, Paulus ad illas ecclesias, quas præsens uiua uoce suæ doctrinæ fundauerat, scripsit: Colossenses uerò & Laodicenses, faciem ipsius in carne non uiderant, sicut dicit cap. 2. Quo consilio uerò, propter quas causas, & in quē usum illis scripsit, qui ex ipsius uiua traditione doctrinam Euangelij non acceperant. Respondet ipse capite 2. Volo uos scire, qualem sollicitudinem habeam pro uobis, & quicunque faciem meam in carne non uiderunt: ut consolationem accipiant corda eorum, cum fuerint instructi in caritate, & in omnes diuitias certæ persuasionis intelligentiæ in agnitionem mysterij Dei. Hoc autem dico, ne quis uos decipiat in sublimitate sermonum.

num. Item uidete ne quis uos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundum traditionem hominum, &c. Didicerant igitur Coloſſenſes Euangelium ab Epaphra: Paulus uerò ſcribit ad illos, 1. Vt ex Apoſtoli ſcripta comprobatione habeant πληροφορίαν, illud quod ab Epaphra qui non erat Apoſtolus acceperant, non eſſe incertum aut adulterinum dogma, ſed eſſe uerbum ueritatis Euangelij, quod prædicatum eſt in uniuerſo mundo ſub cœlo. 2 Ne uel per philoſophiam, uel per traditiones hominum ſeducantur, &c. Et huius rei ſollicitudinem Paulus ſibi ut Apoſtolo incumbere oſtendit, ita ut ἀγῶνα appellet, ne ſub ſuo uel aliorum Apoſtolorum nomine adulterinum aliquid ſpargatur. Vbi igitur præſens uiua uoce, non poteſt adeſſe, per ſcripta officio ſuo ſatisfacit. Quòd igitur Epaphras aſſeuerauit doctrinam illam quam Coloſſenſib. proponebat, eſſe traditionem Pauli et aliorum Apoſtolorũ, uere et rectè faciebat. Ad πληροφορίαν uerò, neceſſaria erat Apoſtolica confirmatio: quam cum Paulus uiua uoce præſens tribuere non poſſet, ideo epiſtolã ſcripſit ad Coloſſenſes, ut certam haberent perſuaſionem de cognitione myſterij Dei, & ne ſecũdum traditionem hominum ſeducerentur ſub prætextu humilitatis, & opinione ſapientiæ. hæc enim ſunt ipſius uerba. Non autem tantum hæc uerba ſcribit, Vera ſunt, quæ Epaphras apud uos docuit:

sed capita doctrinæ Apostolicæ recitat, ut inde agnoscant & intelligant πληροφορίαν eorũ quæ ab Epaphra audierant, quòd eadẽ essent. Qualis autem esset πληροφορία, si Epaphra alia docuisset, quàm quæ Paulus tũc Colossensibus scribebat? Quicquid ergo proponitur tanquam doctrina seu traditio Apostolica, illud omnino Apostolica authoritate & comprobatione confirmandum est: & ubi uiua Apostolorum uox haberi non potest, Cõfirmatione per literas opus fuit: sicut & alibi, & in hac epistola Paulus testatur. Cap. 3 dicit: Sermo Christi habitet in uobis opulẽter. Quod de doctrina Christi, sicut ab Euãgelistis descripta, extat intelligendum uidetur. Cap. 4 meminit Marci, à quo mandata acceperint. Quod intelligo de epistola Apostolorum, Acto. 15. Cum enim separarentur Paulus & Barnabas, Acto. 15. sicut Paulus cum suis tradidit Ecclesijs dogmata decreta ab Apostolis, Actor. 16. quæ scripto comprehensa fuisse certißimum est, Actor. 15. Ita non est dubium, etiam Barnabam cum Marco, quem Actor. 15. assumpserat, idẽ fecisse. Et quæ Actor. 16. uocantur δόγματα, hoc loco uocari uidentur ἐντολαὶ. Ita ad scripta noui Testamenti, quæ tunc extabant, Paul. Colossenses deducit. Non autẽ in Colossensium tantũ usum Paulus epistolam illam cõscripsit, sed uult ut legatur etiam in Ecclesia Laodicensium, qui ut Colossenses faciem ipsius in carne non uiderãt. Nobis igitur

igitur omnibus, qui Pauli uiuã uocẽ nõ audiuimus, & faciem in carne non uidimus, epistolæ eius propositæ sunt, ut inde πληροφορίαν fidei nostræ sumamus. Hoc enim est ipsius Pauli consilium, & est cardo controuersiæ, quæ inter nos est & inter Pontificios.

Addamus hoc loco etiam obseruationem ex epistola ad Hebræos. de authore enim iam non disputamus. Rectè autem definit doctrinam Euangelij, quæ à Domino primùm cœpit enarrari, & postea ab Apostolis prædicata et confirmata est. Dicit autem cap. 2. Ne παραῤῥυῶμεν. Rectè enim dicit Chrisostomus: Quando sermo auditus non retinetur aut conseruatur, dicitur effluere. Quare igitur epistola illa scripta sit, inde potest æstimari: ne scilicet effluant ea quæ ex traditione uiuæ uocis acceperãt. Et capite quidẽ 13. dicit, se breuiter et paucis scripsisse. duo tamen cõplectitur, in quibus summa doctrinæ Apostolicæ cõsistit. Nam cap. 5. et 6. ostẽdit, quæ elementa doctrinæ Apostolicæ solita fuerint proponi in ecclesijs, tẽpore Apostolorũ. Et nuda sanè tantũ capita Apostolicæ catecheseos ibi recitãtur: iustæ uerò explicatiões in alijs Apostolorũ scriptis extãt. Principale uerò argumẽtũ epistolæ ad Heb. hoc est: qs intelligẽdus sit solidus adultorũ cibus, quẽ post percepta prima fidei elemẽta Christianis proponi solitũ, Paulus etiã cõfirmat 1. Cor. 3 & 14. Et hæc duo capita, sine dubio cõplectũtur

summa totius doctrinæ Apostolicæ. Ideo capite 13. concludit: Doctrinis uarijs & peregrinis nolite circumferri. Ita Nicephorus etiam dicit argumentum epistolarum Apostolicarum consistere in duobus: 1. quòd ea quæ uiua uoce tradiderant, per literas in memoriam ecclesijs reuocãt. 2. quæ fundamento supra extruẽda erãt, per epistolas adijciunt. Et cum illa duo, in quib. summa totius Apostolicæ doctrinæ cõsistit, fundamentum scilicet, & quæ fundamẽto superextruenda sunt, habeamus in Scriptura noui Testamẽti, quid ultra desideramus.

Superest ex epistolis Pauli. Posterior ad Timotheum: quã tunc scripsit, cum finis resolutiõis ipsius instaret: & quia illam paulo ante mortẽ suam scriptam, quasi ultimæ uoluntatis loco Paulus ecclesiæ relinquere uoluit, suppeditabit nobis maximè illiustre testimoniũ de tota Scriptura noui Testamenti. Cap. 1. dicit: Habeto ὑποτύπωσιν sanctorum uerborũ, quæ audisti ex me. Ne uerò dubia aut ignota sit illa hypotyposis, mox addit, illã cõsistere in his duob. capitib. fide scilicet et charitate, quæ in Christo Iesu fundata sunt. Et hoc mox uocat bonũ illud depositũ, quod iubet custodire. Cap. 2. inquit: Quæ audiuisti à me per multos testes, hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Et cap. 3. Tu permane in his quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris.

Has sententias loqui de doctrina, quam Paulus præsens

præsens uiua uoce Timotheo tradiderat, non est dubium? Sed unde nos, qui nec Pauli, nec Timothei uiuam uocem audiuimus, certi erimus quæ fuerint illæ traditiones, Timotheo à Paulo cõmendatæ? Nũ apud posteritatem, πληροφορίαν fidei nostræ uoluit pendere à narrationibus & asseuerationibus hominum, qui (sicut Augustinus inquit) nec propheticam nec Apostolicam habent autoritatem? Certè sæpius iam ostensum est, quòd propter illam ipsam causam Paulus doctrinam suam literis consignârit. Eodem etiam modo 2. Timoth. 3. à traditionibus uiuæ uocis digreditur ad Scripturam.

Et cum hactenus de singulis epistolis & scriptis noui Testamenti, obseruauerimus testimonia ex ipsis uerbis Scripturæ: iam hoc loco Paulus circa finem uitæ suæ, in genere uniuersæ Scripturæ, & ueteris & noui Testamenti, clarißimum & pulcherrimum uoluit præbere testimoniũ. Et sicut Colos. 2. dicit, se dum uiueret sollicitũ fuisse de plerophoria fidei illorũ qui faciem ipsius in carne non uiderãt: ita iam moriturus, eandem sollicitudinem Ecclesiæ ostendit pro tota posteritate, quæ faciem ipsius non uisura, & uocem non auditura erat in hac uita. Est autem sine dubio eius doctrinæ quam Paulus præsens uiua uoce tradidit, summa & finis, ut homines erudiantur ad salutem per fidem in Christo Iesu.

Idem uerò de sacris literis affirmat. inquit enim: Sacræ literæ possunt te eruditum reddere ad salu-

tem, per fidem quæ est in Christo Iesu. Sicut igitur Ioannes de scriptis Euangelistarũ pronunciat: Hæc scripta sunt, ut credatis quia Iesus est Christus filius Dei, & ut credẽtes, uitam habeatis in nomine eius: ita Paulus de tota Scriptura affirmat: Sacræ literæ possunt te instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu. Iudicium tam est simile, & quidem ijsdem uerbis pronunciatum à Paulo primùm, & postea à Ioanne: ut illa similitudo & autorem eundem Spiritum sanctum ostendat, & præcipuè constantem certitudinem & firmitatem iudicij huius de Scriptura sacra confirmet. Ne enim iudicium illud de Scriptura, putetur uno in loco obiter excidisse: aliò loco & tempore, ijsdem uerbis Spiritus sanctus illud repetere uoluit. Et tales repetitiones in Scriptura, significationem habent certitudinis, quodq; res regni sit, quàm Deus eorundem uerborum repetitione diligenter commendatam esse uelit hominibus. Ille uerò locus Pauli, 2. Tim. 3. si diligenter expendatur, ostendet Paulum loqui nõ tantum de sacris literis ueteris Testamenti, sed de tota Scriptura ueteris & noui Testamenti. Dicit enim, Timotheum ab infantia nosse sacras literas. Sed illo tempore, quando Timotheus infans adhuc erat, nondum extabant scripta noui Testamenti. Loquitur ergo de sacris literis ueteris Testamenti, quas Timotheum à primis pueritiæ annis notas habuisse confirmat. Mox uerò attexit aliam senten-

ſententiam: Omnis Scriptura diuinitùs inſpirata, &c. Hoc loco quæro, an illa ſententia tantum de ſola Scriptura ueteris Teſtamenti intelligenda ſit? Si enim quis contendere auſit, ſcripta noui Teſtamenti, quæ illo tempore iam extabant, in illa Pauli ſententia non comprehendi, ſed excludenda eſſe: ſequetur, ea non eſſe diuinitùs inſpirata, nec utilia ad doctrinam. quod neminem credo dicturũ.

Certum igitur & manifeſtum eſt, quòd Paulus, cum de ſacris literis noui Teſtamenti locutus eſſet, mox addit generalem ſententiam de omni Scriptura diuinitùs inſpirata: in qua, ſcripta etiam noui Teſtamenti ipſum comprehendere, nemo ſine blaſphemia negare poterit. Illo autem tempore quo Paulus hoc ſcribebat, extabant iam omnia fermè canonica ſcripta noui Teſtamenti, exceptis Ioannis ſcriptis. Paulus igitur & ea comprehendit quæ illo tempore iam extabant, & generaliter dicit: Omnis Scriptura diuinitùs inſpirata, &c. Hæc itaque uera eſt canoniſatio ſcriptorum noui Teſtamenti. Et quia de autoritate, certitudine, ueritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ ueteris Teſtamenti, nulla tunc inter fideles dubitatio erat: Paulus principaliter in poſteriori illa ſententia, de ſcriptis noui Teſtamenti loqui uidetur, de quibus iudicium ſuum iam moriturus ad omnem poſteritatem Eccleſiæ relinquere uoluit.

Sed

Sed quid, inquis, ex illa sententia probabis? Vtilem enim esse Scripturam etiam noui Testamenti, *nemo est qui neget. Sed ab utilitate ad sufficientiam argumentari, non est firma collectio*. Liber Ruth *utilis est ad doctrinam. Quis uerò sanus inde colliget, omnia quæ ad dogmata & ad mores necessaria sunt, in libro* Ruth *contineri, ita ut nihil suscipiendum sit, quod inde non poßit expreßè probari?*

Respondeo. Fateor, *si* Pauli *sententia tantum diceret, Scriptura utilis est ad doctrinam, &c. nō satis firmiter inde colligi sufficientiā Scripturæ*. Sed Paulus *pronunciat, omnem Scripturam diuinitùs inspiratam, in qua etiam noui* Testamenti *libros cōprehendi ostendimus, ita esse utilem ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem in iusticia, ut perfectus sit homo* Dei *ad omne opus bonum absolutus*. Vocat *hominem* Dei, *quòd posset de quouis* Christiano *intelligi, qui* Deo *dicatus est. Sed in priori ad* Tim. *cap.* 6. *homo* Dei, *est periphrasis ministri* Euangelij: *sicut prophetæ uocabantur uiri* Dei. Et *in tota hac posteriori ad* Timotheum *epistola, agit* Paulus *de ministerio docendi & tradendi* Euangelium. Pronunciat *igitur, Scripturam esse utilem, ut homo* Dei, *hoc est minister* Euangelij *sit* ἄρτιος: *quod significat sanum, integrum, omnibus partibus & numeris absolutum*. Et *de sufficientia etiā usurpatur, ut cum* Græci *dicunt*: ἄρτιοι ποιεῖν τοῦτο, *sufficiētes sunt hoc efficere*.

De

De qua uerò sufficientia & integritate Paulus hoc intelligi uelit, ipse explicat, cum nominat hominem Dei, hoc est ministrum Euangelij: ut ad omne bonum opus, quod ad ministerium scilicet requiritur, sit ἐξηρτισμένος. Nam & Tit. 3. cum de zena legisperito & de Apollo locutus esset, addit: Discant & nostri bonis operibus præesse, quæ de ministerio præcipuè ibi intelligit. Quamuis si generaliter de quouis Christiano, & de omni opere bono intelligatur, nihil detrahetur sententiæ Pauli. Sed & uocabula & circumstantiæ ostendunt, Paulum præcipuè de ministerio loqui. Significat autē ἐξηρτισμένος, qui præparatus, instructis, & quasi ad finem deductus & absolutus est. Ita Act. 2. dies absoluti & expleti, hoc uocabulo describuntur. Et Oecumenius interpretatur ἐξηρτισμένον, per πεπληρωμένον. Lucæ 6. ubi Christus dicit: Non est discipulus supra magistrū, sed tunc perfectus erit, quando sicut magister erit: ibi usurpat uocabulum κατηρτισμένος. Et ex illa collatiōe lector intelligat, quid Paulus hoc loco uocet ἐξηρτισμένον.

Ex hac igitur uocabulorum declaratione manifestum est, Pauli sententiam hanc esse: Quando homo Dei, hoc est minister Euangelij, Scriptura diuinitus inspirata utitur ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem: quòd tūc sit in ministerio ἄρτιος, hoc est sanus, integer, sufficiens

sufficiẽs et perfectus ad omne bonum opus, quod ad ministerium requiritur, ἐξηρτισμένος, *satis & sufficienter instructus, paratus & absolutus*. Hanc *enim esse emphasin uocabulorum certum est.*

Quæritur iã, an homini Dei, *hoc est ministro* E*uãgelij, quãdo habet & rectè usurpat* Scripturã *diuinitùs inspiratã, aliqd præterea aliud præter Scripturã ad ea quæ ministerij sunt, sit necessarium? An uerò* Scriptura *diuinitùs inspirata, sufficienter continent illa omnia, quæ ad ministeriũ* Euangelij *pertinẽt & requiruntur.* Põtificij *priorẽ sententiã defendũt: nos posteriorẽ de perfectione & sufficientia Scripturæ tuemur.* Quòd *si pio studio quæritur, utri sententiæ* Paulus *accedat, & suffragiũ suũ adiũgat: res cõtra omnes cauillationes manifestißima est, pronũciat enim Scripturã ad hoc esse utilẽ, ut homo* Dei *sit* ἄρτιος, *ad omne opus bonũ* ἐξηρτισμένος. Quòd *si præter Scripturã, aliæ etiã & diuersæ traditiones non scriptæ, pari reuerentia & pietatis affectu suscipiendæ sunt: profectò* Paulus *nõ rectè dixisset, Scripturã ad hoc utilẽ esse, ut homo* Dei *sit* ἄρτιος, *ad omne opus bonũ* ἐξηρτισμένος. Habẽt *autẽ se correlatiuè, doctrina ministerij, & fides* Ecclesiæ. *quod igitur de uno probatur, de altero etiã probatũ esse intelligitur*. Sed *inquis:* Paulus *tamẽ* Timotheo *nõ tantũ Scripturã cõmendat, uerùmetiã traditiones, quas uiua uoce ipsi tradiderat:* Quæ *audisti, inquit, ex me, quæ didicisti, quæ con-*

concredita sunt tibi, &c. Respondeo. *Verum hoc est.Sed uide quam simplex & plana sit solutio.* De *suis traditionibus* Paulus *dicit:Hæc præcipe & doce. hoc enim faciens, & teipsum saluum facies,& eos qui te audiunt. In illa igitur doctrina, quam* Paulus *uiua uoce tradidit, absque omni dubitatione comprehensa fuerunt omnia, quæ ad dogmata & ad mores necessaria sunt.*Et de illis Pauli *traditionibus rectè dici potuit, quòd sint utiles ad doctrinam, ut homo* Dei *sit* ἄρτιος, *ad omne opus bonum absolutus.*Non *enim subterfugi, quin omne consilium* Dei *uobis annunciârim,inquit* Acto. 20. Quia *uerò* Paulus, *idem de* Scriptura *pronunciat, sicut ostensum est: omnino igitur necesse est, eandem doctrinam,quam* Paulus *uiua uoce tradidit, in* Scriptura *esse comprehensam.*Nō *enim dicit,* Qui *habet* Scripturam,*habet partem aliquam doctrinæ* Apostolicæ:*quando uerò ad* Scripturā *adiungit traditiones nō scriptas,tum demum homo* Dei *est* ἄρτιος. Hoc *non dicit,sed uerba sunt clarißima:*Scriptura *utilis est,ut homo* Dei *sit* ἄρτιος. Vtrumque *igitur uerum est:* Homo *dei tenens* Pauli *traditiones,*ἄρτιος *est in ministerio:&,*Tenens Scripturā *diuinitùs inspiratā,* ἄρτιος *est in ministerio.*Quia *eadē est doctrina,quæ primò uiua uoce fuit tradita, et postea in scriptis cōprehēsa.*Neq; *locū habet illa obiectio,quod* 2.Theß.2. *inquit:*Tenete *traditiones quas accepistis, siue per sermonē, siue per epistolā*

nostram

nostram. Illud enim Paulus tunc dixit, quando libri noui Testamenti primùm cœperant conscribi, & nondum omnes erant editi. Sed circa finẽ uitæ suæ, cum iam conscripti & editi essent libri noui Testamenti, ita de Scriptura loquitur, quòd duo æquipollentia constituit, traditionem & scripturam, ut qui unum habet, habeat & alterum: idq; inde & ideo, quia idem scriptum est quod traditum fuerat. Et illa ipsa etiam capita quæ Paulus recenset 2. Tim. 3. ostendunt perfectionem & sufficientiam Scripturæ. quatuor enim ponit.

1 διδασκαλίαν, quæ complectitur ea, quæ ad dogmata proponenda & confirmanda pertinent.

2 ἔλεγχον. Vsurpatur autẽ uerbum ἐλέγχειν, de refutatione hæreticorum, Tit. 1. ἔλεγχος igitur complectitur dijudicationem, & refutationem falsorum dogmatum.

3 Ponit παιδείαν: & addit, Quæ est in iusticia, sicut scilicet, qui iustitiam facit, iustus est. Complectitur ergo institutionem piæ uitæ, & informationem morum.

4 ἐπανόρθωσιν, quia arguuntur, corriguntur & instaurantur, quæ in uita & moribus, ad regulam diuinæ uoluntatis non conueniunt.

Et quãdo in ministerio hæc habemus tam ad dogmata quàm ad mores, certè nihil ultra debemus uel possumus desiderare. Rectè ergo Paulus pronũciat,

ciat, Scripturã utilem esse, ut homo Dei sit ἄρτιος.

Habemus igitur ex Paulo clarißima testimonia, sigillatim de singulis ipsius epistolis, propter quas causas, quo cõsilio, in quẽ finẽ et usum illas cõscripserit, et ecclesijs cõmendârit. Adiũgemus breuiter etiã ex reliqs Apostolorũ scriptis testimonia q̃dã.

Petrus igitur 1. cap. dicit, Euangelium esse quod prophetæ prænunciârunt, & Apostoli Euangelizârunt: Hoc, inquit, est uerbũ Domini, quod Euangelizatũ est inter uos. Sed illud, aiunt, fecerũt Apostoli uiua uoce. Rectè: quis enim hoc negat? Sed iã quærimus, quia Apostoli doctrinã suam primùm uiua uoce tradiderunt, & postea eam literis consignârunt, quo cõsilio, propter quas causas, & in quẽ usum hoc fecerint. Ipse aũt Petrus, in fine prioris epistolæ illud explicat: Per Siluanũ uobis fidelẽ ut arbitror fratrẽ, paucis seu breuiter scripsi, adhortans & testificans, hanc esse uerã gratiã Dei, in qua & statis. Antea diximus, ad Apostolorũ officiũ pertinuisse, ut doctrinã quæ Ecclesijs tradita erat, si uera et sana esset, suo testimonio cõprobarẽt et cõfirmarẽt. Illud Petrus antea præsens uiua uoce fecerat in Samaria, Act. 8. Quia uerò nũc præsens uiua uoce nõ potest ubiq; in dispersione illud præstare, mittit Siluanũ. Nũ uerò ita mittit Siluanũ, ut is tantũ titulũ traditionũ obducat illis, quæ se in mãdatis à Petro habere dicturus erat? Et certè Siluanus in magna tũc fuit autoritate, ut qui unà cũ Paulo aliquot

m ipsius

ipsius epistolis subscripserit. Sed tamē in cōprobatione & cōfirmatione dogmatū, ubi Apostolica autoritas requiritur, Petrus cū ipse præsens adesse nō posset, in scripto tradidit Siluano consignata illa, quæ suo nomine Ecclesijs exponi uolebat: ut & Siluanus probare posset, et Ecclesiæ certæ essent, quæ uera, certa et γνήσια essent mandata Petri, Habemus igitur etiā ex Petri sentētia & cōsilio, id quod ex Pauli epistolis suprà aliquoties mōstrauimus: ut quādo aliquis qui nō est Apostolus, aliqd nobis proponit tāquā ab Apostolis traditū et acceptū, si non possumus uiuā Apostolorū uocē habere, exigamus probationē ex scripto aliquo Apostolico. Si enim nudus traditionū prætextus et tittulus Ecclesijs posset satisfacere, certè nō opus fuisset, ut Siluano tātæ tūc autoritatis uiro Petrus sentētiā suā scripto cōprehēsam, et Ecclesijs ex scripto cōmōstrandā tradidisset. Hoc uerò tēpore, (ne quid dicā durius) profectò non sunt Siluani, illi qui sine Scriptura prætextum traditionum nobis obtrudunt.

Consilium autem & causam scribendi. Petrus his uerbis exponit. Scripsit paucis, testificans hanc esse ueram gratiam Dei, in qua statis.

Lindanus fingit, Petrū in illa epistola tantū uoluisse cōfirmare traditiones, quas sine scripto acceperāt: quæ aūt fuerint illæ traditiones, nullo modo uoluisse in illa epistola ostēdere uel exponere. Sed si hoc tantū fuisset Petri institutū, potuisset epistolam

liam 4. aut 6. uerbis absoluere. Testificor uera esse, quæ tradita accepistis. Quare uerò tam multis uerbis capita doctrinæ Apostolicæ recẽset et exponit? Certè ipse dicit, se paucis illa scripsisse, ut testificare ταύτην esse uerã gratiã Dei, in quã stabili essent. Nõ dicit (iuxta Tertulliani obseruationẽ) illam, sed hanc: referẽs se ad ea quæ scripserat. Eorum igitur quæ Euãgelizata fuerãt in illis Ecclesijs, repetitionẽ in hac epistola instituit: ut post mortẽ suã, sicut in altera epistola inquit, extaret testificatio, quam Petrus indicasset uerã esse gratiã Dei. In altera epistola causam scriptionis pluribus uerbis, & luculẽtius exponit. Recitatis enim summarijs doctrinæ capitibus inquit: Licet hæc sciatis, & confirmati sitis in præsenti ueritate, nõ tamẽ negligã uos de his cõmonefacere (per scripta scilicet) Et addit hanc causam: ut post obitũ meũ habeatis, unde memoriã horũ faciatis. Erunt enim inter uos falsi doctores, qui fictitijs sermonibus de uobis negociabuntur. item: quia in nouißimis diebus uenient illusores, &c.

Emphasis uocabulorum expendatur ὑπομνήματα enim uocantur commentarij seu libri, qui in subsidium memoriæ, breuibus annotationibus ex lectione seu auditione conficiuntur. Et hinc colligitur, quid Petrus uelit cum usurpat uerbum ὑπομιμνήσκειν: nominat & ὑπόμνησιν. Aduerbium etiam ἑκάστοτε, considerandum est: significat enim semper ubique sigillatim. Et sensus

ex illa phrasi colligēdus est, ἔχειν μνήμην ποιεῖσθαι, cuius sensus est, uel ut poßitis facere, uel ut habeatis unde faciatis memoriam doctrinæ Apostolicæ semper ubiq; & sigillatim, etiā quādo uiuā Apostolorū uocē amplius habere nō poteritis post obitum illorū. Omnino enim plus est μνήμην ποιεῖσθαι. quàm μνείαν. significat enim cōseruare memoriā alicuius rei. זֵכֶר enim et זִכָּרוֹן quod Græci interpretes nunc μνημόσυνον, nunc μνήμην, nūc μνείαν, reddiderūt, significat & memoriā alicuius rei, & monumentū, quo memoria illa renouatur & cōseruatur, Duas igitur causas suæ scriptionis, uerbis ualde illustribus Petrus recēset. I. Vt cū uiua Apostolorum uoce destituti fuerint, poßint tamē semper ubiq; et sigillatim memoriā puræ doctrinæ ab Apostolis traditæ habere et cōseruare. II. dicit, se ideo scribere, quia futuri sint in Ecclesia falsi doctores. Et illorum corruptelas uocat fictitios sermones, quos scilicet fingēt ab Apostolis traditos et acceptos, sicut Paulus dicit 2. Thes. 2. Nec de illis tātū periculis, quæ tūc tēporis erāt, loquitur: sed futuri sunt, inquit cap. 2. & cap. 3. inquit: In extremis tēporib. uenièt. Quē ergo usum suorū scriptorū in ecclesia esse uoluerit, manifestū est. Nō igitur iudicauit Petrus, per traditiones seruari posse memoriam doctrinæ. Ideo enim scripsit, imò prædicit corruptelas orituras ex fictitijs traditionibus. Et his scripta opponit, & recēset summā Scripturæ. I. Sermonem prophe-

propheticũ, qui in ueteri Teſtamẽto deſcriptus eſt. II. quæ de Chriſti aduẽtu, maieſtate & potẽtia Apoſtoli et uiderũt et audiuerũt. Illa uerò in ſcriptis Euãgeliſtarum expoſita eſſe, ſuprà demõſtrauimus. III. Mãdatũ quod Apoſtoli tradiderũt, illud uerò cõſcriptũ eſſe, mox ex Iohãne audiemus. Et Petrus ipſe teſtatur, ſe ideo ſcripſiſſe, ut eius quod Apoſtoli tradiderãt, memoria poſtmortẽ ſuã maneat et cõſeruetur. Nec de ſuis, tãtũ ſcriptis loquitur, ſed in fine cõcludit. Sicut & dilectus noſter frater Paulus, ſecũdũ datã ſibi ſapiẽtiã ſcripſit uobis, quaſi in omnibus epiſtolis loquẽs de his, etc. Vidit igitur Petrus Paulus epiſtolas, & illas ſuo teſtimonio, Eccleſijs ita cõmẽdat, ut ſignificet, pertinere eas nõ tantũ ad pariculares illas Eccleſias quibus inſcriptæ ſunt, ſed cõtinere eas doctrinam uniuerſalem, pertinentem ad omnes, qui æquè precioſam cum Apoſtolis ſortiti ſunt fidem. ad illos enim Petrus ſcribit, & inquit: Vobis ſcripſit Paulus. Quomodo uerò, et de quib. Petrꝯ iudicet Paulũ ſcripſiſſe, inde colligitur, ꝙ nõ de uno tãtũ articulo, ſed de tota ſua doctrina, cuiꝯ mẽtionẽ in illa epiſtola fecerat, Petrus inquit: Sicut & Paulus ſcripſit uobis de his. Et illuſtre eſt encomium epiſtolarũ Pauli, ꝙ Petrus de his inquit, ὡς καὶ λαλῶν: hoc eſt quòd Paulus in omnib. ſuis epiſtolis, quaſi uiua uoce loquatur de dogmatibꝯ. Si igitur quærimus quaſi uiuã uocẽ Pauli, tradẽtẽ doctrinam Apoſtolicã, Petrus oſtẽdit, eam in epiſtolis

*ipsius sonare et exaudiri. Sed inquiunt: Petrus ta-
mē affirmat epistolas Pauli esse difficiles intellectu,
quas multi ad suā perniciē deprauent. Periculosum
igitur est, Scripturis uti: & tutius est, traditionibus
acquiescere.* Respōdeo. Petrus hoc nō dicit, episto
las Pauli ita esse cōscriptas, ut difficultate et obscu-
ritate sua lectoribus præbeāt occasionē ad perditio
nē, utitur enim articulo, nō fœmineo, sed neutro, si-
gnificās res ipsas de quib. Paulus loquitur, quia po-
sitæ sunt lōgè supra et extra omnē cōspectū ratio-
nis nō posse rectè intelligi ab hominib. carnalibus,
sed opus esse illuminatione Spiritus sancti. Nec di-
cit, omnia dogmata in epistolis Pauli esse δυσνόη
τα, sed quædā, Et illa nō dicit per se præbere lecto
ribus occasionē ad perditionē: sed homines, inquit,
indocti, & parū cōfirmati deprauāt illa ad suā ipso
rū perniciē. Vtitur uerbo ualde emphatico, στρεβ
λοῦς, quod à turturis sumptū est. Sicut enim adhibi
tis tormētis, sæpe de innocētibus habētur quæstio-
nes, ut aliquid aliud quàm res ipsa se habet, pro affe
ctu torquentiū ab illis exprimatur: ita Petrus dicit,
Scripturæ quasi tormēta adhiberi, quib. à genuina,
simplici & aperta sententia distorqueatur: ut illud
nobis loquatur, quod ante lectionē præsumpsimus
intelligendū, sicut Hilarius loquitur. Ergo per se ni
si cōtorquebatur, nō reddit nisi unā, simplicē, uerā
& salutarē sententiā. Hanc uerò fortunā, Petrus di
cit epistolis Pauli cōmunem esse cum reliqua Scri-

ptura.

ptura. Inquit enim, Sicut et reliquis Scripturis. Nũ uerò propterea dehortatur Petrus à lectione Scripturæ. Nihil minus: sed causam & finẽ illius cõmonefactionis ponit, cũ inquit: Vos igitur dilecti, quia præmoniti estis, cauete ne simul cũ alijs nephariorum errore abducti, excidatis à propria stabilitate, &c. Habemus igitur Petri iudiciũ de suis, de Pauli, et de reliqs Scripturis, quo cõsilio, propter quas causas, et in quẽ finẽ Ecclesiæ sint traditæ et cõmendatæ. Audiamus & Ioãnẽ, q in epistola sua de scriptis Apostolorũ iudicet, et quõ ea Ecclesiæ cõmendet. Ponit primò descriptionẽ Apostolicæ prædicatiõis: Quod fuit ab initio, quod audiuim9, quod uidimus de uerbo uitæ, annũciauimus uobis, Mox uerò addit: Et hæc scribim9 uobis, ut gaudiũ ueſtrũ sit plenũ. Et hæc est annũciatio, quã audiuim9 ab ipso, & annũciam9 uobis, etc. Vides quid Ioãnes de scriptis Apostolicis affirmet. dicit enim: Hæc scribimus, & hæc est annũciatio quã audiuimus à Christo, et annunciamus uobis. Cap. 2. dicit: Vos quod audistis ab initio, in uobis permaneat. Itẽ: Sicut unctio docuit uos, in eo manete. Has sentẽtias loqui de ijs quæ Apostoli uiua uoce tradiderãt, nõ est dubiũ. Sed audi quid dicat Ioãnes: Fratres, non nouũ mãdatum scribo uobis, sed mandatum uetus, quod habuistis ab initio. Et mandatum uetus, est sermo ille quem audiuistis ab initio. Fiat iam collectio. Ioannes dicit: Si in uobis permanserint quòd audistis ab initio, & uos in filio & in patre manebitis: & repro-

missio est uita æterna. Sed idẽ Ioannes affirmat, uerbũ illud quod ab initio audierũt, cõscriptũ esse. Ergo qui permanet in ijs quæ scripta sunt, uerè ꝑmanet in ijs quæ Ecclesiæ ab initio ab Apostolis tradita sunt. Sed quare Ioannes scribit illa quæ antea audierãt et didicerãt; Hæc, inquit, scripsi uobis de his qui seducũt uos. Vos, inquit, habetis unctionẽ à sancto, et nostris omnia. Ne uerò sub prætextu illius unctionis, quiduis Ecclesiæ obtrudatur, mox addit: Nõ scripsi uobis, ut ignorãtibus ueritatẽ, sed quia scitis eã. Quæ ergo ex unctione Spiritus didicerãt, ea Ioannes scribit: quibus uerò, quomodo, et in quẽ finẽ, et quẽ uelit usum esse Scripturæ in Ecclesia, expresse indicat: Scribo uobis filioli, quoniã remittuntur uobis peccata: scribo uobis patres, quoniã cognouistis eum qui ab initio est: scribo uobis adolescentes, quoniã uicistis malignũ: scribo uobis puelli, quoniã cognouistis patrẽ: scribo uobis iuuenes, quoniã fortes estis, et uerbum Dei manet in uobis. Hæc sanè sunt manifestißima omnibus ætatibus, propositã esse Scripturã, & quidẽ in illum usum, ut scilicet certi sint, peccata remitti, se cognoscere patrẽ qui ab initio est, se uincere malignũ, & uerbũ Dei manere in ipsis. Cap. 4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus an ex Deo sint: quoniã multi pseudoprophetæ exierũt in mundũ. Quõ uerò spiritus sint probãdi, et pseudoprophetæ dijudicãdi, hoc certè est quod Ioannes hac sua scriptione agit. Et ad ea

quæ

quæ ſcribebat, ſubinde ſe refert, cũ inquit. Hoc eſt mandatum, hoc eſt teſtimonium. Mandatum igitur Apoſtolorum, cuius Petrus uult memores eſſe Eccleſias, ſcriptis comprehenſum eſſe, Ioannes aliquoties in hac epiſtola teſtatur.

Cap. 5. concluſurus epiſtolam dicit: Hæc ſcripſi uobis qui creditis in nomẽ filij Dei, ut ſciatis quòd uitam habetis æternam, et ut credatis in nomen filij Dei. Hæc ſententia in ueteri uerſione, & mutilata & mutata eſt. Oſtendit autem Ioannes, ſe ſcripſiſſe & propter illos qui iam credebant, ut in fide confirmati, ſcirent ſe habere uitam æternã: & propter illos qui adhuc credituri erant, ut crederẽt in nomen filij Dei. Nudas tantum ſententias recito: in re enim per ſe manifeſta, nõ opus eſt multis uerbis.

In Apocalypſi Ioannis, hoc in primis obſeruandum eſt, quòd Ioannes aliquoties mandatum accipit à filio Dei, ut ſcribat Eccleſijs ea quæ & uidebat & audiebat. Et tamen tanta eſt Eccij, Pighij, & Andradij mei impudentia, ut non uereantur dicere, Apoſtolos accepiſſe à filio Dei mandatum, non ut ſcriberent, ſed ut tantum prædicarent Euangelium. Atqui Ioannes aliquoties expreſſum accipit mandatum ab ipſo filio Dei, ut ſcribat Eccleſijs. Et de reliquis noui Teſtamenti ſcriptis Paulus affirmat, quòd ſint diuinitus inſpirata: hoc eſt (ſicut Petrus illud interpretatur) non humana ſuoluntate, ſed à Spiritu ſancto impulſi, locuti ſunt homi-

nes Dei. Pertinet et hoc in Apocalypsi ad nostram obseruationẽ quòd nõ omnia Ioãnes permissus est scribere, sed ea quæ necessaria erant, & capi poterant. Nam cap. 10. inquit: Cum locuta fuissent septem tonitrua uoces suas, ego scripturus eram: & audiui uocem de cœlo, dicentem mihi: Sgna quæ locuta sunt septẽ tonitrua, & noli ea scribere. In fine cominatur plagas, qui uel adposuerit uel diminuerit de uerbis libri huius. Ergo quod de scriptura ueteris Testamẽti dicitur, pertinet etiam & rectè accõmodatur ad scripta noui Testamenti: Nihil addas nihil minas: non declines siue ad dexterã, siue ad sinistrã: non faciatis singuli. quod uobis rectum uidetur, sed quod ego præcipio tibi, hoc tantum facito: nec addas, nec minuas aliquid.

Iudas de sua epistola inquit: Cum antea habuerit studiũ et promptitudinẽ scribẽdi de comuni salute, impositã sibi iam esse neceßitatẽ scribẽdi, propter subingressos falsos doctores. Et argumentũ epistolæ est, ut certent pro tuẽda doctrina, quæ semel tradita est sanctis. Hic Lindanus exclamat, Iudã manifestè loqui de doctrina Apostolorũ, quam uiua uoce tradiderant. Quid ni loquatur de illa, cum nulla sit alia Apostolica doctrina, quàm quæ ab ipsis tradita est? Sed iam ostendimus, illa quæ Apostoli annunciauerunt & tradiderunt, esse ab ipsis cõsignata literis, & scriptis comprehẽsa. Et ut Iudas ostendat, se respicere ad scripta Apostolorũ ad uerbum

ferme describit quæ extant in secunda Petri episto la. Et postea dicit: Memores estote uerborũ quæ antehac dicta fuerunt ab Apostolis Domini. Non autem intelligit ignotas aut non scriptas traditiones, sed mox ipsa uerba Petri citat, quæ extant in 3. cap. secũdæ epistolæ. Quia igitur Iudas, cum loquitur de fide semel tradita manifestè se refert ad scripta Apostolorum: sine dubio adiecisset alia, si qua putasset deesse & desiderari in scriptis Apostolicis, ad conseruationẽ puritatis doctrinæ necessaria.

Quòd in secunda & tertia epistola, quæ Ioannis nomine feruntur, dicitur: Cum multa haberem quæ scriberem, nolui per cartam, atramentum & calamum: sed spero protinus me uisurũ te, & ore ad os loqui. Hoc Lindanus ita deprauat, præcipua quædam fidei capita, & sublimiora Christianismi dogmata Apostolos noluisse Papyro & atramento peritura credere, sed ut perpetua essent, traditionibus cõmendasse. sed impudens figmentum, & manifestum mẽdaciũ est, quod texto hoc uel dicat, uel sentiat. Et uerus Apostolus Ioãnes multò aliter in priori epistola, quã cõstat γνησίαν esse, loquitur: se scilicet scribere mandatum illud uetus, quod ab initio acceperat. De authore uerò duarum posteriorũ, ab antiquis semper dubitatũ fuit. Maneat igitur, quod Hieronymus de Apocryphis ex sententia antiquitatis pronunciat: ad confirmanda ea quæ in controuersiam ueniunt, testimonia ex illis

sumi

sumi nec posse, nec debere. Et cū author illarū epistolarum, multa illa quorum mentionem facit, scribere noluerit, respōdemus uerbis Augustini: Quis ergo dicet, uel ista uel illa esse: aut si quis dicere audeat, unde probabit?

Et hactenus de singulis noui Testamenti *scriptis ostendimus, quo consilio, propter quas causas, et in quem usum* Apostoli *doctrinam suis literis consignârint, & scriptis comprehenderint: & illam tractationem ideo institui.* Tota *autem disputatio de authoritate, perfectione & sufficientia* Scripturæ, *omnium rectißimè ex his fundamentis potest dijudicari.* Constitueram *autē in principio, paucioribus uno atque altero testimonio hanc obseruationem absoluere.* Sed *in ipsa tractatione, postea animaduerti, in singulis* Apostolorum Epistolis *extare luculenta aliqua de hac re testimonia, quæ singula peculiare aliquid monent: sicut illa simul, in unum collecta, firmiores & solidiores de authoritate, perfectione & sufficientia* Scripturæ *præbent probationes, quàm quæ* Ieiunis Pontificiorum *cauillationibus & sophismatis eludi & labefactari poßint.* Me *sanè erudiuit, delectauit, & plurimum confirmauit hæc tractatio: & spero, ad lectorem etiam aliquid fructus,* Deo *bene iuuante, inde rediturum.*

Summa autem eorum, quæ demonstrauimus, hæc est. Hoc *consilio, propter has causas, & in hūc*

usum,

usum Apostolos doctrinam suam literis consignasse. 1. Vt ea quæ præsentes uiua uoce tradiderant, per literas repeterent, et in memoriam reuocarẽt. 2. Vt ea quæ post tradita prima fidei elementa superstruenda erant, per epistolas explicarent. 3 Quia sub prætextu & titulo traditionum, quasi ab Apostolis acceptarum, Ecclesiæ turbabantur, & doctrina adulterabatur. 4 Quia doctrina uiua uoce ab Apostolis accepta, nõ fideliter per traditiones conseruabatur. 5. Vt alij doctores, qui non erant Apostoli, haberent scriptum testimonium, unde probare possent ecclesijs, Apostolicam esse doctrinam quam afferebãt. 6 Vt ecclesiæ quæ non poterant audire uiuam Apostolorum uocem, certæ essent, quam doctrinam ut ueré Apostolicam suscipere & uenerari deberent. 7. Eadem quæ Apostoli præsentes uiua uoce tradiderant, absentes postea scriptis complexi sunt. 8. In scriptis Apostolorum proponi, non nudum tantum Catalogum, quæ fuerint capita Apostolicæ doctrinæ, uerumetiam iustas explicationes. 9. Quòd canon fidei Christianæ sit in Scriptura. 10. Ex scriptis Apostolorum posse intelligi, quæ fuerit ipsorũ cognitio in mysterio Christi. 11. Apostolos ita scripsisse, prout credẽtes in huius uitæ infirmitate mysteria Euangelij capere possunt. 12. Eadem quæ prius tradiderant, postea literis consignârunt: ideo ut puritas doctrinæ contra corruptelas conseruari possent.

posset 13. Apostoli in suis scriptis complexi sunt; & prima elementa fidei, & quæ postea subsecuta fuerit plenior & perfectior doctrina. 14 Omnis Scriptura diuinitus inspirat utilis est, ut minister Euangelij sit perfectus, ad omne opus ministerij satis instructus. 15. Apostoli ideo scripserũt, ut ecclesia post obitum Apostolorũ, quãdo uiua ipsorũ uoce destituta esset, haberet unde posset retinere et conseruare memoriã doctrinæ Apostolicæ: præcipuè quia in postremis temporibus futurum erat, ut commentitijs sermonibus, quasi ab Apostolis traditis, multæ corruptelæ Ecclesijs obtrudentur. 16. Vt extaret forma, quomodo in ministerio uersandum sit in Ecclesia, ut sit & maneat columna & fundamẽtum ueritatis. 17. Eadem quæ ab initio Apostoli tradiderunt, postea conscripserunt: idq; in certum usum omnibus ætatibus, omnibus Ecclesijs, & omnibus temporibus. 18. Scripserant & pro illis qui iam credebant, & pro illis etiam qui adhuc credituri erant. 19. Mandatum scribendi acceperunt ab ipso filio Dei. 20. Eadem est origo, ratio & usus Scripturæ in nouo Testamento, sicut fuit in ueteri: ut nihil addatur, nihil minuatur, non declinetur, uel ad dexteram, uel ad sinistram. Et quæ præterea huc pertinentia, in ipsa tractatione explicata sunt.

Hæc contra omnes cauillationes, contra omnia sophismata

sophismata Pontificiorũ, luculenter & solidè probant & confirmãt authoritatem, perfectionem et sufficientiam sacræ Scripturæ in nouo Testamento. Quæ uerò traditionibus obijciũtur, infrà suo loco explicabuntur.

TESTIMONIA VETERIS ECclesiæ de Scriptura.

QVæ hactenus ex ipsis Scripturæ uerbis adduximus firmissima sunt testimonia, quib. pia mens tutò niti potest. Proponunt enim nobis ipsius Spiritus sancti iudicium de Scriptura. Sicut enim ueteres dicunt, de Deo nihil credendum esse, nisi ipso Deo reuelante & testificante: Ita etiam de Scriptura id credamus, quod ipsa Scriptura de se, imò quòd author ipse Spiritus sanctus de opere suo iudicat & pronunciat. Adiungemus uerò etiam ueteris Ecclesiæ consensum de authoritate, perfectione & sufficientia Scripturæ. Amamus enim & ueneramur ueteris et purioris Ecclesiæ testimonia, cuius consensu & adiuuamur & confirmamur: idem uerò oportet niti uerbo Dei, non humana authoritate. Ideo Patrum testimonia non præponimus, sed subiungimus Scripturæ.

Primum aũt repeto Irenæi sententiã lib. 3. cap. 1. Apostoli Euangeliũ tunc præconiauerunt, posteà uerò per Dei uoluntatem in Scripturis nobis tradiderunt

derunt, fundamentum & columnam fidei nostræ futurum.

Augustinus de Ciuitate 19. cap. 18. Ciuitas Dei credidit Scripturis sanctis, ueteribus et nouis, quas canonicas appellamus. Vnde fides ipsa cōcepta est, ex qua iustus uiuit, per quā sine dubitatione ambulamus, quamdiu peregrinamur à Domino.

Chrysostomus homilia 1. in Matthæum: Oportuerat quidem nihil nos indigere literarum auxilio, sed tam mundam in omnibus exhibere uitam, ut librorum uice, gratia Spiritus uteremur. Quia uerò hanc nobis excußimus gratiam, age uel ad secundam nauigationē animum adijciamus. Ita Patriarchis Deus non per literas, sed per semetipsum locutus est, quia nuda eorū corda repererat. Postquam uerò omnis Iudæorum populus in uitiorum ima delapsus est, necessariò inde dantur literæ ac tabulæ, & ea quæ per has administratur admonitio. Et hoc non tantum ueteris Testamenti sanctis, sed etiam noui accidisse perspicimus. Siquidem nec Apostolis scriptum aliquid tradidit Christus, sed pro literis Spiritus sancti se illis daturum gratiam repromisit. Et hoc illo esse multò melius, testatur Ieremias cap. 31. Paul. 2. Cor. 3. Quia uerò progrediente tēpore, quidam propter dogmata, alij propter morum improbitatem grauiter impegerunt: ea rursus quæ literis constat, opus fuit admonitione. Et addit: Cōsidera quàm sit extremæ omnino demen-

tiæ,

tiæ, quia primam illam dignitatem perdidimus, ne secundo quidem remedio uti uelle ad salutem, sed cœlestia scripta, quasi frustra ac uanè posita dispiceret: Primam igitur illam dignitatem, quando sine literis sola uiua uoce tradebatur doctrina Apostolica, Chrisostomus pronunciat amissam esse, & ostendit, propter quã causam, & in quem usum Deus Scripturam nobis tradiderit, non tantùm in ueteri, sed etiam in nouo Testamento. Ignorat enim differentiam illam, de qua Pontificij fabulantur.

Theophylactus illam Chrysostomi sententiam ita reddidit: Quoniam hæreses pullulaturæ erant, quæ mores nostros depascerentur, operæpræcium uisum est ut scriberentur Euangelia: quòd discentes ex illis ueritatem, nõ deciperemur ab hæresium mendacijs.

Augustinus de doctrin. Christ. lib. 2. cap. 9. In his quæ apertè posita sunt in Scriptura, inueniuntur illa omnia quæ continent fidem, moresq; uiuendi, spem scilicet & caritatem. Augustini igitur sententia est, omnia quæ ad fidem moresq; uiuendi pertinent, inueniri in Scriptura: & quidem in illis locis qui apertè positi sunt in Scriptura. Quid igitur de illis quæso iudicandum est, quæ Pontificij præter & extra Scripturam nobis obtrudere conantur?

Augustinus contra literas Petiliani li. 3. cap. 6.

Si quis siue de Christo, siue de eius Ecclesia, siue de quacunq; alia re, quæ pertinet ad fidem uitamq; nostram: non dicam, si nos, sed quod Paulus adiecit, si Angelus de cœlo uobis annunciauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit.

Arrigat ad hunc locum aures Lindanus, qui contendit non esse anathema, qui præter ea quæ scripta sunt Euangelizat, eo quòd plura sint tradita quàm scripta.

Idem in epistolam Iohannis, tractatu 2. Maximè debetis animaduertere, & memoriæ uestræ mandare, quòd contra insidiosos errores Deus uoluit ponere firmamentum in Scripturis: contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo se uult uideri Christianum. Cum enim palpandū se præbuisset, non illi sufficit, nisi de Scripturis confirmaret cor credentium. prospiciebat enim nos futuros, in quo nos palpemus non habemus, & quod legamus habemus.

De bono uiduitatis cap. 1. Quid amplius te doceam, quàm id quòd apud Apostolum legimus? Sancta enim Scriptura nostræ doctrinæ regulam figit, ne audeamus sapere plus quàm oportet. Nō sit ergo mihi aliud te docere, nisi uerba tibi doctoris exponere.

Athanasius contra Gentes: Sufficiunt sanctæ ac diuinitùs inspiratæ Scripturæ, ad omnem instru-

ctionem

ctionem ueritatis.

Chrysostomus 2. Thess. 2. Omnia clara sunt ac plana ex Scripturis diuinis: quæcunq; necessaria sunt, mainfesta sunt.

Hieronymus ad Gal. Spiritus sancti doctrina est, quæ canonicis literis prodita est: contra quam si quid statuant concilia, nephas duco.

Basilius in sermone de fidei confessione: Si fidelis est Dominus in omnibus sermonibus suis, & fidelia omnia mandata eius, manifesta est elapsio (ἔκπτωσις) à fide, & superbiæ crimen: aut reprobare quid ex his quæ scripta sunt, aut superinducere quid ex nō scriptis, cum Christus dixerit: Oues meæ uocem meam audiunt, alienū autem non sequentur, sed fugient, quia non nouerunt uocem eius. Idem in Moralibus, summa 72. cap. 1. pronunciat, quòd oporteat auditores eruditos in Scripturis probare ea quæ à doctoribus dicuntur: & quæ quidem consona sunt Scripturis suscipere, quæ uerò aliena reijcere. Et ad illam regulam accōmodat sententiā Pauli, Gal. 1. Si angelus à cœlo euangelizauerit uobis, præter id quod prædicauimus uobis, anathema sit. Ibidem summa 80. cap. 22. Quid est propriū credentis? Nihil audere, aut insuper addere. si n. omne quod nō ex fide est, peccatū est: fides autē ex auditu est, auditus autem per uerbū Dei: omne quod extra Scripturam diuinitùs inspiratam, quia non ex fide est, peccatum est.

Idem Epistola 80. Non putamus, iustum esse, obtinentem apud ipsos consuetudinem, legem ac regulam facere rectæ doctrinæ. Igitur Scriptura diuinitùs inspirata, arbiter à nobis constituatur, (διαιτησάτω ἡμῖν) & apud quos inuenta fuerint dogmata, diuinis sermonibus concordantia, his omnino etiam ueritatis suffragium accedit.

Origenes in 3. cap. ad Rom. Paulus doctoribus Ecclesiæ præbet exemplum, ut ea quæ loquuntur ad populum, non proprijs præsumpta sententijs, sed diuinis munita testimonijs proferant. Si enim tantus ac talis Apostolus authoritatem dictorum suorum sufficere posse non credit, nisi doceat in lege & prophetis scripta esse quæ dicit: quantò magis nos minimi hoc obseruare debemus, ut non nostras cum docemus, sed sancti Spiritus proferamus sententias.

Gerson in 1. parte de examine doctrinarum, citat glossam quandam super illud, Apparuit Moses & Helias cum ipso: Suspecta est omnis reuelatio: quam non confirmat Lex & prophetæ cum Euangelio.

Epiphanius hæresi 65. Nos uniuscuiusq; quæstionis inuentionem, non ex proprijs ratiocinationib. dicere possumus, sed ex Scripturarũ cõsequentia.

Sempiterna memoria digna est sententia Constantini Magni, qua Nicænam synodum (sicut nũc loquuntur) ipse aperuit. Et occasio eius sententiæ consi-

considerandа est. Sozom. lib. 1. cap. 17. recitat uarias fuisse sententias. Alij consulentibus, nihil innouandum præter fidem ἀρχῆθεν traditam: alijs uerò affirmantibus, non esse temerè adhærendum uetustis opinionibus ἀβασανίστως temerè, sine inquisitione & examinatione: & ita uarijs quæstionibus causa distrahebatur. Constantinus igitur, sicut Theodoretus scribit lib. 1. cap. 7. intulit sermonem de concordia: indignum dicens, hostibus Ecclesiæ domitis, iam ipsos se mutuò impetere, & risum præbere inimicis, præsertim in disputationibus rerum diuinarum: in quibus doctrina Spiritus sancti haberent ἀνάγραπτον, hoc est inscripta, quasi in acta seu instrumenta relatam. hoc enim significat ἀναγράφειν. Euangelici enim inquit & Apostolici libri & antiquorum prophetarum oracula, planè instruunt nos, quid de rebus diuinis sentiendum sit. Proinde hostili posita discordia, ex dictis diuinitùs inspiratis sumamus quæstionum nxplicationes. Pulcherrima hæc sententia, digna est quæ ipsius autoris uerbis extet & nota sit. Sic autem habet: εὐαγγελικαὶ καὶ ἀποστολικαὶ βίβλοι, καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα, σαφῶς ἡμᾶς ἃ χρὴ περὶ τοῦ θείου φρονεῖν ἐκπαιδεύουσι. τὴν πολέμιον οὖν ἀπελάσαντες ἔριν, ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν.

Ita etiam Euagrius lib. 2. cap. 16. de Ephesina

& Chalcedonensi synodo scribens, recenset Ioannis Antiocheni sententiam, à Cyrillo approbatã: Ex Euangelicis & Apostolicis de Domino uocibus, scimus uiros diuinos constituisse, &c.

Et Cusanus scribit, formam ueterum uniuersalium synodorum fuisse, ut sacra Euangelia ponerentur in medium.

Idem Augustinus epistola 163. dicit, in priuatis etiam de religione disputationibus seruatum: Vbicunq;, inquit, locus constitutus fuerit, faciamus codices canonicos præstò esse. Et si qua proferri potuerint ex utraq; parte documenta, ut postpositis cæteris, rem tantam ad inquisitionis terminum perducamus.

Chrysostomus homilia 13. in Genes. Dicunt de paradiso, non sicut scripta sunt, sed alia ratione intelligenda. Sed Scriptura cum tale quiddã nos docere uult, se ipsam exponit, & auditorem errare non sinit. Oro igitur & obsecro, ut omnibus illis præclusis auribus, ad amußim canonẽ sacræ Scripturæ sequamur.

Origenes in Ezechielem homilia 7. Qui peßimæ uitæ est, non facilè homines ad falsum dogma sollicitat: sed illi qui conuersationis optimæ sunt. Qui ergo curam habet uitæ suæ, non capiatur hæreticorum mansuetudine, ad consentiendum doctrinæ ipsorum. Nec meis qui doceo delictis scandalizetur, sed ipsum dogma cõsideret. Audi uerò,

quomo-

quō Origenes ipsum dogma doceat cōsiderādum. Nullum, inquit, imitemur: & si uolumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandū Christus Iesus, descripti sunt actus Apostolorū, et Prophetarū gesta de sacris uoluminibus agnoscimus. illud exemplar firmum est, illud propositū solidū: quod qui sequi cupit, securus ingreditur.

Cyrillus de recta fide ad Reginas: Necessariū nobis est, diuinas sequi literas, & in nullo, ab earum præscripto discedere.

Augustinus contra Maximinū li. 3 cap. 14. Sed nunc nec ego Nicenum, nec tu debes Ariminense, tanquā præiudicaturus proferre cōciliū. Nec ego huius autoritate, nec tu illius detineris. Scripturarū autoritatibus, nō quorumcunq; proprijs, sed utrisq; cōmunibus testibus, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione concertet.

Origenes in Ieremiā: Necesse nobis est Scripturas sanctas in testimoniū uocare. sensus quippe nostri et enarrationes, sine his testib. nō habent fidē.

Hieronymus ad Titum: Sine autoritate Scripturarum, garrulitas non habet fidem.

Idem in caput Matt. 23 Quòd de Scripturis autoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

In Cōmentarijs Ps. 86. quæ Hieronymi nomine ferūtur: Dominus narrabit in Scriptura populorū et principum qui fuerunt in ea. Quomodo narra-

bit Dominus? Non uerbo, sed Scriptura. In cuius scriptura? populorū, hoc est Scriptura sancti, quæ populis omnibus legitur, hoc est, ut omnes intelligant. Plato scripsit non populis, sed paucis: uix enim intelligūt tres homines, Isti uerò, hoc est principes Christi, non scripserunt paucis, sed uniuerso populo: nō ut pauci intelligerent, sed ut omnes. Dicit & in principū Scriptura, hoc est Apostolorū & Euangelistarū, horū qui fuerunt in ea. Videte quid dicat. Qui fuerunt, non qui sunt: ut exceptis Apostolis, quodcunq; aliud postea dicetur, abscindatur, non habeat postea autoritatem. Quamuis ergo sanctus sit aliquis post Apostolos, quamuis disertus sit, non habet autoritatem. Quoniam Dominus narrat in Scriptura populorū & principum, horum qui fuerunt in ea.

Chrysostomus in cap. Matt. 24. homilia 49. cum uideritis hæresin impiam, quæ est exercitus Antichristi, stantem in locis Ecclesiæ sanctis: tunc qui in Iudæa sunt, conferant se ad montes: hoc est, qui sunt in Christianitate, conferant se ad Scripturas. Vera enim Iudæa, Christianitas est: montes autem sunt Scripturæ prophetarum & Apostolorum, sicut scriptum est: Fundamenta eius in montibus sanctis. Quare autem in hoc tempore omnes Christiani conferre se ad Scripturas debent? Quia in hoc tempore, ex quo obtinuit hæresis Ecclesias, nulla probatio potest esse ueræ Christiani

tatis:

tatis: neq; refugiū potest esse Christianorū, aliud, uolentiū cognoscere fidei ueritatem, nisi Scripturæ diuinæ. Antea enim multis modis ostēdebatur, quæ esset Ecclesia Christi, et quæ Gentilitas. Nunc aūt nullo modo cognoscitur, uolentib. cognoscere quæ sit uera Ecclesia Christi, nisi tantūmodo per Scripturas. Quare? quia hæresis omnia similiter habet. Volens ergo cognoscere quæ sit uera Ecclesia Christi, unde cognoscat, in tanta confusione similitudinis, nisi tantummodo per Scripturas? Sciens ergo Dominus tantā confusionē rerū in nouissimis dieb. esse futurā, ideo mandat, ut Christiani qui sunt in Christianitate, uolentes firmitatem accipere ueræ fidei, ad nullam rem fugiant, nisi ad Scripturas. Alioqui si ad alia respexerint, scandalizabuntur & peribunt, non intelligentes quæ sit uera Ecclesia: & per hoc incident in abominationem desolationis, quæ stat in locis Ecclesiæ sanctis.

Chrysostomus in Psal. 95. Si quid dicitur absq; Scriptura, auditorum cogitatio claudicat. Verùm ubi è Scriptura diuinæ uocis prodijt testimoniū, et loquentis sermonem, et audientis animū cōfirmat.

Augustinus in Ps. 57. Auferantur de medio chartæ nostræ, procedat in medium codex Dei. Audi Christū dicentem, audi ueritatem loquentem.

Tertullianus aduersus Hermogenem: Adoro Scripturæ plenitudinem. Scriptū esse doceat Her

mogenis officina. Si non est scriptum, timeat uæ illud, adijcientibus aut detrahentibus destinatum.

Augustinus de peccatorũ meritis lib. 2. cap. 36. ubi de re obscurißima disputatur, non adiuuantib. diuinarum Scripturarũ certis clarisq; documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in partem alteram declinando.

Cyrillus, siue is Origenes est, in Leu. li. 5. Si nõ potueris omnes carnes sacrificij secũda die finire, nihil de his in tertia die comedes, &c. Ego, inquit, in hoc biduo, puto duo testamenta posse intelligi: in quib. liceat omne uerbũ quod ad Deũ pertinet, requiri & discuti, atq; ex ipsis oẽm rerũ scientiã capi: si quid aũt superfuerit, quod nõ Scriptura diuina decernat, nullam aliam debere tertiã Scripturam ad autoritatem scientiæ suscipi.

Augustinus de unitate Ecclesiæ cap. 3. Non audiamus, Hæc dico, hæc dicis: sed, Hæc dicit Dominus. Sunt certè libri Dominici, quorum autoritati utriq; consentimus, utriq; credimus: ibi quæramus Ecclesiã, ibi discutiamus causam nostrã. Item: Auferantur de medio, quæ aduersus nos inuicẽ, nõ ex diuinis canonicis libris, sed aliũde recitam⁹. Quærat fortasse aliquis: Cur uis ista auferre de medio? Quia nolo humanis documentis, sed diuinis oraculis Ecclesiã sanctã demonstrari. Item: Quicquid attulerint, & undecunq; recitauerint, audiamus potius, si oues eius sumus, uocem pastoris nostri. Ergo in

go in Scripturis sanctis canonicis Ecclesiam requiramus.

Chrysostomus hom. 13. in 2. ad Cor. Non multorũ opiniones habeamus, sed res ipsas inquiramus. Absurdum enim est, de pecunijs nõ credere alijs, sed ipsas numerare & supputare: de rebus autem multo amplioribus, aliorum sententiã simpliciter sequi, præsertim cum habeamus omnium exactissimam trutinam, gnomonem & regulam, diuinarum legum assertionem. Ideo oro uos omnes, ut relinquatis, quid huic uel illi uideatur: & de his à Scripturis hæc omnia inquirite.

Chrysost. in 22. cap. Matt. Quicquid quæritur ad salutem, totum iam impletum est in Scripturis.

Origenes in Matth. homilia 25. Ad testimoniũ omnium uerborum, quæ in doctrina proferimus, debemus sensum Scripturæ proferre, quasi confirmantem quem exponimus sensum. Sicut enim omne aurum quodquod fuerit extra templum, non est sanctificatum: sic omnis sensus qui fuerit extra diuinam scripturam, quamuis admirabilis uideatur quibusdam, non est sanctus, quia non continetur à sensu Scripturæ. Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam nostros proprios intellectus assumere: nisi quis ostẽderit eos sanctos esse, ex eo quòd in Scripturis cõtinentur diuinis, quasi in templis quibusdam Dei.

Cyprianus ad Pompeiũ, habet ualde elegantẽ senten-

priani errorem, non dicit, hoc principium seu axioma falsum esse: ad originem scilicet Apostolicæ traditionis in Scriptura comprehensæ, esse recurrendum, indeq; canalem in nostra tempore dirigendum: & traditiones omnes quæ hoc titulo proponuntur, ad Scripturam esse exigendas, & inde probandas: sed concedit hoc esse optimum, & sine dubitatione faciendum. lib. 5. cap. 26. de unico baptismo contra Donatistas. In accommodatione uero Scripturæ, ostendit Cyprianum errasse. Fixum igitur manet illud principium de Scriptura, Augustini etiam consensu & commendatione.

Augustinus de pastoribus cap. 14. Ego uocem pastoris inquiro. Lege hoc mihi de propheta, lege mihi de Psalmo: recita de Lege, recita de Euangelio, recita de Apostolo. Inde ego recito Ecclesiam, toto orbe diffusam, et Dominũ dicentẽ: Quæ sunt oues meæ, uocem meã audiunt, et sequuntur me: auferantur chartæ humanæ, sonent uoces diuinæ.

Augustinus de unitate Ecclesiæ, cap. 6. Legite hoc nobis de Lege, de Prophetis, de Psalmis, de Euãgelio: de Apostolicis literis legite, et credam⁹.

Cap. 10. Nec catholicis episcopis consentiendũ est, sicubi forte falluntur, ut contra canonicas Dei Scripturas aliquid sentiant.

Cap 12. Qui aliud Euangelizat, anathema sit: aut legat mihi hoc in Scripturis sanctis, & non sit anathema.

Cap.

Cap.16. Ecclesiã suã si possunt, demonstrẽt: nõ in sermonibus et rumoribus Afrorũ, non in cõcilijs episcoporũ suorũ, non in literis quarũlibet disputatorum, non in signis et prodigijs fallacibus: quia etiam contra ista, uerbo Domini præparati & cauti redditi sumus: sed in præscripto legis, in prophetarum prædictis, in psalmorum cantibus, in ipsius pastoris uocibus, in Euangelistarum prædicationibus et laboribus: hoc est, in omnibus canonicis sanctorum librorum autoritatibus. Item: Non dicat, Ideo uerum est, quia illa & illa mirabilia fecit uel iste uel ille, aut quia homines ad memorias mortuorum nostrorũ orant & exaudiuntur, aut quia illa & illa ibi contingunt, aut quia ille uel illa tale uisum uel uigilans uidit, uel dormiens somniauit. Remoueantur ista uel figmenta mendaciũ hominum, uel portenta fallacium spirituũ. Nam nec nos propterea dicimus nobis credi oportere, quòd in Ecclesia Christi sumus, quia ipsam quam tenemus cõmendarunt innumerabiles nostræ communionis episcopi, aut quia nostrorum collegarum concilijs prædicata est, aut quia per totum orbem in locis sanctis, quæ frequentat nostra cõmunio, tanta mirabilia uel exauditionum uel sanitatũ fiunt, &c. Item ipse Dominus Iesus, cum post resurrectionem discipulorũ oculis uidendum, manibusq; tangendum corpus suum offerret: ne quid tamen fallaciæ se pati arbitrarentur, eos testimonijs legis, prophe-

prophetarum & psalmorum confirmandos esse iudicauit, &c. Hæ sunt causæ nostræ documenta, hæc fundamenta, hæc firmamenta, inquit Augustinus.

Et capite 20. concludit: Exigite ab istis, ut ostendant aliqua manifesta de canonicis libris testimonia. Mementote quòd Domini dictum sit: Habent Mosen & prophetas, audiant illos.

Et memorabile est, quòd Augustinus illa de Scripturæ persuasione, se ex Manichæorum hæresi eluctatum esse scribit, Confess. li. 6. cap. 5. Persuasisti mihi, non qui crederent, sed qui non crederent libris tuis, esse culpandos. Itaq; cum essemus infirmi ad inueniendam liquida ratione ueritatem, & ob hoc opus nobis esset authoritate sanctarum literarum: iam credere cœperam, nullo modo te tributurum fuisse tam excellentem illi Scripturæ per omnes iam terras authoritatem, nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te quæri uoluisses.

Et alio in loco ita confitetur: Sed non sinebas me ullis fluctibus cogitationum auferri ab ea fide qua credebam, & in Christo filio tuo Domino nostro, atq; in Scripturis sanctis quas Ecclesiæ tuæ sanctæ cõmendat autoritas, uiã te posuisse salutis humanæ ad eam uitam, quæ post hanc mortem futura est, &c. Et uetus catechisatio talis fuit introductio, qua persuadebantur catechumeni,

meni, uera & diuinitùs patefacta, esse, quæ in sacra Scriptura continentur. Et eorũ quæ in Scriptura *comprehenduntur, summa proponebatur & declarabatur catehumenis. Cumq; responderent se illa credere, & uelle obseruare, admitebantur ad sacramenta.* Ita catechisatio erat introductio ad Scripturam. Sicut hæc colliguntur ex Augustino de catechisandis rudibus cap. 6. 9. 26. & per totum librum.

Possem plures ex Patribus sententias recensere: sed posito ex ipsa Scriptura fundamento, sufficit aliquas in conspectu habere, quæ monstrent consensum ueteris Ecclesiæ: quo ita adiuuamur & confirmamur, ut fides tamen nitatur non humana authoritate, sed uerbo Dei. Et sunt quidem aliæ illustres Patrum sententiæ, quæ in genere de uerbo Domini & de doctrina Apostolorum loquuntur. Sed scio quomodo illas eludant aduersarij: non omnia scilicet uerba Domini, nec totam doctrinam Apostolorum, scriptis contineri. Ideo illas potißimùm ueterum sententias collegi, quæ disertè & expresse de Scriptura loquuntur. Testimonia uerò ueterum, quæ de Canone sacræ Scripturæ, & de scriptis Patrum loquuntur, suis postea locis annotabimus.

Habemus igitur etiam ueteris Ecclesiæ testimonium de perfectione & sufficientia Scripturæ, quòd omnia quæ ad fidem moresq; uiuendi necessaria

ſaria ſunt, contineat: ita ut regula, canon & norma ſit, ex qua in negocijs religionis probanda & confirmanda ſunt, quæcunq; ut uerbum Dei ſuſcipi debent. Et huius manifeſtiſſimæ ueritatis luce, aduerſariorum oculi ita perſtringuntur, ut uerbis fateri cogantur, ſacram Scripturam eſſe fidei regulam certiſſimam. Sed audi quæſo, quàm ueteratoriè Andradius illud eludat. Inde enim diſces, quo ſenſu intelligi uelint, quando honoris (quod dicitur) gratia aliquando ita loquuntur, ſacram Scripturam eſſe fidei regulam. Hæc autem ſunt Andradij uerba.

Omnia diuinarum literarum iudicio ita quidem metiēda ſunt, ut nihil probemus diuerſum ab ijs quæ ſcripta ſunt. Fides tamen catholica non ita eſt Scripturæ ſacræ finibus & anguſtijs circumſcribenda & coarctanda, ut nihil credamus amplectamurq́;, quod in ſacris literis ſcriptum non ſit. Nam etſi omnia ſacris literis comprehenſa ueriſſima ſint, non tamen omnia quæ Chriſtiana fides credit, religio ueneratur, ſacrarum literarum ſunt monumentis conſignata. Hæc Andradius Tridentini ſcripſit: in quibus uides, quàm curtam, imperfectam, defectuoſam & conſutitiam regulam fidei faciant ex Scriptura. Veterum certè teſtimonia, de Scriptura ita non loquuntur: & appellatio canonis ſeu regulæ, hoc non patitur. Theophylactus enim dicit: Canon & amuſſis neq; addi-

tionem patitur, neq; ablationem. Et Photius apud Oecumenicum inquit: Quemadmodum in Canone seu norma siue abstuleris quippam, siue addideris, totum perdidisti, ita & in fide.

Et cōtra Eunomiū, qui symbolū, quod ueteres regulam fidei uocârunt, ita se recipere aiebat, ut iudicant additamento exactori opus habere. Basilius lib.1. ita inquit: Regula & amußis, quādiu nihil defuerit ut sint regula & amußis, nullū additamentū ad sinceritatem recipiunt. iuxta defectuosum enim cōtingit additamētū. Vbi uerò imperfecta fuerint, ne appellationes quidē has rectè susceperint, ut scilicet uocentur regula & amußis, &c. Idem etiā Andradio responsum esse uolo. Si Scriptura non aliter est regula fidei, quàm eo quo ipse fingit modo: ne dignam quidē esse hanc appellatiōe, ut uocetur regula fidei. Ideo etiam Pighius de Hierarchia Ecclesiæ lib.1. cap.4. disertè dicit, ipsi etiam Scripturæ propter obscuritatē & flexibilitatē, opus esse alia certa & inflexibili norma & amusi, traditione scilicet Ecclesiastica. Vsq; adeò misera, curta, imperfecta, plumbea, incerta, flexibilis fidei regula est Scriptura. I nunc Tridentum, & quære à Patribus, an regula fidei sit sacra Scriptura? Quid.n. respōsi principes nostri retulerint, dignū est sempiterna memoria, cum de forma salui cōductus agere tur. Inter cætera petitū est à nostris, ut de Iudice cōtrouersiarū, ex Basiliēsi cōcilio hæc uerba inferentur.

tur. Et signanter, quòd in cõtrouersia lex diuina, praxis Christi, Apostolorũ & primitiuæ Ecclesiæ unà cũ Cõcilijs et doctoribus, fundãtib. se ueraciter in eadẽ, pro uerissimo iudice in hoc cõsilio admittantur. Tridentinis uerò patrib. intolerabile hoc uisum est, ut Cõciliorũ et Patrum sentẽtiæ eatenus tãtùm recipiãtur, quatenus ueraciter se fundant in sacra Scriptura. Ideo formulã illam Basiliensis concilij expunxerunt, & pro ea substituerunt hæc uerba: Et signãter quod causæ cõtrouersiæ secundũ sacrã scripturã & Apostolorũ traditiones, probata Cõcilia catholicæ Ecclesiæ cõsensum, & sanctorũ Patrũ autoritates in cõcilio Tridentino tractãtur. Andradius uerò omnia et ipsius uerba Dei, et patrũ testimonia, de Scripturæ perfectione et sufficiẽtia, una ἀπόδειξει putat se posse euertere. audiuit. n. demõstrationes Geometricas, nõ tã probare q̃ cogere. Est aũt hæc ipsius demõstratio: Deus semper in mundo habet aliquã Ecclesiam. Vera aũt Ecclesia, à uera fide seiungi et separari nõ potest. Necessariò ergo nobis credendũ est, quicquid siue olim, siue nunc Ecclesia siue tradidit, siue credit, etiamsi nullo id Scripturæ testimonio probari poßit: & per consequẽs, non Scriptura, sed Ecclesiæ sensus norma est exactißima, ad quã dirigẽda & formãda est fides nostra. Fortis me herclè est ἀπόδειξις, quæ uno impetu Scripturam de gradu suo proturbare conatur, ne sit regula & canon fidei no-

ſtræ. Vnica illa demonſtratio potuiſſet uel Chriſtum cum omnibus Apoſtolis condemnare, propterea quòd Scripturæ teſtimonijs, contra conſenſum phariſaicæ Eccleſiæ pugnabant: ſed facilis eſt reſponſio. Veriſsimum eſt, ueram Eccleſiam à uera doctrina ſeu fide non poſſe ſeiungi. Illa enim eſt uera Eccleſia, quæ ueram & ſanã doctrinã uerbi Dei amplectitur et profitetur. Quando uerò cœtus ille qui habet titulũ Eccleſiæ, diſcedit à uera doctrina uerbi Dei: nõ ſeqtur ꝑpterea, uel ſanã doctrinã falſam, uel errores quos cœtus ille amplectitur, ueritatẽ eſſe. Sed hoc ſeqtur, cœtũ illũ, quãdo nõ amplius habet ueram doctrinã, non eſſe uerã Eccleſiã. Non ergo ſicut Andradius uult, ueritas uerbi Dei dependet ab Eccleſia: ſed, econtrariò ueritas Eccleſiæ dependet & dijudicatur ex ueritate uerbi Dei, quod amplectitur & profitetur. Eccleſia enim nõ eſt cœtus αὐτοκρατορικὸς, ſiue ἀνυπεύθυνος: ſed debet certis & firmis documentis oſtẽdere & probare, quòd doctrina illa, quã amplectitur & profitetur ſit diuinitùs pateſacta, uera & ſana. Illa uerò documenta ſumit ex inſtrumentis librorũ Scripturæ canonicorũ, ſicut ex ueterũ ſententia hoc probauimus. Eſt & hoc conſiderandũ, quòd etiã in uera Eccleſia, ſuper fundamentũ ſæpe extruũtur fœnum, lignũ, ſtipulæ. 1. Cor. 3. Aliquãdo uera Eccleſia præualẽte & ſupereminẽte altero adulterino cœtu, ita quaſi latet, ut Elias dicat: Solus relictus ſum:

Et quan-

Et quãdo filius hominis uenerit, putásne quòd fidẽ inueniet in terra? Quòd si quis tẽpore Eliæ ex consensu uisibilis cœtus, de doctrinæ ueritate iudicasset, omnino errasset. Andradij igitur postulatis oppono sententiã, quæ extat in Decret. 11. quæst. 30. Is qui præest, si contra uoluntatem Dei, uel præter quod in Scripturis sanctis præcipitur, uel dicit aliquid, uel imperat, tanquã falsus testis Dei & sacrilegus habeatur. Oppono etiã Augustini sentẽtiã supra citatã. In disputatione enim de uera Ecclesia, multæ magnæ quæstiones sunt, quæ nõ γεωμετρικῶς sine probationib. postulãdæ, sed ἐκκλησιαστικῶς probandæ sunt: An scilicet uisibilis ille cœtus, qui arrogat & usurpat sibi titulũ Ecclesiæ, sit semper et indubitatò uera Ecclesia, siue habeat ueritatẽ uerbi Dei, siue nõ. 2. An ex statu Ecclesiæ, iudicãdum sit de ueritate doctrinæ: an uerò ex doctrina diuinitùs patefacta, iudicãdũ sit quæ sit uera Ecclesia. Christus certè signũ mõstrans ueram Ecclesiã, hoc cõstituit: Oues meæ uocẽ meam audiũt. Et Paulus dicit: Superædificati estis super fundamẽtũ Prophetarũ et Apostolorũ. Augustinus disputãs cõtra Petilianũ, quæ et ubi sit Ecclesia, non uult illam in sermonib. & rumorib. hominũ, nõ in Cõcilijs, nõ in scriptis Patrum, nõ in signis & prodigijs, sed in diuinis libris canonicis quæri et demõstrari. Nõ audiamus, Hæc ego dico, hæc tu dicis: sed audiamus, Hæc dicit Dominus. Falsum igitur est, q. Andradius

ſomniat ideo aliquid credendum eſſe, quia uiſibilis ille cœtus qui titulũ habet Eccleſiæ, illud obſeruârit & obſeruet, quãuis nullo Scripturæ teſtimonio probari poßit. Vera enim eſt Auguſtini ſententia: Si quis uel Apoſtolus uel Eccleſia, uel etiã angelus de cœlo, de quacũq; re quæ pertinet ad fidẽ, uitãq; noſtram, nobis annũciauerit, præterquam quod in Scripturis legalib. & Euangelicis accepimus, anathema ſit. *Sũt præterea duo alij loci cõmunes Põtificiorũ, de certitudine ſcilicet ſeu ambiguitate, et de obſcuritate Scripturæ: ſed illos aduerſarius meus Andradius non uult ingredi. Concedit enim Scriptura ſacra nihil eſſe uerius, certius, firmius & immutabilius: & ubi dogmata ſeu præcepta tradit, Scripturã eſſe certã, & minimè ambiguã. Ab hæreticis uerò, uerba Scripturæ à proprio & germano ſenſu transferri, & pro libito trahi ad uarias & diuerſas ſentẽtias. Et de hoc inter nos cõuenit: non.n. diſputamus, quid Scriptura hæreticis fiat per accidens, ſed quid ſit per ſe.* *De obſcuritate Scripturæ, Andradius non poteſt abijcere illã quam ex Auguſtino cõtra Ieſuitas attulerã diſtinctionem: quòd cũ multa ſint in Scriptura, obſcura & difficilia loca: omnia tamẽ quæ ad fidẽ moresq; uiuẽdi pertinent, inueniri in planis & apertis Scripturæ locis. Iſtud etiã quod Irenæus dicit, probare cogitur: licet multa ſunt obſcura & parabolica Scripturæ loca, regulã tamen ipſam ueritatis, in Scripturis ſacris*

in aperto

in aperto positũ esse. Ne tamẽ nihil agere uideatur Andradius, multa declamitat, quàm multũ periculi sit in obscuris Scripturæ locis, si quis ea curiosè & audacter ad impiã et sacrilegã opinionẽ torqueat. Sed in tota hac declamatione pugnat sine aduersario. Dicimus. n. & nos, obscura Scripturæ loca, nõ esse exponẽda cõtra illã sententiã quæ in planis & apertis Scripturæ locis explicatur: imò ex obscuris Scripturæ locis, nõ esse extruẽdã sententiã aliquã, quæ mõstrari nõ poßit in alijs manifestis Scripturæ locis. Quòd uerò Andrad. ad mysteria quædam fidei, ex solis obscuris Scripturæ locis alludere uidetur: simpliciter opponimus uerba Augstini. Nihil fermè de obscuritatib. illis eruitur, quod nõ planissimè dictũ alibi reperiatur. Et cõtra Petilianum ca. 5. Quia in Scripturis multa figuratè et obscurè posita sunt, aperta & manifesta deligamus. Quæ si in sanctis scripturis nõ inuenirẽtur, nullo modo esset, unde aperirẽtur clausa, et illustrarẽtur obscura. Illa igitur interim respõdẽda sunt, quæ obscurè sunt posita, et figurarũ uelaminib. inuoluta, & secundũ nos, et secundũ illos possunt interpretari. Et ca. 16: Nõ colligãt & cõmemorẽt, quæ obscurè uel ambiguè, uel figuratè dicta sunt: quæ quisq; sicut uoluerit, interpretatur secũdum sensum suũ. Talia enim rectè intelligi exponiq; non possunt, nisi prius ea quæ apertißimè dicta sunt, firma fide teneantur.

Itẽ: Aliquid proferre quod nõ egeat interprete,

nec unde cominceamini, quod de alia re dictū sit: & uos illud, ad ueſtrū ſenſum detorquere conemini. Cap.19. Quæ ambiguæ poſita, et pro nobis & pro uobis poßint interpretari, nihil utiq; adiuuāt cauſam ueſtrā: ſed planè talia malā cauſam uel moras faciēdo ſuſtētāt. Itē: Hæc myſtica ſunt, operta ſunt, figurata ſunt: aliquid manifeſtum, quod interprete nō egeat, flagitamus. Huic diſtinctioni de obſcuritate & perſpicuitate Scripturæ, addatur et altera, de qua Paul. loquitur, 2. Cor. 4. Si uelatū eſt Euāgeliū noſtrū, in his qui pereūt uelatum eſt: in quib. Deus huius ſeculi excæcauit mentes infideliū, ne illuceſcat ipſis lumē Euāgelij. Et 1. Cor. 2. Animalis homo nō percipit ea quæ ſunt ſpiritus. Sed Dominus aperit mētes, ut intelligāt Scripturas, dato Spiritu ſancto, Luc. 24. Ier. 31. Pertinet etiā huc, quod Auguſtinus dicit Epiſt. 3. Tanta eſt Chriſtianarū profunditas literarū, ut in eis quotidie proficerē, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia uſq; ad decrepitā ſenectutē maximo ocio, ſummo ſtudio, et meliore ingenio conarer addiſcere: nō quó ad ea quæ neceſſaria ſunt ſaluti, tāta in eis perueniatur difficultate: ſed cum quiſq; ibi fidē tenuerit, ſine qua piè recteq; nō uiuitur, tam multa, tamq; multiplicib. myſteriorū umbraculis opera intelligenda proficiſcētib. reſtant: tantaq; nō ſolū in uerbis quib. iſta dicta ſunt, uerū etiā in reb. quæ intelligēdæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ: ut annoſißimis, acutißimis, flagrantißimis cu

pidita-

piditate discendi hoc contingat, quod Scriptura dicit: Cum consummauerit homo, tunc incipit.

His uerò distinctionibus positis et seruatis, firmũ & immotum manet Psal. 18. Præceptũ Domini lucidum, illuminans oculos. Psal. 118. Lucerna pedibus meis uerbũ tuũ, & lumen semitis meis. 2. Pet. 1. Sermo propheticus ceu lucerna lucet in obscuro loco.

Cyrillus cõtra Iulian. lib. 7. respõdens obiectiõi, quod Scriptura uulgarẽ & protritã habeat dictionẽ, inquit: Vt omnib. essent nota, paruis et magnis, utiliter familiari sermone cõmẽdata sunt, ita ut nullius captũ trãscẽdãt. Et li. 9. Ignorat Iulianus, quod nihil difficile est ijs qui in legis uersãtur scripturis. Inaccessa aũt omnino ipsi et suis, quæuis sentẽtiarũ in eis. Lactant. Nũ Deus & mẽtis, et uocis, & linguæ artifex, disertè loqui nõ poterit: imò uerò summam prouidẽtia carere fuco uoluit ea quæ diuina sunt oẽs intelligerent, quæ ipse omnib. loquebatur.

Augustinus: Hoc ipsum uerbum consummatum & breuiatum, nec obscurum Deus esse uoluit: ideo breue, ne nõ uacaret legere: ideo apertum, ne dicat: Non licuit mihi intelligere.

Chrysostomus Hom. 1. in Ioh. Huius doctrina, sole clarior est & illustrior. Idem Hom. 9. in 2. ad Corinth. Semper enim quando aliquid obscurum loquitur Paulus, seipsum iterum interpretatur.

Ambrosius lib. 3. Epist. 5. Ita nobiscum loquitur, ut nos sermonem eius intelligamus. Libro 2. Epist.

7. Paulus in plerisque ita se ipse in suis exponit sermonibus, ut is qui tractat, nihil inueniat quod adijciat suum: aut si uelit aliquid dicere, Grãmatici potius quàm disputationis fungatur munere.

Augustinus Tracta. 21. in Ioh. Temerè fortaßis facimus, quia discutere & scrutari uolumus uerba Dei. Sed quare dicta sunt, nisi ut sciantur: quare sonuerunt, nisi ut audiantur: quare audita sunt, nisi ut intelligantur?

DE LIBRIS CANONICIS, SEV *Scriptura Canonica.*

EX PRIMO DECRETO QVARTAE sesſionis concilij Tridentini.

Sacrorũ librorũ indicẽ, huic decreto aſcribendũ cẽſuit Synodus, ne cui dubitatio ſuboriri poßit, quinã ſint, qui ab ipſa ſynodo ſuſcipiãtur. Sũt uerò infrà ſcripti. Teſtamẽti ueteris. Quinq; libri Moyſi: ſcilicet Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiũ. Deinde Ioſue, Iudicũ, Ruth, Quatuor Regũ, Paralipomenôn duo, Eſdræ duo, primus

mus ſcilicet & ſecūdus, qui dicitur Ne hemias: Thobias, Iudith, Eſther, Iob, *Pſalterium Dauidicum, centum quin quaginta Pſalmorum: Parabolæ Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Eſaias, Hieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel: duodecim prophetæ minores, ſcilicet Oſee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: duo Machabæorum, primus ſcilicet & ſecundus.*

Noui Teſtamēti. Quatuor Euange lia: ſcilicet ſecundum Matthæū, Marcum, Lucam & Ioannem. Acta Apoſtolorum, à Luca Euangeliſta conſcripta: quatuordecim Epiſtolæ beati Pauli apoſtoli: ſcilicet ad Romanos, ad Corinth. duæ, ad Galatas, ad Epheſios,

ad

ad Philippẽses, ad Colossenses, ad Thes-salonicenses duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum, ad Philemonẽ, ad Hebræos: Petri apostoli duæ, Ioãnis apostoli tres, Iacobi apostoli una, una Iudæ apostoli, Apocalypsis Ioannis apostoli.

Si quis autem libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus prout in Ecclesia catholica legi consueuerunt, et in ueteri uulgata Latina editio ac haben tur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

Omnes itaq; intelligant, quo ordine & uia, ipsa Synodus post iactum fidei confeßionis fundamẽtum, sit progressura: & quibus potißimùm testimonijs ac præsidijs, in confirmandis dogmatibus, & instaurandis in Ecclesia moribus sit usura.

Examen.

Examen.

Tres potißimùm quæstiones ad hunc locũ pertinent. 1. Quæ sit ratio appellationis, quòd Scriptura uocatur canonica: & quomodo illa appellatio cõfirmet, quæ de autoritate, perfectione & sufficientia Scripturæ hactenus diximus. 2. A quibus, & quomodo constitutus sit Scripturæ canon: siue unde Scriptura habeat autoritatem canonicam. 3. Qui libri sicut canonici, qui apocryphi.

Nugæ sunt quòd quidã fabulantur, ideo Scripturam uocari Canonicam, quòd illa autoritas per canonem alicuius Concilij ipsi attributa sit: cũ ne nominare aut fingere quidem poßint Concilium aliquod, in quo primùm cõstitutus sit talis canon Scripturæ, quasi antea Scriptura nõ habuisset talem autoritatem. Quod enim canones qui sub Apostolorum nomine circumferuntur, huius rei mentionem faciunt, tam est putidum, ut Lindanus etiam illud, ut suppositititium reprobet. Nam & tertiũ Machabæorum librum Canonicum faciunt: imò libros Clementis inter Canonicos referunt: de quibus longè diuersum iudicium extat apud Eusebium libro 3. cap. 38. Non igitur eo modo Scriptura uocatur Canonica, sicut uocantur horæ Canonicæ, aut satisfactiones Canonicæ, aut sicut κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαὶ, abligurientes bona Ecclesiastica uocantur Canonici.

Sed absq; dubio appellatio sumpta est ex Paulo,

qui

qui Gal.6.inquit: ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσι, Quotquot secundum hunc canonẽ seu regulam incedent, pax super illos & misericordia. Et Phil.3. Eodẽ canone seu regula ambulare. 2. Cor.10. doctrinã Apostolicã uocat κανόνα, cuius μέτρον Deus quasi admensus sit Paulo, quousq; eius propagatione pertingere deberet. Sumpta aũt est appellatio ex Psal.19. In omnẽ terrã exiuit regula eorũ, et in fines orbis terræ uerba eorũ. Verba siue doctrinam Apostolorũ uocat קַו quod significat canonẽ seu regulã, cõstantẽ aut linea aut funiculo: quæ applicatur ad structurã, seu quodcunq; opus, ne à uera ratione, aut extra debitũ ordinẽ aberret: sed ut certo ordine, & debita ratione cõficiatur & absoluatur. Et suauißima est hæc metaphora, quæ ad doctrinã Apostolorũ trãsfertur. Est enim Ecclesia, domus Dei uiuẽtis: cuius ædificatio est ex Deo, & architecti sunt ministri uerbi. Vt aũt structura illa ministerio uerbi, seu prædicatione doctrinæ rectè inchoetur, iusto ordine & debita ratione conficiatur & absoluatur, opus est certo canone seu regula: ad quã architecti opus suum exigãt, ne ædificatio à iusto ordine, & debita ratione exorbitet. Et regula illa, est doctrina Apostolorum. Psal.19. Quia uerò illa, quantũ & satis & necesse est, scriptis est comprehensa, Scriptura uocatur canonica, libri Canonici, siue canon Scripturæ: quia est talis regula, ad quã structura fidei Ecclesiæ formanda & aptanda est:

est: ita ut quicquid ad illam regulam conuenit, rectum, sanum & Apostolicum iudicetur: quicquid uerò non quadrat, sed ab illa regula, siue in excessu siue in defectu exorbitat & aberrat, rectè iudicetur suppositititium, adulterinum & erroneum. Et Paulus utitur uerbo στοιχεῖν κανόνι. Sicut acies castrorum certo ordine instruitur, progressura contra hostiles incursiones: ita quando Ecclesia uestigijs ueræ fidei uult incedere, Roman. 4. ita ut munita sit contra pericula corruptelarum, opus habet certo canone seu regula, secundum quam incedat, intra cuius limites & terminos se contineat, ne in errorem incidat. Et quicunque iuxta hanc regulam incedunt, pax super illos, & misericordia, inquit Paulus. Ille uerò canon seu regula, est doctrina diuinitùs ab initio mundi generi humano patefacta per patriarchas, prophetas, per Christum & Apostolos. Et quia illa doctrina, scriptis per Dei uoluntatem est comprehensa: ideo & inde Scriptura uocatur Canonica.

Valde illustris igitur est appellatio Scripturæ canonicæ, quæ probat & cõfirmat illa quæ hactenus de eius autoritate, perfectiõe et sufficiẽtia diximus. κανὼν enim, sicut Varinus annotat, uocatur etiam in trutinis pars illa, quæ in medio librilis lingulæ instar consistit, & ostendit uel æquilibrium, uel excessum, uel defectum. Quam metaphoram pulcherrimè expreßit Augustinus lib. secũdo, cap. 6. de

de baptiſmo contra Donatiſtas: Afferamus, inquit, nō ſtateras doloſas, ubi appendamus quod uolumus, & quomodo uolumus, pro arbitrio noſtro: dicentes, Hoc graue, hoc leue eſt. Sed afferamus diuinam ſtateram de Scripturis ſanctis tanquam de theſauris Dominicis, & in illa quid ſit grauius appendamus: imò non appendamus, ſed à Domino appenſa recognoſcamus. Hæc pulcherrima eſt explicatio, quo ſenſu Scriptura appelletur Canonica. Ariſtoteles 2. Politi. cap. 8. diſputans utrum melius ſit gubernationē politicam inſtituere κατὰ γράμματα, ſecundum leges ſcriptas, aut ſecundum quod hominibus uidetur æquum? utitur uocabulo κανόνος. Inquit enim: πάντα βέλτιον γίνεσθαι κατὰ νόμον, ἢ κατὰ ἀνθρώπων βούλησιν. οὐ γὰρ ἀσφαλὴς ὁ κανών. Sicut igitur lex ſcripta, canon eſt iudiciorum politicorum: ita Scriptura uocatur Canonica, quòd ſit certa & infallibilis regula fidei. Varinus canonem ita definit, quòd ſit μέτρον ἀδιάψευστον, πᾶσαν πρόσθεσιν καὶ ἀφαίρεσιν μηδαμῶς ἐπιδεχόμενος. hoc eſt: Canon eſt regula ſeu menſura infallibilis, quæ nullo modo admittit, ut aliquid ei uel addatur, uel detrahatur, &c. Hoc modo Scriptura uerè eſt Canonica. Ita Cicero dicit tyronem eſſe κανόνα ſcriptorum ſuorum, quòd ea moderetur, corrigat & emendet.

Demoſthenes περὶ στεφάνου, dicit ὅροι καὶ κανόνες ἀγαθῶν Græcis erant, tueri libertatē. Cœlius etiā

anno-

annotat, κανονικοὺς uocatos. Pythagoræ illos harmonicos, qui non ex auditu tantum, sed præcipuè ex ratione iudicabant de harmonijs. Plutarchus etiam in uita Solonis dicit, Chronica quædam appellata fuisse κανόνας: cuius appellationis ratio, facilè potest intelligi. *Hæ obseruationes illustrant & explicant quæ sit ratio appellationis, quòd Scriptura uocatur Canonica. Et in hanc sententiam extãt Augustini multa pulcherrima dicta, ex quibus quædam annotabimus. clarißimè enim ostendunt perfectionem & sufficientiã Scripturæ.*

Contra Faustum Manichæum libro undecimo, capite quinto: De his libris qui non præcipiendi autoritate, sed proficiendi exercitatione scribuntur nobis dici potest, aliquid eos habere non consonum fortasse occultiori, & ad dinoscendum difficiliori ueritati. Quod genus literarum non cum credendi neceßitate, sed cũ iudicandi libertate legendum est. Cui tamen ne intercluderetur locus, & adimeretur posteris ad quæstiones difficiles tractandas atque uersandas linguæ ac styli saluberrimus labor, distincta est à posteriorum libris, excellentia Canonicæ autoritatis ueteris & noui Testamenti: quæ Apostolorum confirmata temporibus, per succeßiones Episcoporum, & propagationes Ecclesiarum, tanquam in sede quadam sublimiter constituta est: cui seruiat omnis fidelis & pius intellectus. Ibi si quid uelut absur-

dum mouerit, non licet dicere, Autor huius libri nō tenuit ueritatem: sed, Aut codex mendosus est, aut interpres errauit, aut tu non intelligis. In opusculis autem posteriorum, quæ libris innumerabilibus cōtinentur, sed nullo modo illi sacratißimæ Canonicarum Scripturarum excellentiæ coæquantur, etiam in quibuscunq; eorum inuenitur eadem ueritas: longè tamen est impar autoritas. Itaque in eis, siqua fortè propterea dissonare putantur à uero, quia non ut dicta sunt intelliguntur: tamen liberum ibi habet lector auditórue iudicium, quo uel approbat quod placuerit, uel improbet quod offenderit: & ideo cuncta eiusmodi, nisi uel certa ratione, uel ex illa canonica autoritate defendantur, ut demonstretur siue omnino ita esse uel fieri potuisse, quod uel disputatum ibi est uel narratum, si cui displicuerit, aut credere noluerit, non reprehenditur. In illa uerò Canonica eminentia sacrarum literarum, etiamsi unus Propheta, seu Apostolus aut Euangelista, aliquid in suis literis posuisse ipsa canonis confirmatione declaratur, non licet dubitare quod uerum sit. Alioquin nulla erit pagina, qua humanæ imperitiæ regatur infirmitas, si librorum saluberrima autoritas, aut contempta penitùs aboletur, aut interminata confunditur.

Manifestè affirmat Augustinus, Scripturā Canonicam regere humanæ imperitiæ infirmitatem: ei

seruire

seruire debere omnẽ fidelem & pium intellectũ: ex illis demonstranda & iudicanda esse reliqua.

Contra Faustum libro 13. cap. 5. Cum Manichæi Scripturam non reciperent, dicebant se famæ de Christo credidisse. Augustinus respondet: Si famæ de Christo credidistis, uidete utrũ idonea testis sit: considerate, quò uos præcipitetis Scripturas: tanta autoritate firmatas commendatasq; respuitis, miracula non facitis: quæ si faceretis, etiam ipsa in uobis caueremus, per instruentẽ nos Dominum, Matt. 24. Vsqueadeò nihil credi uoluit aduersus confirmatam Scripturarum autoritatem, &c.

De baptismo cõtra Donatistas lib. 2. cap. 3. Obijcere nobis soletis Cypriani literas, Cypriani concilium. Quis aũt nesciat, sanctã Scripturã Canonicã, tam ueteris quàm noui Testamenti certis suis terminis cõtineri: eamq; omnibus posteriorib9 episcoporũ literis ita præponi, ut de illa omnino dubitari & disceptari non poßit, utrũ uerum, uel utrum rectum sit, quicquid in ea scriptum esse constiterit. Episcoporum autem literas, quæ post confirmatum canonem uel scriptæ sunt, uel scribuntur, & per sermonem fortè sapientiorem cuiuslibet in ea re peritioris, & per aliorum Episcoporum grauiorem autoritatem, doctorumq; prudentiam, & per concilia licere reprehendi, si quid in eis fortè à ueritate deuiatum est.

Ad Vincentiũ Donatistam epistola 48. Noli con-

tra diuina testimonia colligere uelle calumnias ex Episcoporum scriptis, primò quia hoc genus literarum ab autoritate canonis distinguendum est. Non enim sic leguntur, tanquam ita ex eis testimonium proferatur, ut contrà sentire non liceat, si forte aliter sapuerint, quàm ueritas postulat.

In Tractatu de Pastoribus: Constituit montes Israel autores Scripturarum diuinarũ. ibi pascite, ut securè pascatis: quicquid inde audieritis, hoc uobis bene sapiat: quicqd extra, respuite. ne in nebula erretis, colligite uos ad mentẽ Scripturæ. ibi sunt deliciæ cordis uestri: ibi nihil uenenosum, nihil alienũ: pascua ibi uberrima tantum.

Cõtra Faustũ li. 23. Quod de generatione Mariæ Faustus posuit, qa Canonicũ nõ est, nõ me astringit.

In Ps. 67. Testimonijs utriusq; Testamẽti ita acquiescẽdũ, ut quãdò ex his aliquid profertur et probatur, omnis contentio pacifica quiete finiatur. Itẽ: Tunc prædicatoribus uerbũ ueritatis datur, si autoritas ab eis duorum testamentorum nõ relinquatur.

De Nuptijs & cõcupiscentia lib. 2. cap. 33. Ista cõtrouersia iudicem quærit. Iudicet ergo Christus: & cui mors eius profecerit, ipse dicat: Hic est, inquit, sanguis meus, etc. Iudicet cum illo et Apostolus, qui clamat: Proprio filio non pepercit, &c.

Contra Cresconiũ lib. 2. cap. 31. Nos nullã facimus Cypriano iniuriam, cum eius quaslibet literas à canonica diuinarum Scripturarũ autoritate distinguimus.

mus. Neq; enim sine causa tam salubri uigilantia canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quẽ certi Prophetarum & Apostolorum libri pertineant: quos omnino iudicare nõ audeamus, & secundũ quos de cæteris literis uel fidelium uel infideliũ iudicamus.

Ibidem cap. 32. Ego huius epistolæ autoritate nõ teneor: quia literas Cypriani, non ut Canonicas habeo, sed eas ex canonicis considero: & quod in eis diuinarũ Scripturarum autoritati cõgruit, cum laude eius accipio: quod autem non congruit, cum pace eius respuo.

Epistola 19. ad Hieronymum: Ego solis eis Scripturarũ libris qui iam Canonici appellãtur, hunc timorẽ & honorẽ didici deferre, ut nullũ eorum autorẽ scribendo aliquid errasse, firmißime credam: alios autẽ ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrináq; præpolleant, non ideo uerum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi uel per illos autores canonicos, uel probabili ratione, quòd à ueritate non abhorreat, persuadere potuerunt.

Epistola 112. ad Paulinã: Si diuinarũ Scripturarũ, earũ scilicet quæ Canonicæ in Ecclesia nominãtur, perspicua aliquid firmatur autoritate, siue ulla dubitatione credẽdum est. Alijs uerò testibus uel testimonijs, quibus aliquid credendum esse suadetur, tibi credere uel non credere liceat, quantũ meriti ea ad faciendam fidem uel habere, uel nõ habere perpenderis.

Et quia aliquoties Augustinus meminit, reliquos scriptores omnes uel ex libris Canonicis, uel certa aut probabili ratione probare debere, quòd uera sint quæ scribunt: quæstio est, quã intelligat rationem probabilẽ? Illud uerò perspicuè multis uerbis explicat epistola 112. ad Paulinam: Si ea quæ nõ uidemus, neque de Scripturis sanctis didicimus, nulla omnino credidissemus: unde sciremus esse ciuitates, ubi nunquã fuimus, uel à Romulo conditam Romã? Vnde sciremus, quinam parentes nos procreassent, quibus auis maioribusq; geniti essemus? Taliũ quippe cum plurima sciamus, non tamen ea uel ullo sensu præsentia, uel Canonicorum eloquiorum autoritate didicimus, sed alijs referentibus: de quorum testimonio in hoc duntaxat rerum genere, minimè dubitandum esse putauimus. In quibus si alicubi fallimur credendo, nihil periculi esse iudicamus, si nõ sit contra illam fidem, qua pietas informatur. Hæc prælocutio mea, te atque alios qui ista lecturi sunt, præstruit, qualis seu meorum, seu quorumlibet scriptorum iudices esse debeatis: ne uel scire uos opinemini quod nescitis, uel temerè credatis, quod neque corporis sensibus, aut animi contuitu in eiusdem rei quæ cognoscenda est euidentia percepistis, neq; canonicarum Scripturarum autoritate credendum esse didicistis, &c. Hanc Augustini sententiam integram propterea adscripsi: ut certò intelligatur quid Augustinus uelit, cum dicit, uel autoritate Scri-

pturæ

pturæ Canonicæ, uel per alias certas aut probabiles rationes probandum esse quod Patres affirmāt. Pontificij enim ex illis rationibus mox uel suas traditiones, uel aliquid aliud fabricarent. Sed habemus ipsius Augustini declarationem.

Altera huius loci quæstio est. Cum ualde magna & eminens sit Scripturæ Canonicæ autoritas: unde illā habeat et acceperit, seu à quibus constitutus sit canon ille, ad quem certi libri Canonici pertineant? Pontificij dicunt, ab Ecclesia Scripturam habere illam autoritatem. quod Pighius ita interpretatur, autoritatem Ecclesiæ quodammodo superiorem esse autoritate Scripturarum: siquidem Ecclesiæ autoritas, Scripturis quibusdā, eisq; præcipuis, quam neq; ex se, neq; ex autoribus suis apud nos habebant, Canonicam impartita est autoritatem. Alij dicunt, usq; adeò Ecclesiæ autoritatem esse supra Scripturam, quòd Euangelia ab Apostolis, ut à Matthia, Iacobo, Bartholomæo, Thoma, Philippo, Petro, Andrea scripta, Ecclesia potuit reijcere: & quòd rursus Canonicam potuit impertiri autoritatem, illis quæ conscripta sunt à Marco & Luca: qui non fuerunt Apostoli, sed quos Lindanus dicit antea fuisse apostatas, ut qui Ioannis sexto, à Christo defecerint. Sunt qui non uerentur blasphemare sacram Scripturam diuinitùs inspiratam: si autoritate Ecclesiæ deseratur, nō plus per se ualere, quàm fabulas Aesopi.

Et ex his postulatis extruunt hoc axioma, quòd ea quæ Ecclesia tradit & proponit, etiam sine ullo Scripturæ testimonio eandem habeant autoritatē, sicut Scriptura Canonica, cui Ecclesia hanc autoritatem indulserit. Sed falsißimum est, Ecclesiam habere autoritatem reijciendi & improbandi ullam Scripturam, quam certò constet diuinitùs inspiratam esse. Falsum est & hoc, sacram Scripturam nec ex se, nec ex suis autoribus habere autoritatem canonicam: sed eam aliunde, ex Ecclesiæ scilicet autoritate mutuatam esse.

Illud uerò manifestè blasphemum est, quòd si præsens Ecclesia, Pontifex scilicet Romanus cum suis prælatis, Scripturam sua autoritate desererent, non plus illam per se ualituram, quàm fabulas Aesopi.

Habet igitur Scriptura Canonica eminentem illam suam autoritatem principaliter inde, quòd diuinitùs est inspirata. 2. Tim. 3. hoc est, quòd non hominum uoluntate allata est, sed quòd à Spiritu sancto impulsi homines Dei & locuti sunt, & scripserunt. 2. Pet. 1. Vt autem tota hæc necessaria res contra omnes imposturas esset certißima, Deus certos quosdam homines ad scribendum elegit, & illos multis miraculis & diuinis testimonijs ornauit: ut nullum esset dubium, diuinitùs inspirata esse ea quæ scribebant.

Postremò scripta illa diuinitùs inspirata, tunc cū scriberētur publica testificatione proposità, tradita

dita & commendata sunt Ecclesiæ: ut ea, adhibita summa cura & prouidentia, incorrupta conseruaret, & quasi per manus traderet, & commendaret posteritati. Et sicut uetus Ecclesia tẽpore Moysis, Iosuæ & Prophetarum, ita etiam primitiua Ecclesia tempore Apostolorum, certò potuit testificari, quæ scripta essent diuinitùs inspirata. nouerat enim authores, quos Deus peculiaribus testimonijs Ecclesiæ commendârat: nouerat etiã, quæ essent illa quæ ab ipsis scripta erant: & ex ijs quæ traditione uiuæ uocis ab Apostolis acceperat, poterat iudicare, illa quæ scripta erant, esse illam ipsam doctrinam, quam Apostoli uiua uoce tradebant. Ita Ioan. 21. Apostoli testimonium, et Ecclesiæ testificatio coniunguntur: Hic est discipulus ille qui scripsit hæc, & scimus quia uerum est testimonium eius. Ita Paulus certo signo notauit genuinas suas epistolas. Habet igitur scriptura Canonicam authoritatem, principaliter à Spiritu sancto, cuius impulsu & inspiratione prodita est. Deinde à scriptoribus, quibus Deus ipse certa & peculiaria ueritatis testimonia perhibuit. Postea à primitiua Ecclesia habet authoritatem, ut à teste, cuius tempore scripta illa edita & approbata fuerunt.

Hæc uerò testificatio primitiuæ Ecclesiæ, de scriptis diuinitùs inspiratis, postea perpetua successione per manus tradita est posteritati, et in certis antiquitatis historijs diligenter conseruata: ita ut se-

sequens Ecclesia, custos esset testificationis primitiuæ Ecclesiæ de Scriptura. Maxima igitur est differentia, 1. inter testificationem primitiuæ Ecclesiæ, quæ fuit tempore Apostolorum. 2. inter testificationem Ecclesiæ, quæ proximè post Apostolorũ tempora secuta est, quæq; primæ Ecclesiæ testificationẽ acceperat. 3. & inter testimoniũ præsentis Ecclesiæ de Scriptura. Quæ enim & nunc est, & antea fuit Ecclesia, si potest ostendere testimonia eorum qui acceperant & nouerant testificationem primæ Ecclesiæ de germanis scriptis, credimus ei, ut testi probanti sua dicta: Non aũt habet potestatem statuendi aut decernendi aliquid de libris sacris, cuius non poßit certa documenta ex testificatione primæ Ecclesiæ proferre. Hæc sunt uerißima: & tota disputatio rectißimè ex his fundamentis intelligi potest.

Ita ex allegationibus, quæ extant in nouo Testamento, colligi potest, quis fuerit canon Scripturæ ueteris Testamenti. In nouo Testamẽto Ioannes uidit trium Euangelistarum scripta, & probauit ea. Paulus epistolas suas peculiari nota signauit, Petrus eas uidit, et Ecclesiæ cõmendauit. Ioannes suis scriptis annectit & suum, & Ecclesiæ testimoniũ. Omnino enim non quælibet, sed Apostolica authoritas requiritur: ut in nouo Testamento probetur scriptum aliquod esse canonicum, seu diuinitùs inspiratum. Ita Tertullianus refutaturus Euangelium à

lium à Marcione adulteratum, inquit: Constituimus in primis Euangelicũ instrumentum, Apostolos authores habere, quibus hoc munus promulgãdi Euangelij ab ipso Domino sit impositum. Si & Apostolicos, non tamen solos, sed cum Apostolis; quoniã prædicatio Apostolorũ suspecta fieri posset, si nõ aßistat illi autoritas magistrorũ, imò Christi, qui magistros Apostolos fecit. Et mox addit: Quia Euangeliũ ante Lucã discurrit, habuit utiq; authẽticã paraturã, per quam ad Lucã usq; peruenit: cuius testimonia aßistente, Lucas quoq; poßit admitti. Et postea: Dico apud ecclesias Apostolicas, & iam apud uniuersas id Euãgeliũ Lucæ, quod tuemur ab initio editionis suæ stare. Eadẽ authoritas Ecclesiarum Apostolicarũ cæteris patrocinabitur Euãgelijs, quæ per illas & secũdum illas habemus. Et Augustinus inquit: Eo tẽpore scripserũt, quo nõ solũ ab Ecclesia Christi, uerũetiã ab ipsis adhuc in carne manentib. Apostolis probari meruerunt.

Et memorabilis est historia quam Hieronymus ex Tertulliano recitat: unde intelligi potest, qua uigilantia constitutus sit canon librorũ canonicorũ noui Testamẽti. Ioanni enim Deus post mortẽ reliquorũ Apostolorũ, longiorẽ uitã cõceßit, ut Apostolica uigilãtia Ecclesiæ ad omnẽ posteritatẽ prospiceretur, ne adulterina scripta sub Apostolorum nomine Ecclesijs obtruderentur. Historiam autem Hieronymus sic refert: Cum post mortem Pauli

libellus

libellus quidam de Periodo Pauli & Teclæ spargeretur, & sub nomine ac titulo Pauli circumferretur, presbyterũ quendã in Asia σπουδαστὴν Pauli conuictum apud Ioannem Apostolum, quòd author esset illius libri: & confessum, se hoc Pauli amore fecisse, & ob id excidisse. Ita Hieronymus.

Quòd uerò Marcus & Lucas, qui non fuerunt Apostoli, ad scribendum Euangelium diuinitùs uocati sunt, Augustinus hanc reddit rationem: ne putaretur, quod attinet ad prædicandum & percipiendum Euãgelium, interesse aliquid: utrum illi annuncient, qui Dominum hîc in carne apparentem discipulatu famulãte secuti sunt: an hi qui ex his fideliter comperta crediderunt Diuina prouidentiá procuratum est per spiritum sanctum, ut quibusdã etiam ex illis qui primos Apostolos sequebantur, non solùm annunciandi, uerumetiã scribendi Euangelium tribueretur authoritas, &c. Et huc pertinet altera Augustini sententia: Eo tempore scripserũt, quo non solùm ab Ecclesia Christi, uerùm etiam ab ipsis adhuc in carne manentibus Apostolis probari meruerunt.

Hoc igitur modo constitutus est canon Scripturæ in nouo Testamento: & inde Scriptura canonica habet eminentem illam authoritatem.

Huc etiam pertinet, quod Tertullianus de præscriptione affirmat, ipsas authẽticas Apostolorum literas, hoc est ipsa αὐτόγραφα Apostolorũ, suo adhuc

adhuc tempore in Ecclesijs Apostolicis conseruata extitisse. Eusebius etiam alicubi narrat de scripto quodã, quod sub Pauli nomine ferebatur, quosdam affirmasse, αὐτόγραφον extare in Tarso Ciliciæ: sed cõpertum fuit, falsam esse narrationem. Vides ergo, quibus documentis usa fuit Ecclesia, quæ post Apostolorum tempora secuta est in diiudicandis genuinis libris.

Et hanc primæ Ecclesiæ quæ Apostolorum tempore fuerat, testificationem de genuinis Apostolorum scripturis, posteritas quæ mox secuta est, tam constanter & fideliter retinuit & conseruauit, ut cum multa postea quasi ab Apostolis conscripta pferrẽtur, reiecta et reprobata fuerint, tãquã supposititicia & adulterina: primò ideo, quia non poterat ostendi & probari ex testificatione primæ Ecclesiæ, quòd uel ab Apostolis essent conscripta, uel uiuentibus Apostolis comprobata, et primæ Ecclesiæ tradita & commendata: secundò, quia afferebant peregrinam doctrinam, non consentaneam illi, quam Ecclesia ab Apostolis acceptam, in recenti tunc adhuc memoria conseruabat. Ita Serapion apud Eusebium libro 6. de Euangelio quodã quod Petri titulum præferebat, iudicat: Nos, inquit, Petrum, & reliquos Apostolos, sicut & Christũ recipimus: sed ψευδεπίγραφα reijcimus, uelut gnari eorum sensus & sententiæ: sciẽtes, quòd talia οὐ παρελάβωμεν, hoc est, nõ accepimus tradita ab Apostolis,

Apostolis, &c. His duobus κριτηρίοις adhibitis, uetus Ecclesia quædam scripta simpliciter reiecit, ut suppositicia et adulterina: quædam uerò, de quibus uel non certißima, uel non consentientia primitiuæ Ecclesiæ extabant testimonia, non simpliciter damnauit, sed tamen distinguere & seiungere uoluit ab illis, quæ sine ulla dubitatione & contradictione uera & legitima erant scripta.

Ita Eusebius lib.3.cap.3 & 25. facit tres ordines scriptorum. Primum eorum quæ nec ficta: nec dubia, sed ἀναμφιλέκτως ἐνδιάθηκα, καθολικὰ καὶ ὁμολογούμενα: hoc est, quæ sine contradictione testamētaria, legitima, catholica, et omnium Ecclesiarum confeßione certa sunt. Secundum ordinem ponit eorū scriptorū, de quibus dubitatū fuit, an certò essent ab illis apostolis conscripta & edita, quorū nomē & titulū præferunt: ut quæ contradictionē, non consentientibus primitiuæ Ecclesiæ testificationibus passa sunt, illa non fuerunt simpliciter damnata, sed usurpata & lecta à multis Ecclesiasticis uiris, ut non inutilia. Et sicut quæ prioris generis sunt, uocati sunt Canonica & Catholica: ita quæ ad secūdū ordinē pertinent, uocata sunt hagiographa, Ecclesiastica, & à Hieronymo, apocrypha. Et tam acurata distinctio ideo salubri uigilantia facta est, ut certus esset canō, et certa regula dogmatū seu fidei in Ecclesia: Vt sciant, inquit Cyprianus, à quibus sibi fontib. uerbi Dei hauriendā

sint pocula. De *apocryphis seu* Ecclesiasticis, *quæ ad secundum ordinem pertinent, inquit* Hieronymus: *Legit hæc* Ecclesia *ad ædificationē plebis, nō ad authoritatē* Ecclesiarum *dogmatum confirmādam. Item: Illorum authoritas ad roboranda illa quæ in contentionem ueniunt, minus idonea iudicatur.* Cyprianus, *siue is* Ruffinus *est, in expositione* Symboli *inquit: Quæ legi quidem in* Ecclesijs *uoluerunt, non tamen proferri ad authoritatē ex his fidei confirmandam.*

Tertium uerò ordinem scriptorum, Eusebius *facit eorū quæ sunt suppostititia, adulterina & falsa, quæ simpliciter reijciuntur & reprobantur.*

Iam quæstio est, 1. *An* Ecclesia *quæ primitiuam & uetustißimā illam secuta est, uel quæ nūc est* Ecclesia, *poßit ea scripta quæ hoc modo reiecta & reprobata sunt, authētica facere?* Et *manifestū est, quòd non.* 2 *An ea quæ ex testificatione primæ* Ecclesiæ *habēt, certa & firma authoritatis suæ testimonia, poßit reijcere & probare?* Et *non arbitror quēquam hoc dicturū.* Tertia *igitur quæstio est:* An *ea scripta de quibus in antiquißima* Ecclesia, *propter quorundam contradictionem dubitatum fuit, ideo quod testificationes primitiuæ* Ecclesiæ *de his non consentirent: an inquam præsens* Ecclesia *poßit illa scripta facere canonica,* Catholica, *& paria illis quæ primi ordinis sunt?* Pontificij *non tantum disputant se hoc posse, sed de facto*

illam

illam authoritatem usurpant: In uniuersum tollentes primitiuæ & antiquißimæ Ecclesiæ necessariã distinctionem, inter libros Canonicos & apocryphos, seu Ecclesiasticos. Sed manifestißimum est ex ijs quæ diximus, Ecclesiam nullo modo habere illam authoritatẽ. eâdem enim ratione posset etiã uel Canonicos libros reijcere, uel adulterinos canonisare. Tota enim hæc res (sicut diximus) pẽdet ex certis testificationibus eius Ecclesiæ, quæ tempore Apostolorũ fuit: quas acceptas proximè sequens Ecclesia, certis & fide dignis historijs conseruauit. Vbi igitur non possunt proferri certißima documẽta primitiuæ et antiquißimæ Ecclesiæ, ex testificationib. ueterũ, qui non longè post Apostolorum tempora uixerunt, libros illos de quibus cõtrouertitur, fuisse sine cõtradictiõe & dubitatione pro legitimis & certis acceptos & commendatos Ecclesiæ, nõ ualẽt ulla humana decreta. Quàm insolens enim est audacia, ita statuere: licet primitiua & sequens antiquißima Ecclesia, de libris illis propter multorum Ecclesiasticorum contradictionem dubitarit, ideo quòd nõ satis certa et firma authoritatis ipsorum testimonia extarent: hoc tamẽ non obstante decernimus, debere illos pro omnino certis pari authoritate cum illis qui legitimi semper iudicati sunt, recipi. Sed quibus documentis hoc uestrum decretũ probatis? Respondet Pighius: Ecclesia habet illam potestatẽ, quòd potest scriptis

quibus-

quibusdam impertiri canonicā autoritatem, quam nec ex se, nec ex suis autoribus habent. Quin igitur impartiamur illam authoritatem uel fabulis Aesopi, uel ueris narrationib. Luciani. *Nō q̧ libros illos de quibus controuersia est, uelim fabulis Aesopi comparari (tribuo enim illis cum Cypriano &* Hieronymo, *honorificum locum, quem in ueteri* Ecclesia *semper habuerunt) sed ἐπαγωγῇ εἰς ἀδύνατον, sicut dialectici loquūtur, uolui ostendere: in disputatione de libris scripturæ,* Ecclesiā *non habere illam potestatem, quòd poßit ex falsis scriptis facere uera, ex ueris falsa, ex dubijs & incertis facere certa, canonica & legitima, sine ullis certis & firmis documentis: quæ ad hanc rem requiri, suprà diximus.*

Et planè eodem modo Augustinus, quando disputat de constitutione canonis librorum Scripturæ, non tribuit Ecclesiæ *merum & mixtum imperium supra* Scripturam, *sed testificationis meminit: & qualem testificationem intelligat, consideretur. Contra* Faustum *lib. 28. cap. 2. Cum cœpero* Matthæi *Euangelium recitare, continuò dices, illam narrationem non esse* Matthæi. *Tu mihi quid contrà lecturus es? Aliquem fortè librum Manichæi. Sicut ergo ego credo, illum librum esse Manichæi, quoniam ex ipso tempore quo* Matthæus *uiuebat in carne, per discipulos eius certa succeßione præpositorū uestrorum, ad uestra usq; tem-*

pora custoditus atq; perductus est: sic & istum librum crede esse Matthæi, quem ex illo tempore quo Matthæus ipse in carne uixit, interrupta serie temporum, Ecclesia & certa connexionis successione usq; ad tempora ista perduxit. Ibidem lib. 33. cap. 6. Etiam in literis secularibus, sub clarorũ autorum nominibus, postea multa probata sunt: et ideo repudiata, quia uel his quæ ipsorum esse constaret, minimè congruerent: uel eo tempore quo illi scripserunt, nequaquã innotescere, & per ipsos, uel familiarißimos eorum in posteros prodi commendariq; meruerunt. Platonis, Aristotelis, Ciceronis, aliorumq; eiusmodi autorũ libros, unde nouerunt homines quòd ipsorum sunt? nisi temporũ sibimet succedentiũ contestatione continua. Quæ Patres cõscripserunt, unde cõstat quid cuiusq; sit? nisi quia his temporib. quibus ea quis scripsit, quibus potuit insinuauit & edidit: & inde in alios atque alios, continuata noticia, latiusq; formata ad posteros, etiã usq; ad nostra tempora peruenerũt. Ecce istas literas quas habemus in manibus, si post aliquamũ tẽpus uitæ huius nostræ, uel illas quisq; Fausti esse, uel has neget meas, unde cõuincitur? nisi quia illi qui nũc ista nouerunt, noticiã suã ad longè etiã pòst futuros cõtinuatis posterũ succeßionibus traijciunt. Quæ cum ita sint, quis dicat hoc mereri non potuisse Apostolorũ Ecclesiã tam fidam, tam numerosam fratrum cõcordiam, ut eorum scripta

fideliter

fideliter ad posteros traijcerent? Lib.11.cap.2. Quam libri à te prolati originẽ, quã uetustatem, quam seriem successionis testem citabis? Et uides in hac re, quid Ecclesiæ catholicæ ualeat authoritas: quæ ab ipsis fundatißimis sedibus Apostolorũ, usq; ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur. Lib.32.cap.21. Hic iam si quæratis à nobis, unde sciamus Apostolorum esse istas literas: breuiter uobis respondemus, inde nos scire, unde & uos scitis illas literas esse Manichæi.

De ciuitate Dei lib.15.cap.23. Omittamus earũ Scripturarum fabulas quæ apocryphæ nuncupantur, eo q. earũ occulta origo non claruit patribus, à quibus usq; ad nos autoritas uerarũ Scripturarũ certißima et notißima succeßione peruenit. In his aũt apocryphis etsi inuenitur aliqua ueritas, tamẽ propter multa falsa, nulla est canonica autoritas. Scripsisse quidẽ nõnulla diuina Enoch, negare nõ possumus, cum hoc in Epistola canonica Iudas apostolus dicat: sed non frustra sunt in eo canone Scripturarũ, qui seruabatur in tẽplo Hebræi populi, succedẽtiũ diligẽtia sacerdotũ. Cur aũt hoc? nisi qa ob antiquitatẽ suspectæ fidei iudicata sunt, nec utrũ hæc essent q̃ ille scripsisset, poterat inueniri: nõ talib. proferẽtibus, qui ea per seriẽ succeßionis reperirẽtur ritè seruasse. unde illa quæ sub eius nomine pferuntur, rectè à prudentib. iudicantur non

ipsius esse credenda: sicut multa sub nominibus et aliorum prophetarum, & recentiora sub nominibus Apostolorum ab hæreticis proferuntur: quæ omnia sub nomine apocrypho um, ab authoritate canonica, diligenti examinationi remota sunt.

De consensu Euangelist. lib. 1. Cæteri scriptores uel non tales extiterunt suis temporibus, ut eis fidem haberet Ecclesia, atq; in autoritatem canonicam sanctorum librorum, scripta eorum reciperet: uel quia scriptis suis quædam fallaciter indiderint, quæ Catholica atq; Apostolica regula fidei, & sana doctrina condemnat.

Idem contra Faustũ: Legunt Scripturas apocryphas Manichæi, nescio à quibus sutoribus fabularum, sub nomine Apostolorũ scriptas: quæ suorum scriptorũ temporibus in authoritatem sanctæ Ecclesiæ recipi mererentur, si sancti et docti homines qui tunc in hac uita erant, & examinare talia poterant, eos uera locutos esse cognoscerent.

Manifestum est, Augustinum non tribuere Ecclesiæ illam potestatem, quòd possit scriptis quibusdam tribuere canonicam autoritatem: quã nec ex seipsis, nec ex suis autoribus habuerunt, & quam illis cum scriberentur temporibus, non habuerunt, sicut Pontificij contendunt. Sed alia est ratio autoritatis Spiritus sancti: cuius impulsu & inspiratione prophetæ, Apostoli, & Apostolorũ discipuli libros sacros conscripserant, qui miraculis do-

lis doctrinam illam conscriptam confirmarunt. Et *alia est ratio testificationis* Ecclesiæ, *quòd scripta illa sint à prophetis & Apostolis uel conscripta, uel comprobata, &* Ecclesiæ *commendata*. Et *in hac testificatione alia etiam est ratio illius Ecclesiæ, quæ fuit illis temporibus, cum libri illi primùm scriberentur: & eius* Ecclesiæ, *quæ postea secuta est. Illa enim tantū conseruat, & ad posteros transmittit testificationem primæ* Ecclesiæ *: non autem uel debet uel potest aliquid de libris illis statuere, cuius non habeat certa documenta ex testificatione primæ* Ecclesiæ.

Ita Gerson *de uita spirituali, lectione 2. corollario 7. disputat, maiorem hac in re fuisse autoritatem primitiuæ* Ecclesiæ, *quàm nunc sit.* Et *addit:* Non *est in potestate* Papæ, *aut* Concilij, *aut* Ecclesiæ, *immutare traditiones datas ab* Euangelistis *et ab* Apostolis, *sicut quidam delirant.* Nec *habent parem autoritatis firmitatem, ut faciant aliquid esse purè de fide. Subiungit & hoc:* Et *hic aperitur modus intelligendi illud* Augustini: Euangelio *non crederem, nisi me autoritas* Ecclesiæ *compulisset.* Ibidem *enim* Ecclesiam *sumit pro primitiua congregatione fidelium eorum qui* Christum *uiderunt, audierunt, & sui testes extiterunt.* Hæc Gerson.

Tertia *quæstio est:* Qui *libri sint in* Canone, *et qui non sint in canone? sicut* Hieronymus *loquitur.*

Non autem de suppositítijs, adulterinis, & falsis scriptis nunc loquimur, quorum catalogus extat apud Eusebium, *& dist.15. cap. Sancta* Romana. *sed de illis libris quæstio est, qui simul extant in uulgata* Bibliorum *editione, quiq; in* Ecclesijs *à fidelibus leguntur. De illis quæritur ueteris* Ecclesiæ *testificatio, an omnes sint eiusdem certitudinis, & paris authoritatis. Est autem certißimum & manifestißimum, ueteris* Ecclesiæ *hanc esse testificationem, quòd ex illis libris quidam sint in canone, quidam non sint in canone, sed sint apocryphi: sicut* Hieronymus *solet loqui: siue (quod idem est) quædam ex illis scriptis esse legitima, & quæ sine contradictione certa & conscientia suæ authoritatis testimonia habeant, ab uniuersa prima & ueteri* Ecclesia: *de quibusdam uerò dubitatum fuisse, propterea quòd propter quorundam contradictionem nõ habuerint satis certa, firma & consentientia primæ & ueteris* Ecclesiæ *testimonia de sua autoritate.*

Et ex scriptis ueteris Testamenti, *inter apocrypha quæ non sunt in canone, numerantur* Liber *sapientiæ,* Syrach, Iudith, Tobias, *tertius & quartus* Esdræ, Baruch, *epistola* Ieremiæ, *libri* Machabæorum, *particulæ in* Esther *&* Daniele.

Et ratio, quare libri illi ab autoritate canonica separati sunt, non est obscura. Quidam enim ex illis, post tempora prophetarum tunc scripti sunt,

cũ populus Israel nõ amplius habebat prophetas, quales ueteres fuerant: & scripti sunt ab illis, qui non habebãt diuina testimonia, sicut Prophetæ, de doctrinæ suæ certitudine & authoritate. Quidam uerò ex illis libris, præferunt quidem nomina prophetarum, sed non habuerunt certas testificationes, quòd ab illis quibus tribuuntur, essent conscripti. Hæc ratio manifesta est, quare remoti sint à canone Scripturæ. Istos ergo libros qui non uult facere canonicos, illum necesse est probare posse, quòd certò, absque omni dubitatione sint à prophetis conscripti: quod probare impoßibile est. Vel necesse est statuere, ad Scripturam diuinitùs inspiratam nihil referre, siue habeat diuina certitudinis, authoritatis & ueritatis testimonia: siue humana tantum habeat testimonia. Consideret igitur lector, quò tandem euasura sit dictatoria librorum illorum Canonisatio.

Ex libris noui Testamenti, qui in prima & ueteri Ecclesia non habuerunt satis certa, firma & consentientia certitudinis & autoritatis suæ testimonia, hi recensentur.

Eusebius libro 3. capite 35. Scripta quæ non habentur pro indubitatis, sed quibus contradicitur, licet multis sint cognita, hæc sunt: Epistola Iacobi, Iudæ, posterior Petri, & altera cũ tertia Iohãnis. Apocalypsin Iohannis quidam reprobant, quidam

certis & indubitatis Scripturis adiudicant.

Hieronym. in Catalogo script. epistola Iacobi, ab alio quodã sub eius nomine edita asseritur.

Eusebius lib. 2. cap. 23. Istius Iacobi qui Iustus et Oblias uocabatur, dicitur esse epistola quæ prima scribitur inter Catholicas. Sciendum autem est, ὡς νοθεύεται, hoc est, q, non pro genuina & legitima, sed pro notha & adulterina iudicetur. Nõ multi igitur ueterum (τῶν πάλαι) istius meminerunt, sicut & quæ Iudæ: quia de libro Enoch qui Apocryphus est, testimonium assumit, à plerisq; reijcitur.

Eusebius lib. 3. cap. 3. Eam quæ circumfertur altera Petri epistola, non esse legitimam accepimus.

Hieronymus in Catalogo scripto: Secunda à plerisq; Petri esse negatur, propter styli cum priori dissonantiam.

Eusebius lib. 3. cap. 25. Reliquis duab. epistolis Iohannis contradicitur. Et rationem addit, cap. 25. Quia, inquit, dubitatum fuit, utrum essent Iohannis euangelistæ, an uerò alterius cuiuspiam, eiusdem cum illo nominis.

Eusebius lib. 3. cap. 3. Non est ignorãdum, quòd quidam in Romana ecclesia, epistolã ad Hebræos reprobarũt, asserẽtes cõtradici, quasi nõ sit Pauli.

Lib. 6. cap. 25. Origenes ponens catalogũ canonicorũ scriptorũ ueteris Testamenti, dicit libros Machabæorũ ἔξω τούτων esse. Ibidem: Petrus unã

episto-

epistolã, de qua certò cõstat, post se reliquit. Esto aũt reliquerit et alterã: de illa nãq; cõtrouertitur. Item: Alterã et tertiã Iohannis, nõ omnino Germanas esse dicunt. Ibidem: De epistola ad Hebræos, character dictionis non habet τὸ ἰδιώτικον ἐν λόγῳ, sicut Paulus confitetur se idiotam esse sermone. Quisquis autẽ potest discernere inter phrases, fatebitur epistolam ad Hebræos ἐν συνθέσει τῆς λέξεως ἑλληνικωτέραν. Rursus quod sensus huius episto læ nequaquã inferiores sint illis literis, quæ sine contradictione Apostolicæ sunt, fatebitur, quisquis diligenter legerit Apostolica. Et tandem concludit: Si qua igitur Ecclesia, epistolã illam tanquã Pauli recipit, εὐδοκιμείτω καὶ ἐπὶ τούτῳ. non enim frustra prisci uiri, Pauli esse tradiderũt. Quis uerò illã scripserit, τὸ μὲν ἀληθὲς Deus nouit. Ad nos uerò historia peruenit, uel à Clemẽte, uel à Luca esse scriptã: ut sensus sint Pauli, phrasis uerò & cõpositio sit ἀπομνημονεύσαντός τινος Apostolica, & quasi σχολιογραφήσαντος, quæ dicta erant à præceptore. Hieronymus in 8. cap. Isaiæ: Licet Latina Ecclesia epistolã ad Hebræos inter canonicas Scripturas nõ recipiat.

Eusebius lib. 3. cap. 24. De Apacalypsi etiamnum apud multos dispar est opinio, probantibus illam alijs, alijs uerò reprobantibus.

Lib. 3. cap. 39. Verisimile est, alterum Iohannẽ

qui inter seniores numeratur, nisi quis primum qui inter Apostolos nominatur, Apocalypsin illam uidisse, quæ sub nomine Iohannis circumfertur. Lib.5.cap.8. Irenæus tribuit illam Iohanni apostolo. Ita & lib.6.cap.25. Origenes.

Hæc ueterum testimonia ideo annotaui, ut non tantum notus sit catalogus scriptorum noui Testamenti, quæ non habent satis certa, firma & cõsentientia autoritatis suæ testimonia: sed ut præcipuè notari poßint rationes, quare de illis dubitatum fuerit. 1. Quia apud ueteres non inuenta fuerunt satis certa, firma & consentientia testimonia de testificatione primæ Apostolicæ Ecclesiæ, quòd libri illi essent ab Apostolis comprobati, & Ecclesiæ commendati. 2. Quia non certò ex testificatione primæ et ueteris Ecclesiæ constitit, an ab illis sub quorũ nomine editi sunt, libri illi cõscripti essent: sed iudicati fuerunt ab alijs sub nomine Apostolorũ editi. 3. Cum quidã ex uetustißimis, aliquos ex illis libris tribuerẽt Apostolis, quidã uerò cõtradicerent: res illa, sicut nõ erat indubitatè certa, relicta fuit in dubio. Pendet enim tota hæc disputatio à certis, firmis & consentientibus primæ & ueteris Ecclesiæ testificationibus: quæ ubi desunt, sequens Ecclesia sicut non poteſt ex falsis facere uera, ita nec ex dubijs poteſt certa facere, sine manifestis & firmis documentis. Contra hæc tam manifesta antiquitatis testimonia, Tridentinũ

concilium,

concilium sessione quarta, ita decernit: Si quis libros integros cum omnibus suis partibus, prout in ueteri uulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, an anathema sit. Sed unde hoc suum decretum, contra antiquitatis testimonia probant et confirmant? Num proferũt certa & manifesta quædam documenta, ex testificationibus primæ Apostolicæ et ueteris Ecclesiæ, quòd libri illi controuersi, eandem certitudinẽ & parem autoritatem cum reliquis, de quibus nunq̃ dubitatũ fuit, habeant? Nihil minus: neq; enim possunt hoc facere. Sed rapiunt sibi hanc potestatẽ, q. Papa cum suis Prælatis, poßit & illis, & forsan alijs etiam libris impertiri canonicã autoritatem: quam nec ex se, nec ex suis autoribus merentur, & quam tempore Apostolorum & primitiuæ Ecclesiæ non habuerunt: sicut Pighius contendit. Quin igitur apertè dicũt quod res est. Licet probari nõ poßit, libros illos uel à prophetis, uel ab Apostolis siue scriptos, siue cõprobatos, & à prima ueteriq; Ecclesia certò et cõstanter receptos: imò licet contrariũ manifestißimis antiquitatis testimonijs meridiana luce clarius probetur: hoc tamẽ nõ obstante, statuimus et decernimus, certò hoc credendum esse, licet nulla à nobis huius rei idonea proferantur documenta: quia (si dîs placet) plenitudo huiusmodi Antichristianæ potestatis, sepulta est in scrinio pectoris Pontificij.

Dicunt

Dicunt anathema omnibus, qui libros apocryphos non recipiunt eadem certitudine & authoritate, sicut canonicos. Anathema igitur erit Eusebius, Hieronymus, Origenes, Melito, & tota prima Apostolica ea uetus Ecclesia: ex cuius testificatione, illa quæ suprà de libris istis recitauimus, accepta sunt.

Scio, quòd Nicephorus, scriptor nō admodum uetus, lib. 3. ubi ex Eusebio recitat primitiuæ & ueteris Ecclesiæ sententiā de libris istis apocryphis, addit, Ecclesiam iamdudum illos pro legitimis & testamentarijs recepisse. Sed quas affert rationes, quæ documenta, quare à testificationibus primitiuæ Ecclesiæ discedendum sit? Nihil certè. Hilarius in prologo psalmorū, de re graui profectò non satis grauiter agit. ludit enim, quia 22. sunt libri canonici ueteris Testamenti, iuxta numerū literarū Hebraicarū: ideo quia Græcorū et Latinorū, 24 sunt literæ, addendos esse canoni duos libros, Iudith scilicet & Tobiam, ut numerus respondeat literis. Sed in re tam graui & seria, non tam friuolè ludendum est.

Tota igitur disputatio in hac quæstione consistit: An certum & indubitatum sit, libros illos de quibus hæc controuersia est, esse Scripturam diuinitùs inspiratam à Prophetis & Apostolis, qui diuinitùs autoritatem illam habuerunt uel editam, uel approbatam?

Tota

Tota antiquitas respondet, non esse certum, sed propter multorū contradictiones fuisse dubitatū. Tridentinū uerò supercilium anathema minatur, nisi quis illos susceperit pari, imò eadem certitudine & autoritate, sicut reliquos libros de quibus nunquam dubitatum fuit. Quid igitur mirum est, quòd parasiti quidam Pontificij disputarunt, Papam posse nouos fidei articulos condere: cum hoc loco nouam Scripturam canonicam fabricare nō uereatur? ut nullum amplius sit dubium, quis sit ille, qui in templo Dei sedens, super omne quod Deus dicitur, extollitur. 2. Thes. 2.

Numquid igitur simpliciter abijciendi & damnandi sunt libri illi? Nequaquam hoc quærimus. Quem igitur usum habet hæc disputatio? Respondeo. Vt regula fidei, siue sanæ in Ecclesia doctrinæ certa sit. Ex solis enim libris Canonicis, autoritatē Ecclesiasticorū dogmatū confirmandam ueteres censuerunt, sicut testimonia suprà allegata sunt. Solius canonicæ Scripturæ autoritas, idonea iudicata fuit ad roboranda illa quæ in contentionē ueniunt: reliquos uerò libros, quos Cyprianus Ecclesiasticos, Hieronymus apocryphos nominat, legi quidem uoluerunt in Ecclesijs, ad ædificationem plebis, non ad autoritatem Ecclesiarū dogmatum confirmandā. Non enim uoluerūt illos proferri, ad autoritatē ex his fidei confirmandā Et illorū autoritas, ad roboranda ea quæ in contentionem ue-

niunt, minus idonea iudicata fuit. Nullum igitur dogma ex istis libris extrui debet, quod nō habet certa & manifesta fundamenta & testimonia in alijs Canonicis libris. Nihil quod controuersum est, ex istis libris probari potest, si nō extent aliæ probationes et confirmationes in libris canonicis. Sed quæ in illis libris dicūtur, exponenda & intelligenda sunt, iuxta analogiā eorum quæ manifestè traduntur in libris canonicis. Hanc esse uetustatis sententiam, nullum est dubium. Sed conciliū Tridentinum propter illam ipsam causam, necessariā & uerißimam hanc ueteris Ecclesiæ distinctionē infringit, subuertit & tollit: quia (sicut Andradius meus inquit) non uolunt se in has conijcere angustias, ut omnibus alijs præsidijs destituti, à sola canonica Scriptura fidem mutuentur. Inquit enim Synodus Tridentina, se ideo ex libris apocryphis facere canonicos: ut ostendat quibus potißimùm testimonijs & præsidijs, in confirmandis dogmatibus, & instaurandis moribus sit usura.

Quid igitur antiquitatis suffragia prætendūt, qui primæ et ueteris Ecclesiæ sententiam de canone fidei & dogmatum ab ipsis fundamentis subuertunt? Et diligenter consideret lector, quid incōmodi in Ecclesiā inuexerit, neglecta & sublata antiquißima illa distinctio, inter libros canonicos, apocryphos, et adulterinos seu falsos. Primùm .n. ad autoritatem librorum canonicorum, paulatim adiungi

adiungi cœperunt reliqui, qui apocryphi uocātur Hieronymo. Postea ex adulterinis et reprobatis scriptis, multa tanq̃ ex traditionib. citari cœperūt sicut ostēdemus in loco de traditionib. Tertiò, circa Gregorij tēpora cœpit dici, Concilij amplectenda et ueneranda esse, sicut Euāgelia. Quartò, glossa in cap. Nol. dist. 15. inqt: August. loquitur secūdū illa tēpora, cū adhuc scripta Patrū nō erāt authentica: sed hodie oīa iubētur teneri usq; ad ultimū iota. Quintò, accessit et hæc impudētia, q̃ Augustini sentētia de doctrina Christiana, li. 2. ca. 8. turpissimè falsare nō sunt ueriti. Ita. n. legūt et interpretātur, dist. 19. cap. In canonicis: Inter Scripturas canonicas præponēdas esse illas, quas Apostolica sedes (hoc est, Romana) habere, et ab ea alij accipere meruerūt epistolas. Ibi decretales Romanorum pontificū nō tantū æquātur, sed præponūtur Scripturæ canonicæ: idq; manifestissimo crimine falsi. August. n. hoc nō dicit. Sed q̃d miramur, cū arrogēt sibi illā licentiā, q̃ possint canonisare libros, q tēpore Apostolorū et primitiuæ ecclesiæ tales habiti nō fuerūt? Postremò. Quia hæc de Cōcilijs, Patrib. et Decretis Pōtificū, nimis crassa, nostro q̃dē seculo uideri possint, si æquētur Euangelio: aliud iā artificiū inuentū est, ut q̃cq̃d credit et obseruat ecclesia Pōtificia, quod nullo Scripturæ testimonio ꝓbari potest, dicatur et credatur esse traditio Apostolica. Et hi sunt Pontificiorum loci uerè ἄτεχνοι.

ex quib. nullo negocio quiduis probare possunt.

Hæc recensui, ut intelligatur, quid Pontificij quærant sua illa confusione: & quàm omnino necessariũ sit, pro ueteri illa librorũ Scripturæ distinctione dimicare. Duas autem habent obiectiones, quas specie aliqua huic quam defendimus sententiæ, opponere possunt. Vna est ex Hieronymo, qui dicit libros illos procedente tempore autoritatem obtinuisse, & inter sanctas Scripturas cõputatos. Altera est Augustini, qui libros illos uocat canonicos. Sed de Augustino prius dicemus; ille enim de doctrina Christiana lib. 2. cap. 8. recitans, quib. libris canon Scripturæ contineatur, annumerat etiam illos libros, quos hactenus diximus esse extra canonẽ, seu apocryphos. Et illam Augustini sententiã sequitur conciliũ Carthaginense tertiũ, etc. Hæc propter Augustini autoritatem, specie aliqua cõtra ea quæ hactenus diximus, prætendi possunt. Sed nõ est difficilis respõsio. Primũ enim q̃rere possem: Cùm tota antiquitas aliter sentiat, utrũ recipienda et imitanda potius sit totius antiquitatis, q̃ unius Augustini sententia: cũ nõ sit ignotũ, quã libertatẽ lectori Augustinus in suis scriptis cõcedat? Salua igitur Augustini honorificentia, et bona ipsius pace fieret, si nollemus ipsius unius sententiã præferre & pluriũ et antiquiorũ constanti iudicio. Sed non utamur nunc hac responsione. Video, n. Augustinum, licet alijs uocabulis utatur,

de re ipsa tamen idem & sentire & loqui, sicut ex testimonijs antiquitatis hactenus ostēdimus. Nam apocrypha scripta Augustinus non intelligit, ut Hieronymus de Iudith, Thobia, &c: *sed simpliciter apocrypha uocat adulterina, falsa & reprobata scripta.* Vt de Ciuit. Dei *lib.15. cap.23. uocat fabulas scripturarum, quæ apocryphæ nominãtur, quarum propter multa falsa, nulla est* Canonica *autoritas.* Et *cõtra* Faustũ *dicit, apocrypha à sutoribus fabularũ sub* Apostolorũ *nomine scripta.* Augustinus *igitur nõ tres cum* Eusebio & Hieronymo, *sed duos tãtũ ordines scriptorũ, uocabulis apocryphorum & canonicorum distinguit. 1 uocat apocrypha, hoc est fabulosa, adulterina et falsa. 2. ea quæ in* Ecclesijs *legebantur, uno uocabulo uocat* Canonica. Q*uæro autem, num* Augustinus *affirmet illorum librorum omnium, quos uno uocabulo canonicos nominat, eandẽ esse certitudinem, & parem autoritatem: hic enim est status disputationis.* Et *inuenio,* Augustinũ *expreßis uerbis tradere & expo nere hãc distinctionẽ: quosdã scilicet ex illis libris, ab omnibus accipi* Ecclesijs *catholicis: quosdã uerò non ab omnibus accipi, sed à quibusdã tantũ.* Et *addit, illas* Scripturas *quæ ab omnibus* Ecclesijs *accipiuntur, præponendas esse eis, quas quædam non accipiunt.* Et *in his rursus, quæ à pluribus & grauioribus accipiuntur, præponẽdas esse ijs quæ pauciores, minorisq; autoritatis* Ecclesiæ *tenent.* Sicut

igitur tota antiquitas, ita etiam Augustinus distinguit libros Biblicos: & quo ad authoritatem & certitudinem, dicit alias alijs præponendas: hoc est, non parum esse omnium authoritatem & certitudinem, eo quòd quædam ab omnibus Ecclesijs accipiantur, quædam non ab omnibus. Et illud est, quod cum tota antiquitate nos etiam dicimus. Ita libros Machabæorum Augustinus alibi uocat Canonicos. Non autem de appellatione potißimũ disputatio est, sed de re ipsa: An scilicet Augustinus, libris Machabæorũ parẽ, imò eandẽ tribuat autoritatem, quam habent reliqui libri qui propriè sunt canonici. Lego aũt, quòd Augustinus cõtra Gaudẽtij epistolam, lib. 2. cap. 23. Raziæ exemplũ, inferentis sibi mortem, licet uariè torqueat: non tamẽ uel audet, uel potest defendere & probare. Et tandem inqt: Hãc quidẽ Scripturã, quæ appellatur Machabæorũ, nõ habẽt Iudæi sicut legẽ, & prophetas, & Psalmos, quibus Dominus testimonium perhibet, tanquam testib. suis, Luc. 24. Sed recepta est ab Ecclesia non inutiliter, si sobriè legatur uel audiatur.

Hoc certè modo Augustinus de libris uerè canonicis non loquitur. Extat præterea alius locus apud Augustinum: unde adhuc manifestius colligitur, tempore Augustini, istorũ librorũ de quibus cõtrouersia est, non fuisse parem authoritatẽ, sicut aliorum uerè canonicorum. Nam de prædestinatione sanctorũ, li. 1. cap. 1. D. Augustinus dicit, se usum testimonio

stimoñio ex libro Sapientiæ: Raptus est, ne malitia mutaret intellectũ eius. Et addit: Quod testimoniũ à me positum fratres istos ita respuisse dixistis, tanquã non de libro canonico adhibitũ. Quid uerò Augustinus? Non defendit librũ istũ uerè esse Canonicum, sed inquit: Quasi excepta huius libri attestatione, res ipsa non clara sit, quam uolumus hinc doceri: & adhibita sententia ex Ezechiele dicit, Hæc est tota causa, cur dictum sit, à quocũq; sit dictum: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. Item: Quilibet hoc dixerit, quis homo sanè fidei restituendum putabitur? Manifestum ergo est, Augustinum de distinctione librorum sacrorum idem sentire. Hieronymus inquit: Legit hæc Ecclesia ad ædificationem plebis, non ad authoritatem Ecclesiasticorũ dogmatũ confirmandã. Manifestũ ergo est, Augustinũ probare, retinere et seruare ueterũ illam distinctionẽ, de qua suprà diximus, q. scilicet nõ eadẽ aut par sit certitudo & autoritas omniũ librorũ Scripturæ, quæ in uulgata Latina editiõe cõtinẽtur. Et iã quiuis Lector intelligit, Põtificios falsò et nequicquã Augustini autoritatẽ obtẽdere suæ opinioni, q̃ oẽs libros æquãt, et pares faciũt, quo ad certitudinẽ et autoritatẽ. Sed inquis: Quare August. illos libros annumerat cæteris, et uocat canonicos? Respõdeo: Aug. hoc tãtũ agit, apocryphos illos libros, quos Hierõ. ita uocat, licet nõ sint eiusdẽ certitudinis et autoritatis, sicut reliq indubitati scri

turæ libri: non tamen simpliciter esse abiectos & damnatos, sicut reliqua adulterina & falsa scripta, sed receptos esse in numerum sacræ Scripturæ: ea tamen lege & conditione, sicut suprà ex Hieronymo & Cypriano dictum est. Illud uerò & nos libēter concedimus & docemus.

Altera abiectio est ex Hieronymo, qui inquit: Epistola Iacobi, paulatim procedente tempore, authoritatem obtinuit. Et de Epistola Iudæ inquit: authoritatē uetustate iam & usu meruit, & inter sanctas Scripturas computatur. Dicit etiam synodum Nicenā, librū Iudith in numero sanctarū Scripturarum cōputasse. Sed quia de Hieronymi sententia, absq; omni ambiguitate constat, facilis est respōsio. Est enim Hieronymo discrimē inter hæc duo: Cōputari inter Scripturas, et recipi inter Scripturas canonicas. De Iudith.n. dicit in Præfatione, quòd cōputetur in numero sanctarū Scripturarū. Sed in præfatiōe librorū Salomonis inquit: Iudith, Tobiæ & Machabæorum libros legit quidē Ecclesia, sed eos inter canonicas Scripturas non recipit. Et ipse Hieronymus, quomodo hæc intelligi uelit, diserté explicat, cū inquit: Legit hæc Ecclesia ad ædificationē plebis, non ad authoritatē dogmatū Ecclesiasticorū confirmandā. Itē illorū authoritas ad roborāda illa quæ in cōtentionē ueniūt, minus idonea iudicatur. Manet igitur & iuxta Augustinū et Hieronymū, sententia antiquitatis fixa & firma.

Ita etiam

Ita etiam Euſeb.lib.2.cap.23.de epiſtola Iacobi & Iudæ inquit: Attamē ſcimus & iſtas cum reliquis, in plurimis Eccleſijs δεδημοσιευμένας publicè legi,etc. Sed inde non ſequitur,canonicam ipſis tributam fuiſſe authoritatē.Nam & de paſtore Hermæ,eodem uocabulo utitur Euſeb.lib.3.ca.3.

Quod igitur ad rem ipſam attinet, idē ſentit et dicit Auguſtinus de libris Scripturæ, quod reliqui ante ipſum ueteres ſcriptores:niſi quòd nō iiſdem uocabulis,nec eodē modo utitur.Latius enim accipit uocabulū Canonicorū,quàm Hieronymus.Apocrypha etiā aliter intelligit quàm Hieronymus. Et ex diuiſione Euſebij trimembri,quòd ſcilicet quidā libri ſint legitimi,quidā de quib.dubitatū fuit,quibus adulterini & falſi:Auguſtinus facit bimembrē diuiſionē,quoſdam libros eſſe Canonicos, quoſdā apocryphos.Et tamen illos quos uocat canonicos, rurſus non obſcurè diſtinguit:quoſdam ſcilicet ab omnibus accipi Eccleſijs, quoſdam non ab omnibus, quos ſobriè uult legi. Quòd ſi Pontificij de rebus ipſis ita ſentirent,de uerbis aut uocabulis nō magnoperè pugnaremus.Sed uolunt ad confirmationem dogmatū,& ad roboranda illa quæ in contentionem ueniunt,eandem & omnino parem eſſe authoritatem omnium librorum qui in uulgata Latina editione Bibliorum habentur. Et hoc eſt quod impugnamus,quodq; cum iudicio totius antiquitatis pugnare dicimus.

Constitutis autem rebus, de uerbis quidem seu uocabulis non temerè est pugnandum, utile tamen est, uocabula habere maximè ꝓpria, quæ res ipsas perspicuè & sine ambiguitate significent & explicent. Hieronymus uocat libros canonicos, qui sunt legitimi & indubitati: de quibus uerò dubitatum fuit, uocat apocryphos. Augustinus utrosq; uno uocabulo appellat Canonicos. Hieronymus apocryphos appellat, tam eos de quibus dubitatum fuit, quàm adulterinos et falsos. Ita in prologo Galeato inquit: Vt scire ualeamus, quicquid extra hoc est, inter apocrypha esse ponendum: ut Syrach, Iudith, Tobiam &c. Et in præfatione in Euangelistas, inquit: Apocryphorum nænias, mortuis magis hæreticis, quàm Ecclesiasticis uiuis canendas. Augustinus uerò per apocrypha tantum intelligit adulterina & falsa.

Varius igitur & diuersus est horũ uocabulorũ usus: sed si de proprietate quæritur, facilis est dijudicatio. Ipsa enim appellationis emphasis & proprietas indicat, libros illos nõ propriè uocari canonicos, qui leguntur quidẽ in Ecclesijs, sed non ad cõfirmandam ex his fidei autoritatem: & quorũ autoritas non idonea iudicatur, ad roboranda ea quæ in contentionem ueniunt. Conuenit enim appellatio propriè ad illos libros, qui sunt canon dogmatum & fidei. ἀπόκρυφοι propriè uocãtur illi libri, quorum occulta origo nõ claruit illis, quorum testifica-

testificatione authoritas uerarum Scripturarũ ad nos peruenit: sicut inquit Augustinus de Ciuit. li. 15. cap. 23. Et contra Faustum lib. 11. cap. 2. dicit, uocari apocryphos, qui nulla testificationis luce declarati & prolati sunt. Hæc explicatio appellationis, rectè conuenit ad illos libros, qui in uulgatis editionibus habentur quidem, sed non sunt in Canone, sicut Hieronymus loquitur: propterea quòd non satis certis testificationibus constitit, an essent à prophetis uel Apostolis siue editi, siue comprobati. Ad tertiũ genus scriptorum, quæ adulterina & falsa sunt, siue hæc siue alia appellatio accommodetur, nõ pugno: modò ipsarum rerũ distinctio, quæ necessaria est, retineatur & proponatur.

Eusebius habet uocabula ualde significãtia. Quæ enim Hieronymus appellat canonica scripta, ea Eusebius uocat γνήσια ἐνδιάθηκα, καθολικὰ, ἀναμφίλεκτα, ὁμολογουμένα: hoc est, genuina, germana, legitima, testamentaria, catholica, sine contradictione & dubitatione certa, et ab omnibus confessa.

Ea uerò quæ leguntur quidem in Ecclesijs, sed tamen non sunt in Canone, sicut Hieronymus inquit, Eusebius uocat ἀμφίλεκτα: de quibus dubitatum fuit, siue quibus contradictum fuit. Vocat etiam non legitima, non testamẽtaria, &c. Reliqua uerò uocat adulterina, absurda, & impia.

DE VERSIONE SEV TRANSLAtione Scripturæ in alias linguas.

SECVNDVM DECRETVM SYNOdi Tridentinę 4. Sessionis.

INsuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parũ utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex multis Latinis editionibus quæ circumferuntur sacrorum librorum, quæ nam pro authentica habenda sit, innotescat: statuit & declarat, ut hæc ipsa uetus & uulgata editio, quæ lõgo tot seculorum usu in Ecclesia ipsa probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationib. aut expositionibus, pro authentica habeatur: & quòd eam nemo reijcere quouis prætextu audeat, uel præsumat.

Examen.

Examen.

In hoc ſecundo decreto 4. Seßionis de uerſionibus ſeu translationibus ſacrorũ librorum, duo ſunt notanda. 1. Quia tantum de Latinis editionibus diſputant: obliquè igitur, quod aliàs apertè faciunt, damnãt, ſi in alias uernaculas & populares linguas Scriptura transferatur. 2. Solam ueterem & uulgatam Latinam editionem ita faciũt authenticam, ut nemo eam in prædicationibus, lectionibus, diſputationibus aut expoſitionibus reijcere quouis prætextu audeat, uel præſumat. Hæc ſunt examinanda. Et iudicium non eſt obſcurum, ſi origo uerſionum conſideretur. Deus primùm doctrinam cœleſtem lingua Hebraica patefecit. Ante diluuium enim illa unica & ſola lingua fuit totius generis humani, & illius linguæ literis poſtea doctrinam ſuam conſcribi curauit: quia Hebræa lingua, matrix eſt omniũ aliarum linguarum, ſicut Hieronymus inquit in 13. cap. Sophoniæ. Et licet facta eſt poſtea confuſio linguarum, Gen. 11. uidetur tamẽ fuiſſe primis illis temporibus talis quædam cognatio ſeu affinitas, quòd Abraham in Chaldæa, Aegypto & Chanaan ſine interprete loquitur, & alios intelligit. Et Gen. 31. aceruum teſtimonij aliter Laban patria lingua appellat, aliter Iacob: uterq; tamen alterum intelligit. Et filiæ Laban imponunt filijs nomina Hebraica, cum in ipſa adhuc Syria eſſent. Ita Gen. 41. Ioſeph in Aegypto per interpretem loquitur fratribus: fu-

isse tamen adhuc magnam cognationem cum lingua Hebraica, ostēdit appellatio אַבְרֵךְ quam Pharao Iosepho imposuit. Idem etiam ostendit nomen Mosis מֹשֶׁה quòd filia Pharaonis ipsi imposuit, addita ratione appellationis. Et amici Iob ex diuersis partibus uenientes, Hebraicè cum Iob disputant. Deuteronomium uigintiocto, ubi minatur hostes ex longinquis regionibus uenturos, inquit: Cuius linguam intelligere non poteris. Potuerunt igitur tunc propter affinitatem linguarum, ab alijs etiam legi & intelligi, quæ Deus lingua Hebraica tradebat, & conscribi curabat. Neque enim ita Deus Scripturam tradidit, ut tanquam ad folia Sibyllæ nemini, aut perpaucis ad eius lectionem aditus patêret. Sed propter hanc ipsam causam, ut ab aliarum etiam linguarum hominibus legi posset Scriptura, uentū est postea ad uersiones siue translationes. Cum enim progressu temporis, affinitas quæ reliquis linguis cum Hebræa hactenus intercesserat, corrupta esset, ita ut Hebraica non amplius ab alijs intelligerentur: tandem in alias linguas quæ tunc usitatæ erant, & præ reliquis latè patebāt, trāsferri cœpit Scriptura sacra: idq; ideo, ut non tantum ab Hebraicè peritis, sed ab alijs etiam hominibus legi & intelligi possent, quæ omnium salutem complectebantur. Ita Daniel & Ezras cœperunt Chaldaico idiotismo quædam conscribere. Postea in linguam Syraicam seu Chaldai-

cam

eam tota Scriptura ueteris Testamēti translata est. illa enim lingua in multis tunc terris & populis latè patebat. Ita cum propter Græcorum monarchiam, lingua Græca in plerisq; terris & populis usitata & nota esse cœpisset, translata est Scriptura ueteris Testamenti in Græcam linguam. Et Christus uerbis Scripturæ in Syriaco idiotismo in cruce usus est. Apostoli etiam Græca translatione ueteris Testamenti plerunque usi sunt. Institutum igitur transferendi sacros libros in alias linguas uernaculas & populares, comprobatum est ab ipso filio Dei, & ab Apostolis. Neq; enim unam aliquam linguam Deus ita dedicauit sacræ Scripturæ, ut nephas sit eam transferri in alias uernaculas & populares linguas: unde ab omnibus legi et intelligi possint, quæ de doctrina cœlesti, literis, uel Hebraicis uel Græcis consignare uoluit Deus, qui uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionē ueritatis peruenire. Ita Eunuchus Aethiopissæ, Act. 8. legit prophetā Isaiā, nō in lingua Hebraica, sed in trāslatione Græca. Vult ergo Deus sacram Scripturam legi & intelligi, ab aliarū etiā linguarū hominibus: utq; illud fieri posset, factæ sunt trāslationes in illas linguas, quarum usus tunc latißimè patebat non inter doctos tantū, sed alios etiā: qualis erat Syriaca & Græca. Hoc & Augustinus agnoscit, de doctrina Christ. li. 2. ca. 6. ita enim inquit: Ex quo factū est, ut etiā Scriptura diuina, qua tantis morbis humanarū

uolũtatum ſubuenitur, ab una lingua profecta, quæ opportunè potuit, per orbem terrarum diſſeminari, per uarias interpretũ linguas, longè lateq; diffuſa, innoteſceret Gentibus ad ſalutem: quam legentes nihil aliud appetunt, quàm cognitionem, uoluntatemq; illorum à quibus conſcripta eſt inuenire, & per illas uoluntatem Dei, ſecundum quam tales homines locutos eſſe credimus.

Nouum uerò Teſtamentum, ſicut uulgò nunc loquimur, miſſo Spiritu ſancto in die Pentecoſtes, inchoatum, & quaſi dedicatũ eſt diuerſarum, & poſtea omniũ Gentium linguis, ad quas ſalus illa pertinebat. Sicut enim linguarum confuſione puritas doctrinæ diuinitùs patefactæ, amiſſa & deprauata fuerat: ita Spiritus ſanctus per diuerſitatem linguarum cunctarum, Gentes in unitatem fidei rurſus per Apoſtolos congregauit. Et quidem ideo dedit donum linguarum, ut doctrina noui Teſtamenti, nõ quibuſdam tantũ populis in una aut altera lingua, ſed omnibus gentibus quæ ſub cœlo ſunt, tradi & proponi poſſet illa lingua, quã intelligere poſſent. Scripturam uerò noui Teſtamenti Deus Græcis literis tradi uoluit, propterea quòd eius tunc uſus latiſsimè patebat: ſicut ex Ciceronis oratione pro Archia colligi poteſt. Inquit enim: Si quis minorẽ putat gloriæ fructum ex Græcis uerſib. percipi, quàm ex Latinis, uehementer errat, propterea quòd Græca leguntur in omnibus ferè Gentibus, Latina ſuis

finibus

finibus exiguis ſanè continentur.

Et in Oriente, ubi Græca lingua diu manſit uernacula & popularis, Patres Græcè locuti ſunt Eccleſijs, populus in Græca lingua legit ſacram Scripturam: ſicut Chryſoſtomus ſæpiſsimè laicos hortatur ad lectionem ſacræ Scripturæ. quod facilè fieri poterat, quia Græca lingua tunc adhuc uernacula & popularis erat.

In Occidente uerò, ubi unà cum imperio Romano, etiam Latinæ linguæ uſus latè in populis propagabatur, cœptæ ſunt fieri translationes ſacræ Scripturæ in linguam Latinã. Et Auguſtinus de doctrina Chriſtiana lib. 2. cap. 11. inquit: Qui Scripturas ex Hebræa lingua in Græcam uerterunt linguam, numerari poſſunt: Latini autem interpretes, nullo modo. Vt enim cuiq; primis fidei temporibus in manus uenit codex Græcus, & aliquantulum facultatis ſibimet, utriuſq; linguæ habere uidebatur, auſus eſt interpretari, &c. Ita Auguſtinus Eccleſiæ ſuæ Latinè locutus eſt, & populus Latinè legit Scripturam, Latinè cantauit Pſalmos: erant enim Latinæ linguæ homines.

Factæ igitur ſunt ſemper translationes Scripturæ ſacræ in illas linguas, quarũ uſus popularis erat, & latiſsimè patebat, non inter doctos tantùm, uerum etiam inter alios.

Poſtquam igitur iam linguæ Latinæ uſus deſijt eſſe uernaculus & popularis, quæſtio eſt: An liceat ſacram

sacram Scripturam transferre ex suis fontibus in illas linguas, quae hoc tempore in nostris regionibus usitatae sunt, & latè patent. Hoc institutum Pontificij non tantum damnant, sed ferro & flamma persequuntur, dimicantes tantum pro Latina uersione. Sed quid de barbarica illa tyrannide sentiendum sit, ex his quae diximus manifestum est. ubi enim Deus patefecit, tantam esse Latinae linguae dignitatem, ut in ea sola legenda sit sacra Scriptura? Maior certè esset dignitas Hebraicae & Graecae linguae, in quibus originaliter scripti sunt libri sacri. Quare igitur non contendunt potius, in solis illis linguis legendam esse sacram Scripturam? Sed forsan ideo hoc fit, quia maior ipsorum pars cum Accursio dicit: Graeca sunt, legi non possunt. Certè Deus non uult doctrinam suam tantum Latinè hominibus notam esse. Si ergo mandatum Dei est, doctrinam noui Testamenti omnium linguarum Gentibus tradere & proponere, ita ut intelligere poßint: illud profectò fieri non potest, nisi doctrina Scripturae docendo transferatur in illas linguas, quae notae sunt populis quibus praedicandus est Christus: nisi forsan statuere uelint, Latinae tantum linguae hominibus annunciandum esse Euangelium. Doctrina enim Euangelij ex Scriptura praedicanda est. In praedicando autem, nō utendum est lingua, quae ignota est illis quibus praedicatur, 1 Cor. 14. Ergo uerba & sententiae Scriptu-

Scripturæ, transferendæ sunt in linguas, quæ notæ & usitatæ sunt illis quibus prædicatur. Quid autem interest, siue uoce, siue scripto fiat uersio siue translatio? Si enim omnino piaculum est, Scripturam transferre in populares linguas: ergo neq; Euangeliū ex Scriptura doceri & tradi poterit, lingua uulgari.

Sed nō memineram, Pontificiorum fidem extra & præter Scripturam consistere. possunt igitur docere sine Scripturæ translatione in linguas uulgares. Sed ad rem. Cum non abhorreant, quando sententiæ quædam Scripturæ docendo transferantur in uulgares linguas: hoc tamen damnant, si tota Scriptura uersione scripta ita transferatur. Quare autem hoc? nisi quòd uolunt hanc sibi licentiam reseruare, ut quicquid libet, & quantum libet, populo proponant: cui incumbat necessitas credendi, sine ulla dijudicatione. Vident autem hanc licentiam non fore integram, si populus ipse Scripturā in lingua uulgari & nota legere possit. Hæc est illa Helena, hinc illæ lachrymæ.

Quod enim prætendunt, maiestatem Scripturæ inquinari, si in barbaras linguas transferatur, nugæ sunt. Quæ enim est Latinæ linguæ sanctitas? (non loquor iam de elegantia.)

Et certè non uiolata fuit doctrinæ cœlestis maiestas, quādo in Pētecoste uarijs barbaris linguis tradita et proposita fuit. Ergo nec uersione in quācunq;

linguam,

linguam, quantumuis habeatur barbara, inquinabitur, si uersio sit uera & sana. Omnium enim Gentium linguæ à Spiritu sancto dedicatæ sunt, ut sonent magnalia Dei, Act. 2. Ro. 14. Isa. 66. Ita Hieronymus alicubi testatur, se in linguam Dalmaticam uertisse Scripturam.

Verè igitur Antichristi tyrannis est, homines innocentes tantum propter uersiones Scripturæ in linguas uulgares, necare. Non loquor autem de uersionibus, si quæ sunt prauæ, & non respondentes fontibus.

Alterum caput huius decreti, est de ueteri et uulgata Latina editione: quam nos sanè simpliciter & in totũ nec reijcimus, nec damnamus (debetur enim sua laus, quisq; fuit uetus ille interpres: multa enim sunt non malè reddita.) Et utile est, extare certam aliquam uersionem, quæ in citationibus allegetur: ita ut tamen uocabulorum emphasis, & sententiæ proprietas ex ipsis fontibus iudicetur: ad quos omnino recurrendum est, sicubi minus rectè, commodè, et propriè interpres reddidisse uidetur. Hoc modo nos retinemus & usurpamus ueterem uersionẽ. Et si Tridentini decretores de ueteri uersione hoc tantum agerent, nulla inter nos esset dissensio. Sed his non contenti, flagitant ut uulgata illa uersio, sicut in ipsorum Ecclesia usitata est, pro authentica habeatur in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus aut expositionibus, ita ut

eam

eam nemo reijcere quouis prætextu ausit. Sed quid, si ea quæ in fontibus sunt siue Hebraicis, *siue Græcis, uulgata illa editio non rectè, commodè & propriè reddidit? Si librariorum uel inscitia, uel incuria quædam sunt mutata, mutilata uel addita, num licebit à ueteri editione discedere, & ad fontes recurrere?* Num *licebit fontes præferre riuulis? & si qua in uulgata illa uersione malè reddita, mutata, mutilata & addita sunt, ita ut à fontibus dissentiant: num licebit ea, si quis odiosius urgeat, reijcere?* Respondent Tridentini *patres:* Vuulgatam *editionem nemo reijcere, quouis prætextu audeat, uel præsumat. Hoc uerò non est tolerandum in* Ecclesia, *ut pro ijs quæ* Spiritus *sanctus in fontibus* Hebraicis *&* Græcis *scripsit, ea quæ ab interprete uitiosè reddita, uel à librarijs mutata, mutilata & addita sunt, tanquam authentica nobis obtrudantur: & quidem ita, ut non liceat inspectis fontibus ea reijcere.*

Græci interpretes, inquit Augustinus, *numerari possunt:* Latini *uerò, nullo modo. Si igitur de antiquitate* Latinæ *uersionis contenditur, illa certè quæ nunc uulgata est, non erit antiquissima: tribuitur enim* Hieronymo *in libris ueteris* Testamenti. Et *tamen ipse* Hieronymus, *in* Hebraicis *quæstionibus multa aliter reddit & interpretatur, quàm nunc legimus in uulgata editione.* Extat Hieronymi *uersio in* Psalterio *&*

σφάλματα, hominum additiones & mutilationes, pro uerbo Dei acceptabimus: nec liberum erit ipsis puris fontibus plus credere, quàm cœnosis & lutulentis riuulis.

Augustinus certè de Doctrina Christ. libro secundo, capite undecimo, inquit: Latinæ linguæ homines, duabus alijs ad Scripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa scilicet & Græca, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita uarietas. Capite duodecimo: Quis interpretum uera secutus sit, nisi exemplaria linguæ præcedentis legantur, incertum est. Cap. decimoquinto: Libros noui Testamenti, siquid in Latinis uarietatibus titubat, Græcis cedere oportere, non est dubium. Idem Epistola 59. Vocabula secundum Græcum eloquiū discernenda sunt. Nam nostri interpretes uix reperiuntur, qui ea diligenter & scienter transferre curauerint.

De sermone Domini in monte libro primo, fatetur exemplaribus Græcis maiorem adhibendam esse fidem, quàm Latinis.

Contra Faustum lib. 11. cap. 2. Confugiendum est ad exēplaria ueriora uel pluriū codicum, uel antiquiorum, uel linguæ præcedētis, unde hoc in aliam linguam interpretatum est.

De uera religione: Locutio diuinarū scripturarū secūdum cuiusq; linguæ proprietatē accipiēda est.

Et

Et in Decretis dist.9.citatur hæc Augustini sententia: Vt ueterum librorum fides, de Hebræis uoluminibus examinanda est: ita nouorum ueritas, Græci sermonis normam desiderat.

Hoc modo Apostoli usurparũt quidem, & allegarunt uulgatam tunc LXX. interpretum editionem, quia tunc in omnium manibus erat: nõ autem authenticam ipsam fecerunt contra ipsos fontes, sed emphasin & proprietatẽ sententiæ ex ipsis fontibus sumpserunt, sicubi interpretes ab illis discesserant: sicut Hieronymus multis exemplis hoc ostendit. Et hæc est uera & Apostolica ratio utendi uersionibus: quod diligenter notandum est.

Sed Pontificij nec Apostolos, nec Patres, nec sua ipsorum decreta curant, modò statũ regni sui quoquo modo retinere & conseruare poßint. Ita uersionem Erasmi, quam Leo X. approbârat, Paulus IIII. retulit in Catalogum librorum damnatorum. Et dignũ est obseruatione, quòd in illo catalogo omnes editiones Bibliorum etiam ueteris interpretis, in quibus uel manifestißima quædam uulgatæ editionis errata sunt emendata, damnantur. Et inde manifestum esse potest, quid Tridentini quærant hoc suo decreto.

Non aũt nulla est causa, quare tã acriter & pertinaciter eo modo sicut dictum est, pro erratis uulgatæ editionis dimicent. In multis enim locis transformata est ad dogmata Põtificia. Et sicut Albertus

Constitutis autem rebus, de uerbis quidem seu uocabulis non temerè est pugnandum, utile tamen est, uocabula habere maximè ꝓpria, quæ res ipsas perspicuè & sine ambiguitate significent & explicent. Hieronymus uocat libros canonicos, qui sunt legitimi & indubitati: de quibus uerò dubitatum fuit, uocat apocryphos. Augustinus utrosq; uno uocabulo appellat Canonicos. Hieronymus apocryphos appellat, tam eos de quibus dubitatum fuit, quàm adulterinos et falsos. Ita in prologo Galeato inquit; Vt scire ualeamus, quicquid extra hoc est, inter apocrypha esse ponendum: ut Syrach, Iudith, Tobiam &c. Et in præfatione in Euangelistas, inquit: Apocryphorum nænias, mortuis magis hæreticis, quàm Ecclesiasticis uiuis canendas. Augustinus uerò per apocrypha tantum intelligit adulterina & falsa.

Varius igitur & diuersus est horũ uocabulorũ usus: sed si de proprietate quæritur, facilis est diiudicatio. Ipsa enim appellationis emphasis & proprietas indicat, libros illos nõ propriè uocari canonicos, qui leguntur quidẽ in Ecclesijs, sed non ad cõfirmandam ex his fidei autoritatem: & quorũ autoritas non idonea iudicatur, ad roboranda ea quæ in contentionem ueniunt. Conuenit enim appellatio propriè ad illos libros, qui sunt canon dogmatum & fidei. ἀπόκρυφοι propriè uocãtur illi libri, quorum occulta origo nõ claruit illis, quorum

testifica-

testificatione authoritas uerarum Scripturarũ ad nos peruenit: sicut inquit Augustinus de Ciuit. li. 15. cap. 23. Et contra Faustum lib. 11. cap. 2. dicit, uocari apocryphos, qui nulla testificationis luce declarati & prolati sunt. Hæc explicatio appellationis, rectè conuenit ad illos libros, qui in uulgatis editionibus habentur quidem, sed non sunt in Canone, sicut Hieronymus loquitur: propterea quòd non satis certis testificationibus constitit, an essent à prophetis uel Apostolis siue editi, siue comprobati. Ad tertiũ genus scriptorum, quæ adulterina & falsa sunt, siue hæc siue alia appellatio accommodetur, nõ pugno: modò ipsarum rerũ distinctio, quæ necessaria est, retineatur & proponatur.

Eusebius habet uocabula ualde significãtia. Quæ enim Hieronymus appellat canonica scripta, ea Eusebius uocat γνήσια ἐνδιάθηκα, καθολικὰ, ἀναμφίλεκτα, ὁμολογουμένα: hoc est, genuina, germana, legitima, testamentaria, catholica, sine contradictione & dubitatione certa, et ab omnibus confessa.

Ea uerò quæ leguntur quidem in Ecclesijs, sed tamen non sunt in Canone, sicut Hieronymus inquit, Eusebius uocat ἀμφίλεκτα: de quibus dubitatum fuit, siue quibus contradictum fuit. Vocat etiam non legitima, non testamẽtaria, &c. Reliqua uerò uocat adulterina, absurda, & impia.

DE VERSIONE SEV TRANSLAlatione Scripturæ in alias linguas.

SECVNDVM DECRETVM SYNOdi Tridentinæ 4. Sessionis.

INsuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parũ utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex multis Latinis editionibus quæ circumferuntur sacrorum librorum, quǽnam pro authentica habenda sit, innotescat: statuit & declarat, ut hæc ipsa uetus & uulgata editio, quæ lõgo tot seculorum usu in Ecclesia ipsa probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationib. aut expositionibus, pro authentica habeatur: & quòd eam nemo reijcere quouis prætextu audeat, uel præsumat.

Examen.

Examen.

In hoc secundo decreto 4. Sessionis de uersionibus seu translationibus sacrorũ librorum, duo sunt notanda. 1. Quia tantum de Latinis editionibus disputant: obliquè igitur, quod aliàs apertè faciunt, damnãt, si in alias uernaculas & populares linguas Scriptura transferatur. 2. Solam ueterem & uulgatam Latinam editionem ita faciũt authenticam, ut nemo eam in prædicationibus, lectionibus, disputationibus aut expositionibus reijcere quouis prætextu audeat, uel præsumat. Hæc sunt examinanda. Et iudicium non est obscurum, si origo uersionum consideretur. Deus primùm doctrinam cœlestem lingua Hebraica patefecit. Ante diluuium enim illa unica & sola lingua fuit totius generis humani, & illius linguæ literis postea doctrinam suam conscribi curauit: quia Hebræa lingua, matrix est omniũ aliarum linguarum, sicut Hieronymus inquit in 13. cap. Sophoniæ. Et licet facta est postea confusio linguarum, Gen. 11. uidetur tamẽ fuisse primis illis temporibus talis quædam cognatio seu affinitas, quòd Abraham in Chaldæa, Aegypto & Chanaan sine interprete loquitur, & alios intelligit. Et Gen. 31. aceruum testimonij aliter Laban patria lingua appellat, aliter Iacob: uterq; tamen alterum intelligit. Et filiæ Laban imponunt filijs nomina Hebraica, cum in ipsa adhuc Syria essent. Ita Gen. 41. Ioseph in Aegypto per interpretem loquitur fratribus: fu-

isse tamen adhuc magnam cognationem cum lingua Hebraica,*ostēdit appellatio* אַבְרֵךְ *quam Pharao* Iosepho *imposuit. Idem etiam ostendit nomen* Mosis מֹשֶׁה *quòd filia* Pharaonis *ipsi imposuit, addita ratione appellationis.* Et *amici* Iob *ex diuersis partibus uenientes*, Hebraicè *cum* Iob *disputant*. Deuteronomium *uigintiocto, ubi minatur hostes ex longinquis regionibus uenturos, inquit: Cuius linguam intelligere non poteris. Potuerunt igitur tunc propter affinitatem linguarum, ab alijs etiam legi & intelligi, quæ* Deus *lingua* Hebraica *tradebat, & conscribi curabat.* Neque *enim ita* Deus *Scripturam tradidit, ut tanquam ad folia Sibyllæ nemini, aut perpaucis ad eius lectionem aditus patêret. Sed propter hanc ipsam causam, ut ab aliarum etiam linguarum hominibus legi posset Scriptura, uentū est postea ad uersiones siue translationes. Cum enim progressu temporis, affinitas quæ reliquis linguis cum* Hebræa *hactenus intercesserat, corrupta esset, ita ut* Hebraica *non amplius ab alijs intelligerentur: tandem in alias linguas quæ tunc usitatæ erant, & præ reliquis latè patebāt, trāsferri cœpit Scriptura sacra: idq; ideo, ut non tantum ab* Hebraicè *peritis, sed ab alijs etiam hominibus legi & intelligi possent, quæ omnium salutem complectebantur.* Ita Daniel & Ezras *cœperunt* Chaldaico *idiotismo quædam conscribere.* Postea *in linguam* Syraicam *seu* Chaldai-

cam

cam tota Scriptura ueteris Testamẽti translata est. illa enim lingua in multis tunc terris & populis latè patebat. Ita cum propter Græcorum monarchiam, lingua Græca in plerisq; terris & populis usitata & nota esse cœpisset, translata est Scriptura ueteris Testamenti in Græcam linguam. Et Christus uerbis Scripturæ in Syriaco idiotismo in cruce usus est. Apostoli etiam Græca translatione ueteris Testamenti plerunque usi sunt. Institutum igitur transferendi sacros libros in alias linguas uernaculas & populares, comprobatum est ab ipso filio Dei, & ab Apostolis. Neq; enim unam aliquam linguam Deus ita dedicauit sacræ Scripturæ, ut nephas sit eam transferri in alias uernaculas & populares linguas: unde ab omnibus legi et intelligi possint, quæ de doctrina cœlesti, literis, uel Hebraicis uel Græcis consignare uoluit Deus, qui uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis peruenire. Ita Eunuchus Aethiopissæ, Act. 8. legit prophetã Isaiã, nõ in lingua Hebraica, sed in trãslatione Græca. Vult ergo Deus sacram Scripturam legi & intelligi, ab aliarũ etiã linguarũ hominibus: utq; illud fieri posset, factæ sunt trãslationes in illas linguas, quarum usus tunc latißimè patebat non inter doctos tantũ, sed alios etiã: qualis erat Syriaca & Græca. Hoc & Augustinus agnoscit, de doctrina Christ. li. 2. ca. 6. ita enim inquit: Ex quo factũ est, ut etiã Scriptura diuina, qua tantis morbis humanarũ

uolun-

uolũtatum subuenitur, ab una lingua profecta, quæ opportunè potuit, per orbem terrarum dissemina- ri, per uarias interpretũ linguas, longè lateq́; diffu- sa, innotesceret Gentibus ad salutem : quam legen- tes nihil aliud appetunt, quàm cognitionem, uolun- tatemq́; illorum à quibus conscripta est inuenire, & per illas uoluntatem Dei, secundum quam tales homines locutos esse credimus.

Nouum uerò Testamentum, sicut uulgò nunc lo quimur, misso Spiritu sancto in die Pentecostes, in- choatum, & quasi dedicatũ est diuersarum, & po- stea omniũ Gentium linguis, ad quas salus illa per- tinebat. Sicut enim linguarum confusione puritas doctrinæ diuinitùs patefactæ, amissa & deprauata fuerat: ita Spiritus sanctus per diuersitatem lingua rum cunctarum, Gentes in unitatem fidei rursus per Apostolos congregauit. Et quidem ideo dedit donum linguarum, ut doctrina noui Testamenti, nõ quibusdam tantũ populis in una aut altera lingua, sed omnibus gentibus quæ sub cœlo sunt, tradi & proponi posset illa lingua, quã intelligere possent. Scripturam uerò noui Testamenti Deus Græcis li- teris tradi uoluit, propterea quòd eius tunc usus la- tißimè patebat: sicut ex Ciceronis oratione pro Ar chia colligi potest. Inquit enim: Si quis minorẽ pu- tat gloriæ fructum ex Græcis uersib. percipi, quàm ex Latinis, uehementer errat, propterea quòd Græ ca leguntur in omnibus ferè Gentibus, Latina suis finibus

finibus exiguis sanè continentur.

Et in Oriente, ubi Græca lingua diu mansit uernacula & popularis, Patres Græcè locuti sunt Ecclesijs, populus in Græca lingua legit sacram Scripturam: sicut Chrysostomus sæpissimè laicos hortatur ad lectionem sacræ Scripturæ. quod facilè fieri poterat, quia Græca lingua tunc adhuc uernacula & popularis erat.

In Occidente uerò, ubi unà cum imperio Romano, etiam Latinæ linguæ usus latè in populis propagabatur, cœptæ sunt fieri translationes sacræ Scripturæ in linguam Latinã. Et Augustinus de doctrina Christiana lib. 2. cap. 11. inquit: Qui Scripturas ex Hebræa lingua in Græcam uerterunt linguam, numerari possunt: Latini autem interpretes, nullo modo. Vt enim cuiq; primis fidei temporibus in manus uenit codex Græcus, & aliquantulum facultatis sibimet, utriusq; linguæ habere uidebatur, ausus est interpretari, &c. Ita Augustinus Ecclesiæ suæ Latinè locutus est, & populus Latinè legit Scripturam, Latinè cantauit Psalmos: erant enim Latinæ linguæ homines.

Factæ igitur sunt semper translationes Scripturæ sacræ in illas linguas, quarũ usus popularis erat, & latissimè patebat, non inter doctos tantùm, uerumetiam inter alios.

Postquam igitur iam linguæ Latinæ usus desijt esse uernaculus & popularis, quæstio est: An liceat

sacram

ſacram Scripturam transferre ex ſuis fontibus in illas linguas, quæ hoc tempore in noſtris regionibus uſitatæ ſunt, & latè patent. Hoc inſtitutum Pontificij *non tantum damnant, ſed ferro & flamma perſequuntur, dimicantes tantum pro* Latina *uerſione. Sed quid de barbarica illa tyrannide ſentiendum ſit, ex his quæ diximus manifeſtum eſt. ubi enim* Deus *patefecit, tantam eſſe* Latinæ *linguæ dignitatem, ut in ea ſola legenda ſit ſacra* Scriptura? Maior *certè eſſet dignitas* Hebraicæ & Græcæ *linguæ, in quibus originaliter ſcripti ſunt libri ſacri.* Quare *igitur non contendunt potius, in ſolis illis linguis legendam eſſe ſacram* Scripturam? *Sed forſan ideo hoc fit, quia maior ipſorum pars cum* Accurſio *dicit:* Græca *ſunt, legi non poſſunt.* Certè Deus *non uult doctrinam ſuam tantum* Latinè *hominibus notam eſſe. Si ergo mandatum* Dei *eſt, doctrinam noui* Teſtamenti *omnium linguarum* Gentibus *tradere & proponere, ita ut intelligere poßint: illud profectò fieri non poteſt, niſi doctrina* Scripturæ *docendo transferatur in illas linguas, quæ notæ ſunt populis quibus prædicandus eſt* Chriſtus: *niſi forſan ſtatuere uelint,* Latinæ *tantum linguæ hominibus annunciandum eſſe* Euangelium. Doctrina *enim* Euangelij *ex* Scriptura *prædicanda eſt.* In *prædicando autem, nō utendum eſt lingua, quæ ignota eſt illis quibus prædicatur,* 1 Cor. 14. Ergo *uerba & ſententiæ*

Scriptu-

Scripturæ, transferendæ sunt in linguas, quæ notæ & usitatæ sunt illis quibus prædicatur. Quid autem interest, siue uoce, siue scripto fiat uersio siue translatio? Si enim omnino piaculum est, Scripturam transferre in populares linguas: ergo neq; Euangeliū ex Scriptura doceri & tradi poterit, lingua uulgari.

Sed nō memineram, Pontificiorum fidem extra & præter Scripturam consistere. possunt igitur docere sine Scripturæ translatione in linguas uulgares. Sed ad rem. Cum non abhorreant, quando sententiæ quædam Scripturæ docendo transferantur in uulgares linguas: hoc tamen damnant, si tota Scriptura uersione scripta ita transferatur. Quare autem hoc? nisi quòd uolunt hanc sibi licentiam reseruare, ut quicquid libet, & quantum libet, populo proponant: cui incumbat necessitas credendi, sine ulla dijudicatione. Vident autem hanc licentiam non fore integram, si populus ipse Scripturā in lingua uulgari & nota legere poßit. Hæc est illa Helena, hinc illæ lachrymæ.

Quod enim prætendunt, maiestatem Scripturæ inquinari, si in barbaras linguas transferatur, nugæ sunt. Quæ enim est Latinæ linguæ sanctitas? (non loquor iam de elegantia.)

Et certè non uiolata fuit doctrinæ cœlestis maiestas, quādo in Pētecoste uarijs barbaris linguis tradita et proposita fuit. Ergo nec uersione in quācunq; linguam,

linguam, quantumuis habeatur barbara, inquinabitur, si uersio sit uera & sana. Omnium enim Gentium linguæ à Spiritu sancto dedicatæ sunt, ut sonent magnalia Dei, Act. 2. Ro. 14. Isa. 66. Ita Hieronymus alicubi testatur, se in linguam Dalmaticam uertisse Scripturam.

Verè igitur Antichristi tyrannis est, homines innocentes tantum propter uersiones Scripturæ in linguas uulgares, necare. Non loquor autem de uersionibus, si quæ sunt prauæ, & non respondentes fontibus.

Alterum caput huius decreti, est de ueteri et uulgata Latina editione: quam nos sanè simpliciter & in totũ nec reijcimus, nec damnamus (debetur enim sua laus, quisq; fuit uetus ille interpres: multa enim sunt non malè reddita.) Et utile est, extare certam aliquam uersionem, quæ in citationibus allegetur: ita ut tamen uocabulorum emphasis, & sententiæ proprietas ex ipsis fontibus iudicetur: ad quos omnino recurrendum est, sicubi minus rectè, commodè, et propriè interpres reddidisse uidetur. Hoc modo nos retinemus & usurpamus ueterem uersionẽ. Et si Tridentini decretores de ueteri uersione hoc tantum agerent, nulla inter nos esset dissensio. Sed his non contenti, flagitant ut uulgata illa uersio, sicut in ipsorum Ecclesia usitata est, pro authentica habeatur in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus aut expositionibus, ita ut

eam

eam nemo reijcere quouis prætextu ausit. Sed quid, si ea quæ in fontibus sunt siue Hebraicis, siue Græcis, uulgata illa editio non rectè, commodè & propriè reddidit? Si librariorum uel inscitia, uel incuria quædam sunt mutata, mutilata uel addita, num licebit à ueteri editione discedere, & ad fontes recurrere? Num licebit fontes præferre riuulis? & si qua in uulgata illa uersione malè reddita, mutata, mutilata & addita sunt, ita ut à fontibus dissentiant: num licebit ea, si quis odiosius urgeat, reijcere? Respondent Tridentini patres: Vuulgatam editionem nemo reijcere, quouis prætextu audeat, uel præsumat. Hoc uerò non est tolerandum in Ecclesia, ut pro ijs quæ Spiritus sanctus in fontibus Hebraicis & Græcis scripsit, ea quæ ab interprete uitiosè reddita, uel à librarijs mutata, mutilata & addita sunt, tanquam authentica nobis obtrudantur: & quidem ita, ut non liceat inspectis fontibus ea reijcere.

Græci interpretes, inquit Augustinus, numerari possunt: Latini uerò, nullo modo. Si igitur de antiquitate Latinæ uersionis contenditur, illa certè quæ nunc uulgata est, non erit antiquissima: tribuitur enim Hieronymo in libris ueteris Testamenti. Et tamen ipse Hieronymus, in Hebraicis quæstionibus multa aliter reddit & interpretatur, quàm nunc legimus in uulgata editione. Extat Hieronymi uersio in Psalterio &

Ecclesiaste: sed in uulgata editione, longè alias habemus istorum librorum uersiones. Quatuor Euangelistas Hieronymus fatetur se collatione Græcorum codicum emendasse: & tamen interpretans Matthæum, quædam reprehēdit in uulgata editione, sicut & in epistolis Pauli. Et quid post Hieronymi tempora, librariorum dormitantium incuria, cum studia linguarum sepulta iacerent, uulgatæ editioni accidisse putamus? Certè negari nō potest, in uulgata Psalterij editione, in ualde multis locis, genuinam psalmorum sententiam nec rectè, nec cōmodè, nec propriè reddi, sed sæpe peregrinam sententiam obtrudi. Hoc adeò manifestum est, ut Lindanus etiam illud agnoscat. Nec arbitror Andradiū hoc negaturū, qui Hebraicæ linguæ cognitionem, præter rem sæpe ostentat.

In Syracide, quàm multæ integræ sententiæ sunt additæ, quæ in Græco planè non sunt: quædam transpositæ sunt, ex alijs in alios locos.

Gen. 9. mutilata est sententia: Qui effuderit sanguinem humanū, fundetur sanguis illius. Omissum enim est, Per hominem.

Ita Matt. 9. mutilata est pulcherrima sententia: Non ueni uocare iustos, sed peccores. ibi omissum est, Ad pœnitentiam.

Rom. 1. in fine planè mutata est sententia.

1. Ioh. 5. Apostolus ita scripserat: Hæc scribo uobis qui creditis in nomen filij Dei, ut sciatis quoniam

niam uitam æternam habetis, & ut credatis in nomen filij Dei. *Vulgata uerò editio legit:*

Hæc scribo uobis, ut sciatis quoniam uitã habetis æternam, qui creditis in nomine filij Dei.

Rom.4. *ubi Paulus dicit, Abrahamũ non ex operibus iustificatũ: additum est, Operibus legis: ut scilicet de ceremonialibus philosophari possent.*

Rom. 11. *planè omissa siue expuncta est illa sententia: Si ex operibus, iam non amplius est gratia, alioquin opus non esset amplius opus.*

Quàm multa indocti librarij deprauarunt, quæ nũc in tẽplis Põtificiorũ pro authẽticis sine intellectu leguntur. ut Ioelis 2. *Præstabilis super malicia.*

1. *Ezre* 9. *pro paxillus: posuerunt, pax illius: pro sepem, spem.*

Iud. 11. *ex altera matre: fecerunt, adulteram matrem.* Psal. 131. *ex uictu: fecerunt, uiduam.*

1. Reg. 19. *pro cecidit: legunt, cecinit. item ex lapidibus sacculi: fecerunt, lapides seculi, &c.*

Et quid opus est in re manifesta multis uerbis? Extant multa talia loca, iustis scriptis notata à Valla, *Stapulensi, Erasmo, &c.*

Et tamẽ tãta est Põtificiæ cõgregationis impudẽtia, ut nõ uereãtur sine ulla exceptione statuere, uulgatã editionẽ nõ esse reijciẽdã, ne ullo quidẽ prætextu: etiãsi scilicet uitiosè quædã sint reddita, quædã mutata, mutilata et addita, ita ut cũ fontibus nõ consentiant. Ita scilicet interpretis errata, librariorum

σφάλματα, hominum additiones & mutilationes, pro uerbo Dei acceptabimus: nec liberum erit ipsis puris fontibus plus credere, quàm cœnosis & lutulentis riuulis.

Augustinus certè de Doctrina Christ. libro secundo, capite undecimo, inquit: *Latinæ linguæ homines, duabus alijs ad Scripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa scilicet & Græca, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita uarietas.* Capite duodecimo: *Quis interpretum uera secutus sit, nisi exemplaria linguæ præcedentis legantur, incertum est.* Cap. decimoquinto: *Libros noui Testamenti, siquid in Latinis uarietatibus titubat, Græcis cedere oportere, non est dubium.* Idem Epistola 59. *Vocabula secundum Græcum eloquiũ discernenda sunt. Nam nostri interpretes uix reperiuntur, qui ea diligenter & scienter transferre curauerint.*

De sermone Domini in monte libro primo, fatetur exemplaribus Græcis maiorem adhibendam esse fidem, quàm Latinis.

Contra Faustum lib. 11. cap. 2. *Confugiendum est ad exẽplaria ueriora uel pluriũ codicum, uel antiquiorum, uel linguæ præcedẽtis, unde hoc in aliam linguam interpretatum est.*

De uera religione: *Locutio diuinarũ scripturarũ secũdum cuiusq; linguæ proprietatẽ accipiẽda est.*

Et

Et in Decretis dist.9.citatur hæc Augustini sententia: Vt ueterum librorum fides, de Hebræis uoluminibus examinanda est: ita nouorum ueritas, Græci sermonis normam desiderat.

Hoc modo Apostoli usurparũt quidem, & allegarunt uulgatam tunc LXX. interpretum editionem, quia tunc in omnium manibus erat: nõ autem authenticam ipsam fecerunt contra ipsos fontes, sed emphasin & proprietatẽ sententiæ ex ipsis fontibus sumpserunt, sicubi interpretes ab illis discesserant: sicut Hieronymus multis exemplis hoc ostendit. Et hæc est uera & Apostolica ratio utendi uersionibus: quod diligenter notandum est.

Sed Pontificij nec Apostolos, nec Patres, nec sua ipsorum decreta curant, modò statũ regni sui quoquo modo retinere & conseruare poßint. Ita uersionem Erasmi, quam Leo X. approbârat, Paulus IIII. retulit in Catalogum librorum damnatorum. Et dignũ est obseruatione, quòd in illo catalogo omnes editiones Bibliorum etiam ueteris interpretis, in quibus uel manifestißima quædam uulgatæ editionis errata sunt emendata, damnantur. Et inde manifestum esse potest, quid Tridentini quærant hoc suo decreto.

Non aũt nulla est causa, quare tã acriter & pertinaciter eo modo sicut dictum est, pro erratis uulgatæ editionis dimicent. In multis enim locis transformata est ad dogmata Põtificia. Et sicut Albertus

Ingolstadiēsis Ecebolus dicit: In ueteri litera uulgatæ editionis latent multa mysteria fidei, scilicet Pōtificiæ: ut intercessio & patrocinium Mariæ probari potest ex illa deprauatione Gen. 3. Ipsa cōteret caput serpētis. Quā falsationē Colonienses etiā Iosepho in publica editione affirmare non sunt ueriti, abutētes corrupta Ruffini interpretatione: cū Iosephus in Græca lingua nihil tale habeat. Et cùm Hebræus, Chaldæus, Græcus, et tota antiquitas hūc textū legat & interpretetur de ipso semine: tā perfricta tamē est frons Thaidis Babylonicæ, ut amasios eius, huius tam crassæ impudentiæ, ne in clarissima quidem luce pudeat.

Sacrificiū Missæ probāt ex eo, quòd uetus trāslatio habet Melchisedech obtulit panē & uinum, erat enim sacerdos: cùm Hebræus nec uerbum oblationis, nec coniunctionem rationalem ibi habeat.

Peccatum originis possunt extenuare inde, quòd ubi Deus dicit, Figmentum cordis est tantum malū: ibi uetus uersio habet, Cogitatio cordis humani intenta seu prona est ad malū. Inuocationē sanctorū probāt inde, quia Iob. 5. uulgata editio habet: Voca si est qui tibi respōdeat, et ad aliquē sanctorū cōuertere. Et Psal. 150. Laudate Dominū in sanctis.

Dubitationē fidei de remissione peccatorū, possunt probare, quia Syrach. 5. textus ita deprauatus est: De peccato ꝓpiciato noli esse sine metu. Et Eccle. 9. Nescit homo, utrū amore uel odio dignus sit.

Quòd

Quòd omnia quæ in cōcilijs suis statuūt, accipiēda sint pro oraculis Spiritus sancti, possunt probare ex deprauatione textus in uulgata editione, Io. 14. Spiritus sanctus suggeret uobis omnia, quæcūq; dixero uobis. Græca uerò habent, εἶπον ὑμῖν, Quæcunq; dixi uobis: non dixero.

Perfectionē bonorum operum in hac uita Staphylus probat ex corrupto textu, in ueteri editione Eph. 6. Vt poßitis in omnibus perfecti stare.

Matrimoniū probatur esse unū ex 7. sacramentis: quia uetus interpres Eph. 5. pro mysterio reddidit sacramentū. Vnctionis extremæ efficacia probatur inde, q̄ Iac. 5. uetus editio habet uerbū (alleuiare) quod de spectris, incursioneq; sathanæ interpretantur. cum Iacobus habeat uerbum ἐγερεῖ.

Meritū uitæ æternæ probāt: qa scilicet Syrac. 16. et Heb. 13. interpres uocabulū meriti, quod in textu nō est, posuit, sicut et Gen. 14. inquit, Vt ueniā merear. Andradius meus probaturus, in baptizatis nec uestigia nec reliquias ullas manere peccati, citat Heb. 9. Christus semel oblatus est ad multorū exhauriēda peccata. Et addit: quod exhaustū est, ibi nihil reliqui est: cū nō ignoret, tale uerbū in Græco nō esse. Gropperus Anno 1541. Ratisbonæ probaturus Papisticā satisfactionē institutā esse ab Apostolo Paulo, allegauit quod Erasmus 2. Cor. 7. in descriptione pœnitētiæ Corinthiorum, ἀπολογίαν transtulit satisfactionem.

Et quod præcipuè lector notare debet, Tridenti

num conciliũ ut probet Ecclesiam habere potestatem dispensandi in sacramentorum substantialibus, contra institutionem Christi, abutitur æquiuocatione ueteris uersionis, ubi 1. Cor. 4. ministri Christi uocantur dispensatores mysteriorum Dei. Possunt ergo in sacramentis dispensare, & unam speciem in cœna abrogare. sunt enim dispensatores. Bone Deus, quanta est Antichristi impudentia, in tanta luce cognitionis linguarum, de tam graui materia tam pueriliter ludere: cum Paulus tantum οἰκονόμους, uocet ministros Christi.

Et quid uerò tibi Lector iam uidetur? Non certè frustra Tridentinum concilium ueterem uulgatam Latinam editionem Bibliorum, authenticam facit, eo modo sicut iam dictum est.

DE INTERPRETATIONE Scripturæ.

SECVNDI DECRETI IIII. SESsionis, Tridentini concilij, Canon alius.

PRæterea ad coercẽda petulãtia ingenia, decreuit ut nemo suæ prudẽtiæ innixus, in reb. fidei et morũ, ad ædificationẽ doctrinæ Christianæ pertinẽtiũ, sacrã Scripturã ad suos sensus cõtorqueat: aut

aut contra eum ſenſum quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de uero ſenſu & interpretatione ſanctarum Scripturarum, aut etiam contra unanimē conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacrā interpretari audeat: etiamſi huiuſmodi interpretationes nulla unquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contrà uenernit, per ordinarios declarentur, & pœnis à iudice ſtatuis puniantur.

Examen.

Hilarij dictum eſt: Scripturæ non ſunt in legendo, ſed in intelligēdo. Certum igitur eſt, doctrinam Scripturæ, & ſalutarem eius uſum, cōſiſtere nō in uerbis nō intellectis: ſed in uero eius ſenſu, & ſano intellectu, ſicut parabola Matth. 13. inquit: Qui uerbum Dei audit & intelligit, & fructum affert, hic in terram bonam ſeminatus eſt. Et multi ſanè in Scriptura loci, ſunt planis & perſpicuis uerbis expoſiti, qui interpretatione procul petita non indigent, ſed ſe ipſos explicant: ad quos, ut Auguſtini uerbis utar, acceſſus patet & doctis & indoctis.

indoctis. Et in his quæ apertè in Scriptura positæ sunt, inueniũtur illa omnia, quæ cõtinent fidem moresq; uiuendi. Sunt uerò præterea multæ difficiles et obscuræ sentẽtiæ in Scriptura, quarum sensus nõ potest à quouis primo statim aspectu deprehẽdi. Et tamen ne uel frustra in Scriptura essent positæ, uel ansam præberent erroris, Deus uoluit in Ecclesia donũ extare interpretationis: q̧ sicut donum sanationũ, miraculorũ & linguarum nõ est cõmune omnib. sicut inquit Paul. 1. Cor. 14. Alij per spiritum datur gratia sanationũ, alij operatio uirtutum, alij genera linguarũ, alij interpretatio sermonũ. Et donum illud Deus nõ uult uel cõtemni, uel abijci, sed reuerenter usurpari, tanquam organon & adminiculum, ad inueniendum & intelligendum uerum & sanum Scripturæ sensum: sicut Eunuchus reginæ Candaces Actor. 8. inquit: Quomodo possum intelligere, si nõ aliquis uiam præmonstret mihi? Et cum intelligeret diuinitùs sibi oblatum esse Philippum, habentem donum interpretationis, cum gratitudine illum in currũ ad se recipit, & de sensu loci Esaiæ cũ ipso confert. Et de hoc genere interpretationis pulchrè dictum est ab Augustino li. 1. de morib. Ecclesiæ: Eò dulcius accipiũtur, postquam per interpretationem aperta sunt, quo clausa difficilius aperiebantur. Illud uerò donum interpretationis, non est extra Ecclesiam in nõ renatis. est enim lumen Spiritus sancti, accensum in cordibus pio-

bus piorum. Et de non renatis inquit Paulus.1.Cor. 2.Animalis homo nõ percipit ea quæ spiritus sunt, stultitia enim sunt ei: spiritualis uerò dijudicat omnia. Et 2.Cor.4.Si adhuc opertum est Euangeliũ nostrum, in ijs qui pereunt est opertum, in quibus Deus huius seculi excæcauit mẽtes infidelium. Sed in Ecclesia, filius Dei sedens ad dextram patris, dat talia dona ad ædificationem corporis sui. Eph.4.

Est & hoc certum, neminẽ debere suæ prudentiæ inniti in Scripturæ interpretatione, ne in claris quidem locis. Illud enim manifestè scriptũ est 2. Pet.1. Scripturam non esse priuatæ interpretationis. Et illi qui Sacram Scripturam, ad suos sensus, quos antea præsumpserunt, intelligendos contorquent, faciunt hoc in perniciem suam. 2. Pet.3. Optimus enim Scripturæ lector est secundum Hilarium, qui dictorũ intellectũ nõ attulerit, sed retulerit ex Scriptura. Grati etiã & reuerẽter utimur Patrum laboribus, qui multa Scripturæ loca, cõmentarijs suis utiliter illustrârunt. Et ueteris Ecclesiæ testimonijs, in uero & sano Scripturæ sensu, nos non parum confirmari fatemur. Neq; enim probamus, si quis sibi cõminiscatur sensum pugnantem cum tota antiquitate, & cuius planè nulla sint Ecclesiæ testimonia.

Et hæc cum ita sint, quid igitur est, quo in canone concilij Tridentini, de interpretatione Scripturæ desiderari poßit? Respondeo. Insidiosè

sanè

ſanè uerbis generalibus poſitus eſt ille Canon. Sed quatuor ſunt potiſſimũ capita in hoc loco, de quib. inter nos controuertitur: quæ inſidioſa generalitate hoc loco inuoluerũt, alibi uerò clariſſimè hæc explicant.

Primò contendunt, demum interpretationes, ordinariæ Epiſcoporum ſucceſſioni ita allegatum eſſe, ut quicunq; ad thronos illos euehatur, eius qualeſcunq; interpretationes ſtatim ſuſcipiendæ & uenerandæ ſint, tanquam legitimæ, ueræ & ſanæ, quæ ualeant ex priuilegio loci quem illi occupant. Ita dicunt, quòd Papa habet omnia iura in ſcrinio pectoris ſui: etiamſi ſit idiota, & tam obliuioſus, ut immemor ſit etiam ſui. Item quòd habeat uoluntatem pro ratione, in his quæ uult: quod poſſit formã ſacramentorum, ab Apoſtolis traditam immutare: quòd contra Epiſtolas Pauli poſſit ſtatuere: quòd diſpenſare poſſit contra prima quatuor Concilia, & contra uerba Euangelij, &c. Agnoſcet opinor Andradius ipſa Canoniſtarum uerba. Et talis eſt etiam perſuaſio Synodi, quòd quando ibi congregati ſunt omnes Epiſcopi, ſicut in arca Noe animalia munda & immunda congregabantur: quamcunq; illi ſine probatione tradant interpretationem, eam amplectendam, propterea quòd fingunt Cathedris Epiſcoporum indiuulſè alligatum eſſe donum interpretationis.

Sed hoc falſum eſt. Paulus enim 1. Cor. 12. ubi diſputat

sputat de dono interpretationis, disertè dicit: Hæc *omnia operatur unus & idem spiritus, diuidens sin gulis prout uult.* Et *tota historia ueteris* Testamen*ti ostendit* Deum *sæpe præteritis ordinarijs pontificibus & sacerdotibus, aliunde et sæpe ex alijs tribubus excitasse* Prophetas, *interpretes uoluntatis suæ.* Et *quales sint interpretes* Episcopi *nostri, totus mundus iam uidet.* Secundò, *ex dono interpretationis faciunt autoritatem quasi prætoriam: ut non opus ipsis sit, interpretationẽ probare mon stratis certis & firmis rationibus & fundamentis interpretationis: sed sine examine, sine inquisitione & dijudicatione, simpliciter uolunt nos iurare in illũ sensum, quẽ nobis obtrudũt illi, qui sine ostensione spiritus ius interpretandi sibi arrogãt.* Atqui Paulus *1.* Theß. *5. ubi inquit:* Spiritum *nolite extinguere, prophetias nolite cõtemnere.* Mox *addit:* Omnia *probate, quod bonum est tenete.* Ita Acto. *17. cum* Paulus *interpretaretur* Scripturas, Berrhœenses *prius scrutantur Scripturas, an hæc ita se habeant: & cum agnoscunt, interpretationem Scripturæ consentaneam esse, approbant & recipiunt eam.* Et Actor. *8.* Eunuchus *interpretationem eleganti uerbo ὁδηγεῖν describit.* Ipse *interrogat,* Philippus *respõdet: & hac ratione mon strantur fundamenta ueræ interpretationis, ita ut* Eunuchus *ipse, ex illa quasi manuductione* Philip*pi cognoscat & intelligat, quæ sit illius loci quem*

legebat,

legebat, sententia. Ita 1. Cor. 14. Paulus describit, quomodo in obscuris locis, pij doctores ueram interpretationem communicatis sentētijs inquirere debeant: Prophetæ duo aut tres dicant. & addit: Ceteri dijudicent. Quòd si alij sedenti reuelatum fuerit, taceat prior. Augustinus de doctrina Christiana, & alibi cùm alios docet, tum ipse usurpat non prætoriam interpretandi authoritatē: sed ostēdit, quomodo ex locis manifestioribus interpretandi sint obscuriores: quomodo ex phrasi Scripturæ, ex circumstantijs, ex collatione aliorū locorū, & ex analogia fidei, quærenda sit simplex, sana & uera interpretatio. Et quia animalis homo nō percipit ea quæ sunt Spiritus, stultitia. n. sunt ei: spiritualis uerò dijudicat omnia, 1. Cor. 2. Opus est ergo Spiritus sancti illuminatione, ad inueniendū et diiudicādū uerū Scripturæ sensum. Et pater cœlestis dabit Spiritū sanctum petētibus, Luc. 11. Ita Paulus optat Ecclesijs spiritum illuminationis. Eph. 1 & 3. Philip. 1. Col. 1. Ita etiam Dauid orat Psal. 118.

In hanc sententiā Origenes inquit homilia 17. in Exod. Non solū studium nobis adhibendū est ad discendas sacras literas, uerū & supplicandum Domino, ut ipse accipiēs librum signatū dignetur aperire: ipse enim est qui aperit mentes, ut intelligantur Scripturæ. Et in Iosue homilia 8. Ad explananda ea, gratia Spiritus sancti indigemus.

Hilarius inquit li. 4. de Trin. Intelligentia dicto-

rum,

rum, ex causis sumenda est dicendi. Et lib. 9. Dictorum intelligentia aut ex præpositis, aut ex consequentibus expectetur. lib. 8. Fides non ex nostro arbitrio, sed ex dictorum est ineunda uirtutibus. Basilius de Spiritu sancto cap. 1. dicit, interpretē debere sentētiam in singulis uocibus ac syllabis latentem perscrutari. Cyrillus in Ioan. lib. 8. Ante omnia quādo locum Scripturæ intelligere uolumus, tria diligenter consideranda sunt: tempus, quando scriptum est quod dicitur: persona quæ dicit, uel ad quam, aut de qua dicitur: & res propter quam, & de qua dicitur. Sic enim absq; errore sensum poterimus uerum inuestigare.

Augustinus de Vtilitate credendi cap. 2. tradit 4. modos interpretationis. 1. Secundum historiam, cum docetur quid sit scriptum aut gestum. 2. Secundum etymologiam, quid, qua de causa, uel factum uel dictum sit. 3 Secundum analogiam, cum demonstratur Scripturā sibi non aduersari. 4. Secundum allegoriam, cū docetur nō ad literā esse accipienda quædā, sed figuratè intelligenda.

Item de morib. Ecclesiæ lib. 1. cap. 1. Et diligentia & pietas adhibēda est. altera fiet, ut scientes inueniamus: altera, ut scire mereamur. Idē de scalis Paradysi, cap. 2. Lectio inquirit, oratio postulat. Meditatio inuenit, contemplatio degustat.

Non igitur pretoria uel Pōtificia est interpretationū autoritas in ecclesia: sed certæ sunt regulæ, secundum

cundum quas fieri, & ad quas exigi debent. Habet *enim* Ecclesia *ius & libertatem dijudicandi. Sed* Pontificij *tale ius interpretationum sibi sumunt, ut una & eâdem opera, & se labore probandi eximant, & Ecclesiæ dijudicandi libertatem adimãt. Et hoc est quod in isto canone impugnamus. Veras enim & sanas interpretationes, congruentes ad regulas quas ex Patribus recitauimus, amamus & exosculamur.* Ad Pontificiorum *uerò interpretationes accommodamus, quod Tertullianus de lege dicit: Lex quæ probari se non uult, meritò suspecta est.* Hilarius *inquit lib.4. de Trin.* Non *enim diuinorum dictorum, sed intelligentiæ nostræ à nobis ratio præstanda est.* Et Hieronymus *in Apologia de libris contra Iouinianum: Propositum mihi erat, non ad meam uoluntatem, Scripturas trahere: sed id dicere, quod Scripturas uelle intelligebã, Commentatoris enim officium est, non quid ipse uelit: sed quid sentiat ille quem interpretatur, exponere. Alioqui si contraria dixerit, nõ tam interpres erit, quàm aduersarius eius, quem nititur explanare. Certè ubicunq; Scripturas non interpretor, sed liberè de meo sensu loquor, arguat me cui libet.*

Tertiò: *Quãdo dictum aliquod Scripturæ Pontificij ad suas corruptelas transformarunt, sollicitè inquirunt in Patrum scriptis, ut aliquas inde sententias corradant, quomodocunq; patrocinaturas suo proposito. Et tales interpretationes ueterum,*

quacunq;

quacunque occasione, quocũq; modo traditas, contendunt simpliciter sine discrimine & examinatione recipiendas esse, siue uerbis Scripturæ consentiant, siue ab illis dissentiant: cum ipsi Patres lectorẽ nolint ita sibi allegatum, ut putẽt necesse sibi esse, aliquid ideo credere, quoniam à Patribus dicitur: sed quia dicta sua uel per Scripturas canonicas, uel per alias probabiles rationes, quòd à ueritate non abhorreãt, persuadere poterint. Hæc enim sunt Augustini uerba ad Paulinam, epist. 112. & apud Hieronymum, epist. 19. Origenes in 2. cap. ad Romanos inquit: Hæc de circumcisione ea lege sunt dicta nobis, ut si quis melius & rationabilius dixerit, illa magis quàm hæc nostra teneantur.

Hieronymus ad Mineriũ & Alexandrũ: Meum propositum est, antiquos legere, probare singula, retinere quæ bona sunt, & à fide catholicæ Ecclesiæ non recedere. Idẽ in præfatione super Oseam: De Origene, Eusebio, Didymo, &c. hæc dico, ut noueris quos in Prophetæ huius cãpo præcursores habuerim: quos & simpliciter, nõ superbè, sicut quidam meorum amicorũ insibilat, tuæ prudentiæ fateor, non in omnib. sum secutus: ut iudex potius operis, q̃ interpres existerẽ, diceremq́; quid mihi uideretur in singulis. Suas etiam interpretationes Hieron. non uult pro oraculis haberi, sed subijcit eas lectoris iudicio, ut in 2. ca. Micheæ: Videtur mihi sic posse sensus reddi, si tamẽ prudens lector no

stræ rationi acquieuerit. Ita in 2. cap. Sophoniæ, in Isaiā cap. 19. in Ezech. 36. 40. li. 2. in Zachariā, etc. Et ad Augustinū inquit: Respondeat mihi prudentia tua, quare tu contra tot & tales interpretes in explanatione Psalmorū diuersa senseris. Hæc libertas in interpretationibus, omnino in Ecclesia retinenda est, ut cum iudicio legantur quorumcūq; interpretationes, & liberè exigātur ad fontes & fundamēta. Nec propterea damnāda est interpretatio aliqua Scripturæ, quòd à ueteribus quibusdam dissentiat: si modò uerbis Scripturæ, circūstantijs textus, & analogiæ fidei consentanea sit. Quod uerò ueterum sanis & ueris interpretationibus tribuendum sit, suprà diximus. Vtimur enim ueterum laboribus, cum reuerentia & gratitudine, sed salua libertate Christiana.

Quartò arrogant & hoc ius sibi, Pontificij, ut in locis Scripture etiā clarißimis, à simplici & genuina sententia, quam propria uerborum significatio præbet, libere poßint discedere, & aliam assuerè tali dictatoria authoritate: ut nobis credendum sit, nō quod Scriptura simpliciter, propriè & apertè dicit, sed quod ipsi pro imperio & authoritate nobis interpretantur. Hoc enim artificio eludunt locos clarißimos, de fide iustificāte, de reliquijs peccati in renatis, de imperfectione bonorum operum in hac uita, de libero arbitrio, de interceßiōe Christi, etc. Quādo Christus dicit: Bibite ex hoc omnes: ipsi

ipsi affingunt suam interpretationem, Non omnes, *sed sacerdotes tantum.* Quando Heb.13. *Paulus dicit,* Honorabile *coniugium in omnibus: ipsi dicunt,* Non *in omnibus, sed in solis laicis tãtum.* 1. Cor. 7. *Propter uitandam fornicationem, unusquisque qui non cõtinet, habeat suam uxorem.* Ibi, *Vnusquisq;, ipsis est signum particulare: nec obstat, quod sententia est manifestißima.* Quando *Apostolis Christus dicit:* Reges *dominantur: uos aũt nõ sic. ibi uolunt nos à manifestißima sentẽtia discedere, & nescio quas interpretationes recipere.* Paulus *uocat doctrinas dæmoniorum, quæ prohibent nubere, & abstinere à cibis quos* Deus *creauit, ut sumantur.* Sed *nihil proficit clarißima illa lux.* Contendunt.n. *uerba illa esse intelligenda non sicut sonant, sed sicut ipsi ea interpretantur.* Et *ut hunc ludum in Scripturæ interpretatione porrò impunè, & quidem cum authoritate ludere poßint, ideo canon iste ita constitutus est.* Osius *de expresso uerbo* Dei *dicit: Si quis habeat interpretationem* Romanæ *Ecclesiæ, de loco aliquo* Scripturæ, *etiamsi nec sciat nec intelligat, an aut quomodo cum Scripturæ uerbis conueniat, illum tamen habere ipsißimum uerbum* Dei. *Ita* Romanæ *Ecclesiæ interpretatio est:* Ecce *duo gladij hic. hoc est:* Pontifex Romanus *habet administrationem utriusq; gladij, & spiritualis & politici.*

Elisæus aquas amaras, iniecto sale, per miraculũ

dulces reddidit. hoc est: In Ecclesia debet iam esse aqua exorcisata & sal benedictũ: cuius efficaciam contra diabolum & peccata ualere, credendũ est. Item Psal. 8. Deus omnia subiecit pedibus Christi: hoc est, Põtificis Romani. Pecora campi: hoc est, homines uiuẽtes in hac terra. Pisces maris: hoc est, animas in purgatorio. Volucres cœli: hoc est, animas beatorũ, quas per canonisationẽ Papa potest adorandos proponere. Tales non interpretationes, sed ludificationes extãt multo plures in publicis Põtificiorum scriptis. Vtq; illis omnibus et similibus, qualiacunq; tandem sunt, sua constet & salua maneat authoritas: ideo Andradius de fide implicita, per tam multas paginas tumultuatur, insidiose aũt declamitat: cum implicitum illud dicatur, quod aliqua in re abscõditũ latet. fidẽ igitur implicitã esse, quòd credimus omnia quæ in sacris literis cõtinentur uera esse, licet multa cognitionem nostrã fugiant: non omnia enim eius penetralia, in hac uita lustrare et penetrare possum. Ita sancti ueteris Testamenti, multa crediderunt implicitè, quæ nos in nouo Testamento explicitè credimus. Sed heus bone uir, sine aduersario pugnas, de quibus nulla est controuersia. Bene enim nouit Andradius, Pontificios quãdo pro fide implicita pugnãt, non hoc uelle & agere, de quo ipse tã prolixè rhetoricatur. Sophistica igitur est. Sed hæc est, quã appellaui Babylonicã seruitutem fidei implicitæ, quam Andradius etiam

postea

postea diserte propugnat: quòd uolunt nobis impositam esse necessitatem credendi, quæcunq; ecclesia Pontificia *tenet & proponit, licet nullis uerbi* Dei *testimonijs probari poßint: & quidem ita, ut non opus sit uel cogitare, uel inquirere, uel intelligere quæ & qualia sint illa, an et ubi in uerbo* Dei *habeant fundamenta.* Erasmus *alicubi de disputatione quadã contra* Pontificios, *fatetur ipsorũ sententiam nõ habere certa & firma Scripturæ testimonia: sed diuersam sententiã ex uerbo* Dei *melius, clarius & firmius probari posse. Addit uerò: Sed tamen si hoc* Ecclesia *iusserit, credam. Captiuabo .n. intellectum meum, in obsequium* Ecclesiæ.

Hoc est Andradij, *de quo disputamus: non sicut tu calumniaris, quasi in agrestibus hominib. egregia et solida sacrarũ literarũ cognitio requiratur: in quibus tamen necessariã esse fateris hãc persuasionem, articulos fidei qui proponuntur, non esse humana cõmẽta, sed uoces diuinas in uerbo* Dei *traditas. Atqui cum rudibus proponuntur uerba decalogi, symboli, orationis* Dominicæ, *institutionis baptismi, & cœnæ* Dominicæ: *ibi sunt ipsa uerba Scripturæ: in quibus summam doctrinæ cœlestis contineri, non est dubium.* Fides *igitur quantũuis rudium, credens hæc, non est* Pontificiorũ *implicita fides: amplectitur enim ipsa uerba & sententiam Scripturæ: sed persuasionẽ fidei implicitæ eò trahere, ut uel prohibeatur, uel doceatur, non opus*

esse cogitare & quærere, an quæ proponuntur, habeant certa, firma & perspicua in uerbo Dei fundamenta: sed simpliciter ex persuasione authoritatis personarum credere. Hanc persuasionem dixi non esse ueram fidem, sed seruilem opinionem: non ex uerbo Dei, sed ex humana persuasione conceptam. Hanc enim seruitutem imponunt non rudibus tantum, sed & uidentibus ne uideant, quærant aut intelligant, ubi in Scriptura fundata sint quæ proponuntur: sed simpliciter ideo credant, quia Pontifex & prælati Ecclesiæ ita statuerunt. Hic est status disputationis, de fide implicita. Scimus, non parem esse omnium perspicaciam. Non requiritur solida Scripturæ cognitio in rudiorib. Rectè enim dicit Augustinus contra epistolam Fundamenti cap. 4. Cæteram turbam non intelligendi uiuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Et tamen ipsorum etiam fidem oportet esse, non sine uerbo Dei. Ideo Augustinus formam catechisandi rudes, talem describit: ut summam doctrinæ cœlestis in Scriptura patefactæ illis proponatur, & ut postea ad ipsam Scripturam deducantur, quisq; pro doni sui modulo.

Chrysostomus laicos sæpe duriter increpat, quòd lectionem Scripturæ ad solos monachos ablegent: ita ut ipsi non uideant, legant & quærant, quomodo ea quæ in ecclesia docentur, Scripturæ sint consentanea. Disertè igitur improbat fidem

implici-

implicitã, sicut Pontificij de illâ disputant. Et omnium Patrum studium fuit, populum non à Scriptura ad fidem implicitam humanæ persuasionis abducere, sed ad Scripturæ agnitionẽ deducere. Ideo enim Scripturas populo interpretati sunt, & explicationes suas ex Scripturis probârunt. Et aliter quidem hæc proposuerũt catechumenis, aliter neophytis, aliter cõfirmatiorib. nunquã tamẽ sine uerbo Dei docuerunt. Imò gradus illos ita distinxerunt, ut ostenderent, homines ad ipsa Scripturæ fundamenta magis magisq; esse deducendos. Vos uerò cum contrarium non tantum faciatis, sed & fieri iubeatis, obiecto spectro fidei uestræ implicitæ: hoc est, quod in uobis reprehendimus & accusamus. Nec est quod speres Andradi, te sophisticis tuis cauillationibus nobis fucum facere: nisi forsan, quod Augustinus inquit, cogitas te per sophisticen grãdiori dictionis cothurno incedẽtem, malam causam, uel moras faciendo posse sustentare.

Miratur Andradius, illos qui donum interpretationis ipsi non habent, posse aut uelle, de interpretationibus iudicare. Et scimus quidem gradus esse, nec eandem esse omnium perspicaciam in Ecclesia. Scimus etiam, non debere quenquam plus sapere quàm oportet. Notum tamen est, quid Patres populi iudicio in homilijs suis, quibus Scripturas interpretabantur, tribuerint. Interpretis enim est, rationes & fundamenta interpretatio-

nis tam liquidò & certè monstrare, ut ea intelligere & perspicere poßint etiam alij, qui ipsi donum interpretationis non habent. Ita enim Eunuchus agnouit Philippi interpretationem uerã esse, Act. 8.

DE TRADITIONIBVS.

EX PRIMO DECRETO 4. SESsionis Tridentini concilij.

SAcrosancta Tridẽtina Synodus, perspiciens hanc ueritatem & disciplinam contineri in libris scriptis & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ ad nos usque peruenerunt, orthodoxorum Patrũ exempla sequuta, omnes libros tam ueteris quàm noui Testamenti (cũ utriusq; unus Deus sit author) nec nõ traditiones ipsas, tùm ad fidem, tùm ad mores pertinentes, tanquam uel oretenus à Christo, uel à Spiritu sancto dictatas,

dictatas, & continua successione Ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu & reuerentia suscipit ac ueneratur.

Examen.

Hic locus communis Pontificiorum latißime patet, complectens in suo sinu, quicquid tradit & seruat Pontificia ecclesia, quod Scripturæ testimonijs doceri & probari non potest. Et uere est Pandoræ pixis, cui9 operculo omne genus corruptelarū, abusuū & superstitionū in Ecclesiā inuectū fuit. Quid enim non libebit fingere, admisso semel hoc postulato, non opus esse documentis & probationibus ex Scriptura. Quem errorem refutabimus, si uetustas erroris, & errantium multitudo potest errori patrocinium parere? Hoc siquidem agunt Pontificij, sua de traditionibus disputatione, ut abusus, qui præter & contra Scripturæ regulam in Ecclesiā irrepserunt, si modò latè pateant, & temporis aliqua præscriptione sint confirmati, titulum habeant non tantum Ecclesiasticæ consuetudinis: sed quod plus est, Apostolicarum traditionum. Et utile est lectorem commonefacere, quomodo paulatim mutatus sit status disputationis. In primis enim Pontificiorum contra Lutherum certaminibus, ea quæ nullis Scripturæ testimonijs probari poterant, ita

defendebantur, quòd illa quæ Ecclesia statueret, parem haberent uim & autoritatem, cum ijs quæ ex Scriptura certò constaret diuinitùs esse patefacta. Multa igitur extant tunc disputata de autoritate Ecclesiæ, de plenitudine potestatis Papæ, de consuetudinibus Ecclesiasticis, &c.

Hi enim sunt loci, quos Eccius in suo Enchiridio, in prima fronte, tanquam in acie contra Lutherum constituit. Postea uerò deprehensum est, Locos istos communes, uel non posse sustinere tantam molem structuræ Pontificiæ, uel certè nimis laboriosum esse eos defendere, si firmis ex Scriptura argumentis oppugnentur. Tandem igitur ut magis compendiaria uia, inuenta est disputatio de traditionibus Apostolorum non scriptis. Fingunt enim multa, quæ ad fidem moresq; uiuendi necessaria sunt, ab Apostolis tradita esse, quæ in Scriptura non comprehenduntur. Et mox attexunt aliud αἴτημα: Ea quæ in ecclesia Romana traduntur & obseruantur, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt, esse illa ipsa quæ ab Apostolis uiua uoce sunt tradita, & scriptis non comprehensa. Et hoc dicit Andradius esse principium, ultra quod non sit fas in inquisitione progredi. Per talia postulata, sicut Geometræ appellant, leuari se sentiunt onere & labore probandi. Liberati enim ex Scripturæ angustijs, quas ita uocant, nihil iam est, quod ex capacitate loci de Traditionibus deprome re non

re non poßint. Quod igitur olim fuit scrinium pectoris Pontificij, quia eius turpitudinem etiã cæci iam uident, & ignorantes norunt: hoc nunc est locus communis infinitus & immensus, de traditionibus Apostolorum non scriptis.

Quia uerò uocabulũ Traditionis, apud ueteres non eodem modo usurpatur: nec eiusdem generis sunt traditiones, quarum mentio fit in scriptis ueterum: Pontificij sophisticè, sine discrimine talia testimonia cõmiscent: & ex una (quod dicitur) fidelia omnes traditiones dealbant: ut prætextu & specie antiquitatis, fucum faciant. Iudico igitur, totam hanc disputationem de traditionibus, non posse simplicius explicari: nec ad ueterum testimonia, quæ à Pontificijs in hac disputatione magno cũ apparatu producũtur, cõmodius responderi posse, quã per distinctionẽ. Distribuemus itaq; hãc materiã de Traditionibus, in certa quædã capita seu genera: et ostẽdemus, quæ testimonia ueterũ, ad quod genus traditionum pertineãt, & quid de singulis sentiendũ sit.

Ita enim manifestũ euadet, illa quæ speciem aliquam in hac disputatione habent, si rectè distinguantur & explicentur, nihil planè patrocinari corruptelis, abusibus & superstitionibus regni Pontificij. Semper aũt memoria repetendũ est, statum disputationis Pontificiorũ de traditionibus hũc esse: Scripturã nõ omnia quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis pertinẽt, habere: sed multa

qua

legebat, sententia. Ita 1. Cor. 14. Paulus describit, quomodo in obscuris locis, pij doctores ueram interpretationem communicatis sentẽtijs inquirere debeant: Prophetæ duo aut tres dicant. & addit: Cæteri dijudicent. Quòd si alij sedenti reuelatum fuerit, taceat prior. Augustinus de doctrina Christiana, & alibi cùm alios docet, tum ipse usurpat non prætoriam interpretandi authoritatẽ: sed ostẽdit, quomodo ex locis manifestioribus interpretandi sint obscuriores: quomodo ex phrasi Scripturæ, ex circumstantijs, ex collatione aliorũ locorũ, & ex analogia fidei, quærenda sit simplex, sana & uera interpretatio. Et quia animalis homo nõ percipit ea quæ sunt Spiritus, stultitia.n. sunt ei: spiritualis uerò dijudicat omnia, 1. Cor. 2. Opus est ergo Spiritus sancti illuminatione, ad inueniendũ et diiudicãdũ uerũ Scripturæ sensum. Et pater cœlestis dabit Spiritũ sanctum petẽtibus, Luc. 11. Ita Paulus optat Ecclesijs spiritum illuminationis. Eph. 1 & 3. Philip. 1. Col. 1. Ita etiam Dauid orat Psal. 118.

In hanc sententiã Origenes inquit homilia 17. in Exod. Non solũ studium nobis adhibendũ est ad discendas sacras literas, uerũ & supplicandum Domino, ut ipse accipiẽs librum signatũ dignetur aperire: ipse enim est qui aperit mentes, ut intelligantur Scripturæ. Et in Iosue homilia 8. Ad explananda ea, gratia Spiritus sancti indigemus.

Hilarius inquit li. 4. de Trin. Intelligentia dictorum,

rum, ex causis sumenda est dicendi. Et lib. 9. Dictorum intelligentia aut ex præpositis, aut ex consequentibus expectetur. lib. 8. Fides non ex nostro arbitrio, sed ex dictorum est ineunda uirtutibus. Basilius de Spiritu sancto cap. 1. dicit, interpretē debere sentētiam in singulis uocibus ac syllabis latentem perscrutari. Cyrillus in Ioan. lib. 8. Ante omnia quādo locum Scripturæ intelligere uolumus, tria diligenter consideranda sunt: tempus, quando scriptum est quod dicitur: persona quæ dicit, uel ad quam, aut de qua dicitur: & res propter quam, & de qua dicitur. Sic enim absq; errore sensum poterimus uerum inuestigare.

Augustinus de Vtilitate credendi cap. 2. tradit 4. modos interpretationis. 1. Secundum historiam, cum docetur quid sit scriptum aut gestum. 2. Secundum etymologiam, quid, qua de causa, uel factum uel dictum sit. 3 Secundum analogiam, cum demonstratur Scripturā sibi non aduersari. 4. Secundum allegoriam, cū docetur nō ad literā esse accipienda quædā, sed figuratè intelligenda.

Item de morib. Ecclesiæ lib. 1. cap. 1. Et diligentia & pietas adhibēda est. altera fiet, ut scientes inueniamus: altera, ut scire mereamur. Idē de scalis Paradysi, cap. 2. Lectio inquirit, oratio postulat. Meditatio inuenit, contemplatio degustat.

Non igitur pretoria uel Pōtificia est interpretationū autoritas in ecclesia: sed certæ sunt regulæ, secundum

cundum quas fieri, & ad quas exigi debent. Habet *enim* Ecclesia *ius & libertatem dijudicandi.* Sed Pontificij *tale ius interpretationum sibi sumunt, ut una & eâdem opera, & se labore probandi eximant, & Ecclesiæ dijudicandi libertatem adimãt.* Et *hoc est quod in isto canone impugnamus.* Veras *enim & sanas interpretationes, congruentes ad regulas quas ex Patribus recitauimus, amamus & exosculamur.* Ad *Pontificiorum uerò interpretationes accommodamus, quod* Tertullianus *de lege dicit:* Lex *quæ probari se non uult, meritò suspecta est.* Hilarius *inquit lib.4. de* Trin. Non *enim diuinorum dictorum, sed intelligentiæ nostræ à nobis ratio præstanda est.* Et Hieronymus *in* Apologia *de libris contra* Iouinianum: Propositum *mihi erat, non ad meam uoluntatem, Scripturas trahere: sed id dicere, quod Scripturas uelle intelligebã,* Commentatoris *enim officium est, non quid ipse uelit: sed quid sentiat ille quem interpretatur, exponere.* Alioqui *si contraria dixerit, nõ tam interpres erit, quàm aduersarius eius, quem nititur explanare.* Certè *ubicunq; Scripturas non interpretor, sed liberè de meo sensu loquor, arguat me cui libet.*

Tertiò: Quãdo *dictum aliquod Scripturæ* Pontificij *ad suas corruptelas transformarunt, sollicitè inquirunt in* Patrum *scriptis, ut aliquas inde sententias corradant, quomodocunq; patrocinaturas suo proposito.* Et *tales interpretationes ueterum,*

quacunq;

quacunque occasione, quocunq; modo traditas, contendunt simpliciter sine discrimine & examinatione recipiendas esse, siue uerbis Scripturæ consentiant, siue ab illis dissentiant: cum ipsi Patres lectorē nolint ita sibi allegatum, ut putēt necesse sibi esse, aliquid ideo credere, quoniam à Patribus dicitur: sed quia dicta sua uel per Scripturas canonicas, uel per alias probabiles rationes, quòd à ueritate non abhorreāt, persuadere poterint. Hæc enim sunt Augustini uerba ad Paulinam, epist. 112. & apud Hieronymum, epist. 19. Origenes in 2. cap. ad Romanos inquit: Hæc de circumcisione ea lege sunt dicta nobis, ut si quis melius & rationabilius dixerit, illa magis quàm hæc nostra teneantur.

Hieronymus ad Mineriū & Alexandrū: Meum propositum est, antiquos legere, probare singula, retinere quæ bona sunt, & à fide catholicæ Ecclesiæ non recedere. Idē in præfatione super Oseam: De Origene, Eusebio, Didymo, &c. hæc dico, ut noueris quos in Prophetæ huius cāpo præcursores habuerim: quos & simpliciter, nō superbè, sicut quidam meorum amicorū insibilat, tuæ prudentiæ fateor, non in omnib. sum secutus: ut iudex potius operis, q̄ interpres existerē, diceremq; quid mihi uideretur in singulis. Suas etiam interpretationes Hieron. non uult pro oraculis haberi, sed subijcit eas lectoris iudicio, ut in 2. ca. Micheæ: Videtur mihi sic posse sensus reddi, si tamē prudens lector no

stræ rationi acquieuerit. Ita in 2. cap. Sophoniæ, in Isaiā cap. 19. in Ezech. 36. 40. li. 2. in Zachariā, etc. Et ad Augustinū inquit: Respondeat mihi prudentia tua, quare tu contra tot & tales interpretes in explanatione Psalmorū diuersa senseris. Hæc libertas in interpretationibus, omnino in Ecclesia retinenda est, ut cum iudicio legantur quorumcūq; interpretationes, & liberè exigātur ad fontes & fundamēta. Nec propterea damnāda est interpretatio aliqua Scripturæ, quòd à ueteribus quibusdam dissentiat: si modò uerbis Scripturæ, circūstantijs textus, & analogiæ fidei consentanea sit. Quod uerò ueterum sanis & ueris interpretationibus tribuendum sit, suprà diximus. Vtimur enim ueterum laboribus, cum reuerentia & gratitudine, sed salua libertate Christiana.

Quartò arrogant & hoc ius sibi, Pontificij, ut in locis Scripture etiā clarißimis, à simplici & genuina sententia, quam propria uerborum significatio præbet, liberè poßint discedere, & aliam assuerè tali dictatoria authoritate: ut nobis credendum sit, nō quod Scriptura simpliciter, propriè & apertè dicit, sed quod ipsi pro imperio & authoritate nobis interpretantur. Hoc enim artificio eludunt locos clarißimos, de fide iustificāte, de reliquijs peccati in renatis, de imperfectione bonorum operum in hac uita, de libero arbitrio, de intercesßiōe Christi, etc. Quādo Christus dicit: Bibite ex hoc omnes: ipsi

ipsi affingunt suam interpretationem, Non omnes, sed sacerdotes tantum. Quando Heb. 13. Paulus dicit, Honorabile coniugium in omnibus: ipsi dicunt, Non in omnibus, sed in solis laicis tãtum. 1. Cor. 7. Propter uitandam fornicationem, unusquisque qui non cõtinet, habeat suam uxorem. Ibi, Vnusquisq;, ipsis est signum particulare: nec obstat, quod sententia est manifestißima. Quando Apostolis Christus dicit: Reges dominantur: uos aũt nõ sic. ibi uolunt nos à manifestißima sentẽtia discedere, & nescio quas interpretationes recipere. Paulus uocat doctrinas dæmoniorum, quæ prohibent nubere, & abstinere à cibis quos Deus creauit, ut sumantur. Sed nihil proficit clarißima illa lux. Contendunt.n. uerba illa esse intelligenda non sicut sonant, sed sicut ipsi ea interpretantur. Et ut hunc ludum in Scripturæ interpretatione porrò impunè, & quidem cum authoritate ludere poßint, ideo canon iste ita constitutus est. Osius de expresso uerbo Dei dicit: Si quis habeat interpretationem Romanæ Ecclesiæ, de loco aliquo Scripturæ, etiamsi nec sciat nec intelligat, an aut quomodo cum Scripturæ uerbis conueniat, illum tamen habere ipsißimum uerbum Dei. Ita Romanæ Ecclesiæ interpretatio est: Ecce duo gladij hîc. hoc est: Pontifex Romanus habet administrationem utriusq; gladij, & spiritualis & politici.

Elisæus aquas amaras, iniecto sale, per miraculũ

dulces reddidit. hoc est: In Ecclesia debet iam esse aqua exorcisata & sal benedictũ: cuius efficaciam contra diabolum & peccata ualere, credendũ est. Item Psal. 8. Deus omnia subiecit pedibus Christi: hoc est, Põtificis Romani. Pecora campi: hoc est, homines uiuẽtes in hac terra. Pisces maris: hoc est, animas in purgatorio. Volucres cœli: hoc est, animas beatorũ, quas per canonisationẽ Papa potest adorandos proponere. Tales non interpretationes, sed ludificationes extãt multo plures in publicis Põtificiorum scriptis. Vtq; illis omnibus et similibus, qualiacunq; tandem sunt, sua constet & salua maneat authoritas: ideò Andradius de fide implicita, per tam multas paginas tumultuatur, insidiosè aũt declamitat: cum implicitum illud dicatur, quod aliqua in re abscõditũ latet. fidẽ igitur implicitã esse, quòd credimus omnia quæ in sacris literis cõtinentur uera esse, licet multa cognitionem nostrã fugiant: non omnia enim eius penetralia, in hac uita lustrare et penetrare possum. Ita sancti ueteris Testamenti, multa crediderunt implicitè, quæ nos in nouo Testamento explicitè credimus. Sed heus bone uir, sine aduersario pugnas, de quibus nulla est controuersia. Bene enim nouit Andradius, Pontificios quãdo pro fide implicita pugnãt, non hoc uelle & agere, de quo ipse tã prolixè rhetoricatur. Sophistica igitur est. Sed hæc est, quã appellaui Babylonicã seruitutem fidei implicitæ, quam Andradius etiam

postea

postea diserte propugnat: quòd uolunt nobis impositam esse necessitatem credendi, quæcunq; ecclesia Pontificia *tenet & proponit, licet nullis uerbi* Dei *testimonijs probari possint: & quidem ita, ut non opus sit uel cogitare, uel inquirere, uel intelligere quæ & qualia sint illa, an et ubi in uerbo* Dei *habeant fundamenta.* Erasmus *alicubi de disputatione quadã contra* Pontificios, *fatetur ipsorũ sententiam nõ habere certa & firma Scripturæ testimonia: sed diuersam sententiã ex uerbo* Dei *melius, clarius & firmius probari posse. Addit uerò: Sed tamen si hoc* Ecclesia *iusserit, credam. Captiuabo .n. intellectum meum, in obsequium* Ecclesiæ.

Hoc est Andradij, *de quo disputamus: non sicut tu calumniaris, quasi in agrestibus hominib. egregia et solida sacrarũ literarũ cognitio requiratur: in quibus tamen necessariã esse fateris hãc persuasionem, articulos fidei qui proponuntur, non esse humana commẽta, sed uoces diuinas in uerbo* Dei *traditas. Atqui cum rudibus proponuntur uerba decalogi, symboli, orationis* Dominicæ, *institutionis baptismi, & cœnæ* Dominicæ: *ibi sunt ipsa uerba Scripturæ: in quibus summam doctrinæ cœlestis contineri, non est dubium.* Fides *igitur quantũuis rudium, credens hæc, non est* Pontificiorũ *implicita fides: amplectitur enim ipsa uerba & sententiam Scripturæ: sed persuasionẽ fidei implicitæ eò trahere, ut uel prohibeatur, uel doceatur, non opus*

esse cogitare & quærere, an quæ proponuntur, habeant certa, firma & perspicua in uerbo Dei *fundamenta: sed simpliciter ex persuasione authoritatis personarum credere.* Hanc *persuasionem dixi non esse ueram fidem, sed seruilem opinionem: non ex uerbo* Dei, *sed ex humana persuasione conceptam.* Hanc *enim seruitutem imponunt non rudibus tantum, sed & uidentibus ne uideant, quærant aut intelligant, ubi in Scriptura fundata sint quæ proponuntur: sed simpliciter ideo credant, quia* Pontifex *& prælati* Ecclesiæ *ita statuerunt.* Hic *est status disputationis, de fide implicita.* Scimus, *non parem esse omnium perspicaciam.* Non *requiritur solida Scripturæ cognitio in rudiorib.* Recté *enim dicit* Augustinus *contra epistolam* Fundamenti *cap. 4.* Cæteram *turbam non intelligendi uiuacitas, sed credendi simplicitas tutißimam facit.* Et *tamen ipsorum etiam fidem oportet esse, non sine uerbo* Dei. Ideo Augustinus *formam catechisandi rudes, talem describit: ut summam doctrinæ cœlestis in Scriptura patefactæ illis proponatur, & ut postea ad ipsam Scripturam deducantur, quisq; pro doni sui modulo.*

Chrysostomus laicos sæpe duriter increpat, quòd lectionem Scripturæ ad solos monachos ablegent: ita ut ipsi non uideant, legant & quærant, quomodo ea quæ in ecclesia docentur, Scripturæ sint consentanea. Disertè *igitur improbat fidem*

implici-

implicitã, sicut Pontificij de illa disputant. Et omnium Patrum studium fuit, populum non à Scriptura ad fidem implicitam humanæ persuasionis abducere, sed ad Scripturæ agnitionẽ deducere. Ideo enim Scripturas populo interpretati sunt, & explicationes suas ex Scripturis probârunt. Et aliter quidem hæc proposuerũt catechumenis, aliter neophytis, aliter cõfirmatiorib. nunquã tamẽ sine uerbo Dei docuerunt. Imò gradus illos ita distinxerunt, ut ostenderent, homines ad ipsa Scripturæ fundamenta magis magisq; esse deducendos. Vos uerò cum contrarium non tantum faciatis, sed & fieri iubeatis, obiecto spectro fidei uestræ implicitæ: hoc est, quod in uobis reprehendimus & accusamus. Nec est quod speres Andradi, te sophisticis tuis cauillationibus nobis fucum facere: nisi forsan, quod Augustinus inquit, cogitas te per sophisticen grãdiori dictionis cothurno incedẽtem, malam causam, uel moras faciendo posse sustentare.

Miratur Andradius, illos qui donum interpretationis ipsi non habent, posse aut uelle, de interpretationibus iudicare. Et scimus quidem gradus esse, nec eandem esse omnium perspicaciam in Ecclesia. Scimus etiam, non debere quenquam plus sapere quàm oportet. Notum tamen est, quid Patres populi iudicio in homilijs suis, quibus Scripturas interpretabantur, tribuerint. Interpretis enim est, rationes & fundamenta interpretationis tum

nis tam liquidò & certè monstrare, ut ea intelligere & perspicere poßint etiam alij, qui ipsi donum interpretationis non habent. Ita enim Eunuchus agnouit Philippi interpretationem uerã esse, Act. 8.

DE TRADITIONIBVS.

EX PRIMO DECRETO 4. SESsionis Tridentini concilij.

SAcrosancta Tridẽtina Synodus, perspiciens hanc ueritatem & disciplinam contineri in libris scriptis & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ ad nos usque peruenerunt, orthodoxorum Patrũ exempla sequuta, omnes libros tam ueteris quàm noui Testamenti (cũ utriusq; unus Deus sit author) nec nõ traditiones ipsas, tùm ad fidem, tùm ad mores pertinentes, tanquam uel oretenus à Christo, uel à Spiritu sancto dictatas,

dictatas, & continua successione Ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu & reuerentia suscipit ac ueneratur.

Examen.

Hic locus communis Pontificiorum latißimè patet, complectens in suo sinu, quicquid tradit & seruat Pontificia ecclesia, quod Scripturæ testimonijs doceri & probari non potest. Et uerè est Pandoræ pixis, cuius operculo omne genus corruptelarũ, abusuũ & superstitionũ in Ecclesiã inuectũ fuit. Quid enim non libebit fingere, admisso semel hoc postulato, non opus esse documentis & probationibus ex Scriptura. Quem errorem refutabimus, si uetustas erroris, & errantium multitudo potest errori patrocinium párere? Hoc siquidem agunt Pontificij, sua de traditionibus disputatione, ut abusus, qui præter & contra Scripturæ regulam in Ecclesiã irrepserunt, si modò latè pateant, & temporis aliqua præscriptione sint confirmati, titulum habeant non tantum Ecclesiasticæ consuetudinis: sed quod plus est, Apostolicarum traditionum. Et utile est lectorem commonefacere, quomodo paulatim mutatus sit status disputationis. In primis enim Pontificiorum contra Lutherum certaminibus, ea quæ nullis Scripturæ testimonijs probari poterant, ita

re non poßint. Quod igitur olim fuit ſcrinium pectoris Pontificij, quia eius turpitudinem etiã cæci iam uident, & ignorantes norunt: hoc nunc eſt locus communis infinitus & immenſus, de traditionibus Apoſtolorum non ſcriptis.

Quia uerò uocabulũ Traditionis, apud ueteres non eodem modo uſurpatur: nec eiuſdem generis ſunt traditiones, quarum mentio fit in ſcriptis ueterum: Pontificij ſophiſticè, ſine diſcrimine talia teſtimonia cõmiſcent: & ex una (quod dicitur) fidelia omnes traditiones dealbant: ut prætextu & ſpecie antiquitatis, fucum faciant. Iudico igitur, totam hanc diſputationem de traditionibus, non poſſe ſimplicius explicari: nec ad ueterum teſtimonia, quæ à Pontificijs in hac diſputatione magno cũ apparatu producũtur, cõmodius reſponderi poſſe, quã per diſtinctionẽ. Diſtribuemus itaq; hãc materiã de Traditionibus, in certa quædã capita ſeu genera: et oſtẽdemus, quæ teſtimonia ueterũ, ad quod genus traditionum pertineãt, & quid de ſingulis ſentiendũ ſit.

Ita enim manifeſtũ euadet, illa quæ ſpeciem aliquam in hac diſputatione habent, ſi rectè diſtinguantur & explicentur, nihil planè patrocinari corruptelis, abuſibus & ſuperſtitionibus regni Pontificij. Semper aũt memoria repetendũ eſt, ſtatum diſputationis Pontificiorũ de traditionibus hũc eſſe: Scripturã nõ omnia quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis pertinẽt, habere: ſed multa

quæ

quæ ad articulos fidei, & ad dogmata pietatis necessaria sunt, suscipienda & credēda esse, sine Scriptura, extra & præter Scripturam, ex traditionibus non scriptis, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt.

PRIMVM GENVS TRADItionum.

Primum igitur genus traditionum illud constituemus, quòd ea quæ Christus & Apostoli uiua uoce tradiderunt, quæ postea ab Euangelistis & Apostolis literis cōsignata sunt, sæpe uocantur traditiones. Ita Cyprianus dicit: In calice Domini offerendo, ut uino misceatur, Dominica traditio seruetur: neque aliud fiat à nobis, quàm pro nobis Dominus prior fecit. Atqui hæc traditio scripta extat. Et Basilius libro tertio, cótra Eunomium inquit: Hoc palàm impugnat salutaris baptismatis traditionem: Euntes, inquit, baptisate in nomen, &c. Item: Baptismus noster est iuxta ipsam Domini traditionem, in nomen patris, filij & Spiritus sancti. Illa certę traditio scripta extat.

Obseruet autē lector, quam candidè agant Pontificij. Vbicunq; enim inueniunt uocabulum Traditionis, illud mox detorquēt ad suas traditiones, quæ ex Scriptura probari nō possunt. ut cum Paulus dicit 1. Cor. 15. Tradidi uobis quod accepistis, si tenetis, nisi frustra credidistis. Hîc statim exclamant: Audis traditiones? Audio: sed mox in eodem loco lego,

Paulum

Paulum scripto explicare, quæ sint illa quæ tradiderit: Tradidi uobis, quòd Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas, quòd sepultus est, & resurrexit secundum Scripturas. Audis traditiones Pauli, duplici modo esse ἐγγράφους. Primò enim sumptæ sunt ex Scriptura ueteris Testamenti: secundò ab ipso Paulo literis consignatæ sunt. Et tamen sunt homines, quos non pudet hunc locum torquere ad traditiones, quæ iactātur extra, præter & contra Scripturam. Ita de cœna Domini Paulus inquit: Ego à Domino accepi, quod & tradidi uobis. Sed illam traditionem, post Euangelistas ipse etiam scripto comprehendit. Iesuitæ allegant dictum Pauli, 2. Thess. 3. Subducatis uos ab omni fratre, ambulante inordinatè, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis. Sed mox in illo ipso capite describit, quam intelligat traditionem: sicut inspicienti manifestum est. Et tamen inde uolunt probare, multa esse credenda, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt. Similis impudentiæ est, quòd pro traditionibus non scriptis allegant id, quod Act. 16. scriptum est: Tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus Ierosolymitanis. cum cap. 15. manifestissimè testetur, dogmata illa literis fuisse ab Apostolis consignata.

Ita cum Cyprianus ad Pompeium inquit: Si in aliquo uacillauerit ueritas, ad origenem Domini-

cam, & Euangelicã, & Apostolicã traditionẽ re-uertamur. Mox exclamat Lindanus: *Audis saluberrimã nõ scriptæ traditionis autoritatẽ? Sed scelerate præterit, quod in eadem epistola extat: Vnde est ista traditio, utrum de Dominica & Euãgelica autoritate descendens, an de Apostolorũ mãdatis & epistolis ueniens? Ea enim faciẽda esse quæ scripta sunt, Deus testatur Ios. 1. Si igitur aut in Euãgelio præcipitur, aut in Apostolorũ epistolis & actibus continetur, obseruetur etiam hæc sancta traditio. Hæc Cyprianus.*

Nec sane iustæ indignationi honesta defutura esset oratio, si hoc Põtificiorũ artificium liberet suis coloribus depingere. Sed satis sit, lectori extremas lineas monstrasse.

Basilius in sermone de confeßione fidei, ponit talem definitionem: Fides est assensus, non hæsitans de his quæ audita sunt, in certitudine ueritatis, & prædicata sunt per gratiã Dei. Mirũ uerò quàm exultet Lindanus, q, in illa definitione fidei, nulla fiat Scripturæ mẽtio. Sed mox tertio uersu Basilius subiũgit hãc sententiã: Si fidelis est Dominus in omnibus sermonib. suis, manifesta est elapsio à fide, & superbiæ crimẽ, aut reprobare quid ex his quæ scripta sunt, aut superinducere quid ex nõ scriptis. Cõsidera quæso optime lector, quale sit hoc artificium, quo Põtificij utũtur. Præclarũ extat Irenæi testimoniũ de Polycarpo, apud Eusebium lib. 4. cap. 14. q

per-

perpetuò eadē docuerit, quæ & ab Apostolis acceperat, quæ Ecclesia quoq; tanquam sola uera tradidit. Ibidem: Multos hæreticorū ad Ecclesiam Dei conuertit, dum unam & solam eam ueritatē, quam ab Apostolis acceperat, quā etiā Ecclesia tradidit, prædicauit. Axioma extra omnē controuersiam ue rißimū est, illam solam doctrinā ueram esse, quam Apostoli tradiderunt, quam primitiua Ecclesia ab Apostolis acceptam professa est. Sed quæstio est, an doctrina illa sit alia et diuersa ab ea, quā in Scriptu ra cōprehensam habemus. Pontificij simpliciter di stinguūt traditiones, cōtra Scripturā. Et quādo Ire næus dicit, Polycarpū ea docuisse quæ ab Apostolis acceperat: hoc ita interpretantur, q alia, & multo plura ab Apostolis accepta prædicârit, quàm quæ in Scriptura cōtinentur. Ita illi. Sed propter multas causas suspecta est nobis ipsorum fides. Alia igitur quærenda sunt testimonia. Nullum autem dubium est, Polycarpum etiam illa quæ scripta sunt, ab Apostolis accepisse: quomodo igitur simpliciter contra Scripturam distinguuntur ea, quæ Polycarpus dicitur ab Apostolis accepisse? Sed audiamus ipsius Irenæi testimonium, qui apud Eusebium libro 4. cap. 14. dicit Epistolam Polycarpi ad Philippenses ita esse scriptam, & ad hoc instructam, ut ex ea fidei character, et ueritatis doctrina cognosci possit, ab ijs qui salutis suæ rationem habent. Atqui in illa epistola quia extat, nulla fit mentio eorum quæ

à Pon-

à Pontificijs pro traditionibus iactantur: sed scribit de incarnatione Christi, de mysterio crucis: quòd Christus sit iusticia nostra, qui sustulit peccata nostra, ut uiuamus in ipso: de resurrectione, de extremo iudicio, de fide, spe, charitate: de bonis operibus, de tolerandis infirmis, de oratione, & de alijs quæ in Scriptura expreßè continentur. Est igitur character fidei Polycarpi, non extra Scripturam.

Addamus aliud testimonium, quod adhuc clarius est. Ireneus enim apud Eusebium lib. 5. cap. 20. recitat, se non chartis, sed cordi inscripsisse, quomodo Polycarpus narrauerit se cum Apostolis conuersatum: quomodo sermones ipsorum cõmemorauerit, & quæ ex illis de Domino, de uirtutibus & doctrina eius audierit. De hoc loco Andradius meus seriò triumphat pro traditionibus extra Scripturam. Sed Ireneus mox addit, quòd Polycarpus, ea quæ ab illis qui ipsi uerbum uitæ uiderant, perceperat, annunciauit, πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia sanctis Scripturis consona. Verè aurea est hæc Irenæi sententia: quæ rectißimè declarat, quomodo intelligẽdæ sint pleræq; ueterum sententiæ de traditionibus. Apostoli multa tradiderunt uiua uoce: Apostolici ab Apostolis ex traditione uiuæ uocis multa acceperunt, quæ suis postea discipulis rursus tradiderũt. Sed Ireneus inquit, omnia illa fuisse σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, consona Scripturis. Et nos eorum nihil reijcimus, sed omnia quæ

Scri-

Scripturis sanctis consentanea sunt, suscipimus & ueneramur. Pontificij uerò pro talibus traditionibus pugnant, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt. his enim uerbis utitur Andradius, qui etiam anathema dicit illis qui perhibent: Nisi de ueteri ac nouo Testamento euidenter fuerimus edocti, non sequimur doctrinas Patrum, atque traditionem Ecclesiæ. Lector ipse instituat antithesin eorum quæ Polycarpus ab Apostolis accepta tradidit. ea enim Irenæus pronunciat omnia fuisse consona Scripturis sanctis: & eorum quæ Pontificij titulo traditionum iactant. de illis enim disertè affirmãt, quòd nullo Scripturæ testimonio probari poßint. Imò anathema dicũt omnibus, qui quærunt συμφωνίαν traditionum Pontificiarum, cũ ueteri ac nouo Testamento.

Primum igitur genus Traditionum est, quòd Apostoli tradiderunt doctrinã uiua uoce, sed illa postea in Scriptura literis consignata est. Viri etiã Apostolici multa annunciarũt ab Apostolis accepta: sed πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia cõsentanea Scripturis sanctis. Et hæc certè nihil patrocinantur Pontificiorum traditionibus: quæ nullo Scripturæ testimonio, sicut ipsi fatẽtur, probari possunt. Obseruandum est autem in hoc primo genere, quàm fraudulẽter Pontificij citent & tractẽt Scripturæ & antiquitatis testimonia, pro stabiliendis & confirmãdis cõmentarijs suis traditionibus.

SECVNDVM GENVS Traditionum.

Secundum genus traditionum est, quòd libri Scripturæ sacræ non interrupta serie temporum (sicut Augustinus loquitur) & certa connexionis successione, ab Ecclesia custoditi, & fideliter ad posteros transmissi, nobisq; quasi per manus traditi sunt. Ita Origenes dicit, se ἐν παραδόσει, per traditionem didicisse, quòd quatuor Euangelia, in uniuersa Ecclesia sint indubitata. Et Eusebius de libris canonicis disputans, aliquoties utitur uerbis tradendi & accipiendi. Quæ uerò sit ratio huius traditionis, hoc est Ecclesiæ testificantis de germanis & canonicis Scripturæ libris, suprà fusè explicatum est, cum de libris Canonicis ageremus. Et hanc traditionem, qua nobis in manum dantur sacræ Scripturæ libri, reuerenter accipimus: Nihil autem patrocinatur Pontificijs, qui pugnant pro dogmatibus, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt. Ecclesia enim illa traditione fatetur, se allegatã esse ad uocem doctrinæ sonantis in Scriptura: & propagatione illius traditionis, posteritatem etiam ad Scripturam alligatam esse docuit. Et tempore Patrum, illi qui apud Ecclesiam quærebant ueritatem, deducebantur ad Scripturas: sicut ex Augustino, de catechisandis rudibus constat.

Et contra epistolam Manichæi capite quinto, narrat

narrat Augustinus, quomodo ad fidem Ecclesiæ catholicæ perductus fuerit. Dicit enim, se obtemperasse catholicis laudantibus Euangelium, & dicentibus: Credite Euangelio. Et ibi ponit uuulgatam illam sententiam: Ego uerò Euangelio non crederem, nisi me catholicæ Ecclesiæ commoueret autoritas. Ex Ecclesiæ igitur testificatione commotus fuit, ut legeret Euangelium, & crederet, doctrinam diuinitùs patefactam in illo cōtineri. Nunc uerò postquam Euangelio credidit, pollicetur se plus crediturum Ecclesiæ quàm Euangelio, si ipsa aliquid statuat uèl proponat, quod uel sit contra Euangelium, uel nullo Scripturæ testimonio probari poßit? Hoc certè non dicit. Imò alibi dicit anathema illis, qui annunciant præter quod in Scripturis legalibus et Euāgelicis accepimus. Et in illo ipso loco dicit, se quia Euangelio credat, nō posse Manichæo credere, propterea quia ibi nihil legat de Manichæi Apostolatu. Hoc ergo secundum genus traditionum deducit nos ad Scripturam, & ad uocem doctrinæ sonantis in ea, alligat nos. usqueadeò non probatur inde Pontificium axioma, multa dogmata fidei suscipienda esse, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt.

Sed obijciunt Pontificij: Si hanc Ecclesiæ traditionem, testificantē de libris Scripturæ sacræ accepitis: quo iure reliquas traditiones, de quib. Pontificia ecclesia testificatur, q̃ sine scripto ab Apostolis

lis sint traditæ, reijcietis? Ecclesiæ enim testimonium, sicut Andradius inquit, aut ubique contemnendum, aut ubique certè amplectendum est. Respondeo. Immensa est differentia inter primitiuam Ecclesiam, quæ fuit tempore Apostolorum & Apostolicorum testificantem de libris Scripturæ sacræ: & inter Pontificiam Ecclesiam, obtrudentem nobis sine probatione pro traditionibus Apostolorum sua commenta.

Patres, ubi hanc traditionem de libris Scripturæ describunt, probant illam ex testificationibus primitiuæ Ecclesiæ. Si idem eâdem certitudinis ratione, de alijs etiam traditionibus, quarum alicubi mentionem hábent, fecerint: ualeat sanè hoc, ut eodem etiam iure recipiantur. Affirmant autem, ea quæ ab Apostolicis tradita fuerunt, omnia fuisse consona sacris Scripturis: sicut iam diximus ex Irenæo, & mox pluribus ostendemus. Habemus igitur ex ipsa Patrum traditione, unde dijudicandum sit, quæ sint ueræ Apostolicæ traditiones, sicut Hieronymus inquit in primum caput Aggæi: Gladius Dei, qui est sermo Dei uiuus, percutit illa quæ absque autoritate & testimonijs Scripturarum, quasi traditione Apostolica homines sponte reperiunt & confingunt. Ecclesiæ igitur traditio, libros Scripturæ sacræ ita nobis commendat: ut moneat reliqua omnia ad illam esse exigenda (sicut testimonia in præcedentibus

bus allegata ostendunt) & quæ illi sunt consona, recipienda: quæ uerò non sunt consona, licet quasi traditio Apostolica *proponantur, percutienda esse gladio uerbi* Dei. E*t hæc est simplex & uera solutio superioris illius obiectionis, & reijcere eam* Pontificij *non possunt: aliàs enim eodem iure cogerentur, & ipsi etiam pharisæorum traditiones, & totam* Thalmudistarum Cabalam *recipere.* Iud*æos enim* Augustinus *scitè uocat nostros librarios & scriniarios: ut qui custodes fuerunt librorum ueteris* Testamenti, *circumferentes adhuc illam custodiam in ipso exilio.*

Q*uærunt sanè* κρησφύγετον Pontificij, Ec*clesiam accepisse libros ueteris* Testamenti, *ex traditione non pharisæorum, sed prophetarum,* Chri*sti &* Apostolorum. *Sed quia series temporum non interrupta, iuxta* Augustinum, *ad hanc rem requiritur: non possunt pharisæi, ab illa testificatione de libris ueteris* Testamenti *excludi.* Q*uare igitur* Christus *&* Apostoli, *qui traditionem de libris ueteris* Testamenti *recipiebãt, non eodem etiam iure reliquas traditiones seniorum recipiebant, cum quidem hunc præferrẽt titulum:* Dictum *est antiquis?* Q*uo iure ipsi* Pontificij *repudiant* Thalmudicas *traditiones, cum de libris ueteris* Te*stamenti, traditionem* Iud*æorum recipiant? Si dixerint,* Iud*æos confinxisse* Cabalam Thalmudi*cam: ipsi hoc fortiter negabunt. allegant enim pri*

mos autores Patriarchas, Mosen & prophetas. Quare igitur huic ipsorum testificationi nec uos Pontificij creditis: cum tamen de libris ueteris Testamenti, testificationem ipsorum, utique non repudiemus? Nos simpliciter respondemus: Quia ex libris propheticis, de quibus Iudæi testificantur, discimus literis consignatum esse, quantum de doctrina patriarcharum, Mosis & prophetarum & satis est, & opus est. Ideo reliquas traditiones omnes, ad ea quæ scripta sunt examinamus: & huic testificationi contrariam traditionem Iudæorum, multa tradentium extra, præter & contra Scripturam non recipimus, sed iure optimo repudiamus: id enim ex ipsis libris, quos Iudæi sua testificatione nobis commendant, discimus. Si quam aliam responsionem habent Pontificij, proferant: & eandem nos opponere poterimus ipsorum obiectioni, quare cum traditionem Ecclesiæ de libris canonicis recipiamus, non similiter etiam reliqua omnia quæ titulo traditionum nobis à Pontificia Ecclesia obtruduntur recipiamus.

TERTIVM GENVS traditionum.

Tertium genus traditionum, constituimus illud, de quo loquuntur Irenæus libro tertio, & Tertullianus de præscriptione aduersus hæreticos. magnificis enim encomijs uterque celebrant traditionem Apostolicam. Irenæus libro tertio, cap. tertio, inquit:

inquit: Traditionem Apostolorum in toto mundo manifestatam, in Ecclesia adest perspicere omnibus, qui uera uelint audire. Et capite quarto: Non oportet adhuc quærere apud alios ueritatem: quam facile est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli quasi in depositorium diues, plenißimè in ea contulerint omnia quæ sint ueritatis: ut omnis quicunque uelit, sumat ex ea potum uitæ. Hic est enim uitæ introitus: omnes autem reliqui, fures sunt & latrones. Propter quod oportet quidem deuitare illos: quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere ueritatis traditionem. Quid autem, si neque Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis: nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt ijs quibus cōmittebant Ecclesias? cui ordinationi assentiuntur multæ Gentes barbarorum sine charactere & atramento, scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & ueterem Apostolorum traditionem diligenter custodientes.

Tertullianus de Præscript. Hanc igitur dirigemus præscriptionem: Si Christus Apostolos misit ad prædicandum, alios non esse recipiēdos prædicatores, quàm quos Christus instituit. Quid aūt prædicauerint, hoc est, quid illis Christus reuelauerit: & hic præscribā, nō aliter probari debere, nisi per easdē Ecclesias, quas ipsi Apostoli cōdiderunt, ipsi eis prædicādo tā uiua uoce, quàm per epistolas.

Postea: Si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesijs Apostolicis, matricibus & originalibus fidei conspiret, ueritati deputandam: id sine dubio tenentem, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo suscepit: reliquam uerò omnem doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ sapiat contra ueritatem Ecclesiarum, & Apostolorum, & Christi, & Dei.

Hæc magnifica traditionum encomia, uidentur omnino multum patrocinari Pontificijs contra Scripturam. Nam & excerptam illam Tertulliani sententiam, quasi in triumpho in omnibus suis libris ducũt, quæ sic habet: Non ergo ad Scripturas prouocandum, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta est uictoria.

Sed simplex ueritas firmiter fundata, & sibi bene conscia nec reformidat, nec subterfugit uera antiquitatis testimonia. Manifestè enim ostendemus, hasce Irenæi & Tertulliani disputationes non infringere, sed confirmare nostram de sacra Scriptura sententiam, si sententiæ non truncatæ inspiciantur, sed tota series disputationis consideretur. Sicut enim iurisconsulti dicunt, inciuile esse, lege non tota perspecta, ex aliqua ipsius particula pronunciare: ita Hilarius rectè monet, in nostris disputationibus intelligentiã dictorũ ex causis dicendi sumendam esse. Ordiamur itaque

ab

ab illa quæstione, quæ est status disputationis Pōtificiæ, de Traditionibus: & quæramus, an Irenæi et Tertulliani disputatio instituta fuerit de recipiendis dogmatibus quibusdam fidei, quæ nullo Scripturæ testimonio probari potuerint: sed quæ uoluerint credi sine Scriptura, extra & præter Scripturã, ex sola traditione, cuius nulla extiterint in Scriptura testimonia. Res autẽ non est obscura. Vterq; enim, & Irenæus et Tertullianus, expresse narrãt, de quibus dogmatibus fidei instituta fuerit illa disputatio. recitant enim ad uerbum fermè illos articulos fidei, quos hodie symbolum, quod Apostolicum nominatur, complectitur. Num uerò articuli illi fidei, non possunt ex Scriptura probari, ostendi & confirmari? Num contrarij hæreticorum errores, de his articulis non possunt ex Scriptura impugnari & refutari? Certè manifestißimum est, summam totius Scripturæ in hisce potißimùm consistere articulis. Et Irenæus in tertio, quarto & quinto libris nihil aliud agit, quàm quòd ex Scriptura prolixè probat & confirmat articulos istos fidei: & ex Scripturæ testimonijs sumit refutationes corruptelarum pugnantium cum illis articulis.

Hoc igitur quod manifestißimum est, & negari nullo modo potest, primò diligenter obseruetur in hac disputatione, non fuisse scilicet controuersiam de dogmatibus fidei, quorum uel probatio, uel contrariorum refutatio ex Scripturæ testimonijs

non potuerint peti & sumi. Sunt enim illi articuli, in quibus quasi summa totius Scripturæ consistit. Et hoc ideo obseruetur: agnoscet enim lector, quo artificio has Irenæi & Tertulliani disputationes Pontificij detorqueant ad suas traditiones: de quibus ipsi fatentur, quòd nullo Scripturæ testimonio probari poßint

Quæ uerò causa fuit, cum articuli illi fidei habeant in Scriptura multa, certa, firma et perspicua testimonia, quòd Irenæus & Tertullianus prouocant ad traditiones, quas Ecclesiæ Apostolicæ ab Apostolis acceptas tunc tenebant & obseruabant? Causam illam non opus est per coniecturas diuinare. Vterq; enim manifestè illam exponit. Num uerò hæc fuit causa, quòd ex Scriptura non potuerunt satis euidentia & firma de illis fidei articulis proferre testimonia, aut hæreticorum fabulas inde refutare? Nequaquam: ipsi enim hæretici non poterāt negare, illam Ecclesiæ fidem habere in Scripturis fundamēta & testimonia, ut sua figmenta à Scripturis argui & refutari. Ideo enim scripturas uel reijciebant, uel deprauabant, uel conquerebantur insufficientes esse. Ita enim Irenæus inquit libro 3. cap. 2. *Cum ex Scripturis arguuntur, in accusationem conuertuntur ipsarū Scripturarum, quasi non rectè habeant, neque sit ex authoritate, & quia uariè sint dictæ, & quia non poßit ex his inueniri ueritas ab his qui nesciūt traditionem.*

non enim per literas traditam illam, sed per uiuam uocem. Tertullianus ita inquit: Ista hæresis non recipit quasdam Scripturas: & si quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si recipit, non recipit integras, &c. Item: Dicunt Apostolos non uoluisse omnia omnibus reuelare, quædam palàm & uniuersis, quædam secretò & paucis demãdasse: & hoc Paulum uocare depositum. Agnoscit lector, hæreticos cum uiderent, se ex Scripturis perspicuè & firmiter refutari, mouisse certamen de authoritate ipsarum Scripturarum: 1. Quòd non rectè haberent, & ideo non essent recipiẽdæ. 2. Quòd uariè essent dictæ, ut non posit inde colligi certa & firma sententia. 3. Non omnes Scripturas recipiebant, sed quasdam tantùm: & tamẽ illas etiam non integras, sed multa addebant, multa etiam detrahebant. 4. Criminabantur ex Scripturis solis non posse inueniri ueritatem, nisi addantur & adhibeantur traditiones: quæ non per literas, sed per uiuam uocem ab Apostolis traditæ essent. 5. Fingebant Apostolos quædam palàm & uniuersis, ut quæ scriptis diuulgauerunt: quædam uerò secretò & paucis demandasse, ex quibus sua probabant figmenta. Et quia hæc eiusdem sint authoritatis cum illis, ideo Scripturas exponendas & corrigendas secundum secretas & tacitas traditiones, quæ non per literas, sed uiua uoce traditæ sint.

Hæc

Hæc ita recitantur ab Irenæo & Tertulliano: ex quibus manifestum euadit, propter quam causam, & in quē finem Patres illi prouocarint ad traditiones. Quia.n.quasdā Scripturas nō recipiebant, aut nō recipiebāt integras: & criminabantur eas uel non rectè habere, uel uarias esse dictas, uel esse insufficiētes, ut ex illis solis nō poßit inueniri ueritas: ideo Tertullianus dicit, nō esse prouocandū ad Scripturas: nec in illis certamen constituendum, in quibus aut nulla, aut incerta sit uictoria, contra tales scilicet hæreticos. Num uerò censet, articulos illos fidei de quibus tunc erat certamen, non posse ex Scripturis contra hæreticos defendi, nec corruptelas hæreticorum inde refutari? Certè Ireneus prolixè hoc facit, & per se hoc manifestißimum est. Sed de illis hæreticis qui authoritatē Scripturarum in dubium uocabant, & traditiones opponebant Scripturæ: quiq; alias proferebant Scripturas, additionibus & detractionibus interuersas, quas ueras & germanas esse asseuerabant: de illis, inquam, hæreticis Tertullianus hoc dicit. Et addit rationem, prius probandum esse, apud quos sit ueritas Scripturarū, quàm ad ipsas Scripturas prouocaretur. Hanc esse Tertulliani mentem, manifestißimum est. Scelerate igitur faciunt Pontificij, qui à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter Tertulliani sententiam torquent, quasi omnino in controuersijs de religione, non sit prouocandum

dum ad Scripturas: & quasi in disputationibus de dogmatibus fidei, in Scripturis aut nulla, aut omnino incerta sit uictoria. Hoc enim falsissimum esse ex omnium Patrum consensu suprà probatum est: & Tertullianus nunquam hoc sensit.

Quia igitur hæretici traditiones opponebant Scripturis, ita ut ex traditionibus conarẽtur ostendere, 1. Scripturas quas Ecclesia pro canonicis receperat, non esse ueras, & per omnia recipiendas. 2. propter uarietatem, hoc est ambiguitatem, seu incertitudinem & obscuritatem, non posse ex Scriptura intelligi ueritatẽ. 3. ex solis Scripturis non posse intelligi ueritatem, nisi adhibeantur etiam traditiones, quæ non per literas, sed per uiuam uocẽ traditæ sint. præter illa enim quæ Apostoli palàm & uniuersis tradiderunt, quæ postea in literis retulerunt: alia quædam secretò, & paucis demandasse. Irenæus igitur & Tertullianus prouocãt hæreticos ad traditionem. Et quia utrinq; iactabantur traditiones, quæstionem illam disputãt, quæ sit uera Apostolorum traditio. Probãt autem illam unam & solam esse ueritatem, quam Chistus à Deo accepit, & tradidit Apostolis: quam Apostoli rursus tradiderunt Ecclesijs, & quæ in Ecclesijs per successiones presbyterorum custodita fuit. Et quia tunc temporis in illis præcipuè Ecclesijs, quæ ab Apostolis fundata fuerant, uigebat ueritas disciplinæ Apostolicæ, & fidei Christianæ, ita ut traducem re-

cem religionis adhuc sincerum obtinerent & con seruarent: suauißimum sanè fuit, ordinem & consensum Ecclesiarum in doctrina considerare. Et recte tunc dixit Irenæus, Etiamsi nulla relicta fuisset ab Apostolis Scriptura: ex illa tamen traditione, quā Ecclesia ab Apostolis acceptā, ad illa usq; tēpora sincera conseruaret, potuisse cognosci quæ esset uera doctrina Apostolica. Num uerò idem ualebit in Ecclesia Pontificia, ita ut quicquid illa tenet & seruat, hoc solo nomine iudicetur Apostolicum, licet nullo Scripturæ testimonio probare poßint? Fortiter hoc contendunt patroni pontificis Romani: sed nos dicimus, & ipsa euidentia probat, inter primitiuam Apostolicam Ecclesiā, et inter regnum Pōtificiū, maiorē esse distantiā quàm sit inter cœlum & terram. Probare igitur prius ipsos necesse est, Ecclesiam suam esse Apostolicā, quàm hoc priuilegium sibi arrogent.

Sed pergamus in inquisitione: hoc enim obseruandum est, quid ex traditione, quæ tunc in omnibus Apostolicis Ecclesijs una & eadem erat, ad quam prouocabant, probarint Irenæus & Tertullianus. Certum est autem, Pontificiorum etiam, ut arbitror confeßione, quòd ex traditione non protulerint doctrinam aliquam pugnantem cum Scriptura: hoc enim nomine traditiones, quas hæretici iactabant, damnabant. Illa igitur erit quæstio, An diuersam & aliam doctrinam quàm quæ in Scri-

ptura

ptura tradita erat, Irenæus & Tertullianus ex traditione protulerint & probarint. hoc est: An disputarint & ostenderint, Ecclesiam tunc ex traditione habuisse multa dogmata & mysteria fidei, quæ nullo Scripturæ testimonio probari potuerint. Hunc enim esse statum controuersiæ inter nos & Pontificios, aliquoties iam diximus.

Recitant autem uterque, quid sit illud quod ex traditione probant: & sunt illi ipsi articuli fidei, quos symbolum Apostolicum complectitur. Illos autem in Scriptura multis manifestis testimonijs tradi, nullum est dubium. Non igitur aliquod aliud dogma fidei ex traditione proferũt & probant, præter illa quæ in Scriptura continentur: sed eadem, & illa ipsa dogmata quæ in Scriptura comprehenduntur, ostendunt & probant etiam ex traditione. Causas uerò propter quas ad traditionem prouocarint, cum in Scriptura haberent multa firmißima testimonia, suprà recensuimus: ut scilicet ostenderent consensum ueræ traditionis Apostolicæ, cum Scriptura.

Ita ergo ex traditionibus probant ueritatem, authoritatem & sufficientiã Scripturæ: quia scilicet eadem omnino sint dogmata fidei, quæ Scriptura continet, & quæ primitiua Ecclesia, ex Apostolorum traditione accepta, usq; ad illa tempora sincera custodierat. Nam ne apex quidem in tota illa Irenæi & Tertulliani disputatione ostendi potest

di poteſt de ullo dogmate, quod ex ſola traditione ita producant, ut nullo Scripturæ teſtimonio probari poſsit.

Et hæc quia fortiſsimè infringunt & euertunt Pontificiorũ fabulationes de inſufficientia Scripturæ, & de illis traditionib. quas nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſunt, attentè ſunt conſideranda. Simpliciter autem expoſui ſtatum diſputationis apud Irenæum & Tertullianum: & non uideo, ſi integra diſputatio conſideretur, quomodo alia inde poſsit erui ſentẽtia, quàm q́ oſtendat conſenſum traditionis Apoſtolicæ cum Scriptura: ita ut eadẽ ſit doctrina quam Scriptura tradit, & quam primitiua Eccleſia ex Apoſtolorum traditione acceperat. Et hanc ſententiam ipſi autores uerbis nõ obſcuris oſtendũt. Irenæus enim, idem quod ex traditione oſtenderat, poſtea prolixè probat ex Scriptura. Et in ingreſſu illius diſputationis cap. 1. inquit: Apoſtoli tunc quidem Euãgelium præconiauerunt, poſtea uerò per Dei uoluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum. Et cap. 3. Hunc patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ab Eccleſijs annũciari ex ipſa Scriptura, qui uelint diſcere poſſunt, & Apoſtolicam Eccleſiæ traditionem intelligere.

Et lib. 4. cap. 63. inquit: Agnitio uera eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſiæ ſtatus in uniuerſo mundo, & charactere corporis Chriſti, ſecun-

secundum successiones Episcoporũ: quibus illi eam quæ in unoquoq; loco est, Ecclesiã tradiderũt: quæ peruenit usq; ad nos custodita sine fictione, Scripturarum tractatione plenissima, neq; ablationem recipiens lectio, sine falsatione: & secundum Scripturas expositio legitima et diligens, & sine periculo, et sine blasphemia, & præcipuum dilectionis munus, &c. Audis antiquum Ecclesiæ statum, & doctrinam Apostolicam per successiones Episcoporum peruenisse usq; ad Irenæi tempora, & sine fictione custoditã fuisse. Sed quomodo? Tractatione, inquit, Scripturarum plenissima, & expositione secundum Scripturas legitima. Non dicit de dogmatibus fidei, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt.

Pontificij semper in ore habent antiquum Ecclesiæ statum, & traditiones per manus traditas: sed illustre est hoc Irenæi testimonium de uerè antiquo Apostolicæ ecclesiæ statu, & quomodo traditio Apostolica sine fictione custodita fuerit.

Ita Tertullianus de Præscript. *Sed & hæretici de Scripturis agũt, et de Scripturis suadent. Aliunde scilicet, inquit, loqui possent de reb. fidei, nisi ex literis fidei.* Item: *Credunt sine Scripturis, ut credant aduersus Scripturas.* Et postea respõdens ad illud quod hæretici fingebant, Apostolos præter illa quæ palàm & uniuersis tradebant, quædã etiã alia, secretò et paucis demandasse, et hoc Paulum

uocare depositum, ita inquit Tertullianus: Quòd hoc depositũ est tam tacitum, ut alterius doctrinæ deputetur? an illius denunciationis, de qua ait: Hanc denunciationem commendo apud te Timothee. item illius præcepti, de quo ait: Denuncio tibi ut custodias præceptum. Quod autem præceptum, quæ denunciatio, ex suprà & infrà scriptis intelligitur, non nescio quid subostendi hoc dicto, de remotiori doctrina. Item: Nam & cum dicit (hæc) de eis dicit, de quibus in præsenti scribebat: de occultis autem, ut de absentibus apud conscientiam non (hæc) sed (illa) dixisset.

Pagina 109. Percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum præsidentur, apud quas ipsæ adhuc authenticæ literæ eorum recitantur, sonantes uocem, repræsentantes faciem uniuscuiusq;. Item: Habes Romam, & inde nobis quoq; authoritas præstò est. Videamus quid didicerit, quid docuerit. Vnum Deum nouit creatorem uniuersitatis, & Christum Iesum ex uirgine Maria, filium Dei creatoris, & carnis resurrectionem. Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apostolicis literis miscet, & inde petat fidem eam. Et mox de hæreticis inquit: Quibus fuit propositum aliter docendi, eos necessitas coegit, aliter disponendi instrumenta doctrinæ. Aliàs enim non potuissent aliter docere, nisi aliter haberent, per q̃ docerẽt hæresin. Et sicut illis nõ potuisset suc-

ſet ſuccedere corruptela doctrinæ, ſine corruptela inſtrumentorũ eius: ita & nobis integritas doctrinæ non competiſſet, ſine integritate eorũ per quæ doctrina tractatur. Conſideret lector, quomodo Tertullianus in hac ſententia de Scriptura loquatur. Et paucis interiectis, de Scripturis ita inquit: Quod ſumus, hoc ſunt, ab initio ex illis ſumus. Vides lector, qualem inſtituat collationem ſeu συμφωνίαν Scripturarum, et primitiuæ Eccleſiæ, tenentis ſinceram traditionem Apoſtolicã. Quod nos, inquit (ſcilicet tenentes traditionem Apoſtolicam) ſumus, hoc ſunt Scripturæ: & quidem ex ipſis nos ſumus. Sunt igitur (ut ita dicam) duo æquiualentia ſeu termini conuertibiles: antiquus Eccleſiæ ſtatus, tenens ueram Apoſtolicam traditionem, de doctrina Scripturæ ſacræ.

Hæc prolixius aliquantò tractaui, primò ideo, quia truncatæ illæ ſententiæ, quæ ex Irenæo & Tertulliano citantur, poſſunt lectorem perturbare, niſi tota illorum diſputatio conſideranda proponatur. Secundò, quia ex illa Irenæi & Tertulliani diſputatione, firmiſsimè munitur & comprobatur noſtra ſententia de authoritate, perfectione & ſufficientia Scripturæ, & ſimul refutantur Pontificiorum traditiones: quas ipſi fatentur, ſe nullo Scripturæ teſtimonio probare poſſe. Oſtendimus enim, Irenæum & Tertullianum probare conſenſum traditionis Apoſtolicæ & Scripturæ, ita

ræ, ita ut traditio non opponatur Scripturæ, tanquam uel falsæ, uel ambiguæ, uel imperfectæ. hoc enim hæreticos contendiße, Irenæus ostendit cap. 2 Sed ex traditione probatur & confirmatur ueritas, authoritas, certitudo, perfectio & sufficientia Scripturæ: ita ut antiquus Ecclesiæ status & uera traditio Apostolorum, custodiatur tractatione & expositione Scripturarum. Quando igitur proponuntur traditiones, quæ cum Scriptura non consentiunt, & ex Scriptura ostendi & probari non possunt: certißimum est, eas non esse Apostolicas. Hoc fundamentum firmum & perspicuũ est, quod cauillationibus sophisticis impeti quidem et exagitari, non tamen labefactari aut euerti poterit. Ideo lectori hanc Irenæi & Tertulliani disputationem, diligenter commendo. Quod igitur de doctrina Christi & Apostolorum Tertullianus dicit, hoc nos rectißimè ad Scripturam accommodamus: sunt enim termini (sicut dictum est) conuertibiles. Est aũt hæc Tertulliani sententia: Cum credimus, nihil desideramus ultrà credere. hoc enim prius credimus, nõ esse quod ultra credere debeamus, &c. Hæc de dogmatibus dicit Tertullianus: de ritibus uerò paulo pòst dicemus.

Et ad confirmationem eorum quæ hactenus diximus, multum faciunt illa etiam, quæ suprà ex Eusebij libro 5. cap. 20. de Irenæi testimonio super traditionibus Polycarpi annotauimus: quòd scilicet

cet Polycarpus commemorauerit discipulis suis, quæ ab Apostolis tanquam uiuis testibus acceperat de Domino, de uirtutib. de doctrina eius. Sed quid? Num alia fuerũt quàm quæ in Scriptura tradita sunt? Num tradidit Polycarpus dogmata quædam, ut ab Apostolis tradita & accepta, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt? Nequaquam, inquit Irenæus: sed tradidit πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia consona Scripturis sacris. Tales igitur fuerunt, sunt, & debent esse omnes traditiones, quæ tanquam Apostolicæ proferuntur. Et semper examinandæ sunt, an habeant illam Irenæi συμφωνίαν cum Scriptura sacra. Si igitur uero & pio studio quæritur, quæ sit uerè antiqua & Apostolica traditio: non opus est excogitare fabulas de purgatorio, de aqua benedicta, & similibus. Irenæus enim & Tertullianus, in illa de qua iam multa diximus disputatione, non in genere tantum loquuntur: sed quæ sit Apostolica traditio in specie liquidò, expreßis uerbis ostẽdunt, describunt & recitant.

Antiquißima enim symbola, cõplectentia summam doctrinæ et traditionis Apostolicæ, tribus in locis extant apud Irenæum & Tertullianũ, quæ adscribam. Ostendent enim unde sumptum sit Symbolum, quod uulgò uocatur Apostolicum. Irenæus enim libro 3. capite 4. dicit, Barbaras quasdam Gentes, sine charactere & atramento

ueterem traditionem diligenter custodire: credentes in unum Deum, fabricatorem cœli & terræ, & omnium quæ in eis sunt, per Christum Iesum Dei filium: qui propter eminentissimam erga figmentum suum dilectionem, eam quæ esset ex uirgine generationem sustinuit, ipse per se hominem adunans Deo: & passus sub Pontio Pilato, & resurgens, & in claritate receptus in gloria uenturus Saluator eorum qui saluantur, & Iudex eorũ qui iudicantur: & mittens in ignem æternũ transfiguratores ueritatis, & contẽptores patris sui & aduentus eius, &c. Quibus Barbaris si quis annunciauit quæ ab hæreticis adinuenta sunt, statim concludentes aures, longo longius fugient. Sic per illam ueterem Apostolorum traditionem, non admittunt hæreticorum portentiloquia, &c.

Hæc est uera & uetus Apostolorum traditio: quæ nihil tradit extra & præter Scripturam, sed complectitur summam totius Scripturæ.

Et lib. 1. cap. 2. Irenæus similiter exponit prædicationem Apostolicam: Ecclesia, inquit, per uniuersum orbem usq; ad fines terræ seminata, & ab Apostolis, & à discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deũ patrem omnipotentẽ, qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt: & in unum Iesum Christũ, filium Dei incarnatum pro nostra salute: & in Spiritum sanctum, qui per prophetas prædicauit dispositiones

Dei,

Dei, & aduentum, & eam quæ est ex uirgine generationem, & paßionem, & resurrectionem à mortuis, & in carne in cœlos ascensionem dilecti Iesu Christi, Domini nostri, & de cœlis in gloria patris aduentũ eius: ut Christo Iesu Domino nostro, & Deo et Saluatori & regi secundũ placitũ patris inuisibilis, omne genu curuetur cœlestium, terrestriũ & infernorũ, & omnis lingua confiteatur ei, & iudicium iustũ in omnibus faciat: spiritalia quidẽ nequitiæ, & angelos transgressos & apostotas factos, & impios, & iniustos, & iniquos, & blasphemos homines in æternũ ignẽ mittat, iustis autem & æquis, & præcepta eius seruantibus, & in dilectione eius perseuerantib. quibusdã quidem ab initio, quibusdam uerò ex pœnitentia uitã donans, incorruptelam loco muneris cõferat, & claritatem æternam circumdet. Hanc prædicationem cum acceperit, & hanc fidem Ecclesia, & quidẽ in uniuersum mundum disseminata diligenter custodit, quasi unam domum inhabitans: et similiter credit ijs, quasi unam animã habens, & unũ cor: & consonanter hæc prædicat, & docet, & tradit, quasi unũ poißdens os. Nam etsi in mũdo loquelæ dißimiles sunt, sed tamen uirtus traditionis una et eadem est. Et neq; hæ quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt: neq; hæ quæ in Hiberis sunt, neq; hæ quæ in Celtis, neq; hæ quæ in Oriente, neq; quæ in Aegypto,

neq; hæ quæ in Libya, neq; hæ quæ in medio mundi sunt constitutæ. Sed sicut sol in uniuerso mundo unus & idem est, sic & lumen prædicatio ueritatis ubiq; lucet, & illuminat omnes homines qui uolunt ad cognitionem ueritatis uenire, &c. Hæc igitur est Apostolica traditio, hæc uera Ecclesiæ antiquitas, hic catholicus consensus.

Et omnia sunt sacris Scripturis consona, quæ nos & recipimus & profitemur. Habemus igitur ueras & antiquas Apostolorum traditiones. Sed Pontificij de alijs nugis fabulantur, quando de traditionibus disputant.

Tertullianus etiam de Præscript. Regula autem est fidei, qua creditur unum omnino Deum esse, nec alium præter mundi conditionem, qui uniuersa ex nihilo produxerit, per uerbum suū primò omnium emissum. id uerbum filius eius appellatum, in nomine Dei uariè uisum patriarchis, in prophetis semper auditum: postremò delatum ex spiritu Dei & uirtute in uirginem Mariam, carnem factum in utero eius, & ex ea natum hominem, & esse Iesum Christū. exinde prædicasse nouam legem, & nouam promißionem regni cœlorum: uirtutes fecisse, fixum cruci, tertia die resurrexisse, in cœlos ereptū, sedisse ad dextrā patris, misisse uicariam uim Spiritus sancti qui credentes agat, uenturam cum claritate, ad sumendos sanctos in uitæ æternæ et promissorū cœlestium fructum,

ctum, & ad prophanos iudicandos igni perpetuo, facta utriusq; partis resuscitatione, cum carnis restitutione. Hæc regula ut probabitur à Christo instituta, nullas habet apud nos quæstiones, nisi quas hæreses inferunt, & quæ hæreticos faciunt. Hæc Tertullianus. Descripsi autem hæc Symbola, ut ostenderem, nos nõ reprobare quas certò constat ueras & antiquas esse Apostolorum traditiones. Concilium uerò Tridentinum (quod notandũ est) ideo confeßionem Symboli seiunxit à traditionib. ut sciremus, ipsos non potißimùm contendere de ueris, certis & antiquis illis Apostolorum & Ecclesiæ traditionib. sed de alijs rebus, quas pro stabiliendo regno Pontificio, sub titulo & prætextu Apostolorũ traditionũ nobis obtrudũt. Et Andradius dicit anathema illis, qui ꝓhibent: Nisi de ueteri et nouo Testamẽto euidẽter fuerim⁹ edocti, nõ sequimur doctrinas Patrũ, et Ecclesiæ traditionẽ.

QVARTVM GENVS TRADITIONVM.

Quartum genus traditionum, est de expositione, uero sensu, seu natiua sentẽtia Scripturæ. Nam ex Irenæo & ex Tertulliano constat, fuisse ipsis non de Scriptura tantum, uerumetiam de expositione seu sensu Scripturæ certamina cum hæreticis. Ita enim Tertullianus inquit: Ista hæresis, si Scripturas aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones commentata conuertit.

sensus, quantum & corrupta stylus. Item: Illic & Scripturarum & expositionum adulteratio deputanda est, ubi diuersitas inuenitur doctrinæ. Et Irenæus ostendit, hæreticos exposuisse Scripturam, non sicut in manifestis & apertis locis sonat, sed ex figuratis, parabolicis & obscuris locis, falsa et prodigiosa quædam extruxisse, quibus deinde manifestos & apertos locos eludebant. Et prætexebant, se illas interpretationes accepisse ex traditione, quæ non per literas, sed per uiuā uocem tradita fuisset. Irenæus lib. 3. cap. 2. & lib. 2. cap. 35. & per sequentia capita. Ita etiā Tertullianus inquit: Nituntur his quæ de ambiguitate cœperunt. In hoc igitur certamine de legitima expositione, siue de uero et natiuo sensu Scripturæ, cum quidem hæretici suis interpretationibus prætexerent titulum Traditionum, Irenæus & Tertullianus prouocant ad ueram traditionem Ecclesiæ. Nullum enim est dubium, primitiuam Ecclesiam accepisse ab Apostolis, et à uiris Apostolicis, non tantum textum (sicut loquimur) Scripturæ, uerumetiam legitimam & natiuam eius interpretationem. quam quia primitiua Ecclesia, ad illa usque tempora sine fictione custodierat, ita ut certis documentis probare posset, à quibus eam accepisset, & ita retrò progressus fieret ad ipsos usq; Apostolos: iucundißima sanè fuit illa consideratio, qua piæ mentes plurimùm confirmatæ fuerunt contra

tra hæreticorũ corruptelas. Sed priusquã progrediamur, recurrendum est ad statum huius nostræ disputationis de Traditionibus: an scilicet Irenæus & Tertullianus, in illa disputatione de Scripturæ interpretatione, dogma aliquod, aut interpretationem aliquam proferant ex traditionibus, extra & præter Scripturam, quæ nullo Scripturæ testimonio probari poßit. Certè Irenæus lib. 4. cap. 63. dicit, legitimam expositionem esse secundum Scripturas. Et lib. 2. cap. 46 & 47. tradit regulas aliquot de interpretatione Scripturæ: ex quibus intelligi potest, quæ sit uerè Apostolica traditio de interpretatione Scripturæ. 1. Sanũ sensum, et qui sine periculo est, illũ esse, q apertè et sine ambiguo, ipsis dictionib. in Scripturis ponitur. Addit aũt: Vniuersæ Scripturæ, et propheticæ et Euãgelicæ, in aperto et sine ambiguitate, et similiter ab omnib. audiri possunt. Itẽ: Habemus regulã ipsam ueritatẽ, et in aperto positũ de Deo testimonium. hoc est (sicut August. inqt) in his quæ apertè in Scripturis posita sunt, inueniũtur illa oĩa, quæ cõtinẽt fidem moresq; uiuendi. 2. Quæ uerò in parabolis ambiguè, non apertè, neq; ipsa dictione, neq; sine cõtrouersia in Scripturis dicta sunt, nõ esse interpretãda cõtra ea q̃ apertè dicta sunt: neq; inde extruendũ aliquid, quod ex alijs quæ manifestè dicta sunt probari nõ poßit. Ideo exercitiũ quidẽ, et inquisitionem in huiusmodi locis probat: ita autem

ne excidamus ab ea suasione quæ manifestißimè prædicatur: hoc est, obscura Scripturæ loca uult exponi ex illis, & secundum illa quæ manifestissimè in Scriptura posita sunt. 3. Interpretationem uult ita institui, ut ueritatis corpus integrũ, et simili aptatione membrorum & sine concußione perseueret. hoc est: interpres totum corpus doctrinæ, quæ in Scripturis traditur, sibi præponere debet, ne interpretatio contra illud feratur. Et uidetur idem uelle quod Tertullianus dicit, secundum plura interpretanda esse pauciora: & quòd Paulus Romanor. 12. exigit, ut prophetia sit analoga fidei. 4. Multa sunt mysteria in Scriptura, quæ in hac infirmitate perscrutari non possumus. Dicit igitur, si omnium quæ in Scripturis requiruntur, absolutiones, non possumus inuenire, alium tamen Deum non requiramus: hoc est, sicut antea dixerat, ab ea suasione quæ in Scripturis manifestißimè prædicatur, non excidamus. Ita in Scripturis quædam absoluamus secundum gratiam Dei, quædam autem commẽdemus Deo, non solùm in hoc seculo, sed & in futuro. Et tandem concludit: Si secundum hunc modum, quædam quæstionum Deo commiserimus, & fidem nostram seruabimus, & omnis Scriptura à Deo nobis data, consonans nobis inuenietur: & parabolæ his quæ manifestè dicta sunt, consonabunt: & manifestè dicta, absoluent parabolas: & per dictio-

dictionum multas uoces, unam consonantem melodiam in nobis sentiemus.

Has de interpretatione regulas ex Irenæo ideo annotaui: tum quia utiles & pulchræ sunt, ex Apostolica traditione acceptæ: tum uerò præcipuè, ut ostenderem ueterem Apostolicæ & primitiuæ Ecclesiæ traditionem, de interpretatione Scripturæ, non abduxisse homines à Scriptura: nec in interpretatione finxisse dogmata quædã, extra et præter Scripturam, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possent: sed ex ipsis Scripturis, & secundum Scripturas, institutum & sumptum fuisse sanum Scripturæ sensum.

Ad Apostolicas etiam traditiones de interpretatione præcipuè pertinet, quid Irenæus & Tertullianus, quando de ueritate expositionum prouocant ad Apostolorũ traditionem, quæ in Ecclesijs syncera tunc adhuc seruabatur, recitant & describunt, qualis sit illa traditio: symbolum scilicet, seu regula fidei, cuius uerba in tertio genere traditionum annotauimus. Nihil autem ibi est sine Scriptura, extra & præter Scripturam: sed sicut Irenæus de Polycarpi traditionibus inquit, πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς.

Has uerò Germanas, antiquas, & ueras Apostolorum traditiones, summa cum reuerentia amplectimur. Profitemur enim, nos uera fide amplecti omnia scripta Prophetarũ & Apostolorũ: & quidem

quidem in hac ipsa natiua sententia, quæ expressa est in symbolis Apostolico, Niceno & Athanasiano. Damnamus etiã constantissimè omnes furores, qui pugnant cum Symbolis, quiq; cõdemnati sunt ueris Ecclesiæ iudicijs. Tertullianus symbolum uocat regulam fidei: qua salua, & forma eius manente in suo ordine, possit in Scriptura tractari, inquiri, si qd uidetur uel ambiguitate pendere, uel obscuritate obumbrari. Et ita August. expositurus Genesin, præmittit articulos fidei: ut in explicatione quæstionũ difficillimarũ, si nihil dixerit contra hãc regulã fidei, sed quæ illi consentanea sunt, nõ possit dici errasse: etiamsi fortè sensum & mysteria uerborũ non ubiq; assecutus, nec quæstionibus satisfecisse per omnia uideri posset. Irenæus etiam lib. 1. cap 3. de regula illa fidei quã supra descripsimus, inquit: Et neq; qui ualde præualet in sermone, ex ijs qui præsunt in Ecclesijs, alia q̃ hæc sunt dicet: neq; infirmus in dicendo deminorabit traditionem. Et cap. 4. recitat qui fuerint, quasi loci communes, in explicationibus eorum qui doctiores fuerunt: exquirere scilicet ea quæ in parabolis dicta sunt, & adiungere ueritatis argumento: dispositionem Dei in genere humano factam enarrare: de lapsu angelorum & hominum disserere: quare quædã temporalia, quædam æterna, quædam terrena, quædam cœlestia unus & idem Deus fecerit, annunciare: quare in ueteri Testamento,

mento, alia atq; alia forma inuisibilis Deus apparuerit: de discrimine ueteris & noui Testamenti: quare concluserit Deus omnia in incredulitatem, ut uniuersis misereatur: quare uerbum Dei caro factum: quare non in initio, sed in nouißimis temporibus apparuerit: de fine seculi: de futuris quæ in Scriptura prædicta sunt: de resurrectione: de uocatione Gentium, &c.

Hæc igitur omnia, quæ de legitima expositione, & sano sensu Scripturarum, ex traditione Apostolorũ, Irenæus & Tertullianus recitant, cum recipiamus et amplectamur. nõ possumus accusari, q, ueras, genuinas & ueteres Apostolorum traditiones de Scripturæ interpretatione negligamus aut repudiemus. Illud uerò quod Pontificij sibi arrogant, fatemur nos improbare: quòd uolunt nos simpliciter recipere quasuis interpretationes, quas ex scrinio pectoris Pontificij, siue ex decretis prælatorum Ecclesiæ, sine liquidis & certis sacræ Scripturæ probationibus & documentis nobis obtrudunt. Hoc enim non est traditionis Apostolicæ, sicut iam ostendimus.

V. GENVS TRADITIONVM.

Quintum genus Traditionum constituemus illud, quòd Patres aliquando ita uocant illa dogmata, quæ non totidem literis & syllabis in Scriptura ponũtur: sed bona, certa, firma et manifesta ratiocinatione, ex perspicuis Scripturæ testimo-

testimonijs colliguntur. Nazianzenus rectè et uenustè dicit: Quædam & esse, et dici in Scripturis: quædam uerò esse in Scripturis, tametsi non dicantur. Idem lib. 5. de Theologia, recitat obiectionem hæreticorum, negantium Spiritum sanctum esse Deum: Vnde, inquiunt, peregrinum hunc Deum, & Scripturæ uerbis nusquam expressum nobis introducis? Respondet autem: Sicut patrem esse ingenitum, non ponitur tot syllabis in Scriptura, tamẽ ex illis quæ scripta sunt colligitur: ut cum dico, bis quinq;, non dico decem: tamen si inde colligam, & dicam decem, rectè dico: ita si aliquid in Scriptura exprimitur, si illud nomine donatum enunciem, rectè facio. Ita Origenes lib. 5. ad Rom. dicit: Ecclesia ab Apostolis accepit traditionem, etiam paruulis Baptismum dare. Idem in Leuit. homilia 8. dicit, secundum Ecclesiæ obseruantiam, etiam paruulis baptismum dari. Augustinus etiã de Bapt. contra Donatistas lib. 4. cap. 23. de paruulorũ baptismo inquit: Quod traditũ tenet uniuersitas Ecclesiæ. Et addit: Quod uniuersa tenet Ecclesia, nec concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi Apostolica autoritate traditum rectißimè credim⁹. Et de uerbis Apostoli, Sermone 14. de baptismo paruulorũ: Hoc habet autoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatus ueritatis obtinet canon.

Affirmant igitur Origenes et August. baptismũ paruulorum esse traditionẽ Apostolicã. Hoc recipimus.

pimus. Sed respiciamus ad statum disputationis nostræ cum Pontificijs, de Traditionibus: An scilicet affirment, esse talem traditionem quæ nullo Scripturæ testimonio probari poßit. Et illæ quidem literæ & syllabæ ron reperiuntur in Scriptura: Infantes sunt baptisandi, Apostoli baptisarunt infantes. Sed Patres quando dicunt, baptisma paruulorum esse traditionem: idem probant & confirmant certis & manifestis Scripturæ testimonijs.

Et quia Lindanus hac traditione nobis insultat, quasi dogma aliquod fidei sine Scripturæ testimonijs, ex sola traditione non scripta recipiamus: annotabo aliquot ueterũ testimonia, quòd ualde multis Scripturæ testimonijs probent & confirment illam traditionem, Paruulos esse baptisandos. Augustinus enim dicit: Et si quisquam in hac re authoritatem diuinam quærat, quanquam quod uniuersa tenet Ecclesia, non nisi authoritate Apostolica traditum rectißimè credimus: tamen ueraciter conijcere possumus quid ualeat paruulis baptismi sacramentum, ex circumcisione carnis, etc.

Origenes ubi dicit, traditionem Apostolorum esse, paruulis baptismum dare, mox addit: Sciebãt enim illi, quibus mysteriorum secreta commissa sunt diuinorũ, quia essent in omnibus genuinæ sordes peccati, quæ per aquam & spiritum ablui deberent: propter quas etiam corpus ipsum, corpus peccati nominatur.

Ita Irenæus li.2.ca.39. dicit: Omnes uenit Christus per semetipsum saluare: omnes inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, paruulos, pueros, iuuenes & seniores.

Origenes in Lucam, homilia 14. Quomodo potest ulla lauacri in paruulis ratio consistere, nisi iuxta illum sensum: nullus mundus à sorde, nec si unius diei quidem fuerit uita eius super terrã. Et quia per baptismi sacramentum, natiuitatis sordes deponuntur, propterea baptisantur & paruuli. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non poterit intrare in regnum cœlorum.

Cyprianus lib.3.epist. 8. paruulorum baptisma inde probat: Cum Dominus in Euangelio dicat, Filius hominis non uenit animas hominum perdere, sed saluare: quantũ in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. Nam Deus ut personam nõ accipit, ita nec ætatem.

Chrysostomus homilia de Adam & Eua: Ideo prædicat Ecclesia catholica debere paruulos baptisari, propter originale peccatum, de quo sanctissimus ille bene clamabat: In inquitatibus cõceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

Ambrosius lib.10.epist.89.dicit, Pelagianos euacuare baptisma paruulorũ: cũ Ioãnes protestetur, Ecce agnus Dei qui tollit peccata mũdi. Item: Sicut nunc in Ecclesia manet cõstitutio Saluatoris dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non

intrabit

intrabit in regnum cœlorum: ita de circumcisione in lege præcautum erat, nisi in die circũcideretur octauo, exterminaretur anima, &c.

Augustinus epist. 89. Dicunt infantem non baptisatum perire non posse, quia sine peccato nascatur. sed dicit doctor gentium, in quo Christus loquebatur: Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccãrũt. Item: Iudicium ex uno delicto in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationẽ. Proinde isti, quem forte inuenerunt infantem, non ex illius unius hominis concupiscentia procreatum ipsum dicant, illi damnationi non esse obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa damnatione esse liberandum. Ideo non est superfluus baptismus paruulorum: ut qui per generationem illi condemnationi obligati sunt, per regenerationem ab eadem condemnatione liberentur. Non autem inuenitur homo, qui præter Christum spiritualiter regeneretur.

Has ueterum sententias ideo recensui, ut lector ipse uideat, baptismum paruulorum ita ab ipsis uocari traditionem, ut ualde multis, certis & firmis Scripturæ testimonijs illum probent & confirment. Iussi enim sunt Apostoli baptisare omnes Gentes: scibuntur baptisasse totas domos seu familias: in quibus non est dubium, comprehendi etiam

infantes, quos Christus sibi iubet adduci. Andradius insultat nobis Augustini testimonio, qui de Bapt. contra Donatistas lib. 2. cap. 7. inquit: Quam consuetudinem (non rebaptisandos ab hæreticis semel baptisatos) credo ab Apostolica traditione uenientem: sicut multa non inueniuntur in literis eorum, neq; in Concilijs posteriorum: & tamen quia per uniuersam custodiuntur Ecclesiam, nõ nisi ab ipsis tradita & commendata creduntur.

Et de eadẽ disputatione cõtra Cresconiũ li. 1. ca. 33. inquit: Quamuis huius rei certæ, de Scripturis canonicis non proferatur exemplum: eorundẽ tamen Scripturarũ etiã hac in re à nobis tenetur ueritas, cum hoc facimus, quod uniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quàm ipsarum Scripturarum commẽdat authoritas: ut quoniã sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat, &c. His sentẽtijs possunt fucum facere illis quibus ignota est integra Augustini disputatio. Sed Augustini quæstio in illo loco hæc est, An poßit proferri exemplũ ex Scripturis Canonicis, quòd aliquis ab hæreticis ueniens, uel denuò sit baptisatus: uel sine iteratione baptismi, post pœnitentiam per impositionem manuum sit susceptus. Et fatetur in neutrum partem exemplum de facto, ex Scriptura posse proferri.

Sed

Sed de iure(ut ita loquar)disputans,utra sententia sit uel uera uel falsa, quæro ab Andradio, num Augustinus sola nitatur consuetudine & titulo traditionis non scriptæ,ita ut consuetudo & traditio illa Ecclesiæ,nullo Scripturæ testimonio probari & confirmari poßit? Hic enim est status nostræ disputationis cum Pontificijs. Et illi quidem pro stabiliendis suis traditionibus, quas nullo Scripturæ testimonio probare possunt,illos Augustini sententijs abutuntur: sed magna impudentia luculentam iniuriam faciunt Augustino.Prolixa enim disputatione ex multis Scripturæ testimonijs, sententiam suam probat.Et quia uideri possunt illæ Augustini sententiæ,traditioni & cōsuetudini Ecclesiæ,sine testimonijs Scripturæ, plusculū tribuere: loca quædam ex ipsa Augustini disputatione annotabo : quæ ostendent, ipsum nullo modo secutum traditionem aut consuetudinē, quæ nullo Scripturæ testimonio probari poßit. Lib. 1. de Bapt. con. Donatistas, cap. 7. Ne uidear humanis argumentis agere, ex Euangelio profero certa documenta. lib. 2. cap. 14. Quid sit penicißioßius, utrū non baptisari, an rebaptisari, iudicare difficile est. Veruntamen recurrens ad illam stateram Dominicam, ubi non ex humano sensu,sed ex authoritate diuina rerum momenta pensantur : inuenio de utraq; re Domini sententiam. Qui lotus est, non habet neceßitatem iterum lauandi. & : Nisi quis

renatus ex aqua,&c. Ipsa denique Ecclesia, sic traditum tenet,&c.

Lib.3.cap.4. Profectò issem in Cypriani sententiam,nisi me ad diligentiorem considerationem reuocaret tanta authoritas aliorum: non quia fieri non potuit,ut in obscurißima quæstione uerius pluribus,unus pauciue sentirent;sed quia non facile pro uno uel pro paucis aduersus innumerabiles eiusdem religionis & unitatis uiros, nisi pertractatis pro uiribus,atq; perspectis rebus ferenda est sententia. Lib. 4. cap. 6. Illa consuetudo, quam etiã tunc homines sursum uersus respicientes, non uidebant à posterioribus institutã,rectè ab Apostolis tradita creditur.Sed mox addit cap.7. Quanto robustius nunc dicimus,quod Ecclesiæ consuetudo semper tenuit,& quod plenarium concilium confirmauit hoc sequimur.Huc accedit, quia bene perspectis ex utroq; latere disputationis,rationibus & Scripturarum testimonijs,potest etiam dici: Quod ueritas declarauit,hoc sequimur.

Lib.5.cap.4.Quisquis & Ecclesiæ consuetudine,& posteriori robore plenarij cõcilij,& tot tantisq; sanctarum Scripturarũ testimonijs, & perspicuis rationibus ueritatis intelligit, Christi baptismum uerbis Euangelicis consecratum,non fieri cuiuslibet hominis peruersitate peruersum,&c.

Lib.5.cap.23.Apostoli nihil quidem exinde præceperunt,sed consuetudo illa,ab eorum traditione

exordium

exordium sumpsisse credendum est: sicut sunt multa, quæ uniuersa tenet Ecclesia: *& ob hoc ab Apostolis percepta bene credũtur, quanquã scripta nõ reperiantur. Sed audi, quid mox subiungat: Contra mandatum* Dei *esse, quòd uenientes ab hæreticis, si iam illic baptismum Christi acceperunt, baptisantur: quia Scripturarum sanctarum testimonijs non solùm ostenditur, sed planè ostenditur, &c.*

Cap. 26. Quòd autem Cyprianus nos admonet, ut ad fontem recurramus, hoc est ad Apostolicã traditionẽ, & inde canalem in nostra tempora dirigamus: optimum est, & sine dubitatione faciendum. Traditũ *est ergo nobis, sicut ipse commemorat, quòd sit unus* Deus, *unũ baptisma. & lib. 6. ca. 1. Poterat iam sufficere, quod toties repetitis rationibus, adiũctis etiã diuinarũ* Scripturarũ *documentis ostendimus, &c.* Hæc *pluri. quàm fortaßis necesse uideri poterat, ex* Augustino *repetiui.* Quia *.n. aliquoties in hac disputatione meminit traditionis, ostendendũ fuit falsum esse, quod* Põtificij *inde extruũt: ex sola traditione multa esse credẽda, quæ nullo* Scripturæ *testimonio probari possunt.* Augustinus *.n. qui concedit, facti quidẽ nullum extare in* Scriptura *exemplũ: ipsum tamẽ ius (ut hoc modo loquar) ostẽdit multa certa habere in* Scripturis *documenta.* Nec *nos de literis & syllabis cõtendimus, modò res ipsa habeat certa in* Scriptura *fundamenta.* Et *cõcedimus magnũ robur esse, si* Ecclesiæ *con*

ſuetudo & traditio cum certis & manifeſtis Scri pturæ teſtimonijs conſentiat. Hic uerò eſt ſtatus cõ trouerſiæ inter nos & Pontificios: An in dogmati bus Eccleſiæ recipienda ſit ſiue cõſuetudo ſiue tra ditio, quæ nullo Scripturæ teſtimonio probari po teſt. ſemper enim repeto Andradij uerba.

Ad hoc quintum genus traditionum, multæ per tinent ueterũ diſputationes de dogmatibus: quæ re ipſa in Scriptura, certa & firma habent teſtimo nia, licet totidem literis & ſyllabis non expriman tur: ut quòd filius ſit ὁμοούσιος patri. Ariani ſi quidem funeſtis tragœdijs orbem turbabant: cum nullum dogma recipiendum ſit, præterea quæ ſcripta ſunt: ideo repudandum eſſe ὁμοούσιον, quia ſit ἄγραφον. Patres uerò in illa diſputa tione non opponebant Arianis hoc axioma, mul ta dogmata quæ nullo Scripturæ teſtimonio pro bari poſſunt, propter ſolum traditionis titulum ſu ſcipienda & credenda eſſe: ſed ſimpliciter re ſpondebant, licet uocabulum non extet in Scriptu ra, rem ipſam tamen habere certiſſima Scripturæ teſtimonia. Ita Athanaſius Tomo 2. in oratione Quòd decreta Nicenæ Synodi, commodis & pijs uerbis ſint expoſita: Tametſi hæ uoces, inquit, in Scriptura non reperiantur: habent tamen eam ſen tentiam, quam Scripturæ uolunt.

Et Cyrillus lib. 1. dialogorũ de Trinitate, ad obie ctionẽ, quòd homouſion ſit ἄγραφον, reſpondet,

rem

rem ipsam quæ per illud uocabulũ significatur, habere certissima Scripturæ testimonia: ut si quis dicat Deum incorporeum. Eadem ratio est de unione personali, de duabus naturis in Christo, & similibus. Falsum enim est, Ecclesiam illa dogmata habere sine Scripturæ testimonijs, ex sola Patrum traditione. λογομαχίαι uerò illorum qui de uocabulis tantum rixantur, cum res ipsa habeat Scripturæ testimonia, meritò improbantur.

Multa talia sunt exempla de modis loquendi à Patribus acceptis, quorũ res ipsæ in Scriptura sunt fundatissimæ. Ita Basilius diuinitatem Spiritus sancti probat ex Scripturæ sacræ testimonijs, & addit etiam antiquitatis consensum. Formulã uerò glorificationis, Gloria Patri & Filio cum Spiritu Sancto, probat ex traditione Patrum, quæ tamen cũ doctrina Scripturæ consentit. Et tamen formula illa, ex traditione accepta, nunc mutata est, dicimus enim: Gloria Patri & Filio et Spiritui Sancto: quia ad uerba institutionis baptismi, propius conuenit coniunctio Et, quàm præpositio Cum. Ita traditiones exiguntur ad Scripturam, et cedunt Scripturæ. Nazianzenus lib. 5. de Theologia dicit, φιλίαν τῦ γράμματος, studium literæ, esse pallium seu prætextum impietatis. Hoc Lindanus ita deprauat, quasi Nazianzenus sentiat impietatem esse, ita addictum esse Scripturæ, ut nullum dogma recipiatur, quod Scripturæ testimonijs probari non possit:

tum ipse Nazianzenus *dogma illud quod ibi tractat de diuinitate Spiritus sancti, multis Scripturæ testimonijs prolixè probet. Sed illos reprehendit, qui cum non totidem literis & syllabis in Scriptura reperiant: Spiritus sanctus est Deus, eiusdem essentiæ cum patre & filio: licet dogma illud alijs certis Scripturæ testimonijs firmiter probetur, utuntur tamen sophisticis tergiuersationibus, ut impietatem suam aduersus Scripturæ sentētiam, prætextu aliquo occultare poßint. Ideo non uocat studium Scripturæ, sed literæ: non* γραφῆς, *sed* γράμματος. *Et hoc est quod Epiphanius contra Apostolicos dicit:* ταῖς ῥηταῖς γραφαῖς μόνον κέχρηνται. *hoc est: Illa tantum, quæ totidem literis & syllabis in Scriptura posita sunt, admittunt.*

SEXTVM GENVS
Traditionum.

Sextum genus traditionum constituemus illud, quod de catholico Patrum consensu dicitur. Vsitata enim est illa forma loquendi, Patres ita tradiderunt. Iniuriam autem nobis facit Andradius, quòd clamitat, nos in uniuersum antiquitatis testimonio nihil tribuere, Patrum autoritatem nihili pendere, Ecclesiæ approbationem, fidem, maiestatemq; labefactare. Bona enim conscientia affirmare poßumus, nos post sacræ Scripturæ lectionem aliquid, quantum quidem Domini gratia concedit, in inquirendo & inuestigando ueræ & pu-

riorïs

rioris antiquitatis consensu posuisse, & quotidie adhuc ponere. Patrum enim scriptis suum, & quidem honorificum qui illis debetur, tribuimus locum: ut qui multos Scripturæ locos, præclarè explicârunt, antiqua Ecclesiæ dogmata, contra nouas hæreticorum corruptelas defenderunt, idq; ex Scriptura, multos locos doctrinæ rectè explicarũt, multa de historia primitiuæ Ecclesiæ, annotârunt, & multa alia utiliter monuerunt. Et cupimus, id quod de gratia Dei propter filium mediatorem credimus & speramus, ut membra ueræ catholicæ Ecclesiæ, in futura uita ipsum filium Dei, patriarchas, prophetas, Apostolos, martyres & patres, qui uerum fundamentum tenuerunt uidere, & eorũ familiaritate in omni æternitate frui. Mediocri igitur diligentia inquirimus cõsensum ueræ, eruditæ & purioris antiquitatis: & Patrũ testimonia, quæ Scripturæ consentanea sunt, amamus & magnificimus. Est enim nostrorum sententia, quòd in controuersijs religionis, iudex sit ipsum uerbum Dei: & quòd postea accedat confeßio ueræ Ecclesiæ. Semper enim sequuntur uerbum, tanquam iudicem, aliqui pij: & confeßione firmiorum, adiuuantur infirmi. Valet igitur in Ecclesia, sententia congruens cum uerbo Dei, & confeßione piorum, siue sint plures, siue pauciores impijs. Ita ueteres damnauerunt Samosatenum, & deinde Arrium. Iudex erat uerbũ Dei: id est, testimonia ex

Euan-

Euãgelio,bona fide,& sine sophistica prolata,quæ conuincunt non calumniose iudicantem. Sed tamen adiuuabantur tunc quoq; infirmi in pronunciando, confeßione firmiorum eorum qui Apostolos, aut eorum discipulos audierant,& quos constabat fuisse fideles custodes doctrinæ: ut Polycarpi, Irenæi, Gregorij Neocæsariensis. Ab his recentiores audierant, λόγον significare personam. Postea ipsi collatis dictis Euangelij, agnoscunt hanc natiuam esse sententiam, quam ab illis audierant. Aliqui etiam non solùm discunt à prioribus, sed etiam tanquam à firmioribus confirmantur. Ita Petrus Alexandrinus refutabat Meletium, citabat Euangelium, quod satis perspicuè docet, recipiendos esse lapsos qui emendantur. Sed simul adiuuabatur exemplis prioris Ecclesiæ, quæ semper antea lapsos receperat. Ita nos pronunciamus de baptismo infantium. Habemus testimonia in Scripturis manifesta, quæ affirmant, extra Ecclesiam non esse salutem. Deinde & primæ Ecclesiæ testimonijs iuuamur. Ita iudex est uerbum Dei, & accedit puræ antiquitatis confeßio. Vult enim Deus in Ecclesia esse ministerium uocis: Quare audienda est ab Ecclesia, ut doctrix: sed fides & inuocatio nituntur uerbo Dei, non humana autoritate. Hæc ex locis communibus D. Philippi Melãchthonis, præceptoris mei descripta, hoc loco annotare uolui: ut Andradij clamoribus opponerem publicum Ecclesiarum nostrarum testimonium,

nium, quàm reuerenter de consensu antiquitatis, de testimonijs ueterum, de confeßione & exemplis ueteris Ecclesiæ sentiamus. Probamus piam et elegantem Basilij sententiã, qui in Homilia contra Sabellianos & Arium inquit: Maximè uelim, uelut simpliciter traditum accepi, ita etiam auditoribus tradere: sed quia circũstatis uos, censores magis quàm discipuli, necesse est nos, uelut in iudicio contradictionem protendere. Vos autem hortamur, ut non quod uobis placet, à nobis audire quæratis: SED QVOD DOMINO COMPLACET, ET CONSONVM EST SCRIPTVRIS, ET NON CONTRARIVM PATRIBVS. Et mox: Compescat te traditio: Dominus sic docuit, Apostoli prædicârunt, Patres conseruârunt, martyres confirmârunt: sis contentus dicere, uelut edoctus es. Et de fidei confeßione inquit: Traditurus sum quæ didici ex diuina Scriptura. Athanasius de humanitate uerbi circa finem inquit: Nos ista hausimus à magistris diuinitùs afflatis, qui sacros libros euoluerunt.

Fatemur etiam, nos ab illis dissentire, qui fingũt opiniones, quæ nulla habent testimonia ullius tẽporis in Ecclesia: sicut nostro tẽpore fecerũt, Seruetus, Cãpanus, Anabàptistæ, et alij. Sentimus etiã, nullũ dogma in Ecclesia nouũ, et cum tota antiquitate pugnãs recipiendũ. Quid de cõsensu et testimonijs antiquitatis honorificentius dici & sentiri posset?

Ita Irenæus ad Florinum scribit: *Hæc dogmata Florine, sanam sententiam non habent: hæc dogmata dissentiunt ab Ecclesia: hæc dogmata ne hæretici quidem unquam ausi fuissent pronunciare: hæc dogmata qui ante nos fuerunt presbyteri, qui & Apostolorum discipuli extiterunt, non tradiderunt.* Hæc Eusebius libro quinto, cap. 20.

Sed profitemur & hoc, quòd non ex nobis finximus, sed ab ipsis Patribus *didicimus: quòd scilicet inquiramus & allegemus testimonia* Patrum, *non ideo, quasi ea quæ ex perspicuis* Scripturæ *testimonijs ostenduntur & probantur, per se nec certa, nec firma satis sint, aut non satis habeant ex se roboris & autoritatis, nisi accedat* Patrum *etiam consensus: sed causam quare allegentur,* Augustinus *disertè explicat, de* Peccatorum *meritis lib. tertio, cap. 7. Hæc non ideo commemoraui, quòd disputatorum, quorumlibet sententijs, tanquam canonica autoritate nitamur: sed ut appareat, ab initio usque ad præsens tempus quo ista nouitas orta est, hoc de originali peccato, apud* Ecclesiæ *fidem tanta constantia custoditum, ut ab eis qui* Dominica *tractarent eloquia, magis certißimum proferretur ad alia falsa refutanda, quàm quod tanquam falsum refutari ab aliquo tentaretur. Cæterùm in sanctis canonicis libris, uiget huius sententiæ clarißima & plenißima autoritas.* Idem de Nuptijs & Concupiscentia lib. secundo, cap. 29. *Quid*

autem

autem dicam de ipsis diuinarum Scripturarum tractatoribus, qui in catholica Ecclesia floruerunt? quomodo hæc non in alios sensus conati sunt uertere, quoniam stabiles erant in antiquissima & robustissima fide, non autem nouitio mouebantur errore. Quos si colligere, & eorũ testimonijs uti uelim, et nimis longũ erit, et de canonicis autoribus, à quibus non debemus auerti, nimis fortasse uidebor præsumpsisse quàm debui.

Augustinus contra duas epistolas Pelagianorum libro quarto, cap. 8. *Non quo canonicis libris, ullius disputationis æquetur autoritas: sed ut admoneantur, qui putant sanctos patres aliquid dicere, quemadmodum de his rebus ante noua hæreticorum uaniloquia catholici antistites, eloquia diuina secuti sunt: & sciant, à nobis rectam & antiquitùs fundatam catholicam fidem, aduersus recentẽ Pelagianorum præsumptionem perniciemq́; defendi.*

Alterum quod de Patrum autoritate sentimus, etiam ab ipsis Patribus didicimus. Augustinus epistola decimonona ad Hieronymum: *Alios scriptores (præter canonicos) ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinam præpolleant, non ideo uerum putẽ, quia ipsi ita senserũt: sed quia mihi uel per alios autores canonicos, uel probabili ratione quod à ueritate non abhorreat, persuadere potuerint.*

Epist. 111. *Neq; quorũlibet disputationes, quãuis catholicorũ & laudatorũ hominũ, uelut scripturas*

cano-

canonicas habere debemus:ut nobis non liceat, salua honorificentia quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atq; respuere: si fortè inuenerimus, quòd aliter senserint quàm ueritas habet, diuino adiutorio uel ab alijs intellecta, uel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, quales ego uolo esse intellectores meorum.

Contra Cresconium lib. 2. cap. 31. Ideo constitutus est canon librorum canonicorũ, secundum quos de cæteris literis uel fidelium: uel infidelium liberè iudicemus. Cap. 32. Cypriani literas non ut canonicas habeo, sed ex canonicis considero: & quod in eis diuinarum Scripturarum autoritati congruit, cum laude eius accipio: quod autem non congruit, cum pace eius respuo. Et addit: Quoniam canonicum non est quod recitas, ea libertate ad quam nos uocauit Dominus, hoc quod aliter sapuit, non accipio. Et mox: Ita hoc Cypriani de rebaptizandis hæreticis non accipio, quamuis inferior incomparabiliter Cypriano: sicut illud apostoli Petri, quod gentes Iudaizare cogebat, nec accipio, nec facio, quãuis inferior incomparabiliter Petro. Cap. 31. dicit, se hoc modo nullam iniuriam facere Cypriano. Et de Baptis. contra Donatist. lib. 7. cap. 20. dicit: Cyprianum potuisse aliter sapere, quàm ueritas postulabat, sine ulla eius contumelia credimus, quicunq; diligimus Cyprianum. Ipse etiam Cyprianus, in Sermone de lapsis dicit, illum infamare martyrum dignitatem,

gnitatem, qui affirmat martyres aliquid mandare quod in lege Domini ſcriptum non ſit. Auguſtinus ad Vincentium Victorem lib. 2. Negare nō poſſum nec debeo, ſicut in ipſis maioribus, ita multa eſſe in tam multis opuſculis meis, quæ poſſunt iuſto iudicio, & nulla temeritate culpari.

Et de bono perſeuerantiæ cap. 21. Quamuis neminem uelim ſic amplecti omnia mea, ut me ſequātur, niſi in his in quibus me non errare perſpexerit. Nam propterea nunc facio libros retractationum, ut nec meipſum in omnibus me ſecutum fuiſſe demonſtrem. Et addit, ſe nec poſt retractationem quidem uelle, per omnia ſibi credi. ita enim inquit: Arrogantius loquor quàm uerius, ſi uel nūc dico, me ad perfectionem, ſine ullo errore ſcribendi iam in iſta ætate ueniſſe. Sed intereſt, quantum & in quibus rebus erretur: & quàm facilè quiſque corrigat: uel quanta pertinacia ſuum defendere conetur errorē. Ita Epiphanius petit ueniam, ſicubi errârit, uel ultra uires aliquid tentârit. Ambroſius etiam libro primo, de Officijs modeſtiſſimè inquit: Nam arrogans uideri arbitror, ſi inter filios ſuſcipiam affectum docēdi. Non prophetarum gratiam, non uirtutem Euangeliſtarum, nec paſtorum circumſpectionem: ſed tantummodo intentionē & diligentiam circa Scripturas diuinas opto aſſequi.

Iuſtinus quæſt. 119. ad obiectionem, quòd Patres quidem diuerſum ſenſerint, reſpōdet: Sed Apo-

stolus, pater patrum ita dicit, &c. Obseruet lector, ipsorum Patrum sententiam esse: non ideo aliquid credi & recipi debere, quòd ex Patribus quispiam ita uel senserit uel dixerit, nisi ex Scripturis canonicis, hoc quod dicit probet. potuisse enim patres aliter sapere, quàm ueritas postulat. & ad illam libertatē nos à Domino uocatos esse, ut de quorumcunque scriptis secundum literas canonicas liberè iudicemus. & quando in Patrum scriptis, aliquid quod Scripturæ non congruit, improbamus & respuimus, fieri illud nulla temeritate, sed iusto iudicio, sine iniuria & contumelia Patrum: salua illorum honorificentia, et bona eorū pace, ab illis etiā, qui incomparabiliter inferiores sunt Patribus.

Et habemus præterea ipsorum etiam Patrum exempla, qui ueterum erratis, sicubi à regula Scripturæ discesserunt, non sanè proteruè insultant: sed tamen etiam ea quæ ad canonem Scripturæ non congruunt, propter Patres non approbant, nec recipiunt. Idq; ut commodius demonstrem, non inutile fore iudico, si hoc loco breuiter annotauero rationes quasdam, quasi regulas, quas inter legendum obseruaui: quomodo Patres incōmodè dicta ueterum, non ad errorum patrocinia detorserint, sed commoda interpretatione, iuxta analogiam fidei, mitigarint & excusarint. Præcipuè uerò Augustino multum negocij exhibuerūt Pelagiani, cumulatis multis ueterum sententijs, incommodè di-

ctis, de peccato originali, de libero arbitrio. Modestè *uerò Augustinus respondet.* 1. Vobis Pelagianis nondum litigantibus, securius (inquit) loquebantur Patres de his articulis, libro primo, contra Iulianum. hoc est: Extra contentionem, nondum motis controuersijs, Patres sæpe non accuratè, sed securius multa disputabant. Illa uerò securius dicta, sicut Augustinus loquitur, non sunt torquenda ad patrocinium eorum, quæ cum Scriptura non conueniunt.

2. Iulianus obiecerat Chrysostomi sententiam, infantes non habere peccata. Augustinus inquit: Intellige propria peccata, & nulla erit contentio. Sed inquit Iulianus: Cur ipse Chrysostomus non addidit propria? Cur putamus, inquit, nisi quia disputans in catholica Ecclesia, non se aliter intelligi arbitrabatur. hoc est: incommodius dicta Patrum, secundùm analogiam fidei sunt interpretanda. Hoc modo Augustinus de natura & gratia Hilarij, Ambrosij, Chrysostomi, Hieronymi, & sententias quas Pelagius pro sui erroris confirmatione allegauerat, addita commoda interpretatione ad analogiam fidei accommodat: quam tamen interpretationem, non semper ex ipsis quæ allegatæ erant sententijs sumere potuit: sed eas uel ex manifestis Scripturæ sententijs, uel ex alijs Patrũ dictis Scripturæ consentientib. petiuit. De gratia Christi libro primo, cap. 48. ad Ambrosij dictum, probãtis

exemplo Zachariæ & Elisabeth, hominem in hac uita posse sine peccato esse, Augustinus ita respondet: Dictum hoc est, quantum mihi uidetur, secundum quandam inter homines cõuersationem probabilem, non secundum perfectionem iusticiæ. Nam & Paulus dicit, se fuisse sine querela: & tamen hanc iusticiam stercoribus deputauit.

Et de natura & gratia cap. 61. ad sententiam, quòd Christus uincendo peccatum, & desiderijs carnis domitis docuerit peccatum, non esse necessitatis, Augustinus ita respondet: Quomodo dictum sit, autor huius sentẽtiæ uiderit, qualiter possit exponere: dum tamen nos minime dubitemus, Christum peccatum in se non habuisse quod uinceret. Et ibi ponit hanc sententiam: Ego in huiusmodi quorumlibet hominũ scriptis, liber: quia solis canonicis debeo, sine ulla recusatione, cõsensum.

3. Ad dictum quoddam Ambrosij, respondet libro 1. contra Iulianum: Hoc dictum est aduersus Manichæos, contra quos hoc sufficiebat. Et in libris retractationum, ipse Augustinus de se inquit: Disputabamus contra Manichæos, qui fingebant, naturam mali esse coæternam Deo: contra quos satis erat obtinere, malum esse ortum ex libero uoluntatis arbitrio: & ideo, inquit, parum diximus de gratia. Patres igitur, quando contra hæreticos aliquos disputant, hoc tantum sibi proponunt, ut istorum opiniones euertant: de alijs interim articulis,

ticulis, non ſunt admodum ſolliciti. Et *inde multa, non ſatis circumſpectè de alijs dogmatibus dicta, Patribus ſæpe exciderunt*. Ideo Auguſtinus *inquit*: Audi, *quod ad rem præſentem ſpectat, quid de peccato origenis*, Baſilius *alibi ſine ulla ambiguitate dicat*.

4. Baſilius *epiſt*. 41. de Dionyſio Alexandrino *inquit*: Non *omnia eius uiri admiramur: imò ſunt quædam, quæ penitùs abrogamus. habent enim ſeminaria quædam impietatis* τῶν ἀνομοίων. Cauſam *uerò arbitror, non mentis malignitatem, ſed quòd uehementer uoluit reſiſtere* Sabellio. Soleo *igitur ipſum aſſimulare arborum inſitori: qui dum nouellæ plantæ incurruum ſtatum uult corrigere, nimia attractione à medio aberrat, & in contrariam partem nimium deflectendo peccat*. Ita Athanaſius *tomo ſecundo, de ſententia* Dionyſij *inquit*: Ratio *temporis & perſonæ conſideranda eſt, quòd ita ſcripſerit*. Sabellianiſmus *enim tunc* Eccleſias *inuaſerat: &* Dionyſius *rudibus monſtraturus*, Patrem *non eſſe filium, de humanitate loquitur. ex illis enim quæ humanitatis ſunt, compendio refutantur* Sabelliani. Et *ibi dicit* Athanaſius: Ariani *uidentes, ſe nihil poſſe ex* Scriptura, *pro ſua hæreſi habere, ad* Patres *ſe conuertunt: ſicut prædones, cum de ſtudijs ſuis malè audiant, fingunt ſibi ſocios probos & modeſtos: & ſicut* Iudæi Scriptura *conuicti, ad patrem*

*Abraham confugiunt,&c.*Et profectò eodem planè modo, Pontificij *Scripturæ testimonijs destituti & conuicti,prætextum ex* Patribus *quærunt.*

Basilius epist.64. cum obijceretur, Gregorium Neocæsariensem *dixisse, patrem & filium mentis* cogitatione *esse duos,hypostasi uerò unum, ita respondet:*Hoc *non dogmaticè, sed in cõtentione esse dictum,in disputatione contra* Aelianum.Volens e-*nim* Græcum *hominem ad fidem conuertere, non exactius circa uerba disceptat, sed alicubi etiã concedit consuetudini eius qui inducitur.* Ideo *multas illic inuenias uoces,quæ nũc maximum robur præbent hæreticis.*

5. *Chrysostomus lib.1.de compunctione cordis inquit:*Nõ *putes hæc cohortatoriè magis quàm uerè dici.* Multa *igitur apud* Patres *dicuntur exhortatoriè magis quàm dogmaticè & uerè.*

Ita Hieronymus *ad* Nepotianum *dicit,se in epistola exhortatoria ad* Heliodorũ, *pro ætate lusisse, & calẽtibus adhuc rhetorũ studijs, quædã scholastico flore depinxisse.*Et *cõtra* Iouinianũ: Rhetoricati *sumus,& in morẽ declamatorũ paululũ lusimus.*

6. *Est & illud discrimen in* Patrũ *scriptis obseruandum: quòd aliquando priuatas speculationes & deuotiones exponunt,aliquãdo particularis alicuius* Ecclesiæ *consuetudinẽ describũt, aliquãdo uerò publica dogmata totius catholicæ* Ecclesiæ *explicãt.*Et *inter hæc profectò, magnũ est discrimen.*

Vtilis est & hæc obseruatio, quòd aliter agũt et disputant cum infirmis fratribus, aliter cum robubustis, aliter cũ domesticis fidei, aliter cum hæreticis, aliter cum philosophis, aliter cum principibus: quæ singula exemplis possent ostendi.

7. Multa tolerarũt, & sæpe cesserunt temporum suorum consuetudini, etiam ubi uitij aliquid esse agnouerunt.

Ita Augustinus epistola 119. Multa huiusmodi propter nonnullarum uel sanctarum uel turbulentarum personarum scandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris saluberrimè præcepta sunt, minus curantur, & tam multis præsumptionibus sic plena sunt omnia, &c. Ita uigilias et ἀγάπας, ad sepulchra martyrũ alicubi laudat Augustinus: sed de moribus Ecclesiæ cap. 14. & epist. 64. reprehendit, & uellet abrogari.

8. Elegantißima est Cypriani sententia libro secundo, epist. tertia: Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit: sed quid prior Christus qui ante omnes est, fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei ueritatem. Et ideo si quis de antecessoribus nostris uel ignoranter, uel simpliciter hoc non obseruauit & tenuit, quid nos Dominus facere exemplo & magisterio suo docuit: potest simplicitati eius, de indul

gentia Domini uenia concedi. Nobis uerò non poterit ignosci, qui nunc à Domino admoniti & instructi sumus: qui dum instruit in futurum, quid facere debeamus, de præterito ignoscit, quòd simpliciter errauimus, &c. Considerent hanc sententiam, qui semper in ore habent, se malle cum Patribus errare, quàm cum alijs rectè sentire. Rectè etiam nostri dicunt, Patres si admoniti fuissent, multa correcturos fuisse. Interest enim (sicut Augustinus inquit) quàm facilè quis corrigat, uel quanta pertinacia suum errorem defendere conetur.

Postremò, quando illæ siue mitigationes, siue commodæ interpretationes eorum quæ non satis commodè à ueteribus dicta erant, non recipiebantur & admittebantur, uel quando non poterant locum habere: Patres disertè improbârunt & damnârunt ea, quæ ad regulam Scripturæ non congruebant. Ita Augustinus de Cypriani & de omnium scriptis, liberrimè pronunciat: sicut sententias eius suprà recitauimus. Ita in Irenæo, Chiliastarum sententia liberè damnata est. Illa sententia, quòd quidam saluati fuerint lege naturæ, quidam lege Mosis, quidam uerò gratia Christi, extat apud multos uetustißimos Patres: sed Augustinus illam, ut Pelagianam, expreßè damnat. Cōtra Donatistas illos qui Patrū errores amplectūtur, eo quòd (sicut Quintilianus inquit) honestus

error

error uideatur, magnos duces sequentibus: dicit idem facere, ac si quis Petro similis esse uellet, negãdo Christum, uel cogẽdo gentes ad Iudaisationem: uel si quis Dauidi affectaret similis esse, cõmittendo adulterium.

Ita ergo ipsi Patres aliorũ Patrum scripta tractârunt, & sua etiam hoc modo legi & accipi uoluerunt. Quam sententiam nos libẽter probamus, amplectimur & sequimur. Aduersarij uerò nostri Pontificij, quando contra ea quæ ex Scripturis demonstrantur, sententias aliquas ex Patribus, quomodocunque conuasatas, pro tuendis suis superstitionibus proferre possunt: uolunt nos sine iudicio & recusatione, à Scriptura discedere & sententijs quæ ex Patrib. citãtur, assentiri, etiamsi nulla Scripturæ testimonio probentur. Et huius sententiæ, Staphylus & Lindanus Athanasium non uerẽtur authorem facere. citant enim mutilatum & truncatum eius dictum ad Epictetũ: Hoc solum hæreticis respondere & dicere sufficit, hæc non esse catholicæ Ecclesiæ, neque Patres ita sensisse. Vtq; facilius ad hoc Pontificiorum propositum torqueri poßit Athanasij sententia, Nannius interpres eam ita uertit: Tantummodo ad ea respondendum est, quod ipsum per se sufficit, Patres non ita sensisse, cum Græca uerba simpliciter dicant: τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰπεῖν ἀρκεῖ. Sed insignem faciunt iniuriam Athanasio. Ad

Epictetū.n.recēset prodigiosos quorūdā errores; Verbū in corpus esse cōmutatū, corpus Christi constituere quaternitatē in Deitate, corpus esse coæternū et cōsubstātiale Deitati: & similia opinionū et uerborū portēta. De illis uerò dicit: Hæc nudis uerbis tātū descripsi: ut q solū audiat, fœditatē illorū & impietatē statim animaduertat. Quæ.n.manifestè praua puersaq; sunt, ea curiosius tractare nō oportet, ne cōtētiosis hominib. ąmbigua uideātur: sed hoc solū ad talia respōdere & dicere sufficit, ea nō esse Ecclesiæ catholicæ, et Patres ita nō sensisse. Ne uerò ex solido silētio occasionē impudētiæ sibi sumāt, paucas ex Scriptura sentētias opponemus, etc. Quæso te lector, cōferas hāc integrā Athanasij sentētiā, cū mutila Pōtificiorū allegatiōe: et statuas inde, quo cādore Pōtificij, tractēt Patrum testimōia.

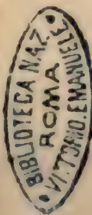
VII. GENVS TRADITIONVM.

Septimū genus traditionū est, quod ubi ueteres mentionē faciūt traditionū nō scripturarū, ppriè nō intelligūt dogmata fidei sine Scriptura, extra et præter Scripturā recipiēda, etiāsi nullo Scripturæ testimonio pbari possunt: sed de ritib. et cōsuetudinib. quibusdā uetustis loquūtur, quos propter antiquitatē ad Apostolos retulerūt. Ita Basil. uocat qdē dogmata sine scripto, ex traditione accepta: sed recēset, nō articulos aliquos fidei, sed tātū ritus quosdam: Cruce signare: ad Orientē cōuerti in oratiōe: uerba ἐπικλήσεως, dū ostenditur panis euchari-

stiæ,

ſtiæ, & quæ in celebratiõe euchariſtiæ ante et poſt uerba inſtitutionis recẽſentur: benedictio aquæ baptiſmatis, et baptiſati: illinitio olei: trina immerſio: abrenunciatio ſathanæ in baptiſmo: cõfeſsio fidei. Origenes innumeras recẽſet genuflexiones in oratione, ritus Euchariſtiæ & baptiſmi. Hieron. contra Luciferianos ex Tertul. recẽſet: Die dominico, & à Paſcha uſq; ad Pẽtecoſten nõ ieiunare, nec de geniculis adorare, prægustare lac & mel poſt baptiſmũ, oblationes p defunctis, et pro natalicijs annua die, etc. Et de his quidẽ traditiõib. an ſingulæ et oẽs ſint Apoſtolicæ, in poſtremo genere traditionũ dicemus. Nũc tantũ oſtẽdere uolui, Patres quando de traditionib. nõ ſcriptis loquũtur, tantũ de uetuſtis quibuſdã ritib. diſputare: nõ hoc agere (ſicut Pontificij cõtendunt) ut multa dogmata fidei, quæ licet nullo ſcripturæ teſtimonio probari poſsint, pari tamẽ reuerẽtia et pietatis affectu ſuſcipiãtur, ſicut illa quæ certa et manifeſta habẽt in Scriptura teſtimonia. Sicut igitur diſcrimẽ eſt inter doctrinã et inter ritus: ita diſputatio Põtificiorũ, de traditionib. nõ eſt eadẽ cũ illa quæ extat apud ueteres. Etſi prius de doctrina conſenſus cõſtitueretur, de ritib. facilè poſsit iniri ratio & cõcordia. Apoſtolos igitur ritus quoſdã ordinaſſe & tradidiſſe Eccleſijs, ex ſcriptis ipſorum certò conſtat. Et uериſimile eſt, quoſdam etiam alios externos ritus qui in Scriptura annotati nõ ſunt, ab Apoſtolis traditos eſſe.

Nullum

Nullum etiam dubium est, Ecclesiam *post* Apo*stolos,pro ratione ædificationis,ordinis & decori, alios quosdam ritus addidisse.* Et *nullis quidem certis & firmis documentis probari potest, qui sint ritus, certò ab* Apostolis *traditi, qui ex* Scri*ptura ostendi non possunt.* Possumus *tamen habere certam* Apostolicam *rationem, de dijudicatione & usu omnium traditionum, de ritibus seu ceremonijs externis,undecunq; sanè originem suã habeant.* Et *hoc certius & utilius est,quàm de authoribus incertas texere altercationes.* Ne *igitur traditiones de externis ritibus,sine certa aliqua* A*postolica regula,uel in ambiguo fluctuent, uel in infinitum uagentur: ex illis ordinationibus seu ritibus externis, quos* Apostolos *tradidisse,certò ex ipsorum scriptis constat, colliguntur certæ quædam regulæ, secundum quas, de quibusuis ritibus seu ceremonijs,* Apostolica *ratione iudicari & debet & potest.*

1. Sunt quidam ritus, qui ex Scriptura *ita probari possunt, quia continent usum,exercitium,& utilem declarationem eius doctrinæ, quæ in* Scri*ptura diuinitùs patefacta est.* Ita *1.* Cor. *11.* Pau*lus ex institutione deducit, quomodo piè celebranda sit cœna* Dominica. Et *ex doctrina* Apostolo*rum,quæ* Scriptura *comprehẽsa est,deductum est, 2.*Thess.*3.de separandis illis qui inordinatè uiuũt. 1.* Cor. *5. de excommunicatione.* Act. *14. de consti*

tuendis

tuendis ministris Ecclesiæ, etc. Et tales ritus meritò amamus et retinemus: quales sunt cõfeßio fidei, abrenũciatio sathanæ, et alij ritus in actiõe baptismi: qui doctrinã de baptismo in Scriptura traditã, utiliter ad ædificationẽ explicant & illustrant. Ita de abrogatione sabbati, manifesta extant Scripturæ testimonia: & quod Apostoli prima sabbati conuentus celebrarint, Scriptura non obscurè indicat Actor. 20. 1. Cor. 16. Et Apocal. 1. extat appellatio diei Dominicæ. Ita ex doctrina de charitate proximi, & de infirmis in fide suscipiẽdis, Apostoli condiderunt decretum suum, Acto. 15.

Tales etiam sunt illæ consuetudines Ecclesiasticæ, quas Augustinus existimat ex Apostolorum traditione originẽ habere: de baptisandis infantibus, de non rebaptisandis, qui baptismum ab hæreticis, secundum formam à Christo institutam acceperãt. Illæ enim consuetudines tradunt exercitium & usum eius doctrinæ, quæ in Scripturæ testimonijs comprehensa est. Tales ritus quin uocentur Apostolici, nõ pugnamus: cum hoc modo, sicut dictum est, habeant in ipsa Scriptura testimonium.

2. Apostolicos ritus Paulus hisce notis insigniuit: ut scilicet omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem. Ita 1. Cor. 11. ritum de uelandis mulieribus, ostendit probabilem esse ex Scriptura: allegat consuetudinem, & ostẽdit seruire decoro. Ita 1. Cor. 14. monstraturus rationes ordinationis, de linguis,

canonicas habere debemus: ut nobis non liceat, salua honorificentia quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atq; respuere: si fortè inuenerimus, quòd aliter senserint quàm ueritas habet, diuino adiutorio uel ab alijs intellecta, uel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, quales ego uolo esse intellectores meorum.

Contra Cresconium lib. 2. cap. 31. Ideo constitutus est canon librorum canonicorũ, secundum quos de cæteris literis uel fidelium: uel infidelium liberè iudicemus. Cap. 32. Cypriani literas non ut canonicas habeo, sed ex canonicis considero: & quod in eis diuinarum Scripturarum autoritati congruit, cum laude eius accipio: quod autem non congruit, cum pace eius respuo. Et addit: Quoniam canonicum non est quod recitas, ea libertate ad quam nos uocauit Dominus, hoc quod aliter sapuit, non accipio. Et mox: Ita hoc Cypriani de rebaptizandis hæreticis non accipio, quamuis inferior incomparabiliter Cypriano: sicut illud apostoli Petri, quod gentes Iudaizare cogebat, nec accipio, nec facio, quãuis inferior incomparabiliter Petro. Cap. 31. dicit, se hoc modo nullam iniuriam facere Cypriano. Et de Baptis. contra Donatist. lib. 7. cap. 20. dicit: Cyprianum potuisse aliter sapere, quàm ueritas postulabat, sine ulla eius contumelia credimus, quicunq; diligimus Cyprianum. Ipse etiam Cyprianus, in Sermone de lapsis dicit, illum infamare martyrum dignitatem,

gnitatem, qui affirmat martyres aliquid mandare quod in lege Domini scriptum non sit. Augustinus ad Vincentium Victorem lib. 2. Negare nō possum nec debeo, sicut in ipsis maioribus, ita multa esse in tam multis opusculis meis, quæ possunt iusto iudicio, & nulla temeritate culpari.

Et de bono perseuerantiæ cap. 21. Quamuis neminem uelim sic amplecti omnia mea, ut me sequātur, nisi in his in quibus me non errare perspexerit. Nam propterea nunc facio libros retractationum, ut nec meipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrem. Et addit, se nec post retractationem quidem uelle, per omnia sibi credi. ita enim inquit: Arrogantius loquor quàm uerius, si uel nūc dico, me ad perfectionem, sine ullo errore scribendi iam in ista ætate uenisse. Sed interest, quantum & in quibus rebus erretur: & quàm facilè quisque corrigat: uel quanta pertinacia suum defendere conetur errorē. Ita Epiphanius petit ueniam, sicubi errârit, uel ultra uires aliquid tentârit. Ambrosius etiam libro primo, de Officijs modestißimè inquit: Nam arrogans uideri arbitror, si inter filios suscipiam affectum docēdi. Non prophetarum gratiam, non uirtutem Euangelistarum, nec pastorum circumspectionem: sed tantummodo intentionē & diligentiam circa Scripturas diuinas opto assequi.

Iustinus quæst. 119. ad obiectionem, quòd Patres quidem diuersum senserint, respōdet: Sed Apo-

 stolus,

ſtolus, pater patrum ita dicit, &c. Obſeruet *lector, ipſorum* Patrum *ſententiam eſſe: non ideo aliquid credi & recipi debere, quòd ex* Patribus *quiſpiam ita uel ſenſerit uel dixerit, niſi ex* Scripturis *canonicis, hoc quod dicit probet. potuiſſe enim patres aliter ſapere, quàm ueritas poſtulat. & ad illam libertatē nos à* Domino *uocatos eſſe, ut de quorumcunque ſcriptis ſecundum literas canonicas liberè iudicemus. & quando in* Patrum *ſcriptis, aliquid quod* Scripturæ *non congruit, improbamus & reſpuimus, fieri illud nulla temeritate, ſed iuſto iudicio, ſine iniuria & contumelia* Patrum*: ſalua illorum honorificentia, et bona eorū pace, ab illis etiā, qui incomparabiliter inferiores ſunt* Patribus.

Et habemus præterea ipſorum etiam Patrum *exempla, qui ueterum erratis, ſicubi à regula* Scripturæ *diſceſſerunt, non ſanè proteruè inſultant: ſed tamen etiam ea quæ ad canonem* Scripturæ *non congruunt, propter* Patres *non approbant, nec recipiunt.* Idq; *ut commodius demonſtrem, non inutile fore iudico, ſi hoc loco breuiter annotauero rationes quaſdam, quaſi regulas, quas inter legendum obſeruaui: quomodo* Patres *incōmodè dicta ueterum, non ad errorum patrocinia detorſerint, ſed commoda interpretatione, iuxta analogiam fidei, mitigarint & excuſarint.* Præcipuè *uerò* Auguſtino *multum negocij exhibuerūt* Pelagiani, *cumulatis multis ueterum ſententijs, incommodè dictis,*

ctis, de peccato originali, de libero arbitrio. Modeste uerò Augustinus respondet. 1. Vobis Pelagianis nondum litigantibus, securius (inquit) loquebantur Patres de his articulis, libro primo, contra Iulianum. hoc est: Extra contentionem, nondum motis controuersijs, Patres sæpe non accuratè, sed securius multa disputabant. Illa uerò securius dicta, sicut Augustinus loquitur, non sunt torquenda ad patrocinium eorum, quæ cum Scriptura non conueniunt.

2. Iulianus obiecerat Chrysostomi sententiam, infantes non habere peccata. Augustinus inquit: Intellige propria peccata, & nulla erit contentio. Sed inquit Iulianus: Cur ipse Chrysostomus non addidit propria? Cur putamus, inquit, nisi quia disputans in catholica Ecclesia, non se aliter intelligi arbitrabatur. hoc est: incommodius dicta Patrum, secundùm analogiam fidei sunt interpretanda. Hoc modo Augustinus de natura & gratia Hilarij, Ambrosij, Chrysostomi, Hieronymi, & sententias quas Pelagius pro sui erroris confirmatione allegauerat, addita commoda interpretatione ad analogiam fidei accommodat: quam tamen interpretationem, non semper ex ipsis quæ allegatæ erant sententijs sumere potuit: sed eas uel ex manifestis Scripturæ sententijs, uel ex alijs Patrũ dictis Scripturæ consentientib. petiuit. De gratia Christi libro primo, cap. 48. ad Ambrosij dictum, probãtis

exemplo Zachariæ & Elisabeth, hominem in hac uita posse sine peccato esse, Augustinus ita respondet: Dictum hoc est, quantum mihi uidetur, secundum quandam inter homines cōuersationem probabilem, non secundum perfectionem iusticiæ. Nam & Paulus dicit, se fuisse sine querela: & tamen hanc iusticiam stercoribus deputauit.

Et de natura & gratia cap. 61. ad sententiam, quòd Christus uincendo peccatum, & desiderijs carnis domitis docuerit peccatum, non esse necessitatis, Augustinus ita respondet: Quomodo dictum sit, autor huius sentētiæ uiderit, qualiter possit exponere: dum tamen nos minime dubitemus, Christum peccatum in se non habuisse quod uinceret. Et ibi ponit hanc sententiam: Ego in huiusmodi quorumlibet hominū scriptis, liber: quia solis canonicis debeo, sine ulla recusatione, cōsensum.

3. Ad dictum quoddam Ambrosij, respondet libro 1. contra Iulianum: Hoc dictum est aduersus Manichæos, contra quos hoc sufficiebat. Et in libris retractationum, ipse Augustinus de se inquit: Disputabamus contra Manichæos, qui fingebant, naturam mali esse coæternam Deo: contra quos satis erat obtinere, malum esse ortum ex libero uoluntatis arbitrio: & ideo, inquit, parum diximus de gratia. Patres igitur, quando contra hæreticos aliquos disputant, hoc tantum sibi proponunt, ut istorum opiniones euertant: de alijs interim articulis,

ticulis, non ſunt admodum ſolliciti. Et inde multa, non ſatis circumſpectè de alijs dogmatibus dicta, Patribus ſæpe exciderunt. Ideo Auguſtinus inquit: Audi, quod ad rem præſentem ſpectat, quid de peccato origenis, Baſilius alibi ſine ulla ambiguitate dicat.

4. Baſilius epiſt. 41. de Dionyſio Alexandrino inquit: Non omnia eius uiri admiramur: imò ſunt quædam, quæ penitùs abrogamus. habent enim ſeminaria quædam impietatis τῶν ἀνομοίων. Cau ſam uerò arbitror, non mentis malignitatem, ſed quòd uehementer uoluit reſiſtere Sabellio. Soleo igitur ipſum aſsimulare arborum inſitori: qui dum nouellæ plantæ incurruum ſtatum uult corrigere, nimia attractione à medio aberrat, & in contrariam partem nimium deflectendo peccat. Ita Athanaſius tomo ſecundo, de ſententia Dionyſij inquit: Ratio temporis & perſonæ conſiderandą eſt, quòd ita ſcripſerit. Sabellianiſmus enim tunc Eccleſias inuaſerat: & Dionyſius rudibus monſtraturus, Patrem non eſſe filium, de humanitate loquitur. ex illis enim quæ humanitatis ſunt, compendio refutantur Sabelliani. Et ibi dicit Athanaſius: Ariani uidentes, ſe nihil poſſe ex Scriptura, pro ſua hæreſi habere, ad Patres ſe conuertunt: ſicut prædones, cum de ſtudijs ſuis malè audiant, fingunt ſibi ſocios probos & modeſtos: & ſicut Iudæi Scriptura conuicti, ad patrem

Abraham confugiunt, &c. Et profectò eodem planè modo, Pontificij Scripturæ testimonijs destituti & conuicti, prætextum ex Patribus quærunt.

Basilius epist. 64. cum obijceretur, Gregorium Neocæsariensem dixisse, patrem & filium mentis cogitatione esse duos, hypostasi uerò unum, ita respondet: Hoc non dogmaticè, sed in cõtentione esse dictum, in disputatione contra Aelianum. Volens enim Græcum hominem ad fidem conuertere, non exactius circa uerba disceptat, sed alicubi etiã concedit consuetudini eius qui inducitur. Ideo multas illic inuenias uoces, quæ nũc maximum robur præbent hæreticis.

5. Chrysostomus lib. 1. de compunctione cordis inquit: Nõ putes hæc cohortatoriè magis quàm uerè dici. Multa igitur apud Patres dicuntur exhortatoriè magis quàm dogmaticè & uerè.

Ita Hieronymus ad Nepotianum dicit, se in epistola exhortatoria ad Heliodorũ, pro ætate lusisse, & calẽtibus adhuc rhetorũ studijs, quędã scholastico flore depinxisse. Et cõtra Iouinianũ: Rhetoricati sumus, & in morẽ declamatorũ paululũ lusimus.

6. Est & illud discrimen in Patrũ scriptis obseruandum: quòd aliquando priuatas speculationes & deuotiones exponunt, aliquãdo particularis alicuius Ecclesiæ consuetudinẽ describũt, aliquãdo uerò publica dogmata totius catholicæ Ecclesiæ explicãt. Et inter hæc profectò, magnũ est discrimen.

Vtilis

Vtilis est & hæc obseruatio, quòd aliter agũt et disputant cum infirmis fratribus, aliter cum robubustis, aliter cũ domesticis fidei, aliter cum hæreticis, aliter cum philosophis, aliter cum principibus: quæ singula exemplis possent ostendi.

7. Multa tolerarũt, & sæpe cesserunt temporum suorum consuetudini, etiam ubi uitij aliquid esse agnouerunt.

Ita Augustinus epistola 119. Multa huiusmodi propter nonnullarum uel sanctarum uel turbulentarum personarum scandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris saluberrimè præcepta sunt, minus curantur, & tam multis præsumptionibus sic plena sunt omnia, &c. Ita uigilias et ἀγάπας, ad sepulchra martyrũ alicubi laudat Augustinus: sed de moribus Ecclesiæ cap. 14. & epist. 64. reprehendit, & uellet abrogari.

8. Elegantissima est Cypriani sententia libro secundo, epist. tertia: Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit: sed quid prior Christus qui ante omnes est, fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei ueritatem. Et ideo si quis de antecessoribus nostris uel ignoranter, uel simpliciter hoc non obseruauit & tenuit, quid nos Dominus facere exemplo & magisterio suo docuit: potest simplicitati eius, de indul

gentia Domini uenia concedi. Nobis uerò non poterit ignosci, qui nunc à Domino admoniti & instructi sumus: qui dum instruit in futurum, quid facere debeamus, de præterito ignoscit, quòd simpliciter errauimus, &c. Considerent hanc sententiam, qui semper in ore habent, se malle cum Patribus errare, quàm cum alijs rectè sentire. Rectè etiam nostri dicunt, Patres si admoniti fuissent, multa correcturos fuisse. Interest enim (sicut Augustinus inquit) quàm facilè quis corrigat, uel quanta pertinacia suum errorem defendere conetur.

Postremò, quando illæ siue mitigationes, siue commodæ interpretationes eorum quæ non satis commodè à ueteribus dicta erant, non recipiebantur & admittebantur, uel quando non poterant locum habere: Patres disertè improbârunt & damnârunt ea, quæ ad regulam Scripturæ non congruebant. Ita Augustinus de Cypriani & de omnium scriptis, liberrimè pronunciat: sicut sententias eius suprà recitauimus. Ita in Irenæo, Chiliastarum sententia liberè damnata est. Illa sententia, quòd quidam saluati fuerint lege naturæ, quidam lege Mosis, quidam uerò gratia Christi, extat apud multos uetustißimos Patres: sed Augustinus illam, ut Pelagianam, expreßè damnat. Cõtra Donatistas illos qui Patrũ errores amplectũtur, eo quòd (sicut Quintilianus inquit) honestus

error

error uideatur, magnos duces sequentibus: dicit idem facere, ac si quis Petro similis esse uellet, negãdo Christum, uel cogẽdo gentes ad Iudaisationem: uel si quis Dauidi affectaret similis esse, cõmittendo adulterium.

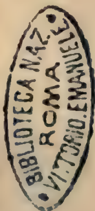
Ita ergo ipsi Patres aliorũ Patrum scripta tractârunt, & sua etiam hoc modo legi & accipi uoluerunt. Quam sententiam nos libẽter probamus, amplectimur & sequimur. Aduersarij uerò nostri Pontificij, quando contra ea quæ ex Scripturis demonstrantur, sententias aliquas ex Patribus, quomodocunque conuasatas, pro tuendis suis superstitionibus proferre possunt: uolunt nos sine iudicio & recusatione, à Scriptura discedere & sententijs quæ ex Patrib. citãtur, assentiri, etiamsi nulla Scripturæ testimonio probentur. Et huius sententiæ, Staphylus & Lindanus Athanasium non uerẽtur authorem facere. citant enim mutilatum & truncatum eius dictum ad Epictetũ: Hoc solum hæreticis respondere & dicere sufficit, hæc non esse catholicæ Ecclesiæ, neque Patres ita sensisse. Vtq; facilius ad hoc Pontificiorum propositum torqueri poßit Athanasij sententia, Nannius interpres eam ita uertit: Tantummodo ad ea respondendum est, quod ipsum per se sufficit, Patres non ita sensisse, cum Græca uerba simpliciter dicant: τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰπεῖν ἀρκεῖ. Sed insignem faciunt iniuriam Athanasio. Ad

Epictetũ.n.recẽset prodigiosos quorũdã errores; Verbũ in corpus esse cõmutatũ, corpus Christi constituere quaternitatẽ in Deitate, corpus esse coæternũ et cõsubstãtiale Deitati: & similia opinionũ et uerborũ portẽta. De illis uerò dicit: Hæc nudis uerbis tãtũ descripsi: ut q solũ audiat, fœditatẽ illorũ & impietatẽ statim animaduertat. Quæ.n.manifestè praua puersáq; sunt, ea curiosius tractare nõ oportet, ne cõtẽtiosis hominib. ambigua uideãtur: sed hoc solũ ad talia respõdere & dicere sufficit, ea nõ esse Ecclesiæ catholicæ, et Patres ita nõ sensisse. Ne uerò ex solido silẽtio occasionẽ impudẽtiæ sibi sumãt, paucas ex Scriptura sentẽtias opponemus, etc. Quæso te lector, cõferas hãc integrã Athanasij sententiã, cũ mutila Põtificiorũ allegatiõe: et statuas inde, quo cãdore Põtificij, tractẽt Patrum testimõia.

VII. GENVS TRADITIONVM.

Septimũ genus traditionũ est, quod ubi ueteres mentionẽ faciũt traditionũ nõ scripturarũ, ppriè nõ intelligũt dogmata fidei sine Scriptura, extra et præter Scripturã recipiẽda, etiãsi nullo Scripturæ testimonio pbari possunt: sed de ritib. et cõsuetudinib. quibusdã uetustis loquũtur, quos propter antiquitatẽ ad Apostolos retulerũt. Ita Basil. uocat qdẽ dogmata sine scripto, ex traditione accepta: sed recẽset, nõ articulos aliquos fidei, sed tãtũ ritus quosdam: Cruce signare: ad Orientẽ cõuerti in oratiõe: uerba ἐπικλήσεως, dũ ostenditur panis eucharistiæ,

stiæ, & quæ in celebratiõe eucharistiæ ante et post uerba institutionis recẽsentur: benedictio aquæ baptismatis, et baptisati: illinitio olei: trina immersio: abrenunciatio sathanæ in baptismo: cõfeßio fidei. Origenes innumeras recẽset genuflexiones in oratione, ritus Eucharistiæ & baptismi. Hieron. contra Luciferianos ex Tertul. recẽset: Die dominico, & à Pascha usq; ad Pẽtecosten nõ ieiunare, nec de geniculis adorare, prægustare lac & mel post baptismũ; oblationes ꝑ defunctis, et pro natalicijs annua die, etc. Et de his quidẽ traditiõib. an singulæ et oẽs sint Apostolicæ, in postremo genere traditionũ dicemus. Nũc tantũ ostẽdere uolui, Patres quando de traditionib. nõ scriptis loquũtur, tantũ de uetustis quibusdã ritib. disputare: nõ hoc agere (sicut Pontificij cõtendunt) ut multa dogmata fidei, quæ licet nullo scripturæ testimonio probari poßint, pari tamẽ reuerẽtia et pietatis affectu suscipiãtur, sicut illa quæ certa et manifesta habẽt in Scriptura testimonia. Sicut igitur discrimẽ est inter doctrinã et inter ritus: ita disputatio Põtificiorũ, de traditionib. nõ est eadẽ cũ illa quæ extat apud ueteres. Etsi prius de doctrina consensus cõstitueretur, de ritib. facilè poßit iniri ratio & cõcordia. Apostolos igitur ritus quosdã ordinasse & tradidisse Ecclesijs, ex scriptis ipsorum certò constat. Et uerisimile est, quosdam etiam alios externos ritus qui in Scriptura annotati nõ sunt, ab Apostolis traditos esse.

Nullum

tuendis ministris Ecclesiæ, etc. Et tales ritus meritò amamus et retinemus: quales sunt cōfeßio fidei, abrenūciatio sathanæ, et alij ritus in actiōe baptismi: qui doctrinā de baptismo in Scriptura traditā, utiliter ad ædificationē explicant & illustrant. Ita de abrogatione sabbati, manifesta extant Scripturæ testimonia: & quod Apostoli prima sabbati conuentus celebrarint, Scriptura non obscurè indicat Actor. 20. 1. Cor. 16. Et Apocal. 1. extat appellatio diei Dominicæ. Ita ex doctrina de charitate proximi, & de infirmis in fide suscipiēdis, Apostoli condiderunt decretum suum, Acto. 15.

Tales etiam sunt illæ consuetudines Ecclesiasticæ, quas Augustinus existimat ex Apostolorum traditione originē habere: de baptisandis infantibus, de non rebaptisandis, qui baptismum ab hæreticis, secundum formam à Christo institutam acceperāt. Illæ enim consuetudines tradunt exercitium & usum eius doctrinæ, quæ in Scripturæ testimonijs comprehensa est. Tales ritus quin uocentur Apostolici, nō pugnamus: cum hoc modo, sicut dictum est, habeant in ipsa Scriptura testimonium.

2. Apostolicos ritus Paulus hisce notis insigniuit: ut scilicet omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem. Ita 1. Cor. 11. ritum de uelandis mulieribus, ostendit probabilem esse ex Scriptura: allegat consuetudinem, & ostēdit seruire decoro. Ita 1. Cor. 14. monstraturus rationes ordinationis, de linguis,

linguis, prophetia, psalmis, oratione, &c. recenset ædificationem, decorum & ordinem. Et tales sanè ritus iudico retinendos & seruandos, qui sunt (sicut eleganter dictum est) incitamenta & retinacula pietatis: hoc est iuxta Pauli regulam, qui primò faciunt ad ædificationem, ut homines inuitentur ad uerbum, ad sacramenta, & ad cætera pietatis exercitia: ut doctrina cõmodius proponatur, pluris fiat, auidius accipiatur, & melius retineatur: utq; accendatur & foueatur pœnitentia, fides, oratio, pietas, misericordia, &c. Secundò, qui seruiũt ordini. oportet enim in publicis Ecclesiæ congreßibus, esse ordinem dignum grauitate Ecclesiastica.

Tertiò, qui ad decorum faciunt. Intelligitur autem εὐσχημοσύνη, non theatrica pompa, siue aulica magnificentia: sed tale decorum, ut externis ritibus ostendatur, quid tribuamus uerbo, sacramentis, & reliquis Ecclesiasticis exercitijs, utq; reliqui ad reuerentiam uerbi, sacramentorum, & cõgressuum Ecclesiasticorum inuitentur.

3. Ritus Apostolicos moderatur Christiana libertas: ut scilicet ceremoniæ sint genere indifferentes, numero paucæ, fine piæ & utiles, ad ædificationem, ordinem & decorum: utq; totum hoc genus, extra casum scandali, liberas habeat obseruationes: & pro ratione ædificationis, loci, temporum, personarum, &c. doßint institui, mutari & abrogari. Ita Apostolorum constitutio de

suffocato

suffocato & de sanguine, iam dudum in usu esse desijt. causa enim propter quam facta fuerat, non amplius nunc est. 1. Cor. 11. Paulus *ordinat, ut uiri aperto capite orent & prophetent: mulieres uerò uelato capite.* Et *illud sumit ex circumstantia locorum & temporum.* Tunc *enim in illis locis, uiri aperto capite: mulieres, serui & libertini, uelato capite prodibant in publicum: sicut author est* Plutarchus *in* Problem. Rom. Et *indicium autoritatis erat, aperto capite loqui: sicut econtrà, uelatum caput testimonium erat subiectionis.* Nostris *temporibus & locis contrarium seruatur.* Aperto *enim capite dicere, uel audire, est testimonium subiectionis: signum uerò authoritatis, est capite non aperto dicere.* Ita *trina immersio, prægustatio lactis & mellis, stationes in orationibus die* Dominico *& intra* Pascha *&* Pentecosten: *iamdudum in necessario usu esse desierunt.* Natalicia *uerò, quorum* Tertullianus *mentionem facit,* Nicena Synodus *liberè abrogauit.* Nulla *uerba peculiaria nunc habent, ne* Pontificij *quidem, quando panis* Eucharistiæ *consecratus ostenditur: quos tamen ritus, ueteres existimant, ab* Apostolis *traditos.* Ecclesia *igitur libertatem suam, in huiusmodi traditionibus ipso facto declarauit.* Doctrina *enim uniuersalis & perpetua est: ritus uerò pro circumstantijs mutari liberè possunt.*

Colligun-

Colliguntur præterea etiam ex Apostolorum scriptis, certæ regulæ, quando & docendo, & exẽplis aduersandum sit huiusmodi traditionibus de ritibus: quando scilicet statuuntur quædam, quæ pugnãt cum uerbo & mandato diuino. Matth. 15. Vel quando ritibus suo genere adiaphoris, assuũtur opiniones, cultus meriti & necessitatis, etiã extra casum scandali. Pertinet etiam huc, quod Augustinus queritur epist. 119. Ipsam religionem, quàm paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis, misericordia Dei liberam esse uoluit seruilibus oneribus: premunt, ut tolerabilior sit Iudæorum conditio, qui legalibus sarcinis, non humanis præsumptionibus subijciebantur.

Hæc est uerè Apostolica ratio iudicandi de huiusmodi traditionibus: & est certior & utilior, quàm de incertis disputare: quæ scilicet traditiones à quibus Apostolis, quo tẽpore, quo loco, &c. sint traditæ: de quibus nullum ex Scriptura documentum proferri potest.

Nos igitur non simpliciter omnes traditiones quæ huius sunt generis, reijcimus & damnamus. Illud enim quod Hieronymus Lucinio scribit, non improbamus: traditiones scilicet Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt ita obseruandas, ut à maioribus traditæ sunt. Et quod Augustinus dicit: Quod neq; cõtra fidem, neq; contra bonos mores iniungitur, indifferenter esse habẽdum, & pro

eorum

eorũ inter quos uiuitur societate seruandum. Hæc uerò iuxta Apostolicas regulas, quas in Scriptura colligi diximus, intelligi uolo. Nam & Augustinus epist. 119. de quibusdam ritibus resecandis disputat: licet non facilè inueniri poßit, quomodo sint contra fidem: tamen quia multitudine, & neceßitatis præsumptione Ecclesiam premant, abrogandos esse.

OCTAVVM GENVS TRADITIONVM.

Postremum genus traditionum constituemus illud, de quo Pontificij potißimùm digladiantur. Illam enim distributionem traditionum, in certa aliquot capita seu genera ideo institui: ut disputatio de Traditionibus, quam Pontificij studiosè, affectatis confusionibus perplexam reddunt, simplicius & clarius intelligi poßit: utq; ueterum sententiæ, quæ nõ uno modo de traditionibus loquuntur, rectius dijudicari & explicari possent. Pontificij enim, cumulatis multis dißimilibus uetustißimorum scriptorum sententijs, speciem aliquam et prætextum, imò fucũ potius disputationi suæ conciliant. Sophisticum autem est, quòd omnes traditiones quæ non sunt unius generis, ex una fidelia (sicut prouerbiũ habet) dealbant: ut fraudem simpliciores non animaduertant. Et iudico non esse simpliciorem rationem, qua tota hæc disputatio explicetur, & Pontificiorum obiectiones solidè

A refu-

obuertatur, ut fas non sit ultrà quærere, si dicatur esse traditio? In oratione Taciani ad Græcos, idolum quoddã uocatur ἐπιτομὴ δεισιδαιμονίας, epitome superstitionis: nos uerò Pontificiorum disputationes de traditionibus, rectius possumus uocare non epitomen, sed pandectas errorum & superstitionum.

Insignis omnino audacia est, maiestati & autoritati Scripturæ canonicæ aliquid æquare. Concilium autẽ Tridentinũ, traditionibus sine scripto, tum ad fidem tum ad mores pertinentib. hoc tribuit, ut pari pietatis affectu & reuerẽtia suscipiantur, sicut ipsa sacra Scriptura. Quid uerò?

Num forsan Concilium intelligit tales traditiones, sicut ueteres, quæ in Scriptura continentur, & eius perspicuis testimonijs probari possunt? Nihil uerò minus. Sed Andradius dicit, necessariò credendas illas etiam traditiones, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt. Et ne Lector hæsitet quid uelint, clarè & disertè se explicant, quas intelligant traditiones. Petrus à Soto hic uerbis utitur: Infallibilis est regula, & catholica: Quæcunq; credit, tenet & seruat Romana ecclesia, & in Scripturis non habentur illa ab Apostolis esse tradita: item, quarum obseruationum initium, author & origo ignoretur, uel inueniri non potest, illas extra omnem dubitationem ab Apostolis traditas esse. Et in

specie, has traditiones enumerat: Oblatonem sacrificij altaris, unctionem chrismatis, inuocationem sanctorum, merita operum, primatum Romani pontificis, consecrationem aquæ in baptismo, totum sacramentum confirmationis: elementa, uerba & effectus sacramenti ordinis, matrimonij, & extremæ unctionis: orationes pro defunctis, enumerationem peccatorum sacerdoti faciendam, necessitatem satisfactionis. Hæc sunt Asoti uerba: quæ ideo adscripsi, ut lector uideat non de adiaphoris, sed de rebus longè grauissimis controuersiam esse in hac disputatione de traditionibus. Habemus igitur descriptionem, non inuidiosè à nobis exaggeratam, sed ipsorum uerbis nobis traditam: quales scilicet intelligere debeamus traditiones, quas uolunt nos pari pietatis affectu & reuerentia suscipere & uenerari, sicut ipsam Scripturam canonicam. Pertinent autem ad Asoti enumerationem infinita alia: ut mutilatio cœnæ Dominicæ, cœlibatus sacerdotum, delectus ciborum, purgatorium, nundinatio indulgentiarum, cultus imaginum, legendæ sanctorum: & in summa, quicquid credit, tenet & seruat Romana ecclesia, quod nullo Scripturæ testimonio probari potest, credendum est ab Apostolis traditum esse. Breue sanè, & facile est hoc compendium. Clamitant à multis iam annis totius orbis iustissimæ querelæ, regnū Pontificium multas corruptelas, abusus

abusus & superstitiones inuexisse in Ecclesiam: petunt, in legitimo concilio grauissimas has controuersias ex uerbo Dei dijudicari & definiri. Sed ecce, Pontificij sonora uoce profitentur, multa quæ credunt, tenent & seruant, nullo se Scripturæ testimonio probari posse. Corrigi'ne igitur uolunt ea, quæ ad canonem sacræ Scripturæ non congruunt? Nihil minus. Sed opponunt αἴτημα siue postulatum, sicut Geometræ loquuntur, ad cuius probationem nolunt obligati esse: Quæcunq; scilicet ea quæ nunc est Romana ecclesia, credit, tenet & seruat, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt, certò statuendum esse, quòd sint ab Apostolis tradita. Et mox Tridentinum concilium addit uocem suam decisiuam: Traditiones sine scripto, pari pietatis affectu ac reuerentia suscipiendas ac uenerandas esse, sicut ipsam sacrā Scripturam. Tam breui & leui uelitatione conclamatum & debellatum est in synodo Tridentina, de grauissimis horū temporū controuersijs: sicut episcopus quidam Gallus, in exordio Concilij exclamauit: Venimus, uidimus, uicimus.

Non autem ordine de singulis, quæ titulo Traditionum Ecclesijs obtruduntur, & quos sibi fingant autores, dicemus: eruditè enim et copiosè hoc præstitum est ab alijs: sed generales quasdam obseruationes annotabimus, id quod eo breuius fieri potest. in illis enim quæ hactenus exposuimus,

uos seducat per inanem deceptionem, secundum traditionem hominum. Petrus etiam cum imminente fine uitæ suæ, postremam scriberet epistolam, prædicit futuros falsos doctores, qui fictis sermonibus, negociaturi sint in Ecclesia. Et non uanas fuisse illas Apostolorum de traditionibus prædictiones & admonitiones experientia ostendit. Statim enim post Apostolorum tempora, cum adhuc in recentißima memoria esset, quæ fuisset Apostolorum doctrina, hæretici sub prætextu & titulo traditionũ non scriptarũ, cœperũt peregrina dogmata Ecclesijs obtrudere. Irenæus enim lib. 3. cap. 2. inquit: Cum ex Scripturis arguuntur, in accusationem conuertuntur ipsarũ Scripturarum, quia non poßit ex his inueniri ueritas ab his qui nesciant traditionẽ: nõ enim per literas traditam illam, sed per uiuam uocem, sicut Paulus dicit, sapientiã inter perfectos. Et lib. 1. dicit, Carpocratianos noua sua commenta, hoc prætextu defendisse, quòd scilicet Iesus talia priuatim Apostolis in mysterio locutus fuerit: & Apostolos illa tradidisse, non omnibus, sed dignis tantum.

Tertullianus de præscriptione aduersus hæreticos dicit, ipsos cũ ex Scripturis cõmenta sua probare nõ possent, sed inde refutarentur, duo prætẽdisse: uel Apostolos nõ omnia scisse, qa Christus dicat: Multa habeo adhuc uobis loqui, se nõ potestis ea modò sustinere: uel Apostolos qdẽ nihil igno-

 rasse,

rasse, nō autē omnia illos omnibus reuelasse: quædam palàm & uniuersis, quædam secretò & paucis demandasse. Ideo contendebant, illa etiā quæ sine Scriptura, præter & contra Scripturā, quasi uiua uoce tradita proponebantur, suscipienda esse. Sed hoc commentum egregiè refutat Tertullianus: Dominus enim præcipit, ut si quid in tenebris & in abscondito audissent, in luce & in tectis prædicarent, lucernam non sub modio absconderent, sed super candelabrum constituerent. Et addit: ut maximè inter domesticos quædam disseruerint: non tamen ea fuisse credendum est, quæ aliam regulam fidei superducerent, diuersam & contrariam illi, quàm catholicè in medium proferebant. Irenæus allegat illud Pauli, Non subtraxi uobis, ut non annunciarem omnem sententiā Dei. Et addit: Ita & Lucas, sine inuidia quæ didicerat tradidit, inquiens: Sicut tradiderunt nobis qui ab initio, &c. Hæc Irenæus. Quia uerò nullum erat dubium, Apostolos multa tradidisse uiua uoce, ne ideo fingerentur dogmata alia, diuersa & contraria illis quæ in Scriptura extant: Irenæus et Tertullianus ostenderunt, ueras Apostolorum & Apostolicorum traditiones, non esse alias diuersas & contrarias, sed omnino consentaneas Scripturæ: sicut in præcedentibus hæc demonstrata sunt. hoc uerò loco, paucis illa repetenda fuerunt: ut ostenderetur, antiquam & frequentem esse uiam,

per traditionum fallere nomẽ. Apostoli enim hoc prædixerunt, & Ecclesias præmonuerunt. Historiæ primitiuæ Ecclesiæ hoc ostenderunt: quæ etiam subministrant solutiones ad prætextum illum: quia Apostoli, uiua etiam uoce multa tradiderint: ideo non omnia ex Scripturis sumi & probari posse, quæ credenda sunt. Irenæus enim dicit, ea quæ Polycarpus ex traditione commemorare solitus fuerit, non fuisse diuersa, nec contraria: sed πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς, omnia consentanea Scripturis sacris.

Ita sequentes etiam hæretici, pallium traditionum corruptelis suis induerunt. Euseb. lib. 5. cap. 28. recitat, Artemonem de doctrina sua, quasi antiqua, gloriatum esse. Maiores enim omnes, ipsos etiam Apostolos, ita sensisse & docuisse. Sed reclamant ipsi, inquit Eusebius, primùm diuinæ Scripturæ: deinde antiquiora fratrum scripta. Clemens Stromat. 7. dicit Basilidem gloriatũ, se Glaucia quodam, qui fuerit interpres Petri, magistro usum.

Valentinum audiuisse Theodatum, Pauli familiarem. Marcionistas gloriatos se Matthiæ discipulos habuisse magistros, & ab ipsis traditam doctrinam se tenere & producere.

Athanasius oratione 2. contra Arianos, recitat exordium scripti Arij, cui Titulus fuerit Θαλεῖα, tale fuisse: Ex electis Dei secundum fidem, peritis

capite Aggæi inquit: Alia etiam, quæ absque autoritate & testimonijs Scripturarum, quasi traditione Apostolica sponte reperiunt atq; confingunt, percutit gladius Dei.

Secundò obseruandum est & hoc: non tantum hæreticos seductos, alios seduxisse, prætextu & titulo traditionũ nõ scriptarũ: uerumetiã excellentes in Ecclesia uiros qui nõ fuerunt mali, deceptos tamen fuisse, cum præter Scripturã traditionibus nõ scriptis nimiũ tribuerent. De Papia, qui Ioãnis auditor, et Polycarpi cõdiscipulus fuit, Euseb. lib. 3. cap. 39. memorabile huius rei exemplũ annotauit. Præfatur Papias, se ab ijs qui Apostolis familiares fuerũt, ea q̃ fidei sunt, accepta bene didicisse, et rectè memoriæ mãdasse. Et addit: Non sum delectatus illis qui peregrina præcepta cõmemorant, sed his qui quæ uera sunt docent, & quæ à Domino fidei nostræ sunt tradita, et ab ipsa ꝓfecta sunt ueritate adferũt. Sic ubi quispiã uenit, q seniorũ sectator fuerat, seniorũ uerba exquirebã: qd Andreas, qd Philip. qd Thom. uel aliꝰ qspiã ex discipulis Domini dixerit. Magnifica sanè hæc est traditionũ Papiæ cõmẽdatio. Et cõsideret lector hæc Papiæ uerba: Cogitabã me nõ tãtũ utilitatis ex libris, quãtũ ex uiua uoce relaturũ. Vides Papiã Scripturæ præferræ traditiões: ideo etiã potißimũ de illorũ Apostolorũ traditiõib. exqsiuit, quorũ nulla scripta extãt. Et sanè si cui alij, certè Papiæ de Traditiõib. nõ

scriptis

ſcriptis fides eſſet adhibenda.Sed audi quid Euſebius dicat:Multa paradoxa, & alia quædam Papias ὡς ἐκ παραδόσεως ἀγράφου, tanquã ex traditione non ſcripta ad ſe relata adijcit:& peregrinas quaſdam Seruatoris parabolas ad doctrinas, cum alijs nonnullis fabuloſis,in quibus etiã eſt Chiliaſtica opinio.Et rationem addit Euſebius: ipſum Apoſtolicas diſputationes non rectè accepiſſe,nec ritè conſideraſſe,eo quòd admodum modico fuerit iudicio præditus.Hîc mihi lector pauliſper ſe colligat,et inter ſe conferat duos Apoſtolorũ ſiue Apoſtolicorũ συμφοιτητὰς,Polycarpũ ſc.et Papiã, quorũ uterq; affirmat, ſe ſolam eam ueritatẽ quã ab Apoſtolis acceperant,tradere.Sed Polycarpus ſanã fidei regulam tenet. quæ enim ex traditionibus commemorat ,ſunt πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς,omnia conſentanea Scripturis ſacris: ſicut Irenæus inquit apud Euſebiũ lib.5.cap.20. Papias uerò,quia plus tribuebat traditionib.nõ ſcriptis,quàm libris ſacris,inuexit in Eccleſiã ξένας διδασκαλίας,καὶ μυθικώτερα τινα, peregrina dogmata,et quæ quodãmodo fabuloſa erãt. Ita bonũ & Apoſtolicũ uirũ Papiã, decepit nimia traditionũ nõ ſcriptarũ admiratio:cum quidẽ illis, plus quàm Scripturis tribueret.Polycarpum uerò συμφωνία traditionũ cum Scripturis,in uia regia retinuit.Ita Euſeb. lib.3.cap.37. dicit, multos diſcipulos, in primo gradu Apoſtolicæ ſucceßionis,opus

nis, opus Euangelistarũ perficisse: hoc est, illis qui de doctrina fidei nihil dum prorsus audierãt, Christum prædicasse, ac DIVINORVM EVANGELIORVM TRADERE SCRIPTVRAM, *magno studio sategisse. Tales tunc fuerũt ueræ traditiones.*

Non autem solum Papiã admiratio traditionũ nõ scriptarũ decepit, sed sicut Eusebius dicit, quàm plurimis post se Ecclesiasticis uiris, Chiliastici erroris causam dedit. Et rationem addit Eusebius, τὴν ἀρχαιότητα τ' ἀνδρὸς προβεβλημένοις: *quia, inquit, prætenderunt antiquitatem illius uiri. Admiratio igitur traditionũ non scriptarũ, & prætextus antiquitatis extra, præter & contra Scripturam, à sana fidei regula seduxerunt bonos etiam & præstantes in Ecclesia uiros. Chiliasticã enim opinionẽ ex traditione quasi Apostolica amplexi sunt Irenæus, Apollinarius, Tertullianus, Victorinus & Lactantius: sicut annotauit Hieronymus. Et illud factũ est primis & florentißimis Ecclesiæ temporibus. Quid igitur postremis hisce et miserrimis senescentis Ecclesiæ temporibus futurum existimas lector, si recipiatur decretum Tridentinæ synodi de traditionibus non scriptis, pari reuerentia & pietatis affectu suscipiendis, sicut ipsam sacram Scripturam?*

Vnum adhuc exemplũ, quod ualde illustre est, attexam. Clemens Alexandrinus in tota antiquitate ha-

ἀπόῤῥητα uerò, inquit, uerbo creduntur nõ scripto. Item: Mysteria traduntur mysticè.

Et li. 5. extat longa disputatio. Sicut philosophi quædam arcana de suis dogmatibus ita occultarunt, ut non essent manifesta omnibus. quædam enim uocarũt ἐξωτερικὰ, quædam ἐσωτερικὰ. & sicut Plato dicit, maximam cautionem esse, nõ scribere, sed discere: quæ enim scripta sunt, in uulgus exeunt: ita Apostolum etiam conseruantem antiquam illam occultationem, dicere: Sapientiam loquimur inter perfectos. Item inquit: Paucorum est, hæc capere. Ideo in Euangelio quodã præcepit Dominus: Mysterium meum mihi, & filij domus meæ. Hæc uerba si quis conferat, deprehendet planè illa ipsa esse, quæ suprà annotauimus ex Irenæo lib. de Carpocratianis, & lib. 3. de Valentinianis: item ex Tertulliano, de præscriptione aduersus hæreticos. Hoc enim prætextu, traditiones statim post tempora Apostolorum cœperunt Ecclesiæ obtrudi. Et illa quidem sententia in hæreticis, ab Irenæo & Tertulliano grauiter repressa fuit. mansit tamen & hæsit opinio, etiam in posteris, sicut in Clemente, Christum & Apostolos, quædam (sicut Tertulliani hæretici loquuntur) palàm & uniuersis, quædam uerò secretò & paucis tradidisse: & hãc esse originem traditionum, præter Scripturam. Valde multus etiam est Clemens, in commendan-

mendando quodam peculiari genere Gnosticorũ: quorũ hanc tradit descriptionem lib.6. Cognitio quæ uerũ gnosticũ facit, illa est, quæ per successionem ad paucos ex Apostolis, absq; scripto tradita peruenit, &c. Damnata quidem fuit ab Ecclesia Gnosticorũ hæresis, quæ à perfectiori scientiæ opinione, ex cõmenticijs traditionibus originẽ habuit: sed tamen propter admirationem traditionũ nõ scriptarũ, seminaria quædã de cognitione perfectiori quàm quæ in Scripturis traditur, hæserũt in magnis & eruditis etiam uiris in Ecclesia.

Quæ uerò sunt illa, quæ Clemens ex secreta seu mystica illa paucorum traditione accepit? Recitabimus quædam: unde de reliquis, quæ ipse fatetur talia fuisse quæ timuerit conscribere, iudicium fieri poßit.

Lib.1. Strom. inquit, se in illis suis ex traditionibus contextis cõmentarijs, doctrinæ cœlestis ueritatem uelle admiscere philosophiæ decretis: quia sicut lex Iudæis pædogagia fuit in Christum, ita & Græcis philosophia. Et postea addit: Per se quoq; aliquãdo Græcos iustificabat philosophia. multæ.n. sunt uiæ ad uitã. Et postea cõtendit, legẽ etiã procurare salutem, & facere iustos ex iniustis, si quis uelit audire. Atqui hæc manifestißimè pugnant contra scripta Pauli. Sed Clemens excipit esse mysteria, quæ non palàm & uniuersis, sed secretò & paucis tradita fuerunt

runt ab Apostolis. Tertullianus uerò ex professo hoc refutat. uerba antè annotauimus.

Recitat etiam lib.1.traditionẽ,quòd Christus uno solo anno prædicârit.Hanc uerò traditionẽ Ireneus lib.2.cap.39. tribuit hæreticis:& ipse opponit aliam traditionem,quam affirmat,seniores à Ioanne apostolo,et ab alijs etiã Apostolis accepisse: Christum scilicet non multum abfuisse à quinquagesimo ætatis anno,cum crucifigeretur. Sed et hæc Irenæi traditio,communi Ecclesiæ sententia reprobata fuit.Potest enim ex Euangelio Ioannis, & ex actis Apostolorum ostendi,quòd non sit uera. Ita boni etiam uiri in Ecclesia,nimia admiratione traditionum non scriptarum decepti fuerunt.

Sed pauca quædam alia ex Clementis traditionibus adijciemus.Lib.2.Stromatũ,dicit Apostolos post mortẽ etiã mortuis prædicasse,qui cum Apostolis in aquam descenderunt,& inde rursus uiuificati ascenderunt.Ibidem,secundam tantum concedit pœnitentiam lapsis.

Lib.3.dicit. dicit Paulus secundũ nuptias ex uenia concedere: non enim peccant contra legẽ, non tamen implent perfectionem Euangelicam.

Lib.4.Siue hîc siue alibi agatur pœnitẽtia:nullius enim locus uacat misericordia Dei.Et ideo inquit lib.6. Fortè cessabũt supplicia post hanc uitã.

Lib.6.multis cõtendit,Græcos per philosophiã saluatos. Et Apostolos Euãgeliũ annunciasse im-

pijs apud inferos, ut non maneant in damnatione, qui in uita non potuerint audire Euangelium, sed conuertantur. Contendit etiam, non inhærendum literæ Scripturæ, sed quærendam allegoriam, ita ut etiam Decalogum in uarias transformet allegorias.

Libro 17. uirgines prudentes dicunt Deo: Nihil prætermisimus eorum quæ præcepisti: quamobrem promissa quoque petimus. Et ad illam sententiam accommodat, quòd athleta quidam, cum longo tempore corpus exercuisset, ascendens ad Olympia, cum Pisani Iouis aspexisset statuam: Si omnia, inquit, ô Iupiter mihi rectè parata sunt ad certamen, iustè mihi redde uictoriam.

Ibidem disputat, perfectum non debere iurare. Et Christianos non posse contendere iudicio, nec coram gentibus, nec coram sanctis. Possem similia ualde multa ex libris Clementis recitare de peccato originis, de libero arbitrio, de apathia, de perfectione, de fide, de salute, &c. quæ à regula Scripturæ procul discedunt. Sed pauca hæc capita, quæ ne ipsos quidem Pontificios probaturos arbitror, annotare uolui: ut ostenderem, quomodo bonis etiam et magnis in Ecclesia uiris, titulus, prætextus et admiratio traditionum non scriptarum, quarum origo referebatur ad illos qui profitebantur se Apostolos audiuisse, imposuerit: ita ut sæpe ad peregrinas planè doctrinas declinarint. id quod de Clemente negari

te negari

te negari non potest. Magnifica uerò illa traditionum Clementis encomia, etiã Origeni, & alijs post ipsum, opiniones illas instillarũt. Sed in Origine et in alijs postea multa secũdum Scripturæ regulam damnata sunt, quæ Clemẽs tanquã traditiones Apostolicas acceperat: ut de Philosophia, et de lege saluante: de Vnica tantum, post susceptam fidem, pœnitentia: de conuersione & pœnitentia post mortem: de cessatione suppliciorũ æternorum: de perfectione, de libero arbitrio, &c.

Et si quis libros Stromatum Clemẽtis rectè consideret, deprehendet, titulo & admiratione traditionum præter Scripturam deberi, quòd tempore Origenis, & postea apud quosdam doctrina Ecclesiæ à puritate & simplicitate Apostolica degenerauit ad mixturã & transformationẽ philosophicã.

Origenes in libros περὶ ἀρχῶν, ubi præcipua capita doctrinæ Ecclesiæ explicare conatur, ita præfatur: Cũ multi sint, qui se putẽt scire quæ Christi sint, seruetur uerò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & usq; ad præsens in Ecclesijs permanens: illa sola credenda est ueritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione, etc. Magnifica est præfatio: & quòd dicit se illa ex traditione accepisse, iudico ipsum dicere quod sensit. Doctrinã enim suam acceperat à Clemente Alexandrino: qui traditiones illas, ab ijs qui profitebantur se Apostolos & Apostolicos audiuisse,

diuisse, acceperat. Ita Origenes *censet esse* Apostolicas *traditiões. Sed qualis sit doctrina in libris* περὶ ἀρχῶν Origenis, *& per se manifestum est, & notum est.* Hieronymus *iudicium de illis ad* Auitũ Pammachiũ *&* Oceanũ, *& alibi, dogmata eius uocat uenenata.* Et *illi scilicet sunt fructus talium traditionum.*

Quòd *si optimis illis primitiuæ* Ecclesiæ *tẽporibus, prætextus & admiratio traditionum non scriptarum, potuit præstantißimos uiros à sana & simplici fidei regula, ad peregrinas opiniones abducere: certè his exemplis monemur cauere fermentum* Decreti Tridẽtini *de traditionib. non scriptis, pari pietatis affectu suscipiendis, sicut ipsam sacrã* Scripturã. Lector *inter se conferat* Papiæ, *Clementis, & hæc nostra postrema tẽpora, & res non erit obscura.* Per *titulum igitur, prætextũ & admirationem traditionũ præter & contra* Scripturã, *& decepti sunt, & deceperũt alios cùm hæretici, tùm magni etiã, & non mali in* Ecclesia *uiri.* Opus *est ergo certa regula, ad quam exigatur, si quid nomine traditionis proponitur. Sed quæ illa regula sit, postea dicemus. absoluemus enim prius reliquas obseruationes de origine traditionũ, quæ nullo* Scripturæ *testimonio probari possunt.*

Tertia *obseruatio est, quòd ueteres quidã ex apocryphis, siue adulterinis scriptis, multa sub titulo traditionũ citarunt.* Et *hæc obseruatio multa illustrabit.*

illuſtrabit. Papias & Clemẽs ab illis qui profitebantur, ſe uel Apoſtolos, uel Apoſtolicos audiuiſſe, traditiões ſuas acceperãt. Qui uerò poſtea ſecuti ſunt, cũ nõ poſſent allegare uel Apoſtolos, uel Apoſtolicos quos audiuiſſent, & tamẽ admirarẽtur traditiones, alio prætextu illas ad Apoſtolos retulerunt. Et ad hãc rẽ, occaſionẽ præbuit lectio ſcriptorũ apocryphorũ, hoc eſt adulterinorũ. Suprà.n. diximus, quòd Eccleſia ſalubri diligentia tres ordines diſtinxerit, ſcriptorum de doctrinà Chriſti & Apoſtolorum. In primo ordine erant legitima, certa & teſtamentaria ſcripta, ſicut Euſebio uocãtur. Secundus, ordo habebat ſcripta, de quibus quædam erant dubitationes: quæ tamen ad ædificationem plebis legi uolebant. Tertius ordo erat ſcriptorum, quæ adulterina, ſuppoſititia ficta & falſa habebantur. Cũ igitur tertij ordinis ſcripta, ſimpliciter eſſẽt reiecta & improbata: multi tamẽ illa, priuatim inſpiciebant & legebãt: & paulatim concipiebatur opinio, fieri poſſe quòd talia, aut quædã ſaltẽ ab Apoſtolis eſſent tradita. Quæ igitur ex apocryphis ſeu adulterinis illis ſcripis citabant, illa incipiebant ornare titulo traditionũ. Non fingo hæc: exẽpla enim ſunt manifeſta, quib. id quod dico, oſtẽdi poteſt.

Clemens enim Alexandrinus, talia multa, ex apocryphis citat, quibus peregrina dogmata ſtabilire conatur. Vt lib. 2. Strom. ex libro Paſtoris Hermæ, probat Apoſtolos etiã poſt mortẽ prædicaſſe

illis qui antea in infidelitate mortui fuerāt, & illos conuersos uiuificasse. Lib. 5. probaturus arcana quædam fidei occultata, & non omnibus Christianis manifestata, citat ex apocrypho quodam Euangelio: Mysteriū meum mihi & filijs domus meæ.

Lib. 6. ex apocryphis Petri & Pauli probat, Græcos per philosophiā saluatos. Ibidē, ex pastore Hermæ probat, in Scriptura discedendū à litera, et quærēdas allegorias: et quidē ita, ut ipse Decalogus in uarias allegorias transformetur. Et li. 3. dicit, Tatiani sectatores coniugiū dānasse, citatis sentētijs quibusdā Christi, ex Euangelio secundū Ægyptios: Veni ad dissoluendum opera fœminæ. Item: Quam diu uos fœminæ paritis, mors uigebit, &c.

Origenes & Basilius dicunt, traditionem esse, Zachariam illū, qui Matth. 23. occisus dicitur inter templum & altare, fuisse patrē Baptistæ: sed hoc in apocrypho proteuangelio Iacobi scriptum est. Tertull. & Basilius dicūt esse Apostolicā traditionem, crucis signo digitis in aere formato, omnia signare: sed hoc sumptū est ex Euāgelio Nicodemi. Ibi enim Charinus & Lenthius resuscitati, digitis faciunt signaculū crucis in linguis. Et Christus in inferno facit signū crucis supra Abraham & sanctos. Latroni etiam dat siguum crucis in manu, & inquit: Si custos Paradisi noluerit te intromittere, ostende illi signum crucis. Augustinus epistola 99. ad Euodium: Quòd Christus Adamum in inferno

soluerit,

*ſoluerit,*Eccleſia *ferè tota conſentit.quod eam non inaniter credidiſſe credendum eſt, undecunq; hoc traditum ſit,etiamſi canonicarum* Scripturarum *hinc expreſſa non proferatur authoritas, addunt quidam,hoc beneficium alijs etiam* Patriarchis *&* Prophetis *fuiſſe conceſſum: ut cum* Dominus *in infernum ueniſſet,illis doloribus ſoluerentur, &c.* Audis *traditionem.Sed in* Euãgelio Nicodemi *hæc leguntur.*Et Auguſtinus,*obijciens ſibi contra illam traditionẽ ea quæ de ſinu* Abrahæ *ſcripta ſunt, inquit:* Ego *quidem non uideo,explicẽt fortaßis qui poſſunt.*Item: Neſcio *utrum quiſquã ſit, cui non uideatur abſurdum,&c.* Tales *ſcilicet ſunt diſputationes de traditionibus*

Vetus *fertur traditio,*Enoch *&* Heliam *reuerſuros ante extremum diem, & præliaturos cum* Antichriſto*: ſed ſumptum hoc eſt ex apocrypho* Euangelio Nicodemi.

Epiphanius *adeò delectatus fuit huiuſmodi traditionibus ex ſcriptis* Apocryphis,*ut magis probet* Chriſtum, *iuxta apocryphum proteuangelium* Iacobi,*in ſpelunca quadam in itinere natũ eſſe,quàm in ipſa ciuitate* Bethlehem, *in ſtabulo.* Clemens *etiam 7. Stromatum, tanquam ex traditione refert, quomodo obſtetrices* Mariam *inſpexerint poſt partum: quod itidem ex proteuangelio* Iacobi *ſumptum eſt.*

Ita Epiphanius *ex traditiõe,parẽtes* Mariæ *nomi*

nat Ioakim & Annam. & addit, angelum paradysi, nunciasse Ioakim, conceptionem filiæ. Sed hæc sumpta sunt ex proteuãgelio Iacobi. Nominat etiã ex traditione, hoc est ex scriptis apocryphis, uxorem Cani Sanue, uxorem Seth Asuram, uxorem Noe Barthenon, patrem Danielis Sabaan, patrem Melchisedech Heraclem, matrem Astaroth: Abelem interfectum, natum annos triginta. Anno Adæ centesimo: Lazarum fuisse triginta annorum, cum resuscitaretur: & post resuscitationem uixisse alios 30 annos. Dicit etiam ex trãditione, Adamum ibi sepultum, ubi Christus crucifixus fuit. Sed & hanc de sepultura Adæ traditionem, & de Zachariæ patre Baptistæ, Hieronymus liberè reijcit: quia ex Scripturis Canonicis nõ habent authoritatem. Ieiuniũ in pane & aqua. Epiphanius nominat traditionem: sed extat in Herma, similitud. 5. Eusebius libro 3. cap. 25. Inter adulterina & reprobata recitat scriptum quoddam de doctrinis Apostolorum. Et in Canonibus Apostolorum, inter canonicos libros numerantur Clementis libri περὶ διαταγῶν Apostolorum: id quod suppostititium esse, ipse etiam Lindanus agnoscit. Epiphanius uerò multis cõmendat illas Apostolorũ cõstitutiones, quæ apocryphæ seu nothæ habitæ fuerũt ueteribus: sicut de canonib. Apostolorũ expresse dicitur dist. 15 & 10. Epiphanius igitur dicit libro 3. Tom. 2. hæresi 80. In constitutionibus

Apostо-

Apoſtolorum, inquit, diuina doctrina, pilos barbæ non eſſe ſecandos. Meminit etiam libri de conſtitutionibus Apoſtolicis, lib.1. Tom.3. hæreſi 45. Et lib. 3. Tom.1. hær.70. Ita lib.2. Tom.1. hæreſi 59. citat et defendit canonem de cœlibatu ſacerdotum, ita ut in ſacerdotio non utantur coniugio. Sed Paphnutius in Nicena ſynodo, uocat nouam legem. falſum igitur eſt, quòd ſit traditio Apoſtolica.

Et lib.2. Tom.1. contra Apoſtolicos dicit, ad interpretationem Scripturæ, opus eſſe traditione. Quòd ſi hoc tantum intelligeret, ex hiſtorijs Eccleſiæ multa ſumi poſſe, quibus loca quædam Scripturæ declarentur: ſicut ibi dicit, conſuetudinem fuiſſe, quòd Chriſtiani filias ſuas nō elocârint incredulis, uel Iudæis uel Gentibus, et ideo multas manſiſſe innuptas: hoc, inquam, non grauatim reciperemus: ſed longius progreditur Epiphanius, & traditiones opponit Scripturæ. Vbi enim Paulus in genere ſcripſit, Virgo ſi nupſerit, non peccat: Epiphanius opponit traditionē ex apocryphis illis Apoſtolorum conſtitutionibus, peccatum eſſe, poſt decretam uirginitatem ad nuptias reuerti: cum Hieronymus dicat 1. Cor.7. Si quis in ſtatu uirginitatis adoleuerit, ſi poſtea agnoſcat, ſe in duplici neceßitate conſtitutum, ut aut ſcortetur, aut uxorē ducat, faciat quod uult: ſi uxorē duxerit, non peccauit. Ita Cyprianus lib.1. epiſt.11. Quòd ſi ſe ex fide Chriſto dicauerint, pudicè & caſtè perſeuerent: ſi autem perſeuerare

 nolunt,

nolunt, aut non possunt, melius est nubere, quàm ut in ignem delicijs suis cadant. Adulterina *igitur est traditio, quã* Epiphanius *ex scripto apocrypho alligat: pugnat enim cũ* Scriptura, *& ignota est* Patribus. *Et ex hac obseruatione intelligi potest, unde* Patres, *præcipuè uerò* Epiphanius, *multas tales traditiones quas hoc titulo ornant, sumpserint: & quæ illarũ etiam olim fuerit autoritas, hoc exemplum ostendit.* Chrysostomus *in opere imperfecto de* Magis, *quòd biennio post natum* Christum *uenerint, dicit:* Audiui aliquos referentes de Scriptura quadã, *etsi non certa, tamen non destruente fidem, &c.* Et *hanc traditionem seriò sequitur* Epiphanius.

Theophylactus *uerò, recitata illa traditione mox subijcit: Sed tu alteram sententiam, tanquam meliorem retine.* Ita *de traditione, de* Zacharia *patre* Baptistæ, Matth. 23. Hieronymus *dicit:* Quod *de Scripturis autoritatem non habet, eâdem facilitate contemnitur, qua probatur.*

Quarta *obseruatio, quòd* Patres *multas, aliquãto uetustiores consuetudines, cum earum origo non facilè monstrari posset, statim ad* Apostolos, *quasi ab ipsis traditas, ut maior esset earũ autoritas, retulerũt: quas tamẽ* Apostolos *non habere autores, ex alijs ueterum scriptis liquidò probari potest.*

Epiphanius *cõstãter asserit, ieiuniũ quartæ feriæ & sextæ, Ecclesiã habere ex traditione* Apostolorum. Ieiunium *etiã quadragesimæ* Ambrosius, Hieronymus,

ronymus,& alij tribuunt traditioni Apostolorum. Sed quid & quantum huic traditioni tribuendũ sit, manifestè potest ostendi, Apud Augustinum enim epist.86.Vrbicus quidam catholicam necessitatem, ut sabbatho ieiunetur,ex traditione Petri *defendebat, qui* Dominica *die cum* Simone *mago certaturus, pridie cum ecclesia* Romana *ieiunârit. Alij uerò contradicebant, Apostolorum traditionem esse,non sabbatho,sed sexta feria ieiunare. Augustinus uerò ita respondet:Est quidem hæc opinio plurimorum,quamuis eam perhibeant esse falsam plerique* Romani*. Quòd si respondetur, hoc docuisse* Hierosolymis *Iacobum,Ephesi* Ioannem*,cæterosq; alijs locis quod docuit* Romæ Petrus*,hoc est,ut sabbatho,ieiunetur.sed ab hac doctrina cæteras terras deuiasse, atq; in ea* Romam *stetisse: & econtrariò refertur,* Occidentis *potius loca non seruasse quod* Apostoli *tradiderunt,* Orientis *uerò terras, unde cœpit ipsum* Euangelium *prædicari, in eo quod ab omnibus* Apostolis *traditum est,mansisse: interminabilis est ista contentio, generans lites, non finiens quæstiones. Sit ergo una fides uniuersæ Ecclesiæ, etiamsi ipsa fidei unitas quibusdam diuersis obseruationibus celebretur, quibus nullo modo quod in fide uerum est, impeditur. Et postea dicit:Ego in* Euangelicis *&* Apostolicis *literis,animo id reuoluens,uideo præceptum esse ieiuniũ: quibus autem diebus non oporteat ieiunare,& quibus opor-*

oporteat, præcepto Domini *uel* Apostolorum *non inuenio definitum, &c.* Manifesta *est sententia: & tamen quia uetus erat consuetudo, multi eam ad* Apostolorum *traditionem referre non uerebantur.* Ita Augustinus *epist. 119. dicit quidem, quadragesimã ieiuniorũ habere autoritatẽ ex ieiunio* Mosis, Heliæ *&* Christi. *Sed epist. 86. affirmat, quibus diebus sit ieiunãdum, nec à* Domino, *nec ab* Apostolis *esse definitũ. Ideo epist. 119. tandẽ concludit: ut 40 illi dies ante* Pascha *obseruẽtur,* Ecclesiæ *consensio roborauit.* Agnoscit *lector, quomodo* Patres *antiquas consuetudines conati fuerint ad* Apostolorum *traditiones referre, aut ex* Scriptura *probare: & quàm incerta sit tota illa res.* Ambrosius *quidem asserit, exemplo* Christi *nobis indictam quadragesimã.* Sed Chrysostomus *homilia 47. in* Matthæũ, *diserte hoc negat:* Christus, *inquiens, non iubet, ut ieiunium suum imitemur, sed inquit:* Discite *à me, quia mitis sum, &c.*

Irenæus *apud* Eusebium *lib. 5. cap. 26. scribit nõ tantũ de die* Paschæ, *uerumetiã de specie ieiunij (scilicet ante* Pascha*) esse disceptationẽ. quosdam enim unũ diẽ ieiunare, quosdã plures, quosdã 40 horas, cõputata hora pro die.* Et *hæc, inquit, uarietas, non nostro primũ tẽpore cœpit, sed multo ante nos, etc.* Manifestißimum *igitur est, non ueram esse asseuerationem, quod ieiunium 40 dierum ante* Pascha, *sit traditio* Apostolorum. Irenæus *enim ibi dicit, de*

ieiunio ante Pascha, fuisse ante ipsum συνήθειαν καθ' ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμόν. *Significat autē* ἰδιωτισμὸς τάξιν τῶν ἰδιωτῶν, *idiotarum constitutionem. Et illam Irenæus dicit, non fuisse iudicatam accuratè obseruandam, sed posthabitam fuisse. Hunc locum lector diligenter obseruet, de uera origine ieiunij ante Pascha. Et tamen procedente tempore, facta inde fuit traditio Apostolica: idq; à præcipuis ex Patribus.*

Non igitur statim credendū est, quando Patres sine certis documentis affirmant, aliquid esse traditionem Apostolorum. Quadragesimam enim Ambrosius, Maximus Taurinensis, Theophilus, Hieronymus, & alij affirmant esse traditionem Apostolicam. Sed Socrates lib. 5. cap. 22. recitat magnā diuersitatem ieiunij ante Pascha. Romanos dicit ieiunasse tres septimanas ante Pascha: Græcos & Alexandrinos, sex septimanas, alios septem: in quibus tantum 15 dies per interstitia ieiunent. Et tandem concludit: Quia nemo hac de re potest ostendere scriptū aliquod mandatū, ἔγγραφον παράγγελμα: *manifestū est, quòd Apostoli illud cuiusq; sententiæ & uoluntati liberum reliquerunt.*

Epiphanius contra Aetium, dicit extare constitutionem Apostolorum, in qua præcipiant & de diebus ieiunij, & quòd nihil accipiēdum sit præter panem, salem & aquam. Sed Socrates multis ostendit, falsum hoc, & non Apostolicum esse.

Proli-

Prolixius aliquanto hoc annotaui (illustre enim exemplum est) quomodo tempore Patrum, multæ obseruationes ornari cœperint titulo traditionum Apostolicarum, quas tamen ab Apostolis non fuisse traditas certum est. Nota est ueterũ contentio de tempore Paschatis, Romanis asserẽtibus, suam consuetudinem à Petro & Paulo traditam: Asiaticis contrà allegantibus, se aliam traditionem accepisse à Ioanne, Philippo, Polycarpo, & alijs. Et magna acerbitate res acta fuit. Sed Irenæus apud Eusebium libro 5. cap. 26. uocat antiquæ consuetudinis traditionem: item consuetudinem presbyterorum. Videt Lector, proximis ab Apostolorum morte temporibus, prætextu traditionum non scriptarũ, excitatas in Ecclesia turbas, & antiquas consuetudines, cœpisse ornari titulo traditionum Apostolicarũ: Socrates enim libro 5. cap. 22. dicit: Euangelia non imposuerunt iugũ seruitutis, sed homines ipsi, suis quiq; locis, propter remißionem & memoriam paßionis, Pascha & alios dies festos, sicut uoluerunt, ex consuetudine quadam celebrârunt. Non enim hoc uel Seruator, uel Apostoli, νόμῳ lege aliqua obseruandum esse mandârunt, nec supplicia comminati sunt. Scopus enim erat Apostolorum, non de diebus festis νομοθετεῖν, leges ferre: sed rectam uitam, & pietatem inducere. Mihi autẽ uidetur, sicut alia multa, secundum regiones in consuetudinem abierunt, ita & festum Paschatis: propterea

pterea quòd nemo Apostolorũ quicquã de illo sanciuit. Et postea dicit: Occidentales quidem dicunt, esse traditionem Petri & Pauli: Asiatici uerò, Ioannis. Sed neutra pars potest proponere ἔγγραφον ἀπόδειξιν, demonstrationem scripto traditam.

Epiphanius dicit: Synaxes ordinatæ sunt fieri ab Apostolis, quarta pro sabbatho & Dominica. Sed crates ex uarietate multorũ exemplorũ, ostẽdit So hoc nõ esse certũ. Et recitata multa rituũ diuersitate, addit tandẽ memorabilẽ sententiã: Huiusmodi discrepãtiæ authores eos esse puto, qui singulis tẽporibus Ecclesijs præfuerunt: οἱ δὲ ταῦτα παραλαβόντες, ὡς νόμον τοῖς ἐπιγινομένοις παρέγραψαν: qui uerò talia acceperunt, ueluti legem quandam ex accessorijs istis ritibus conscripserũt. Hæc Socrates. Primò igitur fuerunt consuetudines: deinde factæ sunt leges: postea ut maiorem legibus illis autoritatem conciliarent, traditionibus Apostolorum eas tribuerunt. Hæc sunt manifesta, quæ multa monent de traditionibus: quæ hoc nomine quasi ab Apostolis acceptæ, à Patribus quibusdam celebrantur.

Epiphanius cõtra Aetiũ, orationes pro mortuis uocat traditionẽ Ecclesiæ à Patribus acceptam. Illam uerò Patrũ traditionẽ alij ornarũt, titulo Apostolicæ traditionis. Ita Chrysostomus homilia 69. Nõ temerè ab Apostolis hæc sancita fuerũt, ut in tremendis mysterijs defunctorũ agatur cõmemoratio.

Et

Et Damascenus inquit: Apostoli edixerunt in tremendis sacramentis, memoriam fidelium defunctorum habendam. Sed Hieronymus et Gregorius affirmant, Apostolos in celebratione Eucharistiæ, nullas alias preces præter solam Dominicam orationem adhibuisse. Vides igitur quàm certũ sit, orationes pro defunctis esse Apostolicam traditionem.

Tertullianus de Corona militis, recitat multas obseruationes, quas sine ullius Scripturæ instrumẽto, solius traditionis titulo, exinde cõsuetudinis patrocinio dicit uindicari. Et illas omnes traditiones Pontificij contendunt simpliciter, absq; omni tergiuersatione, ut Apostolicas recipiendas. Sed Tertullianus non dicit, traditiones illas omnes ab Apostolis esse profectas: sed hoc tantum dicit, Obseruationem cõsuetudo roborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. quomodo enim usurpari quid poterit, si traditum prius non est? Sed quæro, unde sit traditum? num ab Apostolis? Hoc certè Tertullianus non affirmat. subiungit enim: An non putas, omni fideli licere concipere & cõstituere quod Deo congruat, disciplinæ conducat, & saluti proficiat? Item: Saluo traditionis respectu, quocunq; traditore censeatur, &c. Posteri uerò, omnes illas traditiones simpliciter asseuerârũt esse Apostolicas. Sed obseruetur, quòd Tertullianus uocat traditiones, quocunque traditore censeantur. Ergo non omnes traditiones quæ apud ueteres extãt, simpliciter sunt

Apo-

Apoſtolicæ. His manifeſtis exemplis,ſatis,ut arbitror,oſtenſum eſt,non ſtatim ſimpliciter aſſentiendum, quando Patres ſine certis documentis affirmant,aliquid eſſe Apoſtolicam traditionem: quomodo enim multas ueteres conſuetudines, quæ aliā habuerunt originem, ad Apoſtolorum traditiones retulerint, ideo ut maiorem haberent autoritatem, exempla oſtendunt. Et in encomijs illarum traditionum, quarum origo incerta eſt, ſunt aliquando nimiū tranſcendentes apud Patres hyperbolæ: quæ ſi abſque ulla commoda mitigatione,nimium urgeantur, ipſi fidei nullo modo ſunt uel conſentaneæ, uel tolerabiles:ſicut eſt locus Baſilij de Spiritu ſancto, capite 27. ſi tamen Baſilij eſt illa de traditionibus diſputatio. Eraſmus enim non ſine cauſa iudicauit eſſe ſuppoſiticiam. Recitat autem Baſilius ibi traditiones quaſdam: quæ licet totidem ſyllabis in Scriptura non ſunt poſitæ, quod tamen ad ſententiam attinet,conſonæ ſunt teſtimonijs Scripturæ:ut confeßionē fidei quæ fit in baptiſmo:item renunciationem ſathanæ, & doxologiam: Gloria Patri & Filio cum Spiritu Sancto, &c. Et de huiuſmodi traditionibus non eſt inter nos controuerſia:quæ enim Scripturæ teſtimonijs probari poſſunt, libenter recipimus. Recitat autem præterea alias conſuetudines ſine ſcripto(ita enim uocat) & affirmat illas ex traditione Apoſtolorum ad nos in myſterio delatas.Et illis annumerat,quæ in celebra

tione Eucharistiæ, præter uerba institutionis et antè & pòst dicũtur. Atq; Gregorius lib. 7. epist. 36. inquit: Mos Apostolorũ fuit, ut ad ipsam solummodo orationẽ Dominicã, oblationis hostiã consecrarent. *Affirmat præterea Basilius, traditionẽ Apostolicã in oratione cõuerti ad Orientẽ. Sed Socrates, li. 5. cap. 22. narrat in Antiochia Syriæ, quæ celeberrima fuit Apostolica Ecclesia, templũ habere inuersum sitũ: altare enim, nõ ad Orientẽ, sed ad Occidentem spectare. Sed illud forsan Basilio cum alijs commune est, quòd antiquas cõsuetudines sine certis documẽtis refert ad Apostolorũ traditiones. Quòd uerò addit, traditiones illas eandẽ habere uim ad pietatẽ, sicut illa quæ in Scriptura cõtinentur, ita ut si cõsuetudines illæ nõ obseruẽtur, ipsa Euãgelij prædicatio ad nudũ nomẽ cõtrahatur: hoc, inquã, cũ ipsa fide manifestè pugnat. illud enim de plerisq; illis traditionibus, ne ipsi quidẽ Pontificij affirmare audẽt. Si quis enim iuxta institutionẽ Christi baptisetur, & non ter mergatur, uel nõ signetur signo crucis: quæstio est, an baptisma sit uel falsum, uel uanũ? Basilius pronũciat eandẽ habere uim ad pietatẽ, trinã mersionẽ, & signationẽ crucis, benedictionẽ aquæ baptismi, illinitionem olei, &c. sicut ipsum baptismũ. Ergo nec Christus rectè baptisatus erit, nec Apostoli quenquam in Actis rectè baptisauerunt? Longobardus certè lib. 4. dist. 3. inquit:* In duobus consistit sacramẽtum baptismi, scilicet in uerbo & elemen-

elemento: Ergo etsi alia desint quæ ad decorē sacramenti instituta sunt, non ideo minus est uerū sacramentum, & sanctum, si uerbū sit ibi & elementū, &c. Neminem sanè tam perfrictæ frontis esse arbitror, etiamsi Iesuita sit, qui affirmare ausit, eandem habere ad pietatem uim adorare in spiritu & ueritate, & in oratione ad Orientem conuerti. Trina immersio, uerba inuocationis dum panis Eucharistiæ ostēditur, prohibitio geniculationis intra Pascha & Pentecosten, iamdudum apud ipsos Pontificios in usu esse desierūt. Vniuersalis igitur illa hyperbole Basilij, de traditionibus non scriptis, quòd eadē habeāt ad pietatē uim, sicut illa quæ in Scriptura instituta & mandata sunt, nullo modo potest cōsistere, uel defendi: nec uideo, quomodo uel Andradius sua uirulenta grandiloquētia hoc tentare possit. Tales igitur Patrum asseuerationes & hyperbolæ de traditionibus, nō temerè sunt amplectēdæ, sed cū magno iudicio legendæ. Et nō immeritò de illo loco Basilij, an sit γνήσιος, Erasmus ualde dubitat.

Quinta obseruatio est, quòd ex Montanistarū statutis & obseruationib. multa irrepserūt in locū communem de traditionibus. Opus igitur est uigilāti iudicio, ne pro Apostolicis Montanicas amplectamur traditiones. Mōtanus enim amplexus est doctrinā ueteris et noui Testamēti: sed præter hæc, docuit necessarias esse etiā, obseruationes à paracleto traditas: q̃a Christus dixerit, Apostolos nō potuisse

omnia portare, ſed multa reſeruanda fuiſſe paracleto. Ita Tertullianus Montaniſta de uelandis uirginibus dicit: Lege fidei manente, cætera iam diſciplinæ & conuerſationis admittunt nouitatem correctionis. Quale enim eſt, ut diabolo ſemper operante, & adijciente cotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit: cum propterea paracletũ miſerit Dominus, ut quando humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur, ordinaretur, & ad perfectũ perduceretur diſciplina ab illo uicario Domini Spiritu ſancto. inquit enim: Adhuc multa habeo, &c. Item: Eccleſia per Euangelium efferbuit in iuuentutem, nunc per paracletum componitur in maturitatem. Antiquæ igitur obſeruationes, quarum apud Tertullianum fit mentio, nõ ſunt omnes Apoſtolicæ traditiones: ſed multæ ex Montani paracleto profectæ ſunt. Et tamen ex Patribus etiam quidã, omnes Tertulliani traditiones pro Apoſtolicis uenditãt. Sed inquis: Montanus damnatus fuit hæreſeos. Ergo Eccleſia ipſius inſtituta nõ retinuit. Videamus igitur, quæ fuerint Montaniſtarũ diſciplinæ. inde enim cõijcere poterim9, an quæ zizania inde irrepſerint in cõſuetudines Eccleſiaſticas.

Apollonius apud Euſebiũ lib. 5. cap. 18. de Montano dicit: Hic eſt ὁ διδάξας λύσεις γάμων, qui docuit deſtructiones nuptiarum. ita enim Tertullianus loquitur de caſtitate. Num uerò Montani-

stæ distraxerunt matrimonia iam cõtracta? Nequaquam: *sed quid sit Montanica* λύσις γάμων, *hoc est solutio nuptiarũ, ex Tertulliano colligitur: qui docet, paracletum abstulisse secundas, tertias, &c. nuptias, & statuisse monogamiam.* Præcipuè *uerò urget hoc Tertullianus in sacerdotibus, inde quod Paulus dicit:Episcopus sit unius uxoris uir.* Et *quia uera* Ecclesia *Paulum non ita intelligebat, inquit: Quot enim & digami præsident apud uos in* Ecclesijs, *non erubescentes cum hæc illis leguntur. Habes ergo quid sit Montanica destructio nuptiarum. Iam uerò apud multos ueterum, contra secundas nuptias, ut quas benedici noluerint, planè similia leguntur. Epiphanius certè ex professò disputat de necessitate monogamiæ sacerdotum:quem sequuntur & alij. Vnde uerò hæc originem habent? Non ex Scriptura,sed ex traditionibus.Ex quibus autem traditionibus?Num Apostolicis?Ita quidem Pontificij contendunt: sed collatio Tertulliani ostendit, esse reliquias constitutionum Montani.*

Pertinet & hoc ad Montanicas destructiones nuptiarum,quòd Tertullianus in libro de exhortatione ad Castitatem disputat, matrimonium esse ex indulgentia,uoluntatem uerò Dei,esse sanctificationem, iuxta dictum: Estote sancti,sicut ego sanctus sum. Sanctificationis uerò has numerat species. I. *uirginitatem ex natiuitate.* II. *uirginitatem ex lauacro: quæ aut in matrimonio purificat ex com-*

pacto, aut in uiduitate perseuerat ex arbitrio. III. gradus est, cũ post matrimoniũ unum interceptum, exinde sexui renũciatur. Disputat etiam de eo quod matrimoniũ permittitur. Quod uerò permittitur, non ex mera & tota uoluntate, sed quasi de inuita uenit uolũtate, Illud etiam, Melius est nubere quàm uri: contendit pertinere ad eos, qui sunt nupti uel uidui, & idem esse ac si diceretur: Melius est uno oculo carere, quàm duobus. Non ergo bonum est nubere, sed genus inferioris. Et disputat, illud esse consilium Pauli, ut hominis: non autem Dei præceptũ. Obijcit etiam sibi: Ergo, inquis, iam & primas nuptias destruis. Respondet autem: Nec immeritò, quoniam & ipsæ ex eo constant quod est stuprum. Et propter illam stupri affinitatem, optimum est mulierem non tangere. Ibidem etiam disputans contra primum & secundum matrimonium, allegat hæc dicta: Sancti estote, quoniam ego sanctus. Cum sancto sanctus eris. Secundum carnem sapere, mors est: sed secundum spiritum, uita est.

Hæc ideo adscripsi, ut lector obseruet, eandẽ planè sententiã, & eadẽ omnino uerba extare in Pontificiorũ disputationibus de cœlibatu. Quod si itaq; cõtendunt esse traditiones, concedimus hoc: sed ostẽdimus, nõ Apostolicas, sed Mõtanicas esse traditiões.

Alterum est quod Apollonius Montano tribuit: Hic est, ὁ νηστείας νομοθετήσας, qui leges ieiuniorũ præscripsit. Num uerò error Montani fuit, quòd docuit

docuit esse ieiunandũ? Nequaquã. Augustinus enim rectè dicit: Ego in Euãgelicis & Apostolicis literis uideo præceptũ esse ieiuniũ. Sed de tẽpore, specie, seu modo ieiunij, Mõtanus fecit cõstitutiones: easq; nõ ordinis tantũ gratia, sed opinione necessitatis et cultus. Hanc enim esse uim & significationẽ uerbi νομοθετεῖν, manifestè colligitur ex Socrate lib.5. cap.22. quãdo scilicet nõ relinquitur cuiusq; sententiæ & uoluntati liberũ, sed fertur lex necessitatis, additis cõminationibus peccati & pœnarũ, si non hoc modo obseruetur. Nónne uerò in toto Papatu talis ieiuniorũ legislatio est? Et ex Epiphanio quidem proferunt esse traditionem Apostolicam: sed Socrates (sicut suprà ostendimus) hoc disertè negat. Quãdo uerò inquirimus primã illarũ legũ originẽ, inuenimus zizania illa, paulatim ex Montani seminarijs in Ecclesiasticas cõsuetudines irrepsisse.

Et ut tota hæc res eò sit manifestior, adscribã locũ ex libro Tertulliani, de ieiunio: ubi narrat, Mõtanistas à Catholicis propter has causas reprehensas: Arguũt, inquit, nos, quòd ieiunia propria custodiamus, quòd stationes plerunq; in uesperã producamus, quòd etiã xerophagias obseruemus, lauacri quoq; abstinentiam. Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito præscribant. Et ueræ Ecclesiæ sententiam, contra Montanistas ita recitat: Statos dies ieiuniorũ, in legalibus et propheticis uetustatibus iam abolitos: itaq; decæterò indifferẽter ieiunandũ ex arbitrio,

non ex imperio nouæ disciplinæ, pro temporibus & causis uniuscuiusque: sic & Apostolos obseruasse, nullum aliud imponentes iugum certorum & in commune obeundorum ieiuniorum. Proinde nec stationum, quæ & ipsæ suos quidem dies habeant quartæ feriæ & sextæ: paßiue tamen currant, neq; sub lege præcepti. Xerophagias uerò nouum affectati officij nomen, & proximum ethnicæ superstitioni: cum fides libera in Christo, ne Iudaicæ quidem legi abstinentiam quorundam ciborum debeat, semel in totum macellum admissa ab Apostolo detestatore eorum, qui sicut nubere prohibeant, ita iubeant cibis abstinere à Deo conditis: & ideo nos (Montanistas) iam tunc prænotatos in nouißimis temporibus, abscedentes à fide, intendentes, spiritibus mundi seductoribus, doctrinis mendaciloquiorum. Sic & cum Galatis nos percuti aiunt obseruatores, dierum, mensium & annorum. Iaculantur interea, Isaiam pronunciasse, Dominum elegisse non abstinentiam cibi, sed opera iusticiæ: & ipsum Dominũ in Euãgelio ad omnem circa uictus scrupulositatem, cõpendio respondisse, non his coinquinari hominem quæ in os inferantur: cum & ipse manducaret & biberet, usque in notationẽ: Ecce homo uorator, et potator. Sic et Apostolũ docere, quòd esca nos Deo nõ cõmendet. Et addũt: In duobus præceptis caritatis, tota lex pẽdet, & prophetæ: non in pulmonũ & intestinorum meorum

meorum inanite, &c. Ita Tertullianus describit, quid in Montanistarum ieiunijs Ecclesia tunc reprehenderit, & quibus argumentis cōtra ipsorum hypocrisin certârit. Quem locum ideo annotaui: *quia et apud Patres quosdam, præcipuè uerò apud Pontificios, illa nunc ornantur titulo Apostolicarum traditionum. Lector autem ex hac Tertulliani narratione manifestißimè agnoscit, esse Montanicas institutiones, quæ principiò ab Ecclesia uera grauiter fuerunt reprehensæ & refutatæ: sed postea blandiēte hypocrisi, sensim cœperunt in ipsam Ecclesiam irrepere. Postea uerò acceßit titulus Apostolicarum traditionum, sed falsò: sicut hæc Tertulliani descriptio ostendit. Hunc igitur locum lector diligenter obseruet: multa enim inde dijudicare poterit.*

Tertullianus in libro de Pœnitentia à Montano habet, quòd unicam tantum pœnitentiam post baptismum concedit. Sed hoc dogma Clemens Alexandrinus titulo Apostolicæ traditionis ornat.

Tertullianus de resurrectione carnis, ceremonias circa baptismum recitat, unctionem, signationē crucis, & manus impositionem. Nec tantum decorum & significationes, sed spiritualem efficaciam ipsis tribuit. inquit enim: Caro ungitur, ut anima consecretur: caro signatur, ut anima muniatur: caro manus impositione adumbratur, ut & anima spiritu illuminetur. Et hæc esse Mōtanica, uel inde

 colligitur,

colligitur, quod in illo ipſo loco addit etiam ξηροφαγίας, ſordes corporis, & monogamiam: quæ Montanica eſſe, certum eſt. Sed ubi extat mandatum & promißio de illis ſignis, & ſpirituali ipſorũ efficacia? Tertulliani reſponſio eſt, in libro Corona militis: Paracletũ ideo poſt Apoſtolos miſſum eſſe, ut diſciplinã ordinaret, & ad perfectum perduceret. Cyprianus, Tertulliani nimium ſtudioſus, ex Montani officina hauſit, q anabaptiſmũ ſuum ſtabilire conatur ex huiuſmodi obſeruationib. Oportet, inquit lib. 1. Epiſt. 2. mundari & ſanctificari aquã prius à ſacerdote, ut poßit baptiſmo ſuo peccata hominis qui baptiſatur, abluere, Quomodo autem aquam mundare & ſanctificare poteſt, qui ipſe immundus eſt? Vngi quoq; neceſſe eſt eum q baptiſatus eſt: ut accepto chriſmate, eſſe unctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poßit.

Et Cornelius apud Euſeb. lib. 6. cap. 33. narrat, Nouatum in morbo in lecto baptiſatum. Et addit: Si tamen accepiſſe dicendus eſt. Neq; enim reliqua conſequutus eſt, quorũ oportet participem fieri ſecundum Eccleſiæ Canonẽ: neq; obſignatus eſt ab Epiſcopo. Cumq; hæc cõſecutus nõ ſit, quomodo Spiritum ſanctũ potuit conſequi? Hæc ſententia nimium Montanizans, poſtea correcta eſt: ſicut manifeſtè diſputat Hieron. cõtra Luciferianos, in uero baptiſmate tribui Spiritũ ſanctũ, etiamſi nõ accedat impoſitio manus per Epiſcopũ. Et Lõgobardus li. 4.

diſt.

dist.3. dicit:In duob.cõsistit sacramẽtum baptismi: scilicet uerbo,& elemẽto.Ergo etsi alia desint,quæ ad decorẽ sacramenti instituta sunt: nõ ideo minus est uerũ sacramentũ & sanctũ,si uerbum sit ibi, et elementũ,&c.Et tamẽ de reliquijs illarũ obseruationum,tãta cõtentione Põtificij nunc pugnãt, sub titulo & prætextu traditionum Apostolicarum: quarum tamen qualis sit origo, ex Tertulliano & Cypriano æstimari potest. Apud Irenæũ enim,talium traditionum nulla planè fit mentio: sed de sectatoribus Marci hæretici dicit,quòd ungant Initiatos suos succo balsami: sicut Heracleonitæ ungunt suos morientes,& sic redimunt illos.

Innocentius, extra de sacra unctione, fatetur Põtifices apud Græcos,quando cõsecrantur,nõ solere inungi.Monet igitur,ut morem quem Romana ecclesia seruat,imitentur. Et cum multa de omnibus generibus unctionum disputasset, tandem concludit: Non Iudaizat Ecclesia,cum unctionis celebrat sacramentum, sicut antiqui mentiuntur.Audis,antiquos reprehendisse unctiones Iudaisantes.

A Mõtanistis habuit Cyprianus, quòd docet absolutionem non ualere, nisi persolutis satisfactionibus canonicis: ut in sermone de Eleemosyna disputat, peccata quæ ante baptismum committuntur, Christi sanguine & sanctificatione dimitti: quæ uerò postea committuntur,nostrorũ operum sacrificijs purganda esse. Sed cum apud posteros,

cumu-

cumulatis canonibus pœnitentialibus, dogma illud pugnans cum Scriptura subsistere non posset: relaxati per indulgentiam primùm fuerunt canones pœnitentiales, postea planè interciderũt. Et tamen de satisfactionibus iam nobis pugnandũ est. Cumq; nulla amplius opus esset relaxatione canonum pœnitentialium, inuecta fuit nundinatio indulgentiarum Pontificiorũ. *Et hæc omnia, si dîs placet, iam quasi Apostolicæ traditiones uenditantur. Sed res omnis ex uera origine rectißimè dijudicatur.*

Non igitur terrere nos debet titulus traditionũ Apostolicarum, quando nullo Scripturæ testimonio probari possunt. quæ enim zizania, & unde irrepserint in Ecclesiam, *sub titulo & prætextu traditionum, exemplis quibusdam monstratũ est: præcipuè uerò traditiones quæ apud* Tertullianum *extant, quæ ex Scriptura probari non possunt, propter* Montanismum *suspectæ esse debent.*

Quintò est & hoc diligenter considerandum, quòd Pontificij *tot ac tales habent traditiones pro quibus dimicant: quarũ testimonia ne ex ueterum quidem probatis scriptis ulla possunt proferre, sed cogũtur uel comminisci, uel usurpare apocrypha, adulterina & suppositititia scripta, sub confictis ueterum titulis.* Et *hæc obseruatio rectè considerata, ostendet quantum sit fidei tribuendũ plerisq;* Pontificijs *traditionibus.* Andradius Ignatij *uerba quæ extant apud* Eusebium, *manifesta falsatione deprauat:*

uat: quasi Ignatius senserit, præter Scripturam alias etiam Apostolorum traditiones ad perficiẽdam Christianam religionẽ ualde esse necessarias: cum Eusebius lib. 3. cap. 35. hoc tantum dicat, quòd Ignatius per Asiam proficiscens Romam ad martyriũ cohortatus sit Ecclesias, ut cauerent hæreses, recẽs tunc exortas, & adhærerent Apostolicæ traditioni. Et addit, ἣν ὑπὲρ ἀσφαλείας καὶ ἐγγράφως, ἤδη μαρτυρόμενος διατυποῦσθαι ἀναγκαῖον ἡγεῖτο. hoc est: Cum iam ad martyrium duceretur, necessarium iudicauit, Apostolicam traditionem cautionis gratia, etiam scripto exarandam seu exprimendam esse. Audis, cum sub titulo traditionum non scriptarum multa peregrina & falsa obtruderentur Ecclesijs, Ignatium iudicasse necessariam esse scriptã demonstrationem, quæ traditiones ueræ essent Apostolicæ.

Hieronymus dicit, etiã Egesippum scripto complexum traditiones Apostolicas. Quæ scripta de traditionibus Apostolorum, Deus intercidere non fuisset passus, si tam fuissent ad Ecclesiæ salutẽ necessaria, sicut ipsa Scriptura canonica: quam ualde mirabiliter Deus inter tot atrocissimas persecutiones, hæreses & corruptelas, integram conseruauit. Verisimile autem est, scripta illa Ignatij & Hegesippi, si extiterunt, neglecta, & tandem suppressa fuisse à magistris ceremoniarum: qui uiderunt, traditiones Pontificias inde non stabiliri, sed magis

tradu-

traduci, utpote Apostolicis non similes, sed contrarias. Aliud igitur artificium excogitatum fuit: ut scilicet sub ueterum titulis, scripta suppositicia uel fingerentur, uel conficta usurparētur: uel si qua extabant, transformarentur ad statum regni Pontificij stabiliendum. Et huius artificij quædam tantum exempla annotabo.

Extāt in Tomis Conciliorum epistolæ, & multa prolixa scripta primorum & uetustißimorum Pōtificū, quorū et eruditio & pietas celebris fuit. In illa scripta, totū statū regni Pōtificij, qualis nūc est, infarserunt tam impudenter, ut fraus manifestè appareat, quòd sint conficta & suppositia. Erasmi iudicium de epistolis illis notum est. Extant & aliorum iudicia, qui & ex Phrasi & ex circumstantijs temporum, & ex rebus ipsis adulterationem demonstrant. Adscribam igitur tantum Nicolai Cusani iudiciū: quod ut à Cardinale pfectū, repudiare non poterunt. Inquit igitur lib.3. de Cōcordantia Catholica, ca.2. Sūt, meo iudicio, illa de Constantino apocrypha, sicut etiā fortaßis quædā alia, longa & magna scripta, sanctis Clementi & Anacleto papæ attributa. Si quis illas Scripturas diligēter perlegeret, & eorum tēpora ad eorū scripturas applicaret: ac deinde opusculis omniū Patrum, q usq; ad Augustinū, Hieron. & Ambrosiū fuerūt: ac etiā de gestis Conciliorū, ubi authentica scripta allegātur, usum et memoriā haberet: hoc inueniret,

quia

quia nec in illis omnibus scripturis, de illis præfatis epistolis mentio habetur: & etiam ipsæ epistolæ applicatæ ad tẽpus eorum sanctorũ, seipsas produnt, etc. Hæc Cusanus Cardinalis. *Et tamen ex illis commenticijs epistolis, præcipuas traditiones, quas nullo Scripturæ testimonio probare possunt, defendere & stabilire conantur Pontificij.*

Clementis Romani scripta, præter epistolam ad Corinthios, iã Eusebij tẽpore adulterata fuisse, notum est. Et postea dist. 15. cap. Sancta Romana, inter apocrypha relata sunt. Iam uerò multa sub Clementis nomine edita extãt, & quotidie noua extrudun tur, quæ corruptelis, abusib. & superstitionib. Pontificijs pallium Apostolicarum traditionũ obducere conãtur. Inde. n. Andradius aquã & salẽ benedictũ probare cõtẽdit, esse Apostolicæ institutionis.

Legendæ sanctorũ, propter nimis palpabilẽ impudentiã, iam & doctis et uulgo sordere cœperũt. Fingitur itaq; nuper inuentũ esse ualde uetustũ scriptum, de uitis Apostolorũ: cuius authorem fecerũt Abdiã Babylonicũ. quidã disputant, esse Iulij Africani: quod tamen in tota antiquitate, nullum uerum habet testimonium. Ibi Thomas post mortem apparet, & concionatur: ibi Matthæus 200. uirgines consecrat, & uelamẽ eis imponit: & quidem ideo interficitur, quòd doceret uirginẽ Christo consecratam, non licere regi nubere. Docet etiã, ibi meritis eundum esse ad cœlum. Matthæus

etiam

etiam ibi instituit ieiunium quadragesimale, & certorum temporum: interdicit etiam certis diebus esum carnium. Ibi Andreas inquit: Et pro mortuis obtinemus pietatem tuam Domine. Docetur etiam ibi, Andream post mortem inuocãdum, ut misereatur meretricis cuiusdã. Ibi Thomas matronas quasdam ad Christum conuersas hortatur, ut deserta cõiugali consuetudine, perpetuam castitatem uoueãt. Ibi etiam traditur, Christum quosdam, qui nuptias celebrabant, per apparitionem à consuetudine coniugali reuocasse ad cœlibatum. Ibi Ioannes probat factum Crusianæ, quòd citra uiri cõsensum, uotum cœlibatus emiserit. Ibi Ephesini ædificãt basilicam in nomine Ioannis, quam ei adhuc uiuo dedicant: cum Augustinus dicat: Nos templa non extruimus sanctis, &c. Et talia impudentißima mendacia, titulo traditionum Apostolicarum conficta, uolunt nos pari pietatis affectu & reuerentia suscipere & uenerari, sicut ipsam Scripturam sanctam.

Martialem dicunt fuisse unum ex 70 discipulis: eius iam epistolæ aliquot feruntur, ignotæ Eusebio, Hieronymo, Gennadio, &c. In quibus multa non incommodè dicta sunt. Miscentur tamẽ quædam titulo traditionum, quæ se produnt quòd non sint Apostolica. ut quod dicit, cum altaria dæmonũ destruerentur, aram ignoti Dei reseruatam, & dedicatam in nomine Dei & Stephani. Item quòd dicit. per signũ crucis baptisma sanctificari. Dicitur

ibi:

ibi: Valeriã licet eſſet ſponſa regis, tamẽ per prædicationem Martialis adductam, ut uoueret uirginitatem mentis & corporis, & ideo decollatam. Dicitur etiam ibi princeps Toloſanus, propter prædicationem Martialis, copulam carnalium nuptiarũ deuitaſſe. Dicit etiam ibi Martialis, neceſſariũ eſſe aliquid aliud ſcribi, quàm quod ſcriptum eſt in ſacris literis: cum apud Euſebium lib. 5. cap. 16. & apud Nicephorum lib. 4. cap. 23. Apollinarius ſcribens contra Montanum, aſſerentem multa præter uetus & nouum Teſtamentum, ad religionem neceſſaria eſſe, modeſtiſſimè dicat: Non ſcripſi hactenus, non quòd ueritati teſtimonium dare nequiuerim: ſed quòd timui, ne quibuſdam ad Euangelij ac noui Teſtamenti libros aliquid ſcriptione mea ſuperaddere uiderer: quibus nec adijci quicquam, nec adimi poteſt ab eo qui uitam ſecundum Euangelium inſtituere cupit. Obſeruet lector hoc ueteris Eccleſiæ teſtimonium, de libris noui Teſtamenti.

Hæc exempli tantum gratia recitaui: ut lector conſideret, qua fide Pontificij tractent locum communem de traditionibus: quib. tamen generale annectunt decretum, ut pari reuerentia & pietatis affectu ſuſcipiamus & ueneremur ſomnia & mendacia, ſicut ipſam Scripturam diuinitùs inſpiratam. Ignatij epiſtolas extitiſſe, non tantum Euſebij, uerumetiam Hieronymi adhuc tempore certũ

est: feruntur nunc Latinè, sunt editæ etiam Græcè: & multas habent non contemnendas sententias, præsertim sicut Græcè leguntur. Admixta uerò sunt & alia, non pauca, quæ profectò non referunt grauitatem Apostolicam. Adulteratas enim iam esse illas epistolas, uel inde colligitur. Theodoretus ex epistola ad Smyrnenses, citat Ignatij sententiam contra hæreticos quosdam: Eucharistiam & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiam carnem esse Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quàm pater sua benignitate suscitauit. Et illam sententiam Vuilhelmus Vuideford, anno 1396. adhuc legit in epistola illa Ignatij. Sed nunc nec in Græca nec in Latina Ignatij epistola ad Smyrnenses, nec in alijs legitur.

Hieronymus 3. dialog. contra Pelagianos, dicit: Ignatius, uir Apostolicus & martyr, scribit audacter: Elegit Dominus Apostolos, qui super omnes homines peccatores erãt. Sed illam sententiã, Ignatij epistolæ quæ nunc extant, non habent.

Et qui Græcas illas epistolas edidit, annotat, multas sententias & alijs pluribus uerbis ex Ignatio à ueteribus citari, quàm nunc extent & ferantur. De epistolis igitur illis Ignatij, quæ nunc eius titulo feruntur, meritò dubitamus: transformatæ enim uidentur in multis locis ad stabiliendum statum regni Pontificij. Et diuinitus iu-

dico

dico esse factum, quòd adulterina quædam assumenta suo se iudicio prodant. Nam in Epistola 5. ad Philippenses, ita hodie legimus: Quicunque Dominicam aut sabbatum ieiunauerit, ipse est Christi interfector. Quicunq; cum Iudæis Pascha egerit, conparticipabit eis, qui Dominum & Apostolos eius occiderunt. Sed hæc esse suppositititia, non est dubium. Omnino enim contrarium de Apostolis dicunt Augustinus ad Casulanum, & Socrates libro quinto.

Quid igitur de illis quæ Scripturæ testimonia non habent, & ex illis Ignatij epistolis, tanquã traditiones Apostolorum citantur, sentiẽdum sit, non est obscurum.

Hieronymus Ignatij epistolis, cum adhuc integræ & genuinæ essent, non tribuit authoritatem canonicam. Nam libro tertio contra Pelagianos, cum ex Ignatio, & ex Euangelio secundum Hebræos quædam citasset, inquit: Quibus testimonijs si non uteris ad authoritatem, utere saltem ad antiquitatem, quid uiri Ecclesiastici senserint, &c. Quid ergo nunc, quales hodie sunt adulteratæ, illis tribuendum erit, præsertim quando ea quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt, inde stabilire conantur Pontificij? Ita omnium fermè Patrum scriptis, suppositicia quædam sub ipsorum nominibus admixta sunt. Et ex illis omnium libentißimè Pontificij testimonia citant.

Et quis erit sanæ mentis, cui non meritò suspe-ctum habeatur totum negociū de traditionibus nō scriptis, sicut à concilio Tridentino proponitur? Cum uideat Pontificios, suas illas traditiones non posse aliter retinere & stabilire, nisi falsa & sup-posititia scripta, uel ipsi fingant, uel ab alijs confi-cta proferant, & genuina ueterū scripta, uel adul-terent, uel adulteratis utantur: sicut exemplis qui-busdam ostendimus.

Postremò, multa monebit lectorem & hæc ob-seruatio, quòd Pōtificij non uerētur multa ad Apo stolorum traditiones referre: quæ ab alijs authori bus multo posterioribus instituta & profecta esse, ex ipsis Pontificiorum scriptoribus ostēdi potest. Fumi igitur sunt, quos sub titulo Apostolicarū tra ditionum, uendunt rudioribus.

Extrà de celebratione Missarum, cap. Cum Mar thæ. Archiepiscopus quidam Lugdunensis, mira-tur quòd aliquis in Canone Missæ tentauerit asse-uerare, Christum plus dixisse quàm aliquis Euan-gelistarum asseueret: nempe, Hic est calix noui et æterni Testamenti, mysterium fidei, &c. Huic re-spōdendet Innocentius: Multa ab Euāgelistis omis-sa, quæ Apostoli postea uel uerbo suppleuerūt, uel facto expresserunt. Sed scriptores Pontificij anno tarunt, à quib. Romanis Pontificibus uerba illa sint adiecta. Glossa igitur nihil dissimulans, apertè fa tetur: Multa seruat Ecclesia, quæ ab Apostolis

non

non sunt tradita: tamen cum sint longa consuetudine approbata, non sunt minoris authoritatis.

Totum canonem Missæ, cum reliqua theatrica pompa, esse ex Apostolica traditione, si quis uel dubitare se ostenderit, anathemate percellitur. Sed ex Pontificijs Scriptoribus ostendi potest, ultra sexcentos annos Romanos Pontifices addendo laborasse, donec ex uarijs sutelis consarcinatum idolum Missæ Pontificiæ absolueretur. Et quidem in historijs, de singulis Missæ & canonis particulis ostenditur, quos authores, & quibus temporibus habuerint. Nunc uerò si dîs placet, tanquam articulum fidei credere debemus? illa omnia ab ipsis Apostolis instituta & tradita fuisse: cum ipsa Platina affirmet, Apostolos sola oratione Dominica ad uerba institutionis usos, in celebratione Eucharistiæ. Et Gregorius asseuerat, canonem paulò ante sua tempora, à scholastico quodam compositum esse. Quomodo igitur ab Apostolis traditum esse potest, quod per 600 annos, tam uarios originis suæ authores, siue mauis sutores habuit?

Alexander aquam uino esse admiscendam, in celebratione eucharistiæ statuit. idem aquam & salem benedictum instituit.

Telesphorus ieiunium quadragesimale instituit.

Hyginus chrisma instituit, & dedicationẽ templorum: quod Polydorus Pio tribuit, qui primum

pere & uenerari, sicut ipsum uerbum Dei in sacris literis comprehensum.

Vt igitur locũ hunc de traditionibus concludam: ostendimus nos nõ simpliciter omnes traditiones reijcere, quæ hoc titulo & nomine apud ueteres celebrantur. Quæ enim aut in Scriptura continentur, aut Scripturæ consentaneæ sunt, illas nos improbamus. Sed de illis potißimum traditionibus quæstio est, quæ (sicut Andradius inquit) nullo Scripturæ testimonio probari possunt. In illis non sufficit simplex asseueratio, quòd sit Apostolica traditio: ostendimus enim multiplices in hoc genere cùm bonorum quorundam lapsus, tum malorum imposturas. Nec sufficit, si ex Patribus aliquis dicat esse traditionem ab Apostolis profectam. Nam & illos hoc titulo & prætextu sæpe falsos fuisse, aliquot exemplis ostendimus. Optimum igitur & tutißimum est consilium, sicut Irenæus dicit, quæ Polycarpus ex traditione commemorauerat, fuisse omnia sanctis Scripturis consentanea. Et sicut Socrates inquit: Cùm uariæ iactarentur Apostolorum traditiones, quia non poterat ostendi ἔγγραφος ἀπόδειξις, demonstratio ex Scripto: ideo indicatum fuisse, Apostolos nihil de talibus rebus statuisse. Maneat igitur quod Hieronymus dicit, ut gladius uerbi Dei percutiat omnia, quæ sine authoritate & testimonijs Scripturarum

tanquam traditione Apostolica proponuntur.

Et quia ostendimus, ueteres quando de traditionibus sine scripto loquũtur, non propriè de dogmatibus quibusdam fidei, sine Scripturæ testimonio credendis loqui: sed præcipuè de ritibus quibusdã, siue obseruationibus quæ non habẽt expressum in Scriptura mandatum: quæret forsan Andradius, an simpliciter oẽs tales ritus improbemus & damnemus? Et licet nostri instituti non sit disputationẽ de adiaphoris nunc explicare: breuiter tamen respondeo, Ritus qui Scripturæ sunt consentanei, rectè retineri: qui uerò cum Scriptura pugnant, iusto iudicio, & nulla temeritate reijci & aboleri. Quòd si de adiaphoris ritibus, qui cum Scriptura nõ pugnant, quæstio est: simplex & plana est responsio: Si non proponatur cum opinione necessitatis, cultus & meriti, sed tantum ut ordini, decoro & ædificationi seruiant, & cum Christiana libertate non pugnent, posse de illis statui, prout Ecclesiæ ædificationi uidebitur conuenire. fides enim nõ est alligata ad certos ritus, extra uerbum Dei institutos, sed est libera: in qua tamen libertate, ratio habenda est scandali, & eorum qui in fide sunt infirmi. Sed his omnibus, quãtũuis æquis, & Scripturæ consentaneis conditionibus, aduersarij non sunt contenti; sed quando amplius nihil possunt, tuentur se patrocinio antiquitatis, et longæ consuetudinis. Respondemus igitur ex ipsorũ iure, dist. 8.

Con-

Consuetudo sine ueritate, uetustas erroris est. Nemo consuetudinē rationi & ueritati opponat: quia consuetudinem ratio & ueritas semper excludit.

Augustinus in quæstionibus ueteris & noui Testamenti dicit: Si ad solam longam consuetudinem, uel ad antiquitatem respiciendum est: possunt & homicidæ, & adulteri, & similes flagitia sua ita defendere, quia antiqua sunt.

Hanc disputationem de Scriptura, & de traditionibus, prolixius aliquanto quàm instituta examinis ratio ferat, tractaui. Video enim Pontificios in illa disputatione quasi arcem totius suæ causæ collocare; & ea rectè explicata, facilior iam progressus erit in reliquis: in quibus quoad eius fieri poterit, breuitati studebo. Integræ enim & iustæ explicationes, in alijs nostrorū scriptis extant: quas non est animus retexere. Reliqua igitur Tridentinæ synodi decreta ita examinabimus, ut declarationem, quomodo pleraq; in decretis illis intelligenda sint, aduersarij mei Andradij explicationes nobis subministrent.

DE PECCATO ORIGINALI.

Primum Decretum quintæ Sessionis Tridentini concilij, 17. mensis Iunij, 1546. celebratæ.

VT fides nostra Catholica, sine qua impossibile est placere Deo, purgatis erroribus, in sua synceritate integra & illibata permaneat: & ne populus Christianus, omni uento doctrinæ circumferatur: cum serpens ille antiquus, humani generis perpetuus hostis, inter plurima mala, quibus Ecclesia Dei his nostris tẽporibus perturbatur, etiam de peccato originali, eiusq́ remedio, non solùm uetera, sed etiam noua dissidia excitauerit: sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus Apostolicæ sedis legatis, iam ad reuocandos errãtes, & nutantes confirmandos

dos

dos accedere uolẽs, sacrarũ Scripturarum, & sanctorum Patrum, ac probatißimorũ cõciliorũ testimonia, et ipsius Ecclesiæ iudicium et consensum sequuta, hæc de ipso peccato originali statuit, fatetur ac declarat.

Si quis Adã primum hominẽ non cõfitetur, cũ mandatũ Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatẽ et iusticiã in qua positus erat, amisisse, incurrisseq; per offensam præuaricationis huiusmodi, iram & indignationẽ Dei, atq; adeò mortẽ quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cũ morte captiuitatem, sub eius potestate qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli: totumq; Adam, per illam præuaricationis offensam, secundum corpus & animam, in deterius commutatum fuisse, anathema sit.

Si

Si quis Adæ præuaricatione sibi soli, & no eius propagini asserit nocuisse: acceptā à Deo sanctitatē & iusticiam quā perdidit, sibi soli, & non nobis eum perdidisse: aut inquinatū illum per inobedientiæ peccatū, mortē & pœnas corporis tantum in omne genus humanū transfudisse, non aūt & peccatū, quod mors est animæ, anathema sit: cum contradicat Apostolo dicenti, Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.

Si quis hoc Adæ peccatū, quod Origine unū est, & propagatione, non imitatione trāsfusum, omnibus inest unicuiq; proprium, uel per humanæ naturæ uires, uel per aliud remediū asserit tolli, quàm per meritum unius mediatoris

toris Christi Iesu Domini nostri, qui nos Deo recõciliauit in sanguine suo, factus nobis iusticia, sanctificatio, & redẽptio: aut negat ipsum Iesu Christi meritum, per Baptismi sacramentũ in forma Ecclesiæ ritè collatum, tam adultis quàm paruulis applicari, anathema sit: quia non est aliud nomẽ sub cœlo datũ hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Unde uox illa: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Et illa: Quicunq; baptisati estis, Christum induistis.

Si quis paruulos recẽtes ab uteris matrũ baptisandos negat, etiamsi fuerint à baptisatis parẽtibus orti: aut dicit in remißionẽ quidẽ peccatorũ eos baptizari, sed nihil ex Adã trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari, ad uitã æternã consequendam: unde sit consequens, ut in eis

forma

forma baptiſmatis in remiſsionem peccatorum non uera, ſed ſalſa intelligatur, anathema ſit. quoniam non aliter intelligendum eſt id quod dixit Apoſtolus: Per unum hominē peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: et ita in homines omnes mors per tranſiit, in quo omnes peccauerunt: niſi quemadmodum Eccleſia catholica ubiq; diffuſa ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, ex traditione Apoſtolorum, etiam paruuli qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideo in remiſsionem peccatorum ueraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

Exa-

Examen.

Pleraq; huius Decreti uerba, ex prioris antiquitatis scriptis transumpta, & Scripturæ cõsentanea sunt. Nec sanè propter nostras ecclesias opus erat hoc decreto: certamina enim quæ de peccato originali ab Anabaptistis et alijs phanaticis nostro tempore mota fuerunt, summa diligẽtia à nostris explicata & refutata sunt. Sicut igitur ea quæ mediocriter, commodè & rectè dicta sunt, simpliciter accipere, nec Sophisticis cauillationib. exagitare decet: ita nihil sanè scrupulosius, in hoc decretũ de peccato originali inquireremꝰ: sed Andradius, cui secretiora cõcilij Tridẽtini mysteria nota & perspecta sunt, ex illis aliquid prodit, quod ego sanè pro mea simplicitate in isto decreto nõ potuissem obseruare: cuius tamẽ obseruatio, multa nos docebit de artificijs Tridẽtinæ synodi. Dicit enim: Cũ Theologi laborẽt, ut explicẽt, quõ trãsgreßio Adæ in nobis peccati rationẽ habeat, peccatoresq; nos efficere potuerit: cõciliũ Tridẽtinũ cũ definiret, peccatũ originis uerè esse peccatũ unicuiq; propriũ, illius tamẽ propriã rationẽ cõsultò silẽtio inuoluisse, & ita liberũ cuiquã reliquisse opinari. Et postea dicit: Cũ igitur quæ sit peccati originis ratio atq; definitio, nõ inter hæreticos modò, sed inter Catholicos etiam in quæstione uersetur, & ancipiti cõtẽtione in cõtrarias sentẽtias omnes distrahãtur: conciliũ Tridentinũ, sicut et alia quædã cõcilia, cũ definierint omnes

trahere

trahere originis peccatū ex Adamo, quidnam illud peccatū sit, cōsultò præterierūt, et missum fecerūt. Opinādi igitur nobis libertatē reliquerūt. Hæc Andradius. Ne uerò lector existimet, Andradium uelle hoc de peccato originis dicere, quod Dauid inquit: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, seu quod Ieremias dicit, prauum hominis cor, & inscrutabile esse: explicandum est quid illud sit quod ait concilium Tridentium, consultò inuoluisse silentio.

PONTIFICIORVM SENTENTIA de peccato originis.

Scholastici scriptores quidam disputant, peccatum originale tantum esse nudam priuationem, & non positiuam aliquam prauitatem hærentem in natura humana. amissa enim iusticia originali, naturalia tamen in homine mansisse integra. Alij disputant, fomitem peccati, tanquam morbidam qualitatem hærere tantum in carne, quæ inclinet appetitum sensitiuum: & mediante eo, etiam uoluntatem inclinet ad inferiora. Quidam fomitem ponunt in appetitu sensitiuo, & sentiunt superiorem portionē rationis ab omni deprauatione immunē, liberam & integram esse, nisi quòd aliunde paululum inclinari poßit ad inferiora. Et multi disputāt, fomitem illum non esse de ratione peccati originalis. Sunt qui opinantur, peccatum originale nec priuationem, nec positiuam aliquam prauitatem

tatem esse in homine: sed tantum reatum, propter lapsum Adæ sine prauitate aliqua hærente in nobis. Quærimus iam quid Tridentinũ conciliũ de illis opinionibus statuerit. Ego sanè iudicarem prophanas illas opiniones, in uerbis Decreti improbari. Sed Andradius interpres Concilij, dicit decretum illud eo artificio compositum, ut nec illæ, nec similes opiniones Pontificiorum theologorum, de peccato originali damnarentur, sed liberrimæ relinquerentur. Et hoc Lector bene obseruet.

Veniamus nunc ad nostri quædam temporis certamina. Albertus Pighius post colloquium Vuormaciense, anno 1542. edidit satis prolixum scriptum de peccato originis, in quo in summa, sententiam suam ita explicat: Tria de peccato originis in Ecclesia definita esse: 1. quod sit. 2. unde sit, ex propagatione scilicet ab Adam. 3. qui sint eius in nobis effectus. Quid uerò sit peccatum originis, & in quo consistat eius propria ratio, Ecclesiastica definitione certum non esse. Atq; ideo acerbè damnat Augustanam confeßionem, quòd uoluerit tradere definitionem peccati originalis. Et ordine conatur ostendere, omnes omniũ sententias de definitione peccati originalis, certò & euidenter falsas esse. Augustini enim sententiam, quòd peccatũ originale sit concupiscentia, certò esse falsam, ita probat: peccatũ enim esse nõ

E potest,

potest sine lege, cuius sit transgreßio. Sed paruuli quia rationis usu destituti sunt, lege obligari non possunt. Item: Illud quod prorsus uitare nō possumus, quod necessariò et ineuitabiliter nobis inest, nec à nobis, sed ab alio nobis inest, lege interdici non potest. Concludit igitur, concupiscentiam originalem, nec in paruulo, nec in adulto, nec ante nec post baptismum, propriè & uerè esse peccatum: quia resultet ex compositione & temperatura partium corporis humani. Deinde conatur etiam probare, carentiam iusticiæ originalis debitæ inesse, non habere rationem peccati, siue in paruulis, siue adultis. Quia inquit, nulla lex Dei proferri potest, per quam obligentur omnes habere originalem illam iusticiam, quæ Adæ data fuit. Et ut maximè esset talis aliqua lex, peccatum deputandum esset illi tantum, qui propria sua culpa iusticiam illam originalem perdidit.

Suā uerò tandem Pighius sententiam ita explicat, quòd nec carentia iusticiæ originalis, nec concupiscentia habeat rationem peccati, siue in paruulis, siue adultis, siue ante, siue post baptismum. has enim affectiones non esse uitia, sed naturæ conditiones in nobis. Peccatum igitur originis non esse defectum, non uitium aliquod, nō deprauationē aliquam, non habitū corruptū, non qualitatē uitiosam hærentem in nostra substantia, ut quæ sit sine omni uitio & deprauatione: sed hoc tantum esse pecca-

peccatum originis, quod actualis transgreßio Adæ reatum, tantum et pœna transmissa & propagata sit ad posteros, sine uitio aliquo & prauitate hærente in ipsorum substantia: & reatum hūc esse, quod propter Adæ peccatum extorres facti sumus regni cœlorum, subiecti regno mortis, & æternæ damnationi obnoxij, & omnibus humanæ naturæ miserijs inuoluti. Sicut ex seruis, qui proprio uitio libertatē amiserunt, nascuntur serui: non suo, sed parentum uitio. Et sicut filius scorti, sustinet infamiam matris, sine proprio aliquo, in se hærente uitio. Hanc Pighij sententiam & probat & defendit Ambrosius Catharinus episcopus. Videt enim, hoc modo totam doctrinam Pontificiam de concupiscentia quæ post baptismum reliqua manet, de libero arbitrio, de iusticia, merito & perfectione bonorum operum, &c. posse facillimè defendi & stabiliri. Et ego quidem, cum primùm legerem decretum Tridentini concilij de peccato originali, arbitrabar in eo hanc prophanam, & Scripturæ expressò repugnantem Pighij & Catharini sententiam, dißimulatis honoris gratia authorum nominibus, improbari & damnari. Ita enim uerba decreti intelligi posse, manifestum est.

Sed Andradius, concilij intimus, prodit nobis, quæ fuerint deliberationes cum decretū illud conderetur: consultò scilicet ita inuolutum fuisse,

ut nihil uel in Scholasticis, uel in alijs Pontificijs scriptorib. quantũuis prophanũ et falsum, improbaretur uel damnaretur: sed ut liberrima relinqueretur licentia, quiduis opinandi de peccato originis, in hac quæstione quid sit, & qua ratione in nobis sit peccatum: modò quis credat, 1. quod sit, 2. unde propagetur, 3. qui sint eius effectus. Sed inquis: Decretum concilij non ita expressè loquitur. Hoc & ego dico: sed quàm insidiosè multa sint in decretis illis posita, uel unicum hoc exemplum satis ostendere potest. Et gratia debetur Andradio, quòd hæc ex intimis concilij consultationibus, tam liberè prodit & euulgat, quod uix quisquam nostrûm suspicari ausus fuisset.

Ad perpetuam igitur rei memoriam, notum sit toti orbi Christiano, prophanam Pighij sententiã (ne quid dicam durius) in decreto Tridentino non esse uel improbatam uel damnatam, sed relictam esse cum alijs prophanis Scholasticorum de peccato originali disputationibus, sub opinandi libertate. Non igitur propositum fuit Tridentinis patribus, aliquos in suis scriptoribus uel craßißimos næuos, ad normam Scripturæ emendare: sed quæsitum fuit tale artificium, ut ea quæ apertè defendere non audent, silentio ita inuoluant, ut opiniones relinquantur liberæ. Nec conqueri poterunt Tridentini patres, nos per calumniam, inuidiæ conciliãdæ gratia hoc de ipsis fingere. per Andradium

dum enim, qui fuit conscius secretorũ concilij, hæc mysteria in uulgus emanârunt. Et iam nõ pœnitet me Andradio dedisse causam scribendi: aliàs enim hanc fraudem, sub insidiosis uerborum inuolucris, in decreto Tridentino nemo nostrûm facilè deprehendisset. Et tamen ualde multũ refert, Ecclesiam scire, quæ agitatæ fuerint disputationes, quæ habitæ deliberationes in concilio Tridentino, de huiusmodi opinionibus.

Et Andradius ipse, libertate illa à concilio indulta, hoc loco liberè utitur. Mentem enim suam de peccato originis aperturus, ita præfatur: Non quidem magnũ scelus suscepisse uideri debet, qui in re libera liberè etiam opinetur. Breuiter autem recitabo Andradij sententiam, ut lector agnoscat fructus Tridentini concilij, & uideat qualem doctrinæ emendationem decretis suis quæsierint. Inclinare igitur disputatione sua uidetur ad Scholasticorum sententiam: qui sentiunt, humanam naturam in ipsa integritate ita conditam fuisse, ut quia propter compositionem ex diuersis partibus, inter se minimè consentientibus constat, consequerentur eam incitamenta, & quasi prurigines, hoc est tales pulsus & concitationes, ut caro cum sibi grata & iucunda concupiscit, contra spiritum repugnet, & à præscriptione rationis sit auersa. Illis uerò puris seu meris naturalibus, superadditam fuisse iusticiam originalem, tanquam donum super

naturale: quæ carnis lasciuiam & petulantiam comprimeret, omnes sceleratos animi motus cohiberet, & omnes cùm animi tum corporis partes in officio contineret. Iam uerò quia originali iusticia spoliati sumus, carnem quasi equum sine freno, ferocibus cupiditatibus rapi. Atque ita concupiscentiam, non quidem per se esse peccatum: sed quia non amplius iusticia originali cohibeatur & comprimatur, inde fieri peccatum: ut ita peccato originali, amotio & priuatio iusticiæ originalis, propriè habeat peccati rationem, imò ipsa sit peccati originalis forma: ex qua ipsi etiam concupiscentiæ insit ratio peccati. Quando igitur in regeneratione datur spiritus renouationis, ut spiritus repugnet carni, tunc cõcupiscentiam ipsam per se non esse amplius peccatum: ut quæ sit ipsius naturæ conditio, modò cohibeatur & comprimatur. Quia uerò peccatum nõ potest esse sine legis transgreßione, quærit Andradius, cum qua lege pugnet iusticiæ originalis amißio? Et respondet, nullam hac de re legem à Deo explicatè latam fuisse: sed pugnare illam priuationem cum generali legis naturæ sententia, qua quisque obligatur, ut naturæ incolumitatem & conseruationem curet. Iam uerò quia contendit Andradius, peccatum esse tantum actionem contra legem Dei, quæ committitur à sciente & uolente, difficilis oritur quæstio: cum originalis

iusticia,

iusticia, solius Adæ culpa à sciente & uolente amissa est, quomodo illa carentia in nobis poßit rationem peccati habere? Vtitur autem subtili illa responsione, quæ Augustini est: sicut omnium hominum natura, ita etiam omnium uoluntates originaliter fuisse in Adamo. atq; hoc modo etiam originale peccatum habere rationem uoluntarij in nobis. Sed quia hoc modo minima ratio uoluntarij, in peccato originali reperitur (neq; enim nostræ personæ propria uoluntate, sed aliena, Adæ scilicet seu communis originis, cõmissum est) ideo dicit, peccatum originis à Pontificijs theologis recte censeri, minimum esse omnium peccatorum. Quando uerò Patres illud maximum uocant, hoc ita intelligendum esse, quòd latius cæteris diffundatur, & per omnes homines peruadat. Est igitur Andradij sententia, concupiscentiam qualis est in hac naturæ corruptione, fuisse etiam in integra natura: sed ita, ut cohiberetur & comprimeretur à iusticia originali: ideo per se non esse peccatum, si tantum frenetur: id quod fit in renatis. Amißionem uerò iusticiæ originalis in Adamo pugnare non cum lege aliqua Dei, sed sed cum generali illa tantum legis naturæ sententia, qua naturæ conseruatio unicuique demandatur. In nobis uerò carentiam illam iusticiæ originalis, tantum habere de ratione peccati, quantum habeat de uoluntario. Sed quia minimã

habet rationem uoluntarij, ideo peccatum originis minimum esse omnium peccatorum.

Hanc Andradij speculationem de peccato originis, ideo recensui: ut lector obseruet, qualis doctrinæ emendatio speranda sit ex Tridentino concilio. Cum enim summa doctrinæ consistat in agnitione nostræ deprauationis, & reparationis per Christum: agnoscit lector, quàm fœdè & sceleratè, tota doctrina cœlestis diuinitùs nobis patefacta, ab ipsis fundamentis extenuetur, obscuretur & deprauetur philosophicis illis speculationibus de peccato originis. Quantum enim peccatū extenuatur, tantum de beneficio Christi detrahitur. Et patres quidem Concilij, turpitudinem illius dogmatis ita nudatam proponere, in tanta ueritatis luce aliquantum puduit, & tamen noluerint improbare: ideo generalibus uerborum inuolucris decretum illud inuoluerunt. Andradius uerò aduocatus & interpres Concilij, disertè, & quidem multis uerbis explicat, quæ sub illis inuolucris lateant mysteria. Iuxta Andradij igitur interpretationem, non peccabit contra mentem concilij, si quis sententiam magis adhuc prophanam de definitione peccati originalis comminiscatur. posito enim hoc axiomate, peccatum originale in nobis non plus habere de natura peccati, quàm habeat de ratione uoluntarij: mox attexet Franciscus de Mayro: Sed peccatū originale in particulari so-

lummodo

lummodo fuit uoluntarium, uoluntate scilicet Adæ: sed in uniuersali, hoc est in nobis, omnino est inuoluntarium. Ergo omnino nullam habebit rationem peccati. Sed non opus est ex alijs scriptoribus accersere consequentias. Ipse enim Adradius quid in cōcilio Tridentino de peccato originis didicerit, non obscurè explicat. Damnat enim cum Coloniensibus Monhemium, qui dixerat, propensionē ad peccandum, & ἀταξίαν cupiditatum, quas simul cum natura induimus, esse peccatum originale: & tantū esse naturæ corruptionem, originis peccato contractam, ut nihil à tali poßit natura edi aut effici, non peruersum & contaminatum. Hanc sententiam Andradius damnat, suam uerò hāc ponit: Etsi humanam naturam perquàm deprauatam esse, negare non possumus: hæc tamē deprauatio non tantopere est amplificanda, ut nihil in illa pium, nihil bonum, nihil non contaminatum agnoscamus. Mens igitur concilij Tridentini, ubi Andradius hæc Patrum hortatu & inspiratione scripsit, illa erit: In natura humana deprauata, sine renouatione spiritus, restare adhuc aliquod bonum, non in externa tantum disciplina, uerumetiam quo ad res spirituales. Addit enim, restare aliquid pium, & aliquid non contaminatum. Et uera pietas certè ad res diuinas seu spirituales pertinet: cuius seminaria quædā in hac corrupta natura, ante renouationem spiritus reliqua esse,

Andradius affirmat.

Scholastici quidem scriptores, olim talia liberè disputarunt: sed nunc in tanta luce ueritatis, profectò putâram neminem tam perfrictæ frontis esse, quem non puderet illorum quæ usqueadeò prophana sunt. Et uideo concilium Tridentinum aliquo saltem pudore retractum fuisse, quod suo illo decreto ita loquitur, ut dextrè intelligi posset. Sed quæ fuerit mens illorum, quam inuoluere potius quàm disertè explicare maluerunt, Andradius nihil dißimilans, eam post concilium, in totius orbis theatro, sonora uoce prædicat: ut ita in hoc decreto, Patres concilij aliud sedentes & foris publicârint, aliud stantes & domi consusurrârint de peccato originis. Sed Andradius, imprudens forsan, secreta illa eliminat. Vtut autem sit, utile est Ecclesiam scire, ex illorum qui concilio interfuerunt interpretatione, qua fraude & quibus insidijs usi sint architecti huius decreti de peccato originis.

Ne uerò ad calumniam Manicheismi, qua etiã Augustinum prægrauârunt Pelagiani, Andradius se proripiat: disertè dicimus, licet natura non tantum in aliqua parte, sed in omnibus partibus & uiribus sit deprauata: tamen discernendum esse inter naturam ipsam, quæ per se bona & à Deo est, & inter uitium quo natura per peccatum Adæ deprauatum est. Sicut August. inquit de natu

ra & gratia.ca.3.Omnia bona quæ natura habet in formatione,uita, sensibus, mente, &c. à summo Deo creatore suo habet:uitium uerò quod ista naturalia bona contenebrat & infirmat,ex originali peccato contractum est.

Sed fermè oblitus eram eius quæstionis, quæ ad nos propriè pertinet: cum scilicet omnes qualescunq; disputationes de peccati originalis definitione,in Tridentino concilio sub libera opinandi licentia relictæ sint,quid ibi factum fuerit doctrinæ Augustanæ confeßionis,quæ ex Scripturæ testimonijs constituit descriptionem peccati originalis? Num igitur probant eam Pontificij? Nequaquã.num liberam eam permittũt? Nihil minus:sed expressè eam damnãt.Hoc uerò mirabile est,cum reliquas omnes opiniones quales eæ cunq; sunt, liberrimas relinquant. Sed discat ab hoc exemplo lector,sicut poeta dixit:Romæ omnia cum liceãt, non licet esse pium:ita in concilio Tridentino, omnes,qualescunq; opiniones liberas relinqui: solam uerò illam sententiã, quæ ex Scripturæ testimonijs extructa est,non tantum non relinqui liberã, sed horrendis clamoribus damnari.

SCRIPTVRAE SENTENTIA DE peccato originis.

Non est autẽ nostri instituti, iustã aut integrã adornare refutationem. fundamenta enim ueræ de peccato originis sententiæ,in multis & prolixis scriptis

scriptis sunt à nostris ex uerbo Dei monstrata & explicata. Omnino uerò non ex rationis speculationibus, nec ex philosophicis ratiocinationibus, sed ex doctrina diuinitùs patefacta discendum & statuendum est de corruptione seu deprauatione naturæ, quæ per peccatũ unius hominis intrauit in mundum, & omnes homines peruasit. Moses Psalm. 90. uocat עֲלֻמֵנוּ absconditum nostrum, quod Deus ponat in illuminationem uultus sui. Ideo enim institutum est ministerium uerbi, ut eius uoce ostendatur & arguatur illud præcipuè peccatum, quod à conspectu & agnitione carnis, rationis & mundi procul remotum & absconditũ est. Aduersarius autem meus Andradius, explicaturus mentem suam, quid censeat esse peccatum originis, quasi in schola Aristotelis aut Galeni, rationem philosophicæ methodi, splendidè sanè persequitur. Non autem uel semel unico saltẽ Scripturæ testimonio, ea quæ de peccato originali disputat, confirmare & probare conatur. Tantam scilicet opinandi libertatem, concilium Tridentinum permisit: ut cum turpe habeatur, Iurisconsultum sine lege loqui, factum iam sit ualde (si dîs placet) religiosum, Theologum sine Scripturæ testimonijs disputare. Reuocanda igitur est tota hæc disputatio ad Scripturæ metas & cancellos. Et omnino falsum est, naturam humanam in prima creatione cum esset integra, ita conditam

fuisse,

fuisse, ut in mentes uolumtate, corde, & reliquis uiribus, esset talis ἀταξία & rebellio, qualis iam etiam in renatis adhuc reliqua esse cernitur. Falsum est & hoc, nullam esse à Deo legem latam cui repugnet, qua arguatur & damnetur defectus iusticiæ originalis, & quæ in eius locum succeßit concupiscentia. Creatus enim fuit homo ad imaginem Dei, quæ fuit conformitas cum norma iusticiæ in Deo, quæ in lege diuina patefacta est: ut scilicet in tota mente, toto corde, tota uoluntate, in omnibus membris corporis, & potentijs animæ, essent uires integerrimæ & perfectißimæ, ad agnitionem & dilectionem Dei, & postea proximi, iuxta uocem legis diuinæ: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus uiribus: & proximum sicut teipsum. Et quidem sine aliqua ἀταξία corruptionis & rebellionis, scilicet sine tenebris in mente, auersione in uoluntate, contumacia in corde, & deprauatione in reliquis uiribus, purißima & sanctißima fuit in prima creatione natura humana, iuxta ultimum præceptum: Non concupisces. sicut illud Paulus interpretatur Romanor. 7. Et quòd hæc fuerit imago Dei in homine, ipsa restitutio imaginis, quæ in hac uita per Spiritum sanctum inchoatur, et in uita æterna absoluetur, satis ostendit Romanor. 12. Ephes. 4. Coloss. 3. &c. Illam uerò imaginem seu conformitatem ad normã iusticiæ

iusticiæ in Deo, lex diuina ab omnibus hominib. in primo & ultimo præcepto requirit. Et ubi illā nō inuenit, arguit hominem de peccato: quod damnat æterna morte, nisi facta fuerit remißio ꝓpter Christum mediatorē. Iam uerò nō tantū Sacræ literæ docent, sed & experientia ostendit, innatis ex uirili semine esse amißionē diuinæ lucis in mente, et in eius locū succeßisse horribiles tenebras. In uoluntate esse auersionē à Deo, & inimicitias aduersantes Deo: in corde contumaciā affectuū, & in omnibus uiribus horrendam ἀταξίαν & deprauationē, quod attinet ad res diuinas seu spirituales. De externa enim disciplina rationis in homine non renato, postea suo loco quædam dicemus. Et hæc naturæ deprauatio, non est iuxta rationis nostræ iudiciū extenuāda aut fucāda: sed quid sit, qualis et quanta sit, iuxta Spiritus S. sententiā quā in uerbo patefecit, dijudicanda est.

Et quia ualde multum refert malum illud in intimis naturæ latebris, & occultißimis cordis receßibus absconditum, rectè & uerè agnoscere (neq; enim intelligi potest magnitudo gratiæ Christi, nisi cognitis nostris morbis) ideo Scriptura in ualde multis testimonijs, & quidem uarijs modis, proponit nobis considerandum tristißimam illam naturæ nostræ corruptionem. Ex illis quædā annotabimus: ut manifestum fiat, non esse uel incertū uel liberū, quid de peccato originis, sentiendum

dum sit: sicut illam sibi licentiā Pontificij sumunt.
1. enim Scriptura describit, qualis fuerit humanæ naturæ excellentia, perfectio & integritas, ante lapsum: ut ita ex antithesi ostendat, quomodo illa bona sint partim amissa, partim contenebrata & deprauata: Genesis 1. Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. Eccles. 7. Solummodo hoc inueni, quòd fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit adinuentionibus. Sed post lapsum Genes. 5. Adam genuit filios, secundum suam imaginem et similitudinem. Quæ uerò fuerit imago Dei in homine, ex restitutione eius quæ in renouatione inchoatur, aliquo modo intelligi potest. Et tota hæc descriptio de imagine Dei, & amißione eius, delineata est in Decalogo, si ad nostram naturam conferatur. Ideo Paulus Ro. 3. dicit: Omnes peccauerūt, & destituūtur gloria Dei. renouatio enim uocatur gloria. 2. Cor. 3.
2. Describit, quid & qualis per se sit corrupta nostra natura, ante reparationē & renouationē. Ita Romanor. 5. dicit, per unius obedientiā peccatores cōstitutos multos. Et quomodo hoc intelligi uelit, ibidem explicat. Vocat enim impios et inimicos Dei, priusquā illi per filiū recōciliemur. Eph. 2. Opponit illa duo, qd credentes facti sint per gratiā, & quid fuerint natura. Nominat qdē peccata actualia: ambulare sc. in peccatis secūdū principē potestatis aeris, cōuersari in desiderijs carnis, facere

cere uoluntates cogitationum: ſed addit, Non conſuetudine, non imitatione accerſita hæc mala. Sed natura, inquit, eramus filij iræ: habentes ſcilicet deſideria carnis, uoluntates carnis & cogitationum. Et nos, inquit, qui ex circumciſis parentibus nati ſumus, eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri: ex Gentibus ſcilicet nati. Diſtinguit autem Scriptura hæc duo: facere peccatum, 1. Ioã. 2. ſeu ambulare in peccatis, Epheſ. 2 & habere peccatum, 1. Ioan. 1. quod uocatur inhabitãs peccatũ, Rom. 7. adiacens peccatum, Rom. 7. ἁμαρτία εὐπερίστατος, peccatum undiq; circumſiſtens, & occupans omnes uires in homine, Heb. 12. ignorantia exiſtens in illis, Eph. 4.

3. Quando deſcribitur reparatio & reſtitutio hominis, per ſpiritum renouationis, ſimul oſtenditur antitheſis deprauationis. Rom. 12. Eph. 4. Col. 3. &c. Inchoatur autem reſtitutio & reparatio in omnibus partibus & uiribus hominis in hac uita: quæ ita creſcere debet, ut tandem aboleatur corpus peccati. Rom. 7. Ex antitheſi igitur conſideretur, qualis ſit deprauatio, quæ per peccatum Adæ ingreſſa eſt naturam humanam, & occupauit omnes eius partes.

4. Quæ, qualis et quanta ſit naturæ humanæ per peccatũ deprauatio, Scriptura oſtendit, quãdo deſcribit, qualis ſint originalis illius morbi reliquiæ, etiam in renatis in hac uita, Rom. 7. Video aliam

aliam legem in membris meis, repugnantē legi mentis meæ, & captiuantem me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Item: Lex est spiritualis, ego autem Carnalis, uenditus sub peccatum. nō enim quod uolo, hoc ago: sed quod odi, hoc facio. Etiam quando uelle adiacet mihi, perficere tamen bonum non inuenio. Gal. 5. Qui Christi sunt, carnem crucifixerunt cum morbis & concupiscentijs. Coloß. 3. renatis concionatur: Mortificate membra uestra quæ supra terram sunt, &c.

5. Scriptura ostendens, quàm horribilis sit in homine deprauatio, quando uel deseritur à spiritu Dei, uel est sine spiritu, ponit ipsißimam descriptionem peccati originalis. Ita Gen. 6. cum Deus dixisset, Non permanebit spiritus meus in homine: mox sequitur, Multa erat malicia hominum in terra, & omne figmentum cogitationum cordis, tantum erat malum. Et ne existimentur mala illa actionibus aut consuetudine accersita, dicit à pueritia malum esse figmentum cordis humani: hoc est natura, sicut Paulus loquitur Eph. 2. Et quidē tunc etiā pronunciat hoc Deus de corde humano, quādo sublatis per diluuium impijs, Noe tantum cum suis in terra uiuebat. Gen. 8. Ita Rom. 3. describēs hominem qualis extra Christum, & sine spiritu, ducit descriptionem per singulas partes hominis: Omnes declinauerunt, non est qui faciat bonum: guttur est sepulchrum, linguis dolosè agunt, sub labijs est uenenum, os maledictio-

ne plenum, pedes ueloces ad effundendum sanguinem, &c. Ita in lapsis posteriora fiunt peiora prioribus. Luc.11. 2.Pet.2.

6. *Malum illud Scriptura & priuatiuè & positiuè describit.* 1.Cor.1. *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus: stulticia enim sunt ei.* Rom. 7. *Perficere bonum non inuenio.* Rom.8. *Legi Dei non subijcitur: neq; enim potest. Sapientia carnis inimicitia est aduersus* Deum. Rom.7. *Lex in membris, repugnat legi mentis, captiuans renatos sub lege peccati.* Eph.2. *uocat concupiscentias carnis, uolũtates cogitationũ.* Gen.6. *Figmentũ cordis malũ.*

7. *In illa descriptione mali originalis, Scriptura adiungit etiam tyrãnidem diaboli.* Eph.2. *Sathan efficaciam suam habet in filijs diffidentiæ.*

8. *Obseruetur etiam, quomodo Scriptura monstret subiectum prauitatis originalis. ponit enim illam in mente,* Eph.5. *Eratis quondam tenebræ, tunc autem lux in* Domino. Eph. 4. *Tenebris obscuratum habentes intellectum, propter ignorantiã existentem in ipsis.* 2.Cor.4. *Non sumus idonei, ex nobis ipsis cogitare aliquid* Deut.29. *Vidistis signa, & nõ dedit nobis* Dominus *cor ad intelligendũ.* Rom. 1. *Vani facti sunt in cogitationibus suis.* 1.Cor.2. *Animalis homo non percipit quæ sunt spiritus. Collocat etiam prauitatem illam in uoluntate & corde.* Genes.6 & 8. *Figmentum cordis malum.* Marci 7. *Ex corde hominum procedunt malæ cogitationes, adulte-*

adulteria, furta, iniuriæ, nequitiæ, dolus, inuidia, blasphemia, superbia, stulticia: omnia hæc mala ab intus procedunt. Ephes.2. *Facientes uoluntates carnis & cogitationum.* Et deniq; in toto homine, qualis est ex prima natiuitate, in omnibus eius membris & partibus, ponitur sedes originalis prauitatis. Vetus enim homo, Rom.6. & Gal.5. cum morbis & concupiscentijs iubetur crucifigi. Rom.8. *Sapientia est inimicitia aduersus Deum.* Roman.7. *In carne mea non habitat bonum. Lex peccati in membris meis.* Roman. 6. *Vt destruatur corpus peccati.* Ps.51. *Dauid in ipsa massa seminis, quando primùm concipitur, agnoscit peccatũ & iniquitatẽ.* Eph.2. *Concupiscentia carnis, uoluntas cogitationum.* Ro. 3. *nominantur os, labia, guttur, pedes, oculi, &c.* Et ab ipsa anima, 1. Cor.2. *nominatur animalis homo, ψυχικὸς, qui non percipit quæ sunt spiritus.*

Nec uerò timendum est, si has Scripturæ sententias sequamur, ne deprauationem naturæ nimium exaggeremus: quæ Coloniensium & Andradij sollicitudo est. non enim satis agnosci & deplorari potest illa prauitas, hærens in nobis. Sed manet quod Psalmus dicit: Delicta *quis intelligit? ab occultis meis munda me:* Et quod Ieremias *pronunciat:* Prauum *est cor super omnia, & inscrutabile, quis cognoscet illud?* Nec *propterea cum Manichæis nos coniungimus, quorum blasphemias damnamus & execramur: sed Scripturam sequimur.*

Has descriptiones ex ipsis Scripturæ uerbis, nudè & breuiter tantum recitaui: ut Andradio ostenderem, falsum esse quod ipse cum multis alijs Pontificijs & sentit, & docet: Scripturam tantum tradere, quòd sit aliquod peccatum originale: non autem explicare quid, quale, & quantum sit. Et lectorem quæso, ut instituat collationem, qualia sint uerborum fulmina, quando Scriptura de peccato originali loquitur: & quàm leuiter, quàm frigidè Pontificij philosophentur de puris naturalibus. Patres certè uocant uitium contagia, inquinamenta naturæ, ingenita scelera, &c. quorum sententias Augustinus annotauit lib. 1. contra Iulianum. Quòd enim Andradius prætendit, cõcilium Tridentinum quia non definiuit quid sit peccatum originis, reliquisse libertatem cuiuis quiduis opinandi, quid uelit esse peccatum originale: nos opponimus uocem ipsius Spiritus sancti, ostendentis in Scriptura multis testimonijs & uarijs modis, quæ, qualis & quanta sit originalis humanæ naturæ deprauatio. Et quando os Domini loquitur, omnis caro debet silere, cœlum & terra auscultare. Andradius uerò mauult cum concilio Tridentino opinari, quàm cũ Scriptura credere.

ARGVMENTA ADuersarij.

Et quidem in hoc potißimùm loco, uoluit ingenij acumen, & dicendi facultatis ostentare, patrocinaturus

cinaturus Iesuitarum definitioni, quòd nihil habeat rationem peccati, nisi fiat à sciente & uolente. Et Augustini quidem disputationes de uoluntario, mihi antea non erant ignotæ, dum ea quæ contra Manichæos dixerat, subtili & procul petita ratione ita uult defendere, ne pugnent cum doctrina de peccato originali. Sed manifestißimum est, ualde esse coactum, & procul petitum: definitionem illam (quicquid fit à sciente & uolente) conuenire etiam peccato originali, & quidem in infantibus: propterea quia sicut omnium hominum natura, ita etiam omnium uoluntas originaliter fuerit in Adamo: certè actualis peccati esse illam definitionem, meridiana luce clarius est, et ipsi Scholastici scriptores fatentur. Et in quascunq; se formas uertat Andradius, prudenti lectori nunquam persuadebit, definitionem illam propriè & commodè conuenire peccato originali. Quantum uerò incommodi habeat, ludere defendendis incommodioribus dictis, uel hæc Andradij disputatio ostendit. Dum enim splendidè declamitat de uoluntario, eò tandem prouehitur, ut pronunciet, peccatum originis quia in nobis minimum habeat de uoluntario, ideo etiam minimum esse omnium peccatorum. Sententiarij uerò quidam disputant, originale peccatum in nobis, præsertim in infantibus, propriè nullam habere rationem uoluntarij. Iuxta Andradij igitur definitionē, nullam pror-

ſius habebit rationem peccati. Quanto ſimplicius & certius eſt, cum Scriptura & ſentire & loqui, peccatum eſſe ἀνομίαν? Quia enim regula & norma iuſticiæ, eſt uoluntas Dei, quæ in lege diuina nobis patefacta eſt. Sicut igitur iuſtum eſt, quicquid huic normæ ſeu regulæ iuſticiæ conforme eſt: ita peccatum eſt ἀνομία: hoc eſt, quod legi diuinæ non eſt conforme, ſed ei repugnat: ſiue ſit defectus, ſiue deprauatio in natura rationali, ſiue inclinatio, ſiue ratio, repugnans legi Dei. Dauid certè non ſubtiliter quærit rationem uoluntarij, in peccato originali, dum inquit: In iniquitatibus editus ſum, & in peccatis caleſecit me mater mea. Verbum enim חָמַם Geneſis 30. de ipſa conceptione uſurpatur, ſicut LXX. propriè reddiderunt, ἐκίσσησε. Cum igitur maſſa embryonis, in primo ardore conceptionis, primùm inciperet uteri calore foueri, iam erat peccato contaminata: quæ contaminatio, iuxta Dauidis confeßionem, habebat ueram rationem peccati, cum nondum formata eſſent uel mentis, uel uoluntatis, uel cordis organa. Non autem ignoro, quàm multa hic poßint diſputari, de uoluntario, de origine animæ, & coniunctione eius cum corpore: ſed nos cum Ambroſio, non Dialecticorum argutijs, ſed piſcatorum ſimplicitati credimus.

Et Auguſtinus de illis diſputationib. rectè inquit, de peccatorum meritis lib. 3. cap. 4. Ego autem etſi

refellere

refellere istorum argumentationem non ualeam, uideo tamen inhærendum esse ijs quæ in Scripturis sunt apertißima. Quando Paulus Rom. 7. de peccato inhabitante conqueritur: Non quod uolo, hoc ago: sed quod odi, hoc facio. Et Gal. 5. Spiritus concupiscit aduersus carnẽ, ut non quæ uultis, ea & faciatis. certè Augustinus ipse agnoscit lib. 1. Retract. cap. 13. ibi locũ non habere politicã illam sententiã, nihil esse peccatum, nisi fiat à sciente & uolente. Quia igitur improprietas in hac sentẽtia per se manifesta est, nihil amplius ad prolixã Andradij declamationẽ de Iesuitica peccati definitione respõdebo, quàm quod August. cõtra Iulianũ li. 3. cap. 5. inquit: Frustra putas ideo in paruulis nullum esse delictũ, quia sine uoluntate, quæ in eis nulla est, esse nõ potest. Hæc enim rectè dicũtur de proprio cuiusq; peccato, nõ de originalis peccati cõtagio: quod tamẽ et ipsum, à primi hominis mala uolũtate sumpsit exordium, &c. Contendit etiam Andradius, naturæ corruptionem non tantopere esse amplificandam, ut nihil in ea pium, nihil bonum, nihil non contaminatum agnoscamus. Atqui Iob inquit capite decimoquarto: Quis dabit à sordibus mundum, quod ex contaminato est? Romanorum 7. Paulus de se iam renato inquit: Quod in me, hoc est, in carne mea, non habitat bonum. Et Genesis sexto de natura humana à spiritu Dei deserta, inquit Deus: Omne figmẽtum cogitationum cordis eorũ, tãtum

malum est omni tempore. Et ne ad solos impios qui ante diluuium fuerunt, hæc sententia restringatur, repetitur capite octauo, cum solus Noe iustus cum suis in terra uiueret: & ad totum genus humanum accommodat, figmentum cordis malum esse à pueritia: ne scilicet de actuali tantum malicia intelligatur. Nam & de infante, & de puero usurpatur uocabulum נַעַר Iud. 13. Esa. 7. Exod. 2. Et in hanc sententiam Dauid uocat delicta iuuentutis.

Hanc sententiam in uulgata editione multipliciter esse deprauatam, manifestum est. Pro eo enim quòd Deus dicit, Figmentum cogitationum cordis: corruptè legimus in Latina editione, Sensus & cogitatio cordis: ut scilicet de sensualitate disputari, & superiores uires rationis à corruptione eximi possent, ubi Deus dicit, Solummodo est malum. Hoc deprauatum est: cognatio intenta seu prona est ad malum. Andradius Hebraicè doctus, agnoscit uersionem illam non respondere uerbis Hebraicis: ne tamen incurras anathema Tridentinæ synodi, non uersionem ex fontibus corrigere, sed ad deprauatam uersionem ipsos fontes intorquere conatur, Particulam רַק interpretatur, uerè malum est figmentum cordis humani: cum & ipsa radix, & exempla ostendant, esse particulam exclusiuam. Et sicut Pelagius olim illud Ephesios secundo, Eramus natura filij iræ: ita interpretatus est, φύσει, hoc est omnino

&

& uerè: ne peccatum originale concedere cogere tur. Ita Andradius רַק reddit (uerè) ne scilicet pre matur mole illius sententiæ: Omne figmentum cor dis humani solummodo malū est, & quidem omni tempore, ita ut à pueritia malum sit. Magna enim non tam pōdera quàm fulmina sunt, in singulis uer bis: contra extenuatores prauitatis, quæ originali ter hæret in hac corrupta natura. Andradius uerò ut illa eludat, contendit uocabulum יֵצֶר figmētum significare solum propensionem seu concupiscen tiam ad peccandum: quæ mala dicatur non per se, sed ideo tantum, quia ad malum propendeat & in clinet. Sed יֵצֶר significat, uel intus animo aliquid cōcipere, formare, et quasi effigiare: uel foris iuxta cōceptam ideā aliquid fingere seu formare. Et Scri ptura aliquoties uocat figmentū cogitationum. Ge nes. 6. & 1. Paralip. 28. Cogitationes uerò præcede re cupiditates, notum est. Significat igitur, quando mens primùm concipit & format cogitationes, ipsos primos motus conatus seu impetus cordis, quando homo est sine Spiritu sancto, iam esse res malas, hoc est contaminatas & auersas à Deo. Non enim dicit quod Andradius fingit, propendere ad malum: sed, esse malum. Nec de cupiditatibus tan tum loquitur. uocat enim figmētum cogitationum. Et consideretur emphasis uerborum, in dicto, quod extat Deut. 31. ubi de futura populi defectione De us loquitur, & inquit: Noui figmentum eius, quod

quid ipse faciat hodie,priusquam introducam eum in terram.Et.1.Paral.28.Numerantur ordine cor, figmentum,& cogitationes.Ex cogitationibus uerò postea sequi cupiditates et desideria,notum est. Deus autem ipsum cogitationum figmentum, dicit tantummodo esse malum. Porrò quid יֵצֶר significat etiam singulari studio,& animi cōtentione aliquid formare, potest & hic esse sensus: Quæ animus humanus qualis est in hac naturæ deprauatione,sine Spiritu sancto,etiā maximo studio et singulari sapientia,cogitationibus concipit & format, esse tantummodo mala omni tempore : ut idem sit Mosi, figmentum cogitationum cordis,quod Paulo est φρόνημα carnis.Nam cogitatio quæ deliberatione confirmata est,uocatur יֵצֶר Esa. 26. Illa igitur Mosis sententia non extenuat (sicut Andradius cum Iesuitis fingit) sed tristißima exaggeratione amplificat originalem humani cordis deprauationem. Quod enim Andradius dicit, non cor ipsum, sed figmentum cordis accusari: ineptū est. Sicut enim ex bono thesauro cordis, proferuntur bona : ita mala,ex cordis thesauro malo proferuntur.Ex abundantia enim cordis,os loquitur: inquit Christus Luc. 6. Et Ieremias uocat cor hominis prauum.

DE RE-

DE RELIQVIIS PECCATI ORIGInalis post baptismum: siue de concupiscentia, quæ in baptisatis siue renatis in hac uita adhuc reliqua est.

DECRETVM QVINTAE SESSIOnis Tridentinæ Synodi.

SI quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quem baptismate cõfertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id quod ueram & propriã rationem peccati habet: sed illud dicit tãtũ radi, aut non imputari: anathema sit. In renatis autem nihil odit Deus: quia nihil est damnationis ijs qui uere cõsepulti sunt cum Christo, per baptisma in mortem: quia non secundũ carnẽ ambulant, sed ueterem hominem exuẽtes, & nouũ induuẽtes, qui secundũ Deũ creatus est, innocẽtes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt:

hære-

hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita ut nihil prorſus eos ab ingreſſu cœli remoratur. Manere autem in baptiſatis concupiſcentiam uel fomitem, hæc ſancta Synodus fatetur, ac ſentit: quæ quidē cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, & uiriliter per Ieſu Chriſti gratiam repugnātibus non ualet: quinimò, qui legitimè certauerint, coronabuntur. Hanc concupiſcētiam, quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat, Sanctam Synodus declarat, Eccleſiam catholicam nunquam intellexiſſe peccatum appellari, quòd uerè & propriè in renatis peccatum ſit: ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit, anathema ſit.

Examen.

Examen.

Hæc controuersia una est ex præcipuis, quæ magna contentione ab aduersarijs disputatur. Inde enim pendet meritum, perfectio, iusticia, & supererogatio bonorum operum coram iudicio Dei. Ideo non contenti argumẽtationibus, ludunt uarijs æquiuocationibus in uocabulo peccati. Miscent etiam calumnias, quasi nos doceamus, peccatum originale eodem planè modo, & eadem omnino ratione esse & manere post baptismum in renatis, sicut ante baptismum in non renatis est: & idem esse peccatũ, siue renatus repugnet, siue obediat desiderijs concupiscentiæ.

Andradius clamitat, nos blasphemare gratiam Dei, meritum Christi, baptismum & fidem: quasi tam infirma illa sint, ut non poßint subitò uno momento in baptisatis totum peccatum originale tollere, & extirpare ex natura humana. Sed, remotis cauillationibus & calumnijs, res ipsa in hac quæstione ex Scriptura manifestißima est. De rebus ipsis igitur primùm, quæ certa & manifesta sunt, ex Scriptura costituemus.

STATVS CONTROVERSIAE, *& fundamenta.*

Ostendimus autem suprà, peccatum originale in non renatis, esse defectum & concupiscentiam, & annexum habere reatum iræ Dei & mortis æternæ. Num uerò docemus, illud post baptismum in

non renatis? Nequaquam. didicimus enim ex Scriptura, in baptismo, per mortem & resurrectionē Christi, fieri remißionem omnium peccatorum. Et illam non esse superficiariam, non dimidiatam aut partialē, sed plenā & perfectā: ita ut nulla cōdemnatio sit his, qui in Christo Iesu sunt. Discimus & hoc ex Scriptura, baptismum esse lauacrū regenerationis & renouationis per Spiritum S. Tit. 3. loco igitur defectus originalis, Spiritus S. in renatis operatur noua dona, spirituales facultates et motus. Incipit etiā naturā sanare, mortificare & crucifigere ueterem hominem cum morbis, concupiscentijs & actionibus carnis. Rom. 6 & 8. Gal. 5. expoliare et destruere corpus peccati, Col. 2. Rom. 6. exuere ueterē hominen, Col. 3. Expurgare uetus fermentum, 1. Cor. 5. &c. Hæc credimus, docemus & confitemur. Hic igitur nondum est status controuersiæ, inter nos et aduersarios. Sed prima quæstio est: Cum in baptismo fiat remißio omniū peccatorum, plena & perfecta: an etiam renouatio quæ inchoatur in baptismo, ita sit in hac uita perfecta & absoluta, ut in baptisatis seu renatis, in hac uita post baptismum, nihil planè reliquū sit de malo seu morbo originali. Clamitat aūt Scriptura, experiētia docet, & omniū piorū in hac uita rectißimæ querelæ testantur, multum uetustatis adhuc hærere in carne renatorum. Rom. 7. Quod uolo bonū, non facio, perficere non inuenio, &c.

Et Scri-

Et scriptura ubique uult renatos orare & studere, ut dona renouationis crescant & augeantur. Quod uerò opus habet ut crescat & augeantur, nondum est perfectum & absolutum.

Augustinus de peccatorũ meritis & remißione libro 2. capite 7. diligenter expendit uerba Pauli 2. Corinth. 4. inquit enim: Nõ ex qua hora quisque baptisatur, omnis uetus infirmitas eius absumitur: uel renouatio incipit à remißione omnium puerorum. Nam in baptismo, quamuis tota & plena fiat remißio peccatorum: tamen si continuò tota & plena etiam hominis in æternam nouitatem fieret mutatio, non dico & in corpore, sed si in ipso animo qui est homo interior, perfecta in baptismo nouitas fieret, non diceret Apostolus: Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem.

Profectò enim qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus est renouatus. Et in quantum nondum est renouatus, in tantum adhuc in uetustate est, &c. Et nõ est opus coaceruatione multorum testimoniorum. omnium enim confeßione (sicut explicat Lõgobardus lib. 2. distinct. 32.) constat, reliquias concupiscentiæ originalis, quæ in baptismo cœpit crucifigi, mortificari, expoliari & expugnari, etiam post baptismum in renatis in hac uita superesse & hærere. Roman. 6 & 7. Galat. 5. Coloss. 3. &c.

Certum

Certum igitur est, cum remissio peccatorum, quæ in baptismo fit, plena & perfecta sit: renouationem tamen quæ ibi inchoatur, non esse in hac uita perfectam & absolutam. hoc est, malum originale licet per baptismum remissum sit, non tamen subitò totum tolli, & penitus extirpari ex carne renatorum: sed eius reliquias quasdam, defectus scilicet & concupiscentiam superesse, & hærere in carne renatorum in hac uita.

Et de illis peccati originalis reliquijs, hoc est de reliquis defectibus, & de reliqua concupiscentia quæ post baptismum etiam in carne renatorum in hac uita hærent, altera est & potissima quæstio. Et ne peregrinis disputationib. à statu abducamur, non est quæstio, an reliquiæ illæ peccati originalis renatos, qui per baptismum Christo insiti, fide in ipso sunt & manent, Deo exosos faciant & damnent? nihil enim damnationis est illis, Rom. 8. neq; hoc propriè hoc loco disputatur, quando reliquiæ illæ peccati originalis in mortali corpore ita regnant, ut desiderijs concupiscentiæ non repugnemus, sed obediamus, Rom. 6. tunc enim peccatum consummatum parit mortem. Iacobi 1. & Rom. 8. Si secundum carnem uixeritis, moriemini. Sed hoc quæritur: quid concupiscentia illa quæ in renatis post baptismum in hac uita adhuc reliqua est, quando ipsi non obeditur: quid inquã sit per se, in se, ex se, & sua natura, sicut Iesuitæ loquũtur: Credentes

dentes sanè, qui in Christo Iesu sunt & manent, nõ facit Deo exosos, nec damnat ipsos. Sed quæro, an inde hoc fiat, quòd reliqua illa concupiscentia in renatis sit res bona, pura, mũda, sancta, placẽs Deo, & legi diuinæ conformis? Non arbitror autẽ uel Andradium, uel Iesuitas hoc audere affirmare. Paulus enim Rom. 7. sonora uoce, multis uerbis, & iusta disputatione reclamat. Et pulchra extat disputatio apud Augustinum lib. 6. contra Iulianũ, cap. 6. cum enim dixisset concupiscentiam, reatu suo iam soluto, manere tamen in baptisatis: Iulianus hoc ita accipiebat, quasi ipsa cõcupiscentia per baptismũ reatu liberetur & absoluatur, ita ut post baptismũ in renatis sit bona et sancta. Augustinus uerò respõdet: si hoc sentirẽ, ꝓfectò nõ dicerẽ eam malã esse, sed fuisse. Talia quippe dicis, qualia dicenda sunt in eos, qui per baptismũ sanctificatã & fidelẽ factam concupiscentiã carnis affirmant in eis, in quib. regeneratis manet tamẽ: quasi accesserit bonũ sanctificationis, ut iam in renatis sit concupiscentia sancta Dei filia. Nos autem malam eam dicimus, & manere tamen in baptisatis. Sed tamen reatus eius, inquit Iulianus, iam solutus est. Respondet Augustin. Non reatus eius quo ipsa erat rea (neq; enim aliqua persona est) sed quo hominem reum originaliter faciebat, remissus atq; uacuatus est: ut quando audis in aliquo homicidij reatũ solutũ, non ipsum homicidium, sed hominẽ à reatu existimas absolu-

tum. Valde illustris est hæc sententia, Baptismũ scilicet non efficere, ut concupiscentia originalis, quæ ante baptismum erat res mala, per remißionem in baptismo sanctificetur: ut in renatis in quibus manet, non sit amplius res mala, sed fiat & sit res bona, sancta, munda & placens Deo. Reatum enim dicit tolli, non ab ipsa concupiscentia, quasi absoluatur, ut amplius non sit res mala: sed ab homine baptisato, ut illum damnare & reum facere non posset, licet reliqua sit in ipso. Manet igitur quod Paulus de concupiscentia in se renato habitante dicit, Rom. 7. Quod in me, hoc est in carne mea habitat, non est bonum.

Pergamus autem in inquisitione. Quia igitur reliqua concupiscentia in renatis, non est res bona & sancta: quæro an sit res adiaphora seu indifferens? Et respondet Paulus Roman. 7. Volenti mihi facere bonũ, adiacet malum. Augustinus etiã lib. 6. contra Iulianum cap. 6. inquit: Non dicimus tantum malam fuisse concupiscentiã, ante baptismum scilicet: sed & eam dicimus malam esse, quæ in baptisatis manet. Certum igitur est, concupiscentiam quæ in renatis post baptismum reliqua est, non esse rem bonam, nec indifferẽtem: sed malam. Quia uerò quædam sunt mala pœnæ, quædam mala culpæ: Paulus multis explicat, quale malum sit concupiscentia, quæ in renatis reliqua est. Rom. 7. Consentio quidem legi Dei, quoniam bona est: non

tamen

tamen quod uolo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Nunc autem non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantẽ me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Item: Carne seruio legi peccati. Ita Rom.8. & Galat.5. Col.3. Ephes. 4. iubet Paulus malum illud crucifigi, mortificari, destrui, exui. Et Rom.7. extat tristis querela Pauli: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?

Cum igitur reliqua concupiscentia in renatis sit tale malum, quod repugnat legi Dei, propter quod Paulus iam renatus conqueritur se miserum esse, & corpus suum ideo esse corpus mortis: quomodo inquam illud tale malum, renatos nõ facit Deo exosos? quomodo non damnat ipsos? Respõdet Paulus: Gratias ago Deo, per Iesum Christũ Dominũ nostrũ. Lex.n. spiritus uitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Sed quomodo liberauit me à lege peccati? Num ita, ut nulla lex peccati reliqua sit in renatis? certè cap. 7. conqueritur legẽ peccati esse in mẽbris suis: & quidẽ carne se illi legi peccati seruire. Quõ igitur liberati sunt renati à lege peccati, si illa adhuc reliqua est in mẽbris ipsorũ? Respõdet: Nihil ergo nũc damnatiõis est ijs q in Christo Iesu sunt: q nõ secũdũ carnẽ ambulãt, sed actiones carnis spiritu mortificãt. Vtrũq;.n. cõplectitur, & remissionẽ q̃ pfecta est, et

mortificationẽ quæ inchoata eſt, & quotidie creſcere debet.

Originalis igitur concupiſcentia in baptiſmo remittitur, debilitatur & minuitur: non ita ut repentè abſumatur, et prorſus extinguatur, ut nõ ſit: quamdiu enim renati hic uiuũt, neceſſe eſt legẽ peccati eſſe in membris ipſorũ: hæc.n. omnia ſunt Auguſtini uerba. Illa uerò reliqua concupiſcẽtia non impedit, quo minus renati Deo placeant, et ſint hæredes uitæ æternæ. Sed illud nõ ideò fit, quaſi cõcupiſcentia iſta in renatis per baptiſmũ facta ſit uel ſancta, uel indifferens. eſt enim iuxta Pauli cõfeßionem malũ: & quidẽ tale malũ, quod repugnat legi mentis, quã Spiritus ſanctus ſcripſit in corda renatorum. Sed hæc eſt gratia Dei, quòd tale malũ habitans in carne renatorũ ipſis propter Chriſtũ non imputatur ad condemnationẽ. Beati enim, quorum tecta ſunt peccata. Rom. 4. Pſal. 32. Nõ igitur fingere debẽt renati, reliquã in mẽbris ſuis concupiſcentiam talẽ eſſe, quæ per ſe, etiãſi remoto gratiæ & remißionis umbraculo Deus in iudiciũ cum illa intrare uellet, nõ poßit hominẽ exoſum Deo facere & damnare: ſed agnoſcant quale ſit malũ, & gratias agant Deo, qui propter filiũ mediatorem, malum illud non imputat ad damnationẽ. De concupiſcentia enim quæ in renatis reliqua eſt, ita Auguſtinus inquit contra Iulianum lib. 6. cap. 5. Tale porrò ac tantũ malũ, tãtũ quia ineſt, quomodo nõ teneret in mor-

in morte, & pertraheret in ultimam mortem: nisi eius uinculum, in illa quæ fit in baptismo, remißione peccatorum omnium solueretur?

Hæc profectò tam sunt ex Scriptura euidentia, ut si quis ea uel negare, uel in dubium reuocare ausit, non uideo quid in Scriptura credere uel poßit, uel uelit. Et ideo rem ipsam ex Scripturæ testimonijs simpliciter proposui, non admixta disputatione de appellatione peccati: ut remotis cauillationibus de uocabulis, res ipsa euidentius counincere: aduersarios.

CONCILIVM TRIDENTINVM de Concupiscentia.

Constitutis autem & confirmatis causæ fundamentis, accedamus iam ad examē Tridentini decreti. Quia.n. utrinq; cõfitemur, manere in baptisatis concupiscentiã: sunt qui existimant, hanc controuersiam tantũ esse λογομαχίαν: An scilicet reliqua in renatis concupiscentia appellanda sit peccatum, an uerò natum pœna & causa peccati. Sed de rebus ipsis, & quidem grauißimis, controuersiam esse, ut cætera omittam, uel ipsum decretum Tridentinum ostendit. Obseruet autem lector, quo artificio uerba sint posita in isto decreto. Non enim simpliciter dicunt, renatos Deo placere: sed aiunt, in renatis nihil odit Deus. Fatentur autem concupiscentiam manere in baptisatis. Sentiũt ergo, Deũ cõcupiscentiã quæ in renatis reliqua est, nõ odisse.

Quæritur aũt, an uenerandi isti Patres ita hoc intelligi uelint, quòd reliquum illud malum concupiscentiæ, renatis propter Christũ cui per baptismũ insiti sunt, non imputetur? Sed decretum inquit: Si quis asserit in baptismate non tolli totum id quod ueram & propriam peccati rationẽ habet: sed tantum dicit illud non imputari, anathema sit. Concupiscẽtia igitur quæ in baptisatis manet, erit res per se non displicens Deo, aut quam Deus poßit odisse. Si enim in renatis nihil odit Deus: omnia ergo in renatis Deo placebunt. Manet autẽ in renatis concupiscentia: illa ergo Deo Placebit, aut certè non displicebit: & ne quidem si imputetur, erit aliquid per se dignum odio Dei, & damnatione. Quod enim Paulus dicit Rom. 8. Nihil damnationis, &c. hoc Tridentini non uolunt, idq́; sub interminatione anathematis, ita intelligi, quòd reliqua concupiscentia propter Christum non imputetur: sed quòd in se, & sua (ut ita dicam) natura, non sit digna damnatione. Totum enim id quod ueram & propriam peccati rationẽ habet, censent in baptismate sublatum. Item dicunt renatos Deo dilectos effectos esse. Et rationem aßignant: quia innocentes, immaculati, puri & innoxij effecti sunt. Et ne quis arbitretur ipsos ita hoc intelligere, quòd reliqua concupiscentia propter Christum non imputetur. Hanc sententiam anathemate damnant. Et ita se explicãt, renatos ideo esse immaculatos, puros et

innoxios,

innoxios, quia tantum id quod ueram et propriam peccati rationẽ habet, in baptismate sublatum sit. Lector audit me nihil exaggerare, sed ea tantũ annotare, quæ ex uerbis Decreti manifesta sunt, & sponte sequuntur. Conferantur aũt hæc ad tristissimam querelam, qua Paulus iam renatus, Rom. 7. malum concupiscentiæ in se habitans describit, accusat & deplorat: & non opus erit alia refutatione. Disputant autem hæc Pontificij tanta contentione, ut præcipua fulcra regni Pontificij stabiliãt: renatos scilicet in hac uita posse legi Dei perfecta obediẽtia satisfacere: item bona opera renatorum, posse pro peccatis satisfacere, opponi iræ Dei, consistere in iudicio Dei, et mereri uitam æternã, &c.

Non ergo ociosa de uerbis est contentio in hac quæstione: sed de rebus grauissimis est controuersia, de quibus necessariò in Ecclesia admirandum est. 1. Vt miserias nostras, quamdiu sub corruptibilis huius carnis onere gemimus, rectius agnoscamus, propius aspiciamus, & ueris gemitibus cum Paulo deploremus: ne in Pharisaicam delapsi superbiam, de mundo & immaculato corde, falsò nobis blandiamur. 2. Vt filio Dei mediatori, sua tribuatur & relinquatur gloria. Neq;.n. post baptismũ desinit esse recõciliator noster, iusticia nostra, et pax nostra: sed semp dũ in hac carne uiuimus, ut uerũ propiciatoriũ, obediẽtia sua tegit & obũbrat corpus mortis, & carnẽ in qua nihil habitat boni:

 ut ma-

ut malum illud inhabitans, propter ipsum non imputetur ad damnationem. 3. Vt articulo iustificationis, sine corruptelis sua cōstet puritas. In hac enim uita credentes post reconciliationem placēt Deo, & accepti sunt ad uitam æternam: non propter mundiciem propriam, cui nihil amplius mali adhæreat: sed humili confeßione agnoscunt & deplorant, in carne sua nō habitare bonū. Vera aūt fide agūt gratias Deo, per Dominū nostrum Iesum Christū: propter quē quia peccata nō imputantur, nihil damnationis est credentibus: sed beati sunt, quoniā tecta sunt peccata. Fides. n. remißionē peccatorū, non semel tantū in baptismo, tanquā qualitatē aliquā infusam accipit, ita ut postea nihil de ea cogitet: sed per malum quod in carne adhuc reliquū est, quotidie admonētur renati, ut studeāt in Christo manere, ut propter illū non imputetur malum in carne habitans: quod si extra Christum fuerimus, dānare posset. 4. Necesse est hanc doctrinam de inhabitante peccato, puram retineri: ne operibus nostris Pharisaicam opinionem iusticiæ, pfectionis & meriti, assumamus: sed ut recte intelligere poßimus, quare Christus dicat: Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. & quare Paulus dicat: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc nondum sum iustificatus. Propter inhabitans enim peccatum renatorum, opera in hac uita perfecta, nec omni ex parte munda sunt.

Hæc

Hæc recitaui, ut cogitetur non leue esse hoc certamen, sed necessariò de hoc articulo esse contra aduersarios dimicandum.

DE VOCABVLO PECCATI.

Erit autem res adhuc plenior, si sophismata de æquiuocatione appellationis peccati remoueantur. Quia enim Augustinus alicubi disputat, concupiscentiam quæ in renatis reliqua est, non esse peccatum: aduersarij illis Augustini sententijs seriò triũphant, & corruptelis suis inde fucum faciunt corã imperitioribus. Sed explicatio plana est, si adhibeatur declaratio æquiuocationis uocabuli. Augustinus enim quando negat concupiscentiam in renatis esse peccatum, disertè se explicat, in qua significatione accipiat uocabulum peccati. Ita enim inquit ad Bonificium lib. 1. cap. 13. Peccata sunt, quæ secundum carnis concupiscentiam uel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur seu cogitantur: quæ transacta reos teneant, si non remittantur. Ad Valerium lib. 1. cap. 24. inquit: Hoc enim est non habere peccatũ, reum non esse peccati. Contra Iulianum lib. 6. cap. 5. Tu qui putas, quòd si malum esset concupiscentia, careret ea qui baptisatur, multũ erras. Omni enim peccato caret, non omni malo, quod planius ita dicitur: Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis, non enim caret malo ignorantiæ: quod tantum est malum, per quod homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, &c. Et lib. 2. cõtra Iu-

lianũ inquit: Cõcupiſcentia, quæ ſcilicet poſt baptiſmũ in renatis reliqua eſt, non eodẽ iam modo appellatur peccatũ (ſicut ſcilicet ante baptiſmũ) quo reum facit. Manifeſtũ eſt ergo, Auguſtinũ intelligere peccatum, quando concupiſcentijs carnis ſpiritu nõ repugnatur, ſed obeditur: quod peccatũ illis qui renati fuerant, attrahit reatum iræ Dei & mortis æternæ, niſi rurſus cõuertantur. Et in hac ſignificatione Iacobus etiam loquitur cap. 1. Concupiſcentia cũ cõceperit, parit peccatũ: peccatũ uerò cũ cõſummatũ fuerit, generat mortẽ. Et idẽ eſt quod Paulus Rom. 6. uocat peccatũ regnans. et Ro. 8. peccatũ ſiue mortale, ſiue damnãs, cum inquit: Si ſecundũ carnẽ uixeritis, moriemini. Et in hac ſignificatione nõ tantũ cõcedimus: ſed quãdo explicamus diſcrimen peccati mortalis & uenialis, fideliter & diligenter monemus, cõcupiſcentiã quæ in renatis reliqua eſt, quãdo ei ita reſiſtitur, ut actiones eius Spiritu mortificentur, nõ eſſe peccatũ mortale ſiue regnãs, aut uaſtans conſcientiã. Docemus etiã, non eſſe peccatum damnans credentes: hoc eſt, propter quod damnentur ij qui in Chriſto Ieſu ſunt. Quod igitur ad rem ipſam attinet, planè idem ſentimus & docemus, quod Auguſtinus tradit. Et ſi hoc tantum contenderent aduerſarij, reliquias concupiſcentiæ in renatis, quando per ſpiritum ipſis reſiſtitur, non eſſe peccatum regnans, mortale, aut damnans eos qui in Chriſto Ieſu ſunt: nulla eſſet hac de re inter

nos

nos controuersia. Omnino enim docendi sunt homines, quale sit discrimen, quando renati actiones carnis per Spiritum mortificant, & in Christo manent: & quando concupiscentiam ita regnare permittunt, ut ei obediant, & eam perficiant. Quod discrimen diligenter in nostris Ecclesijs traditur. Et Augustinus tota illa sua disputatione hoc tantum agit, ut discrimen illud ostendat. Pontificij uerò hoc non potißimùm quærunt, sed simpliciter contendunt, nihil in renatis esse quod Deus poßit odisse, sed omnia in renatis esse pura, immaculata & innoxia.

Paulus uerò in illo ipso loco, Romanorum sexto & septimo, ubi exprofeßò tractat doctrinam de discrimine peccati regnantis & non regnantis, mortalis & uenialis, tribuit concupiscentiæ quæ in renatis reliqua est, etiam quando non regnat, appellationem peccati: idq; non semel, ut obiter ei appellatio illa excidisse uideri poßit: sed appellationem illam aliquoties inculcat, & repetit. Nam Romanorum sexto, ut minimum quinquies uocatur peccatum. Romanorum septimo, ad minimum sexies uocatur peccatum. Roman. 8. ter uocatur peccatum. Heb. 12. uocatur circumstans peccatum. Psal. 32. uocatur peccatum Sanctorum. Sed excipiunt Pontificij uocabulum peccati non uerè & propriè, sed figuratè & abusiuè in illis locis intelligendũ esse. Alphonsus Phil. 4. dicit, con-

cupiscen-

cupiſcentiam in renatis uocari peccatũ,ſicut Chriſtus.2.Cor.5.uocatur peccatum.Concilium Tridentinum contendit,per metonymiam uocari peccatũ: & quia ex peccato eſt, et quia ad peccatũ inclinat. Verùm nullus melior & certior poteſt interpres eſſe uerborum Pauli,quàm ipſe Paulus: & quidem in illo ipſo loco. Non enim nudam tantum appellationem peccati tribuit reliquijs cõcupiſcentiæ: ſed multipliciter deſcribit,quid uelit intelligi uocabulo peccati.Nam primo dicit:In carne mea non habitat bonum.ſecundo,uolenti mihi facere bonum,adiecit malum.tertio,malum illud deſcribit priuatiuè:Non quod uolo bonum, hoc facio, perficere nõ inuenio. quarto,poſitiuam eius prauitatem deſcribit:Quod odi malum,hoc facio. Video autem legem in membris meis,repugnantem legi mentis meæ: hoc eſt,legi diuinæ quam Spiritus ſanctus ſcribit in corda renatorum, captiuat me ſub lege peccati quæ eſt in membris meis. Ego ipſe qui mente ſeruio legi Dei, carni ſeruio legi peccati. 5. Dicit cõcupiſcentiã pugnare cum illo præcepto, Non concupiſces. Et facit diſcrimen inter concupiſcere, & cõcupiſcentiæ obedire. 6. dicit tale eſſe malũ quod ſit crucifigendũ,mortificandũ,expoliendum,exuendum,deſtruendũ. 7. Propter hoc peccatũ Paulus renatus exclamat: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?Explicatè,certè,diſtinctè & diſertè Paulus loquitur. uocat concupiſcentiam pec-

catum,

catum: sed nō regnans peccatum, quo desideria carnis perficiantur. dicit enim: Mente seruio legi Dei, non quod uolo, sed quod odi, facio. Nec intelligit peccatum damnans. Nihil enim damnationis est ijs qui in Christo Iesu sunt. Num uerò, sicut Alphonsus fingit, concupiscentiam ut rem per se bonam, puram et sanctam, abusiuè uocat peccatum, sicut Christus uocatur peccatum? Nihil certè minus Tridentini dicunt, uocari peccatum, uel quia est pœna, uel quia est causa peccati. Et hæc quidem ratio quòd sit pœna peccati, tractatur Ro. 5. quòd sit causa peccati, explicatur Ro. 6. Peccatū operatura in me est omnē concupiscentiā. Ro. 7. Nō ego hoc operor, sed inhabitans in me peccatum. Sed inquis: Si hæc quia uera sunt, conceditis concupiscentiam in renatis & pœnam esse peccati, & causam peccati: quid igitur cōtendimus? Respondeo. Hoc est κρινόμενον, quòd Pontificij contendunt, reliquias concupiscentiæ in renatis, à Paulo uocari peccatum: non quòd per se sit peccatum, sed tantum hac sola ratione, quòd sit uel pœna, uel causa peccati. Longobard. lib. 2. dist. 32. dicit, concupiscentiam ante baptismum esse & pœnam & culpam: post baptismum uerò, tantum esse pœnalitatem. Sed Paulus disputat, concupiscentiam quæ in renatis reliqua est, non tantum esse pœnam, nec tantum causam peccati: uerumetiam hanc habere rationem peccati, quòd non sit bonum, sed malum: & tale malum, quod priuatiuè & positiuè

repugnet

repugnet legi Dei, quā Spiritus sanctus inscribit in corda credentium. Et Paulus agnoscit, malum illud per se dignum esse morte æterna, nisi propter Christum tegeretur & nō imputaretur. Inquit enim: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratias ago Deo meo per Dominum nostrū Iesum Christum. Nulla ergo nunc damnatio est in ijs, &c. Manifestum igitur est, Paulum cōcupiscentiam quæ post baptismum in renatis reliqua est, uocare peccatum: non tantum quòd sit & pœna & causa peccati: sed potißimum ideo, quòd sit malum pugnans cum lege Dei: quod tantum quia inest, in æternam mortem pertraheret (sicut Augustinus) nisi propter Christum non imputaretur.

Restat iam quæstio: An propter hanc rationem, concupiscentia reliqua propriè & uerè poßit peccatum appellari. Vulgus & politici intelligunt hoc propriè esse peccatū, uel quādo accedente consensu cōcupiscentia perficitur, uel quādo peccatū peccatores reatu obstrictos tenet. Et iuxta hūc modū, negat Augustinus cōcupiscentiā cui renati per spiritū resistūt, uerè esse peccatū. Paulus uerò de hoc politico iudicio inquit Ro. 7. Concupiscentiā nō agnouissem esse peccatū, nisi lex diceret, Non concupisces. Cumq; iuxta Augustinū, discrimē sit inter concupiscere, & post concupiscentias ire: alterū Paulus antea aliquo modo intellexit esse peccatum: sed prius illud, concupiscere scilicet, propriè & uerè

esse

esse peccatum, dicit se non cognouisse nisi ex lege Dei. Paulus igitur ex lege et secundũ legẽ Dei pronunciat concupiscentiã esse peccatum. Augustinus uerò, eo modo sicut uulgus peccatũ intelligit, negat uerè esse peccatũ. Quæro iam, uter propriè loquatur. Augustinús ne ex uulgi usurpatione, an uerò Paulus ex legis diuinæ sententia? Ego arbitror, quid uerè & propriè sit peccatum, ex Paulo pronũciante secundũ legis diuinæ sententiã, sumendum & discendũ esse: quicquid sit de uulgari usurpatione uocabuli peccati, quam Augustinus sequitur. Sed ut antea dixi, de rebus ipsis prius constituendũ est cũ Pontificijs: ne ex æquiuocatione uocabuli peccati, quærant κρησφύγετα: An scilicet cõcupiscentia quæ in renatis reliqua est, sit uel bonum, uel indifferẽs, uel malũ: et tale malũ quod pugnat cũ lege Dei, quodq; reum faceret hominẽ æternæ damnationis, nisi propter Christũ non imputaretur. Constitutis autem rebus, postea de uocabulis seu appellationibus facilis est ratio. Non enim res uocabulis, sed uocabula rebus seruiunt, & accommodanda sunt. Hæc sunt Scripturæ fundamenta in hac quæstione.

VETERVM SENTENTIA de concupiscentia.

Tridẽtinũ uerò decretũ asseuerat, Ecclesiã catholicã nũquã ita intellexisse, quòd cõcupiscẽtia in renatis, uerè et ꝑpriè peccatũ sit. Dicẽdũ igitur aliqd

esse

est, quid uetustissimi Patres, de concupiscentia quæ in renatis reliqua est, senserint. Et ne longius eamus, ex illis ueterum testimonijs, quæ Augustinus lib.2. contra Iulianum collegit, quia ualde illustria sunt, ostendemus quæ fuerit ueteris Ecclesiæ sententia. Ex Ambrosio Augustinus uocat uitia nostra, quæ legi mentis ex lege peccati resistunt: illorũ reatus quidem in baptismo perijt, infirmitas uerò mansit. Item Ambrosius uocat iniquitatem, non illam quæ deletur in baptismo, illorumq; peccatorũ quæ fecimus fuit: quæ cuncta remissa sunt, atq; omnino iam non sunt. Istam uerò legem peccati, cuius manentis reatus in sacro fonte remissus est, Ambrosius propterea uocauit iniquitatem: quia iniquum est ut caro concupiscat aduersus spiritũ, quamuis adsit in nostra renouatione iusticia. Hæc Augustinus ex Ambrosio. Ibidem Ambrosius dicit, quandam delectationem esse diuino mandato aduersam, & de illa Paulum loqui, cum inquit: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Ambrosius igitur nostram sententiam, ipsißimis uerbis reddit & exprimit.

Hilarius uocat corpora nostra, omnium uitiorum materiam. Mala quæ in nobis sunt, maliciam per conditionẽ originis. Et ubi expreßè de renatis qui concupiscentiæ repugnant, Hilarius loquitur, inquit: Memores illa ipsa corpora nostra, omnium uitiorum esse materiam: per quæ polluti et sordidi,

nihil

nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus. Et Cyprianus apud August. *malis motibus de origine uenientibus fortiter resistens, inquit: Ne quisquam sibi de puro atq; immaculato pectore blandiatur, ut innocentia sua fretus, medicinam non putet adhibendam esse uulneribus, cum scriptum sit: Quis gloriabitur, castum se habere cor? Aut quis gloriabitur, mundum se esse à peccatis? Si autem nemo sine peccatis esse potest, quisquis se inculpatum esse dixerit, aut superbus aut stultus est, &c.* Obsecro autem lectorem, ut hæc Hilarij & Cypriani uerba conferat ad decretum Tridentinum: quod affirmat, in baptismo ita tolli quicquid habet ueram & propriam rationem peccati, ut renati efficiantur innocentes, immaculati, puri, innoxij. Patres certè planè contrarium dicunt: & tamen uerentur Tridentini, de consensu catholicæ Ecclesiæ gloriari.

Augustinus etiam hanc Hilarij sententiam citat: *nos in hoc terreni, & morticini corpus habitaculo, mundos esse non posse, nisi per ablutionem cœlestis misericordiæ emundationem consequamur, post demutationem resurrectionis, terreni corporis nostri effecta gloriosiore natura.* Item, *ipsis Apostolis, uerbo licet iam fidei emundatis atque sanctificatis, non deesse tamen maliciam per conditionem communis nobis originis, Dominus docuit, dicens: Si uos cum mali sitis, &c.*

Hæc ueterum testimonia quæ Augustinus collegit, ualde illustria sunt. Hieronym. in 7. capite Matth. dicit προπάθειας esse primos motus, quando ab initio mouent & irritant: πάθος uerò esse, postquam ad illos uoluntatis consensus accesserit. Et de primis motibus dicit: Quamuis habeant culpam, tamen non teneri crimine.

Ipse Augustinus reliquam concupiscentiam uocat malam: & quomodo hoc intelligi uelit, declarat per antithesin: nõ dicit esse bonam, nõ sanctã, sed malam, contra Iulianum lib. 6. cap. 6. Et lib. 5. cap. 4. inquit: Discerne mala quæ per patientiã sustinemus, ab eis malis quæ per continentiã refrenamus. hoc est: affirmat concupiscentiã nõ tantum esse malũ pœnæ, sed & malũ culpæ. Cap. 5. uocat uitiũ, contra quod uirtute pugnandũ est. Est igitur uitiũ tale, quod uirtuti opponitur. lib. 2. contra Iulianũ: Lex peccati repugnans, legi mentis, quæ in tanti quoq; Apostoli membris erat, remittitur in baptismate, nõ finitur. De peccatorũ meritis et remissione lib. 1. cap. 3. Per baptismũ Christi hoc agitur, ut caro peccati euacuetur. Non aũt sic euacuatur, ut in carne concupiscentia innata nõ sit: sed ne obsit mortuo, quæ inerat uiuo. Nam nec gradibus hoc præstatur in baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili: ut lex peccati repugnans legi mentis, penitùs extinguatur, et nõ sit. Tractatu in Ioan. 41. August. uocat reliquã concupiscentiã, languorem

obluctan-

obluctantē saluti nostræ. Alibi uocat infirmitatem succumbentem legi Dei. Præcipuè uerò obseruanda est August. sententia, quæ extat contra Iulianū lib. 5. cap. 3. Quia enim August. antea disputauerat, cōcupiscentiā in renatis nō esse uerè peccatū, sed pœnā peccati: Iulianus hoc arripuit, & dixit: Non ergo uituperāda, sed potius laudanda est illa inobedientia carnis, si pœna peccati est. Attende aūt, quomodo August. illā Iuliani obiectionē quā ex illius uerbis extruxerat, soluat. Dicit quædam simul esse & peccata, & pœnas peccatorū. Et declarat illud hoc exemplo: Sicut cæcitas cordis, & peccatum est quo in Deū creditur: & pœna peccati, quā cor superbum digna animaduersione punitur: & causa peccati, cum mali aliquid cæci cordis errore cōmittitur. Et eôdem dicit etiam rationem esse cōcupiscentiæ carnis. Expendamus autem Augustini uerba: & disertè ostendet, se non loqui de concupiscentia ante baptismum in non renatis: nec de concupiscentia in renatis, quando regnat ut desiderijs eius obediatur. Inquit enim: Concupiscentia carnis, aduersus quam bonus cōcupiscit spiritus. Quid uerò illa est? Pœna, inquit, est peccati: quia reddita est meritis inobediētis. Est et causa peccati, defectione cōsentiētis, uel cōtagione nascētis. Et hactenus Tridentinū etiā decretū cōsentit. Nunqd uerò tamū est et pœna et causa peccati, sicut Tridentini cōtendūt. Sicut etiā

Longobardus dicit, ante Baptiſmum eſſe & peccatum, & pœnam peccati: ſed poſt baptiſmũ, in renatis tantum eſſe pœnalitatem. Sed Auguſtinus diſertè ponit, concupiſcentiã carnis aduerſus quam bonus concupiſcit Spiritus, non tantum eſſe pœnam & cauſam peccati: ſed prætereà adiungit tertium, eſſe ſcilicet etiam peccatum: ſicut multa ſimul ſunt & peccata, & pœnæ peccatorum. Declarat etiam quam habeat rationem peccati: quia, inquit, ineſt illi inobedientia contra dominatum mentis. Hæc manifeſtiſsima eſt retractatio, ſeu explicatio eius, quod antè incommodius dixerat, reliquam concupiſcentiam non eſſe peccatum, ſed pœnam & cauſam peccati. Cum enim Iulianus ex illis Auguſtini dictis obiectionem formaret, concupiſcentiam non uituperandam, ſed potius laudandam, ſi non ſit peccatum, ſed pœna peccati: ibi Auguſtinus agnoſcit & fatetur non ſatis eſſe, quod tamen antea ſæpe dixerat, concupiſcentiam in renatis tantum eſſe pœnam & cauſam peccati: ſed addit tertium, eſſe ſcilicet etiam peccatum. Et rationem addit: Quia ſcilicet ineſt ei obiedientia cõtra dominatum mentis: in qua ſcilicet bonus ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Conſideret igitur lector, quo candore Pontificij Auguſtini ſententias, contra apertiſsimam ipſius declarationem eò trahant, quaſi concupiſcentia in renatis non ſit peccatum, ſed tantum ſit uel pœna, uel cauſa peccati.

cati.

cati. Operæprecium autem est lectorem commonefacere, quàm sycophanticè conentur clarissimam hanc Augustini explicationem eludere. Et aliquot deprauationes recitabo, ut lectori eo commendatior sit hæc Augustini sententia. Eccius in colloquio Vuormaciensi, primò dixit Augustinũ ibi loqui de concupiscentia in non renatis. Cum uerò hoc manifestè refutaretur (Augustinus enim nominat concupiscentiam, aduersus quam bonus cõcupiscit Spiritus) ibi Eccius dixit, non esse figendum pedem in eo loco, ubi Augustinus contra aduersarium pugnet. Colonienses contra librum reformationis, his uerbis conantur elabi: Fatetur quidem Augustinus, concupiscentiæ in renatis inesse inobedientiam contra dominatum mentis: sed non dicit, aiunt, talem inobedientiam in baptisatis, prædominante in eis mente, esse peccatum. Atqui Augustinus clarè dicit, concupiscentiam in renatis hanc ipsam habere rationem peccati, quia inest ei inobedientia contra dominatum mentis. Andradius meus tale fingit glossema, Augustinum concupiscentiam tunc uocare peccatum, quando mens cupiditatum procellis agitata, diuinam legem conculcat. Sed hoc manifestè falsum est. Augustinus enim dicit, se loqui de illa cõcupiscentia, aduersus quam bonus concupiscit spiritus. Et manifestè distinguit defectionem cõsentientis, ab inobedientia quæ per se inest concupiscentiæ. Au-

gustini igitur sententia est, cõcupiscentiam in renatis etiam quando non adest defectio consentientis, sed quando bonus spiritus aduersus eam concupiscit, tamen esse peccatum: quia insit ei inobedientia contra dominatũ mentis. Superbũ sanè oportet esse ingeniũ Andradij, qui quasi pro imperio cõtra manifestißima Augustini uerba, suas nobis obtrudit deprauationes: sed talibus, ut uideo, interpretationib. assueuit in concilio Tridentino.

Nos uerò illam Augustini sententiam ideo probamus, quia sumpta est ex Paulo Romanor. 7. ubi concupiscentiam uocat peccatum: & addit rationem, quia repugnet legi mentis. Etiam dignum est obseruatione, quòd ipsa euidentia disputationis Paulinæ, coegit Augustinum sæpe aliter de reliqua concupiscentia loqui, quàm aliàs uulgari more solet disputare: ut tractatu 4. in Iohannem recitat uarias significationes uocabuli peccati. Christus enim uocatur peccatum: infantes ante baptismum habent peccatum: non renati habent peccatum, de quo scriptum est: Qui facit peccatũ, seruus est peccati. Renati uerò, inquit, liberati sunt à peccato. Num uerò ita, ut sine omni omnino sint macula peccati? Audi quomodo loquatur: Liberati, inquit, sunt à peccato, quia carent criminib. & querela. Sed illa, inquit, est inchoata, non perfecta libertas: nondum est tota, nondum pura libertas: quia, uideo aliam legem in membris, etc. Itẽ: Quicquid,

quid peccatũ est à nobis antea, deletũ est in baptiſmo. Sed nunquid quia deleta est tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas? Certè ſi non remanſiſſet, ſine peccato hic uiueremus. Si ergo carne ſeruis legi peccati, fac quod ait Apoſtolus: Non regnet peccatũ in mortali corpore noſtro. Non ait, Non ſit: ſed, Non regnet. Quãdiu uiuis, peccatũ necesse est eſſe in membris tuis, ſaltem illi regnũ auferatur: non fiat quod iubet. Et ibidem tractans de diſcrimine peccati regnantis & non regnantis, inquit: Nõ ergo Deus quædam peccata damnat, quædam iuſtificat & laudat. Nulla laudat, ſed odit omnia: ſicut medicus odit ægritudinem, et id agit curãdo, ut ægritudo pellatur. Sic Deus gratia ſua hoc agit in nobis, ut peccatũ conſumatur. Sed quomodo conſumitur? Minuitur in uita proficientiũ, in uita cõſumetur perfectorũ. Audis, per gratiã baptiſmi minui quidem peccatũ, non autem conſumi in hac uita. Et hanc poſtremam Auguſtini ſententiam ideo aſcripſi, ut lector cum eo conferat quod Tridentinum concilium dicit: In renatis nihil odit Deus. Auguſt. uerò dicit, Deum odiſſe peccatũ, etiã in renatis: ſed in nõ renatis ita odit peccatũ, ut propterea perſonã odio habeat & damnet. In renatis uerò ita odit peccatũ, ſicut medic⁹ propter ægritudinem ægrotũ cuius curationẽ ſuſcepit, nõ odit: ſed perſonã quidem ægroti diligit, morbum uerò odit: et ita odit, quod ſtudet illum pellere ab ægroto.

ARGVMENTA PONTIFICIORVM.

Sed uera sententia ex Scripturæ fundamentis iam confirmata, qui etiam antiquitatis consensus accedit, superest ut de argumentis Pontificiorum, *quædam dicamus.* Et Tridentinum *decretum hoc potißimùm utitur argumento:* Baptisati, Deo dilecti effecti sunt. Ergo in renatis nihil odit Deus: sed sunt innocentes, immaculati, puri, innoxij. *Et per consequens, concupiscentia quæ in renatis manet, non habet rationem peccati. Sed plana est responsio, si consideretur quod Scriptura tradit,* Deũ *renatos diligere: non ideo quòd natura ipsorum omni ex parte perfectè sit pura, immaculata & innoxia: sed propter filium mediatorem, quem in baptismo induimus. Quid enim de immundicie, quæ etiam in renatis hæret, post* Paulum, Cyprianus *&* Hilarius *sentiunt, suprà ipsorum uerbis ostensum est.* Tridentini *uerò ueteratoriè hoc inuertunt: Quia renatos* Deus *diligit; ergo nihil est in ipsis quod poßit odisse, etiamsi in iudicium uellet cum ipsis intrare: sed omnia in renatis sunt pura & immaculata. Scriptura uerò fortiter hoc negat. tradit enim, multa hærere in renatis, quæ* Deus *posset odisse & damnare.* Rom. 7. *Sed causam dilectionis* Dei *erga nos, collocat extra nos in* Christo Iesu. Rom. 8. Nemo *separabit nos à charitate* Dei, *quæ est in* Christo Iesu Domino *nostro.* Vt

ita maneat quod Daniel inquit: Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei nostræ. Ita quod Rom. 8. Paulus dicit: Nihil est damnationis ijs qui in Christo Iesu sunt: Tridentini ita accipiũt, quasi Paulus doceat, in renatis nihil esse damnabile, uel dignum damnatione, etiamsi Deus in iudicium nobiscum intraret. Sed Paulus Rom. 7. tristi querela materiã mortis in sua carne, multis uerbis describit. Quòd uerò non damnatur, adscribit non suæ puritati, sed inquit: Gratias ago Deo per Iesum Christum. Et addit: Nulla ergo nunc condemnatio est in ijs qui in Christo Iesu sunt: hoc est, licet in carne renatorum nil habitet boni, sed sit corpus mortis: quia tamen in Christo Iesu sunt, propter ipsum non damnantur. Allegant & hoc Tridentini, quod Paulus dicit Rom. 6. Consepulti sumus cũ Christo per baptismum in mortem. Sed nunquid ita quòd malum originale subitò et penitùs in carne renatorum extinctum est in baptismo? Certè Paulus post baptismum renatis præscribit, ut crucifigant et mortificent ueterem hominem. Mortui igitur sumus peccato in baptismo: quia reatus peccati solutus est, mortificatio uerò inchoata est. Et tamen Tridentini, mortem peccati ita interpretantur, quasi totum malum originale simpliciter & penitùs sit mortuum & sepultum, ita ut nihil amplius restet in renatis, in hac uita mortificandum. Et quàm reuerenter Scriptura tractetur in

Tridentino cõcilio, hoc etiã exemplũ ostẽdit. Scriptura tradit, in baptismo ueterẽ hominem exui, et indui nouũ: sed quantum ad nouitatem attinet, renatos hortatur, ut per totam hanc uitam deponãt seu exuant ueterem, & induant nouũ. Eph. 4. Coloss. 3. Quod sanè nõ diceret, si in baptisatis in hac uita, uel nouitas esset perfecta, uel nihil reliquum esset uetustatis: tũc enim natura prorsus esset pura & immaculata. Tridentini uerò Patres hoc ita deprauant, quasi illud exuere & induere, in baptismo subitò penitùs absolutum & perfectũ esset. Ita enim habet ipsorum decretum: Baptisati ueterem hominem exuentes, & induentes nouum, immaculati, puri, & innoxij sunt. Præmittunt autem solennem protestationem, se nolle illud intelligi de imputatione: ergo de inhærente puritate. Et quidem cum fateri cogantur, renatos adhuc esse in actu exuendi ueterem, & induendi nouum: pronunciant tamen, ipsos iam esse puros & immaculatos: idq; non imputatiuè. Quanto rectius Augustinus, de peccatorum meritis & remißione libro secundo, capite octauo inquit: Si in homine interiore perfecta in baptismo nouitas fieret, nõn diceret Apostolus: Et si exterior noster homo corrumpitur: sed, Interior renouatur de die in diem. Profectò enim qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus est renouatus. Et in quantum nondum est renouatus, in tantum adhuc in

huc in uetustate est, &c. Baptisatos *nihil sanè remoratur ab ingressu cœli, sicut decretum inquit. Sed hoc ideo, quia Christo insiti sunt, qui est iusticia nostra.* Tridentini *uerò hoc ita intelligunt, ut si remoto gratiæ umbraculo,* Deus *post baptismum nobiscum in iudicium intret: nihil tamen reperire posset, quod nos ab ingressu cœli remorari posset.* Tot *igitur sunt* Scripturæ *deprauationes, quot uerba in hoc decreto. Illud uerò demũ formidabile est argumentum, quòd dicũt:* Concupiscentia *ijs qui uiriliter per* Christi *gratiam repugnant, nocere non ualet: imò qui legitimè certauerit, coronabitur.* Ergo *concupiscentia reliqua non habet ueram & propriam rationem peccati. Sed nec diabolus nocere potest saluti eorum, qui fide ipsi resistunt.* 1.Pet.5. Et *qui legitimè contra diabolum certauerit, coronabitur.* Respondebo *igitur* Augustini *uerbis, qui lib.5. cap.3. contra* Iulianum *inquit:* Eodem *modo posses etiã malos angelos à culpa absoluere.* Valde *enim disertus es, & idoneus dicere panegyricum sathanæ, & angelis eius.* Neq; *etiam ideo bona erit concupiscentia, quia per* Spiritum *mortificatur & superatur: sicut rectè dicit* Augustinus *contra* Iulianũ *lib.6.cap.8.* Neq; *enim nulla [illegible] iniquitas, cum in uno homine uel superiora inferiorib. turpiter seruiunt, uel inferiora superioribus turpiter reluctantur, etiamsi uincere non sinantur.*

Et hæc quidem argumenta, Tridentini Patres scripto complexi sunt in suo decreto. Præter hæc uerò, sine dubio priuatim alia etiã inter ipsos agitata fuerunt: quorũ nobis Andradij liberalitas copiam facit. Sumit autem hoc quod in confesso est, peccato inesse duo: reatum, quo persona obstringit: et turpitudinem, maculam, iniquitatem, seu maliciam quæ in ipso hæret peccato, ut per se sit aliquid displicens Deo. Quando igitur Tridentini dicunt, reliquas concupiscentiæ in renatis non habere ueram & propriam rationem peccati, Andradius dicit hunc esse sensum: Non tantum reatum tolli, sed manente concupiscentia, ex ipsa tolli maculam, turpitudinem, iniquitatem seu maliciam, ita ut in renatis Deus illam non poßit odisse. Hoc lector bene notet. Præstruxerat autem Andradius antea, concupiscentiam per se, etiam ante baptismum, propriè non habere rationem pecati, nisi abesset iusticia originalis qua cohiberetur. Cum igitur in baptismo reddatur iusticia reprimens cõcupiscentiam, ideo illam per se non esse peccatum. Hoc autem non statim proponit, sed prius colores aliquos quærit ex Scriptura. Rhetoricè igitur & prolixè declamitat Andradius: An gratiæ Dei, meriti Christi, & efficaciæ Sacramentorum tanta sit imbecillitas, ut non poßit in baptismo subitò & penitùs tollere quicquid habet peccati rationem? Num igitur, inquit, tantæ sunt peccati uires, ut nec

gratiæ

gratiæ Dei, nec meriti Christi, nec baptismi ui atq; uirtute superari poßint in baptismo? Plus ne ergo Adæ malicia obfuit, quàm Christi meritum renatis poßit? &c. Breuiter autem & simpliciter respondeo: A poßibili ad inesse, non esse firmam argumentationē. Posset sine dubio gratia Dei, propter meritum Christi, per efficaciam baptismi, subitò tollere ex baptisato, totū originale malum, ipsum etiam fomitem concupiscentiæ, & mortem corporis: quæ tamen Pontificij concedunt manere in renatis. Quid si hoc loco ab Andradio mutuarer exclamationes? Tantá ne igitur imbecillitas est sanguinis Christi, quòd mala illa subitò & penitùs nō potest tollere in baptismo? Quid si exclamem, blasphemum esse Andradium in uirtutem & efficaciam mortis & sanguinis Christi: qui concedit mala illa, fomitem scilicet mortem corporis, &c. per baptismum nec subitò nec penitùs in hac uita tolli? Quicquid responderit, agnoscat oportet, incisum esse neruum illorum argumentorum de poßibilitate, quæ grandiloquentia sua speciosè exornauit. Simplex enim & uera regula est: Quid gratia Dei, meritum Christi, & efficacia baptismi, in renatis operetur, quomodo, & quo ordine, statuendum esse ex uerbo Dei, non ex argumentationibus à poßibili. Tradit autem uerbum Dei, sicut suprà testimonijs Scripturæ probatum est, gratiam Dei in baptismo dare plenam & perfectam indulgentiam

tiam omnium peccatorum: mortificationem uerò & renouationem in hac uita inchoari, & quotidie augeri in renatis: sed absolutionem & perfectionem in altera demum uita fore. Nullum *autem est dubium, gratiam* Dei *subitò, & uno momento hoc perficere & absoluere posse.* Sed *Scriptura testatur,* Deum *certo consilio hoc non facere in hac uita. neq; tamen hoc quicquam derogat efficaciæ gratiæ* Dei, *& meriti* Christi. Virtus *enim* Dei, *in infirmitate perficitur.* Et *etiamsi nulla nobis constaret ratio, cur* Deus *inchoatum renouationis beneficium, in hac uita non uelit subitò perfectum & consummatum reddere: sed in magna infirmitate conseruare, augere, & tandem ad perfectionem deducere, quæ in altera uita futura est: sufficere tamen nobis deberet, quòd* Scriptura *testatur,* Deum *hoc modo & ordine in renatis operari.* Et *tamen certum est, posse ipsum uno momento hoc absoluere.* Quòd *uerò illud non facit, bona eius est uoluntas: cuius certas ipsum habere rationes, non est dubium.* Rhetoricationes *igitur* Andradij *de poßibilitate, opposita hac simplici responsione, per se concedunt & euanescunt.*

Addam illustrem Augustini *locum, qui contra* Iulian. *lib. 4. cap. 3. planè eandem tradit solutiotionem:* Quasi, *inquit, nos negemus, adiutorium* Dei *tantum ualere, ut hodie nullas concupiscentias ma-*

tias ma-

tias malas habere poßimus, contra quas uel inuictißimè dimicemus. Et tamen non fieri, nec tu negas: cur autem non fiat, quis cognouit sensum Domini? Non tamen parum scio, cum scio, quæcunque illa causa sit, quòd nec iusti Dei sit iniquitas, nec omnipotentis infirmitas. Est igitur aliquid in eius abdito altoq; consilio, cur quamdiu uiuimus in hac carne mortali, est in nobis contra quod mens dimicet nostra. est etiam propter quod dicamus: Dimitte nobis debita nostra. Et paulo infra: Ideo factum est in loco infirmitatis huius, ne superbè uiueremus, & sub quotidiana peccatorum remißione uiuamus. Sed siue ista causa sit, siue alia quæ multo amplius me latet: tamen quod dubitare non possum, quantumlibet proficiamus sub hoc onere corruptibilis corporis, si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, &c. Propter quod & sancta Ecclesia, etiam in talibus suis membris, ubi maculam criminis & rugam non habet falsitatis, licet contradicente superbia uestra, non desinit Deo dicere: Dimitte nobis debita nostra.

Sed Scripturæ etiã testimonijs pugnat Andradius: quib. quõ utatur, uidebimus. 1. Cor. 6. Et hæc quidẽ fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Ergo nihil restat in renatis contaminatum. Respondeo: Quod attinet ad remißionẽ peccatorũ,

& ad imputationem iusticiæ, baptisati quia Christum qui est iusticia nostra, induerunt, habent in ipso mundiciem perfectißimam. Mundicies uerò renouationis seu sanctificationis, tantum inchoata est: quæ quotidie crescere debent, donec perficiatur, quod in altera uita futurum est. Et hæc est ipsius Pauli explicatio. Ita enim eos, quos 1. Cor. 6. dicit ablutos & sanctificatos, postea. 2. Cor. 7. alloquitur: Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus perficientes sanctificationem. Ita igitur abluti & mundati sunt baptisati, ut opus sit ipsis hac exhortatione: Mundemus nos ab omni inquinamento. Sed inquis: Fortè intelligit Paulus inquinamenta sordium, quas post baptismum peccatis actualibus, communicatione cum idolis, contraxerant? Non nego & hoc Paulum comprehendere: sed in ipsis etiam renatis hærere quod quotidie expurgandum sit, Paulus ostendit 1. Cor. 5. ubi renatos dicit esse azymos, & tamen debere expurgare uetus fermentum. Nec intelligi hos poterit reliquos Corinthios esse, sine omni uetustate, tantum ut incestuosum expurgent. Nam Eph. 4. Col. 3. ipsos renatos alloquitur, cum iubet deponere & exuere ueterem hominem. In ipsis igitur renatis reliqua est uetustas, quotidie expurganda. Ita Ioh. 15. de palmite iam ferente fructum, Christus inquit: Pater meus purgat ipsum, ut plus fructus afferat. Et epistola Iudæ, uocat tunicam à carne in-

ne inquinatã. Quod autẽ mundũ & purum est, non potest alterũ maculare. Sunt igitur baptisati, mũdati: & tamẽ quotidie opus habẽt purgatione. Vos, dicit Christus Apostolis, mũdi iam estis propter sermonẽ meum: & tamẽ pater meus quotidie purgat uos. Ita sanctificati sunt in baptismo. Sed Paulus hortatur, ut perficiant sanctificationẽ. Inchoata igitur, non perfecta est in hac uita sanctificatio. Et planè eodem modo Augustinus dictum illud Pauli explicat, cõtra Iulianum lib. 6. cap. 5. quod Paulus ait: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Mutatos eos dixit in melius: non ut concupiscentia carerent, quod in hac uita fieri non potest: sed ut ei non obedirent, quod in bona uita fieri potest: utq́; ab eo quo erant uinculo eius obnoxij, liberatos se esse agnoscerent.

Ita quod Heb. 1. scriptum est: Purgatione peccatorum per seipsum facta, consedit in excelsis. Ibi Andradius urget (præteritum) quòd facta iam sit purgatio peccatorum. Sed si hoc modo libeat aoristum urgere, dicemus peccata nostra priusquam baptisaremur, imò priusquam nasceremur, purgata fuisse. Dicit enim hoc factum, priusquam in cœlos Christus ascenderet. Et de sacrificio quidem Christi, quo pro omnibus peccatis in cruce satisfecit, hoc uerum est. Sed nostra quæstio est, quomodo & quando in uobis fiat peccatorum purgatio? Dicimus autem eam fieri, primò remißione,

 solu-

ſolutione renatus, ſeu non imputatione. Deinde, mortificatione & renouatione. Quæ in hac uita inchoatur, creſcit & augetur, abſoluta autem erit in altera demum uita. Ita prima Ioan. primo: Si in luce ambulamus, communionem habemus cum Deo: & ſanguis filij eius, emundat nos ab omni peccato. Et addit Ioannes: Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipſos ſeducimus. quòd ſi confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, ut dimittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate. Complectere iam integram Ioannis ſententiam: Nemo poteſt communionem habere cum Deo, niſi prius habeat purgationem peccatorum. Sed etiam quando iam habent communionem cum Deo, & ambulant in luce, tamen adhuc emundantur à peccato. Et ita emundati, quotidie confitemur peccata, ut mundet nos ab omni iniquitate. continua ergo eſt emundatio peccati. Ita Hilarius apud Auguſtinum libro ſecundo, contra Iulianum dicit, nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo, mundos eſſe non poſſe: niſi per ablutionem cœleſtis miſericordiæ, emundationem conſequamur: poſt demutationem reſurrectionis, terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura. Quibus uerbis Auguſtinus addit hanc explicationem: Vides quod Hilarius nec in hac uita mundationem noſtram neget, & tamen humanam prefectionem ſperet: id eſt, perfectioris munda-

mundationis in ultima resurrectione natura m Ibidem etiam Hilarius *explicat, quomodo in renatis per totam uitam fiat purgatio peccati, colluctantium aduersus nos paßionum concertatione: conuertente scilicet diuina misericordia maliciam diaboli ad purgationem nostram. Cum enim per infirmitatem animi surrepentia incentiua reprimuntur, emundamur à peccato per huius uictoriæ gloriam.* Et *tandem concludit:* Conscij *igitur illa ipsa corpora nostra, omnium uitiorum esse materiem: per quæ polluti & sordidi, nibil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus: gaudeamus nobis esse hostem, in cuius concertatione bello quodam dimicemus, &c.* Augustinus *etiam de perfectione iusticiæ, mundiciem renatorum in hac uita ita describit:* In*gredi sine macula, non absurdè etiam ille dicitur, non qui iam perfectus est: sed qui ad ipsam perfectionem irreprehensibiliter currit, carens criminibus damnabilibus, atque ipsa peccata uenialia non negligens mundare eleemosynis. Ingressum quippe hoc iter nostrum, quo tendimus ad perfectionem, munda mundat oratio, ubi ueraciter dicitur:*Dimitte *nobis, sicut & nos dimittimus.* Vt *dum reprehēditur quod non imputatur, sine macula noster ad perfectionem habeatur cursus: in qua perfectione cū ad eam peruenerimus, iam non*

 sit

sit omnino, quod ignoscendo mundetur. Has ueterum sententias ideo ascripsi, ut lector uideat, non nostras esse explicationes, quòd renati mundi sint in hac uita, imputatione & inchoatione. Andradius uerò hoc urget, non tantum baptisatum mundari, sed ipsa peccata purgari in baptismo. Et quia in peccato duo insunt, peccati turpitudo, & reatus: sentit Andradius, non tantum reatum, uerumetiam turpitudinem ex concupiscentia, quæ in renatis manet, in baptismo tolli. Erit igitur id quod Iuliano Augustinus tribuit, concupiscentia ita per baptismum sanctificata, ut iam sit bona, iusta, & sancta Dei filia. Sic perge Andradi.

Aude aliquid breuibus Gyaris et carcere dignum,
Si uis esse aliquid.

Ad Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè. Nihil igitur restat peccati, in illis in quos Spiritus sanctus abundè effunditur. Respondeo: Paulus non dicit, Spiritum sanctum renouationem in illo momento, quando homo baptisatur, perficere & absoluere: sed effunditur in baptismo super renatos, ut interior homo de die in diem renouetur. secunda Corinthiorum quarto. Et in quantum non est renouatus, in tantum adhuc in uetustate est, inquit Augustinus. Baptismi igitur efficacia, per totam uitam

tam renatorum se extendit, & morte demum absoluitur: donec mortale hoc induat immortale, & corruptibile induat incorruptionem. 1. Cor. 15.

2. Corinth. 6. Quæ societas luci ad tenebras? quæ participatio iusticiæ cum iniquitate? Ergo in baptisatis nihil reliquum est peccati. Respondeo: Paulus hoc agit, peccatum mortale non stare cum iusticia fidei, sicut uulgò loquimur. Sed Andradius ita intelligit, quasi non posset in uno homine simul esse uetustas & nouitas, caro & spiritus, lex mentis & lex peccati. Expostulet igitur cum Paulo, qui hoc disertè affirmare, & crebris repetitionibus inculcare non ueretur.

Ephesios 5. Sanctificauit Ecclesiam, mundans eam lauacro aquæ in uerbo, ut exhiberet ipsam sibi gloriosam, non habentem maculam aut rugam. Hanc Pauli sententiam Pontificij semper ita citant, quasi Paulus scripserit: Christus mundauit Ecclesiam: & sistit eam, in hac scilicet uita, statim post baptismum, sine macula & ruga. cum Paulus dicat: Mundauit Ecclesiam, ut sistat eam sine macula & ruga. Sed quando? tunc, inquit, quando futura est gloriosa. Coniunguntur enim gloriosa, sine macula & ruga. Tunc autem futura est gloriosa, sicut inquit Paulus ad Colossenses tertio. Cum Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos cum ipso apparebitis in gloria. Et Romanorum quinto: Gloriamur spe gloriæ Dei.

Christus ergo nunc Ecclesiam mundat lauacro aquæ, in uerbo abluens peccata præterita, & pellens ab ea dominationem malorum angelorum. Deinde perficiens eius sanitates, facit eam occurrere in illam gloriosam sine macula & ruga. Hæc est Augustini explicatio, de perfectione iusticiæ. Et contra Iulianum libro secundo, citat hanc Hilarij sententiam: *Ipsis, inquit, Apostolis, uerbo licet iam fidei emundatis atque sanctificatis, non deesse tamen maliciam per conditionem communis nobis originis, docuit dicens: Si uos cum sitis mali, nostis bona data dare filijs uestris.* Operæpretium uerò est considerare, quòd Pelagiani illam Pauli sententiam, Ephesios quinto, planè eodem modo, sicut nunc Pontificij, opposuerunt Augustino. Ita enim inquit de bono perseuerantiæ libro secundo, capite quinto: *Etiam hoc Pelagiani audent dicere, hominem iustum in hac uita nullum habere omnino peccatum: & in talibus hominibus esse iam in præsenti tempore, Ecclesiam non habentem maculam neque rugam: tanquam sponsa Christi non sit, quæ per uniuersam terram quod ab eo didicit, dicit: Dimitte nobis debita nostra.* Et ad Bonifacium libro quarto, capite septimo: *Dicunt Pelagiani, baptismo perfectè homines innouari: atque ad hoc Apostoli adhibent testimonium, ad Ephesios quinto. Sed si dixerint se non habere peccatum, respondet eis Iohannes, quòd*

seipsos

ſeipſos decipiant, & ueritas in eis non ſit. Si autem confiteantur peccata ſua, cum ſe uelint eſſe Chriſti *corporis membra: quomodo erit illud corpus, id eſt,* Eccleſia *in iſto adhuc tempore perfecta, ſicut ipſi ſapiunt, ſine macula & ruga: cuius membra non mendaciter confitentur ſe habere peccata? Quapropter & in baptiſmate cuncta dimittuntur peccata: & per ipſum lauacrum aquæ, in uerbo exhibetur* Chriſto Eccle*ſia ſine macula & ruga. Quia niſi eſſet baptiſata, infructuoſè diceret:* Dimitte *nobis debita noſtra: donec perducatur ad gloriam, ubi ei perfectius nulla inſit macula & ruga.*

Heb. 9. *Chriſtus ſemel oblatus eſt, ad multorum exhaurienda peccata. Sed quorum uel tenues reliquiæ manent, exhauſta dici nullo modo poſſunt.* Renati *igitur nullas uel tenues peccati reliquias habent.* Ita Audradius. Primò *autem conſideret lector, quomodo* Andradius *abutatur uerbo exhauriendi, quod in uulgata editione extat: cum textus habeat uerbum* ἀνενέγκαι, *quod ſignificat uel offerre, uel portare.* 1.Pet. 2. *Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum.* Et *textus* Hebr. 9. *opponit duo illa:* Semel *oblatus eſt, ut multorum peccata tolleret: in ſecundo uerò aduētu, apparebit ſine peccato.* Plena *igitur abolitio peccati tunc demum futura eſt.*

Et *ſi quæ aliæ ſimiles ſententiæ ex Scriptura op-*

ra opponũtur, generalis explicatio & solutio consistit in tribus hisce capitibus. Primò, sicut Paulus inquit Romanorum octauo, Liberati sumus à lege peccati & mortis: quia licet in nostra carne habitet peccatum, carne seruiamus legi peccati: nihil tamen damnationis est in ijs, qui in Christo Iesu sunt. Secundò, Mortui sumus peccato. Romanorum sexto, Et uetus noster homo cum Christo crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, ut non amplius seruiamus peccato. Tertiò, Cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Vbi est mors stimulus tuus? Stimulus autem mortis, est peccatum. prima Corinthiorum decimoquinto. Ita generalis est Augustini responsio, contra Iulianum libro sexto, capite quinto: Ad illam quoque perfectionem quæ speratur, eodẽ baptismate quod hic accipitur, peruenitur. Et libro 2. sanat uitiatum, à reatu statim, ab infirmitate paulatim. Et tractat. 41. in Ioannem: Post regenerationem baptismi, inquit, precemur medicum, saucij portemur in stabulum curandi. Et illustris est Augustini sententia, quæ omnibus obiectionibus opponi potest, lib. 2. de meritis peccatorum, cap. uigesimoseptimo: Tractans enim quæstionem, quomodo peccatum quod parenti remissum est, filio nisi renascatur, obsit, respondet: Quia renouati parentes, non ex primitijs nouitatis, sed ex reliquijs uetustatis, carnaliter generant.
Et

Et addit: Illud præcipuè propter quæstiones, quæ hac de re motæ sunt, uel moueri adhuc possunt, attendere & meminisse debemus: tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamq́; remissionē baptismo fieri, hominis uerò ipsius qualitatem nō totam continuò commutari, sed spirituales primitias in bene proficientibus, de die in diem, nouitate crescente, commutare in se quod carnaliter uetus est: donec totum ita renouetur, ut animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatē spiritalem incorruptionemq́; perueniat. Ita Augustinus. Andradius uerò contendit, non tantum reatum solui, uerum etiam quicquid in concupiscentia habet rationem peccati, aboleri. Parentes igitur renouati, transmittent ad filios talem concupiscentiam, ex qua quicquid peccati rationē habet, extirpatum est. Conciliet Andradius, qua est grandiloquentia, hanc suam sententiam cum Augustino.

Si uerò baptisatus statim moriatur, dicimus cum Augustino lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 28. *Si continuò consequatur ab hac uita migratio: non erit omnino quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibuss quæ tenebant.*

Hæc de sententijs, quæ ex Scriptura opponi solent, dicta sint. Quod enim Andradius ex Hieronymo citat, in baptismo ueterem Adamum prorsus interijsse: item baptismum ex toto nouum hominē facere, nihilq́; ueteris relinqui: ostēdit, quales sint

tortores Patrũ Pontificij. Cum enim Paulus ubiq; clamitet, ueterem hominẽ, licet cum Christo in baptismo crucifixum, manere tamen in renatis, ita ut in hac uita semper sit mortificãdus, deponẽdus & exuendus. Rom. 8. Gal. 5. Eph. 4. Col. 3. Andradius Hieronymũ honorifica afficit contumelia: quasi contra Paulum sentiat, ueterem hominẽ in baptismo prorsus interijsse, ita ut prorsus nihil uetustatis relinquatur in renatis in hac uita. Et hactenus Andradius prætextu qualicunq; ex Scriptura reliquias cõcupiscẽtiæ circũuestitas in theatro circum duxit, ut specie aliqua spectatorum oculos falleret. Audiamus iã porrò, quo in Cõcilij penetralibus, de cõcupiscẽtia quæ in renatis est reliqua, didicerit philosophari. Multis astruit politicũ illud axioma: Nihil habere rationẽ peccati, nisi sit uolũtariũ. Sed Rom. 7. Paul. inquit: Non quod uolo, se quod odi, facio. Gal. 5. ait: Vt nõ quæcunq; uultis, eadẽ & faciatis. Ergo cõcupiscentia in renatis, quãdo nõ accedit consensus, nullam prorsus habet rationem peccati. Quia uerò obijcitur, cõcupiscentiã etiã in renatis esse ἀνομίαν, propterea quia dißidet à norma legis, & cum illa pugnet: & quia lex est norma iusticiæ in Deo: quicquid igitur ab illa norma dißidet, et cũ ea pugnat, habet rationẽ peccati. Argumentum huius mole, premi se omnes Pontificij sentiũt, ideo uarias quærunt rimas ut elabantur. Colonienses contra librum reformationis intelligunt, si concedatur

concu-

concupiſcentiā eſſe ἀνομίαν,continuò ſequi,quòd
habet in ſe ueram rationem peccati. Tergiuerſan-
tur itaq;,legem nō accuſare & arguere ipſam con
cupiſcentiam:ſed hoc tantum, ſi perficiatur concu
piſcentia. Pighius uult hoc eſſe abſurdū, ſi dicatur
concupiſcentiam ante baptiſmū in non renatis ha-
bere ueram rationem peccati,propterea quia à le-
ge Dei diſsidet,& cum ea pugnat:illam uerò poſt
baptiſmum in renatis,licet repugnet legi mētis, ab
omni culpa peccati,& iniquitatis ratione, ita ab-
ſoluere,non tantum ut perſonam baptiſatā non fa-
ciat reā,ſed ut ipſa concupiſcentia amplius non ha
beat ullam rationē peccati. Hoc Pighius exiſtimat
ualde abſurdū eſſe.Ipſe igitur contēdit cōcupiſcen
tiam etiā ante baptiſmū,non eſſe ullam ἀνομίαν,
ſed conditionem naturæ bonam, ſanctam & iu-
ſtam. Andradius uerò cum Ieſuitis concedit con-
cupiſcentiam in renatis eſſe ἀνομίαν,hoc eſt,diſ-
ſidere à lege Dei,& cum ea pugnare:& tamen for
tiſsimè contendit,nullam prorſus habere rationem
peccati. Sed quo,inquis,artificio poteſt contra eui
dentiſsima principia diſputare? Audi quæſo perfri-
cat frontem, & ſuperba uoce detonat: non omnē
ἀνομίαν eſſe peccatum,ſed ἀνομίαν eſſe genus
peccati,ſicut animal hominis.Sicut ergo quoddā a-
nimal eſt rationale,quoddā irrationale: ita forſan
quædā ἀνομίαι erit mala,quædam bona: quædam
iuſta, quædam iniuſta: quædam iniqua, quædam
ſancta:

ſancta: quædam diſplicens Deo, *quædam placens: quædam erit peccatum, quædã bonum opus, uel ſaltem indifferens. Sed cum diuina uolũtas ſit certa et immota norma & uirtutis & uitij, quæ norma in lege patefacta eſt, unde Paulus dicit:* Per legẽ *agnitio peccati. item:* Peccatum *nõ agnouiſſem, niſi lex diceret:* Non *cõcupiſces. quomodo quæſo* Andradius *firmiſsimum illud axioma poteſt infringere?* Reſpondeo. *Eludit tantum, puerili & frigidiſsimo hoc ſophiſmate:* Diaboli *& homines ſcelerati repugnant legi* Dei*: & tamen diabolus non eſt peccatum, & impius homo non appellatur peccatum, ſed peccator.* Ergo *non omne quod legi* Dei *repugnat, eſt peccatum.* De *re grauiſsima agitur, quomodo ſcilicet lex* Dei *doceat agnitionem peccati, quæ rationi ignota eſt.* Andradius *uerò quaſi cum pueris de talis luderet, obiecto ſophiſmate, ridet, non ſoluit argumentum.* Peccator *&* peccatũ *ſunt coniugata, et peccator ſanè non eſt ipſum peccatũ.* Hoc *tamen certiſsimum eſt, ſine peccato nullũ eſſe peccatorem: ſed peccatorẽ & eſſe & dici, ratione peccati, ſeu propter peccatum. Ita homo impius repugnat legi* Dei*: ſed quomodo? an ratione ſubſtantiæ, an uerò ratione peccati, quo uitiata eſt ſubſtantia?* Certum *eſt autem, nullam ſubſtantiam poſſe legi* Dei *repugnare, niſi per peccatũ, uel ratione peccati.* Vſqueadeò *certum, firmũ & fixum eſt, quicquid à norma iuſticiæ in* Deo *quæ in lege patefacta eſt,*

cta est, dißidet, & cum ea pugnat, habere rationem peccati.

In Græcis uocibus planè nullus est locus Iesuitarum sophismati. Si enim dicã: Impij homines sunt ἄνομοι, *sed non sunt ipsa* ἀνομία: *ergo nõ omnis* ἀνομία *est peccatum. Quàm ridiculum sit argumentum, omnes intelligunt. Quando uerò Ioannes dicit: Peccatũ est* ἀνομία: *Latinè non potest commodius reddi, quàm si dicamus: Peccatũ est, quod à lege Dei dißidet, siue, quod legi Dei repugnat.*

Ex illis Latinis uocibus, sumit Andradius post Iesuitas, occasionem cauillandi, cum non ignoret, cauillum illud in Græcis uocibus prorsus nullum habere locum, sicut ex hoc exemplo intelligi potest. 1. Ioan. 5. scriptum est: πᾶσα ἀδικία, *hoc est, omne quod iusticiæ repugnat, est peccatum. Iam ex Iesuitarum logica possem tale argumentum texere: Diabolus & impij pugnant cum iusticia, & tamẽ non sunt ipsum peccatum: ergo falsum est quod Ioannes dicit,* πᾶσαν ἀδικίαν, *hoc est omne quod cum iusticia pugnat, esse peccatum. Sed quis talem sophisticam cauillandi libidinem non detestetur, in re præsertim tam seria? Eadẽ certè ratione peccatum uocatur* ἀδικία, *sicut* ἀνομία: *quia lex est regula iusticiæ. Sicut igitur omnis* ἀδικία *est peccatum, ita & omnis* ἀνομία *est peccatum.*

Sed lectorem oro, ut hoc attẽtè consideret, quòd

Andradius

Andradius Tridenti in ipſo concilio, cũ tragicis uociferationib. diu multumq; cõtendiſſet, nõ omnem ἀνομίαν, hoc eſt, nõ omne quod à lege diuina diſsidet, & cũ ea pugnet, peccatũ eſſe: poſtea in 5. libro Ieſuitarũ, axioma fortiter defendẽs, ꝓnũciat: Quicquid à Prælatorũ Eccleſiæ, ac maximè à Romani Põtificis iuſsis diſsidet, et cũ illis pũgnat, immane eſſe peccatũ: & maiori ſcelere inuolui illũ qui Pontificias, quàm qui diuinas leges perfregerit: ſi præſertim Prælatorum deſpiciẽtia, & legum Pontificiarũ contẽptione feratur. hæc. n. ſunt Andradij uerba. Et quidẽ tam ſtrictè hoc urget, ut ideo cum Ieſuitis pronunciare non uereatur, illos eſſe uelut ethnicos & publicanos habẽdos, qui filij Dei præſcriptum, & ueteris Eccleſiæ conſuetudinẽ ſequentes, Romani Pontificis & Prælatorum eius præſcriptione, ab utraq; Chriſti Euchariſtiæ, ſpecie ſumẽda nõ retardãtur. Huc ſcilicet tẽdit operoſa illa diſputatio, nõ omnẽ ἀνομίαν eſſe peccatũ, ut hominũ mãdata diuinis præferantur. Et quidem Tridenti in ipſo concilio Andradius illa diſputat.

Profectò neceſſe eſt, Andradiũ habere nos Germanos non aliter, quàm beſtias, & pecora campi: quib. manifeſtiſsimum & firmiſsimũ hoc axioma, per tã puerile ſophiſma arbitratur ſe ridendo poſſe extorquere. Sed ſtat contra omnes portas inferorum, inuictum axioma: Quicquid in natura rationali diſsidet à norma legis, & cum ea pugnat: ſiue

ſit deſi-

ſit defectus, ſiue ἀταξία, ſiue inclinatio, ſiue actio ſiue omiſsio: eſt peccatum. Non enim per Philoſophiam, quæ de uoluntarijs tantum actionibus loquitur, agnitio peccati, ſed per legẽ. Lex uerò accuſat & arguit, nõ tãtum cõſentire cõcupiſcẽtiæ, uel ire poſt concupiſcentias, ſed ipſum etiã concupiſcere. Et hoc peccatũ Paulus dicit ſe nõ potuiſſe cognoſcere, niſi per legẽ quæ dicit: Non concupiſces. Hæc firmiſsima fundamẽta, Andradius labijs ſuis magniloquis cõſpurcare quidẽ conatur, ſed infringere nõ poteſt: niſi forſan aliam uoluerit fingere normam iuſticiæ & peccati in Eccleſia, quàm quæ eſt in mente diuina, quæ in lege ipſius nobis patefacta eſt. Et ſanè diſputans de loco Iacobi: Qui in uno delinquit, reus eſt omnium: non obſcurè ſignificat, charitatem qualis & quanta in renatis in hac uita eſt, eſſe normam iuſticiæ: & quicquid menſuræ huius charitatis non aduerſatur, licet ad legẽ Dei nõ cõgruat, nõ eſſe peccatũ. Et talia cẽſet eſſe peccata uenialia, & ipſam concupiſcentiã. Et alibi magis probet quod Scholaſtici dicũt, peccatũ eſſe contra naturã hominis qualis nunc eſt, quàm eſſe ἀνομίαν. Sed qd multis diſputo? colligere hinc promptum eſt, Pontificios non curare magnopere ἀνομίαν contra legem diuinã, modò non repugnetur ijs quæ pontifex in ſcrinio pectoris ſui gerit. Vtile autẽ eſt, lectores ſcire, ex traditionib. cõcilij Tridentini non ſcriptis, eſſe hanc unã, non omnem

ἀνο-

ἀνομίαν esse peccatum. Et quid est, si hoc non est legem Dei conculcare? pleno scilicet ore fateri, aliquid esse ἀνομίαν; & tamen ridere illos, qui propterea coram Deo se humiliant, & petunt peccatũ illud non imputari? Sed lector ipse prophanã hanc Andradij philosophationem de peccato cõsideret. Eiusdem generis est, quod Andradius in hac disputatione affirmat, tegere peccata, occultare, non imputare, remittere. Rom. 4. Psal. 32. nihil aliud significare, q̃ omnes peccati fibras penitùs extirpare, ita ut ne uestigiũ qdẽ ullũ reliquũ sit. Noua planè est hæc Tridentina grẽmatica. Ineptißimus igitur est Paulus, qui tã muliebriter quiritatur, Rom. 7. Si remißio peccati ipsas fibras peccati, ita extirpat, ut ne uestigiũ quidẽ eius reliquũ fiat. Manifestißimè certè dicit Paulus, post remißionem, peccatum adhuc in carne sua habitare. Quãta igitur huius rhetoris impudentia est, fingere nouam planè Grammaticam, quòd tegere, non imputare, remittere, sit malum ipsum penitus extirpare. Propiciatorium tegens tabulas legis, figura fuit quomodo tegantur peccata. Num uerò illud operimentum arcæ, erat extirpatio tabularum legis. Psal. 32. & uerbũ כָּסָה quod etiam usurpatur Prouerb. 12. Homo astutus tegit sententiam: hoc est iuxta Andradium, extirpat. Ezech. 18. Nudum operiet uestimento. Ionæ 3. Operirent se saccis. Accõmodet huc quæso lector nouam Andradij grammaticam, & mirabilis erit meta-

metamorphosis. Ezechiel. 13. uerbum illud usurpatur de pseudoprophetis, fouentibus peccata uano prætextu. Nũquid ibi, bone Andradi, significat peccatum extirpare? Sed Andradius inquit: In Psalmo mox seqtur, In cuius spiritu nõ est dolus. Maximus aũt esset dolus, fingere peccata esse remissa, quæ in carne adhuc hæreãt? Nihil autem aliud respõdebo, quàm quod Augustinus dicit lib. 2. Contra Iulianũ, de hac Dauidis sententia: Confitetur etiã peccata iustorũ, magis asserẽs eos in Dei misericordia spẽ ponere, quàm de iusticia sua fidere. Et ideo nõ est in ore eius dolus: imò in ore illorũ omniũ, quib. huius ueracis humilitatis, uel humilis ueritatis perhibet testimoniũ. Opponat hæc lector. Augustin. dicit, cõfiteri etiã iustorum peccata, est quod Dauid inquit, In spiritu eius nõ est dolus: Andradius uerò inquit, In illius spiritu nõ est dolus, qui nullum in se peccati uestigiũ agnoscit. Et huc accõmodat quod Psal 51. petit, deleri iniquitatem. Verbũ.n. מָחָה significat talẽ deletionẽ, sicut cũ patinã quis inuertit & abstergit. 4. Reg. 21. Sed titulus Psalmi testatur, q̃ loquatur de peccato actuali: quod iuxta Augustinũ, actu transit, & reatu manet, quẽ hoc modo deleri Propheta petit. Sed illo reatu ita deleto, inde quod porrò petat Dauid: Multiplicetur ablutio mea, amplius iterũ atq; iterũ laua me ab iniquitate mea. Sed quid opus est cõtinuò repetita mũdatione, si iã deleta est iniquitas adulterij? sicut uer

bum מַסָּה significat. Id uerò Dauid ipse ostēdit, cū inquit: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, &c. Et hoc dicit 50. fermè annis post acceptā circumcisionē. Hoc igitur est peccatū illud, quod Psal. 52. petit legi: pro quo omnē sanctū orare necesse sit.

Sed non dubito, piū lectorē iamdudū pertæsum Andradianæ impudētiæ, quæ digna propediem erit galero Cardinalitio. Vnū igitur tantū adhuc addā, uere magistrale Andradij artificiū. Sententiā Ioannis: Si dixerimus nos peccatū nō habere, &c. ita cōspurcat, ut contendat intelligendū esse, de actualib. solùm peccatis, & de adultis hominib. qui propria se actione possunt cōmaculare: quādo scilicet flammæ cōcupiscētiæ, subitū aliquē uolūtatis assensum secū rapiunt. Et lectorē oro, ut attentè consideret, quorsum disputationes Pōtificiorum, de reliqua in renatis cōcupiscentia tendāt. August. li. 2. de peccatorum meritis, disputat, excepto uno homine Iesu Christo, neminem uel fuisse uel esse in hac uita sine peccato. Et alibi dicit: Si oēs sancti et sanctæ in unū congregētur & rogētur, omniū unā fore uocē: Si dixerimus nos peccatū nō habere, &c. Sed Andradius nup in Tridētino cōcilio didicit, 1. infantes baptisatos, & qui ad adultā ætatē nondū peruenerūt, non cōprehendi illa sententia. 2. Quādo homo est sine peccatis actualibus, sicut est in somno: tunc iuxta Andradiū, non cōprehenditur in illo dicto Ioannis. 3. Quando cōcupiscētia quiescit, aut etiam

quando mouetur: si nō rapiat secum uoluntatis aliquem assensum, tunc adultus non habet peccatū. Sit igitur & hæc una ex traditionib. Tridentini cōcilij nō scriptis: Inter renatos in hac uita ualde multos esse, q cōtra Ioānis testimoniū ucrè dicere possent, se peccatū nō habere: quia multi sunt baptisati, qui ad ætatē adultā nōdū puenerūt. Et Andradius Tridenti in Concilio dicit, Ioānis sententiā de adultis tantū intelligendā: ipsos etiā adultos renatos, in hac uita ualde sæpe esse sine peccato. nam quando dormiunt, nō maculāt se actuali aliquo peccato. Et quando concupiscentia quiescit, aut quando ita ipsi resistitur, ut nullum uoluntatis assensum secum rapiat, tunc iuxta Pōtificios nō est peccatum. Renati igitur adulti, in maiori uitæ huius parte, poterunt cōtra Ioannē testimonium dicere, se peccatum non habere. Corrigenda igitur erit Ioānis sententia, ut tantum de quibusdā renatis in hac uita, & nō semper, sed aliquando tantū uerū sit: Si dixerimus quia peccatum nō habemus, ueritas in nobis non est. Si cum truncis & stipitibus qui nihil intelligunt, Andradius negociū haberet, non posset maiori libidine, quæcunq; ipsi libent, sine probatione dictitare. Nam ne mentionem quidem dignatur facere, quòd Paulus Rom. 7. tam tristi querela peccatum inhabitans deplorat: quod ideo uocat peccatum inhabitans, ut rectè intelligi poßit quod Ioānes dicit: Si dixerimus nos peccatum non habere, &c.

Imò ex illa sua sententia Andradius affirmat, renatos nec omnes, nec in hac uita semper opus habere illa precatione: Dimitte nobis debita, etc. *quia nec ipsa concupiscētia, nec motus eius, si non accedat consensio, sint peccata uel debita.* Atqui Christus *ideo uocat debita: quia quæ lex flagitat, nec habere nec præstare possumus in hac uita, ea perfectione sicut lex postulat. Illa igitur, quæ etiā in inchoata nouitate, legi flagitāti adhuc debemus, rectè petimus dimitti: sicut* Dauid *facit* Psal. 51. Non *ignoro Augustinū aliquādo dicere, propter cōcupiscentiam reliquā, renatos non dicere,* Dimitte, *&c. sed propter actualia peccata.* Sed *idem Augustin. epist. 29. inquit:* Q*uamdiu charitas augeri potest, profectò illud quod minus est q̄ debet, ex uitio est. ex quo uitio non est iustus in terra qui faciat bonū, & nō peccet. propter quod uitiū si dixerimus quòd peccatū non habemus, &c. (aduerte hoc* Andradi) *propter quod etiam quātumlibet profecerimus, necessariū est nobis dicere,* Dimitte *nobis debita nostra: cū iā omnia dicta, facta, cogitata dimissa sunt.* Idē *de uerbis* Apostoli, Ser. 2. Sed *sufficit, inquis mihi, q̄ in baptismo accepi remißionem omniū peccatorū.* Nunquid *quia deleta est iniquitas, finita est infirmitas?* Adhuc *carnē fragilem portas: adhuc corpus quod corrūpitur, aggrauat animā: adhuc utiq; dicis, donec sanētur lāguores tui:* Dimitte *nobis debita nostra.* Hæ *sentētiæ quia cū* Scriptura *cōgruūt,*

essent

essent producendæ. Sed hoc est artificiũ Pontificiorum, ut ex Patribus sententiam aliquam arripiant, quã contra Scripturã torquere poßint: etiã cũ non ignorent, Patres alibi rectius sentire & loqui.

Sed satis sit de hoc loco, in quo Andradij nimis insolens impudẽtia, longius quàm cõstituerã, me ꝓuexit: Lectorẽ aũt oro, ut secũ reputet, quid in reliqs fidei articulis existimet sibi à cõcilio Tridẽtino expectandũ: in cuius penetralibus, de peccato tam frigidè, tam leuiter & prophanè philosophãtur, ut totam religionẽ ridere non obscurè uideãtur: id quod ex sequẽtibus magis adhuc manifestum euadet.

AN BEATA MARIA VIRGO SINE *peccato originali concepta sit.*

APPENDIX DECRETI V. SESSIOnis Tridentini Concilij.

DEclarat tamẽ hæc ipsa sancta Synodus, nõ esse suæ intẽtionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatã et immaculatã uirginẽ Mariã Dei genetricem: sed obseruãdas esse cõstitutiões felicis recordationis Sixti Papæ IIII. sub pœnis in ijs cõstitutionib. contẽtis, quas innouat.

Examen.

Scriptura ubi de peccato Originali *loquitur, unicum tantum hominẽ* Iesum Christum, *qui à Spiritu sancto cõceptus, peccatũ nõ nouit, excipit. Tales enim decebat nos* Põtifex *sanctus, innocens, immaculatus, segregatus à peccatoribus: quæ* Græcè *significantius dicuntur:* ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν. Heb. 7. *De reliquis uerò hominibus omnibus, qui ex commixtione uiri & fœminæ nascuntur, sine exceptione uniuersalem profert sententiam,* Rom. 5. *per unũ hominem peccatum intrauit in hunc mundum, et per peccatũ mors: & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerũt.* 1. cor. 15. *Sicut in* Adam *oẽs moriũtur, ita in* Christo *omnes uiuificabuntur.* Ephes. 2. *Eramus & nos naturà filij iræ, sicut & cæteri.* Eodem *etiam modo uetus* Ecclesia *& sensit, & docuit.* August. *quidem de natura & gratia cap. 36. dicit:* De *sancta uirgine* Maria, *propter honorem* Domini, *nullã prorsus cum de peccatis agitur, habere uolo quæstionem.* Inde *enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad uincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit, quem constat nullũ habuisse peccatum, &c.* Et *hoc quidem eò trahunt, quasi sentiat,* Mariam *non comprehendi in sententijs* Scripturæ, *quæ de peccato originali loquũtur.* Sed *quia disertè dicit,* Mariæ *gratiam collatam ad uincendum*

dum peccatum: manifestißimum est, quòd non sentiat Mariam sine peccato conceptam fuisse: aliàs enim non opus fuisset conferri ipsi gratiam, ad uincendum peccatum. Ideo etiam ubiq; de peccato originali generaliter loquitur, & tantum Christũ excipit. De fide ad Petrum cap. 23. Firmißimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per cõcubitum uiri & mulieris cõcipitur, cũ peccato originali nasci, impietati subditum, mortiq; subiectum: & ob hoc naturà filiũ iræ nasci. De nuptijs & concupiscentia: Ideo Christus non de concubitu nasci uoluit, ut hinc etiã doceret, omnẽ q de cõcubitu nascitur, carnẽ esse peccati: quandoquidẽ sola quæ nõ inde nata est, nõ fuit caro peccati. Ambrosius in Lucã: Solus .n. per omnia ex natis de fœmina, spiritus Dominus Iesus: qui terrenæ cõtagia corruptelæ, immaculati partus nouitate nõ sensit. Idẽ in Isaiã: Omnis homo mẽdax, et nemo sine peccato, nisi unus Deus. Seruatũ est ergo, ut ex uiro et muliere, i. per illam corporũ cõmixtionẽ, nemo uideatur esse expers delicti. Qui autem expers delicti, expers est etiam huius conceptionis. Et quidem Augustinus dicit, eum qui contrarium sentiat, repugnare Scripturæ. De perfectione iusticiæ: Quisquis esse uel fuisse in hac uita aliquem hominem, uel aliquos homines putat excepto uno mediatore Dei & hominũ, quib. necessaria non fuisset remißio peccatorum: contrarius est diuinæ Scripturæ, ubi Apostolus ait:

lus ait: Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatū mors: & ita in omnes homines ptransijt, in quo oēs peccauerūt. Et cōtra Iulianū li.5.ca.9., pnūciat esse hæresin. ubi.n. dixisset, Si absq; dubio caro Christi nō est caro peccati, sed similis carni peccati: quid restat ut intelligamus, nisi ea excepta, omnē reliquā humanā carnē esse peccati? Et paulò pòst subijcit: Quisquis hoc negat, detestandus hæreticus inuenitur. Et ibi manifestè affirmat, Mariam in concupiscentia originali conceptam. inquit enim: Hinc apparet, illam concupiscentiam per quam Christus concipi uoluit, fecisse in genere humano propaginem mali. Quia Mariæ corpus, quamuis inde uenerit: tamen eam non traiecit in corpus, quod non inde concepit.

Bernhardus etiam dicit: Excepto homine Christo, uniuersos respicit, quod unus humiliter confitetur: In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

Hæc fuit ueteris ueræ et purioris Ecclesiæ senten tentia, ex Scripturæ clarißimis testimonijs extructa. Et quidem Longobardus etiam lib.3 distinct. 3. inquit: Sanè dici potest & credi, iuxta sanctorum attestationes conuenientiam, ipsam uerbi carnem prius peccato fuisse obnoxiam, sicut reliqua uirginis caro: sed spiritus sancti operatione mundatam, ita ut ab omni contagione immunis, ueniretur uerbo. Fuit igitur Longobardi adhuc tempore

ignota

ignota opinio, Mariam ſine peccato originali conceptam. Sed conſideret lector, quãdo primùm abſq; uerbo, ſpecie aliqua bonæ intentionis à Scripturæ teſtimonijs paululum diſceditur, quid tandem conſequatur. Longobardus enim arrepta occaſione ex Auguſtini uerbis, incipit ſine uerbo Dei diſputare: fieri potuiſſe, cum Maria ex Spiritu ſancto conciperet Chriſtum, quòd & ipſa ſimul tota ab omni peccato, etiam ab ipſo fomite mundata, & penitùs liberata fuerit. Sed qui Longobardum ſecuti ſunt, non contenti fuerunt illa opinione: ſed longius progreßi, cœperunt diſputare, Mariam cum primùm in peccato originali concepta fuiſſet, poſtea in utero ſanctificatam, ſine peccato natam fuiſſe. Et cum nullo Scripturæ teſtimonio hoc probari poſſet apocrypha hiſtoria natiuitatis Mariæ, quæ nunc in proteuangelio Iacobi extat, primò tanquam opinio non omnino improbanda propoſita, poſtea uerò tanquam canonica ueritas approbata fuit. Cum'que iam in duabus de Maria uirgine quæſtionibus, extra Scripturæ limites exceſſum fuiſſet, in ſcholis quidam diſputare cœperunt, Mariam Virginem etiam conceptam fuiſſe ſine peccato originali. Cuius opinionis patronus Scotus poſtea factus eſt. Nullo uerò uerbi Dei teſtimonio, hoc oſtendere potuerunt: imò ne conati quidem ſunt, ſed ratiocinabantur à poßibili, Chriſtum potuiſſe matrem ſuam in ipſa

conceptione, ab omni originalis peccati contagio præseruare: & hoc conuenire dignitati & honori matris Domini. Huic uerò opinioni, quia non tantum sine uerbo Dei, & testimonijs antiquitatis proponebatur, uerum etiam pugnabat cum manifestis Scripturæ testimonijs, multi tunc contradixerint: ut Thomas, Bonauentura, Gregorius de Arminio, &c. Paulatim tamen festum conceptionis Mariæ, in quibusdam locis institui cœpit. Sed erant tamen multi qui contradicerent: sicut testatur etiam glossa de consecratione, Distinct. 3. cap. prouocandum. Et magnis contentionibus res acta fuit, non in scholis tantum, uerumetiam pro concione, coram populo: cum una pars Scripturæ testimonijs, & antiquitatis suffragijs pugnaret: altera uerò pars, ex dignitate & excellentia prærogatiuarum, Mariæ ratiocinaretur, & probationis loco afferret reuelationes, miracula & similia. Tandem uerò anno Domini 1483. Sixtus Pontifex Romanus autoritatem suam interposuit. Sed quomdo? Num ex Scriptura quæstionem illam dijudicari uoluit? Nequaquam. Sed quia nondum sit à Romana Ecclesia, & Apostolica sede decisum, ideo utramq; opinionem liberam esse, ita ut neutra accusanda aut damnanda sit hæreseos: & tamen quam sententiam ipse magis probet, non obscurè indicat. Quia enim Romana Ecclesia tunc celebrabat festum cōceptionis Mariæ, edicit ne quis reprehendat

prehendat illam opinionē, propter quā festum institutū erat: quòd scilicet Maria sine peccato originali cōcepta esset. Iā enim antea anno Domini 1466. cōstituerat, proposita prolixa indulgentiarū nundinatione, festum de uera conceptione Mariæ uirginis, cū peculiari officio, in quo asseritur sine peccato originali cōcepta, ab omnibus fidelibus celebrandum. Et anno Domini 1439. conciliū Basiliēse, Sessione 36. definit, opinionem illam, quòd Maria nunquam subiacuerit peccato originali, sed semper immunis fuerit ab omni originali & actuali culpa, ab omnibus catholicis tenendā et amplectendā, nulliq; de cæterò liticum esse, in contrariū prædicare uel docere. Hæc recensui, ut rectius intelligatur, quid appendix Tridentini decreti uelit: ubi obiter dicit, de conceptione Mariæ uirginis obseruandas constitutiones Sixti quarti: ut scilicet primò liberum sit extra, præter, aut etiam contra uerbum Dei opinari: an beata Maria uirgo concepta fuerit sine peccato originali. Secundò: ne ex Scriptura reprehendatur opinio illa, asserēs ipsam in cōceptione et animatione, ab omni penitùs originalis peccati contagio præseruatam fuisse. Tertiò: ne quis ausit significare, sibi non per omnia probari reuelationes, miracula, & cætera quibus opinio illa præter & contra Scripturā stabilitur. Quartò: ut festum cōceptionis Mariæ, cū indulgētijs Papalibus, respectu illarū causarū, ꝓpter quas institutū est, religiosè seruetur.

uetur. Sed hæc quia ualde crassa sunt, Tridentini patres retineri quidem uolunt, sed nudare uerentur. Inuoluunt igitur generalitate quadam: quæ tamen non ita obscura est, quin animaduerti possit. Illam igitur generalitatem lectori paucis euoluam, & explicabo. Sixtus causas cur festum conceptionis Mariæ celebrandum sit, has recitat: Quia Maria est uia misericordiæ, mater gratiæ, pietatis amica, humani generis consolatrix, pro salute fidelium qui delictorum onere grauantur, sedula oratrix, & peruigil ad regem quem genuit intercedit: ideo debitum reputamus, uniuersos fideles celebrare festum de mira eius conceptione: ut exinde fiant eiusdem uirginis meritis, & interceßione diuinæ gratiæ aptiores. Et ordinamus, ut qui celebrationi interfuerint, eandem indulgentiam & remißionem peccatorum consequantur, quam consequuntur in festo corporis Christi.

Anshelmus originem festi de conceptione Mariæ, ita describit: quod Abbati cuidam in periculo naufragij, Mariam miserorum & desperatorum spem deuotè inuocanti, uir quidam à Maria missus apparuerit, qui reuelaret, si periculum illud euadere uellet, ut promitteret se diem conceptionis Mariæ, sexto idus Decembris uelle celebrare, & celebrandum prædicare. Et concludit Anshelmus: Nos ergo fratres, si portam salutis uolumus

lumus apprehendere, Dei genetricis conceptionem dignis officijs celebremus, ut ab eius filio digna mercede remuneremur. Alia legenda narrat, Mariam clerico cuidam apparuisse, & dixisse: Si conceptionis meæ festa annuatim sexto idus Decembris solenniter celebraueris, & colenda prædicaueris, mecum in regno unigeniti mei laureatus eris. Et ratio ibi redditur, quare Mariæ & Christi, non uerò aliorum etiam sanctorum, conceptiones celebrentur. Dignè enim hanc dominationem super cæteros sanctos illa debet habere, per quam omnes sancti sanctificantur & beatificantur. Dicitur enim Christus, Sanctus sanctorum: & hæc, Sancta sanctorum. Celebremus igitur dignis officijs eius conceptionem: ut ipsius meritis & precibus, à secularibus curis, & à cunctis uitijs mereamur eripi, & ad gaudia paradisi perduci. Subiunguntur etiam in legenda, uaria miracula: quibus ipsa Maria peculiaribus apparitionibus approbârit illam sententiam, quòd sine omni penitùs originali peccato concepta fuerit: & quòd per multa prodigia punierit illos, qui excepto uno homine Iesu Christo, uniuersalem Scripturæ definitionẽ sequantur: In peccatis concepit me mater mea.

Hæc omnia, & his similia, complectitur appendix decreti Tridentini, quòd iubet obseruare constitutiones Sixti quarti. Et arbitror, quosdam inter ipsos pudore retractos, noluisse ut nominatim

&

& expreßè talia recenserentur. Quia tamen nihilominus retinenda & stabilienda fuerunt, uisum fuit illa generalitate quadam inuoluere: quam lectori iudicaui paucis explicandam esse.

Si quis uerò scire cupit, quæ sit Tridentini concilij de conceptione Mariæ sententia: uideri sanè poßet, quia mentio fit constitutionum Sixti, quòd disputationem illam relinquat sub libera opinandi licentia: sed uerba diuersum omnino ostendunt. Cum enim dixißent, Adamum transfudisse peccatum in omne genus humanum: mox adijciunt appendicem: Declarat tamen hæc ipsa Synodus, non esse suæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam uirginem Mariam. Quibus autem documentis ostendunt, ab expreßis generalibus Scripturæ sententijs de peccato originali, Mariam uirginem esse excipiendam? Num sacra Scriptura ita docet? Non docet. Num forsan fit mentio apud ueteres, huiusmodi alicuius traditionis, quasi ab Apostolis acceptæ? Non fit. Num forsan uetus Ecclesia ita sensit? Num Patres ita docuerunt? Neque hoc ostendi potest. Sed allegantur reuelationes, finguntur miracula. Suprà autem ostendimus, quomodo Augustinus contra Petilianum ex Scriptura probet: In rebus fidei, post constitutum Scripturæ canonem, nec reuelationibus, nec miraculis, præter aut contra Scripturam credendum esse.

multa

multa enim talia fingi ab hominibus. & si non fingantur, Scripturam tamen præmonere, ne illis contra uerbum credamus. Deuteronomij decimotertio, Matth. 24. 2. Thessal. 2. Nec Scripturam igitur, nec traditiones curant Pontificij, quando uolunt nouos fidei articulos condere: sed solum fundamentum est quod Persius inquit:

Quod uolumus sanctum est.

Vel sicut Canonistæ loquuntur: uoluntas Papæ est ipsi pro lege, in his quæ uult.

Nihil autem hac disputatione detractum uolo dignitati beatæ Mariæ uirginis. Amplector enim summa animi reuerentia, quod ipsa canit: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia magna mihi fecit qui potens est. Sentio autem ita rectè beatam prædicari Mariam uirginem, si ea ipsi tribuantur, quæ & Scripturæ consentanea sunt, & inde probari possunt, ut sanctum sit nomen Domini. Nec ulla alia celebratio ipsi grata esse potest.

DE

DE OPERIBVS INFIDELIVM, *seu non renatorum.*

SEXTAE SESSIONIS TRIdentini concilij capitulum, de Imbecillitate naturæ & legis, ad iustificandos homines.

PRimùm declarat sancta Synodus, ad iustificationis doctrinam probè & syncerè intelligendam, oportere ut unusquisque agnoscat & fateatur: quòd cum omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiam perdidissent, facti, immundi, & (ut Apostolus inquit) naturà filij iræ (quemadmodum in Decreto de peccato originali exposuit) usqueadeò serui erant peccati, & sub potestate diaboli ac mortis, ut non modò gentes per uim naturæ, seu ne Iudæi quidem, per ipsam etiam literam legis Moysi, inde libera-

liberari aut surgere possent: tametsi in eis liberũ arbitriũ minimè extinctũ esset, uiribus licet attenuatum & inclinatum.

CANON I.

Si quis dixerit, hominem suis operibus, quæ uel per humanæ naturæ uires, uel per legis doctrinam fiant, absq; diuina per Christũ Iesum gratia posse iustificari coram Deo, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia quæ ante iustificationem fiunt, quacũq; ratione facta sint, uerè esse peccata, uel odium Dei mereri; aut quanto uehementius quis nititur se disponere ad gratiã, tanto eum grauius peccare: anathema sit.

EXAMEN.

Dixi aliquoties, Andradij scriptionem quam in Concilio, iussu Patrum instituit, ad hoc prodesse, ut decreta Concilij rectius intelligere, & penitius introspicere poßimus, Conclusiones enim sal-

tem, seu (ut uocant) nudas decisiones, Decreta nobis proponunt: Andradij uerò beneficio, iam incipimus in singulis fermè decretis, arcana quædam cognoscere: quæ scilicet fuerint in Concilio disputata & deliberata, quo artificio decreta, condita, & quo sensu Patres uoluerint illa accipi. Cuius ualde luculentum exemplum, hic locus nobis præbebit. Neq; enim facilè quis diuinaret, quid sibi uellent duo illa contraria decreta:

1. *Omnes homines propter peccatum originale, usqueadeò esse seruos peccati, & sub potestate diaboli ac mortis, ut non modò gentes per uim naturæ, sed nec Iudæi quidem, per ipsam etiam literam legis Moysi, inde liberari ac surgere possent.*

2. *Quòd iubent anathema esse, si quis dixerit, opera quæ ante iustificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, uerè esse peccata. Sed hæc mysteria, Andradij reuelationes nobis pandent. Eius igitur explicationem, remoto grandiloquentiæ ipsius strepitu, simpliciter recitabo.*

ANDRADII SENTENTIA, de operibus infidelium.

1. *Narrat Canonem 7. conditum propter illos qui naturæ deprauationem ita amplificant, ut dictitent, nihil ab ea, quamdiu iusticiæ expers fuerit,*

fuerit, emanare, peccati turpitudine & culpa non contaminatum: nisi prius iusticia fuerit informata, & per spiritum renouata. Sententia igitur illius canonis, iuxta Andradij declarationem, hæc est: ab Impijs in quibus nec persona Deo est reconciliata, nec naturæ renouatio per spiritum inchoata, imò qui iusticiæ de qua Paulus disputat, expertes sunt, multa opera emanare, quæ omni peccati turpitudine & culpa careant. Recito enim Andradij uerba, qui addit: Si quid in huiusmodi operibus desideretur, non tam iusticiæ, quàm diuinæ cognitionis defectui adscribendum esse.

2. Quia non potest negare, Augustinum & Prosperum ex Scripturæ sententia longè aliter quàm Scholasticos doctores, de hac quæstione disputare: dicit, ab Ecclesia & Concilijs nondum esse definitum, quo genere infidelium opera censenda sint: ideo cuiq; liberum esse opinari. Illam uerò opinandi libertatem, Lector ita intelligat. Scholastici disputant, hominem non renatum, sine fide & Spiritu sancto, ex puris naturalibus posse præcepta Dei implere, quo ad substantiam actus: & infidelem, qui hoc modo facit opera præceptorũ, nõ peccare: hominẽ etiã existẽtẽ in peccato mortali, posse ex puris naturalib. uitare, et cauere quoduis peccatũ mortale, ne de nouo illud cõmittat: & infidelẽ hoc modo, faciẽdo qđ in se est, remouẽdo

 scilicet

ſcilicet obicem peccati mortalis,& eliciendo bonum actum ex libero arbitrio,mereri de cõgruo, ut Deus ipſi det gratiã. Quòd ſi quis quærat,quid Tridentinum concilium de his Scholaſticorũ opinionibus ſentiat,non facilè hoc in decretis deprehendere poterit: & poſſet ſanè aliquis exiſtimare, propter improbandas illas opiniones, poſita eſſe hæc uerba in Decreto: homines uſqueadeò eſſe ſeruos peccati, ut gentes per uim naturæ inde liberari ac ſurgere non poſſent. Sed Andradius, iuſſu Concilij in ipſo Concilio ſcribens, dicit liberum eſſe in hac diſputatione cuiq; opinari. Et quidem inter liberas illas opiniones,recitat etiã hanc: Infidelium uirtutes licet non ſint perfectæ, & æternis præmijs dignæ,poſſe tamen aliquando humanas uires,generalibus tantum auxilijs fultas & ſuſtentatas, omnem peccati turpitudinem uitare.

Auguſtinus certè de Pelagianis dicit: Sunt quidem ita præſumentes de libero arbitrio, ut ad nõ peccandum nec adiuuandos nos diuinitus opinentur, ſemel ipſi naturæ conceſſo libero uoluntatis arbitrio. Et ſemper opponit illam Pauli ſententiã, 2.Cor.13. Oramus Deum ut nihil mali faciatis.

De peccatorum meritis lib.2.cap.5.inquit: Repellamus ab auribus & mentibus noſtris, eos qui dicunt, accepto ſemel liberæ uoluntatis arbitrio, nec orare nos debere, ut Deus nos adiuuet ne peccemus. Sed ut uideo, quæ olim fuerunt Pelagiana.

iam

iam in Tridentino concilio facta sunt liberæ opinionis.

III. *Andradius narrat, sapientißimis uiris hãc sententiam maximè probari: infidelibus non generali tantum influentia, sed peculiaribus diuini auxilij subsidijs opus esse, ut opera faciant, omnis culpæ uacua.* Et quis non hoc ut sanè dictum acciperet? sed sicut ipse Andradius se explicat, intelligit peculiaria subsidia, non gratiam regenerationis & renouationis per Spiritum sanctũ, sed motus seu impetus peculiares in non renatis, quos uulgò uocamus heroicos: quales fuerunt in excellentibus Ethnicis. Et illis subsidijs affirmat, *infideles qui spiritu regenerationis & renouationis destituti sunt, posse opera efficere quæ omni turpitudine careant, omnis culpæ sint uacua, & nulla culpa contaminata.* Et ut *forsan infidelis actiones illas in Deum quem ignorat, referre non poßit: in maximam tamen Dei gloriam illas cedere, quæ nulla sunt turpitudine contaminatæ.*

Addit uerò: *Etiamsi desint peculiaria illa subsidia, non tamen arbitramur, omnes illorum actiones consultò & cum deliberatione susceptas, peccata esse. Et ut aliquando sint peccata, non tamen ideo hoc esse, quòd ab impio & infideli animo proficiscantur: sed tantum ideo, quia non referantur ad uerum finem, ut Deo seruiant.*

IIII. *In libello contra Iesuitas, notauerã quæ-*

dam Iustini, Clementis & Epiphanij ualde incommodè de hac quæstione dicta, quæ cum Scriptura manifestißimè pugnant. Vt quòd Iustinus disputat, Socratem & Heraclitum, quia secundum rectam rationem uixerint, fuisse Christianos: Clemens dicit, philosophiam per se iustificasse Græcos: Epiphanius dicit, sine lege Mosaica & Euangelica, sola lege naturæ, multos fuisse iustificatos & saluatos. In illis dictis Andradius non quærit mitigationem, quæ sit analoga fidei: sed sicut sonant, suscipit illa defendenda. nihil enim tam absurdum est, & impium, quod non speret sua se grandiloquentia posse defendere. Initiò autem quasi œstro percitus debacchatur, inferri cœlitibus bellũ, cœlestia iura perfringi, &c. si non quæcunq; & quomodocunq; dicta patrum, etiam contra manifestißimas Scripturæ sententias amplectantur. Sed quæso te mi lector, patienter ausculta, quæ portenta Andradio, inter has debacchatiões exciderint. Videbis enim prophanas & contumeliosas Thammeri opiniones, de fide, & de salute Philosophica sine uerbo Dei, & sine Spiritu sancto, quorũ ipsos hactenus in Germania Pontificios puduit, iam nõ tantum in ipso concilij Tridentini sinu clanculum foueri, sed publicè omnibus amplexandas & exosculandas proponi.

Et huius quidem generis multa legi disputata, cùm apud ueteres, tum apud recentiores. Sed uerè pos-

rè possum lectori confirmare, apud neminem me legisse quæ tam impudenter sint prophana, tam contumeliosa in uerbum Dei, & tam blasphema in incomprehensibilia iudicia Dei, quàm hi Cerberei sunt Andradij latratus. Cur enim non rem suo nomine appellem? Agnoscet autem hinc lector fucum tantum esse, quòd iactitant Pontificij, se pro Apostolicis traditionibus pugnare. Idem enim ipsis est, quamcunq; quis religionem amplectatur, siue sit philosophica, siue forsan Turcica: modò ipsis status regni sui saluus maneat. Illis enim qui uerbo Dei prorsus caruerunt, salutem liberaliter promittunt. In hanc autem sententiam scribit Andradius, idq; in ipso concilio Tridentino: Nullum, inquit, dubium est, fidem necessariam esse ad iusticiam & uitam æternam. Iustus enim ex fide uiuit. Illa uerò fides, & uera Dei cognitio ad iusticiam & salutem æternam, non ex sacris tantum literis, diuinisq; oraculis: sed ex rebus etiam ijs quæ sensibus subijciuntur, haberi potest.

Et ita interpretatur primum caput ad Romanos. Et mox suo more addit exclamationem: Philosophi qui ab inani deorũ multitudine abhorruerunt, unicum uerò Deum quem totis uiribus inquisiuerunt, mente complexi, & religiosè uenerati sunt, illi perpetuò placere studentes: illos tu Kemnici, illa fide, Deiq; cognitiõe destitutos dices,

per quam scilicet impius iustificatur, & ex qua iustus uiuit? Summa autem est, quòd probare contendit, non posse Deum uel ab iusticia, uel à crudelitate defendi: si non arbitremur ad salutem satis fuisse illam Dei noticiam, quæ & naturaliter hominum mentibus insita est, & consideratione creaturarum acquiri potuit. Quid autem, quæso, Andradio significat, quod Paulus dicit: Quisquis inuocauerit nomen Domini, saluus erit? Quomodo autem inuocabunt sine fide? fides uerò ex auditu, auditus per uerbum Dei, Romanorum decimo: Ideo certè Deus, ab initio mundi, dato certo uerbo, se & uoluntatem suam generi humano patefecit. Illud enim solum est ordinarium Dei organon, per quod Spiritus sanctus operatur & accendit fidem, quæ ad salutem est necessaria. Sed siste paulisper lector: nondum enim habes totum mysterium iniquitatis, quod in priuatis concilij Tridentini congreßibus, de hac disputatione agitatum fuisse, ex Andradio discimus. Sentit enim Andradius uim huius obiectionis: Non sufficere ad salutem, generalem & confusam illam noticiam, qualis fuit in Ethnicis: quia cognitio & fides redemptionis per Christum, omnibus seculis ad salutem necessaria fuit.

Sed arrige aures, quomodo Andradius in concilio Tridentino hanc obiectionem soluere didicerit. Ita enim inquit: In ipsa diuina prouidentia, qua guber-

gubernantur res creatæ, implicatè & absconditè continetur humani generis per Christum redemptio. Philosophi igitur qui generalem illam Dei *prouidentiam perspectam habebant, simul sanè intelligebant, nihil* Deum *prætermissurum, ut homines sempiterna felicitate perfruerentur. Atq; ita non prorsus ignorasse Christum* Iesum *crucifixum dicendi sunt, etsi rationem quam* De*us esset initurus humanæ salutis curandæ, compertam minimè habuerint.* Hæc *uerè sunt non humana, sed diabolica ludibria fidei iustificantis, & uerbi diuinitùs patefacti. Quàm modestè, et quàm piè* Augustinus *loquitur, quando incidit in quæstionem prædestinationis de iudicijs* Dei, *de correptione & gratia cap.8.*

Si à me quæratur, ignorare me respondeo: Nõ *enim arroganter, sed agnoscens modulum meum, audio dicentem* Apostolum: O *homo, tu quis es qui respondeas* Deo? & : O *altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ* Dei: *quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles uiæ eius. Quantum igitur nobis iudicia sua manifestare dignatur, gratias agamus: quantum uerò abscondere, non aduersus eius consilium murmuremus, etc.*

Lib.3.Hypognost.*cur hoc illi operetur, illi nõ operetur, metuentem me & trementem iudicia eius inscrutabilia & incomprehensibilia, nolo interroges. Quia quod lego, credo: non autem di-*

ſcutio. Quis enim eſt homo qui reſpondeat Deo? & cætera.

Andradius uerò diſputans de philoſophis, quibus Deus *uerbum ſuum non patefecit, inquit:* Neq; *enim duritas atq; immanitas tetrior ulla eſſe poteſt, quàm ſempiternis cruciatibus mancipare homines, propter illius fidei inopiam quam conſequi nulla ratione poterant.* Et *poſtea de fide philoſophica:* Cum *aliam agnitionem natura non potuerunt habere, impoßibilia in obligationem cadere, ferus ſolum, teter, humanitatiq; hoſtis quiſpiam poterit exiſtimare.* Deum *immortalem, quàm plena hæc ſunt horrendæ blaſphemiæ, contra tremenda & incomprehenſibilia iudicia* Dei? Et *hæc in medio concilio* Tridenti *ſcripſit* Andradius, *quæ conuenientius in Turcica barbarie diſputarentur.* Et *quid eſt, ſi hoc non eſt uerbum* Dei *proculcare, fidem iuſtificãtem ludificare, & iudicia* Dei *blaſphemare?* Quid *ergo miramur,* Pontificios Scripturæ *tam parum tribuere: cum nõ uereamur & fidem &* Eccleſiam *fingere, quæ prorſus nullum habeat uerbum* Dei *uel ſcriptum, uel patefactum?* Olim Appelles Marcionita, *apud* Euſebium *libro quinto, capite decimotertio dicebat,* Quemq; *in eo quod crederet relinquẽdum eſſe. ſaluandos enim omnes, modò in crucifixũ credant, & in bonis operibus inueniantur.* Rhetorius *poſtea apud* Philaſtrium *docebat, omnes religiones*

giones, modò haberent intentionem & conatum colendi Deum, rectè ambulare. Nunc uerò (ô flagitiosam postremi seculi labem) Tridenti in medio concilio Andradius, Philosophis qui nec sacras literas, nec diuina oracula habuerunt, tribuit ueram fidem, iusticiam fidei, salutem æternam. Fabricet ergo nouam Ecclesiam, aliud coelum, & peculiarem beatitudinem, ubi membra, ciues & comparticipes sint, quicunque ignari fuerunt uerbi Dei, si tantum iuxta rationem uixerunt. Eradatur itaque, & conculcetur sententia Pauli, 1. Corinth. 1. Cum in Dei sapientia, mundus per sapientiam non cognosceret Deum, placuit Deo, per stultam prædicationem saluos facere credentes. Frustra ergo clamitat Isaias, ad legem & ad testimonium: Si dixerint uobis iuxta uerbum, hoc non erit eis matutina lux. Nec constabit, quod Christus dicit Iohann. decimoseptimo, Sanctifica eos in ueritate: sermo tuus ueritas est. Illam uerò sententiam, quam Andradius in concilio Tridentino publicè profiteri non ueretur, Augustinus disertè refutat & damnat, ut Pelagianam: saluatos scilicet fuisse aliquos, sine agnitione & fide Euangelij, sola lege naturæ. De Natura & gratia capite secundo: De peccato Originali libro 2. capite 26. Ad Bonifacium libro primo, capite 21. Et contra Iulianum libro quarto, capite 3. ita alloquitur Pelagianos:

An

An fortè Fabricijs, Regulis, Fabijs, Scipionibus, Camillis, cæterisq; talibus prouisuri estis aliquem locum inter damnationem regnumq; cœlorũ: ubi non sint in miseria, sed in beatitudine sempiterna, qui Deo non placuerunt, cui sine fide impoßibile est placere quam nec in operibus, nec in cordibus habuerunt. Non opinor perditionem uestram, ad istam posse impudentiam prosilire, &c. Sed quid dices bone lector? quòd Augustinus ne hæreticos quidem ausuros arbitratus est, illud liberè iam nõ tantum disputatur, sed publicè scribitur et editur, idq; non in Philosophica aliqua palæstra, sed in sacrosancta, si dîs placet, & œcumenica Tridentina synodo. Sleidanus scribit, anno 1552. Franciscanum quendam, Tridenti feruente concilio, pro concione publicè, cum 2. caput ad Romanos explicaret, docuisse, eos qui Christi cognitionem non habuissent, si modò honeste uixissent, salutem esse consecutos. Et ille quidem tunc docere desijt, quasi Patribus dogma illud non probaretur. Sed iam Andradius publico scripto, quod in ipso concilio composuit, sententiam illam probat & defendit. Et ego sanè æquius iam fero, quòd tumida Andradij acerbitate tam contumeliosè proscindar & flageller: cum hoc modo prodantur talia concilij mysteria, ex quibus lectores euidentius, quàm ex scriptis decretis intelligere possunt, quæ opiniones in intimis concilij penetralibus, de religio-

ne agitatæ fuerint: qualem doctrinæ reformationem quæsiuerint, & quàm insidiosè plurima in decretis suis posuerint & occultârint. Non facilè quis animaduerteret, prophanam illam opinionem in decretis istis latére: et ut maximè quis tale quid suspicaretur, multi clamitarent, inuidiæ conciliandæ gratia, decretis hoc affingi. Sed habemus iam aduocatum & interpretem concilij Andradium, explicantem primum capitulum sextæ Sessionis, quomodo homo suis operibus quæ per humanæ naturæ uires fiunt, iustificari non possit. Quod enim ex Clemente notaueram, quosdam philosophia iustificatos: hoc Andradius ita explicat: ipsam quidem philosophiam nunquam habuisse uim ad iustificandum, sed ad iusticiam comparandam fuisse olim Græcis necessariam. Diuinum enim numen, philosophiæ ministerio usum fuisse, ut homines excellentissimæ illi disciplinæ deditos, clarissimis iusticiæ ornamentis illustraret. Intelligit autem non Ethnicam iusticiam, sed Christianã, quæ ad uitam æternam perducit.

Quid item 7. Canon de eo qui nititur se disponere ad gratiam, uerbis obscurioribus uelit, Andradius apertè explicat, declarans illud Clementis, quòd Philosophia sit pædagogia ad Christum. hæc enim sunt eius uerba: Philosophiæ meditatio, quia mentem Dei cognitione illustrat, pietate informat, uirtutumq; institutis & amore exornat, ad Euan-

ad Euangelium *quodammodo uiam munit. Animus enim qui ex philosophia(de illa enim Andradius loquitur)uera* Dei *cognitione, uirtutumq; luminibus, est illustratus, atq; in diuinarum rerum contemplatione satis uersatus, facilius quidem ad reliqua fidei mysteria adduceretur, &c.* Et *philosophiæ sanè, si intra suos terminos se contineat, suus, & quidem honestus in uita humana locus tribuendus est: sed nullo modo est commiscenda cum doctrina* Ecclesiæ, *in ijs quæ sunt spiritus.* Paulus *enim dicit* 1.Cor.1.Græcis *doctrinam* Euangelij *esse stultitiam. et capite* 2. Homo ψυχικὸς *non capit ea quæ sunt spiritus. stulticia enim sunt illi, & non potest agnoscere.*2.Cor.10. *dicit, omnem intellectum captiuandum esse in obsequium* Christi: *quia* φρόνημα *carnis, inimicitia est aduersus* Deū.Ro.8.Et ideo Col.2.*uocat* συλαγωγίαν: *quando etiam uera philosophia extra suos terminos, possessionem doctrinæ* Ecclesiæ *inuadit.* Et *de ueris philosophis dicit* Tertullianus, *philosophos esse patriarchas hæreticorū, qui* Ecclesiæ *puritatem doctrina sua commacularunt.*

SCRIPTVRAE SENTENTIAE DE operibus infidelium.

Sed redeamus ad disputationem de operibus infidelium. De*sinet autem iam lector mirari, quòd* Pontificij *renatorū operibus, perfectionem & meritum uitæ æternæ ex condigno tribuant, quodq;*

de pec-

de peccatis fidelium tam leuiter sentiant. Nam & *infidelium opera, docent posse omnis culpæ esse uacua: non solum ut non peccent, sed ut per illa sal uentur ethnici.* Vt *autem doctrina hæc de operibus infideliũ rectè explicari poßit, accuratè distinguenda sunt ea quæ sunt opera creationis* Deî *in homine adhuc reliqua, ab illis quæ per peccatum ingressa sunt: sicut monet* Augustinus *contra Iulianum lib. 4. cap. 3.*

Primò *igitur quæ sunt opera* Dei *reliqua in homine, discernenda sunt à per se uitiosis.* Augustinus *ita dicit:* Anima & *corpus, & quæcunq; bona animæ & corporis naturaliter insita, etiam in peccatoribus, dona* Dei *sunt: quoniam* Deus, *non ipsi ista fecerunt.* Ita *noticia numerorum, noticia legis naturæ, & omnis ueræ noticiæ, in homine sunt per se, & suo ordine res bonæ: artes etiam & leges ueræ, inde extructæ, sunt res bonæ.* Ita *alij affectus in homine, sunt lege* Dei *prohibiti: alij lege* Dei *præcepti.*

Secundò, huic distinctioni addendum est quod Augustinus *inquit* De *natura & gratia, capite tertio:* Omnia *bona quæ natura habet, in formatione, uita, sensibus, mente, &c. à summo* Deo *creatore et artifice suo habet.* Vitiũ *uerò* q; *ista naturalia bona cõtenebrat et infirmat, ut illuminatiõe et curatiõe opus habeat, ex originali peccato cõtractũ est.* Naturalia *igitur bona,* q̃ *adhuc in homine*

reliqua

reliqua ſunt, uariè & horribiliter per peccatum uitiata, læſa & contaminata ſunt. Spoliati enim ſumus donis naturæ integræ: & inſuper triſtis ſauciatio & prauitas, contaminauit etiam illa quæ per ſe in natura bona ſunt. Et propterea Scriptura non tantum figmentum cordis dicit malum eſſe, ſed Ieremias pronunciat ipſum cor eſſe prauū.

Vocatur mens carnis, Coloſſ. 2. Mens polluta, Tit. 1. Vanitas mentis, obſurdatio cordis, obſcuratio mentis, Eph. 4. Sapientia terrena, ψυχική, dæmoniaca, Iacob. 3. Ideo etiam Paulus dicit 1. Corin. 15. Caro & ſanguis regnum Dei poßidere nō poſſunt. Et propterea uocatur renouatio mentis, Romanor. 12. Imò renouatio totius hominis, Coloß. 3. 2. Corint. 4. &c. Et tamen manet diſcrimen inter ipſam naturam, & inter uitium quo per peccatum deprauata eſt natura. Nam quæ per ſe uitioſa ſunt, in renouatione mortificanda & extinguenda ſunt. Ipſa uerò natura per gratiam non extinguitur aut aboletur, ſed illuminatur, ſanatur, purificatur & reparatur.

Tertia quæſtio eſt de ipſis actionibus non renatorum. Et hoc diſcrimen manifeſtū eſt. Quædā actiones ſunt genere ſuo uitioſæ, & lege Dei prohibitæ. Quædam ſuo genere non ſunt uitioſæ: ut inuentiones & tractationes artium, conſtitutiones honeſtarum legum, uirtutes politicæ, ethicæ, œconomicæ, &c. Nam etiam non renatos ali-

quo

quo modo posse externã disciplinã præstare, et externa flagitia pugnantia cum externa disciplina cauere, in loco de Libero arbitrio ostẽdemus. De illis igitur actionibus quæ suo genere honestæ & bonæ sunt, est quæstio. Et magnam habent uirtutes illæ, etiam in ethnicis speciem: sicut Aristoteles dicit, nec hesperum, nec luciferum formosiorẽ esse iusticia. Certum est etiam, Deum uelle coerceri externa disciplinà omnes homines, etiam non renatos: & propter disciplinæ conseruationem, Deus Magistratus præfecit generi humano: uult legibus homines regi, uult supplicijs puniri uiolatores disciplinæ. Et quia imperia nec constitui, nec non seruari possunt, sine excellentibus politicis uirtutibus: Deus propter imperia reprimit tyrannidem diaboli, miscentis omnia libidinibus & sceleribus: & excitat peculiares heroicos motus & impetus, in quibusdam etiam non renatis, ad excellentes politicas uirtutes. Quomodocunq; autem illa actio Dei in non renatis appelletur, non pugno: modò id quod certum & necessarium est, retineatur: ut scilicet distinguatur à gratia iustificationis, regenerationis, renouationis, sanctificationis in credentibus per Spiritum sanctum. Ita Augustinus epist. 130. Polemonis continentiã disputat esse donum Dei. Et contra Iulianum lib. 4. cap. 3. inquit: Quanto tolerabilius, illas quas dicis in impijs esse uirtutes, diuino muneri potius, quàm eo-

rum tribueris tantummodo uoluntati, licet ipsi hoc nesciant. Et de Ciuitate Dei libro 5. disputat Romanos *per uiam uirtutis contendisse ad gloriam, honorem & imperium.* Et dicit capite 15. *Si Deus neq; hanc eis terrenam gloriam excellentissimi imperij concederet, non redderetur merces bonis artibus eorum, id est uirtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur. De talibus enim, qui propter hoc boni aliquid facere uidentur, ut glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait: Amen dico uobis, receperunt mercedem suam.*

Actiones igitur uirtutum in non renatis, suo genere & per se non sunt uitiosæ: hoc est, ipsa materia seu substantia actionum non est mala: aut quibuscunque alijs uerbis hoc exprimatur. Heroicos etiam illos motus excellentium uirtutum in ethnicis, à Deo excitari, Augustinus sentit: quibus etiā utatur ad constitutionem imperiorum, & ad conseruandam seculi creaturam.

Sed iam 4. quæ principalis est quæstio restat. Ex his enim quæ diximus, uidetur consequi, uirtutes illas in non renatis non esse peccata, sed bona opera. Sed facilis est declaratio, ex ijs quæ suprà dicta sunt. Quæ natura adhuc reliqua habet ex prima creatione, in formatione, uita, sensibus, mente, &c. per se sunt bona: sed per peccatum sunt sauciata, uitiata & contaminata. Ita Augustinus

gustinus eruditè respondet, ad bonum opus requiri, non tantum ut aliquid fiat quod suo genere bonum sit: sed præcipuè ut bene fiat. Possunt enim, inquit, aliqua bona fieri non bene facientibus, à quibus fiunt. Vt bonum est, subuenire periclitanti: sed ille qui hoc facit, si amando gloriam hominum magis quàm Dei facit, non bene bonum facit: quia non bonus facit, quod non bona uoluntate facit. Et ex hoc fundamento, quæstio illa de operibus non renatorum clarißimè explicari potest, si eam ex sententijs uerbi Dei dijudicare uolumus. Duobus enim modis infidelium uirtutes erunt non bona opera, sed peccata coram iudicio Dei.

Primùm, ratione finis. Eleganter enim dictũ est ab Augustino, Non officijs, sed finibus à uitijs discernendas esse uirtutes: item non actibus, sed finibus pensari officia, Et addit: Cum itaque facit homo aliquid, ubi peccare non uidetur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur. Veræ autem uirtutes Deo seruiunt in hominibus, à quo donantur hominibus. Quicquid igitur boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere, uera sapientia præcipit: & si officio uideatur bonum, ipso non recto fine peccatum est. Probat autem ethnicos uirtutes suas nõ retulisse in Deũ, sed uel ad uoluptatẽ, uel ad auariciã, uel ad ambitionẽ. Iniu-

ſtum autem & ſacrilegum eſt, uirtutes debere uitijs, ut ſunt uoluptas, auaricia, ambitio, ſeruire.

Secundò, Infidelium opera non inter uerè bona opera, ſed inter peccata recenſenda eſſe, inde probatur. Verè enim bona opera debent ſeruire Deo, non in uetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus, quando is legem ſcribit in corda credentium. Opera igitur quæ uetus homo qui ſpiritu ſanctificationis non eſt renouatus, facit, non ſunt uerè bona opera. Neq; enim fructus bonus eſt, qui de caritatis radice nõ ſurgit: ſicut copioſè illud diſputat Auguſtinus in libro de Spiritu et litera. Vbi concedit quidẽ, gentes naturaliter aliqua legis uel facere, uel ſapere: ſed inter uerè bona opera numeranda eſſe, cõſtanter negat. Cõditiones enim boni operis, à Paulo deſcribuntur: caritas ex corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta. 1. Tim. 1. Caritas autem eſt fructus ſpiritus, Gal. 5. Fide purificantur corda. Act. 15 Sanguis Chriſti emundat conſcientiam. Heb. 9. Item Epheſ. 4. Dei factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu, ad bona opera quæ præparauit, ut in illis ambulemus: 1. Pet. 2. Offerentes hoſtias ſpirituales, acceptabiles Deo, per Ieſum Chriſtum: Rom. 12. Reformemini renouatione mentis, ut probetis, quæ ſit uoluntas Dei bona, beneplacens & perfecta. Hæ uerò conditiones cum in non renatis non ſint, uirtutes illorum nullo modo poſſunt inter bona opera numerari. Augu-

ſtinus

ſtinus uerò longius adhuc progreditur, & contendit, impiorum uirtutes non tantum non eſſe uerè bona opera, ſed probat numerandas eſſe inter peccata: idq́; ex his fundamentis: Mala arbor non poteſt facere niſi fructus malos: id eſt, ſola peccata. Hæc ſunt Auguſtini uerba. Item: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quam ſententiam oſtendit Auguſtinus, non de cibis tantum loqui, ſed eſſe generalem. Item: Sine fide impoßibile eſt Deo placere. Matth. 12. Aut facite arborem bonam, & fructus bonos: aut facite arborem malam, & fructũ eius malum. Priuſquam autem inſeramur Chriſto, ſumus oleaſtri, hoc eſt malæ arbores. Rom. 11. Et in prophetis Deus ubiq; etiam ſpecioſißima opera reijcit, quæ fiunt à perſona non reconciliata, ex corde impio, quod eſt ſine timore Dei, ſine fide & dilectione Dei. Iſaiæ 1. Incenſum, abominatio eſt mihi: ſolēnitates ueſtras odiuit anima mea. Cap. 66. Qui immolat bouem, quaſi qui interficiat uirum. Prouerb. 15. Sacrificium impiorum, abominatio. Et hæc dicuntur de operibus ſacrificiorum à Deo inſtitutis, quando uel fine non recto, uel ex corde impio fiebant. Omnium autem non renatorum corda, ſine Spiritu ſancto, ſunt ſine timore Dei, ſine fiducia erga Deum, & ſine dilectione Dei. Igitur ſunt impia. Origenes explicãs illam Pauli ſententiam: Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt: dicit hæreticorum opera uerti in

peccata, eo quòd illorum fides non sit uera. Et citat illud Psalmi: *Fiat oratio eius in peccatum.* Huc pertinet etiam quod Paulus inquit Tit. 1. *Omnia munda mundis: coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed coinquinata est ipsorum mens & conscientia.* Et Ioan. 16. *Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quòd non credunt in me.* Hæ Scripturæ sententiæ nec obscuræ, nec ambiguæ sunt: quæ ostendunt, infidelium opera, quantumuis speciosa, coram iudicio Dei peccata censeri: non tantum propter aberrationem in causa finali, sed potißimùm propter causam efficientem & formalem. Quòd uerò clarißimas illas Scripturæ sententias, in iudicando non libenter sequimur, inde fit: quia cum pharisaico rationis nostræ iudicio non consentiunt. Et sicut Augustinus inquit, epistola 99. *Quadam indole animi delectant illæ ethnicorum uirtutes, ut non libenter illas damnemus.* Sed profectò quid coram iudicio Dei sit peccatum, nō aliunde, nisi ex ipsius uerbo discendum est. Nec leue est flagitium, docere, infidelium opera esse omnis culpæ uacua, aut nulla culpa contaminata. Quod enim nulla culpa contaminatum est, non potest non Deo placere. Et Augustinus Iuliano inquit: *Introducis hominū genus, quod placere Deo poßit, sine fide Christi, lege naturæ. Hoc est unde uos maximè Christiana detestatur Ecclesia.* Hæc Augustini uerba lector diligen-

diligenter expendat. agnoſcet enim inde, quàm ſit deteſtabilis illa opinio, quam Andradius in ipſo Concilio defendere non ueretur.

ARGVMENTA ADVERSARIA.

Ex his fundamentis & res ipſa intelligi, & obiectiones rectè explicari poſſunt. Actiones per ſe & ſuo genere non ſunt uitioſæ aut malæ. Quomodo igitur fiunt peccata? Reſpondeo. Sicut cordis ſubſtantia, quatenus eſt Dei creatura, bona eſt: ſed propter uitium peccati, prauũ uocatur, Ierem. 17. ita actiones quæ ſuo genere non ſunt uitioſæ, in impijs polluuntur & contaminantur, quia fiũt à perſona nec reconciliata, nec renouata, ſed uitioſa & rea. Et Deus iudicat non iuxta externũ opus, ſed cor reſpicit. Officia etiã nõ actib. ſed finibus penſantur. Hæc doctrina retinenda eſt, ut cognoſcamus, quanta ſit humanæ naturæ per peccatũ deprauatio: quæ opera etiam per ſe bona contaminat, & in peccatum uertit in non renatis. Ita Auguſt. obijcit Iulianus: Si gentilis nudũ operuerit: nunquid, quia non eſt ex fide peccatũ eſt. Reſpondet Auguſt. Prorſus in quantũ nõ eſt ex fide, peccatum eſt: non quia factum per ſeipſum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt: ſed de tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum. Item: Quod ſi ipſa miſericordia ꝑ ſeipſam naturali compaſſione opꝰ eſt bonũ, etiam iſto bono malè utitur, qui infideliter utitur:

& hoc bonum malè facit, qui infideliter facit: qui autem malè facit, aliquid profectò peccat. Ipsorum igitur sunt peccata, quibus & bona malè faciunt: quia ea non fideli, sed infideli, hoc est stulta & noxia faciunt uoluntate: qualis uoluntas, nullo Christiano dubitante, arbor est mala: quæ facere non potest nisi fructus malos, id est sola peccata. Omne enim, uelis nolis, quod non est ex fide, peccatum est. Hæc Augustinus.

Altera obiectio est: *Si excellentes uirtutes in Ethnicis, sunt peculiaria dona & opera Dei: ergo non sunt peccata.*

Respondet Augustinus: *Quatenus sunt bona, à Deo sunt, qui etiam impiorum malis bene utitur: à quo etiam per malos fit bonum. Fiunt autem in infidelibus peccata: quia ea quæ sunt insignia dona Dei, polluunt & contaminant, & illis abutuntur.*

Tertia obiectio est Erasmi: *Num igitur, inquit, quando Socrates mores honesta disciplina gubernat, idem est coram Deo, ac si uel sororem stuprasset, uel matrem ueneno sustulisset?* Respōdeo: *Certißimum est, non omnia peccata, etiam in nō renatis, esse paria. Tolerabilius enim erit Sodomæ in die iudicij, quàm Corazin:* Matth.11. *Sed inde non sequitur, opera moralia non renatorum esse bona, uel non peccata. Nam sicut Augustinus dicit: Qui boni non sunt, possunt esse alij minus, alij*

magis

magis mali. Item: Ad hoc eos in die iudicij cogitationes defendent, ut tolerabilius puniantur: quia naturaliter quæ legis sunt, utcunq; fecerunt. Minus enim Fabricius quàm Catilina punietur: non quia iste bonus, sed quia ille magis malus: & minus impius quàm Catilina Fabricius, non ueras uirtutes habendo, sed à ueris uirtutibus non plurimũ deuiando. Hæc Augustini sententia de operibus non renatorum, manifestißima est, ex certis & firmis Scripturæ testimonijs extructa: quam alibi etiam sæpe repetit, ut de Ciuitate Dei lib. 5. per aliquot capita. lib. 19. cap. 25. in Psalmum 31. Et lib. 3. ad Bonifacium, cap. 5. Catholica fides iustos ab iniustis, non operum, sed ipsa fidei lege discernit: sine qua quæ uidentur bona opera, in peccata uertuntur. Et epistola 99. inquit: Virtutes gentilium quadam indole animi ita delectant, ut eos in quibus hæc fuerunt, uellemus præcipuè ab inferni cruciatibus liberari: nisi aliter se haberet sensus humanus, aliter iusticia creatoris.

Ambrosius de Vocatione gentium lib. 1. cap. 3. Sine cultu ueri Dei, etiam quod uirtus uidetur esse, peccatum est: nec placere ullus Deo sine Deo potest. Prosper de Vita contemplatiua lib. 3. cap. 1. Apostolus non dixit: Omne quod non est ex fide, nihil est: sed dicendo, Peccatum est, declarauit quòd si non fuerunt ex fide, non sunt aliqua bona credenda, sed uitia: quæ non iuuant suos opera-

rios: sed condemnant, inflatosq; præcipitant, atq; à finibus æternæ salutis eliminant.

Anshelmus in 14. cap. Rom. Omnis uita infidelium, peccatum est: & nihil bonum sine summo bono. Hanc sententiam à Longobardo citatā Scholastici scriptores dicunt nimis duram esse. Postulator quidam dicit esse crudelem.

Et hæc cum ita se habeant, cogitet lector, quo nomine appellandum sit, quod concilium Tridentinum non ueretur ita statuere canone 7. Si quis dixerit, omnia opera ante iustificationē, facta, peccata esse, anathema sit. Anathema igitur dicunt Augustino, Ambrosio, Prospero, Anshelmo: imò ipsi Scripturæ, quæ affirmat, quicquid non est ex fide peccatū esse. Andradius Augustini sententiā ita deprauat, quasi sentiat, illa solū infidelium opera peccata esse, quæ sine heroicis motib. diuinitus excitatis fiunt. Sed hoc impudens est mendaciū. Tota enim Augustini disputatio, in singulis fermè uersibus diuersum clamitat. Frustra uerò hoc quis miretur, cum Andradius philosophis uerā fidē, Paulinā iusticiā, et uitā æternā tribuere nō uereatur. Fretus enim sua grandiloquentia transfert in se illud Psalmi: Linguā nostrā magnificabimus, labia nostra nobiscum sunt: quis noster Dominus est? Cur ego adiungo alterū uersum qui in eodem Psalmo extat: Disperdat Dominus omnia labia dolosa, & linguam magniloquam: Amen, Amen.

Et ne

Et ne quis in hac disputatione, illud Pauli cogitet: Quid ad nos, de ijs qui foris sunt, iudicare? Certè animaduertit lector, agi in hac disputatione de puritate uel deprauatione doctrinæ, de peccato, de fide, de iustificatione, de renouatione per Spiritum sanctum, de bonis operibus, &c. Et breuiter, MERITVM CONGRVI est Helena illa, de qua canon iste Tridentini concilij, contra Scripturæ & antiquitatis sententiam dimicat.

DE LIBERO ARBITRIO.

Ex Decretis Sextæ sessionis Tridentini concilij.

CAPVT II.

De dispensatione, & mysterio aduentus Christi.

QVo factum est, ut cœlestis pater, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, Christum Iesum filium suum & ante legem, & legis tempore multis sanctis patrib. declara-

claratum ac promissum, cum uenit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit: ut & Iudæos qui sub lege erant, redimeret: & Gentes, quæ non sectabantur iusticiam, iusticiam apprehenderent: atq; oẽs adoptionẽ in filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propiciatorem per fidem, in sanguine ipsius, pro peccatis nostris: non solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

Caput VI. Modus præparationis.

Disponuntur autem ad ipsam iusticiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum: credentes uera esse quæ diuinitùs reuelata & promissa sunt, atq; illud in primis, à Deo iustificari impium, per gratiam eius,

eius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: & tamen peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iusticiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur: fidentes, Deum sibi propter Christum propicium fore: illumq́ tanquam omnis iusticiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersus peccata, per odium aliquod & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Deniq́ proponunt suscipere baptismum, inchoare nouam uitam, et seruare diuina mandata. De hac dispositione scriptum est: Accedentem ad Deum, oportet credere quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit. &: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. &: Timor Domi-

Domini expellit peccatum. &: Pœnitentiam agite, & baptiſetur unuſquiſque ueſtrûm in nomine Ieſu Chriſti, in remißionem peccatorum ueſtrorũ, & accipietis donum Spiritus ſancti. &: Euntes ergo, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine patris & filij & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui uobis. denique: Præparate corda ueſtra Domino.

CANON II.

Si quis dixerit, ad hoc ſolum diuinam gratiam per Chriſtum Ieſum dari, ut facilius homo iuſtè uiuere, ac uitam æternam promereri poſsit: quaſi per liberum arbitrium ſine gratia, utrumq;, ſed ægrè tamen & difficulter poſsit, anathema ſit.

CANON III.

Si quis dixerit, ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione, atq; eius adiuto-

adiutorio hominē credere, ſperare, diligere, aut pœnitere poſſe ſicut oportet, ut ei iuſtificationis gratia cōferatur, anathema ſit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, liberū hominis arbitriū à Deo motū & excitatū, nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti atq; uocanti, quo ad obtinendā iuſtificationis gratiā ſe diſponat ac pręparet: nec poſſe diſſentire, ſi uelit, ſed uelut inanime quoddam nihil omnino agere, mereq; paſsiuè ſe habere, anathema ſit.

CANON V.

Si quis liberum hominis arbitriū, poſt Adæ peccatum, amiſſum & extinctum eſſe dixerit, aut rem eſſe de ſolo titulo: imò titulū ſine re, figmentum deniq; à ſathana inuectū in Eccleſiam, anathema ſit.

CANON VI.

Si quis dixerit, non eſſe in poteſtate hominis uias ſuas malas facere, ſed mala opera ita ut bona Deum operari: nō permiſ-

ſiuè

siuè solum, sed etiam propriè & per se, adeò ut sit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm uocatio Pauli, anathema sit.

EXAMEN.

Omnino multum refert, ut doctrina de libero arbitrio, in Ecclesia *contra omnes corruptelas extet, rectè, propriè & perspicuè, ex ueris Scripturæ fundamentis exposita.* Neq; *enim rectè intelligi, aut piè usurpari poterit quod Scriptura tradit de tota hominis cõuersione, de pœnitentia, de fide, de noua obedientia, de spiritu gratiæ & precum, de corruptione humanæ naturæ per peccatum, & de beneficijs filij* Dei *per Spiritum sanctum: quomodo dona* Dei *accipiantur, quomodo conseruentur, uel amittantur, quomodo crescant uel deficiant, &c. nisi pro puritate doctrinæ huius loci, sicut extat in fontibus* Propheticis *&* Apostolicis, *contra quascunq; corruptelas, in* Ecclesia *dimicemus. Et sicut proposito fine, necessaria est deliberatio de ijs quæ ad finem perducunt: an, quomodo, unde, & quibus auxilijs ea effici poßint, ut finem monstratum assequamur: ita quia Scriptura monstrat doctrinam de reconciliatione cum* Deo, *de remißione peccatorum, de salute & uita æterna, de pœnitentia, fide, oratione, noua obedientia,*

dientia, &c. omnino necessarium est scire, an & quomodo illa possint præstari et effici. Et *historia omnium temporum ostendit, tristissimam ruinam in præcipuis doctrinæ cœlestis articulis secutam in* Ecclesia, *quando in hoc loco admissa* ἑτεροδιδασκαλίᾳ, *à forma sanorum uerborum* Scripturæ *discessum fuit.* Rectè *uerò explicatus hic locus, hominem in seriam agnitionem sui, & ad ueram humilitatem deducit: ut agnitis morbis & infirmitatibus, intelligat quare, quomodo & quantopere opus sibi semper sit medico filio* Dei.

Et *propter has causas inimicus ille, superseminans zizania, huic loco præ cæteris infestus est: unde etiam uarijs artificijs & sophismatis, omnibus temporibus illum deprauare tentauit.* Ipsa *sanè doctrina, perspicuè, uerbis non ambiguis in* Scriptura *tradita est: sed misera natura, stulta sui admiratione fascinata, non facilè patitur se ita deijci, ut in rebus & actionibus spiritualibus, omnia gratiæ* Dei *accepta ferantur.* Rectè *uerò* Augustinus *inquit, de* Natura *& gratia cap. 53.* Quid *tantum de naturæ possibilitate præsumitur? uulnerata, sauciata, uexata, perdita est.* Vera *confeßione, non falsa defensione opus habet.*

VARIAE COGNATAE QVAESTIONES de Libero arbitrio.

Et *quidem decreta* Tridentina, *meris æquiuocationibus in uocabulo liberi arbitrij ludũt: ut lecto-*

rem perturbent, res ipsas inuoluant & obruant. Quando enim sine ordine & distinctione miscentur disputationes, de ipsa substantia uoluntatis, de qualicunque eius libertate in externis, de uitiosis actionibus, et de renouatæ uolũtatis libertate: quomodo controuersia tam grauis rectè explicari potest? Illa igitur æquiuocationum sophismata, prius remouenda sunt, ut ad uerum controuersiæ huius statum, sine ambiguitate peruenire poßimus: ita enim postea facilis & perspicua erit explicatio. Et primò non est in hoc loco disputatio, de potẽtia animæ uegetatiua, sensitiua, & locomotiua: sed de parte cognoscente, & appetente: hoc est, de mente seu intellectu, & de uoluntate hominis. Secundò, Si liberũ arbitrium, sicut Gabriel disputat, accipiatur pro ipsa substãtia uoluntatis, cõnotata etiã essentia mentis seu intellectus: sanè euidentißimũ est, ipsam substantiã mentis et uoluntatis, per peccatũ originale licet miserè deprauatã, uitiatã & inquinatam, non tamen prorsus amissam, extinctam & abolitã esse. In hac igitur significatione negare hominem habere liberũ arbitrium, idem est ac si quis disputare uellet, hominẽ esse animal inanime, brutum & irrationale: quod uerè esset cũ ratione insanire. Tertiò, Liberum arbitriũ propriè significat δύναμιν, potentiã, uim & facultatẽ mentis & uolũtatis, qua discernitur ab ijs quæ sine mẽtis cogitatione seu deliberatione, sine uolũtatis aliqua

electio-

electione & expetitione, uel naturaliter agunt, uel uiolenter impelluntur. Et *in hac etiã liberi arbitrij significatione, non difficilis est explicatio.* Peccatũ *enim originale, substantiã humanæ mentis & uoluntatis nõ ita deprauauit, ut in homine nõ renato mens & uoluntas, nullos prorsus habeãt motus uel actiones.* Nec *talis est deprauatio, quòd mẽs & uoluntas nõ renata, sine cogitatione, deliberatione, iudicio, electione, expetitione seu auersione moueantur & agãt, sicut ea quæ uel naturaliter agunt, uel uiolenter impellũtur.* Hæc *enim proprietas ex prima creatione aliquo modo adhuc reliqua est: quòd in ijs quæ mẽte & uolũtate agũtur, homo iudicat, discernit, eligit, expetit, auersatur, reijcit, et actionem aliquã externis mẽbris uel imperat, uel prohibet, uel suspendit.* In *hanc sententiã multa disputat* Ambrosius, *siue is* Prosper *est, de uocatione gẽtium lib.1.cap.3.ubi dicit:* Iudiciũ *uoluntatis deprauatum, non ablatum est.* Item: Homo *à diabolo, non uoluntate spoliatus est, sed uoluntatis sanitate priuatus est.* Et *nihil aliud uult* Bernhardi *disputatio de libertate à necessitate, hoc est à coactione.*

Iustinus Apologia *2. ponit hanc distinctionem:* Q*uædã mouentur sine iudicio, sicut lapis mouetur deorsum: quædam mouentur iudicio, sed nõ libero: ut ouis uidẽs lupũ, iudicat eum fugiendũ, ex naturali instinctu, nõ ex deliberatione: nec potest eligere an uelit nõ fugere.* Homo *uerò per potentiã intelli-*

gentem, iudicat aliquid fugiendum uel prosequendum. Et quia ex collatione quadam rationis eligit actiones, nõ ut ouis: ideo liberi dicitur arbitrij. Sed hæc prudẽter sunt discernenda, in quibus obiectis, rebus seu actionibus, mens & uolũtas facultates illas ex se, aut natura sua habeant, & quatenus illas habeant. Quartum igitur est, quòd in ijs rebus quæ in hac naturæ corruptione sensib. & rationi adhuc subiectæ sunt, mens aliquo modo potest cogitare, instituere deliberationẽ, iudicare, discernere probare, uel improbare. Voluntas aliquo modo potest ea quæ à sensu uel ratiõe mõstrata sunt, uelle aut nõ uelle, eligere aut non eligere, expetere uel auersari, certas actiones imperare uel prohibere externis membris, actionẽ uel suspẽdere, uel mutare. Et hoc est quod uulgò dicimus, Homines non renatos posse aliquo modo externam disciplinam præstare: Hoc est, externa honesta opera cum lege Dei congruentia facere, & uitare contraria scelera.

In hisce autem obiectis, tales facultates aliquo modo adhuc reliquas esse in hac deprauata natura, testantur multa præclara exempla Ethnicorũ. Testatur hoc tota gubernatio politica, & experientia in singulis hoc euidenter ostendit. Et ex ipsa Scriptura idem probatur Romanorum secundo, Gentes quæ non habent legem, naturà ea quæ legis sunt faciunt.

Rom.10. *Qui Dei iusticiam ignorant, suum conantur*

nantur stabilire. Philip. 3. Paulus ante conuersionem dicit, se secundum iusticiã quæ in lege est, conuersatum fuisse sine querela.

Huic uerò libertati, multa uaria & magna obijciuntur impedimenta. Dona enim illa naturalia, quæ reliqua sunt in natura corrupta, sauciata, & uarijs modis, etiam quo ad externam disciplinam, deprauata sunt.

Aristoteles 7. Ethicorum, cap. 3. disputat, quî fiat, quòd homines sæpe faciant ea quæ sciunt esse uitiosa. Vt illam generalem noticiam mens non negat, Non occides: sed per πάθος, hoc est, per contumaciam affectuum, eripitur menti particularis noticia: ut inimicum, in tali casu, hac occasione occidere. Ibi mens quærit excusationem & prætextus. Affectus igitur sæpe ruunt contra iudicium rationis, & rapiunt in suas partes etiã ipsam uoluntatem, licet reclamante primùm iudicio mentis: tandem uerò etiam ipsa mens ad affectus aliquo modo se inflectit, quærens excusationes & prætextus.

Ad hoc impedimentum accedit tyrannis diaboli, qui efficax est in impijs, accendens & augens flammas cupiditatum, obiectis uarijs laqueis quibus homines implicat, ut tandem sequatur mens reproba, Rom. 1. Et fiant ἀπηλγηκότες, Eph. 4. In tantis etiam uitæ huius confusionibus, moles ipsa negociorum et periculorum, turbat & impe-

 dit

dit gubernationẽ disciplinæ. Hæc necessariò addenda sunt, quando de facultatibus mentis & uoluntatis, quæ ex prima creatione in hac etiã corruptione reliquæ sunt, disputatur.

Quòd si hoc modo, hoc sensu, & in hac significatione dicatur, hominem esse agens liberum, seu liberè agere, habere aliquam libertatem, siue liberum arbitrium: cum res sunt ueræ, de uocabulis nõ ferendæ sunt λογομαχίαι. Sed tamẽ necessarium est, ad remouendas æquiuocationes, ut addatur declaratio: quæ libertas, quibus in rebus, & quomodo sit intelligenda: quòd scilicet in externis, aliquam, qualemcunq; habeat libertatem homo non renatus, qua externam disciplinam aliquo modo præstare potest.

Quintò, De malis seu uitiosis actionibus, Augustinus rectè sentit & loquitur, De peccatorum meritis libro secundo, cap. 5. Ad peccandũ nõ adiuuamur à Deo: sed quod à Deo nos auertimus, nostrũ est: & hæc est uoluntas mala. cap. 18. Et cõtra duas epistolas Pelagianorũ, lib. 1. cap. 2. recitat Iuliani obiectionem: Ergó ne primi hominis peccato liberum arbitrium perijt, ut omnes in peccatum carnis suæ necessitate cogantur? Respondet autem: Quis nostrûm dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberũ arbitriũ de genere humano. Libertas quidem perijt per peccatum: sed illa quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iusticiam.

ſticiam. Liberum arbitriũ uerò uſq; adeò in peccatore non perijt, ut per illud peccent, maximè omnes qui cum delectatione peccant: & amore peccati, hoc eis placet, quod libet. Vnde et Apoſtolus: Cũ eſſetis ſerui peccati, liberi fuiſtis iuſticiæ. Ecce oſtẽditur etiã peccato minimè potuiſſe, niſi alia libertate ſeruire. Et cap. 3. Non itaq; ſicut dicunt nos dicere, omnes in peccatum, ueluti inuiti carnis ſuæ neceßitate coguntur. Sed ſi iam in ea ætate ſunt, ut propriæ mentis utãtur arbitrio, & in peccato ſua uoluntate retinẽtur, & à peccato in peccatum ſua uoluntate præcipitantur. Neque enim aliud agit in eis qui ſuadet & decipit, niſi ut peccatum uoluntate committãt: uel ignorantia ueritatis, uel delectatione iniquitatis, uel utroq; malo, & cæcitatis & infirmitatis. Sed hæc uolũtas, quæ libera eſt in malis, quia delectatur malis: ideo libera in bonis non eſt, quia liberata non eſt.

Item in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem maliciæ, uel occultus, uel manifeſtus deceptor inſeruit, uel ſibi ipſe perſuaſit. De Eccleſiaſticis capite uigeſimoprimo: Vt labamur, poteſtatis noſtræ eſt, & ignauiæ.

Verè aũt miſera eſt libertas, delectari peccatis. Et licet poſſe peccare, nõ ſit ſine libero arbitrio: nihil enim carẽs libero arbitrio, poteſt peccare: Anſhelmus tamẽ dicit, nec libertatẽ, nec partẽ eſſe libertatis, peccãdi poteſtatẽ. Et Auguſtinus in Euchiridio,

ridio, cap. 30. Qualis quæso potest serui addicti esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim seruit, qui sui Domini uoluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccatum liber est, qui peccati seruus est. Et ad Bonifacium libro tertio, capite 8. Liberum arbitrium captiuatum, non nisi ad peccatum ualet. De uerbis Apostoli sermone.13. Agis quidem Deo non adiuuante, libera uoluntate: sed malè. Ad hoc idonea est uoluntas tua quæ uocatur libera, & malè agẽdo fit damnabilis ancilla. Cum dico tibi, Sine adiutorio Dei, nihil agis: nihil boni dico. Nam ad malè agendum, habes sine adiutorio Dei, liberam uoluntatẽ: quanquã illa nõ est libera: à quo quis enim deuictus est, huic & seruus addictus est: & omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.

Et de Ciuitate lib.14.cap.11. inquit: Arbitrium uoluntatis tunc est uerè liberum, cùm uitijs peccatisq; non seruit.

Disputatum igitur est à quibusdam, an arbitrium hominis non renati, propriè poßit dici liberum ad peccandũ, uel in peccando? 1. Quia sicut iam dictum est, non est uera libertas, posse peccare. 2. Quia captiuitati & tyrãnidi diaboli, subiecti sunt non renati. 3. Quia nõ æqua inter bonũ et malũ facultate uersantur. 4. Quia opposita sunt, seruus et liber: sunt aũt nõ renati, serui peccati, sed de uocabulis, præsertim ἀγράφοις, non est temerè

temerè litigandum, quando de rebus ipsis constat & conuenit. Omnino tamen necesse est, quando dicitur, homines libero arbitrio peccare: addere doctrinam de tyrannide diaboli, & potestate tenebrarum, cui non renati subiecti sunt. Et illa explicanda est, sicut describitur Ephes. 12. efficax est in filijs dißidentiæ. 2. Timoth. 2. captiui tenentur laqueis diaboli, ad ipsius uoluntatem. 2. Cor. 4. excæcat mẽtes ne, &c. Acto. 5. Implet cor. Ioã. 13. immittit in cor. 1. Par. 1. commouet cor. Explicandum est & hoc, Arbitrium hominis non renati in peccando liberum esse: non ita, quasi homo non renatus æquam habeat potestatem, sicut ad peccandũ, ita etiam ad non peccandũ. Aliquo modo sanè potest, sinit externam disciplinã præstare, ita etiam externa scelera cum disciplina pugnantia uitare. De interiori uerò immundicie & corruptione rectè dicitur; Mala arbor non potest nisi malos fructus facere. Item: Quicquid non est ex fide, peccatum est. Et huc pertinet distinctio, quæ apud Damascenum & Bernhardum extat, inter neceßitatẽ coactionis & immutabilitatis: quæ latius explicari, non est huius loci.

Illud uerò utiliter explicari potest, quare Augustinus disputet, hominem in malis habere liberum arbitrium: ne quis scilicet (sicut inquit Augustinus de Gratia & lib. arb. cap. 2.) Deum causetur in corde suo: sed sibi quisq; imputet cum peccat.

Deus enim licet naturam humanam, qualis est in hac corruptione, conseruet, præbens & sustentans uitam & motum: non tamen est causa peccati: hoc est, nec uult, nec efficit, nec adiuuat peccatum in homine: sed causa peccati, est uoluntas in diabolo & hominibus. Tyrannus etiam diaboli in impijs efficax est: non ita ut coactitia necessitate, per extraneum & uiolentum impulsum, sine rationali aliquo metu mentis, uoluntatis & cordis, ad peccandum, quasi obtorto collo rapiantur: sed (sicut Augustinus inquit) hoc agit diaboli tyrannis, ut congenitam delectationem iniquitatis, uel in sensibus, uel in affectibus moueat & excitet: ut ita ab homine, peccatum uoluntate committatur.

Tota igitur hæc disputatio de libero arbitrio in malo, huc referenda est: ne extra mentem, uoluntatem & cor hominis, quæratur & ponatur causa & ratio peccati in impijs, in uiolenta quadam coactione extra hominem. Sed retinendum est quod Iacobus inquit: Nemo cum tentatur, dicat se à Deo tentari. unusquisque enim tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum. Illa etiam ualde difficilis & perplexa est disputatio: quòd etiam illa quæ fiunt contra Dei uoluntatem, non tamen præter eius uoluntatem, (sicut Augustinus loquitur) fieri possunt. Si enim

nollet

nollet illa fieri, nullo modo possent fieri. Sed quia Deus non est efficax causa peccati, mouens, impellens, cogens, uel adiuuans homines ad peccata: Augustinus piè & modestè loquitur, talia fieri Deo sinente, permittente, siue deserente. Et tamen addit contra Iulianum libro quinto, capite 3. siue alio quocunque modo, uel explicabili, uel inexplicabili: modò maneat, Deum esse bonum & iustum: hoc est, non esse causam peccati. Quòd uerò de illa permißione Dei, quædam disputata sunt, ideo factum esse iudico: non enim ita intelligenda est, quales sunt tyrannorum permißiones, quæ coniunctam habent uoluntatem, uel adiuuantem, uel approbantem scelera. Nec ita intelligenda est, quasi Deus planè non curet, quando homines perpetrant scelera. Nec permißio illa ita est libera & soluta, ut planè non sit subiecta prouidentiæ Dei. Deus enim licet nec uelit, nec adiuuet, nec efficiat peccatum: determinat tamen metas, quousq; & quamdiu sit permissurus, quando & ubi sit repressurus impios. Multas impiorum cogitationes, consilia & conatus impedit, inuertit, reprimit, uel propter Ecclesiam, uel ut ipsi sibi exitium accersant.

Sæpe etiam malitia illa quæ ab ipsa hominum uoluntate oritur, & à diabolo inflammatur, Deus utitur ad irrogandas meritas pœnas, illis quos iusto suo iudicio uult uisitare.

Peßima

Peßima etiam impiorum consilia, & perniciosißimos conatus, Deus Ecclesiæ & pijs, sæpe uertit in bonum: & sæpe etiam peccata, sunt pœnæ peccatorum.

Hæc certè sunt explicanda, quando de permissione Dei disputatur. Et tamen fixum & immotum manet discrimen, quòd in bonis operibus renatorum, non tantum natura à Deo sustentatur, sed per Spiritum sanctum mens illuminatur, cor renouatur: & summa, Deus operatur, ut uelint & faciant Deo grata: siue (quod idem est) Deus uult, approbat, efficit & adiuuat bona opera in renatis. Hæc de peccatis dici nec possunt, nec debent.

Sed hæc peculiarem requirunt tractationem: quam Deo uolēte aliàs dabimus. Nunc pauca quædam dicenda fuerunt, & propter sextum Tridentinum canonem: utq; commodius perueniremus ad constitutionem status, in controuersia de libero arbitrio. Non ignoro autem, quid à quibusdam de uoluntate & operatione Dei in actionibus hominum uitiosis disputetur. Sed quæ sit nostrarum Ecclesiarum sententia, 19. articulus confeßionis, manifestè ostendit. Nihil igitur ad nos aculei illi pertinent.

Hactenus diximus de quæstionibus quibusdam, quæ ualde cognatæ sunt illi quæstioni, quæ principalis & præcipua est in controuersia de libero arbitrio. Illas uerò principiò, peculiari explicatione

tione breuiter absoluere & discernere uolui. Video enim Tridentinum conciliũ, mixtione & confusione illarum disputationum abuti: ut principalis status huius controuersiæ transponatur, perturbetur & obruatur: sicut postea ostendemus. Illis igitur separatis & sepositis, simpliciter & perspicuè constituemus, quis sit uerus status, de quo principaliter in hoc loco disputatur & quæritur. Et ut explicatio eo sit simplicior, planior & breuior: in aliquot capita distribuam ea, quæ ad constituendũ statum pertinere uidebuntur.

PRINCIPALIS STATVS CONtrouersiæ de lib. arbit.

Principalis igitur quæstio, in controuersia de libero arbitrio, est de motibus & actionibus spiritualibus: siue de rebus diuinis, de operibus quæ ad Deum pertinent: ut cogitemus, uelimus & faciamus aliqua Deo grata, & animæ nostræ salutataria, de iusticia Spirituali, de cultibus interioribus: siue alijs quibuscunq; uocabulis hæc explicentur. Spiritualia uerò intelliguntur hoc loco, quæ ad conuersionem hominis, fidem & pietatem pertinent: sicut illa in uerbo Dei, hoc est in lege & Euangelio proponuntur: ut agnitio & detestatio peccati, contritio, timor Dei, fide agnoscere, meditari, assentiri, desiderare, quærere, uelle & accipere promißionem Euangelij, orare, consolatione se sustentare, &c. nouam obedientiam, dilectionem,

ctionem, ſpem, patientiam, & alias uirtutes, iuxta mandata Dei *inchoare & præſtare: luctari cum ſecuritate, diffidentia, & contumatia: ueteris hominis paßiones & deſideria crucifigere, actiones carnis mortificare, nouos motus & actiones, interiores & exteriores, congruentes uerbo* Dei, *inchoare & præſtare: & ut in ſumma omnia comprehendantur, ſpiritualia hoc loco intelligimus, ea quæ lex &* Euangelium *nobis proponunt, in mente, uoluntate, corde & reliquis uiribus, inchoare, præſtare, retinere & conſeruare: & quidem eo modo, ſicut uerbum* Dei *illa requirit: quantum quidem in huius uitæ infirmitate, per* Spiritus *ſancti gratiam fieri poteſt.* Nam *&* Phariſaica *iuſticia in hominibus non renatis, ſimile quid uel fingit, uel exterius præſtat. Ideo expreſſe dicitur, quæſtionem eſſe:* Quomodo *ea quæ lex &* Euangelium *nobis proponunt, rectè, uerè, ſeriò & breuiter, eo modo, ſicut uerbum* Dei *præſcribit, inchoari & præſtari poßint. Hæc aliquanto ſimplicius & craßius enumeraui: ut ſine ambiguitate certum & manifeſtum ſit, de quibus rebus ſiue obiectis in hac controuerſia de libero arbitrio, principaliter diſputetur.*

Non *enim quæſtio eſt, an per lapſum extincta ſit ſubſtantia animæ in homine, an in anima prorſus amiſſa ſit potentia intelligens & appetens: nec quæſtio eſt de diſciplina rationis, nec de uitioſis*

tiosis actionibus: de quibus tamen quæstionibus, necessariæ sunt declarationes. Sed principalis quæstio est, quomodo inchoari & præstari possint spiritualia illa, de quibus iam diximus. Misceri autem in hac disputatione sæpe alias quæstiones, ad turbandā doctrinæ simplicitatē notum est.

Valla disputat, num sit in hominis arbitrio, mouere pedem, uel dextrum, uel sinistrum. In Dialodis Hieronymi, Pelagianus dicit: Si uoluero curuare digitum, an semper mihi necessarium erit speciale Dei auxilium?

Apud Augustinum de perfectione iusticiæ, Celestinus obijcit locum Pauli, 1. Corinth. 7. de libertate nubendi, Faciat quod uult. Augustinus uerò respondet: Quasi pro magno habendum sit, uelle nubere: ubi de adiutorio diuinæ misericordiæ operiosius disputatur. Ita multi disputant, hominem non esse truncum, saxum, aut brutum aliquod.

Alij liberum arbitrium hominis inde probant, quia Christus dicit: Volui te congregare, & noluisti. Quæ quæstiones, suo quidem loco declarandæ sunt: sed à principali statu huius controuersiæ ne is uel turbetur uel obruatur, separanda sunt.

Secundò. Vt status controuersiæ adhuc planius, remotis omnib. sophisticis cauillationib. cognoscatur, diserté custodiēdū est & hoc: nouos motus in cōuersione non imprimi mēti, uolūtati et cordi,

sicut

ſicut cæræ inprimitur ſigillum, ita ut nulli ſequantur noui motus in mente, uoluntate & corde. Gratia *enim operatur, non ut conuerſio ſit brutum aliquid in homine, ſine motu & actione aliqua mentis, uoluntatis & cordis: ſicut cum aſina* Bileam *loquitur. nec eſt uiolentum aliquid: ſicut cum ſaxum impellitur & protruditur, quod motum illum nec ſentit, nec uult, nec intelligit. nec eſt enthuſiaſticum aliquid: ſicut arreptitij olim reddebant oracula, quæ nec intelligebant, nec meminerant: uel ſicut in obſeßis diabolis ſæpe alligat motus & actiones mentis, uoluntatis, & cordis ipſorũ: & ipſe per eos multa loquitur & agit, ad quæ in obſeßis nulla fit applicatio mentis, uolũtatis, uel cordis.* Sed *quia conuerſio eſt motus quidam, & mutatio in mente, uoluntate, corde, etc. neceſſariũ eſt, ut in uera conuerſione fiant & ſint motus reliqui: ut noticia & cogitatio de lege &* Euangelio*, deſiderium, uoluntas & conatus aſſentiendi: unde oritur lucta cum ſecuritate, diffidentia & contumacia ueteris hominis.* Et *ſumma, in conuerſione oportet fieri & eſſe motus aliquos, & actiones, quibus incipiat fieri applicatio quædam mentis intelligendo, uoluntatis aſſentiendo, deſiderando, uolendo, &c. & applicatio cordis ſerijs affectibus, ad ea quæ in lege &* Euangelio *nobis pronunciatur.* Vbi *enim nulla prorſus fit & eſt mutatio in mente, uolũtate & corde, ubi nulla noua ſequitur no-*

tur noticia, cogitatio, nullus assensus, nullum desiderium, nullus conatus, nulla lucta, &c. sed totus homo in uniuersum repugnat, & opponit contrarium actum: & breuiter ubi nullo qualicunq; motu noticiæ, cogitationis, desiderij, affectuum, &c. inchoatur applicatio mẽtis, uoluntatis & cordis, ad ea quæ in lege & Euangelio proponuntur: ibi certum est, nullum uel fieri, uel esse controuersionem. Aliter enim faber utitur instrumento inanimato: aliter uerò Spiritus sanctus operatur conuersionem in mente, uoluntate & corde. facit enim ut uelimus & poßimus intelligere, cogitare, desiderare, assentiri, accipere, operari, &c. Status igitur disputationis non est, an tales motus & actiones in conuersione fieri & esse debeant: sed hic est status quæstionis, unde homo in mente, uoluntate & corde habeat & accipiat, quòd tales motus & uult & potest inchoare & præstare. Augustinus enim in hac disputatione eleganter cõiungit hæc tria, uelle, posse & facere. Et illam quæstionem mox explicabimus: sed prius alia quædam adhuc declaranda sunt, ne quid explicationem postea uel turbet, uel remoretur.

Tertiò igitur & hoc declarandum est, non esse expectandos Enthusiasticos raptus, extra & præter ministerium uerbi & sacramentorum. Verbum enim Dei prædicatum, lectum, auditum,

cogitatum, est medium seu organon, per quod Spiritus sanctus efficax est, & operatur in mente, uoluntate & corde hominum. Et sicut Deus uult uocem uerbi sui audiri, legi, & cogitari: ita externo ministerio uerbi hominem uti posse, ut audiat, legat, & aliquo modo cogitet, & experientia, & Scripturæ exempla testantur. Licet longè aliter uerbum audiant & meditentur, in quibus iam inchoata est renouatio per Spiritum sanctum. Ioan. 8. Qui ex Deo est, uerbum Dei audit. Ioan. 6. Qui audit à patre, uenit ad me. Luc. 8. Videte quomodo audiatis. Aliter etiam describitur, quando pij meditentur in uerbo Dei. Psalm. 1. & 119. Aliud præterea est auditus uerbi: & ex auditu concipere nouos motus pœnitentiæ, fidei, nouæ obedientiæ, &c. quod proprium est Spiritus. Et tamen per illud organon, per uerbum scilicet lectum, auditum, cogitatum, & non aliter, Spiritus sanctus efficax est, & operatur.

Ita Augustinus inquit, de Fide ad Petrum, cap. 32. Firmißimè tene, posse quidem hominem, quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas, uel aduersitas, uerba legis & Euangelij siue legere, siue ex ore cuiusq; prædicatoris audire, sed diuinis mandatis obedire neminem posse, nisi quem Deus gratia sua præuenerit: ut quod audit corpore, corde etiam percipiat: & accepta diuinitus bona uoluntate atque uirtute, mandata

Dei

Dei facere & uelit, & poßit, &c. Omnino igitur à uerbo ordiendum est, ut legatur, audiatur, & cogitetur.

Quartò. Obseruanda est etiam in hac controuersia Longobardi distinctio de quatuor statibus liberi arbitrij. 1. Qualis fuerit in natura integra ante lapsum. 2. Quid sit post lapsum, priusquam cœperit sanari & renouari. 3. Quando iam cœpit sanari & renouari, quæ renouatio, per totam uitam crescit & augetur. 4. Quid sit futurum in glorificatione, seu post glorificationem. Ibi enim omnino plena & perfecta erit libertas. Et quidem de primo & de ultimo statu nõ est controuersia: sed secundi & tertij diligens est habenda ratio, ne confundantur, sed accuratè distinguantur.

Longè enim aliud est, loqui de uiribus seu facultatibus mentis, uoluntatis & cordis hominis ante conuersionem, priusquam cœperit per Spiritum sanctum sanari & renouari: & aliud est quando iam cœpit sanari & renouari. tunc enim ex donatione & operatione Spiritus sancti, adsunt & sequuntur noui motus in mente, uoluntate & corde. Ipsa etiam sanatio & renouatio, non est talis mutatio, quæ uno momento statim absoluatur & perficiatur: sed habet sua initia & certos progressus, quibus in magna infirmitate crescit, augetur &

conseruatur: non autem ita, sicut lilia agri crescunt, quæ nec laborant, nec curant: sed in exercitijs pœnitentiæ, fidei & obedientiæ, quærendo, petendo, pulsando, conando, luctando, &c. Initia donorum spiritualium retinentur, crescunt & augentur, sicut Luc. 19. de traditis talentis Dominus mandat, ne in terrã defodiantur, sed inquit: Negociemini, donec ueniam. Et in hanc sententiam Paulus utitur pulcherrimo uerbo, ἀναζωπυρεῖν: Exuscita donum quod in te est. 2. Timoth. 1. Et quia à uerbo ordiendum est, & ex uerbo, de uoluntate Dei, & de efficacia spiritus statuendum est: non est dubium, quando uerbo lecto, audito & cogitato, homo concipit propositum, desiderium, conatum applicationis, quando luctatur cum securitate, diffidentia & contumacia, &c. has esse ueras effectiones & operationes Spiritus sancti: licet magna infirmitate sæpe ita abscondantur, ut præsentia & efficacia Spiritus, non percipiatur ardenti aliquo sensu. ibi certè non ex sensu, sed ex uerbo iudicandum est.

Breuiter hæc tantum noto: neque enim iustam & integram institui huius controuersiæ explicationem. Hæc uerò per distributionem aliquando forsan rudiorem & craßiorem præmittere uolui: ut disputationibus siue peregrinis, siue cognatis in suum locum reiectis, & commoda explicatione declaratis, planius ostendi possit, quid

quid propriè & principaliter in hac disputatione de libero arbitrio, in controuersia positum sit. Quàm sophisticis enim æquiuocationibus decreta Tridentini concilij statum huius controuersiæ inuoluant, perturbent & obruant, postea monstrabimus: prius enim reliqua quæ ad explicationem necessaria sunt, paucis absoluemus.

Vt igitur tandem statum huius controuersiæ simpliciter & planè constituamus, non est quæstio de ipsa substantia mentis, uoluntatis & cordis: neque hæc est quæstio, quòd illæ animæ potentiæ alium habent modum agendi, quàm quæ uel naturaliter agunt, uel uiolento & bruto motu agitantur & impelluntur, sicut suprà explicauimus: nec etiam de disciplina rationis, nec de uitiosis actionibus, principalis est quæstio (suprà enim hæc declarata sunt:) sed de motibus seu actionibus spiritualibus in contentione, fide, & noua obedientia, sicut in uerbo Dei illa nobis proponuntur, sicut suprà declarauimus, quæstio est.

Et certum est, ordiendum esse à uerbo: quod iuxta mandatum Dei, homo debet, & aliquo modo etiam potest audire, legere & cogitare. Certum est & hoc, conuersionem & renouationem non fieri sine aliquo motu & actione mentis, uoluntatis & cordis, sicut suprà diximus. Sed quæstio est, unde homo habeat & accipiat potentiam,

uires seu facultates inchoandi, & efficiendi tales motus & actiones. Ex collatione hæc quæstio rectius intelligitur. In ijs quæ sensibus & rationi subiecta sunt, homo in mente & uoluntate habet φυσικὰς δυνάμεις: hoc est, facultates in natura, ex prima natiuitate hærentes & insitas: quibus homo potest propositis & admotis obiectis, concipere motus, & elicere actiones, proprietati mentis & uoluntatis congruentes.

Quæstio igitur est, an eodem modo mens & uoluntas, ex prima natiuitate insitam habeant talem potentiam, tales uires & facultates: ut quando homo uerbum Dei legit, audit & cogitat, possit sine Spiritu sancto, ex puris (sicut Scholastici loquuntur) naturalibus, concipere tales motus, & elicere tales actiones in mente, uoluntate & corde, quales ad contritionem, fidem & nouam obedientiam Scriptura requirit.

Et ita quidem olim Pelagius & sensit, & docuit. Sed ab hac sententia Pontificij affirmant se prorsus alienos esse. Et idem etiam Andradius meus prolixè contestatur: sed eius memoriam oportet ualde esse labilem. In principio enim 4. libri, prorsus oblitus est eius, quòd per multas paginas prolixa oratione in fine 3. libri disputârat: Philosophos sine uerbo Dei, & sine Spiritu regenerationis, naturalibus noticijs & uiribus peruenisse ad ueram fidem & iusticiam, qua saluati

ſint: adiuncto illo tantum auxilio Dei, *de quo* Cicero *etiam dicit, nullam excellentem uirtutem in* Ehnicis *fuiſſe ſine afflatu diuino.* Quantum *enim hæc abſint ab ipſiſsimo* Pelagianiſmo, *uel cæci uident: neque enim heroicos impetus, & tales afflatus, quales philoſophi intelligunt,* Pelagius *excluſit.* Illam *uerò* Andradianam *diſputationem, ideo memori mente reponemus, ut nouerimus, non ſeriò, ſed pro forma tantum (quod dicitur) fieri, quando* Pelagianiſmum *damnant* Pontificij. Non *enim, ut arbitror, audebunt damnare* Andradij *ſententiam, quòd ſine uerbo* Dei, *& ſine ſpiritu regenerationis philoſophi habuerint ueram fidem,* Paulinam *iuſticiam, & uitam æternam. In ipſo enim* Concilio Tridenti Andradius *illud ſcripſit.*

Sed audiamus ſanè, quam ſpecioſis, & ad fallendum comparatis uerbis, ſe à Pelagianis *ſeparare conentur.* Dicunt *ſe nullo modo ſentire, quòd liberum arbitrium ſufficiat ad inchoandas & efficiendas actiones ſpirituales: ſed gratiæ* Dei *& diuini auxilij neceſsitatem tantopere extollũt, ut ne optare quidem & uelle ullum perfectum bonum, ſine illo poſsimus.*

Dicunt, naturam humanam peccati contagio ita eneruatam & debilitatam, ut ne cogitare quidem quicquam eorum bonorum poſsit, quæ ad ſempiternam felicitatem ducunt, niſi

diuini spiritus ui atq; uirtute erigatur atq; confirmetur. Hæc sunt Iesuitarum & Andradij uerba.

Tertius etiam canon sextæ sessionis, anathema dicit illis qui sentiunt, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione & adiutorio, hominem posse pœnitere, credere, diligere, sperare, sicut oportet, &c. Verba sanè sunt speciosa, & satis magnifica, quæ uidentur totum tribuere gratiæ Dei. quod si ita esset, iam nulla inter nos de hoc loco esset controuersia. Sed ipsi contestantur & clamitant, se nullo modo probare sententiam & doctrinam Augustanæ confessionis de libero arbitrio: sed ad damnandam illam, emissos esse crepitus istos anathematum, in Tridētina synodo.

Vides amice lector, quanto studio, quot modis, & quàm insidiosè hæc controuersia inuoluatur, ne uerus eius status animaduertatur. Et fit hoc uerbis tam speciosis, ut controuersiarum imperiti, si non admoneantur, existiment nihil esse periculi.

CONCILII TRIDENTINI SENtentia de libero arbit. ex interpretatione Andradij.

Quis igitur iam erit status controuersiæ, inter nos & Pontificios: aut in quo consistit discrimen nostræ sententiæ, & Tridentini concilij, de libero arbitrio?

Respon-

Reſpondeo. Ex Decretis Concilij, poſſet ſanè illud non obſcurè colligi. Sed ne clamitent, nos uim facere uobis, & per calumniam ea aliter interpretari, quàm ſynodus forſan ſenſerit: audiamus ſanè Andradij interpretationem. quam ſicut abſq; dubio, in ipſo Concilio Tridenti didicit: ita liberè ſine ulla diſsimulatione, in ſcripto ſuo nobis communicat. Ita autem & ſynodi, & ſuam ſentētiā explicat: Liberum arbitrium, ſine inſpiratione & auxilio ſpiritus, nō poſſe ſanè efficere ſpirituales actiones: ſed illud non ideo fieri, quaſi mens et uoluntas, qualis eſt in homine ex prima natiuitate, ante conuerſionem, prorſus non habeat ullam potentiam, ullas uires aut facultates, quæ ad inchoandas et efficiendas ſpirituales actiones neceſſariæ ſunt: ſed ideo, quia naturales illæ uires et facultates, licet nec deletæ, nec extinctæ, adeò tamen peccatorum laqueis implicatæ ſint, ut homo nō poſsit ſe propria uirtute ab illis extricare. Vtq; ſententia planior ſit, illuſtrat eam hac ſimilitudine: Sicut ille qui ferreis ſoleis deuinctus eſt, habet quidē inſitā & innatam incedendi δύναμιν ſeu potentiam: ſed licet habeat illam, nō tamen poteſt ea uti, ut in actū prodeat, niſi prius uincula rumpantur, quæ motum reprimunt & retardant. Ex hac ſimilitudine lector ſine ambiguitate perſpicuè intelligit, quæ ſit concilij Tridentini ſententia, quando dicit, liberum arbitrium gratiæ Dei excitanti & adiuuanti

libere assentiri & cooperari. Sentiũt enim in mente & uoluntate hominis nõ renati, ex prima natiuitate in hac corruptione, naturaliter adhuc insitas esse uires aliquas, seu facultates qualescunq;, ad res diuinas seu spirituales actiones: sed illarũ facultatũ & uiriũ motũ & usum, per peccatũ reprimi & retardari in nõ renatis: gratiã uerò Dei, & efficaciã spiritus, nõ simpliciter efficere et operari in ijs qui renascũtur, nouã aliquam δύναμιν, *uim, facultatem aut potentiam inchoandi & præstandi motus & actiones spirituales, quam ante cõuersionem aut renouationem, ex naturæ uiribus non habuerint, sed tantum uincula rumpere, & laqueis liberari: ut facultas naturalis antea constricta, compressa & impedita, poßit iam per gratiã excitata, uires suas in rebus spiritualibus exercere. Illas autẽ uires naturales, sicubi imbecilliores sunt, sentiunt adiuuari & cõfirmari per gratiã & auxiliũ Spiritus sancti. Et ubi non sufficiunt, dicunt nouum habitum infundi, qui respectum meriti afferat.*

Declarat enim Andradius suã illã sentẽtiã similitudine ægroti, cuius uires morbo fractæ, debilitatæ & attenuatæ sunt: ubi medicus uires quæ adhuc reliquæ sunt, licet sint attenuatæ, confirmat & roborat: & si quæ sunt amissæ, restituit. Alij utuntur similitudine auiculæ, quæ habet & retinet quidem potentiã & facultatem uolandi: sed quãdo funiculo alligata est, nõ potest usum & motũ illius facultatis

tatis quæ naturaliter ipsi insita est, exerere: si quis autē rumpat funiculum, is non inserit auiculæ nouam & peculiarem uolandi δύναμιν, quā antea non habuerit, sed tantum impedimentum aufert.

Et postea Andradius, ubi disputat, gratiam unà cum uiribus liberi arbitrij, habere rationem causæ efficientis eorū quæ ad conuersionē pertinent, utitur hac similitudine: Si te rogem, cum ligneā materiam conflagrare cernis, quæ sit conflagrationis illius efficiens causa: ignem dicas, necesse est, una cū Deo naturæ autore & patrono, qui igni exurendi uirtutem suppeditat, & ad operandū cum illo conspirat. Cum igitur liberi nostri arbitrij motio, non magis à Dei gratia pendeat, quàm à diuina uirtute stipitis exustio: quid est, quòd liberum arbitriū efficientis causæ dignitate & nomine spolies? Hāc Andradij similitudinem lector bene consideret.

Est igitur concilij sententia, in natura hominis per peccatum deprauata, priusquā per gratiam & operationē Spiritus sancti reparetur, reliquā adhuc esse δύναμιν aliquam, uim, efficaciam, potentiam seu facultatē naturalē, ad motus seu actiones spirituales: sed illā δύναμιν per peccatū partim constrictā & alligatā, partim debilitatā et inclinatā, ut per se sola, sine gratia spiritus, nō poßit ullū perfectū bonū uel inchoare, uel præstare: gratiā uerò uincula et laqueos rūpere, ut naturalis illa facultas stupescens antea, sed iā p gratiā excitata, poßit

in

in ſpiritualibus ſe exercere: illam uerò ubi per pec catum attenuata & inclinata eſt, confirmari, robo rari & adiuuari auxilio ſpiritus: ubi uerò nõ ſuffi cit, ſentiunt infundi nouas qualitates, ſeu habitus: atq; ita in motibus & actionibus ſpiritualibus, ex gratia & ex naturalibus liberi arbitrij uiribus, fie ri unam cauſam efficientem: ita ut ad inchoandos & efficiendos motus ſpirituales, hæc duo ſimul cõ currant, gratia ſcilicet & naturales uires liberi ar bitrij, quales ſunt ex prima noſtra corrupta natiui tate. De *donis enim renouationis in uoluntate re nata, quòd faciant renatos* συνέργους Dei, *alia eſt quæſtio: de qua poſtea dicemus.* Habemus *igitur iam ex* Andradij *interpretatione, quæ ſit concilij ſententia, in ſexto capitulo, & in quarto canone ſextæ Seßionis.* Et *ego communi nomine gratias ago* Andradio, *quòd reliquis mirabiliter tergiuer ſantibus, ipſe ſine ambiguitate & diſsimulatione, tam apertè & perſpicuè ponit & explicat ſtatum controuerſiæ, quæ eſt inter* Pontificios *& inter nos, de libero arbitrio. Statu enim ita poſito, plana eſt explicatio & refutatio: ſi modò nobis illam in dulgentiam largiri dignati fuerint, ut ex* Scriptu *ræ teſtimonijs cõtrouerſia hæc dijudicetur & de finiatur.* Vt *autem ratio habeatur breuita tis, teſtimonia in capita quæ dam diſtribuam.*

DE

SCRIPTVRAE SENTENTIA DE Libero arbitrio.

Primò enim quædam Scripturæ testimonia lo-quuntur priuatiuè (ut sic dicam) quòd scilicet per lapsum in natura corrupta prorsus amissa sit δύναμις, *uis & efficacia, seu facultas, qua inchoandæ & efficiendæ sunt actiones spirituales, sicut oportet*. Et *distinctè loquuntur Scripturæ testimonia: quedã de mente, quædam de uoluntate seu corde hominis non renati. Vocantur enim non renati, tenebræ.* Eph.5.*Ioan.*1. & 3.Act.26.*uocãtur in peccatis non tantum ægroti & infirmi, sed mortui.* Eph.2.Col. 2. Et *hæc disertè explicantur de priuatione seu carẽtia efficaciæ seu facultatis, ad motus & actiones spirituales.*1.Cor.2. *Animalis homo nõ capit ea quæ sunt spiritus, & non potest intelligere, quia spiritualiter dijudicantur.*2.Cor.3.*Non sumus idonei cogitare aliquid ex nobis ipsis, tanquã ex nobis ipsis: sed* ἱκανότης *nostra ex* Deo *est.* 1. Cor. 1. *Mundus per suam sapientiam* Deum *non cognouit.* Matth. 11. *Nemo nouit patrem, nisi cui filius uoluerit reuelare.* Matth.16.*Caro & sanguis non reuelauit tibi.* Ro.1.*Euanuerunt in cogitationibus suis.*1.Cor.1.*Infatuauit sapientiam huius seculi.* Rom. 7. *Scio quòd in me, hoc est in carne mea, non habitet bonum.* Rom. 8. *Sapientia carnis non subijcitur legi* Dei: *neq; enim potest.*Ioan.15. *Sine me nihil potestis facere, sicut palmes nisi in uite fuerit.*

fuerit. Atqui nos naturà sumus oleastri. Rom. 11. et propterea inserendi ueræ uiti, extra quam nihil possumus. Et Augustinus uerba diligẽter expendit. Nõ enim dixit, Sine me difficulter potestis: nec dixit, Nõ potestis perficere aut magni aliquid præstare: Sed simpliciter dicit, Sine me nihil potestis facere: in actionib. scilicet spiritualibus, de quibus ibi, sicut manifestum est, loquitur. 1. Cor. 4. Quid habes quod nõ accepisti? Et Augustinus de Prædestinatione sanctorũ, prolixè cõtra Pelagianos ostendit, hãc sentẽtiã nõ loqui de reliquijs donorũ naturalium, quæ in hac corrupta natura, adhuc reliqua sunt: sed de ijs quæ donãtur in renouatione, per Spiritũ sanctũ. Io. 6. Nemo potest uenire ad me, nisi pater traxerit illũ. Hæc testimonia manifestißimè ostendũt, naturã non renatã, in se & ex se prorsus nullã habere uim, efficaciã aut facultatẽ, quã ex se conferat, ut gratiæ proprijs uiribus aliquid cooperetur, ad inchoandas & efficiendas actiones spirituales. Detrahitur enim naturæ nõ renatæ cogitare, uelle, posse, & facere, quod ad spirituales actiones attinet. Secundò, Multa Scripturæ testimonia nõ tantũ de defectu loquũtur, sed ostendũt in locũ amissarũ uiriũ successisse, uitiosum habitũ, & tristißimã deprauationẽ in mente, uolũtate et corde, quod ad motus seu actiones spirituales attinet, uocatur enim ante conuersionẽ seu renouationẽ, cor durum, Ro. 2. lapideũ, Ezech. 11 & 36. ceruix ferrea,

rea, frons ænea, neruus ferreus, Isa. 48. cor prauum super omnia, Ierem. 17. Sicut æthiops non potest mutare pellem suam, nec pardus maculas suas, Ierē. 23. Lex est spiritualis, ego autem carnalis, uenditus sub peccatũ. Malũ mihi adiacet. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me sub lege peccati. Carne seruio legi peccati, Roman. 7. Sapientia carnis, inimicitia est aduersus Deum, Roman. 8. Figmentum cordis humani tantum est malum ab adolescentia, Genesis 6 & 8. Progenies uiperarum, quomodo potestis bona facere, cum sitis mali? Matt. 12. Spiritualia sunt stulticia homini animali, 1. Cor. 2. Qui facit peccatum, seruus est peccati: Ioan. 8.

Tertiò, Testimonia Scripturæ, quæ describunt liberationem à seruitute peccati, sanationem, illuminationem, reparationem, renouationem mentis & uoluntatis, non tam frigidè & perfunctoriè loquuntur: ut cum quis hominem habentem per se δύναμιν ambulandi, ex compedibus soluit. Sed Ezech. 11 & 36. Auferam cor lapideum, & dabo cor nouũ. Io. 1. Tenebræ lucē non apprehenderũt. 2. Cor. 4. Deus qui dixit ex tenebris lucem splendescere, ipse illuxit cordibus nostris, ad illuminationē scientiæ claritatis Dei. Deut. 29. Vos uidistis uniuersa quæ fecit Dominus corã uobis in Aegypto: & nõ dedit tibi Dominus cor ad intelligendũ, oculos ad uidēdũ, & aures quæ possent audire usq;

in præſentem diem. Matth.13. Vobis datū eſt noſſe myſteria regni cœlorum: reliqui uidentes non uident. 1. Cor. 12. Nemo poteſt Ieſum Dominum dicere, niſi per Spiritum ſanctum. Pſal. 51. Cor mundū crea in me Deus, et ſpiritū rectum innoua in uiſceribus meis. Matth. 16. Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater, &c. Io. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui non ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate uiri aut carnis, ſed ex Deo nati ſunt. Io. 6. Nemo poteſt uenire ad me, niſi pater traxerit eū. Eph. 4. Ipſius factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu, ad bona opera. Phil. 1. Qui incœpit in uobis bonū opus, perficiet. Phil. 2. Deus eſt qui operatur in nobis uelle & perficere, ut aliqua ipſi grata fiant. 2. Cor. 3. ἱκανότης noſtra ex Deo eſt, non ex nobis ipſis. Iacobi. 1. Omne datum bonū, & donum perfectum, eſt deſurſum à patre luminum. Luc. 24. Aperuit ipſis mentē, ut intelligerent Scripturā. Act. 16. Deus aperuit cor Lydiæ. Idem probant precationes de donis ſpiritualibus, Pſal. 118. Eph. 1. Col. 1. Ita de fide Eph. 2. Per fidē, & hoc nō ex uobis: Dei donum eſt, ne quis glorietur. Hanc ſententiā Longobardus lib. 2. diſtinct. 27. dicit à ſanctis ita exponi, quòd fides non ſit ex ui naturæ noſtræ: quia Dei donum purè eſt. Hæc enim ſunt eius uerba.

Ex his & alijs multis Scripturæ teſtimonijs manifeſtiſſimum eſt, gratiam Dei in non renatis, ante conuerſionem ſeu renouationem, non inuenire

nire δύναμιν, aliquã uim, aut facultatem aliquã, siue ligatam siue attenuatam, quod ad motus uel actiones spirituales pertinet: sed inuenire. i. ἀδυναμίαν, priuationem defectus & carentiam.
2. uitiosum habitum, & deprauationem in mente, uoluntate & corde, quod attinet ad inchoandas & efficiendas uerè spirituales actiones.
3. Gratiam in conuersione seu renouatione, nõ ita operari, quasi reliqua sit facultas quædam ad spiritualia in corrupta hac natura, ex prima natiuitate insita & inhærens: quæ peccati quidem laqueis ita sit constricta et attenuata, ut nisi per gratiam Dei excitetur & confirmetur, non poßit in actum prodire. Quando uerò accedat gratia excitans et adiuuans, tunc naturalem illam δύναμιν progredi ad efficacem actum, ut poßit concipere motus, & elicere actiones spirituales. Ita quidem Pontificij sentiunt & docent. Sed scriptura non ita, sed longè aliter describit beneficium filij Dei, ministerio uerbi per Spiritum sanctum liberantis nos à seruitute peccati, sanantis & renouantis naturam hanc peccato deprauatam. Tradit enim, quòd spiritus sanctus in illis quos uult conuertere, primùm incipiat prauitatem illam, quam quo ad motus & actiones spirituales, in mente & uoluntate non renata inuenit, mortificare & auferre: deinde incipiat operari, & donare nouam uim, facultatem & efficaciam in mente, uoluntate &

corde, ad inchoandas & efficiendas actiones spirituales.

Et *expendantur pondera uerborum, quibus* Scriptura *utitur in huiusmodi descriptionibus.* Cor *est tardum,*Luc.24.*uanum,*Psalm.5. Ephes. 4.*durum*, Rom.2.*lapideum,*Ezech.36. *illud cor* Deus *emollit*,2.Par.34.*aperit,*Actor.16.*conuertit,* Luc.1. *circumcidit,* Deut.30.*conterit,*Isa.57. Psalm.50.*aufert cor lapideum,*Ezech.36.*externus homo corrumpitur,*2.Corint.4.*uetus homo crucifigitur,*Gal.5.*ut destruatur corpus peccati,* Romanorum 6.*sanat animam*, Psalm. 40. *excitat à mortuis,*Ephes.5.*mortuos peccatis uiuificat*, Ephes.2.*dat cor nouum,*Ezech.11.*Renouemini spiritu mentis uestræ,*Ephes.4. *interior homo renouatur*, 2. Corinth.4. *Vocatur regeneratio*, Tit. 3.*renascentia,*Iohann.3.*Crea cor mundum,* Psalmo 50.*Creati in* Christo Iesu *ad bona opera*, Ephes.2. *Nouus homo creatur ad imaginem* Dei, Ephes.4.

Hæc & similia Scripturæ *testimonia, si conferantur ad similitudines, quibus* Andradius *& suam & concilij sententiam explicat, uidebit* Lector *luce meridiana clarius, controuersiam de libero arbitrio naturali, in rebus ad salutem pertinentibus, in concilio* Tridentino *non reuocatam ad fontes* Propheticos *&* Apostolicos: *sed traditam ibi esse sententiam dissentientem à* Scriptura, *imò*

ra, imò exprofessò pugnantem cum multis manifestissimis Scripturæ testimonijs: sicut ipsa collatio & inspectio ostendit. Sed Andradius, ut uideo, Tridenti in concilio didicit, de his grauissimis doctrinæ cœlestis capitibus, magnificè quidē declamitare: sed ita, ut ne semel quidem horum & similium Scripturæ testimoniorum, quæ tam multa & illustria sunt, mentionem faciat. Non igitur ociosum, sed maximè necessarium est hoc certamen, ut uera Scripturæ sententia retineatur quæ profectò clarissima est, si cæteris quæstionibus uel peregrinis, uel cognatis, dextra explicatione in suum locum sepositis, status controuersiæ, sine ambiguitate, simpliciter & planè constituatur. Docet enim Scriptura, naturam humanam, sicut per peccatum deprauata est, antequam per Spiritum sanctum renouetur, habere quidē in ijs quæ sensibus & rationi subiecta sunt, in mente et uoluntate aliquas δυνάμεις φυσικάς, naturales uires seu facultates, quibus aliquo modo potest concipere motus, & elicere actiones, proprietati mentis & uoluntatis cōgruentes, sicut suprà dictū est: sed quod attinet ad spirituales motus seu actiones inchoandas & efficiendas, eo modo sicut suprà dictū est, affirmat Scriptura in mēte & uoluntate hominis nō renati naturaliter ex prima natiuitate, non esse insitā ullam δύναμιν, uim, efficaciā aut facultatē: sed quia Adam per pec-

catum dona illa amisit, iam propagari ἀδυναμίαν in omnes homines, qui ex immundo semine nascuntur. Deinde huic defectui & ἀδυναμίας, coniunctam iam esse in hac naturæ corruptione, contrariam prauitatem & inclinationem: Spiritum sanctum uerò, naturam corruptam ita sanare & renouare, quòd incipit prauitatem illam mortificare, & loco defectuum efficere in mente & uoluntate, nouam δύναμιν, uim, efficaciam aut facultatem, unde sequantur motus & actiones spirituales: hoc est, operatur uelle, posse, & facere. Hæc uerò dona, Spiritus sanctus operatur per medium seu organon uerbi, si legatur, audiatur & cogitetur: quod homo & debet, & aliquando potest facere. Nec infundit illas qualitates, sicut liquor in dolium infunditur: sed ita, ut sequantur motus & actiones in mente & uoluntate. Quando igitur Spiritus sanctus per uerbum cœpit naturam sanare, accensa aliqua scintilla efficaciæ & facultatis spiritualis, licet renouatio non statim sit perfecta & absoluta, sed in magna infirmitate tantum inchoata: tunc tamen nec mens nec uoluntas est ociosa, sed aliquos habent nouos motus: quos etiam debent exercere meditando, orando, conando, luctando, &c. Sed illa spiritualis efficacia spirituales illi motus, quantumuis tenues, non oriuntur, non nascuntur uel ex toto, uel ex parte, ex naturalibus potentijs, quas mens & uoluntas ex pri-

ex prima natiuitate habent: sed sunt dona, operationes & effectiones Spiritus sancti, in nobis. Et ad primam effectionem spiritualis efficaciæ & facultatis, ad spirituales actiones in nobis, mens & uoluntas ex naturalibus suis uiribus effectuè nihil conferunt. Simpliciter enim retinendæ sunt hæ sententiæ: Non à nobis ipsis, tanquam ex nobis ipsis: sed à Deo est idoneitas nostra. Sine me nihil potestis. Quid habes, quod non accepisti? Quando uerò scintilla aliqua illius efficaciæ per spiritum in nobis accensa est, tunc aliquid agit in spiritualibus rebus & mens & uoluntas in homine. Sed quæstio est, unde habeat, quòd & uult & potest aliquid agere? Ex spiritu scilicet renouationis, qui operatur uelle & facere, à quo est ἱκανότης cogitandi salutaria.

Et ipsa lucta carnis & spiritus, ueteris & noui hominis in renatis, illustre ostendit discrimen actionum, quæ autorem & donatorem habent Spiritum sanctum, & quæ oriuntur seu nascuntur ex naturalibus liberi arbitrij uiribus, quod attinet ad res spirituales.

Omnino igitur in Ecclesia retinenda est uera & utilis Augustini distinctio, inter gratiam operantem & cooperantem. De gratia & libero arbitrio cap. 17. inquit: Quis etsi paruam dare cœperat caritatē, nisi ille qui præparat uoluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit.

Quoniam ipse ut uelimus, operatur incipiens, qui uolentibus cooperatur perficiens. Phil. 1. *Vt ergo uelimus, sine nobis operatur: cum autem uolumus, & sic uolumus, ut faciamus, nobiscum cooperatur: tamen sine illo uel operante ut uelimus, uel cooperante cum uolumus, ad bona pietatis opera nihil ualemus.* De correptio. & gratia cap. 2. *Non se itaq; fallant qui dicũt: Vt quid nobis prædicatur & præcipitur, ut declinemus à malo, et faciamus bonũ: si hoc nos nõ agimus, sed id uelle & operari Deus operatur in nobis? sed potius intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi: ut qd' agendum est agant, & cum egerint, illi à quo agũtur, gratias agant. aguntur enim ut agant, nõ ut ipsi nihil agant.* De gratia & libero arbitrio cap. 16. *Certũ est, nos uelle cum uolumus: sed ille facit ut uelimus, de quo dictũ est: Deus est q operatur in uobis uelle. Certũ est, nos facere cum facimus: sed ille facit ut faciamus, præbendo uoluntati uires efficacissimas, qui dixit: Faciã ut faciatis. Quid hoc aliud est, nisi: Auferam à uobis cor lapideũ, unde nõ faciebatis: & dabo carneum, unde faciatis? &c.*

De dogmatib. Ecclesiast. ca. 32. *Deus agit in nobis ut uelimus & agamus: nec ociosa in nobis esse patitur, quæ exercenda, nõ negligenda dedit, ut et nos cooperatores simus gratiæ Dei. ac si quid in nobis ex nostra remißione languescere uiderimus, ad illum sollicitè recurramus, qui sanat omnes lan*

guores

guores nostros. De correp. cap. 12. Si in tanta infirmitate uitæ huius, in qua tamē uirtutē perfici oportebat, renatis relinqueretur uolūtas sua, ut in adiutorio Dei perseuerent si uellēt, nec Deus in eis operaretur ut uellēt: inter tot et tantas tentationes, infirmitate sua uoluntas ipsa succūberet. Subuentū est ergo infirmitati uoluntatis humanæ, ut diuina gratia indeclinabiliter & inseparabiliter ageretur: & ideo quamuis infirma, nō tamen deficeret, neq; aduersitate aliqua uinceretur. De bono perseuerantiæ cap. 13. Nos ergo uolumus: sed Deus in nobis operatur uelle. Nos ergo operamur: sed Deus in nobis operatur & operari, pro bona sua uoluntate. Hoc nobis expetit et credere et dicere: hoc est piū, hoc uerū, ut sit humilis et submissa confessio, & detur totum Deo. Cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus: quod autem attinet ad pietatis uiā & uerū Dei cultū, nō sumus idonei ex nobis ipsis cogitare aliquid, tāquā ex nobis ipsis: sed sufficiētia nostra ex Deo est. Et cap. 6. inquit: Tutiores uiuimus, si totum Deo damus: non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.

Has Augustini sentētias ideo adscripsi: ut ostendam, nos hanc de libero arbitrio doctrinā, nō ita tradere, ut alatur et cōfirmetur in hominib. desidia, securitas & contumacia. Inculcamus enim illud: Videte ne inuanum gratiam acceperitis.

Sed ideo illã retineri cupimus,ut filio Dei medico nostro,sua tribuatur gloria.neq; enim intelligi aut considerari potest magnitudo beneficiorũ ipsius, nisi miserias nostras folijs ficuũ palliatas, uerbo autẽ Dei nudatas, agnoscere discamus. Et quando tale aliquod donũ habemus, ne de nostris uiribus gloriemur:sed illi gratias agamus,qui operatur uelle & facere:& si quid deest,ut inuocatione ad ipsum confugiamus. Ne etiã securi excutiamus talia dona,quæ scimus Spiritũ sanctũ in nobis operari:sed ut reuerenter illa cõseruemus,et exerceamus.Et in nostra magna infirmitate, hãc habemus cõsolationẽ:quia nõ nostræ uires,sed Spiritus S.inchoauit in nobis bonũ illud opus:perficiet ergo.Phil.1.Ita accendit hæc doctrina in nobis fidẽ, spem,inuocationẽ,gratiarumactionẽ,timorẽDei, et diligentiã in tuendis illis donis diuinis:quæ August.ideo solet quasi per gradus enumerare,ut gratiã Dei rectius agnoscere et cõsiderare poßimus. Numerat posse,uelle & facere,cogitare,desiderare,expetere,accipere.Inquit etiã de Ecclesiasticis dogmatib.cap.17.Sancta cogitatio,bonum propositum,pium consilium,omnisq; motus bonæ uoluntatis,ex Deo est:quia per illum aliquid boni possumus,sine quo nihil possumus.

Eodem modo gratiæ uarias tribuit Augustinus appellationes,ut rem ipsam illustret,& quasi gradus conuersionis ostendat. Vocat enim gratiã præuenien-

uenientem, præparantem, liberantem, operantẽ: deinde gratiam subsequentem, cooperantem, adiuuantem bonum perserantiæ, &c.

AVGVSTINI SENTENTIA DE LIbero arb. Et quomodo Andradius eam deprauet.

Hæc sunt simplicia, perspicua & uera, ex manifestis Scripturæ testimonijs extructa: & nõ est dubiũ, hanc etiam esse perpetuã Augustini sententiã. Sed huic luci Andradius conatur nebulas offundere. Augustinus enim scripto peculiari lib eo, copulat gratiam & liberũ arbitriũ. Et dicit: Vbi ad aliquid faciendũ uel non faciendũ, in diuinis monitis opus uoluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitriũ. item: Ad gratiã Dei necesse est accedere consensum nostrũ: ut bonũ nostrũ non sit ex necessitate, sed uoluntariũ. Ergo aliquid, quãtulũcunq; sit facultatis ad res spirituales, tribuendum est libero arbitrio, quod ipsi naturaliter ex prima natiuitate insitũ sit. Sed remotis æquiuocationib. explicatio non est obscura, quid Augustinus uelit. Quæ enim Deus in uerbo suo nobis præscribit: ut agnitionem sui, contritionem, fidem, spem, charitatem, patientiã, inuocationem, obedientiam, &c. talia sunt, quæ sine motu & actione mentis & uoluntatis nec inchoari, nec effici possunt. Sine mente enim & intellectu, nemo aliquid intelligit, cogitat aut iudicat: sine uolũtate nemo desiderat, expetit,

petit, quærit, conatur, luctatur, &c. Multa, inquit Augustinus, homines nolentes agunt: sed credere nisi uolens, nemo potest. Velle autem, proprium est uoluntatis. Hoc igitur extra omnem controuersiam, ipsa rei euidentia manifestum est. Num uerò Augustinus inde concludit, mentem & uoluntatem hominis, per se & ex se, hoc posse præstare, quod uerbum Dei præcipit? Nequaquam. Sed ex Scriptura prolixè probat, mentem & uoluntatem hominis non renati, naturaliter ex prima natiuitate non habere uirtutem, efficaciam & facultatem inchoandi & efficiendi spirituales motus & actiones, sicut in uerbo Dei præcipiuntur. Quia tamen Deus uerbum suum non frustra generi humano patefecit, addit Augustinus, gratiam Dei hoc quod natura non potest, efficere & operari in homine. Operatur autem gratia cõuersionem, non alibi quàm in mente, uoluntate, et corde hominis. Corde enim creditur, Ro. 10. ex animo obeditur, Ro. 6. Mente agnoscitur salus, Eph. 1. Non autem ita operatur in uoluntate hominis, sicut lapides uoluuntur, & inanimata impelluntur: ita ut in spiritualibus, mens & uoluntas renatorũ gratia diuina rapiantur, sine motu aliquo mentis & uoluntatis, intelligente & uolumtario.

Scriptura enim disertè affirmat, renatos in rebus spiritualib. agnoscere, scire, credere, assentiri, desiderare, uel conari, luctari, &c. Quæ extra cõtrouer-

trouersiā sunt actiones mentis et uoluntatis. Sed illas actiones, mens & uoluntas ex suis uirib. nec inchoare, nec præstare potest. Propter hāc igitur causam, gratia mentē illuminat, uoluntatē cōuertit & mutat, præbendo nouā efficaciā et nouas facultates: ut ex ignorantib. fiant intelligētes, ex nolentibus fiant uolentes: atq; ita in conuersione, mens & uoluntas, id quod ex uirib. naturalibus antea non poterant, incipiant iam ex dono, & per operationem spiritus renouationis, habere motus & actiones spirituales, intelligendo, cogitando, iudicando, desiderando, conando, luctando, uolendo, faciendo, &c. Hanc esse Augustini sententiā, certū est. Ita enim inquit de peccatorū meritis lib. 2. ca. 5. Non solis uotis agendū est, ut non subinferatur ad bene uiuendum etiā nostræ efficacia uoluntatis: quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in ijs quorum natura rationem uoluntatemq; non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis. Illud uerò capite sequenti explicat: coniungit enim gratiam & liberū arbitriū. Sed mox addit: Ipsum quoq; liberū arbitriū ad Dei gratiam, hoc est ad Dei dona pertinere non ambigo: nec tantū ut sit, uerumetiā ut bonū sit, id est ad facienda mandata Domini conuertatur. Videt Lector, Augustinum loqui nō de uoluntate nō renata, sed quæ iam cōuersa est, et cœpit fieri bona. Et Hypognost. 3. inquit: Nemo sic de gratia cōfidat, tanquā

Deus

Deus liberi arbitrij eius quod per mortem filij sui reparauit, opera nõ requirat: imò uigilet, quærat, petat, pulset, &c. Ita de gratia et libero arbitrio cap. 2. Cum aliquid secundũ Deũ operatur, nõ alienet hoc à propria uoluntate. Ne uerò quis existimet ipsum loqui de proprijs, hoc est de naturalib. uirtutib. uoluntatis, ca. 16. inquit: Certũ est nos uelle et facere, cum uolumus et facimus: sed ille operatur uelle et facere, præbendo uoluntati uires efficacißimas, de quo scriptũ est: Deus operatur in nobis et uelle et facere. Et de prædestinatione sanctorũ cap. 3. fatetur errorẽ esse, sicubi dixerit, ut prædicato Euãgelio cõsentiamus, nostrũ esse propriũ, et nobis ex nobis esse. Et postea addit, q. dixerat, Nostrũ est credere & uelle: ita esse intelligendũ, q. utrũq; sit Dei qui præparat uoluntatẽ: et utrũq; etiã sit nostrũ, quia non fit nisi uolentib. nobis. Illud uerò ita explicat, ad Bonifacium lib. 1. cap. 19. Christus non dicit, Duxerit: ut illic aliquo modo intelligamus præcedere uoluntatẽ: sed dicit, Traxerit. Quis autem trahitur, si iam uolebat: & tamen nemo uenit nisi uelit. Trahitur ergo miris modis ut uelit, ab illo qui nouit intus, in ipsis hominum cordibus operari: non ut homines (quod fieri non potest) nolentes credant, sed ut uolentes ex nolentibus fiant. Et in Enchiridio cap. 32. Nolentẽ præuenit ut uelit, uolentem subsequitur ne frustra uelit. Contra 2. epist. lib. 4. cap. 6. Pelagius dicit, gratiam

tiam adiuuare bonum cuiusq; propositum: non tamen reluctanti studiũ uirtutis immittere. Augustinus uerò respondet: Posset bene intelligi, si non ab istis quorum sensus notus est, diceretur. Reluctanti enim, prius aditus diuinæ uocationis, ipsa Dei gratia procuratur: ac deinde in illo iam non reluctante, spiritus uirtutis accenditur. Ita Ambrosius de Vocatione gentium lib. 2. ca. 9. Quòd gratia à multis refutatur, ipsorum est nequitiæ: quòd autem à multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ, & uoluntatis humanæ. Nulla enim species cuiusq; uirtutis occurret, quæ uel sine dono diuinæ gratiæ, uel sine consensu nostræ uoluntatis habeatur. Sed audi, quomodo hoc explicet. Ipsa enim gratia, hoc omni genere medendi & auxiliandi agit, ut in eo quem uocat, optimam sibi receptricem & famulam donorum suorum præparet uoluntatem. Et librò primo, capite nono: Licet inest homini nolle bonum, tamen nisi donatum non habet bonum uelle: illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Et hoc est quod Augustinus inquit: Per gratiam non tollitur humana uoluntas, sed mala mutatur in bonam: & cum bona facta fuerit, adiuuatur. Idem etiam uult Prosperi sententia: Liberum arbitrium naturaliter homini inditum, manet in natura: sed qualitate & conditione mutatum, per mediatorem Christum, qui ipsam uoluntatem, ab eo quod peruerse uolebat

bat auertit, & in id quod ei bonum esset, uelle conuertit.

Hæ explicationes manifestissimè ostendunt, quòd Augustinus non tribuat uoluntati efficaciam, aut facultatem aliquam ad actiones spirituales, quam naturaliter ex prima natiuitate habeat: sed tantum illam, quam ex dono & operatione spiritus renouationis accepit.

Pontificij uerò hoc ita inuertunt, quasi gratia tantum moueat & excitet, uoluntas uerò ex se habeat consentiendi facultatem. Sed Augustinum planè diuersum sensisse iam ostendimus. Et utile est, lectorem considerare, quàm mala fide Patrum scripta tractentur à Pontificijs. Augustinus inquit, consentire & dissentire, propriè esse uoluntatis: sicut dicimus intelligere proprium esse mentis, uelle uoluntatis. Illa sententia postea ita deprauata est: consentire in spiritualibus, esse propriæ uoluntatis: hoc est, ex proprijs uiribus. Quantum uerò inter hæc duo intersit: consentire est propriè uoluntatis, & propriæ uoluntatis: manifestum est.

Nulla autem alia habet argumenta Andradius, pro sua sententia, quàm hanc Augustini disputationem: cui Augustinus talem titulum facit, De gratia & libero arbitrio. Et si intelligeret Andradius, actiones uoluntatis renatæ quas habet & accepit, nõ naturaliter in prima natiuitate, sed in rege-

genera-

generatione ex dono & operatione Spiritus sancti, sicut Augustinus disputat: nulla esset inter nos controuersia. Certum enim est, Spiritum sanctum in conuersione non abolere, destruere aut extinguere potentias animæ, quæ uulgò ita uocantur: sed sanat & renouat illas, & quidem ita, quòd prauitatem adhærentem illis mortificat & aufert: ut illis organis renouatis & præparatis, uti possit ad motus & actiones noui hominis.

Nullo modo enim uel probamus uel sequimur Manichæorum deliria, qui finxerunt quosdam homines esse ἀλύτους: hoc est, naturam in quibusdam per peccatum ita corruptã, ut ne quidem per gratiam & operationem Spiritus sancti conuerti, reformari, & renouari possit. Rectè enim dicit Augustinus, ad articulos falsò sibi impositos, articulo 6. Hoc inter malos homines distat & dæmones, q̃ hominibus etiam ualde malis, superest si Deus misereatur, reconciliatio: dæmonibus autẽ nulla seruata est conuersio. Rectè et hoc cõtra Manichæos dicit, de Ciuit. Dei lib. 14. cap. 11. conuersionẽ fieri non detracta substantia animæ, uel ulla eius parte sublata: sed ea quæ uitiata ac deprauata fuerat, sanata atque correcta. Nam sicut dicit contra Iulianum lib. 4. cap. 3. Gratia Dei per Iesum Christũ Dominũ nostrũ, nõ lapidib. aut lignis pecudibusq; præstatur. Carent enim subiectis, mente scilicet et uolũtate: in quib. Deus ordinario modo, per uerbũ

& sacra-

& sacramenta agere solet, & in quibus necesse est fieri conuersionem. Hæc uerò non ita intelligenda sunt, sicut Pelagius contendebat, quasi ante gratiam conuersionis seu renouationis, sit in natura corrupta, generositas aliqua, δύναμις, inclinatio, habilitas, dispositio, facultas, aut quomodocunq; appelletur, ad inchoandas & præstandas actiones spirituales. ita enim dici posset, Habes aliquid, quod ex gratia renouationis seu conuersionis nō accepisti. Quod Augustinus ut Pelagianū detestatur. Et de gratia Christi lib. 1. ca. 18. recitat, & refutat illa uerba Pelagij: Habemus possibilitatem utriusq; partis à Deo insitã, uelut quandã (ut ita dicam) radicem fructiferã atq; fœcundã: quæ ex uoluntate hominis diuersa gignat & pariat, & quæ posit ad proprij cultoris arbitriũ, uel nitere flore uirtutũ, uel sentib. horrere uitiorũ. Hæc Pelagius. August. uerò contra Iulianũ lib. 2. de sententia Ambrosij dicit: naturã humanã, etiã istam, quæ sub peccato nascitur, & cuius ortus in uitio est, esse iustificationis capacẽ: sed per gratiã Dei. Et lib. 4. cap. 3. dicit humanam substantiam capacem esse diuinorum donorũ. Non autem, sicut bonum ingenium dicitur capax esse omnium disciplinarum, propter insitam φυσικὴν δύναμιν: sed per gratiam Dei, inquit, quia est natura rationalis: in qua Deus per uerbũ et sacramẽta, pro bona sua uoluntate, potest operari uelle, ut mala uolun-
tas

tas conuertatur in bonam. Ita Lutherus etiam loquitur Tomo 1. pagina 236. Quando sancti Patres liberum arbitrium defendunt, capacitatem libertatis eius prædicant: quòd scilicet uerti potest ad bonum, per gratiam Dei: & fieri reuera liberum, ad quod creatum est. Et alibi uocat capacitatem paßiuam.

Irenæus lib. 5. dicit carnem humanam capacem esse donationis Dei, hoc est uitæ æternæ: quia nutriatur carne & sanguine Christi. Libro quarto, capite uigesimoquarto, dicit hominem esse receptorium bonitatis Dei: et in Deo intentus, semper proficit ad Deum. Neq; enim Deus cessat benefaciendo, & locupletando: nec homo cessat beneficium accipere, & ditari à Deo.

Et pulchra est sententia, siue Ambrosij siue Prosperi, de Vocatione gentium libro secundo, capite nono, Ipsa gratia, omni genere medendi atque auxiliandi hoc agit, ut in eo quem uocat, optimam sibi receptricem & famulam donorum suorum præparet uoluntatem. Hæc uerò diligenter distinguenda & explicanda esse, Scriptura suo exemplo monet & ostendit. utitur enim uerbo δέχεσθαι, quando dicit uerbum & gratiam Dei accipi oportere. Actor. 8. Iacobi 1. 2. Corinth. 6. Vnde uerò homo illam capacitatem habeat, ponit & negatiuè & affirmatiuè. Animalis enim homo, ea quæ spiritus sunt, οὐκ δέχεται. prima Corinth. 2.

Q Deus

Deus uerò est qui operatur & ut uelimus, & ut possimus uerbũ & gratiã Dei *capere.* Aliàs *manet quod* Io.8. *Christus dicit:* Verbum *meum* οὐ χωρεῖ: *non inuenit aut habet locum in uobis, quo capiatur.* Hæc *diserte & accurate sunt explicanda.* Pelagius *enim sicut de poßibilitate, ita & de capacitate abusus est æquiuocatione uocabuli,* De *gratia & peccato originis cap.13.*

Et Iustinus *Apologia prima non satis circumspectè loquitur, ubi sententiam illam, quòd angelorum & hominum genus sit* δεκτικὸν *uirtutis & uitij, ita explicat:* Non *enim laude dignũ esset, nisi haberet* δύναμιν ἐπ' ἀμφότερα τρέπεσθαι. Intelligit *capacitatem, potentiam, uim, facultatem aut efficaciã naturalem: qua homo poßit, sicut ad malum, ita etiam ad bonum se uertere.* Sed *quid de hac sententia* Augustinus *iudicet, notũ est.*

Et *hæc sunt potißima* Andradij *argumenta: quæ rectè declarata, nihil iuuant illam cuius patrocinium suscepit, sententiam: sicut manifestum est, si omnes illæ disputationes referantur ad statum controuersiæ quem suprà exposuimus.* Reliqua *uerò, quæ agitari solent argumenta, obiter tantum attingit: quorum plana & expedita est explicatio, si adhibeatur illa quæ uera & necessaria est distinctio: quòd scilicet primò quædam* Scripturæ *sententiæ loquuntur de libertate naturæ*

integræ

integræ ante lapsum. Secundò, quædam de ipsa substantia mentis & uoluntatis. Tertiò, quædam loquuntur, de qualicunq; illa libertate, quam in illis rebus quæ sensibus aut rationi subiectæ sunt, uoluntas adhuc habet. Quartò, quædam loquuntur de contingentia in actionibus uitiosis. quintò, quædam loquũtur de uolũtate, quæ cœpit renouari & liberari. Quãdo enim Deus operatur uelle, tũc uolumus. Et renati habẽt potestatẽ ad inchoandas & efficiendas actiones spirituales. Sed illa potestas ex libero arbitrio nulla est, nisi detur desuper per spiritum renouationis: sicut Augustinus contra duas epistolas Pelagianorũ lib. 1. cap. 3. loquitur. Sextò, in multis Scripturæ sentẽtijs, mẽti & uolũtati hominis aliquid præscribitur & iubetur: quòd si nõ habeat potestatẽ obediẽdi, uideri posset Deus illudere nostræ calamitati, ac si herus seruo, quem uideat luxatis pedibus ingredi non posse, multa præcipiat, & extrema minitetur, nisi pareat. Aut si quis ad cæcum dicat: Si uolueris uidere, inuenies thesaurum. Sed Augustinus respondet de Gratia & libero arbitrio, capite 16. Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt: Non iuberet Deus, quod sciret ab homine, non posse fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideo iubet aliqua quæ nõ possumus, ut nouerimus quid ab ipso petere debeamus. Ex lege enim præcipiẽte & prohibente, non est agnitio uirtutis & potẽtiæ

nostræ: sed peccati agnitio, hoc est ἀδυναμίας & deprauationis. Et tamen non frustra iubetur: promittitur enim gratia, quæ operatur ut uelimus & faciamus. Ita Augustinus ibidem inquit: Meminerimus ipsum dicere, Facite uobis cor nouum, & spiritum nouum: qui dicit, Dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum dabo uobis. Quomodo ergo quod dicit, Facite uobis: hoc dicit, Dabo uobis? Quare iubet, si ipse daturus est. Quare dat, si homo facturus est? nisi quia dat quod iubet, & adiuuat ut faciat cui iubet. Per gratiam enim fit, ut sit homo bonæ uoluntatis, qui prius fuit uoluntatis malæ: per hanc etiam fit, ut ipsa bona uoluntas quæ iam esse cœpit, augeatur, &c. Contra 2. epist. Pelag. libro 2. cap. 10. Nihil in Scripturis sanctis homini à Deo uideo iuberi, propter probandum liberum arbitrium, quod non inueniatur uel dari ab eius bonitate, uel posci propter adiutorium gratiæ demonstrandum. 7. Obijcitur, quòd in Scriptura multæ sunt admonitiones, exhortationes, correptiones, &c. illæ uerò uidentur ociosæ, inutiles, & non necessariæ, si non est in homine facultas quædam naturalis, ad actiones spirituales inchoandas & efficiendas. Respondet Augustinus: O homo, in præceptione agnosce quid debeas habere: in correptione agnosce, tuo te uitio non habere: in oratione agnosce, unde accipias quod uis habere. Et uerbum admonēs, exhortans,

hortans, corripiens, est medium seu organon, per quod Spiritus sanctus uoluntatem conuertit, renouat, &c. Correptiones igitur etiam non renatorum, non sunt ociosæ. In renatis uerò principia donorum quæ à Spiritu sancto acceperunt, suscitantur, conseruantur & augentur per admonitiones & correptiones, ne effundantur, sed crescant & augeantur. Hæ explicationes ueræ, simplices & planæ sunt: nec à nobis primũ excogitatæ sunt, sed à ueteribus, ab Augustino præsertim traditæ.

QVA'M INSIDIOSE POSITA sint Tridentina Decreta de Libero arbitrio.

His ita explicatis, lectori paucis iam ostendam, quàm insidiosè canones Concilij ludant meris æquiuocationibus. Vnde colligi poterit, quale ibi studium fuerit ueritatis: cum ideo inuehant tenebras æquiuocationum, ne ueritas per se manifesta emergere poßit. Canone quinto, dicunt anathema illis, qui sentiunt liberum hominis arbitriũ, post Adæ peccatum, amissum & extinctum esse: non autem explicant, quid uocabulo liberi arbitrij intelligant. Nam si intelligatur ipsa substantia mentis & uoluntatis, uel libertas in rebus externis, aut in actionibus uitiosis: manifestum est, liberum arbitrium non esse omnino extinctum & amissum. Si autem intelligatur potentia, uis aut

efficacia ad inchoandas & efficiendas actiones spirituales: aut talis libertas, quæ æquam habeat potestatem sicut ad mala, ita & ad bona: iam in præcedentibus ostendimus, quid ex Scripturæ testimonijs rectè respōderi poßit. Et cū tam uariæ sint æquiuocationes: postulant tamen reuerendi Patres, ut sine distinctione in genere, sub anathematis interminatione confiteamur, hominem post lapsum retinuisse liberum arbitrium: nō autem uel de substantia mentis & uoluntatis, non de libertate disciplinæ in rebus externis, nec de contingentia in actionibus uitiosis potißimū pugnāt. Ita enim quod ad nos attinet, nullam haberent causam fulminādi anathematis: sed de potētia, ui & efficacia naturali ad actiones spirituales, certamen est. Illam uerò quæstionem, expreßis uerbis uerentur proponere, cum Scripturæ testimonia nimium sint manifesta. Vtuntur itaque artificio æquiuocationis: An liberum arbitrium per peccatum prorsus sit extinctum & amissum. Ita in capitulo secundo, ubi loquuntur de ui naturæ in gentibus, addunt: Tametsi in eis liberum arbitrium minimè extinctum esset, licet uiribus attenuatum & inclinatum. Hæc uerba si de externa rationis disciplina intelligerent, nulla esset inter nos controuersia. Sed hoc uolunt, liberi arbitrij naturalis uires, ad inchoandas & efficiendas actiones spirituales, licet sint attenuatæ & inclinatæ, minimè tamen uel in Gen-

tibus

tibus, uel in Iudæis non renatis extinctas esse.

Nec nouus est, ille æquiuocationum ludus in uocabulo Liberi *arbitrij. Luserunt enim illum &* *olim* Pelagiani. Et *obseruet* Lector, *quomodo Augustinus ad illas æquiuocationes respondeat. Ad Bonifacium libro primo, cap. 3. Arbitrium in bono liberum non erit, quod liberatos non liberauerit: sed in malo liberum habet arbitrium. Ibidem: Hæc uoluntas quæ libera est in malis, quia delectatur malis: ideo libera in bonis non est, quia liberata non est.* De *gratia & lib. 1. cap. 15. Semper est in nobis uoluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iusticia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iusticiæ, & tunc est bona: sed per gratiam fit, ut sit homo bonæ uoluntatis, qui prius fuit uoluntatis malæ.* De Correptione & *gratia cap. 1. Liberum arbitrium, & ad malum & ad bonum faciendum, confitendum est nos habere.* Sed *in malo faciendo, liber est quisque iusticiæ, & seruus peccati: in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus.* Ioan. 8.

Et *cum* Pelagiani *argumenta ex uocabulo liberi arbitrij non amißi urgerent, Augustinus opposuit alias appellationes, ex Scriptura sumptas.* Ad Bonifaciũ *lib. 3. cap. 8.* Liberũ *arbitrium captiuatum, non nisi ad peccatũ ualet: ad iusticiam uerò nisi diuinitùs liberatum, adiutumq́; non ualet.*

De uerbis Apostoli, sermone undecimo: Ad malè agendum habes sine adiutorio Dei liberam uoluntatem, quanquam illa non est libera: à quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est.

Contra Iulianum libro secundo, Hîc uultis hominem perfici: atque utinam Dei dono, & non libero, seu potius seruo propriæ uoluntatis arbitrio. Epistola 105. ad Vitalem: Liberum arbitrium, ad diligendum Deum, primi peccati granditate perdidimus. In Enchiridio capite tricesimo: Libero arbitrio malè utens homo, & se perdidit, & ipsum. Sicut enim qui se occidit, utiq; uiuēdo se occidit: ita cum libero peccaretur arbitrio, uictore peccato amissum est & liberum arbitriū. à quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. quæ sentētia cū uera sit, qualis quæso potest serui addicti esse libertas, nisi quādo eū peccare delectat?

De uerbis Apostoli, serm. 2. Verum est, magnas liberi arbitrij uires homo cum cōderetur accepit: sed peccando perdidit. Epist. 89. Libertas sine gratia, nihil est nisi contumacia, nō libertas. Verè enim liberi eritis, si filius uos liberauerit.

Vocabula quidem infirmationis, attenuationis & inclinationis, scio extare in concilio Arausicano: sed ibi in ijs quæ ad salutem pertinent, omnia detrahuntur uigori naturæ, & tribuuntur gratiæ. Et Canone 13. dicitur: Liberum arbitriū amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi.

Tridēt

Tridentinum uerò concilium sub illis uerbis suas occultat insidias, quòd in homine nõ renato, reliquæ adhuc sint ad spirituales actiones aliquæ uires, licet ualde attenuatæ & inclinatæ. Consideret igitur lector, quàm insidiosè ludant æquiuocatione uocabulorum.

Ita cum dicunt: quia necesse sit hominem assentiri, & recipere gratiam: ideo hominem ipsum, non omnino nihil agere, rectè possumus cũ Augustino respõdere: Posset bene intelligi, si nõ ab istis, quorũ sensus notus est, diceretur. Addatur enim, hominẽ ipsum uelle, et posse assentiri, recipere & agere in conuersione, siue in rebus spiritualibus: non ex suis naturalib. uiribus, siue ex toto, siue lex parte habere: sed accipere ab illo, q operatur uelle & facere. Et nihil erit controuersiæ. Certum enim est, nec uelle assentiri, recipere, agere, &c. sed Deus operatur uelle & facere. Quid enim habes, quod non accepisti. Quam sententiam de donis naturalibus intelligere, Augustinus ostẽdit Pelagianum esse. Cum igitur paucis uerbis has æquiuocationes facilem potuissent euoluere: quid existimamus causæ esse, quòd maluerint illis generalitatibus ludere: nisi ut sub illis cothurnis utriq; pedi aptis, antequam sententiariorũ fabulam, spectatoribus non animaduertentibus, in theatrũ reducere possent?

Illud uerò quòd seriò probare laborant, homi-

nem posse dissentire, & gratiam quando offertur abijcere: nimis proh dolor, uerum est. Neque enim fingimus, gratiam in conuersione ita obtrudi uoluntati, ut uelit nolit cogatur eam habere: sicut cum stigma corpori inuritur: sed hoc dicimus, quòd donum & operatio Spiritus sancti sit, ut gratia cum desiderio, delectatione & gaudio recipiatur. Vt autem repudietur, abijciatur & effundatur, carnis nostræ prauitas & malicia est.

Illud etiam non satis explicatè dictum est, liberum arbitrium hominis à Deo motũ et excitatum, cooperari assentiendo, Deo excitante & uocante. Omnino enim Augustini distinctio inter gratiam operantem & cooperantem, disertè explicanda est: An scilicet liberum arbitrium, naturalibus suis uiribus cooperetur Deo: ita ut cum Deus operatur in nobis uelle et assentiri, naturalis quædam uis seu efficacia ueteris hominis cooperetur, ad producendum illud uelle seu assensum illum. Sine quando gratia mouet & excitat uoluntatem, quòd tunc ex naturalibus uiribus uoluntatis assensus emergat. Augustinus certè dicit: Vt uelimus, Deus operatur sine nobis, sicut suprà explicatum est. Acceptis uerò primitijs donorum spiritualiũ, uoluntatem renatam esse σύνεργον Dei, illis facultatibus quas à spiritu regenerationis accepit, nullum est dubium.

Obseruanda prætereà est insidiosa æquiuocatio in

tio in uerbo adiuuandi. Augustinus præclarè dicit, de Correptione & gratia cap.1. Si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Non ita, ut cum quisque fuerit à peccati damnatione liberatus, iam nõ indigeat liberatoris sui auxilio: sed ita potius, ut ab illo audiens, Sine me nihil potestis facere: dicat ei & ipse, Adiutor meus esto.

Item in Enchiridio: Hominis uoluntatem adiuuat præparatam, & præparat adiuuandam. Sed sub illo uerbo adiuuandi, Pelagius uenenũ suum insidiosè occultabat. Dicit enim apud Augustinum libro. 1. capite 19. ad Bonifacium: In omni opere bono hominem semper adiuuari à gratia. Et libro 4. cap. 6. gratiam adiuuare uniuscuiusq; bonum propositum: Hoc sine scrupulo, inquit Augustinus, acciperetur. Sed Pelagius inde texebat tale argumentum. Qui adiuuatur, ipse unà cum adiuuante aliquid agit & operatur.

Voluntas non renata, adiuuatur à gratia. Ergò ex se aliquid confert, & uiribus suis naturalibus, quas habet ex prima natiuitate, aliquid cooperatur ad conuersionem. Augustinus uerò respondet libro 3. capite 4. ad Bonifacium: Tempore ueteris Testamenti in ijs qui secundum promißionem filij erant, Spiritum sanctum nõ solum adiutorem (quod Pelagiani dogmati suo sufficere existimat) uerumetiam largiorem fuisse dicimus uirtutis, quod isti negant. Et libro 2. cap. 9.

Hominis

Hominis bonum propositum adiuuat quidem subsequens gratia: sed nec ipsum esset, nisi praecederet gratia. Adiuuantem igitur gratiam Augustinus tunc primùm ponit, quando sine ueteris hominis cooperatione gratia praeueniens operata est uelle. tunc enim adiuuat ne frustra uelimus. Hac adhibita cõsideratiõe, inspiciat lector decreta Tridentina: & agnoscet, quàm generaliter & insidiose, sine iusta & necessaria distinctione utantur uerbo adiuuandi. Nec calumniose uerba torquemus. Ex Andradio enim interprete concilij didicimus, quam sententia sub illis uerborum inuolucris texerint. Nam & Caßiani manifestè Pelagianas sentẽtias quas contra Iesuitas notaueram, quas Prosper iusto scripto grauiter refutauit, quarum etiam quædã in Arausicano concilio disertè damnatæ sunt, Andradius Tridenti in ipso concilio publicè defendit. nempe: Deus cum in nobis ortum bonæ uoluntatis uiderit; quàm uel ipse plantauit, uel nostro conatu uiderit emersisse, confestim illuminat, confortat, &c.

Item: Euidenter apparet etiam per naturæ bonũ, quod beneficio creatoris indultum est, nonnunquã bonarum uoluntatum prodire principia. Item: Dubium uidetur, an quia initium bonæ uoluntatis præbuerimus, Deus misereatur nostri: an uerò econtrà. Vtrumq; enim recipiendum est, ut in alijs uoluntatem gratia perueniat, in alijs uoluntas gra-

tiam,

tiam, &c. Hæc Caßianus. Vt autem imperitum lectorem Andradius fallat, Paphnutij quasdam sententias, quæ extant in 3. collatione recitat: cum de illis quas ex 13. collatione Prosper refutauit, respõdere deberet.

Exagitant etiam illud quod Lutherus dicit, hominem ad regenerationem, renouationem, seu conuersionẽ habere se merè paßiuè. Et sanè hac phrasi offendi posset aliquis, qui nõ est assuetus modis loquendi, qui Scholasticis scriptoribus usitati sunt: quasi sensus sit, Spiritum sanctum ita operari conuersionem, ut in uoluntate quæ renouari cœpit, nulli omnino sequantur noui motus: sed planè sit ociosa & iners, & tantum bruta agitatione percellatur & protrudatur. Quod Luthero nunquã in mentem uenit. Theologos uerò qui in Tridentino cõcilio adhibiti fuerũt, quia & enutriti sunt, & consueuerunt in illo genere dicendi quod Scholasticis scriptoribus usitatum est: non est dubium, bene intellexisse quid sit, merè paßiuè se habere: sed cauillandi studium non potuerunt dißimulare: præsertim cum suam de naturalibus liberi arbitrij uiribus, quas si non ex toto, saltem ex parte aliqua, ad renouationem seu conuersionem conferat, hoc modo existimarent non incommodè posse hominibus obtrudi. Vsitata autem est apud Scholasticos disputatio: Quod subiectum recipiens formam aliquam, qualitatem, habitum, actionẽ, &c.

quatenus

quatenus recipit, habeat se paſsiuè. Sunt uerò quædam ſubiecta, quæ præterquam quòd recipiendo ſe paſsiuè habent, etiam actiuitatem quandam in ſe habent, quam conferunt, & qua ſimul cooperantur, ut forma, qualitas, actio ſeu habitus in ſubiecto illo producatur. Et talia ſubiecta habent ſe ad productionem formæ, non merè paſsiuè, ſed partim paſsiuè, partim actiuè. Sunt uerò alia quædam ſubiecta, quæ ad productionē formæ, nullam ex ſe habent actiuitatem, ſed tantum recipiunt formam. Et illa dicũtur ſe merè paſsiuè habere. Illos modos loquendi Scholaſticorum, Lutherus, ut tunc temporis in ſcholis uſitatos & notos, accommodauit ad doctrinam de libero arbitrio.

Cum enim mens & uoluntas ſint ſubiectum, in quo Spiritus ſanctus operatur conuerſionem ſeu renouationem: hactenus habet ſe ſubiectum illud, iuxta Scholaſticorum phraſes, paſsiuè. Iam uerò quæſtio eſt: An mens & uoluntas, qualis eſt ex prima natiuitate, in hac naturæ per peccatum corruptione, habeat actiuitatē aliquam: hoc eſt, δύναμιν, uim ſeu efficaciam aliquam quam conferat, & qua ſimul cum Spiritu ſancto cooperetur, ut inchoetur conuerſio, ſancta cogitatio, bonum propoſitum, ſtudium, conatus, lucta, &c. In motibus & actionibus ſpiritualibus, hoc eſt (ut Scholaſtici loquuntur) an uoluntas non renata, habeat ſe ad ſpiritualem conuerſionem partim actiuè,

ctiuè, partim paßiuè? Quia uerò Scriptura tradit, δύναμιν illam ad spiritualia esse per peccatum amissam, ita ut nihil poßit uoluntas ex se: & Augustinus etiam, gratiam qua Deus operatur in nobis uelle, non uult uocari cooperantem, sed operantem. Lutherus igitur usus Scholasticorum phrasi, sententiam illam ita explicauit, quòd merè paßiuè se habeat. Et tamen non docuit, sine cogitatione mentis, & consensu uoluntatis fieri conuersionem: sed hoc uoluit, Deum eos quos conuertit, trahere uoluntatibus eorum, quas ipse in illis per Spiritum sanctum operatus est, sicut Augustinus loquitur.

Nihil igitur incommodi habet illa phrasis, si rectè intelligatur. Sed constituta de rebus ipsis uera sententia, de modis loquendi facilis poteſt iniri ratio: ut scilicet sine ambiguitate, rem ipsam propriè, commodè & perspicuè explicent.

Ecquid igitur in omnibus hisce decretis, quæ de libero arbitrio loquuntur, lector aliud deprehendit, quàm ambiguos lusus multiplicium æquiuocationum? Sed inquis: Certè non ad ludendum conuocati fuerunt Patres Tridentum, sed res seria acta fuit. Ego uerò respondeo, generalitatibus, ambiguitatibus & æquiuocationibus ueritatem citius amitti & obscurari, quàm uel inueniri, uel illustrari. Quid igitur causæ esse putas, quòd in re seria & graui, hoc artificio

uti uo-

uti uoluerunt? nisi hoc, quòd Scholasticorum opiniones de libero arbitrio nimium crassas, non ausi fuerunt denudatas in Theatrum producere, ne primo aspectu exploderētur: quia tamen omnino retinere illas uoluerunt, inuoluendæ ita fuerunt ambiguis generalitatibus & æquiuocationibus, ut quoquo modo Ecclesiæ rursus obtruderentur. Aut forsan ideo hoc factum est, quia (sicut Ruardus Tapperus dicit) in concordantia gratiæ & liberi arbitrij, esse liberum, ut suo quisque sensu abundet. Ergo, inquis, & Augustanæ confeßioni sua sententia libera permittetur? Nihil uerò minus. Sicut enim in loco de Peccato originis diximus: In Papatu quiduis liberum est opinari: ea uerò sola sententia damnatur & anathematisatur, quæ ex Scripturæ testimonijs extructa est.

EX DECRE-

EX DECRETO SEXTAE SESSIOnis Tridentini Concilij.

De dispensatione & ministerio aduentus Christi.

QVo factum est, ut cœlestis pater, pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, Christum Iesum filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cum uenit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit: ut & Iudæos qui sub lege erant, redimeret: & gẽtes quæ nõ sectabantur iusticiam, iusticiam apprehenderent, atq; omnes adoptionẽ filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propiciatorem, per fidem in sanguine ipsius, pro peccatis nostris: non solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

Qui per Christum iustificãtur.

Verùm etsi ille pro omnibus mortuus est, non omnis tamen mortis eius beneficium recipiunt: sed ij duntaxat, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam sicut reuera homines, nisi ex semine Adæ propagagati nascerentur, non nascerentur iniusti: cum ea propagatione, per ipsam dum concipiuntur, propriam iniusticiam contrahant: ita nisi in Christo renascerentur, nunquam iustificarentur: cum ea renascentia per meritum passionis eius, gratia qua iusti fiunt, illis attribuatur. Pro hoc beneficio Apostolus gratias nos semper agere hortatur patri: qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarũ, transtulitq; in regnum filij dilectionis suæ, in quo

in quo habemus redemptionem & remißionem peccatorum,

Insinuatur descriptio iustificationis impij, & modus eius in statu gratiæ.

Quibus uerbis iustificationis impij descriptio insinuatur, ut sit translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam, Iesum Christum saluatorem nostrum. Quæ quidem trãslatio post Euangelium promulgatum, sine lauacro regenerationis, aut eius uoto fieri non potest, sicut scriptum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

Modus præparationis.

Disponuntur autem ad ipsam iusticiã, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidẽ ex auditu concipientes libere mouẽtur in Deum: credentes uera esse quæ diuinitùs reuelata & promissa sunt, atq; illud in primis, à Deo iustificari impium per gratiã eius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: & tamen peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iusticiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deũ sibi propter Christum propitium fore: illumq́; tanquam omnis iusticiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea mouẽtur aduersus peccata, per odiũ aliquod & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam quam ante baptismum agi oportet:

tet: deniq; proponunt suscipere baptismum, inchoare nouam uitam, & seruare diuina mandata. De hac dispositione scriptum est: Accedentem ad Deũ oportet credere quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit. &: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, &: Timor Domini expellit peccatũ. &: Pœnitentiã agite, & baptisetur unusquisq; uestrũ in nomine Iesu Christi, in remißionẽ peccatorũ uestrorum, et accipietis donũ Spiritus sancti. &: Eũtes ergo, docete oẽs gẽtes, baptisantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui uobis. Deniq; præparate corda uestra Domino.

Quid sit iustificatio impij, & quę eius causę.

Hanc dispositionẽ seu præparationẽ

iustificatio ipsa consequitur: quæ non est sola peccatorum remißio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis, per uoluntariam susceptionem gratiæ & donorum: unde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, ut sit hæres secundū spem uitæ æternæ. Huius iustificationis causæ sunt: finalis quidē, gloria Dei & Christi, ac uita æterna: efficiens uerò, misericors Deus, qui gratuitò abluit et sanctificat, signans & ungens Spiritu promißionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ: meritoria autem, dilectißimus unigenitus suus, Dominus noster Iesus Christus, qui cum essemus inimici, propter nimiam charitatem qua dilexit nos, sua sanctißima paßione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo patri

tri

tri satisfecit: instrumẽtalis item sacramentũ baptismi, quod est sacramentũ fidei, sine qua nulli unquã iustificatio contingit: demũ unica formalis causa est, iusticia Dei, nõ qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: qua uidelicet ab eo donati, renouamur spiritu mentis nostræ: & non modò reputamur, sed uerè iusti nominamur & sumus, iusticiã in nobis recipientes unusquisque suam, secũdum mensuram quam Spiritus sanctus partitur singulis prout uult, & secundũ propriam cuiusq; dispositionem & cooperationẽ. Quanquam enim nemo poßit esse iustus, nisi cui merita paßionis Domini nostri Iesu Christi communicantur: id tamen in hac impij iustficatione fit, dum eiusdẽ sanctißimæ paßionis merito, per Spiritum sanctũ charitas Dei diffun-

ditur in cordibus eorum qui iustifican tur, atq; ipsis inhæret. Unde in ipsa iustificatione, cum remißione peccatorũ, hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur per fidem, spem & charitatem. Nam fides, nisi ad eam spes accedat & charitas, neque unit perfectè cum Christo, neque corporis eius uiuum membrum efficit. Qua ratione uerißimè dicitur, fidem sine operibus mortuam & ociosam esse: & in Christo Iesu neq; circumcisionem aliquid ualere, neq; præputium, sed fidem quæ charitatem operatur. Hanc fidem ante baptismi sacramentum, ex Apostolorum traditione catèchumeni ab Ecclesia petunt: dum petunt fidem, uitam æternam præstantem, quam sine spe & charitate fides præstare non potest.

Unde

Ude & statim uerbum Christi audiunt: Si uis ad uitā ingredi, serua mandata. Itaq; ueram et Christianam iusticiam accipientes, eamceu primam stolam, pro illa quam Adam sua inobediētia sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur statim renati conseruare: ut eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, & habeant uitam æternam.

Quomodo intelligatur, impiū per fidem & gratis iustificari.

Cū uerò Apostolus dicit, iustificari hominē per fidē et gratis: ea uerba in eo sensu intelligenda sunt, quē perpetuus Ecclesiæ catholicæ cōsensus tenuit & expreßit: ut scilicet per fidē ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis: sine qua im-

possibile est placere Deo, et ad filiorum eius consortium peruenire: gratis autē iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum quæ iustificationē præcedunt, siue fides siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin (ut idem Apostolus inquit) gratia non est gratia.

De acceptæ iustificationis incremento.

Sic ergo iustificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de uirtute in uirtutem renouantur (ut Apostolus inquit) de die in diem: hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iusticiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ. In ipsa iusticia, per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt,

atq; magis, iuſtificātur, ſicut ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et iterum: Ne uerearis uſq; ad mortem iuſtificari. Et rurſus: Videtis, quoniā ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc uerò iuſticiæ incrementum petit ſancta Eccleſia, cum orat: Da nobis Domine fidei, ſpei et charitatis augmentum.

CANON IX.

Si quis dixerit, ſola fide impiū iuſtificari, ita ut intelligat, nihil aliud requiri quod ad iuſtificationis gratiam conſequendam cooperetur: & nulla ex parte neceſſe eſſe, eum ſuæ uoluntatis motu præparari atq; diſponi, anathema ſit.

CANON X.

Si quis dixerit, homines ſine Chriſti iuſticia, per quam nobis meruit iuſtificari, aut per eam ipſam formaliter iuſtos eſſe, anathema ſit.

CANON XI.

Si quis dixerit, hominē iustificari uel sola imputatione iusticiæ Christi, uel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate, quę in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundatur, atque illis inhæreat: aut etiam gratiam qua iustificamur, esse tantum fauorem Dei, anathema sit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iustificantē nihil aliud esse, quàm fiduciam diuinæ misericordiæ, peccata remittentis propter Christum: uel eam fiduciā solam esse, qua iustificamur, anathema sit.

CANON XXIIII.

Si quis dixerit, iusticiam acceptā non cōseruari, atq; etiam non augeri corā Deo per bona opera: sed opera ipsa fructus solummodo, & signa esse iustificationis adeptæ, non etiā ipsius augēdæ causam, anathema sit.

EXAMEN.

Hic locus est præcipuus in doctrina Christiana. Anxiæ enim & perterrefactæ mētes, quæ cum peccato

peccato & ira Dei luctantur, unicum hunc portū quærunt, quomodo Deum poßint habere placatū & propitium. Et fides in tentatione de unica hac consolatione sollicitè circumspicit, quid debeat apprehendere, quo niti: ne iusto Dei iudicio ob peccata damnetur, sed ut ira Dei placata, miser peccator in gratiam recipiatur, & acceptetur ad uitam. finis enim fidei, est uita æterna. 1. Pet. 1. Ibi uerò unicus locus iustificationis rectè explicatus, & ita intellectus, sicut in doctrina Euāgelij patefactus est, affert necessariam et uberrimam consolationem pijs conscientijs, illustrat & amplificat gloriam filij Dei, redemptoris & mediatoris nostri. Contrà uerò si locus hic peregrinis opinionibus adulteretur, obscurat gloriam & beneficia Christi, & eripit afflictis conscientijs necessarias consolationes, quæ in Christo nobis propositæ sunt. Nondum autem planè intermortua est memoria, qualis fuerit sub Papatu carnificina conscientiarū, luctantium in tentatione cum peccato & ira Dei, & anxiè quærentium firmam & certam aliquam consolationem: dum præterito Christo, qui unus ad omnē iusticiam nobis sufficit, iam ad sanctitatē operum debitorum, iam ad proprias satisfactiones operum indebitorum, iam ad supererogationes, mox ad superflua merita ordinum, ad uarias fraternitates, ad patrocinia sanctorum, ad peregrinationes, ad nundinationes indulgentiarum, & quò non miseras

con-

conſcientias abduxerunt & circumegerũt. Et tandem peractis illis omnibus, in triſtiſsima dubitatione illas reliquerunt, propoſita (ſi dis placet) conſolatione ignis purgatorij. Pighius etiam, quantumuis nobis iniquus & acerbus, tamen de articulo iuſtificationis inquit: Diſsimulare non poſſumus, à noſtris hãc uel primã doctrinæ Chriſtianæ partẽ, obſcuratã quàm illuſtratam magis, à Scholaſticis ſpinoſis pleriſq; quæſtionibus et definitionibus. Et tales extant multorũ querelæ inter ipſos Pontificios etiã. Iam uerò in concilio Tridentino, grauiſsima hæc quæſtio in deliberationem deducta fuit, & quidẽ ſicut ipſi narrant, per 7. menſes agitata. Et quis nõ ſperaret, cum doctrina hæc ex multis manifeſtiſsimis Scripturæ teſtimonijs, hoc tempore clariſsimè ſit illuſtrata, fore ut deſertis philoſophis Scholaſticorũ lacunis, ad fontes Propheticos & Apoſtolicos, ſi non omnino, propius ſaltẽ accederẽt, præſertim cum per tot menſes res fuerit deliberata. Sed eum tandẽ exitum habuit longa illa deliberatio. Crebri illi congreſſus, & multæ illæ diſputationes in concilio, de articulo iuſtificationis, ꝗ profunda anathematũ liberalitate, damnata eſt ea quæ eſt omniũ prophetarũ & Apoſtolorũ ſententia, quòd homo iuſtificetur, hoc eſt in gratiam recipiatur & acceptetur ad uitam æternam, ſola imputatione iuſticiæ Chriſti, uel ſola remiſsione peccatorum, fide apprehendente miſericordiam

Dei,

Dei,peccata remittentis propter Christum.

Tota uerò lerna & colluuies Scholasticorũ opinionũ de inhærentibus nouis iusticiæ qualitatibus, propter quas homo reddatur & sit Deo gratus, et ad uitam æternã acceptus per bona sua opera, ex nouis illis qualitatibus prodeuntia,Ecclesiæ rursus obtruditur,quasi doctrina ab ipso filio Dei,sole iusticiæ tradita:et quidẽ addita districta inhibitione, ne deinceps audeat quisquã aliter credere,prædicare aut docere.Infelicẽ ergo Ecclesiam, cui per Tridẽtinũ cõciliũ nõ licebit credere, prædicare uel docere illã beatitudinem hominis, testimonio Mosis, Dauidis,et omniũ prophetarũ cõfirmatã: cui Deus imputat iusticiã sine operibus,iuxta dictũ:Beati quorũ remissæ sunt iniquitates.Rom.4. Sed dicat quis:Si propositũ Patrũ cõcilij hoc fuit,ut tantum repeterẽt cõdemnationes doctrinæ nostrarũ Ecclesiarũ,et significarẽt se nullã ex uerbo Dei reformationem doctrinæ suæ,qualis ea cunq; est,admittere aut uelle aut posse: potuissent rẽ breuib. expedire, nec opus fuisset per tot mẽses cõtinuatis deliberationib.Et alij qdẽ suspicãtur,hoc pro forma (qd' dicitur) factũ esse,ut species aliqua prætẽdi posset nõ ex præcõceptis opiniõib.sed habita diuturna,graui & matura deliberatiõe, ex Scripturæ fundamẽtis, cõdita esse illa de iustificatiõe decreta. Ego uerò ex ipsis decretis,præcipuè uerò ex Andradio meo colligo,causas tã sollicitæ et diuturnæ deliberationis ꝑ

tot menses, duas præcipuè fuisse. 1. Quia testimoniorum Scripturæ, quæ tradunt, nos non propter nostras qualitates & uirtutes, sed gratuita imputatione iusticiæ, obedientiæ & meriti Christi, coram iudicio Dei iustificare: hoc est, à peccatis absolui & acceptari ad uitam æternam. Lux tanta est quæ paruulos illuminat, pios confirmat, & aduersariorum etiam oculos uel inuitos, sua claritate perstringit: quærenda fuerunt artificia, quibus lux illa, obiecta aliqua nebula & caligine, posset obscurari, ne tanta claritate in oculos hominum incurreret. Et quia specie aliqua illud fieri debebat: non unius itaq; mensis deliberatione, negocium hoc confici potuit. 2. Scholastici nimium craßè philosophantur, de homine faciente quod in se est, de merito cõgrui, de gratia gratum faciente, de merito condigni. Et de iustificatione sine Scriptura non aliter disputãt, ac si in Aristotelis schola, de physicis motibus philosopharentur. Quia uerò sententiam illam Scholasticorum, concilium retinere uoluit (uidit autem homines lectione Scripturæ, uel inuito toto Antichristi regno, tantũ iam profecisse, quòd à prophanis illis disputationibus et uocibus abhorrent, & ad Scripturã omnia reuocari uolunt) magni igitur laboris, & diuturnæ deliberationis res fuit, excogitare, quomodo philosophica de iustificatione opinio, Scripturarũ uocibus quibusdam ita posset circumuestiri, ne à quouis statim agnosceretur,

ſceretur, ſed aliquo modo poſſet huius temporis lucem ferre.

Hæc principaliter acta fuiſſe, in illa tot menſium tractatione, & decreta ipſa, præcipuè uerò Andradij explicationes luculenter teſtificantur, ſicut oſtendemus.

VERVS STATVS LOCI DE Iuſtificatione.

Prius autem de ſophiſtica illa dicendũ eſt, qua uerũ diſputationis κρινόμενον aſtutè occultant, & odioſè ſententiam noſtram prægrauant. Certũ eſt, utrumq; eſſe beneficiũ filij Dei Mediatoris, & remiſsionẽ peccatorũ, & renouationẽ, in qua Spiritus ſanctus in credentibus accendit nouas uirtutes. Chriſtus enim ſua paſsione meruit nobis non tantum remiſsionẽ peccatorum, uerumetiam hoc, quòd propter ipſius meritum datur nobis Spiritus ſanctus, ut renouemur ſpiritu mẽtis noſtræ. Hæc beneficia filij Dei, dicimus quidem eſſe coniuncta, ita ut quando reconciliamur, ſimul etiam detur Spiritus renouationis. Sed propterea non confundimus illa, ſed diſtinguimus: ita ut cuiq; ſuum locum, ordinem, & ſuam proprietatem tribuamus, ſicut ex Scriptura didicimus: ut ſcilicet reconciliatio ſeu remiſsio peccatorum præcedat, & poſtea ſequatur inchoatio dilectionis ſeu nouæ obedientiæ. Præcipuè uerò, ut fides ſtatuat ſe habere placatũ Deũ, & remiſsionem peccatorum: non propter ſequen-

tem & inchoatam nouitatem, sed propter mediatorem filium Dei.

Inde uerò Pontificij texunt calumniam, quasi beneficia filij Dei diuellamus & mutilemus. Omnia enim decreta Tridentina, de iustificatione, ita condita sunt, ut obliquè nos insimulent, quasi doceamus, credentes tantum habere remißionem peccatorum, non uerò etiam renouari per Spiritum sanctum. item Christum meruisse nobis tantum reconciliationem, & non simul etiam renouationem: quasi renouationē, charitatem, seu nouam obedientiã ita excludamus, ut nec adsit, nec sequatur in recōciliatis: quasi in renatis unica tantum uirtus fidei adesse debeat, reliquarum præsentia aut consequentia simpliciter exclusa. Sed tantum impudentes & sicophanticæ sunt calumniæ: quibus strepitum excitant, ne homines imperiti animaduertant, qua de re controuertatur. Sæpius enim à nostris repetitum est, planè & clarè nos docere, oportere in renatis existere noticiam articulorum fidei, contritionem, bonum propositum: ac inchoari dilectionē, & debere sequi bona opera. Expreßè etiam damnamus Simonis Magi blasphemiam, qui finxit hominibus gratis fide saluatis liberum esse, ut agant quæcunq; uelint. Salutē enim contumeliosè definiebat, esse liberationem ab illa seruitute, qua homines ad bonas actiones ex mandato Dei obligantur, nec permittuntur agere

quæ

quæ uelint. Hi ſunt acerbi, & uerè diabolici ſarcaſmi, quibus Apoſtolorũ doctrinã de gratuita iuſticia fidei, et de libertate Chriſtiana, ſathan ludificare uoluit, & eam inuiſam reddere bonis mentibus. Serio etiam abhorremus à Baſilidis blaſphemia, qui finxit ita nos ſola gratia fide ſaluari, ut omnes qualeſcunque actiones, & quidem uniuerſa libido indifferenter uſurpari poßit.

Improbamus etiam Gnoſticos, qui dixerunt ſe ſaluari ex ſola cognitione, & propter fidei excellentiam adeò ſpirituales fieri, ut non poßint gratia excidere, quicquid etiã perpetrẽt. Improbamus & illud quod Auguſtinus hæreſi 54. dicit, Aetiũ et Eunomiũ uſq; adeò fuiſſe bonis moribus inimicos, ut aſſeuerârint, quòd nihil cuiquã obeſſet quorũlibet perpetratio et perſeuerãtia peccatorũ, ſi modò huius quæ ab ipſo docebatur, fidei particeps eſſet.

Hæc repetere hoc loco uolui, ut boni uiri ubicunq; ſunt, intelligant, iniuſtè noſtras Eccleſias hiſce calũnijs deformari, quaſi alterũ beneficiũ filij Dei, renouationẽ ſcilicet ſpiritus abijciamus: et doctrinã de pœnitẽtia, de caritate, de noua obediẽtia & bonis operib. ſimpliciter excludamus à noſtris Eccleſijs. Neceſſariũ etiã fuit, hãc explicationẽ præmittere, ut uerum huius cõtrouerſiæ κρινόμενον, qđ' inſidioſè et magno ſtudio à Tridẽtinis occultatur, planè & clarè cõſtitui poſſet. Nequaquã.n. hic eſt ſtat9: an credẽtes, poſtquã remißionẽ peccatorũ

fide propter Christum acceperunt, etiam renouentur spiritu mentis suæ. nec quæstio est, an renouatio etiam pertineat ad beneficia Christi. neque hæc est controuersia, an oporteat existere in homine pœnitentiam, contritionem, bonum propositum, ac inchoari dilectionem, et sequi bona opera. hæc enim omnia planè & clarè confitemur, docemus, & sedulò urgemus in nostris Ecclesijs. Et hæc cum ita se habeant, lector ipse secum reputet quale sit artificium, in hac tam graui controuersia, sophisticis cauillationibus ludere, & statum controuersiæ occultare.

Sed dicat quis: Si hæc ita se habent, quid igitur est, de quo tam acriter, ad totius fermè orbis tumultum, de articulo Iustificationis contenditis? Certè sicut uos renouationē non negatis, nec charitatem simpliciter abijcitis: ita Pontificij remißionem peccatorum non negant, sed confitentur. Et si de rebus ipsis consensio est, erunt igitur tantum λογομαχίαι: hoc est, uerbales cōtentiones, seu bellū grammaticale. Pontificij enim uerbum iustificare, intelligunt iuxta morem Latinæ compositionis, pro iustum facere, donato uel infuso habitu iusticiæ inhærentis, unde prodeant opera iusticiæ. Lutherani uerò Hebraica phrasi uerbum iustificare accipiunt: ideo iustificationem definiunt absolutione à peccatis, seu remißione peccatorum, imputatione iusticiæ Christi, adoptione & hæreditate uitæ æternæ:

æternæ:idq; tantum propter Christum, fide apprehensum. Et tamen simul docent sequi renouationẽ, inchoandam esse dilectionem, & bona opera. Non ergo de rebus ipsis, sed tantum de uocabulo iustificationis certamen erit: quod inde oritur, quia alius aliter uerbum illud intelligit, & interpretatur. Et certè in Ecclesia non decet, quando res ipsæ saluæ sunt, de uocabulis mouere turbas. Paulus enim 1. Timoth. 6. grauiter dicit, morbum Ecclesiæ perniciosum esse, quando quis languet circa quæstiones & logomachias: ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, cõcertationes hominũ mente corruptorum, qui ueritate priuati sunt.

Hanc obiectionem ideo recensui, ut eo commodius et planius explicari & mõstrari posset, quod sit κρινόμενον, seu quis sit uerus status huius controuersiæ, de articulo iustificationis.

Est autẽ nostra simplex hæc, & aperta responsio: Nequaquam tales sumus turbatores, qui ueræ, solidæ, & salutari concordiæ ita simus iniqui, & adeò cupidi cõtentionum: ut etiamsi de rebus ipsis constituta esset uera, pia & salutaris consensio, quæsituri tamen essemus materiam rixarum, ex uerborum pugnis.

Patribus enim, licet plerumq; uerbum iustificare accipiant pro renouatione, qua efficiuntur in nobis per Spiritum opera iusticiæ, non mouemus litem: ubi iuxta Scripturam rectè & cõmodè tra-

dunt doctrinam, quomodo & quare persona Deo reconcilietur, accipiat remißionē peccatorum, & adoptionē, & acceptetur ad uitā æternā. Sæpe etiā à nostris monstratū est discrimē illud significationum, quomodo iuxta analogiā fidei, et perpetuam Scripturæ sententiam rectè, piè & dextrè intelligi & admitti poßit illa etiam significatio, si cum Patribus accipiatur iuxta morem Latinæ cōpositionis. Sed nihilo placatiores facti sunt Pontificij. Nō enim de uocabulis tantū, sed præcipuè de reb. ipsis dissensio & certamē est, in articulo iustificationis.

Hæc enim est principalis quæstio, hic status, hoc κρινόμενον: quid scilicet id sit, propter quod Deus hominem peccatorem in gratiam recipiat, quid iudicio Dei opponi debeat & poßit, ne iuxta rigidam legis sententiam damnemur: quid fides apprehendere et adferre, quo niti debeat, quādo uult cum Deo agere, ut accipiat remißionem peccatorum: quid interueniat, propter quod Deus peccatori, qui commeritus est iram & æternam damnationem, reddatur placatus & propitius: quid conscientia statuere debeat illud esse, propter quod donetur nobis adoptio: in quo tutò collocari poßit fiducia, ut acceptemur ad uitam æternam, &c. An illud sit satisfactio, obediētia & meritum filij Dei mediatoris: an uerò inchoata in nobis nouitas, dilectio, & reliquæ uirtutes in nobis. Hic est status ille controuersiæ, qui tam studiosè & insidiosè in

decretis

decretis Tridentinis occultatur: quem pluribus uerbis ideo simplicius aliquando explicare uolui, ut uideat lector, non λογομαχίαν esse, sed rem longè grauißimam, & conscientijs unicè necessariam, quæ in hoc loco in controuersia posita est. Et quando ad hunc scopū omnes disputationes in hoc loco referuntur, tunc omnia sunt planiora.

DE VOCABVLO IVSTIficationis.

Hæ uerò quæstiones adeò connexæ, imò quasi inuolutæ sunt uerbo iustificandi, ut cuicunque rei tribuatur iustificatio fidei, siue quod iustificet nos: statim sponte sequatur, illam rem esse, propter quam à Deo in gratiam recipiamur: & illam rem fidem debere iudicio Dei opponere, ne persona damnetur: propter illam rem Deum reddi nobis placatum, donare adoptionem, & acceptare nos ad uitam æternam. Hoc usqueadeò certum & manifestum est, ut Tridentini etiam dicāt: iustificationem esse translationē ab eo statu in quo homo nascitur filius iræ, in statum gratiæ & adoptionis. Et descriptionem iustificationis impij insinuari in illa sentētia Pauli Colossensium primo: Eripuit nos de potestate tenebrarum, transtulitq; in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem & remißionē peccatorum. Videt lector, ipsos ad ueram significationem uerbi iustificare, nō obscurè alludere: sed mox postea, ubi ad

rem ipsam uentum est, ut explicetur quid sit iustificatio peccatoris: ibi iustificare ipsis aliud nihil significat, quàm homini per spiritum renouationis infundi habitum, uel qualitatem iusticiæ inhærentem. Et nouitatem quidem in credentibus per Spiritum sanctum inchoari, nos etiam docemus: sed dicimus illa nouitate nos non iustificari corã Deo: hoc est, nouitatẽ nostrã nõ esse illud propter quod recipiamur in gratiam, & accipiamus remissionẽ peccatorũ: nec esse illud quo fides niti debeat, quando agit cũ Deo, ut adoptemur in filios, & acceptemur ad uitã æternã. Ex ualde multiplicibus igitur fraudibus consuta sunt Tridentina decreta de iustificatione, sicut hactenus ostendimus.

Manifestum est autem ex ijs quæ iam diximus, ueram Scripturæ sententiam de iustificatione non posse commodius explicari, intelligi & cõseruari, nec cõtrarias corruptelas rectius et illustrius posse refutari, quàm ex propria et genuina significatione uerbi iustificare. Neq; ignorant hoc Pontificij: sicubi enim mentionẽ faciũt Hebraicæ proprietatis, ualde leui brãchio hoc attingunt. Ipsorum enim instituto accommodatius est, si abutantur similitudine analogiæ Latinæ cõpositionis: ut sicut sanctificare dicitur, ita etiam iustificare intelligatur. Ita enim ad inhærentes qualitates statim dilabi possunt, ut in illis iustificatio nostra constituatur.

Pauca igitur quædam annotabimus, quæ sit in

hoc articulo propria & genuina significatio uerbi iustificare: idq; ita fiet, ut simul ostendatur, Scripturam iustificationem coram Deo ad remissionem peccatorum & uitam æternã, adimere nostris uirtutibus nouitatibus & operibus, & transferre in satisfactionem, obedientiam & meritum filij Dei Mediatoris. Deinde ostendemus, Tridentinum concilium damnare illam sententiã, quæ est ipsissima & perpetua omnium Prophetarum & Apostolorum doctrina: & in eius locum substituere planè alienam, & cum Scriptura pugnantem sententiam.

Simpliciter autem contendunt Pontificij, uerbum iustificare, propriè significare talem motum seu mutationem ab iniusticia ad iusticiam, sicut quando in physicis motibus una qualitas expellitur, & alia introducitur. Talem enim uolunt esse rationem compositionis, qualis est in uerbo sanctificare, uiuificare, calefacere, frigefacere, &c. Et Patres quidem uerbum iustificare, in hac significatione sæpe usurpare non ignoro: sed de proprietate linguarum quæstio est. In Latina igitur lingua, apud probatos authores, non scio extare exemplũ, quod iustificare significet uel imbuere aliquẽ habitu iusticiæ, uel infundere qualitatem iusticiæ. Proposui hoc antea Iesuitis, ut quia analogia Latinæ compositionis nituntur, exemplũ aliquod ex illis autoribus, ex quibus usus Latinæ linguæ pro-

batur, proferrent. Sed aduocatus, ipsorum Andradius, cum anxiè omnia conquisierit, nihil tale proferre potest.

In Græca cõmuni lingua, δικαιοῦν duas habet significationes. Primò significat iustum aliquid censere seu pronunciare. Ita Plutarchus in Agesilao: Denũciato bello coegit omnes stare illis, οἷς ὁ πέρσης ἐδικαίωσε. Et in Bruto: Cum Mimi captiui qui cædi Caßij insultârant, in iudicio accusati essent: Messala Coruinus ἐδίκαιε uirgis cæsos nudos, esse mittendos ad castra hostium. Commẽtator Sophoclis in Oedipo Colonæo, δικαιοῦν dicit usurpari ἀντὶ τοῦ δίκαιον κρίνειν. Suidas exponit δίκαιον νομίζειν. Et citat Lysiam, qui δικαιώσεις uocat τὰς δικαιολογίας. Secunda significatio ualde usitata est. τὸ δικαιοῦν, ἀντὶ τοῦ κολάζειν, supplicio afficere, non priuata pœna, sed præcipuè cũ causa iudicata, iudicialiter (ut ita dicam) aliquis punitur: ideo Suidas δικαιούμενον exponit, per δίκης τυγχάνοντα. Et Thucydidem citat, usurpãtem δικαιώσεις ἀντὶ τῶν κολάσεων. Sed huius significationis ubiq; obuia sunt apud Græcos authores exempla.

Apud authores igitur Græcæ linguæ, uerbum iustificari non usurpatur in illa significatione, de qua sola Pontificij dimicant. Restat ergo usus huius uerbi in lingua sacra. Et forensis (sicut uulgò lo-

gò loquimur) eius significatio usq; adeò manifesta est, quòd Andradius eam negare non audet. Anxiè autem conquirit exempla, probaturus, quòd in multis Scripturæ locis, uerbum iustificare significet nõ absoluere à peccatis, sed mentẽ qualitate iusticiæ inhærentis exornare. Et hoc ariete arbitratur se expugnaturũ totã doctrinã de imputatiua iusticia. Videndũ igitur est, quib. exẽplis, quàm certò & firmiter hoc probet. In prima aũt acie collocat testimoniũ ex Syracide cap. 1. Religio, seu pietas iustificat cor. Et in uulgata sanè uersione ita legitur. Sed Syracides in sua lingua ibi hoc non habet. Animaduertit aũt lector, illud de qua antea diximus, quare Tridentina synodus decreuerit uulgatã editionem per omnia habendam esse pro authentica. Quod enim Syracides non scripsit, sed aliunde in contextũ irrepsit, illud Andradius pro authentico citat ad euertendã iusticiã fidei. Præterit aũt quod Syracides ipse in primo illo cap. scripsit: θυμὸς ἄδικος, iracundia iniusta non poterit iustificari, hoc est, à culpa absolui.

Mirum uerò est, quòd non etiam adduxerit id quod in uulgata uersione Psalmi 72. legimus: Frustra ergo iustificari cor meum. In Hebræo enim planè aliud uerbum est.

Plus uerò coloris habet quod ex 18. ca. citat: Nõ uerearis usq; ad mortem iustificari. Quod Tridẽtinũ cõciliũ ita interpretatur, sanctificationẽ reno-

uatio-

uationem debere crescere, & augeri usq; ad mortem. Quæ sententia, in doctrina renouationis quidem uera est: sed consideret lector, an Syracides in illo loco, uocabulo iustificationis hoc intelligi uelit. Illud enim est de quo disputamus. Ostendit autem contextus, hoc agi: conuersionem, ut inueniamus propitiationem non differendam esse usq; ad languorem seu morbum: sed orandum esse ἐυκαίρως. hæc enim sunt uerba textus. Illam uerò sententiam mox alijs uerbis repetit: μὴ μείνῃς. hoc est: Iustificari non differas usq; ad mortem. Quod antea dixerat, inuenire propitiationē: iam uocat iustificari: & illud docet, non esse differendum usque ad mortem. Iudicet etiam lector, an ex illo loco, sententia Pontificiorum de iustificatione stabiliri, & nostra euerti poßit? Qualem uerò putas esse fidem, quæ huiusmodi fundamentis, contra clarißima Scripturæ testimonia nititur. Nihil profectò aliud quàm effugia sunt, ne ueritati locum dare cogantur.

Ex Apocalypsi etiam, pro confirmatione suæ sententiæ citat: Qui iustus est, iustificetur adhuc: & qui sanctus est, sanctificetur adhuc. Sed facilis est responsio. Andradius enim dimicat pro illa sententia, quæ iustificationem & sanctificationem contendit idem esse: & hanc sententiam uult probare ex illo dicto Ioannis. Sed ibi Ioannes, sicut & Paulus 1. Cor. 6. disertè distinguit iustificationē

& san-

& sanctificationē. Videt igitur lector, quales sint Andradij probationes. Nec obstat, quòd iustificati iubentur adhuc iustificari: cum remissio peccatorum non sit mutila. Habitat enim peccatū in carne iustificatorum, quod sæpe captiuat ipsos, ut in multis offendant. Sicut igitur illi quibus remissa sunt peccata, quotidie petunt, Dimitte nobis debita nostra: eodem etiam modo, qui iustus est, iustificetur adhuc. perpetuò enim in hac uita est illa Apostolica legatio, 2. Cor. 5. Recōciliemini Deo.

Hisce igitur testimonijs, Andradius significationem uerbi iustificare, quam ut aduocatus Concilij Tridentini, contra nostrarum Ecclesiarū doctrinam defendendam suscepit, nequaquam probauit: sicut quiuis lector iudicare potest. quod enim Isaiæ sententiā, In scientia sua iustificabit multos, eò torquet, magna impudentia est. Ibi enim mox additur explicatio, quomodo intelligenda sit illa iustificatio: quia, inquit, iniquitates eorū ipse portabit. sicut Luc. 1. Zacharias canit: Ad dandā scientiā salutis, quæ est in remissione peccatorū.

Firma igitur adhuc stant illa, quæ contra Iesuitas re propria & genuina significatione uerbi iustificare, in articulo iustificationis diximus. Repeto autem id quod suprà dictum est, statum disputationis nō esse, an renouatio pertineat ad beneficia Christi: an homo, quando reconciliatur cum Deo, simul etiam per Spiritum sanctum renouetur: an noua

noua obedientia sequi debeat. Hæc enim planè & perspicuè docemus. Sed hæc est quæstio: Quomodo & quare iustificemur, ut à Deo in gratiam recipiamur, & acceptemur ad uitam æternam. Hæc toties sunt repetenda, ne hanc disputationem de significctione uerbi iustificare calumnientur, quasi ipsam renouationem suo loco & ordine negemus.

Et ut maximè ostenderetur (quod tamen certò & euidenter non facilè probabitur) uerbum iustificare in quibusdam Scripturæ locis habere illam de qua Pontificij dimicant, significationem: de summa tamen rei de qua agimus, nondum conclamatum esset.

Non enim propriè est quæstio, quid uerbum iustificare in alijs Scripturæ locis significet: sed hoc quæritur, quam significationem uerbum iustificare habeat in illis Scripturæ locis, in quibus doctrina iustificationis, tanquam in sua sede traditur & tractatur. Reliqua uerò exempla, tantum declarationis gratia adhibentur.

Manifestißima autem est antithesis, Ro. 8. quæ propriam & genuinam significationem uerbi iustificare, in hoc articulo ostēdit: quæ scilicet cum forensi significatione omnino conuenit, quòd coram iudicio Dei, propter Christum absoluamur à reatu peccati & dānationis, pronunciemur iusti, & acceptemur ad uitā æternū. Ita.n. habēt uerba:

Quis

Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? &c. Ita Rom. 5. iustificatio & cōdemnatio aliquoties opponuntur. Et Roman. 3. totus, ut ita dicam, processus uocabulis iudicialibus describitur. Lex accusat omnes esse sub peccato. Omne os obstruitur. Et totus mundus reus, ὑπόδικος sistitur Deo: quia ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Iustificamur autem gratis, ipsius gratia, per redemptionem, &c. 1. Cor. 4. Nolo iudicare ab humana die: sed qui me iudicat, Dominus est. Ideo licet nihil mihi conscius sim, tamen in hoc non sum iustificatus. Ita 1. Ioan. 2. fit mentio aduocati, sicut Rom. 8. intercessoris. Psal. 143. Ne intres in iudicium, quoniā in conspectu tuo, non iustificabitur omnis uiuens. Luc. 18. Publicanus quasi corā Dei tribunali stans, orat: Deus, propitius esto mihi peccatori. Hanc Publicani orationem cum Christus uellet significare exauditam esse, inquit: Descendit iustificatus: hoc est, Deus propitiatus fuit peccatis ipsius. Actorum decimotertio: Per Christum uobis remißio annunciatur peccatorum, & ab omnibus (peccatis) à quibus non potuistis in lege iustificari: in hoc omnis qui credit iustificatur. Hæc testimonia nulla sophistica possunt eludi, ut ad infusionem inhærentis iusticiæ referantur: sed manifestè ostendunt, iudicialem esse significationem uerbi iustificare

in hoc

in hoc articulo: quòd ſcilicet peccator, lege Dei *accuſatus, conuictus, & ſententiæ æternæ dānatio nis ſubiectus, fide cōfugientes ad thronum gratiæ, propter* Chriſtum *abſoluatur, iuſtus reputetur & pronuncietur, in gratiam recipiatur, & ad uitam æternam acceptetur.* Et Ioannes *licet non uſurpet uerbum iuſtificare, tamen doctrinam ipſam uerbis iudicialibus deſcribit: Qui credit, non iudicatur, non uenit in iudicium. Miſit filium in mundum, non ut iudicet mundum.* Et 1. Ioan. 3. *Tranſlati ſumus à morte ad uitam.* Actor. 3. Petrus *dicit peccata deleri. Illud uerò* Paulus *explicat, cum inquit* Coloſſ. 2. *chirographum quod contra nos erat, deletum eſſe.*

Et dignum eſt conſideratione, quàm ſollicitè Apoſtoli cauerint, ne Hebraiſmus *uerbi iuſtificare, in alijs linguis minus notus, doctrinam uel turbaret, uel obſcuraret. Alijs enim clarioribus, & quidem uarijs uocabulis illud explicarunt.* Ne e-*nim intelligatur de infuſione qualitatum iuſticiæ,* Rom. 4. *exponitur, per imputare iuſticiam ſine operibus: uel, fidem imputare ad iuſticiam.* Exponitur *etiam ibi per uocabulū beatitudinis: & per illud* Pſalmi, *tegere iniquitates, & non imputare peccatum.* Rom. 5. *exponitur per æquipollentiā uerbi recōciliari, quod* Auguſtinus *etiam animaduertit.* Actor. 13. *æquipollet remiſsioni peccatorū.* Matthæi 1. *Saluum faciet populū à peccatis. Illud*

Actor. 13.

Act.13.per uerbum iustificare exponitur:ita quod Gal.2.Paulus dicit: Nos in Christum credidimus, ut iustificemur. Illud Act.15. Petrus ita effert:Per gratiam Christi credimus nos saluari,sicut & illi. Et quod Ephes.2.dicitur:Gratia saluati estis: illud Rom.3.est gratia iustificari.Ioannes uocat,Nō iudicari,non uenire in iudicium.Rom.5.constitui iustum,est periphrasis uerbi iustificare.Nam καθιστᾶναι εἰς κρίσιν,Græcis est uerbum iudiciale.Ista iudicialia etiam sunt,soluere & ligare peccata. Græci interpretes Iob. 13 & 32. reddiderunt δίκαιος καὶ ἀναφανοῦμαι.ca.27.40.δίκαιον ἀποφῆναι. Sicut cap.32.ἔθεντο αὐτὸν ἀσεβῆ.Quod cap.9. dixerant ἀσεβεῖν, pro condemnare, impium pronunciare.

Et Patres quidem,licet plerunq; sequantur analogiam Latinæ compositionis, in uerbo iustificare:sæpe tamen euidentia Paulinæ disputationis, coguntur agnoscere propriam & genuinam hanc significationem,quam monstrauimus. Ita Augustinus, quia uidet Rom.5.iustificari, exponi per reconciliari:agnoscit & probat nostram interpretationem.Et in Psal.31.Si iustificatur impius,ex impio fit iustus.Sed quomodo?Nihil boni fecisti, & datur tibi remißio peccatorum,&c. Contra Iulianum lib.2.citat sententiam Ambrosij:Eum iustificari à peccato,cui per baptismum peccata remittuntur omnia.Hilarius in 9.caput Matthæi: Mo-

T uet scri-

uet scribas, ab homine remissum peccatum, quod lex laxare non poterat, fides enim sola iustificat. Cyrillus in 6. caput Ioannis: Gratia iustificat, man data uerò legis condemnant magis. Oecumenius recitans ueterum explicationes in 3. caput ad Romanos, dicit: Iusticia Dei est iustificatio ex Deo, absolutio ac liberatio à peccatis, à quibus lex ipsa absoluere non potuit. Item: Quomodo fit iustificatio? per remißionem peccatorum, quam in Christo Iesu consequimur. Sed non quærimus nūc principaliter, quomodo patres usurpent uerbum iustificandi: sed nostra quæstio est, in qua significatione Spiritus sanctus utatur uerbo iustificandi, in illis Scripturæ locis, in quibus tractat et tradit doctrinam iustificationis: sicut illud manifestißimè iam monstrauimus.

Et hæc significatio congruit ad reliqua Scripturæ loca, ubi uerbum iustificare usurpatur de actionibus iudicialibus, & opponitur uerbo cōdemnare. Genes. 44. Quid respondebimus, quid loquemur, quo iustificabimur? 2. Reg. 15. dicit Absolon: Qui habet iudicium, ueniat ut iustificem eum.

Esa. 41. Iudicemur simul, dent testes suos: narra si quid habes, ut iustificeris. Psal. 51. Vt iustificeris, & uincas cum iudicaris. Deut. 25. Iustificate iustum, condemnate impium. 3. Reg. 8. Condemnes impium, dando uiam eius in caput suum: & iustifices

fices iustum, dando illi secundum iusticiam eius. Prouerb. 17. Qui iustificat impium, et condemnat iustum, abominatio est. Isa. 5. Vae qui iustificatis impium, & iusticiam iusti aufertis ab eo. Matth. 12. ex uerbis tuis iustificaberis uel condemnaberis. Haec exempla & congruunt ad illam significationem quae propria est loci Iustificationis, & doctrinam ipsam illustrant.

Diligenter autem considerandum est, quare Spiritus sanctus doctrinam iustificationis, uerbo iudiciali proponere uoluerit. Homines enim prophani, securi & Epicurei, existimant leue & perfunctoriũ quid esse iustificationẽ peccatoris, ideo de peccato non admodum sunt solliciti, reconciliationẽ cum Deo nõ seriò expetũt, nec diligentia aliqua retinere student. Proprietas uerò uerbi iustificare, ostendit quàm grauis & seria actio coram iudicio Dei sit iustificatio peccatoris. Mens item humana, pharisaica persuasione inflata, quando priuatis suis cogitationibus de iusticia indulget, facilè potest concipere persuasionem & fiduciã iusticiae propriae quantamcunque. Sed quando sub imagine examinis & tribunalis iudicij diuini, per processum (ut sic dicam) iudicialem, doctrina iustificationis proponitur: concidunt, euanescunt, & prosternuntur pharisaicae illae persuasiones. Ita genuina proprietas uerbi iustificare, puritatem doctrinae iustificationis, & à

& à Pharisaico fermento, & ab Epicureis opinionibus conseruat & defendit. Et tota doctrina iustificationis, non potest simplicius, rectius et commodius intelligi, & ad serium usum in exercitijs pœnitentiæ & fidei accommodari, quàm ex uera obseruatione iudicialis significationis uerbi iustificare: sicut multorum Patrum exempla ostendũt, qui de operibus & meritis magnificè sæpe concionamur, in meditationibus uerò quando hanc imaginem iudicij diuini, & processum illum iudicialem, sicut diximus sibi proponunt, tunc dulcißimis sententijs doctrinam huius articuli explicãt. Et in hoc genere Bernhardus præ cæteris felicior est, quia nõ in ociosis speculationibus, sed in serijs exercitijs, proposita imagine iudicij diuini, & sistens se quasi ad tribunal Dei, doctrinam et testimonia Pauli de iustificatione expendit.

Suprà etiam ostendimus, quantum referat, genuinam significationem uocabuli iustificare, in hoc articulo retinere in Ecclesia: rem ipsam enim ita in se comprehendit, ut quicquid sit cui tribuatur, quod nos iustificet, statim consequatur, quòd propter illud recipiamur à Deo in gratiam, et acceptemur ad uitam æternam.

Monstrata autem ex manifestis Scripturæ testimonijs uerè propria & genuina significatione uerbi iustificare, ipsa doctrina iustificationis plana & manifesta erit, si modò eam ex diuinis oraculis

culis, & non ex philoſophicis rationis cogitationibus petere & dijudicare nobis concedatur.

Imitabimur autem methodum Scripturæ, quæ de iuſtificatione & negatiuè & affirmatiuè loquitur: hoc eſt, conſiderandum eſt quibus rebus adimat & cui tribuat iuſtificationem peccatoris coram Deo, ad uitam æternam.

QVIBVS REBVS ADIMAT SCRIptura iuſtificationem hominis ad uitam æternam.

Et peccatis quidem neminem coram Deo iuſtificari: hoc eſt, propter ſcelera neminem Deo gratum eſſe, & acceptari ad uitam æternam, extra controuerſiam eſt. Pugnat enim cum perpetua & immutabili uoluntate Dei, quæ in lege patefacta eſt, & ipſe Deus pronunciat eſſe abominationem, hoc modo iuſtificare impium, Pro. 17. Iſai. 5. & Exod. 23. Inſontem non occidas, quia non iuſtifico impium.

De qualitatibus igitur, habitibus, actionibus & operibus humanis, quibus appellatio iuſticiæ tribuitur, quæſtio eſt, an in illis conſiſtat iuſtificatio noſtri coram Deo ad uitam æternam. Et ratio quidem, quia aliam iuſticiam ignorat planè ita ſtatuit. Sed nos audiamus uocem Dei noſtri, pronunciantis in Scriptura iudicium ſuum de hac quæſtione. Et obſeruetur, quomodo Scriptura totum

hoc negocium uocabulis iudicialibus describat.

Alia est autem politica iusticia, qua coram hominibus, uel inter homines iusti sumus, & acquirimus præmia politica: quando scilicet actiones nostræ respondent legibus, quibus constat iusticia inter homines. Sed de illa hoc loco non disputatur nisi quòd Scriptura ridet illos, qui (ut pharisæi) in iustificatione coram Deo, homines deligunt iudices, apud quos aucupantur famam & laudem iusticiæ. Matth. 6. Lu. 16. Vos estis qui iustificatis uos coram hominibus. Sed hoc modo per ambitionem gloria huius seculi, non autem gloria apud Deum acquiritur: sicut Christus inquit Matthæi 6. Receperunt mercedem suam. Et Lucæ 16. Quod altum est coram hominibus, abominatio est apud Deum. Sed in negocio de gratia Dei, salute & uita æterna, oportet Deum ipsum esse iudicem: & apud ipsum agendum esse negociũ, quando ita uolumus iustificari ut Deo placeamus, & ipsi accepti simus ad uitam æternam: ipsa etiam ratio intelligit. ideo enim propriam iusticiam adducit coram Deo. Et Ro. 10. Paulus utitur uerbo ualde significanti: Quærunt propriã iusticiã στῆσαι, hoc est stabilire, erigere, & opponere coram iudicio Dei. sicut Luc. 18. pharisæus uarijs modis iusticiam suã contendit corã Deo probare, fidens illis suis operibus, & quærens illis iustificari: hoc est, apud Deum haberi illo loco, ita tractari & remunerari,

nerari, sicut Deus illis promisit quos iustos agnoscit, pronunciat & acceptat. Ita omnino seruatur forensis significatio uerbi iustificari, iuxta exemplum Isa. 43. Narra si quid habes: da testes, ut iustificeris. Gen. 44. Quid respondebimus, quid loquemur, quo nos iustificabimus? Et 3. Regum octauo, Iustifices iustum, dando illi secundum iusticiam eius.

Hoc ergo modo afferens propriam iusticiam, agit corā Deo, ut iustificetur. Sed audiamus, quā sententiam Deus iustus iudex pronunciet. Et ut res planior sit, paucis retexemus distributionem illam quae apud Paulum extat.

I. De uarijs cultibus, quos Gentes contra uerbū Dei, ex caeco rationis iudicio instituerunt, hoc fine, ut Deum propitium & placatū haberent: quia pugnant cum uerbo Dei, Scriptura pronunciat q sint abominatio corā Deo. Deute. 12 & 17. Ita & Pau. Ro. 1. pronūciat Gentes huiusmodi cultib. magis irā Dei prouocasse. Et Eph. 2. Eratis sine Deo in hoc mundo, promissionis spem non habentes.

II. De operibus electicijs quae homines propria intentione qualicunq;, sine uerbo & mandato Dei suscipiunt ad hunc finem ut iustificentur, hoc est, Dei gratiam & salutem aeternam acquirant, Deus pronunciat Isa. 29. Matt. 15. Frustra colunt me mandatis & doctrinis hominum. Et Isa. 1. Quis requisiuit haec de manibus uestris?

III. De externa disciplina rationis, iuxta legem naturæ in non renatis, Paulus disputat ad Romanos, & cap. 3. pronunciat, gentes per disciplinam rationis non iustificari coram Deo, sed esse sub peccato, sunt enim sine fide Christi, & sine Spiritu sancto, corda sunt impia & immunda, ipsa etiam lex naturæ per peccatũ obscurata est, ita ut uix particulam aliquam legis, de quibusdam secundæ tabulæ officijs teneant, & illi ipsi noticiæ legis naturalis, quæ adhuc reliqua est, disciplina ethnicorum non omni ex parte est conformis. Et in summa, Mala arbor non potest bonos fructus facere. Et, Sine fide impoßibile est placere Deo, immò quicquid non est ex fide, peccatum est. Gentes igitur per disciplinam rationis non potuerunt coram Deo iustificari.

IIII. De pharisaica iusticia, quæstio aliquanto propius ad nostrum propositum accedit, quando scilicet illi, qui legem Dei scriptam habent, conantur & student, sine fide Christi, & sine Spiritu sancto, naturalibus liberi arbitrij uiribus, opera legis facere, hoc fine, ut Deo placeant, gratiam eius consequantur & acceptentur ad uitam æternam, hoc est, ut iustificentur. ibi enim magis speciosum mens humana habet prætextũ, propriam iusticiam coram iudicio Dei statuendi. Deus enim ipse legem promulgauit, & factoribus promisit, benedictionem & uitam non tantum ut politicum

præmium,

præmium, sed sicut Lucæ 10. scribæ interroganti, Quid faciendo uitam æternam hæreditabo, Christus propositis mandatis legis, respõdet: Hoc fac, & uiues.

Quando igitur homo non renatus conatum, studium, imò zelum, quantum in se est, erga mandata Dei, ad iudicium ipsius adfert, confidens & petens propterea iustificari, quam quæso sententiam Deus iustus iudex pronunciat? Christus certè pronunciat Matth. 5. Nisi abundauerit iusticia uestra, plusquam scribarum & pharisæorum, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Et Paulus inquit Rom. 3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro, Gal. 3. Quicunq; ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Num igitur lex non habet promissiones uitæ æternæ? Certè Christus manifestè hoc affirmat, Luc. 10. Matt. 19. Num uerò Deus fallit & ludificat homines promissionibus legalibus? Absit. Est enim Deus qui mentiri nescit. Tit. 1. Et manet quod Paulus dicit, Rom. 3. Deus est uerax, omnis autem homo mendax. Cur igitur homo non renatus ex operibus legis non iustificatur? Respondet Paulus, quia per legem agnitio peccati: hoc est lex causatur, tali obedientia, quam non renati naturalibus uiribus præstare possunt, sibi nequaquam satisfieri, sed tales factores accusat peccati coram iudicio Dei, quod cum quædam legis opera faciant, illa tamen & imperfectè & corruptè

faciant: & præterea in plurimis, & in grauioribus sint præuaricatores legis: lex autem habet quidem promißionem uitæ, sed sub conditione: non qualiscunque impletionis, sed perfectæ & integræ, ex toto corde, tota anima, ita ut caro nihil contrà concupiscat. Et de huiusmodi factoribus Paulus inquit Romanorum secundo, Non auditores, sed factores legis iustificabuntur coram Deo. Item: Qui fecerit hæc, uiuet in eis. Quando uerò quis aliqua legis opera facit, & quomodocunq; facit, in cæteris præuaricator legis existens: illum lex non pronunciat iustum coram Deo ad uitam æternam, sed pronunciat reum & maledictum. Quia qui non in omnibus quæ in libro legis scripta sunt, permanserit, maledictus esto. Et quicunq; totam legem seruauerit, offendat autem in uno, reus factus est omnium. Quòd si nō mœcheris, occidas autem: factus es transgressor legis. Quia igitur Lex est spiritualis, & non renati, sine Spiritu sancto, toti sunt carnales: uetustate ergo literæ legi non satisfit. Ex operibus igitur legis non renati, non iustificantur: sed fiunt rei, & sunt sub maledicto. Rom.3. Gal.3. quia etiam faciendo non faciunt legem, eo modo & tali perfectione, sicut lex flagitat. Et de his quidem capitibus, non est potißimùm controuersia inter nos & Pontificios in articulo iustificationis. Nam in primo Canone dicit Tridentinum concilium: Si quis dixerit,

dixerit, hominem suis operibus, quæ uel per humanæ naturæ uires, uel per legis doctrinam fiunt, absq; diuina per Christũ gratia posse iustificari, anathema sit. Breuiter autem illam Paulinam distributionem repetere uolui ideo, quia negocium siue actus ueræ iustificationis, ex illa antithesi rectius intelligitur: & ut obseruetur, quomodo Paulus per sufficientem enumerationem ostendat, planè nihil esse in homine, siue Ethnico, siue Iudæo, siue renato siue nõ renato, quò posit corã Deo iustificari: ut ita gloria iustificationis, in solidum tribuatur soli Christo mediatori, per fidem apprehenso. Volui etiam Andradio ostendere, quàm flagitiosum, & non tolerandum in Ecclesia Dei sit illud dogma, quo asserit, philosophos ethica sua iusticia coram Deo ad uitam æternam iustificatos fuisse. Illud enim exprofessò pugnat cum ipsis fundamentis Scripturæ.

Ex illa igitur distributione siue enumeratione, facilius iam ad ipsum disputationis statum perueniemus. De renatorum enim bonis operibus, siue noua obedientia, potißima nunc est inter Pontificios & nos controuersia: an scilicet renati, illa nouitate quam Spiritus sanctus in ipsis operatur, & bonis operibus, quæ ex illa renouatione scaturiunt, iustificentur. hoc est: An nouitas, uirtutes seu bona opera renatorum sint res illa quæ in iudicio Dei consistere poßint,

poßint, ne damnentur propter quam Deum habeant placatum, & propitium in quam reſpicere, qua niti, cui fidere debeant, quando agitur de ardua illa quæſtione, ut ſimus filij Dei, & acceptemur ad uitam æternam. Et ſanè, ſi humana conſulenda eſſent iudicia, nouitati renatorum omnium calculis tribueretur gloria iuſticiæ coram Deo, ad uitam æternam. Non enim eſt opus ſeu effectio humanarum uirium, ſed eſt donum & operatio Spiritus ſancti, unde bona opera uocantur fructus Spiritus. Eph. 5. Et eſt beneficium filij Dei Mediatoris, propter cuius meritum credentes renouantur Spiritu mentis ſuæ, ut per Spiritum ſanctum inchoetur in ipſis conformitas cum lege Dei, ſecundum interiorem hominem Rom. 7. Et illa nouitas uocatur iuſticia Rom. 6. 1 Ioann. 3. De renatorum etiam bonis operibus dicit Scriptura. 1. Timoth. 5. Hoc acceptum eſt coram Deo, 1. Ioann. 3. Ea quæ placita ſunt coram ipſo, facimus. Hæc profectò ualde magna & præclara ſunt, quæ Scriptura tribuit nouæ renatorum obedientiæ. Et nos ſanè nouæ obedientiæ ſuam laudem ſuo loco non detrahimus, ſicut poſtea dicemus de bonis operibus. Sed iam uerſamur in quæſtione de iuſtificatione hominis coram Deo ad uitam æternam, de qua quæſtione Paulus dicit 1. Cor. 4. Mihi pro minimo eſt, ut ab humano die iudicer: ſed neq; me ipſum iudico, ſed qui me iudicat Dominus eſt. Eius igitur ut iu-

ut iudicis sententia inquirenda est: in Scriptura enim illam nobis patefecit.

Et Pontificij quidem contendunt, exclusiuam Pauli, quando dicit (Sine operibus legis) intelligendam esse tantum uel de operibus ceremonialibus, uel de operibus nō renatorū. Sed clarißima sunt in Scriptura testimonia, laudem & gloriam iustificationis coram Deo ad uitam æternam adimi & detrahi, non tantum ceremonijs Mosaicis & operibus non renatorum: uerumetiam renatorū nouitati nouæ obedientiæ seu bonis operibus.

Maximè autem illustre est testimonium, quod extat Rom. 4. ubi Paulus propositurus exemplar iustificationis uniuersale in Abrahamo, quē ideo uocat patrem fidei, & in circumcisione & in præputio, sumit Abrahamum, non in prima conuersione cum primùm ex Chaldaica idololatria uocaretur Gen. 11. Iosue 24. Ita enim exclusiua (Sine operibus) posset restringi ad illa opera, quæ ante conuersionem non renatus in idololatria fecisset. Sed cum à prima uocatione de fide obedijsset per aliquot annos à capite 11. Genesis ad 15. caput, tunc certè fuit renouatus spiritu mentis suæ, & ornatus multis præstantißimis operibus & fructibus Spiritus Heb. 11. In illo quasi medio curriculo bonorum operum Abrahæ, ponunt Moses in ueteri, & Paulus in nouo Testamēto, quæstionē. Quæ tunc fuerit iustificatio Abrahæ coram Deo, ad hæredi-

hæreditatem uitæ æternæ? Et ad illum Abrahamum iam renatum, spirituali nouitate & multis bonis operibus ornatum, Paulus accommodat has sententias: Non operanti, credenti autem in eum qui iustificat impium, fides eius imputatur ad iusticiam. Ad illum Abrahamum accommodat etiam hanc sententiam: Dauid dicit beatitudinem esse eius hominis, cui Deus imputat iusticiam sine operibus. Certè autem illo tempore Abrahamum iam renatum non fuisse sine bonis operibus, sed multa uerè bona per fidem operatum fuisse, testatur epistola ad Hebræos cap. 11. Et tamen Spiritus sanctus per Paulum Abrahæ renouati operationi & operibus, manifestè adimit & detrahit laudem & gloriam iustificationis coram Deo, ad uitam æternam. Et in illo loco hoc facit, ubi Abrahamum proponit non tanquam singularem personam, sed ut patrem fidei, & uniuersale exemplar ueræ iustificationis. scriptum est enim non tantum propter Abrahamū, sed & propter nos quibus imputabitur. Rom 4. Et addit: Si ex operibus Abraham iustificatus est, potest sanè apud homines gloriam habere: sed non apud Deū. Hoc testimonium usqueadeò perspicuum, illustre & firmum est, quòd etiam Andradius meus confitetur, inter ipsos Pontificios aliquos egregiæ eruditionis uiros, in hac salebra hærere, nec se posse explicare: & quidem ipse etiam nihil quod ad

rē faciat, ad hoc testimoniū respōdere potest. Nec sanè uideo, quid contra tam manifestā lucē ulla sophistica poßit: nisi forsan tale quid proferatur, quod sicut August. contra Petilianū inquit, Malā causam uel moras faciēdo, paulisper sustentet. Magis igitur iam amo, et pluris facio hoc testimoniū: quod uideo, ne specie quidē aliqua à Pōtificijs elu di posse. Et hoc est Mosis & Patriarcharū testimoniū: cui Paulus monstrat adiungendū esse Dauidis testimonium, loco & nomine omniū prophetarum: sicut cap. 3. dicit, iusticiam fidei habere testimonium legis & prophetarū. Dauid igitur Ps. 143. cum dixisset, Exaudi me in tua iusticia: mox addit, Ne intres in iudiciū, &c. Nū quid aūt time- Dauid, ne tyrannica crudelitate præter ius & æquū, in iudicio Dei secum agatur? Nihilminus. Iudicium enim Dei est secundum ueritatem. Rom. 2. Dicitur autē Deus intrare in iudiciū, quando hominum naturam, uitam, actiones & opera: exigit & examinat ad normam iusticiæ suæ, quæ in lege patefacta est, redditurus unicuiq; secundū iusticiā ipsius. Quare aūt hoc iudiciū Dei, Dauid tantopere deprecatur? Forsan tunc hoc dixit, quādo nulla habuit bona opera? uel cum lapsus in crimen adulterij & homicidij, Deum atrociter offenderat? Et tunc quidem demissè orauit: Miserere mei Deus.

Sed hoc loco inquit: Ne intres in iudiciū cū seruo tuo. Quid autem sit seruum Dei, ipse explicat

Psalmo

Psalmo 18. Seruus tuus custodit mandata tua. Et 118. *Seruus tuus dilexit mandatum tuum.* Item, *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas. Quære seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.* Tunc igitur cum esset seruus Dei, hoc est, *uir iuxta cor* Dei, Act. 13. *non uult iuxta inhærentis nouitatis iusticiã iudicari quia inquit,* Nõ *iustificabitur in conspectu tuo: omnis uiuens.* Et Paulus Rom. 4. *dicit,* Dauidem *pronunciare beatitudinem esse eius hominis cui* Deus *imputat iusticiam sine operibus.* David *igitur tunc cum esset seruus* Dei, *hoc est, per Spiritum sanctum renatus, sibi & operibus suis detrahit iustificationem, quæ coram* Deo *est, ad uitam æternam.* Nec de *sua tantum persona loquitur, sed inquit:* Non *iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens.* Et *ne de non renatis illud tantum intelligatur,* Psalmo 32, *nominat omnem sanctum, cuius beatitudo sit, ut ipsi imputetur iusticia, sine operibus.* Manifestissimum *igitur est, quòd omnium sanctorum operibus in hac uita adimatur & detrahatur locus & gloria iustificationis coram* Deo *ad uitam æternam.* Et *in hanc sententiam patriarchæ,* Moses *et prophetæ consentiunt; hoc est, totius ueteris* Testamenti *testimonio comprobatur iusticia fidei sine operibus, etiam illorum qui iam renati sunt.* Alia *quidem, & plura testimonia ex libris propheticis adduci possent: sed sequimur* Paulum, *qui hoc*

modo

modo inquirit, & ostendit testimonia & consensum patriarcharum, Mosis & prophetarũ, Rom. 4. Et ad nostrum institutum genaralia capita probationum sufficiunt.

Veniamus igitur ad nouum Testamentum: nec singula testimonia recensebimus, sed exẽpla Pauli, Roman. 4. Inquiremus cõsensum Christi, Apostolorum, & Ecclesiarum Apostolicarum.

Et Christus quidem, totam hanc doctrinã complectitur, quando inquit: Qui credit in me, non iudicatur: Ioan. 3. Item, Nõ ueniet in iudicium: Ioã. 5. Quod uerò est illud iudicium? Sine dubio ubi iuxta normam diuinæ iusticiæ, quæ in lege patefacta est, hominum uita & opera examinãtur: & prout deprehenduntur uel respondere huic normæ, uel non respondere, homo pronunciatur uel iustus, uel peccator & iniustus. Vide autem, cum nullum sit dubium, renouationem esse beneficium filij Dei mediatoris: non tamen pronunciat, quòd credentes sua illa nouitate in iudicio Dei poßint consistere, ut propter illam iusti pronuncientur, & acceptentur ad uitam æternam: sed ad alterum suum beneficium hoc refert, ut qui credit, inquit, in me, nõ pereat, sed habeat uitam æternã. Quomodo uerò, & quare? Num ita, & ideo, quòd accepta nouitate, poßint per illam & propter illam in iudicio Dei consistere? Hoc certè non dicit: sed, qui credit, propter Christum non uenit in iudiciũ:

& hoc modo non perit, sed habet uitam æternam. Iustificatio igitur credentium ad salutem & uitā æternam illa est, quòd non iudicantur iuxta opera sua: sed quòd propter Christum absoluuntur à sententia damnationis, & acceptantur ad uitam æternam. Ita Apostolis sanctificatis & renouatis dicit: Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Nec tantum de operibus quæ ante uocationem fecerant, uult ipsos ita dicere, nec tantùm cum in principio ualde infirmi adhuc erant: sed cum, inquit, ita per Spiritum sanctum profeceritis, ut omnia feceritis, tamen dicite: Serui inutiles sumus. De seruis uerò inutilibus, quando Deus in iudicium cum ipsis intrat, ut iuxta opera sua iudicentur, pronunciatur illa sententia quæ extat Matthæi uigesimo quinto: Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus & stridor dentiū. In utroq; enin loco Matthæi 25. & Lucæ 17. idem uocabulum ponitur ἀχρεῖος δοῦλος.

Paulus Apostolus de operibus suis in Pharisæismo ante conuersionem factis, inquit Philip. 3. Si quis alius in carne uidetur confidere, ego magis: qui secundum iusticiam quæ in lege est, conuersatus fui sine querela. Sed quæ mihi fuerant lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Sed de operibus suis post renouationem factis, cum plus cæteris laborasset: quid de illis, inquam,

quam, dicit, quod attinet ad articulum iustificationis? Lector inspiciat locum Phil.3. et inueniet Paulum non tantum uti præterito tempore ἥγημαι, de operibus præcedentibus conuersionem: sed per particulam, ἀλλὰ μὲν οὖν, ulterius progredi, & uti etiam præsenti tempore ἡγοῦμαι: ut ostendat, quòd operibus suis, etiam post renouationem factis, non tribuat iustificationem coram Deo ad uitam æternam. Imò si fiducia iusticiæ coram Deo, ad uitam æternam illis operibus assuatur: pronunciat illa esse stercora & detrimenta. Et simul ostendit, quæ tunc temporis cum epistolam illam ex uinculis scriberet, iusticia sua fuerit coram Deo, ad uitam æternam: imò quæ futura sit sua iusticia, quando occursurus est ad resurrectionem mortuorum: Veruntamen, inquit, existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum fieri, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam, & ut inueniar in illo, non habens meam iusticiam, quæ ex lege est: sed illam quæ per fidem est Christi, quæ ex Deo est. Iusticia in fide ad cognoscendum illum, & uirtutem, resurrectionem eius, & communionē paßionum eius, configuratus est morti eius, si quomodo occurrā ad resurrectionē mortuorū. Alius locus adhuc clarior est, 1.Cor.4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.

Verba sunt ualde significantia. Quòd enim inquit: Nihil mihi conscius sum. Illud est, quod Actor. 23 dicit: Ego omni conscientia bona conuersatus sum ante Deum, usq; in hodiernum diem. Et Actorum 24. Studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, & ad homines semper. Et hoc est iusticia bonæ conscientiæ, de qua inquit 1. Cor. 15. Plus illis omnibus laboraui: non ego aũt, sed gratia Dei mecum. Gratia enim Dei sum id quod sum. Sed audi quid Paulus renatus de illa sua iusticia bonæ conscientiæ quam gratiæ seu dono & operationi Dei tribuit, pronunciet: Nihil, inquit, mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Iustificationem igitur coram Deo ad uitam æternam, Paulus disertè detrahit suis operibus, in quibus post renouationem, bona conscientia coram Deo & hominibus conuersatus fuit. Hoc Apostoli testimonium, manifestißimum est.

Adiungamus testimonium de Ecclesijs Apostolicis ex Epistola ad Galatas. Ibi enim sumpta occasione ex disputatione de operibus legis ceremonialibus, tractat in genere quæstionem de tota lege, & operibis eius: id quod manifestißimum est ex tota illa epistola. Multis autem argumentis, & uehementibus uerbis adimit & detrahit operibus legis, iustificationem coram Deo ad uitam æternam. Sed quæstio est, an tantũ de operibus non renatorum,

natorum,quæ ante fidem & conuersionem fiunt, loquatur? Soluitur autem illa quæstio ex ratione chronologiæ. Priusquam enim illam epistolã Paulus scriberet, aliquot iam annis antè Galatæ fuerant conuersi. Theodoretus supputat 6. annos: sed ad nostrum propositum nihil refert, quicquid sit de præcisa annorum supputatione. Erant igitur Galatæ renati. nam Spiritum sanctum ipsis suppeditatum fuisse, Paulus testatur cap. 3.

De Galatarum igitur operibus, qui iam per spiritũ renati erant, Paulus disputat. Et ex collatione hoc intelligi poterit. Iudæi, Roman. 10. de propria iusticia, excluso Christo disputabant: Galatæ uerò non simpliciter abiecerant Christum, nec excludebant fidem in Christum, sed bona credentium opera, fidei uolebant adiungi in articulo iustificationis coram Deo ad uitam æternam. Et de operibus quidem ceremonialibus erat disputatio: non autem de solis illis, sed de tota lege & operibus eius: id quod manifestum est. Nec disputabant Galatæ, de operibus suis quæ non renati ante fidẽ seu conuersionem suam fecerant, an illa iustificarẽt: sed de iustificatione operum suorũ, quæ post conuersionem & post acceptum Spiritum sanctum fecerant, disputatio erat.

Statu quæstionis ita sicut est, posito, uideat iam lector in tota illa epistola, quibus uerbis & argumentis Paulus operibus renatorum adimat & de-

trahat iustificationem coram Deo ad uitam æternam. Non enim simpliciter dicit, hominem ex operibus legis non iustificari, sed rem uehementer exaggerat. dicit enim, eos hac opinione transferri ab Euangelio, & à gratia Dei: Non abijcio, inquit, gratiam Dei. Si enim per legem iusticia: frustra ergo Christus mortuus est: euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, gratia excidistis, &c.

Plura possent adduci testimonia: sed breuitatis studio, generalia tantum capita notaui. Vocem igitur cœlestem adimere, & detrahere iustificationem coram Deo ad uitam æternam, ipsis etiam renatorũ bonis operibus, primùm ex ueteri Testamento ostendimus, testimonio Patriarcharum, Mosis & Prophetæ: deinde ex nouo Testamento idem ostendimus, testimonio Christi, Apostolorum, & Ecclesiarũ Apostolicarũ. Et nihil sanè ad πληροφορίαν ulterius requiri uel potest, uel debet. Non autem nuda tantum propositio in Scriptura obseruanda est: sed considerandæ præterea sunt rationes, quare etiam renatorũ operibus detrahatur iustificatio. Ita enim tota res planior erit. Est autem una ratio Pauli, quòd iustificatio ex operibus pertinet ad legem factorum seu operum, Rom. 3. 10. & Gal. 3. Lex uerò non pronunciat hominem coram Deo iustum ad uitam æternã, propter particularem aliquam, aut qualemcunq; obedientiam

dientiam & conformitatem: sed requirit, ut totus homo, secundum omnes sui partes, & secundum omnes singularum partium actiones, normæ iusticiæ in Deo, *quæ in lege patefacta est, respondeat: & quidem exactè respondeat, ea puritate, perfectione & integritate, sicut lex præscribit & flagitat.* Et *si totam legem quis seruauerit, offendat autem in uno, pronunciatur reus esse, omnium.* Et Andradius *quidem hoc testimonium ueteratoriè conatur eludere, interpretans (unum illud) de caritate: ut sensus sit, si opera legis fiant sine charitate, non iustificare.* Sed Iacobus *disserta interpretatione explicat, quid per unum illud intelligi uelit.* Inquit *enim:* Si *non mœcheris, occidas autem, factus es transgressor legis. qui enim dixit,* Non *mœchaberis: dixit etiam,* Non *occides.*

Q*ui igitur operibus uult iustificari, si non in omnibus quæ in libro legis scripta sunt, permanserit ut faciat ea: illum lex non pronunciat iustum, sed reum & maledictum.* Galat. 3. Iacobi 3. Iam *uerò renatorum obedientia in hac uita, est quidem inchoata conformitas cum lege* Dei, *sed quæ propter carnem adhuc imperfecta & immunda est: sicut* Paulus *renatus conqueritur* Romanor. 7. Velle *adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio.* Volenti *mihi facere bonum, adiacet malum.*

Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Mente *seruio legi* Dei, *carne autem seruio legi peccati.* Tali *uerò obedientia, legi non satisfit.* Est *enim lex spiritualis: hoc est, requirens spiritualem conformitatem seu obedientiam, cui nihil ex uitiosa & corrupta carne adhærescat. Ego uerò, inquit* Paulus, *renatus carnalis sum, uenditus sum sub peccatum, &c. Si igitur* Deus *cum renatis intret in iudicium, iudicaturus ipsos secundum opera ipsorum, non iustificabuntur in conspectu ipsius.*

Vbi enim lex peccatum potest ostendere, ibi non iustificat, sed reum facit, maledicit & condemnat, iuxta dictum: Qui *non in omnibus permanserit, maledictus esto.*

Vniuersalis autem est sententia 1. Ioan. 1. Si *dixerimus, quòd peccatum nõ habeamus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est.* Et *omnibus iustis in hac uita, præscripta est quotidiana illa precatio:* Dimitte nobis *debita nostra.* Non *est iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Si iniquitates obseruaueris* Domine, *quis sustinebit? Delicta enim quis intelligit? Ideo* Paulus *dicit:* Nihil *mihi conscius sum, sed in hoc non sum iustificatus. non enim ab humano die iudicor, nec me ipsum iudico: sed qui me iudicat,* Dominus *est, qui illuminat abscondita tenebrarum, & manifestat*

infestat consilia cordium. Vtitur autē uerbo ἀνακρίνειν, quod forense est, quando uel quæstiones habentur de reis, uel causæ in iudicio disquirūtur, examinantur & discutiuntur, ut iusticia ritè administretur. Ita enim usurpatur Luc. 23. Act. 12. 24. & 28. Et *quia talem disquisitionem opera* Pauli *etiā renati, in iudicio* Dei *sustinere non possunt: ideo* Paulus *pronunciat, se in illis non esse iustificatum.* Hæc *ratio manifesta & firma est: quæ etiam* Pighium *mouit, ut licet aliàs doctrinam nostrarū* Ecclesiarum *acerbißimè insectetur, tamen ingenuè agnoscat & fateatur, ne renatorum quidem inhærentem iusticiam posse in iudicio* Dei *cōsistere, ut propter illam iustificentur ad uitam æternam.*

Secunda ratio Pauli, *sumitur ex distinctione iusticiæ legis, & iusticiæ fidei:* Rom. 10. Gal. 3. Legis *enim iusticia est:* Qui *fecerit ea quæ in lege scripta sunt: fidei uerò iusticia est, credendo sibi applicare, quod* Christus *pro nobis fecit.* Opera *igitur quibus renati faciunt ea quæ in lege scripta sunt, siue ante siue post renouationem, pertinent ad iusticiam legis, licet alia atq; alia ratione.* Ante *renouationem enim lex extorquet ex libero arbitrio, qualemcūq; disciplinam: in renouatione uerò,* Spiritus *sanctus scribit legem in corda renatorum,* Iere. 31. *ut delectentur lege* Dei, Roman. 7. *& ex animo obediant,* Rom. 6. Et *hæc obedientia, est inchoatio illius iusticiæ, quam lex à nobis flagitat. summa enim le-*

gis, est charitas. Hoc modo, & hac ratione dicitur iusticia legis. Omnes autem Pauli disputationes, huc redeunt: Homines in hac uita, iusticia legis nō iustificari corā Deo, ad uitā æternā. Ergo nec renati, charitate sua quæ est summa legis iustificantur.

Et ita distinguuntur iusticia legis, & iusticia fidei: quòd Paulus disertè dicit, legem non esse ex fide: Fides enim non hoc respectu iustificat, quia præparat ad assequendam iusticiam, quæ consistat in faciendo, siue in operibus quæ lex præscribit & flagitat. Paulus enim dicit Gal. 2. Nos in Christum credidimus, non ut fide assequeremur iusticiam operum quibus iustificaremur: sed ut iustificemur fide, non ex operibus. Cū enim legi, propterea quia per carnem infirmabatur, impoßibile esset nos iustificare: Deus ex gratia fecit translationem nostræ iustificationis à lege, hoc est à nostro facere, ad fidem accipientem id quod Christus pro nobis fecit. Et illa duo disiuncta sunt hac antithesi: Qui fide in Christum iustificantur, lege non iustificantur: & qui faciendis ijs quæ lex flagitat, iustificari uolunt, illi non iustificantur fide in Christum. Ideo Paulus ad Galatas disputat, eos qui beneficio Dei transferentis iustificationem nostram à lege ad fidem in Christum, non uolunt in solidum humili gratitudine uti, sed opera sua quæ secundum præscriptum legis faciunt assuere: eos, inquam, pronunciat euacuatos esse à Christo, &

gratia

gratia excidisse. Vel enim lege sola, uel fide in Christum sola, oportet nos iustificari. Hæc ratio ostendit, quàm magni momenti sit hæc disputatio.

Tertia ratio est: ut omnis nostra gloriatio excludatur: ut qui gloriatur, in Domino glorietur, à quo factus est nobis Christus iusticia, prima Corinthiorum primo. Non autem excluditur gloriatio per legem factorum, Roman. 3. hoc est: quando quis uitam æternam hæreditat, ideo quòd ea quæ in lege scripta sunt, fecerit: Lucæ decimo. Sed per legem fidei excluditur. Hoc est: quia Christus est perfectio legis, ad iusticiam omni credenti, Romanorum decimo. Gloria igitur & laus iustificationis nostræ coram Deo, ad uitam æternam, debetur obedientiæ & merito Christi: non tanquam causæ quæ efficiat, ut in nobis aliquid hæreat, quo facientes ea quæ in lege factorum scripta sunt, iustificemur: sed quia obedientia Christi imputatur nobis ad iusticiam. Illa uerò gloria non potest sine blasphemia Christo detrahi, & in nostram siue nouitatem siue obedientiam transferri. Et quia obedientia Christi, qua pro nobis legem impleuit, ad iusticiam omni credenti, non est manca, mutila aut imperfecta: contumeliosum igitur est in meritum Christi assuere ipsi nostra opera, ut iustificemur: quasi Christi obedientia non sufficeret nobis ad iustificationem coram Deo, nisi assumento nostræ

iusticiæ perficeretur. Quarta ratio extat.Rom. 4.Vt promißio hæreditatis uitæ æternæ,sit firma. Quando enim nititur conditione nostræ obedientiæ,quia illa propter carnē imperfecta & immunda est, promißio semper incerta est:ideo ex fide ut secundum gratiam, ut firma sit promißio. Si enim qui ex lege hæredes sunt,exinanita est fides, et abolita promißio. Lex enim iram operatur: Rom. 4. ita ut sub maledicto sint, non tantū qui carent operibus legis, uerumetiam qui sunt ex operibus legis: Gal.3. quia nō permanent in omnibus quæ scripta sunt in libro legis,ut faciant ea.

Hæc copiosius aliquanto explicare uolui: in hoc enim potißimum cardine uertitur controuersia inter nos & Pontificios, in articulo iustificationis: An scilicet renati, propter suam nouitatem & opera iustificentur coram Deo, ad uitam æternam.Repeto autem id,quod aliquoties iam dictum est. Agnoscimus renouationem esse ingens beneficium filij Dei mediatoris, per Spiritum sanctum, in nobis. Docemus, debere sequi post reconciliationem nouam obedientiam: & illi tribuimus suo loco,ea quæ Scriptura ipsi tribuit: sicut postea de bonis operibus dicemus. Sed hanc dignitatem & gloriam didicimus ex Scriptura non tribuendam esse nostræ nouitati,& nostris operibus, ut sint iustificatio nostra coram Deo ad uitam æternam. Hæc enim dignitas & gloria, solius filij Dei me-

diatoris

diatoris obedientiæ seu iusticiæ, per fidem nobis imputatæ debetur.

Hactenus igitur ostendimus, quomodo Scriptura nobis adimat et detrahat iustificationem coram Deo ad uitam æternam: ita ut instituta distributione seu enumeratione demonstret, nec in natura, nec in uita, nec in qualitatibus, habitibus aut operibus hominum in hac uita, siue sint Iudæi, siue ethnici, siue renati, siue non renati, esse & hærere illud quo in iudicio Dei ita poßint consistere, ut propter illud iustificentur ad uitam æternam. Et hæc distributio: An in aliqua parte hominis, uel actionibus eius, sit & hæreat aliquid quo poßit coram Deo iustificari: quasi forma examinis à Paulo ideo instituta fuit, quia Pharisaica persuasio de nostra iusticia inhærente, opponenda iudicio Dei, naturaliter hæret in omnium animis. Et ad doctrinã de iustificatione hominis, per solam gratiam seu misericordiam Dei, propter solius Christi mediatoris obedientiam: necesse est ut in solidum adimatur & detrahatur omnibus quæ uel sunt, uel hærent in homine: siue Iudæo, siue ethnico, siue renato, siue non renato.

QVOMODO SCRIPTVRA TRAdat hominem coram Deo iustificari ad uitam æternam.

Constituta autem parte negatiua, plana ex uerbo Dei erit sententia affirmatiua: quomodo scilicet

cet iustificemur coram Deo, ad uitam æternam? Aut quæ sit illa iusticia, quam afferre debemus coram Deo, quando cum illo agimus, ut nos absoluat à sententia damnationis, ut sit nobis placatus & propitius, ut simus ipsius filij, & acceptemur ad uitam æternã. Iam enim in præcedentibus monstratum est. Primò, quòd iudicium Dei non inueniat in nobis in hac uita, ne in renatis quidem, talem, tam perfectam, & tam puram iusticiam inhærentem, qua ita poßimus coram Deo consistere, ut propter illam iustificemur ad uitam æternam. Secundò, Inuenit autem in nobis, etiam in sanctis in hac uita, multa & uaria peccata. Psalmo tricesimosecundo, prima Ioannis primo: imò ipsum peccatum, habitans in carne, rebellans legi mentis, & captiuans etiam renatos: sicut Romanorum septimo Paulus conqueritur. Tertiò, Et lex diuina, quæ est norma & regula iusticiæ in Deo, pronunciat reos & maledictos, qui non in omnibus quæ in lege scripta sunt permanserint, ut faciant ea. Quartò, ibi uerò Deus, qui diues est in misericordia, propter immensam charitatem, qua diligit nos, nolens nos in æterna morte, ad quã iusta legis diuinæ sentẽtia damnati eramus, perire, gratis per suam gratiam iustificat: hoc est, à sententia damnationis absoluit, iustos reputat, & receptos in gratiam acceptat ad uitam æternam, illos qui peccata sua agnoscunt, & confitentur, & fidẽ pro-

promißionem misericordiæ in Christo mediatore propositam apprehendunt: Romanorum tertio. *Sed Pontificij opponunt, gratiam in illa Pauli sententia, significare donum nouitatis seu charitatis, quod à Deo propter Christum, per Spiritum sanctum gratis cõferatur & infundatur credentibus: ut illa siue nouitate, siue charitate, in iudicio Dei poßint consistere, & propter illam recipi in gratiam, & acceptari ad uitam æternam, hoc est iustificari.* Et *renouationem quidem esse donum Spiritus sancti, propter Christum, & charitatem unà cum reliquis uirtutibus à Spiritu sancto accendi in credentibus, nullũ est dubium. Sed quæstio est de iustificatione. Ostẽdimus aũt clarißimis & firmißimis Scripturæ testimonijs, renatos in hac uita, sua nouitate aut charitate, nõ posse corã Deo ad uitam æternã iustificari. Est igitur manifesta deprauatio sententiæ Paulinæ, quam Pontificij contra perpetuam eius sententiam ipsi affingunt.*

VOCABVLVM GRATIAE.

Et *uocabulum gratiæ in Scriptura, sæpe quidem fauorem, beneuolentiam seu misericordiam: aliquando uerò etiam dona ipsa quæ ex beneuolentia conferuntur, significat. Sed quæstio est, quid uocabulum gratiæ propriè significet in illis locis, ubi Paulus disputat, nos gratis per gratiam Dei iustificari.* Item: *Gratia Dei saluati estis.* Et *testimonia sunt non obscura*

uel

uel ambigua: ſed manifeſta, certa & firma, quòd uocabulum gratiæ in hac diſputatione intelligendum ſit de gratuita miſericordia, bonitate, beneuolentia, ſeu fauore Dei, complectentis ſua gratia, & recipiētis in gratiam indignos, propter filium mediatorem. Paulus enim Roman. 5. manifeſtè diſtinguit gratiam, & donum per gratiam: ſicut Ioan. 1. Gratia & ueritas diſtinguūtur. Et utrunq; quidem eſt beneficiū filij Dei mediatoris. Sed quando Paulus dicit, nos gratia iuſtificari & ſaluari: intelligit illam gratiam, quam Scriptura diſtinguit à dono per gratiam. hoc eſt, intelligit, non nouitatem noſtram, ſed miſericordiam Dei, ſeu gratuitam acceptationem: id quod inde manifeſtū eſt. Paulus enim in articulo iuſtificationis, gratiam opponit bonis operibus: non illis tantum quæ ratio ſine Spiritu ſancto præſtat, ſed & Abrahæ operibus, quæ ſunt dona & fructus ſpiritus. Rom. 4. Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundū gratiam, ſed ſecundum debitum. Et quod Rom. 3. dicit: Gratia iuſtificamur ſine operibus legis. illud Rom. 4. accōmodat ad Abrahæ renati opera: & ita gratiam iuſtificātem, opponit Abrahæ ex renouatione ſpiritus operanti. Vniuerſalis enim eſt ſententia, Rom. 11. Si per gratiam, iam non ex operibus: alioqui gratia iam non eſſet gratia. Et quando 2. Tim. 1. Paulus dicit: Saluos nos fecit, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum, &

gratiam

gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia: ibi certè gratia non potest significare aliquid inhærens in nobis. ante tempora enim secularia cum nõdum essemus, imò cum nondum iacta essent fundamenta terræ, data nobis fuit in Christo gratia.

Et Scriptura alijs synonymis seu æquipollentibus uocabulis manifestè ostendit, quomodo uelit uocabulum gratiæ in his disputationibus intelligi. Tit.3.uocat benignitatem & charitatẽ, qua Deus complectitur miserum & perditum genus humanum.Ibidem: Secundum misericordiam suam, saluos nos fecit:ut gratia ipsius iustificati,hæredes simus uitæ æternæ. Et Ephes.2. Deus qui diues est in misericordia, propter multam suam dilectionem qua nos dilexit, mortuos nos peccatis conuificauit cũ Christo,gratia estis saluati. Ita quod Heb.2.scriptum est: Gratia Dei gustauit mortem pro omnibus.illud Rom.5.Paulus ita effert:Commendat charitatem suam erga nos Deus,quòd cum peccatores existeremus, Christus pro nobis mortuus est. Et Heb.4. Accedamus ad thronum gratiæ,ut accipiamus misericordiam, & inueniamus gratiam ad auxilium opportunũ.Hæc adeò sunt manifesta, quòd & Thomas & Richardus de media uilla, fatentur ueteres quosdam gratiam exposuisse pro beneplacito & dilectione Dei gratuita, qua elegit, uocat, iustificat,adoptat.Eph.1.

PARTICVLA GRATIS.

Et quidẽ Paulus propterea addidit particulã Gratis, ut propriã & genuinã significationẽ uocabuli gratiæ, in articulo iustificationis & salutis magis illustraret, & contra omnes corruptelas præmuniret: Iustificati gratis per ipsius gratiã. Significatio aũt uocabuli חִנָּם *ita colligitur. Opponitur enim solutioni precij, aut satisfactioni. Gen. 29. Nunquid seruies mihi gratis? dic quid mercedis accipies. Exod. 21. Egrediatur gratis absq; pecunia. Num. 11. Pisces gratis comedimus. 2. Reg. 24. Nõ offerã holocausta gratis, sine precio acquisita. Significat etiã sine causa, aut sine merito, præter aut cõtra meritũ aliquid fieri. ut Ps. 54. Oderũt me gratis. 108. Expugnauerũt me gratis. Prou. 24. Ne gratis sis testis cõtra proximum. 1. Reg. 19. Quare peccabis in sanguine innoxio, interficiens Dauidem gratis. 3. Reg. 2. Aufer sanguines gratis effusos. Ezech. 6. & 14. Non gratis feci malũ hoc, inquit Deus. Iere. 15. Dabo thesauros tuos in direptionẽ gratis: id est, illis de quibus nihil tale meritus. Threnorũ 3. Cœperũt me ut auẽ gratis: hoc est, quib. nõ dedi causam. In his exẽplis, Græci interpretes semper reddiderũt Hebraicã uocem* חִנָּם *per particulã* δωρεὰν*: quæ & in nouo Testamento ita usurpatur. 2. Corinth. 11. Gratis euangelizaui. Apoc. 21. Accipiat aquã uitæ gratis. 2. Thess. 3. Non gratis comedi panem, sed in labore. Syrach. 29. Multi fraudantur* δωρεὰν*: hoc est cum longè aliud meriti essent.*

Hæc

Hæc exẽpla ideo recitaui: illuſtrãt enim ſignificationẽ particulæ gratis. Hoſtes enim Dauidis, dicũtur ipſum gratis odiſſe et perſequi: propterea q. in Dauide non ſit cauſa uel meritũ, cur ipſum oderint et perſequãtur: quin potius cauſam in ipſo inueniũt, cur non deberẽt eũ odiſſe: ſed cauſa odij eſt in maleuolẽtia hoſtiũ. Et apud Ezechielẽ Deus dicitur nõ gratis punire: hoc eſt, illos in quibus nullã cauſam, uel meritũ pœnæ inuenit. Inde intelligi poteſt, quare Paulus Ro. 3. uocabulo gratiæ addat particulã gratis. Nã Gen. 39. de Ioſeph textus dixit: Inuenit gratiam in oculis Potipharis. additur autem: Quia erat uir fortunat9, id eſt: propter egregia dona quæ in Ioſepho animaduertebat, diligebat et magnificiebat illũ. Ne q̀s igitur opinetur, eodẽ modo & nos gratia Dei iuſtificari & ſaluari, addit Paulus particulam gratis: quæ oſtendit 1. cauſam ſeu meritum, ut coram Deo iuſtificemur ad uitam æternam, non eſſe uel hærere in nobis. Secundò, Deum inuenire in nobis multas cauſas, cur poſſet nos damnare. Tertiò, Indignos uerò, & longè aliud meritos, Deum ex mera bonitate & miſericordia propter filium recipere in gratiam, & acceptare ad uitam æternam. ut idem ſit quod Pſalmus dicit: Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis. Et quod Daniel inquit: Non in iuſticijs noſtris, ſed in miſericordia tua. Iuſtificamur itaq;

gratis, per Dei gratiã: non quia uel sumus, uel efficimur in hac uita perfectè iusti, sine peccato: sed quia misericordia Dei, peccata quæ in nobis inuenit, propter Christum remittit & tegit: Rom. 4. Deus enim erat in Christo mundũ sibi reconcilians, non imputans hominibus peccata. 2. Cor. 5. Et per Christum annunciatur nobis remißio peccatorum, ab omnibus à quibus non potuimus in lege iustificari: Acto. 13. Hæc enim est scientia salutis, in remißione peccatorum: Luc. 1. Nam si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Si uerò confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, ut remittat nobis peccata nostra. Si enim peccauerimus, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum: & ipse est propiciatio pro peccatis nostris. 1. Ioan. 1. Credenti igitur in eum qui iustificat impium fides imputatur ad iusticiam, sine operibus. Rom. 4.

QVAE IVSTICIA ILLA, QVAM in iustificatione, iudicio Dei opponimus.

Hæc ex Scripturæ testimonijs manifesta, certa & firma sunt. Sed quæstio est, cuius explicatio multum lucis affert huic loco: an scilicet, & quomodo Deus impium sine iusticia iustificet. Humana enim sæpe iudicia impium iustificant: uel per errorẽ, uel per incuriam, uel per iniquitatem:

quando

quando impietas uel ignoratur, uel non curatur, uel approbatur.

Illa uerò Deo, *in iustificatione peccatoris nullo modo tribui uel possunt, uel debent. ipse enim pronunciat esse abominationẽ, hoc modo impium iustificare.* Prouerb. 17. *Isa.* 5. Nec *rectè responde-tur hoc loco, si dicatur,* Deum *quia est agens liberrimum, licet ea faciat quæ ipse pronunciat esse abominationem, tamen iustè agere. illa enim norma iusticiæ quæ in lege est patefacta, est æterna, immota & immutabilis uoluntas* Dei. Sed *illa requirit, & pro peccatis satisfactionem plenißimam: & ad iusticiam requirit impletionem legis perfectißimam & purißimam.* Num *uerò* Deus *iustificans impium gratis per gratiam, sine operibus legis, sibi ipsi repugnat & contrarius est, ut qui uoluntatem suam in lege aliter patefecit?* Nequaquam. Ego, *enim inquit,* Deus *sum, & non mutor.* Malachiæ *tertio:* Et Num. *uigesimotertio:* Non *est* Deus *quasi homo, ut mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur. dixit ergo, & non faciet? locutus est, & non implebit?* Ideo Paulus *inquit* Romanorum *tertio,* Non *destruimus legem, quando docemus fide sine operibus legis iustificari hominem, sed magis stabilimus eam.* Et Matthæi *quinto,* Christus *inquit:* No*lite putare, quòd uenerim soluere legẽ.* Amen *quippe dico uobis, donec transeat cœlum & terra, iota*

unum, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Firma igitur & fixa manebit illa legis sententia, pro peccatis requiri satisfactionem: non qualemcunq;, sed sufficientem & condignam: & ad iusticiam requiri impletionem, & obedientiam undiq; perfectã & absolutam. Sed nos talem satisfactionẽ præstare, & talẽ iusticiã in hac uita habere non possumus. Et tamẽ facilius est cœlũ & terrã trãsire, quã ut unũ iota, aut apex unus legis cadat, cui nõ debita perfectione satisfiat. Quid igitur? Nõ ergo iustificabitur in cõspectu Dei omnis uiuens: sed omnes in æternum damnabuntur.

Prorsus illud ita fieret, quantum ex nobis est. Sed ibi Euangelium patefacit nobis, Deum in arcano suo consilio, ex immensa misericordia, inuenisse talem modum & rationẽ: ut & iusticiæ Dei in lege patefactæ satisfieret, & homo gratis per gratiam Dei, fide sine operibus legis iustificaretur ad uitam æternam: ut scilicet filius Dei ad liberandum, iustificandum & saluandum genus humanum mitteretur in mundum, & ueniret in carnem. Quomodo uerò mediator ille noster factus est iusticia nostra, liberator & saluator noster? Num soluendo & destruendo sententiam uoluntatis diuinæ, in lege patefactam? Hanc certè opinionem, & persuasionem ipse filius Dei dicit falsam esse, quia impoßibile hoc sit. Matthæi quinto, Lucæ decimosexto: Sed ideo factus est sub lege,

non pro se, aut suo nomine: sed ut eos qui sub lege erant, redimeret. Gal. 4. Satisfactionem igitur pro peccatis, perpeßione pœnarum: & impletionem legis, perfectißima obedientia, loco & nomine omnium nostrûm intercepit. Et ideo nostram naturam assumpsit, ut in illa natura quæ sub lege erat, fieret satisfactio & impletio. Quia uerò debebat talis esse satisfactio & impletio, quæ & pro peccatis, & ad iusticiam totius mundi satis esset & sufficeret: ideo oportuit personam mediatoris simul esse & Deum & hominem, ut uis & efficacia satisfactionis & impletionis esset infinita & immensa, sufficiens pro toto mundo. Sed inquis: Quid me releuat, quòd aliquis alius legi satisfecit, cũ lex me urgeat: Tu diliges, tu non concupisces. Et Rom. 2. Ira & indignatio, tribulatio et angustia super omnẽ animã hominis, operãtis malũ. imò Ezech. 18. Deus hanc sentẽtiã pronũciat: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius nõ portabit iniquitatẽ patris, et pater nõ portabit iniquitatẽ filij. Iusticia iusti super eum erit, et impietas impij erit super eũ. Propter alienã igitur iusticiã, ille qui ipse peccator est, non iustificator. Respondeo. Certũ est, legem requirere ad iusticiã ab unoquoq; & in unoquoq; talem satisfactionem & cõformitatẽ, qualẽ ipsa requirit. Neq; enim legis doctrina est, aliena satisfactione et iusticia nos redimi & iustificari: unus etiã homo nõ potest satisfacere pro

alio, coram Deo:*ſicut* Pſalm.48.*inquit:*Frater *redimendo non redimet uirum, non dabit* Deo *redemptionem eius: precioſa eſt enim redemptio animæ eorum.* Sed Euangelium, *hoc myſteriũ abſconditum à ſeculis reuelat & patefacit: cum genus humanum legi nõ poſſet ſatisfacere, & lex nullo modo poſſet ſolui & deſtrui, quòd* Deus *fecerit trãslationẽ legis, quod ad articulũ iuſtificationis attinet, in aliam perſonam: quæ & ſatisfactione, & obedientia, pro toto genere humano legem impleret.* Et *quia illa perſona,* Deus *& homo: ideo eius ſatisfactio, eſt expiatio pro peccatis totius mundi.* 1.Io.2. *& inde Chriſtus eſt impletio legis, ad ſalutẽ omni credenti:* Rom. 10. Et *hunc per miniſterium* Deus *nobis proponit, ut per eius redẽptionẽ, fide in ſanguine ipſius, gratis per gratiam* Dei *iuſtificemur:* Rom.3. Q*uia igitur* 1. *cõſilio totius* Trinitatis *filius* Dei *miſſus eſt in mundũ, factus ex muliere, factus ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret, ut nos ita adoptionem acciperemus.* 2. Q*uia Chriſti mediatoris,* Dei *& hominis ſatisfactio & obediẽtia talis et tanta eſt, poteſt eſſe expiatio pro peccatis totius mundi, & ſufficere ad iuſticiam omni credenti.* 3. Q*uia in miniſterio* Chriſtus *à* Deo *nobis ita proponitur, ut per redẽptionẽ eius fide iuſtificemur.* Q*uãdo igitur in uera cõtritione fides apprehẽdit & applicat ſibi illam ſatisfactionem & obedientiã* Chriſti, *tunc habet quod poßit*

accusationib. legis in iudicio Dei opponere, & ita consistere ut iustificemur. Habent quidem credentes, ex renouatione per spiritum sanctum, etiã inhærentem iusticiam: sed quia illa in hac uita tantum inchoata, imperfecta, & propter carnem adhuc immunda est: ideo illa non possumus in iudicio Dei consistere, nec propter illam Deus nos iustificat: hoc est à peccatis absoluit, in gratiam recipit, & ad uitam æternam acceptat: sicut suprà ex Scriptura ostẽsum est. Christi uerò satisfactio & obedientia, qua pro nobis legem impleuit, est illa iusticia, quæ & sufficiẽs & digna est, ut in Dei iudicio iusta pronuncietur. Et illa per fidem credentibus imputatur, ita ut per illam, & propter illam in iudicio Dei consistere possint: non aliter, imò multo melius, quàm si ipsi perfecta obediẽtia legi satisfecissent. habent enim per imputationem, iusticiam quæ est Dei et hominis. Propter Christi igitur satisfactionem & obedientiam, fide nobis à Deo imputatam, credentes iustificantur: hoc est, accipiunt remißionem peccatorum, absoluuntur absentia damnationis, recipiuntur in gratiam, adoptantur in filios, & acceptantur ad uitã æternã.

Non igitur docemus, credentes sine iusticia iustificari: qualem iustificationem impij, Deus pronunciat esse abominationem, Prouerb. 17. Isa. 5. sed dicimus necesse esse, ut iustificatione intercedat & interueniat iusticia: & quidem non qualiscũq;

iusticia, sed talis quæ in iudicio Dei sufficiēs et digna sit, ut iusta pronuncietur ad uitam æternam. Nostra uerò inhærens iusticia, quæ in renouatione per Spiritum sanctum inchoatur, propter adhærentem carnis imperfectionem & immūdiciem non est talis. Oportet igitur aliam esse iusticiam, qua interueniente & intercedente iustificemur coram Deo ad uitam æternam. Illa uerò est satisfactio, & obedientia, hoc est iusticia Christi mediatoris: quæ in ministerio uerbi & sacramētorum proponitur, fide apprehenditur, & à Deo imputatur credentibus: ut eam interponere poßimus inter iudicium Dei, & nostra peccata: ut sub ea, uelut sub clypeo, à diuina quā cōmeruimus ira protegamur: ut ea tecti, audacter & securè iam diuino nos sistamus tribunali, & ita iusti pronunciemur ad uitam æternam. Hæc sunt Pighij uerba: qui licet aliàs doctrinæ nostræ acerbißimus est aduersarius, hanc tamen sententiam, ut ueram, piam, & Scripturæ consentaneam, ipsa ueritatis euidētia cogitur agnoscere & confiteri.

Respectu igitur Christi, legi pro nobis satisfacientis, est redemptio, meritum & iusticia: sed respectu nostri, est gratia, seu gratuita misericordia: qui in nobis, etiam in renatis, in hac uita iudicium Dei non inuenit talem iusticiam inhærentem, quæ sufficiens & digna sit, ut propter illam iustificemur ad uitam æternam: inuenit autem in

nobis,

nobis, etiam in renatis quædam, imò multa & uaria peccata, quæ nos non satis intelligimus: propter quæ, si iuxta legis seueritatem uellet in iudicium nobiscum intrare, posset nos damnare. Gratuita igitur gratia est, quòd indigni & immeriti iustificamur. Et Christi quidem obedientia, est meritum propter quod iustificamur. Sed quod Deus filium suum misit in mundum, quòd filius Dei mediator legi pro nobis satisfecit: nulla nostra dignitas. nullum meritum nostrum effecit: sed cum longè aliud mente eramus, ex mera gratia ac misericordia Deus hoc decreuit & præstitit.

Nec etiam dignitate aliqua nostra meremur, ut Christi iusticia nobis imputetur, sed sine operibus gratis, per gratiam Dei credentibus imputetur. Romanor. 4. Ita respectu nostri, sola & mera est gratuita gratia, bonitas, charitas & misericordia Dei, quando iustificamur coram Deo, ad uitam æternam. Hæc explicatio ostendit, totam doctrinam de iustificatione, simplicem & planam esse.

Non autem ipsi cominiscimur hanc sententiam, quòd Christus mediator legem satisfactione pœnarum plenissima, & obedientia perfectissima, pro nobis impleuerit: & quod illa iusticia mediatoris credentibus imputetur, ut ea iustificentur coram Deo, ad uitam æternã. Sed hæc est propria

& per-

& perpetua Euangelij doctrina, cuius aliquot tantum illustres sententias annotabimus.

Gal. 4. *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret, in Christo Iesu.* Audis Gentes assequi benedictionem, qua à maledictione liberantur, propter redemptionem Christi, qua pro nobis factus fuit maledictum.

Gal. 4. *Deus misit filiũ suum, factũ ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret: ut adoptionem filiorum reciperemus.* Adoptamur igitur in filios, propter satisfactionẽ & obedientiam Christi.

2. Cor. 5. *Illum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut efficeremur iusticia Dei in ipso.* Quomodo uerò Christus factus est peccatum? Certè imputatiuè. Et ita nos in ipso efficimur iusticia Dei.

Rom. 8. *Quod impoßibili erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus misso filio suo in similitudine carnis peccati, de peccato dãnauit peccatum, ut iustificatio legis impleretur in nobis.* Pulcherrimam sentẽtiam, uersio fecit obscurã: quid scilicet sit, de peccato damnare peccatũ. Sed phrasis sumpta est ex Græcis interpretibus, qui sacrificium pro peccato absolutè seu τεχνικῶς reddiderunt περὶ ἁμαρτίας. Leuit. 4 & 5. uocãt & ὑπὲρ ἁμαρτίας. & τὸ τῆς ἁμαρτίας. Leuit. 6. Item

6. Item περὶ πλημμελείας. *Senſus igitur eſt, quia ad expianda peccata requirebatur ſacrificiū pro peccato: ſacrificium autem hirci, uituli, capræ, auis, turturum, columbarum, non poterat expiationem illam præſtare.* Lex *enim accuſat & damnat, non quadrupedum uel uolatilium, ſed hominum naturam quæ peccato deprauata eſt.* Ideo Deus *miſit filium in ſimilitudine carnis peccati: hoc eſt, in carne, quæ ſimilis eſſet fratribus per omnia, excepto peccato: ut* περὶ ἁμαρτίας, *hoc eſt tali ſacrificio pro peccato, uictima ſcilicet ſui corporis, quod peccato nihil debebat, peccatū damnaret in illa ipſa carne humana, ſcilicet quā peccatum dānationi ſubiecerat.* Et *quia eſt filius* Dei, *& à* Deo *miſſus, ut fieret uictima pro nobis: inde ſacrificium eius, tantam habet uim & efficaciam, ſicut* Paulus *inquit:* Vt *iuſtificatio legis in nobis impleretur.* Sed *quomodo.* Num *ut per legem iuſtificaremur?* Nequaquam. Paulus *enim acriter pugnat, nos per legē nō iuſtificari. ſed ut* δικαίωμα *legis, hoc eſt iuſticia abſolutiſſima, quam lex à nobis flagitat & requirit, impleatur, non à nobis, ſed in nobis eſt: quia* Chriſtus *qui legē pro nobis impleuit, in nobis: hoc eſt, per fidem in nobis habitat.* Epheſ.3. Impletio *uerò legis quæ in nobis inchoatur, ſuum, ſed alium habet locum, ſicut* Paulus *inquit:* Qui *ſpiritum* Chriſti *non habent, in illis* Chriſtus *non eſt.* Ideo *dicit:* Qui *non ſecundum*

carnem

carnem ambulant, sed secundum spiritum. Matth. 20. *Filius hominis uenit dare animam, redemptionem pro multis.*

1. Timoth. 2. *Dedit semetipsum preciũ redemptionis pro omnibus.* Rom. 10. *Christus est impletio legis, ad iusticiam omni credenti.* Rom. 5. *dicit nos iustificari in sanguine Christi.* Et *illud ita exponit, quòd reconciliati sumus* Deo *per mortẽ filij sui. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita per unius obedientiam iusti constituentur multi.* Quomodo *uerò?* Respondet Paulus Rom. 4. *Quia fides imputatur ad iusticiam.* Non *quòd fides per se sit talis uirtus, sed quia apprehendit, accipit, amplectitur, & poßidet* Christum, *qui est perfectio legis ad iusticiam omni credenti.* Illa *enim est iusticia quam* Deus *imputat sine nostris operibus, ijs qui beati redduntur: per redemptionem enim qui est in* Christo Iesu, *iustificamur.* Rom. 3.

Ierem. 23. Hoc *est nomẽ, quo uocabunt eum, Iehoua iusticia nostra.* 1. Cor. 1. *Factus est nobis à* Deo *iusticia.* 2. Cor. 5. *Vt efficeremur iusticia* Dei *in Christo.* Isa. 53. *Correctio super eum, ut nos pacem habeamus: et liuore eius sanati sumus.* Deus *posuit in eo iniquitatem omnium nostrûm. hinc scientia sui iustificat multos.*

Rom. 4. *Scriptum est propter nos, quibus imputabitur credẽtibus in eum qui suscitauit* Iesum: *qui tradi-*

traditus est propter peccata, et resurrexit propter iusticiam nostram.

Audis utrumq;, & quòd Deus imputat credentibus, & quid illud sit quod imputet: nempe quòd Christus traditus sit propter peccata nostra, & quòd resurrexit propter iusticiam nostram. Rom. 5. Gratia regnat per iusticiam, in uitam æternam, per Christum Iesum. Est autem Christus iusticia nostra. Ierem. 23. 1. Cor. 1. Rom. 10. Sed quomodo per illam, ut alienam possumus iustificari ad uitam æternam? Respondeo, sicut Paulus inquit Gal. 3. Quicunq; in Christum baptisati estis, Christum induistis. Simul ergo eius etiam iusticia induti sumus. Rom. 8. Deus cum filio suo omnia nobis donat. Christus autem habet perfectã legis impletionem pro nobis, seu iusticiam. Illam igitur pater donat credentibus, ut propter eam iustificentur.

Hæc quam breuiter recitaui, est perpetua Scripturæ propheticæ & Apostolicæ, in ueteri & in nouo Testamento sentẽtia, de iustificatione hominis coram Deo ad uitam æternã: hoc est, quid illud sit, in quo & debeamus, & tutò poßimus fiduciã collocare, quòd propter illud iustificemur: hoc est, accipiamus remißionem peccatorum, absoluamur à merita damnationis sententia, recipiamur à Deo in gratiam, adoptemur in filios, & acceptemur ad uitam æternam.

VETE-

VETERVM TESTIMONIA DE iustificatione.

Et in patrum quidem scriptis, quia uerbum iustificare plerunq; in alia significatione usurpant, multæ dißimiles extant sententiæ. Sed quando emphases uerborum in sententijs Scripturæ penitius introspiciunt, & præcipuè quando se in tentationibus & meditationibus, quasi ad Dei tribunal sistunt, tunc dulcißimis sententijs nostram hanc, imò Scripturæ doctrinam approbant: nos scilicet reconciliari Deo, accipere remißionē peccatorum, habere Deum placatum et propitium, adoptari in filios, & acceptari ad uitam æternam: non propter nostras uirtutes, aut nostra bona opera, etiam quando renati sumus, sed ex gratuita misericordia Dei, propter satisfactionem, meritum, obediētiam seu iusticiam filij Dei mediatoris, quando promißionem Euangelij, fide apprehendimus.

Basilius in concione de humilitate: Qui gloriatur, in Domino glorietur, quòd Christus nobis factus sit à Deo iusticia, sapientia, iustificatio & redemptio. Hæc est perfecta & integra gloriatio in Deo, quando neq; ob iusticiam suam quis se iactat: sed nouit quidē seipsum ueræ iusticiæ indiginum esse, sola autem fide in Christum iustificatum. Et ne quis existimet Basilium de non renatis loqui, adducit exemplum Pauli, Philip. 3. qui iusticiam operum suorum, non tantum quam in Phari-

saismo

ſaiſmo habuit, ſed & illam quam tunc, cum epiſtolam ille ſcriberet habebat, cõtemnit: ut in qua nolit inueniri, quod attinet ad articulum iuſtificationis coram Deo, ad uitam æternam.

Origenes in 3. cap. ad Rom. explicans illã ſententiam: Excluſa eſt gloriatio, non per legem factorum, ſed per legem fidei: Allegat exemplũ Pauli, Gal. 6. Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Chriſti. & inquit: uides Paulum non gloriantem ſuper iuſticia ſua, caſtitate, ſapiẽtia, neq; ſuper cæteris ſuis uirtutibus & actibus. Quando, uerò? tunc ſcilicet, cum Galatis ſcriberet.

Hilarius in Pſal. 51. Non enim illa ipſa iuſticiæ opera ſufficerent ad perfectæ beatitudinis meritũ, niſi miſericordia Dei, etiam in hac iuſtitiæ uoluntate, humanarum demutationum & motuum non reputet uitia. Spes igitur in miſericordia Dei, in ſeculum & in ſeculum ſeculi.

Baſilius in Pſal. 114. Manet enim ſempiterna requies illos qui in hac uita legitimè certauerunt: non ob eorum merita factorum, ſed de munificentiſsimi Dei gratia, in qua ſperauerunt.

Auguſtinus ad Bonifacium lib. 1. cap. 21. Quantælibet fuiſſe uirtutes antiquos, prædices iuſtos: nõ eos ſaluos fecit niſi fides mediatoris, qui in remiſſionem peccatorum ſanguinem fudit. Ibidem lib. 3. cap. 5. Pelagiani laudatores ſibi eſſe uidentur ſanctorũ, ſi nõ audeant dicere imperfectæ ipſos fuiſſe

uirtutis, cum hoc confiteatur fas electionis: Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Et paulo pòst tamen qui se negauerat esse perfectum, inquit: Quotquot perfecti sumus, hoc sapiamus: ut ostenderet, secundum istius uitæ modum esse quandam perfectionem: eiq; perfectioni hoc quoq; deputari, si se quisq; nouerit nōdum esse perfectum. Quid enim excellentius in ueteri populo sacerdotibus sanctis? Et tamen eis præcepit Deus, sacrificium primitus pro suis offerre peccatis. Et quid sanctius in nouo populo Apostolis? Et tamen præcepit eis Dominus in oratione dicere: Dimitte nobis debita nostra. Omnium igitur piorum, sub hoc onere corruptibilis carnis, & in istius uitæ infirmitate gementiū, spes una est, quòd aduocatū habemus apud patrē, Iesum Christū: & ipse est exoratio peccatorū nostrorū. Contra Cresconiū li. 3. ca. 80. Ad existimationē humanā magna testium, qui me nouerūt, suppetit copia: ad Dei uerò conspectū sola conscientia, quam contra uestras criminationes cum intrepidam geram, non me tamen sub oculis omnipotentis iustificare audeo: magisq; ab eo effluentem misericordiæ largitatem, quàm iudicij summam examen expecto, cogitans quod scriptū est: Cum rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur se castum habere cor, aut mundum se esse à peccatis?

Augustinus epist. 29. ad Hieron. Caritas in alijs maior,

maior, in alijs minor, in alijs nulla est. Plenißima uerò, quæ iam non potest augeri, quandiu hic homo uiuit, in nemine est. Quandiu autem augeri potest, profectò illud quod minus est quàm debet, ex uitio est. Ex quo uitio, non est iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet: ex quo uitio non iustificabitur in conspectu Dei, omnis uiuēs: propter quod uitium, si dixerimus, quia peccatū non habemus, ueritas in nobis non est: propter quod etiam, quantumlibet profecerimus, necessarium est nobis dicere: Dimitte nobis debita nostra: cum iam omnia in baptismo dicta, facta, cogitata, dimissa sint.

Ambrosius de Iacob & uita beata, cap. 6. Non gloriabor quia iustus sum, sed quia redemptus: gloriabor, non quia uacuus sum peccatis, sed quia mihi remissa sunt peccata.

Non gloriabor quia profui, neque quia profuit mihi quisquam: sed quia pro me aduocatus apud patrem Christus est, sed quia pro me Christi sanguis effusus est.

Augustinus de uerbis Apostoli, serm. 2. Sed inquis: Sufficit mihi, quòd in baptismo accepi remißionē omniū peccatorum. Nunquid quia deleta est iniquitas, finita est infirmitas? Adhuc utiq; dicis, donec sanentur languores tui, Dimitte nobis debita nostra: qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis. Deniq; post redemptionem ab omni

corruptione,quid restat nisi corona iusticiæ? Ipsa *certè restat: sed etiam in ipsa,uel sub ipsa, non sit caput turgidum,ut recipiat coronã.* Attende *quam nolit corona turgidum caput, qui redemit de corruptione uitam tuam, qui coronat te.* Iam *hic dicturus eras:* Merita *mea,fatetur, uirtus mea fecit hoc: debitum redditur,non donatur.* Audi *potius* Psalmum: *Nam omnis homo mendax.* Audi *quid* Deus *dicat:* Qui *coronat te in miseratione & misericordia.*

*Serm.15.*Pro *nihilo saluos facies eos.* Quid *est pro nihilo?* Nihil *inuenis, unde salues: & multum inuenis,unde damnes.*

In Psalm. 31. Qui *sunt beati? non in quibus* Deus *non inuenerit peccatum.*Nam *in omnibus inuenit.* Omnes *enim peccauerunt, & egent gloria* Dei. *Si ergo in omnibus peccata inueniuntur, remanet ut non sint beati, nisi quorum remissa sunt peccata.* Hoc *ergo* Apostolus *sic commendauit:* Credidit Abraham Deo,*& reputatum est illi ad iusticiam.*

Item: Si gratia est,gratis datur. Quid *est, gratis datur? gratis constat.* Nihil *boni fecisti, & datur tibi remißio peccatorum.* Attenduntur *opera tua,& inueniuntur mala: si quid debetur,*Deus *istis operib. redderet,utiq; dãnaret.*Non *tibi* Deus *reddit debitã pœnam,sed donat indebitã gratiam.*

Hieronymus *lib. 1. aduersus* Pelagianos: Tunc ergo

ergo iusti sumus, quando nos peccatores fatemur: & iusticia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia.

Gregorius in Ezechielem homilia 7. *Iustus igitur aduocatus noster, iustos nos defendet in iudicio: quia et nos ipsos cognoscimus, & accusamus iniustos. Non ergo in fletibus, nõ in actib. nostris: sed in aduocati nostri allegatione confidamus.*

Bernhardus serm. 5. de uerbis Isaiæ: *Nostra, si qua est humilis iusticia, recta forsitan, sed non pura: nisi forte meliores nos esse credimus quàm patres nostros, qui non minus ueraciter quàm humiliter aiebant: Omnes iusticiæ nostræ, tanquam pannus menstruatæ mulieris: Quomodo enim pura iusticia, ubi adhuc non potest culpa deesse?*

Idem supra Cantica: serm. 73. *Si iniquitates obseruauerit etiam electorum, quis sustinebit? Audi sanctũ & electum quid dicat Deo: Tu remisisti iniquitatem peccati mei. Pro hac ad te orabit omnis sanctus, in tempore opportuno. Opus igitur habent & sancti, pro peccatis orare: ut de misericordia salui fiant, propriæ iusticiæ non fidentes. Omnes enim peccauerunt, & egent misericordia Dei.*

Ambrosius de Iacob & uita beata: *Nõ operib. iustificamur, sed fide: quoniam carnalis infirmitas, operib. impedimẽto est: sed fidei claritas, factorum obũbrat errorẽ, quæ meretur ueniã delictorũ.*

Augustinus de Ciuitate Dei libro 10.cap.22. Remißio peccatorum fit per meditatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum: per quem facta peccatorum purgatione, reconciliamur Deo: quorum in hac uita non fit nostra uirtute, sed diuina miseratione purgatio, per indulgentiam illius, non per nostram potentiam: quia ipsa, quantulacunq; uirtus, quæ dicitur nostra, illius est bonitate nobis cõcessa. Multum aũt nobis in carne tribueremus, nisi usq; ad eius depositionẽ sub uenia uiueremus. *Augustinus in Psalmum 129. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine, inquit, quis sustinebit? Ecce apparuit, de quo profundo clamaret. Clamat enim sub molibus & fluctibus iniquitatũ suarum. Circumspexit se, circumspexit uitam suã: uidit illam undiq; flagitijs & facinoribus coopertã. quacunq; respexit, nihil in se boni inuenit, nihil illi iusticiæ serenum potuit occurrere. Et cum tanta & tam multa peccata undiq; & cateruas scelerum suorum uideret, tanquam expauescens exclamauit: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Non dixit, Ego nõ sustinebo: sed, Quis sustinebit? Videt enim prope totam uitam humanam circumlatrari peccatis, accusari omnes conscientias cogitationibus suis: non inueniri cor castũ, præsumẽs de sua iusticia. Quòd quia inueniri non potest, præsumat ergo omniũ cor de misericordia Domini Dei sui, & dicat Deo: Si iniquitates*

quitates obseruaueris Domine, Domine *qs sustine bit? Quæ aũt spes est? Quoniam apud te ꝑpiciatio est.* Et *quæ est ista propitiatio, nisi sacrificium?* Et *quod est sacrificiũ, nisi quod pro nobis oblatũ est? Sãguis innocẽs fusus, deleuit omnia peccata nocen tiũ.* Ergo *est apud te ꝑpiciatio.* Nã *si nõ esset apud te propiciatio, si iudex solùm esse uelles, & miseri cors esse nolles, obseruares oẽs iniqtates nostras, et quæreres eas: quis sustineret? quis ante te staret, et diceret:* Innocens *sum? quis staret in iudicio tuo? Spes ergo una est, quoniã apud te propiciatio est.*

Bernhardus *super* Cantica, *sermone* 23. O *solus uerè beatus, cui non imputauit* Dominus *peccatũ.* Nam *quis non habuerit peccatum?* Nemo. *omnes enim peccauerũt, et omnes egent gloria* Dei. Quis *accusabit tamen electos* Dei? *sufficit mihi ad omnem iusticiam solum habere propicium, cui soli peccaui.* Idem Sermone 61. Ego *fidenter quod ex me mihi deest, usurpo mihi ex uisceribus* Domini: *quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluant.* Item: Memorabor *iusticiæ solius: ipsa enim est mea: nempe factus es mihi tu iusticia à* Deo. Nunquid *mihi uerendum est, ne nõ una ambobus sufficiat?* Non *est palliũ breue, quod secundum* Prophetam *non posset operire duos.* Iu*sticia tua, iusticia in æternum.* Et *te pariter, & me operiet larga & æterna iusticia.*

Quàm *multas dulcißimas huiꝰ generis sentẽtias*

possem adferre ex meditationibus Augustini, Bernhardi, Anshelmi, Bonauenturæ, Gersonis, ex contemplationibus Idiotæ, quæ ita inscribuntur, &c. Si instituti nostri ratio illud ferret. Ibi enim, quia sistunt conscientiam suam ad tribunal Dei, praxin & usum articuli iustificationis pulcherrimè ostendunt: & tā suaues habēt sentētias, ut legens in intimis præcordijs me illis affici sentiam: nec quicquā libentius lego in scriptis Patrum, quàm pias ipsorum meditationes.

In agone etiā mortis, ipsam uerā medullā articuli iustificatiōis & didicerūt, et expresserūt patres.

Poßidonius de uita Augustini cap. 27. memorabilem narrat historiā. Indicauerat nobis Augustinus, se beatæ memoriæ Ambrosij in ultimo fine cōstituti, audisse sapientißimū & pijßimū respōsum, quod multū laudabat ac prædicabat: Nam cum ille uenerabilis ultima iaceret ægritudine, & à fidelibus lecto eius astantibus, cum lachrymis rogaretur, ut sibi à Domino uitæ posceret cōmeatū, eū illis dixisse: Non sic uixi, ut me pudeat inter uos uiuere: sed nec mori timeo, quia bonū Dominū habemus. Et in his noster Augustinus senex, elimata ac librata admirabatur & laudabat uerba. Ideo enim eum dixisse intelligendū est, Nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus: ne crederetur, præfidens de suis purgatißimis moribus præsumpsisse. Sed non sic uixi, ut me pudeat inter uos uiuere.

Hoc enim

Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nosse poterant. Nã sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino *se dicit magis quàm de meritis suis cõfidere: cui etiã in oratiõe quotidiana* Dominica *dicebat,* Dimitte *nobis debita nostra, &c.*

In *uita* Bernhardi *cap. 12.* Cum *extremum iam spiritum trahere uideretur, in excessu mentis suæ, ante tribunal* Domini *sibi uisus est repræsentari. Affuit autẽ & sathanas exaduersò, improbis eum accusationibus pulsans.* Vbi *autẽ ille omnia fuerat prosecutus, & uiro* Dei *pro sua fuit parte dicendũ.* Nihil *territus aut turbatus ait:* Fateor, *non sum dignus ego, nec proprijs possum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterùm duplici iure illud obtinens* Dominus *meus, hæreditate scilicet patris, & merito paßionis: altero ipse contentus, alterum mihi donat: ex cuius dono, iure illud mihi uendicans, non confundor.* In *hoc uerbo confusus est inimicus, &c.*

Extat *exhortatio* Anshelmi *ad fratrem moriturũ, uerbis dulcißimis scripta.* Cum *frater aliquis laborare uidetur in extremis, pium est & consultum, eum per prælatum, siue alium sacerdotẽ, subscriptis interrogationibus & exhortationibus exerceri.* Et *interrogetur primò.*

Frater, *lætaris quòd in fide morieris?* Et *respondeat:* Etiam Fatearis *te non tam bene uixisse, sicut debuisses* Fateor. *pœnitet* Te? Etiam.

Habes uoluntatem emendandi te, si spacium uiuendi haberes? Etiam.

Credis quòd propter te mortuus est Dominus Iesus Christus, filius Dei? Etiam.

Credis nō posse saluari, nisi per mortē eius? Etiā.

Agis ei de hoc ex corde gratias? Etiam.

Age ergo, dum in te est anima tua, ei semper gratias, & in hac sola morte totam fiduciam tuam constitue. Huic morti te totum committe: hac morte te totum contege, eiq; te totum inuolue. Et si Dominus te uoluerit iudicare, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obijcio inter me & te, & iudicium tuū: aliter tecum non contendo. Si dixerit, quòd merueris damnationem, dic: mortem Domini nostri Iesu Christi obijcio inter me & mala merita mea: ipsiusq; dignißimæ passionis meritum affero pro merito, quod ego habere debuissem, & heu non habeo.

Dicat iterum: Mortem Domini nostri Iesu Christi pono inter me & iram tuam. Deinde dicat ter: In manus tuas Domine, commendo spiritum meum. Et conuentus sui astantes respondeant: In manus tuas Domine, cōmendamus spiritū eius. Et securus morietur, nec uidebit mortē in æternū.

Idem Anshelmus in meditationibus, pulcherrima hypotyposi sistit se ad tribunal iudicij diuini: & ostendit, nec uitam renatorum, nec opera posse opponi iudicio Dei, sed solum Christum mediatorem.

rem. Terret me, inquit, uita mea. Namq; diligenter discussa, apparet mihi aut peccatũ, aut sterilitas tota uita mea. Et si quis fructus in ea uidetur, sic est aut simulatũ, aut imperfectũ, aut aliquo modo corruptum: ut poßit aut placere, aut displicere Deo. Certè tota aut in peccato est et damnabilis: aut infructuosa, & contẽptibilis. Sed quid separo infructuosam à dãnabili? utiq; si est infructuosa, est damnalis, Omnis enim arbor quæ non facit fructũ bonum, in ignẽ proijcietur. O ergo lignũ aridum & inutile, æternis ignibus dignũ. Quid respõdebis in illa die, cũ exigitur à te usq; ad ictũ oculi, omne tẽpus uiuendi tibi impẽsum, qualiter à te fuerit expẽsum? O angustiæ. Hinc erũt peccata accusantia, inde terrẽs iusticia: subtus patẽs horrendũ chaos inferni, desuper iratus iudex: intus cõscientia urens, foris mũdus ardens. Vix iustus saluabitur: peccator sic deprehensus, in quã partẽ se premet? latére erit impoßibile, apparere intolerabile. Vnde mihi cõsiliũ? unde salus? Quis est qui dicitur magni consilij angelus? Ipse est Iesus. Idẽ est iudex, inter cuius manus tremo. Respira ô peccator, ne desperes. Spera in eo quem times. refuge ad eum à quo cõfugisti, Iesu Christe, propter hoc nomen tuum. Fac mihi secundum hoc nomen tuũ: respice miserum, inuocantem nomen tuum. Ergo Iesu esto mihi Iesus propter nomen tuum. Si me admiseris intra latißimum sinum misericordiæ tuæ, non erit angustior propter me.

Verum

Verum est, conscientia mea meruit damnationem, & pœnitentia mea non sufficit ad satisfactionem: sed certum est, quòd misericordia tua superat omnem offensionem, &c. Sed infinitum esset, singula talia quæ in Patrum scriptis extant, recensere. Hæc pauca uerò ideo annotaui: ut ostenderem, doctrinam nostram de iustificatione, habere testimonia omnium piorum qui omnibus temporibus fuerunt: idq; non in declamatorijs rhetoricationibus, nec in ociosis disputationibus, sed in serijs exercitijs pœnitentiæ & fidei, quando conscientia in tentationibus cum sua indignitate uel corã ipso iudicio Dei, uel in agone mortis luctatur. Hoc enim solo modo, rectißimè intelligi potest doctrina de iustificatione, sicut in Scriptura traditur.

TRIDENTINI CONCILII SENtentia de Iustificatione.

Constituta autem ex Scriptura, & comprobata uera sententia de iustificatione hominis coram Deo ad uitam æternam: accedimus iam ad examen decretorum concilij Tridentini, de iustificatione: cuius ratio facilior & plenior nobis erit, quia & fundamenta doctrinæ, & pleraq; ad examen pertinentia, iam in præcedentibus explicata sunt. In cæteris uerò habemus Andradium, cõcilij interpretẽ.

Et de medio quidem seu organo, quo à Deo nobis offertur, & quo à nobis accipitur promißio iustificationis, postea in loco de fide dicemus.

De præparatione uerò(quam ita uocant)ad iustificationem, & de incremento iustificationis, ad finem huius loci quædam annotabimus. Quæ igitur in decreto ad ipsam iustificationem pertinent, iam annotabimus.

Est autem status disputationis: Quomodo homo coram Deo iustificetur ad uitam æternam. hoc est: quid illud sit quod ad iudicū Dei adferre, quod inter iram diuinam & peccata nostra interponere debeamus: ut propter illud à sententia damnationis absoluamur, in gratiam à Deo recipiamur, adoptemur in filios, et acceptemur ad uitā æternā.

Dupliciter autem respondent Tridentina decreta. 1. Negant Iustificationem peccatoris esse solam remissionem peccatorum. Et multa dicunt anathemata: si quis dixerit homines per iusticiā Christi coram Deo iustos esse, uel hominem iustificari sola imputatione iusticiæ Christi, uel sola remissione peccatorum, uel iustificari gratia: hoc est, tantum fauore Dei, aut misericordia Dei, peccata remittentis propter Christum. 2. Affirmant, iustificationem impij coram Deo ad uitam æternam, non esse solam remissionē peccatorum, sed & sanctificationē interioris hominis. Et unicam causam formalem iustificationis, affirmant esse illam iusticiam à Deo nobis donatam, qua renouamur spiritu mentis nostræ: ut non modò reputemur, sed uerè iusti nominemur & simus: iustitiam in nobis recipientes

pientes, quam dicunt esse charitatem inhærentem in nobis, quam merito paßionis Christi Spiritus sanctus in nobis operatur.

Hæc Tridentina decreta, si referantur ad ea quæ suprà ex Scriptura demonstrata sunt, luce meridiana clarius erit, illam ipsam sententiam, quæ perpetua est Scripturæ Propheticæ & Apostolicæ de iustificatione hominis coram Deo ad uitam æternam, multis & atrocibus anathematismis à concilio Tridentino damnari: quòd scilicet sola diuina misericordia propter meritũ, obedientiam seu iusticiã Christi, peccata nobis remittantur, recipiamur in gratiam, adoptemur in filios, & acceptemur ad uitam æternam.

Manifestum erit et hoc, quòd sub multorũ anathematum interminatione, iustificationẽ hominis coram Deo ad uitam æternam, tribui uolũt illi ipsi rei, cui Scriptura manifestißimis sentẽtijs eam adimit et detrahit: nouitati scilicet, charitati, seu bonis operibus renatorum. Et quia suprà multis manifestißimis Scripturæ testimonijs hoc demõstratũ est, ad ea lectorem remitto. si enim tantum collationẽ & negatiuè & affirmatiuè instituerit, eius sententiæ quæ in Scriptura tradita est, & eius quæ in decretis synodi Tridentinæ proponitur: uidebit eas ex diametro inter se pugnare. quod enim Scriptura negat, hoc Tridentinum conciliũ affirmat esse nostrã iustificationẽ coram Deo ad uitam æternã:

&

& rursus quod Scriptura affirmat, hoc concilium non tantum negat, sed atrociter damnat: ut uere dicere poßimus, tale esse concilium, quale Psal. 2. describitur: Conuenerũt in unum, aduersus Dominũ, et aduersus Christũ eius. Ipsum uerò artificiũ, quo architecti horum decretorũ rem ipsam specie aliqua ita inuoluerũt, ne ab imperitioribus statim deprehenderetur, dignũ est obseruatione. Si enim statũ quæstionis ita posuissent: Quid illud sit propter quod Deus nobis placatus & propitius reddatur, qua re adoptio nostra apud Deũ nitatur, propter quid corã tribunali Dei cõsistamus et absoluamur, ut simus hæredes Dei, & acceptemur ad uitam æternam: uiderunt in tanta luce Euangelij, moderata ingenia, & aures multorum piorum in ipso regno Pontificio abhorrere ab illis monachorum uocibus, si proprijs nostris operibus propiciatio, adoptio & hæreditas uitæ æternæ tribueretur.

Et cum tamen omnino sententiã istam retineri uellent, primò, æquiuocatio uerbi iustificationis uisa fuit concilio cõmodißima, quæ turpitudinẽ monasticæ opinionis aliquo modo palliaret: de qua æquiuocatione in principio diximus. Secundò, pro operibus proprijs substituerunt uocabula sanctificationis, renouationis, inhærentis iusticiæ, &c. Tertiò, Insidiosè ita formârunt capitula & canones decretorum, quasi nostra doctrina sanctificationem, renouationẽ, charitatẽ, & reliqua dona

nouita-

nouitatis, quæ ſpiritus operatur in renatis, ita excludat, ut nec ſequantur, nec adſint in renatis: ita ut propter noſtras Eccleſias *repetenda fuerint decreta, quæ olim in concilio* Mileuitano Pelagianis *oppoſita fuerunt:* Chriſtum *ſcilicet meruiſſe nobis non tantum remißionem peccatorum, uerumetiam hoc quod propter ipſius meritum, per* Spiritum *ſanctum renouamur: & credētes fide propter* Chriſtum *accipere non tantum remißionem peccatorum, uerumetiam* Spiritum *ſanctum, qui corda ſanctificat & renouat. Sed antea diximus, & aliquoties iam repetitum eſt, hunc non eſſe ſtatum controuerſiæ.* Nullo *modo enim hæc negamus, ſed clarè & diligenter utrunq; beneficium mediatoris prædicamus, & reconciliationem & renouationem, illo ordine ſicut* Scriptura *tradit.*

Sycophanticum *igitur artificium eſt, quòd oblique noſtras* Eccleſias *inſimulant, quaſi illa ita excludamus, ut nec ſequantur, nec adſint: cum ſtatus controuerſiæ ſit:* An *propter meritum, obedientiā, ſeu iuſticiam* Chriſti*: an uerò propter ſequentem & inchoatam noſtram nouitatem abſoluamur coram trabunali* Dei, *habeamus* Deum *placatum & propitium, adoptemur in filios, & acceptemur ad uitam æternam, ſicut in principio huius loci, de inſidioſis illis technis, et de uero controuerſiæ huius ſtatu, plura annotauimus.* Quia *enim uident, etiam idiotas in monachorum & poſtillatorum craßis*

ſcriptis

ſcriptis et opinionibus animaduertere, q, in doctri na de iuſtificatione, à ſentētia Scripturæ procul di ſcedāt: aliud igitur & ſubtilius artificiū Tridentinis patribus quærendū fuit, cū uellent in tāta huius tēporis luce, quæ ex lectione Scripturæ hominibus affulſit, quorundā oculos configere & faſcinare. Sed huic ſophiſtico artificio ſemper opponēdum, et uel ad faſtidium uſq; repetendū eſt, quæ ſit principalis quæſtio in hac controuerſia de iuſtificatione hominis coram Deo ad uitā æternā: ſicut illam aliquoties iam expoſuimus. Et tamen inter illas ipſas ſophiſticas inſidias, ſi quis paulò attentius cō ſideret, non obſcurè animaduertet, quò Tridentina illa decreta tendant. In quarto enim capitulo dicunt: In hac de iuſtificatione diſputatione, quæſtionem eſſe: quomodo homo ab eo ſtatu in quo eſt filius iræ, transferatur in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei. Et cap. 7. dicunt ſe agere de illa iuſtificatione, qua homo ex inimico fit amicus Dei, ita ut ſit hæres ſecundum ſpem uitæ æternæ. Hanc uerò iuſtificationem definiunt non eſſe ſolam imputationem iuſticiæ Chriſti, uel ſolam peccatorum remiſſionem: ſed & ſanctificationem, & renouationem interioris hominis. Et illud mox planius explicant, cum dicunt, charitatem eſſe iuſticiam inhærentem. Et hanc eſſe candidam & immaculatam illam ſtolam, quam renati perferre debeant ante tribunal Chriſti, ut habeant ui-

tam æternã. Sine dißimulatione igitur Christo adimunt, & nostræ charitati hoc tribuunt, quòd ea iustificemur: hoc est, quòd propter illam coram tritribunali Dei absoluamur, & acceptemur ad uitam æternam. Sed quid fiet Paulo, qui iustificationem nostram tribuit misericordiæ Dei, & merito, obedientiæ, paßioni, satisfactioni Christi? Audi uerò, quomodo Tridentinũ conciliũ dulcißimas illas Scripturæ sentẽtias eludat. Dicũt, Christũ sua sanctißima paßione meruisse, nõ hoc ut misericordia Dei propter illã Christi satisfactionẽ et obedientiã, nos à sentẽtia damnationis absoluat, recipiat in gratiã, adoptet in filios, & acceptet ad uitã æternam. Sed hoc dicunt esse totum meritũ Christi, quòd propter illud misericordia Dei infundat nobis nouam qualitatem iusticiæ inhærentis, quæ est charitas, ut illa iustificemur: hoc est, ut non propter Christi obedientiam, sed propter nostram charitatẽ absoluamur coram iudicio Dei, adoptemur in filios, & acceptemur ad uitam æternã: ut ita misericordia Dei, tantum sit causa efficiens, & obedientia Christi tantum sit meritoria causa: ut inde nos in nobis ipsis habeamus inhærẽs aliquid, quod poßimus opponere iudicio Dei, quo debeamus confidere, quòd propter illud, & non propter Christũ absoluamur, adoptemur in filios, et accipiamus hæreditatẽ uitæ æternæ. Quòd uerò Paulus dicit, gratis nos iustificari: hoc ita interpretantur, quòd non

propter nostra praecedentia merita, sed propter Christũ, gratis nobis donetur & infundatur habitus ille charitatis, propter quã corã tribunali Dei iusti pronunciemur ad uitam æternã. Vt aũt lector rectè intelligat unde hæc sumpta sint, conferat locũ Bonauenturæ in tertio sententiarũ distinct. 19. quæstione prima, ubi inquit: Vtraq; mors scilicet & resurrectio Christi, delicta nostra tollunt, & utraq; iustificant. Attamen neutri attribui potest propriè causalitas iustificationis, siue remißionis peccatorum. Habet tamen aliquam causæ proprietatem: scilicet per modum meriti interuenientis, quod reducitur ad causam materialem. formalis enim est gratia, hoc est charitas, quam Deus infundit, &c.

Hæc de artificio, quo usi sunt architecti siue λογοδαίδαλοι decretorũ, rectè obseruata, multa monent. Nec opus est addere peculiarem refutationem. Ideo enim in principio fundamenta doctrinæ Propheticæ, Euãgelicæ & Apostolicæ de iustificatione exposui, ne in refutatione subinde eadem essent repetenda: et ut ex ipsa collatione dijudicari posset, quo loco & genere censenda sint illa, quæ in Tridentino concilio de iustificatione decreta sunt: ex professò enim, & ex diametro pugnant cũ perpetua Scripturæ sententia.

Et hæc quidẽ in ipso decreto Tridẽtino ita animaduerti possunt. Quæ uerò præterea mysteria

sunt retrusiora, & quæ agitatæ fuerint in concilio rationes, ex quibus sententia illa decreti extructa tandem est: Andradij explicationes nobis pandent. Præcipuè uerò glossa (quod dicitur) notabilis est, quid & quomodo in Tridentino concilio intellexerint remissionem peccatorum: existimaret enim aliquis, hanc qualemcunque esse liberalitatem aut indulgentiam concilij, quòd iustificationem uel ex parte uideatur constituere in gratuita remissione, siue non imputatione peccatorum, propter meritum Christi. Sed audi bone lector, quomodo Andradius mentem & sensum concilij explicet: in hanc scilicet sententiam, & his uerbis: Quia iustus is dici non potest, qui totus est peccatorum maculis inquinatus: ideo Deum infundere homini charitatem, cuius ui & potentia, crimina omnia eluantur, scelera extinguãtur, peccata expellantur & intereant, omneq́; tetri facinoris uestigium aboleatur. Atq; ideo iustificationem magis in charitate diuinam legem complectente, quàm in peccatorũ uenia positam esse: imò iustificationem in ipsa sanctificatione collocandam esse. Et charitatem esse, quæ hominẽ Deo pergratum perq́; acceptum reddat. Hæc uerò Andradius ita explicat, ut manifestè ostendat, decretum cõcilij esse tantum paraphrasin eius quod Sententiarij disputant: ad remissionem scilicet culpæ, requiri infusionem gratiæ: hoc est, charitatis

per

per quam peccatum expellatur: sicut ad expulsionem tenebrarum, requiritur illuminatio aeris. Fingunt *enim* Deum *non posse placari offensæ, nisi peccatum ex homine sit expulsum, & eius loco infusa noua qualitas charitatis, quam* Deus *respiciat: ut & offensam remittat, et hominem gratum & acceptum habet ad uitam æternam.* Ideo *enim charitatē uocant gratum facientem.* Ita Sholastici.

Et *in hanc planè sententiā,* Andradius *ostendit intelligēda esse* Tridētina *decreta, de iustificatione.*

Diligenter *itaq; lector obseruet, id quod ex* Andradij *interpretatione uidet & agnoscit: hoc tantum propositū sibi habuisse cōcilium* Tridentinū, *ut* Scholasticorū *opiniones de iustificatione repeteret & cōfirmaret: & summa, ut rata manerent, & sacrosancta haberētur, quæcūq; & quomodocunq; in regno* Pōtificio *à scriptorib. scholasticis, monachis, postillatoribus, summistis, &c. de iustificatione disputata sunt: nisi quòd uocabula paulisper mutanda iudicârunt, ut speciem aliquā reformationis, uel quasi imperitioribus præberent.*

Expendamus *autem paulum hanc concilij, de remißione peccatorum mentem,* Andradij *intrepretatione nobis proditum.* Verbis *enim concedūt, ad iustificationem pertinere remißionē peccatorum: & diuinam misericordiam, peccata remittere propter* Christum. Et *nos sanè pro ea simplicitate, qua linguæ* Spiritus *sancti & uocibus* Scri-

pturæ assueti sumus, hæc ita intelligimus: quòd filius Dei mediator, paßione ac morte sua nobis promeruerit remißionē peccatorū, ita quòd propter meritū, satisfactionē & obediētiam Christi, pater credentibus nō imputet peccatata ipsorū: & quòd (iuxta Anshelmi dictū) mortē Domini nostri Iesu Christi, fide interponere debeamus inter peccata nostra, & inter iram Dei, quādo petimus & quærimus ut accipiamus remißionem peccatorum.

Sed concilium Tridentinum, per interpretem suum Andradium publicè declarat, hanc non esse suam mentem & sententiam: sed Christū meruisse tantum nobis infusionem charitatis, ut eius inhærentis nostræ charitatis ui & potētia, peccata expellantur, extinguātur & aboleantur. Et ita demū Deū remittere offensam, & fieri placatū & propiciū, quando uidet omne uestigiū peccati in homine per charitatē extinctū, et prorsus abolitū (utor enim Andradij uerbis) qui & hoc addit, ob charitatem infusam nos iustos dici: quippe quia peccatis, munere nostræ charitatis deletis, in Dei gratiā reconciliemur. Qui igitur uult remißionē peccatorum accipere, debet iuxta cōcilij Tridētini sententiam, interponere inter peccata sua & offensam Dei, non satisfactionē Christi, sed inhærentē suam charitatem: & tunc demum credat Deum remissa offensione, sibi certò placatum & propicium esse, quando charitas peccatum ita expulerit & extinxerit,

xerit, ut omne eius uestigium in homine abolitum sit: hæc enim sunt Andradij *uerba.* Ita *iuxta eandem interpretationem , Christus obedientia sua nõ meruit credentibus in ipsum, salutem & uitam æternam: sed hoc tantum meruit, quòd propter ipsum infunditur nobis charitas inhærens: ut illa demum sit quæ hominem* Deo*, non tantum gratum, sed pergratum, (repeto enim* Andradij *uerba) non tantum acceptum, sed peracceptum reddat ad uitam æternam.*

Sed hic obijcit Osius*:* E*rgóne uos* Lutherani *docetis, peccatum ita remitti, ut maneat in homine sine contritione, detestatione & mortificatione, post reconciliationẽ, eodẽ planè modo sicut antè?* R*espondeo.*N*ota est doctrina nostra, quòd doceamus, in conuersione debere adesse in homine contritionem, detestationem peccati, bonum propositum, &c.* Docemus *etiam, renatos debere spiritu actiones carnis mortificare:*Rom. 8. V*t caro cũ uitijs & cõcupiscẽtijs, magis magisq; crucifigatur & mortificetur:*Gal.5.*ne peccatum regnet.* Rom. *6. Sed ex Scriptura didicimus, remißionem peccatorum, ut sit certa & firma, niti nõ nostra cõtritione, detestatione, mortificatione, &c. sed niti satisfactione & merito* C*hristi, ut propter illam peccata nobis remittantur.*E*t licet in reconciliatis maneat peccatum regnans, seu uastans conscientiam: tamen ex* S*cripturæ traditione didicimus,* D*eum*

remittere offensam, & esse nobis placatum & propitium: non quòd nullum planè uestigium peccati amplius in nobis inueniat (in carne enim mea, inquit Paulus *renatus, habitat peccatum:) sed quia propter Christum peccatum non imputat, sed remittit. Si enim dixerimus, peccatum nos non habere, nos ipsos seducimus: sed si confiteamur, iustus est ut dimittat peccata.*

Sed in re manifesta nihil addam amplius. Videt enim pius lector, remißionem peccatorum, adoptionem, ipsam deniq; salutem & uitam æternam adimi & detrahi satisfactioni & obedientiæ Christi, *& transferri in nostras uirtutes:* Christo *uerò mediatori hoc tantũ relinquitur, quòd propter ipsius meritum accipiamus charitatẽ. Postea uerò fingunt, charitatis uim & potentiã hanc esse, quòd peccata extinguat: ut ita tandem, propter charitatem nostram, quia peccata delet, accipiamus remißionem peccatorum.* Addunt *& hanc esse charitatis uim & potentiam, quòd reddat nos* Deo *pergratos & acceptos ad uitã æternã.* Verè *igitur, & iusto dolore cũ* Paulo *exclamabimus:* Euacuati *estis à* Christo, *qui charitate uestra, quæ est summa legis, iustificamini.* Gal.5. *Exinanita est fides, et abolita promißio, si hæreditas ex lege, cuius summa est charitas.* Rom.4. *Et sanè non cõmutarẽ magno aliquo precio, quòd hoc modo produntur insidiæ & technæ* Tridentini *cõcilij, quas miris uerborum*

inuolucris

inuolucris occultârunt. Quādo enim iuxta Andradij interpretationē mens concilij denudata de remißione peccatorum, eo ſicut iam oſtendimus modo proponitur, tunc cuiuis uolenti tantum uolenti conſiderare manifeſtum eſt, quomodo cum Scriptura ex diametro pugnet, quam contumelioſa & blaſphema ſit in ſanctißimum meritum Domini noſtri Ieſu Chriſti: cuius thronum, ipſo deturbato, noſtræ uirtutes inuadere iubentur, ut ſicut noſtra propitiatio pro peccato, & preciū uitæ æternæ. Et ex hac Andradij interpretatione nunc demum intelligo, quid hoc ſibi uelit, cum decretum Tridentinum pronunciet, iuſtificationem conſtare duabus partibus, remißionem peccatorum & renouatione: quòd tamen non multo pòſt dicunt, unicam tantam eſſe cauſam formalem iuſtificationis, nouitatem ſcilicet, uel charitatem: illa enim iuxta Andradij interpretationem, ſimul eſt cauſa formalis & remißionis peccatorum, & acceptionis ad uitam æternam.*

ARGVMENTA ANDRADII.

Sed poſtquam ſententiam Concilij de iuſtificatione, & ex ipſis uerbis decreti, et ex Andradij interpretatione ſatis perfecimus: Audiamus iam argumenta, quæ Andradius Tridenti in Concilio didicit. Eſt autem primū eius argumentum, ex uerbo iuſtificare: quod contendit idem eſſe ac informare, imbuere, & exornare animum, infuſa noua

qualitate inhærentis iusticiæ, quæ sit charitas. Sed hoc argumentum suprà claré refutatum est.

Secundum argumentũ est. In conuersione, seu reconciliatione hominis, non tantum adest fides, non sola remißio peccatorum, uel sola imputatio iusticiæ Christi: uerumetiam contritio, renouatio, spes, charitas, &c. Ergo iustificatio non est sola remißio peccatorum, sed & reliquæ uirtutes ad iustificationem pertinebunt. Respondeo. Verum est, neminem conciliari, nisi præcedat contritio: & quando homo reconciliatur, tunc simul etiam renouatur. Sed non sequitur, quæ simul sunt, uel simul fiunt, quòd eandem omnia habeãt proprietatem, & idem officium. Homo enim simul habet pedes, oculos, aures: non tamen sequitur, quòd pedibus uideat, & oculis audiat. Ita in iustificatione hæc est quæstio, quid illud sit, per quod & propter quod Deo recõciliemur, adoptemur, & acceptemur ad uitam æternam. Id uerùm Scriptura solius Christi merito tribuit. Et inter ipsas etiam partes conuersionis, certus est ordo. Reconciliationem enim oportet præcedere, & postea sequitur charitas cum cæteris uirtũtibus, quæ ad effectus iustificationis pertinent. Andradius uerò longam texit seriem. Iustificatio non est sinè reconciliatione. Reconciliatio pendet ex Dei erga nos amore. Amoris uerò Dei ratio est, quòd illos quos diligẽdos suscepit, amplißimis beneficijs exornet:

ornet: ut sunt dona charitatis, & reliquorum uirtutum. Et inde colligit, iustificationem sine inhærentibus Dei donis esse nullo modo posse. Et per consequens contendit, iustificationem duabus constare partibus: reconciliatione scilicet, & cæteris nouis uirtutibus. Vide autem acumen huius rhetoris, satis profectò obtusum. In iustificatione quæritur, propter quod Deus nobis reconcilietur, ut ipsum habeamus placatū & propitium? Est autem reconciliationis huius effectus, quòd donis charitatis, & aliarum uirtutum, Deus renatos exornet.

Ex his effectib. Andradius pro suo acumine facit causam & formā iustificationis. Nos uerò & hos & alios iustificationis effectus non negamus: sed effectus non dicimus esse causas. Nec succenseat nobis Andradius, quòd non sinamus nobis talia, ipsius grandiloquentia persuaderi. Ioannes enim monuit nos, licet utrumq; uerum sit: & quòd Deus nos diligat, & quòd nos uicißim diligamus & Deum, & proximum: tamen hæc distinguenda esse, ut causam & effectum. 1. Ioan. 4. In hoc est charitas, non quòd nox dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos. Ergo diligamus ipsum, & proximum.

Tertium argumentum est. Ex iusticiæ ratione, diuinis literis explicata, iustificationis uis atque ratio petenda est. Sed Scriptura tradit, in renatis Spiritum sanctum inchoare obedientiam legis,

legis, siue conformitatem cum lege: quæ iusticia uocatur. Ergo illa iusticia iustificamur. Respõdeo. *Maior propositio placet, & sequamur eam: ut scilicet iusticiæ ratio, sicut eam Scriptura explicat, monstret nobis ueram rationem iustificationis.*

Sed Scriptura de obediẽtia legis, siue de iusticia illa, duobus modis loquitur. 1 quòd Christus satisfactione plenißima, & obedientia perfectißima, legem pro nobis impleuerit: & ita factus sit iusticia nostra. 2 quòd Spiritus sanctus in renatis inchoet conformitatem quãdam cum lege Dei. *Ieremiæ 31.* Rom. *7. & illa conformitas uocatur etiã iusticia.* Rom. *6. & 1. et* Ioã. *2. quæ nõ malè definitur ab Andradio, esse habitus animi, inducens ad parendum diuinæ legi atq; uoluntati. Sed quæstio est: utra iusticia, Christine uel nostra sufficiens & digna sit, quam opponere poßimus iudicio* Dei: *ut propter illam, coram tribunali* Dei *absoluamur, remißionem peccatorum consequamur, iusti pronunciemur, in gratiam recipiamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad hæreditatẽ uitæ æternæ. Ibi uerò Scriptura explicat rationẽ iusticiæ: quòd scilicet renatorum inhærens & inchoata iusticia in hac uita, propter adhærentem carnem, nec perfecta nec omnino pura sit: atq; ideo seueritatem examinis iudicij diuini sustinere nõ poßit, & propterea etiam renatos non poßit iustificare: Christi uerò iusticiam tradit esse sufficientem & dignam,*

utpote

utpote plenißimã, perfectißimam et absolutißimã: & quidem pro nobis præstitã, ut propter illam & per illam, in iudicio Dei poßimus consistere, absolui, in gratiam recipi, adoptari & acceptari ad uitam æternã: sicut suprà multis clarissimis Scripturæ testimonijs demonstratum est. Hoc modo iusticiæ ratio, sicut eam scriptura explicat, mõstrat ueram rationẽ iustificationis. Sed Andradius hanc Christi mediatoris iusticiam fide nobis imputatã, blasphemat esse commenticiam, adumbratã & fictíciam. Nullum autem aliud habent argumentum, nisi quòd opponunt absurditatem ex physica & æthica: absurdum scilicet esse (sicut Osius inquit) dicere alicuius rei formam esse, quæ ipsi rei nõ insit. Vt si dicam, parietem esse album albedine, quæ uesti meæ inhæreat, non parieti: uel Ciceronem esse fortem fortitudine, quæ non ipsi, sed Achillis animo inhæreat. Quid uerò hæc argumenta aliud ostendunt, quàm Pontificios in doctrina iustificationis, relicta Euangelij luce, quærere sententiam quæ conformis & consentanea sit philosophicis opinionibus, aut certè legalibus sententijs de iusticia? Euangelium uerò pronunciat, esse sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum huius seculi cognouit, 1. Cor. 2. Ideo cum habeamus sententiæ nostræ in Scripturá, certa & firma fundamenta: non est curandum, etiamsi incurrat in absurditatem philosophicam.

Quartò.

Quartò. Christus meruit nobis, nō tantū remissionem peccatorum, uel solam imputationem suæ iusticiæ: sed hoc nobis meruit, ut per Spiritū sanctum renouati, habeamus nouam obedientiā seu iusticiam inhærentem. Ergo iustificatio non est sola remißio peccatorum. Respondeo. Fatemur, Christum nobis utrumq; meruisse. Sed cum Scriptura dicimus, illam nostram inhærētem iusticiam, licet suum habeat locum, suas commēdationes, sua etiā præmia: tamen quia in hac uita propter carnem imperfecta & immunda est, non posse in iudicio Dei consistere, ut propter eam à sententia damnationis absoluamur, adoptemur in filios, & acceptemur ad uitam æternam. Ideo opus esse nobis alia iusticia, perfecta & absoluta, propter quā & per quam coram Deo iustificemur ad uitam æternam. Illam uerò Scriptura monstrat in satisfactione & obedientia Christi mediatoris, si fide eam apprehendamus. Quotquot enim receperūt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui credūt in nomine eius. Ioan. 1. Et Gal. 4. Factus sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.

Quintò. Andradius sentit, suam & concilij sententiam prorsus profligari fulmine disputationis Paulinæ de exclusiua (fide, sine operibus legis) in qua ita opponit fidem et opera legis, quòd non tantum operibus legis detrahit, & fidei tribuit iustifi-

cationem

cationem coram Deo ad uitam æternam: sed quòd affirmat, si ex lege hæreditas, eximanita est fides, et abolita promißio. Rom. 4. Si ex operibus, iam non ex gratia: alioqui gratia non esset gratia, nec opus esset opus. Rō. 11. Si cū lege iustificamini, euacuati estis à Christo: gratia excidistis, Christus nobis nihil prodest. Gal. 5. Omnino enim talem immediatā facit Paulus antithesin fidei & operum, gratiæ et operum, meriti Christi & nostrorum operum, in articulo iustificationis: cuius extrema nullo modo poßint coniungi aut conuenire, sed posito uno, statim excludatur & tollatur alterum. Signanter autem dico, in articulo iustificationis. alias enim extra hunc articulum, optimè cōuenit fidei & bonis operibus. Fides enim per charitatem efficax, genetrix est bonorum operum: & opera placent fide. Quia igitur Andradius sentit, Paulum hoc modo in articulo iustificationis, cōtra nostra opera fulmindntem, uarias circumspicit rimas ut elabi posfit. Stante enim illa immediata Pauli oppositione, inter fidem & opera legis, cuius summa est charitas, uidet decretum Tridentinum non posse subsistere.

Primùm igitur, inquit, intelligi posse tantum opera legis ceremonialis, quòd illa sola excludantur ab articulo iustificationis. Sed quia hoc manifestè falsum est, & quidem ab Augustino & Hieronymo etiam refutatum, non audet

audet in hac respõsione pedem figere. Paulus enim in hac disputatione, ceremonijs leuiticis manifestè adiungit legem moralem : & ita de tota lege, & de totius legis operibus disputat. Tandem igitur ad hanc elusionem Andradius delabitur, Paulum ab articulo iustificationis excludere illa tantum opera, quæ non renati lege imperante, solis liberi arbitrij uiribus, sine fide, sine gratia & auxilio Spiritus sancti præstat.

Opera uerò quæ ex fide oriuntur, & sunt fructus spiritus, adeò fingit ad iustificationē necessaria, ut sine illis fides apprehendens Christum, iustificare nullo modo posset (recito enim Andradij uerba.) Sed Paulina disputatio euidenter conuincit, hoc commentum Pontificiorum uanum, falsum, & contra mentem Pauli esse. Abraham enim, qui est uniuersale exemplar iustificationis, post suam uocationē, Gen. 11. usq; ad 15. ca. multa habuit bona opera, & illa ex fide profecta, Heb. 11. fuerunt fructus spiritus, Ephes. 5. Et tamen Paulus in articulo iustificationis, exclusiuā suam accommodat etiam ad illa Abrahæ opera: Non operanti, sed credenti fides imputatur ad iusticiam. Item ad Abraham iam renatum dicit pertinere illud: beatitudinem esse eius hominis, cui Deus imputat iusticiam sine operibus. item: Si ex lege hæreditas, exinanita est fides, & abolita promissio. Hoc testimoniū nulla sophistica eludi potest.

Ita

Ita Paulus renatus, cum inquit, Nihil mihi conscius sum: multa habuit bona opera, ex fide profecta: & tamen inquit, In hoc non sum iustificatus. Daniel renouatus inquit: Non in iustificationibus nostris, &c. sicut suprà plenius hæc sunt explicata.

Paulus igitur exclusiuam suam, quando dicit hominem fide iustificari sine operibus legis, intelligit non tantum de operibus non renatorum, uerumetiam de illis operibus, quæ renati ex fide per Spiritum sanctum faciunt. Sicut enim inter se opponit facere & credere, operantem & creden-tem: ita etiam opponit fidem & opera legis, iusticiam legis & iusticiam fidei. Et iusticiam legis definit, quando homo facit ea quæ in lege scripta sunt, ut per ea iustificetur, & in æternum uiuat. Et disciplinam quidem rationis, facientem aliqua legis opera, ex solis liberi arbitrij uiribus, non iustificare, Pontificij etiam concedunt. Dauid uerò renatus ex fide per Spiritum sanctum, inchoat obedientiam aliquam legis, faciens ea quæ in lege scripta sunt. Quæro iam, an Dauid illa sua obedientia, legis illa iusticia, illis operibus iustificetur? Et Paulus Rom. 4. disertè hoc negat & de Abrahamo, & de Dauide, etiam post renouationem. Certum igitur est, Paulum intelligere iusticiam legis, quando homo siue sit non renatus siue renatus, obedientia sua aut o-

peribus suis: facit eà quæ in lege scripta sunt. Et hac iusticia legis, Paulus pronunciat nullum hominem in hac uita iustificari: quia propter carnem imperfecta & immunda sit etiam in renatis.

Fidei uerò iusticia est; credere Christum mediatorem pro nobis legi satisfecisse, ad iusticiam omni credenti. Roman. 10. Stat igitur Pauli antithesis in genere de omnibus operibus, siue renatorum, siue non renatorum: si non ex operibus, iam non ex gratia: si uerò ex gratia, iam non ex operibus. Sed hæc suprà pluribus sunt explicata.

Manifesta igitur est deprauatio totius Paulinæ sententiæ, quòd Andradius sine probatione fingit, utramq; iusticiam, & legis & fidei, consistere in nostra obseruatione legis: & differre non officijs, sed modo tantum officiorum: ut scilicet quando præstatur à non renatis tunc sit legis iusticia: fidei uerò iusticia in eo consistat, quòd inducat renatos ad obedientiam & obseruationem eorum quæ in lege scripta sunt: ut iusticia fidei sit ipsa renatorum obedientia erga legem, quando caritas quæ totam legem complectitur, per Spiritum sanctum infunditur credentibus. Sed Paulus in articulo iustificationis, hæc membra oppositionis constituit: Iusticia legis est, quando homo ipse suis operibus facit ea quæ in lege scripta sunt: fidei uerò iusticia est, quando homo fide apprehendit & possidet Christum, qui sua perfectißima

obe-

obedientia legis pro nobis satisfecit, ut esset nostra iusticia. Ier. 23. Ad remouēdas uerò calumnias, hāc addimus declarationē. Omnino uerū est, Spiritū S. scribere legem in corda renatorū, ut ex fide per spiritū incipiāt facere legē: sed ex Paulo addimus, obedientiā illā legis, in nobis inchoatā, nō esse illā iusticiā quā possimus iudicio Dei opponere: ut ꝓpter illā corā tribunali Dei iustificemur ad uitam æternā. Propter carnē.n. in hac uita legi nō satisfacit. est enim imperfecta et immunda. Verū est et hoc, ꝙ fides inducat renatos per Spiritū S. ad inchoandā obedientiā & obseruationē legis moralis. Sed hoc respectu, & propter hāc causam nō iustificat: sed quia apprehendit & possidet Christū, qui propter satisfactionē plenissimā, & obedientiam perfectissimā quā legi pro nobis præstitit, est iusticia nostra: sicut in loco de Fide dicemus.

Sextū argumentū. Paul. Ro. 4. iustificationē à remissione peccatorū usqueadeò disiunxit, ut hāc Christi morti, illam uerò resurrectioni eius asscribendā esse existimauerit. Ergo iustificatio nō est sola remissio peccatorū: Respondeo: Paulus quidē Ro. 6. dicit, mortē Christi designare mortificationē peccati in nobis, & resurrectionē eius designare nouam uitam, ut sicut ipse resurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Sed in articulo iustificationis, mortem & resurrectionē Christi, Paulus non ita disiungit, ut nō morti, sed

resurrectioni tantū iustificationem tribuat. Nam Rom.5.dicit: Iustificati in sanguine ipsius. Rom.3. Iustificati per redemptionem quæ est in Christo per fidem in sanguine ipsius. Rom.8. Deus qui iustificat: quis est qui condemnet? Christus mortuus est: imò & resurrexit, & est ad dexteram Dei, &c. Et Act.10 & 13. remißio peccatorum tribuitur simul et morti, & resurrectioni Christi. 1. Cor. 15. Si Christus non resurrexit, adhuc estis in peccatis uestris.

Non igitur uera est illa Andradij distractio, potius quàm disiunctio. Sed grauißima est doctrina, quòd Paulus dicit: Christus mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iusticiā nostram. Vt enim Christus esset iusticia nostra, oportuit ipsum non tantum sustinere pro nobis pœnas peccatorum nostrorum, uerumetiam legem tam perfecta obedientia implere, quæ sufficeret pro iusticia totius mundi. Et tota illa actio mediatoris, in eo uertitur: an pater illam filij satisfactionem et obedientiam acceptare uelit pro toto mundo. Illud uerò pater in eo maximè ostēdit, quòd filium, quem propter peccata populi percusserat, nō dereliquit in morte: sed resuscitauit ex mortuis, & collocauit ad dexteram maiestatis suæ. Et hoc est quod 1. Cor. 15. Paulus dicit: Si Christus non resurrexit, adhuc estis in peccatis uestris. hoc est: Si mors Christum superasset, & pater ipsius satisfactionem

ctionem pro nobis non acceptasset, sed in morte ipsum reliquisset: tunc nō haberemus propter Christum remißionem peccatorum.

Cum igitur Paulus Roma. 4. explicare uellet, quæ sit illa iusticia, quæ credentibus imputatur sine ipsorum operibus: aut quid fides apprehendere debeat, ut imputetur ad iusticiam, inquit: Credentibus in eum qui suscitauit Iesum à mortuis, qui traditus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iusticiam nostrā: illa enim est iusticia nostra. 1. Quòd filius Dei mediator, factus est pro nobis obediens patri usq; ad mortem.

2. Quòd pater illam satisfactionem & obedientiam filij acceptauit pro reconciliatione & propitiatione nostra: id quod resuscitatione ostendit. Ideo Paulus in imputatione iusticiæ, cōiungit mortem & resurrectionem Christi. Consideretur & hæc ratio: quia Christus saluator noster est, non tantum merito, uerumetiam efficacia: ut qui tanquam aduocatus noster intercedit, & apparet uultui Dei pro nobis, ut per uitam eius seruemur ab ira. 1. Ioan. 1. Rom. 8. Heb. 7. Roman. 5. Propter hanc etiam causam Paulus morti Christi iungit resurrectionem eius. & non dicit sicut Andradius citat: Mortuus est propter remißionem peccatorū, & resurrexit propter iustificationem. sed: Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iusticiam nostram.

Septimò. Opereprecium est & nouam grammaticen ab Andradio discere. Non potest negare, Paulum in articulo iustificationis, sæpe usurpare uocabulum imputationis. Sed pro suo imperio, quo Concilij nomine fungitur, dictitat nobis, imputari iusticiam Christi, nihil significare aliud quàm propter Christi meritum infundi renatis caritatem, seu iusticiam inhærentem. Et hoc loco, in mentem mihi uenit, quòd ante aliquot annos in Osiandrico certamine, non sine risu audiui quendam ita philosophantem, uerbum putare cum cõpositis, esse uocabulum hortense. sicut igitur amputare, significat per putationem aliquid auferre: ita imputare iusticiam esse inserere, implantare & infundere homini nouas qualitates.

Et tunc quidem ineptias illas ridebamus: iam uerò si dìs placet, Tridenti in ipso Concilio hæc sapientia, & quidem cum supercilio proponitur: imputare iusticiam, nihil significare aliud, quàm infundere qualitates iusticiæ. Thrasonica profectò est impudentia, talia dictitare, non secus ac si imperium haberent in beluas: cùm à seculo, in tota rerũ natura talẽ significationem uerbi imputare, nemo uel per febrim somniârit. alioqui enim, imputare peccatum, esset instillare alicui iniquitatem. Sed quia sentiunt Pontificij, se uehementer premi emphasi & proprietate uerbi Imputare: cum illam uera refutatione amoliri

non

non possint, satis esse iudicant, si quoquo modo eam conculcent & proterant. didicerunt enim ex Fabio,*conculcanda esse quæ refutare nõ possunt.*Et utile est *lectorem aliquot exempla tenere, quo modo uocabulum illud ludificent.*

Osius *dicit, nouam, & à seculo inauditam esse uocẽ iusticiæ imputatiuæ.* Item *iusticiã Christi nobis imputari, nec in canonicis nec in orthodoxorũ libris reperiri.*Sed *canon* Tridentinus. 11. *hoc negare non audet: sed tantum reprehendit, si quis dixerit hominẽ iustificari sola imputatione iusticiæ Christi.* Concedunt *igitur iusticiam Christi, credentibus imputari.*

Iesuitæ,*talem fingunt interpretationem: fides imputatur ad iusticiam.* Deus *enim fidem inuentam in hominibus, dignam ducit cui conferatur, seu infundatur iusticia inhærens, per quam homines iustificentur.*

Andradius magistraliter pronunciat, imputari iusticiam, nihil significare aliud quàm infundi qualitatem iusticiæ.Vera igitur significatio uerbi imputare, diligenter obseruanda est. Esse *autem uocabulum relatiuum, nullum est dubium.* In *imputatione enim requiritur qui imputat, cui imputatur, quod imputatur, & ad quid imputetur.* Et *aliquando ita usurpatur, ut fundamentum imputationis (ut dialecticorum uocabulis utamur) sit aliquid inhærens in*

illis quibus fit imputatio. Terminus *sit reatus, seu præmium.* Et *inter hæc duo, imputatio siue ad reatum, siue ad præmium, est relatio.* Ita 2. *Regum* 19. *dicit Semei*: Non *imputet mihi rex iniquitatem.* Romanor. 5. *ubi non est lex, peccatum non imputatur.* 2. *Tim.* 4. Omnes *dereliquerunt me, non imputetur illis.* Quæstio *iam est*: An *eodem modo caritas inhærens renatis, imputetur ipsis ad iusticiam, ut propterea ipsis adiudicetur hæreditas uitæ æternæ.* Et Pontificij *quidem fortiter hoc contendunt, sed sine* Scriptura. *Nobis uerò, quia res ardua est, firma & solida quærenda sunt fundamenta, quæ* Paulus Romanor. 4. *monstrat. Cum enim inquit*: Operanti *merces imputatur, non secundum gratiam, sed secundum debitum: ostendit esse quandam imputationem, quæ habet & respicit fundamentum in illo cui fit imputatio, ut si fiat propter opera.* Et *hanc imputationem dicit fieri, non secundum gratiam, sed secundum debitum.* Hac *uerò imputatione pronunciat* Abrahamum *non esse iustificatum corā* Deo. Addit *autem*: Non *operanti, credenti autem in eum qui iustificat impium, fides eius imputatur ad iusticiam.* Et *hanc imputationem dicit fieri non secundum debitum, sed secundum gratiam.* Hac *etiam imputatione affirmat* Abrahamum *fuisse iustificatum.*

Ostendit *igitur* Paulus, *se uocabulum imputationis*

tionis,in articulo iustificationis usurpare in hac significatione,quando in eo cui fit imputatio, non habet aut respicit fundamentum cuius dignitate fiat:sed fit ex gratuita misericordia Dei sine merito,imò contrà quàm meriti sumus.Cum enim dicit hac imputatione iustificari impium: ostendit nobis inesse contrarium fundamentum, cui reatus potius quàm iusticia imputari deberet, si Deus in iudicium nobiscum ingredi uellet. Et postea cum inquit,beatitudinem esse eius hominis cui Deus imputat iusticiam sine operibus: manifestè ostendit, fundamentum huius imputationis non esse in eo cui fit imputatio.dicit enim: Imputatur sine operibus. & Abraham tunc quidem multa habebat bona opera.Sed illam inhærentem nouitatem, Paulus disertè dicit non fuisse fundamentum, sicut dialectici loquuntur,cuius ratione & dignitate ipsi imputata fuerit iusticia ad beatitudinem. Dicit enim: Sine operibus imputatur iusticia.Sed ex gratuita misericordia,fit illa imputatio.Si autem operanti imputaretur,iam nō secundum gratiam, sed secundum debitum fieret.

Et in hac significatione, quando in eo cui fit imputatio,non inest fundamentum imputationis, sed eius contrarium, sepe usurpatur Hebraicum חשב & Græcum λογίζομαι. Gen. 31. Extraneæ reputatæ sumus patri nostro.Num. 18.de Leuitis qui non habebant aream,inquit: Reputabitur uo-

bus sicut frumentum ex area. Psal. 144. *Quid est filius hominis, ut reputes eum?* Rom. 2. *Præputium eius in circumcisionem reputabitur.*

Num autem Deus imputat iusticiam credentibus, sine omni aliquo fundamento? Certè ipse *hoc dicit esse abominationem.* Prouerb. 17. Isa. 5. *Et in nobis quidem non est fundamentum illud. imputatur enim iusticia sine operibus.* Roman. 4. *Et ibi in fine* Paulus *manifestè ostendit*, quod, & *ubi sit fundamentum huius imputationis*: Imputatur, *inquit nobis credentibus in eum qui suscitauit* Iesum *à mortuis: qui traditus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iusticiam nostram. hoc est*: Satisfactio & *obedientia* Christi, *est fundamentum illud, cuius respectu, ratione & dignitate*, Deus *credentibus ex gratia imputat iusticiam.*

Et ita habemus totam relationem. Fundamentum, est iusticia Christi. terminus, est persona credens, cui fit imputatio ad iusticiam & beatitudinem. relatio, est misericordia Dei, *imputans iusticiam sine operibus. Et ita fides imputatur ad iusticiam, non propter dignitatem uirtutis, sed quia apprehendit in promißione* Euangelij *meritū* Christi, & *misericordiam* Dei: *in quibus consistit & fundamentum, & relatio imputationis iusticiæ ad beatitudinem.*

Hæc obseruatio de uocabulo imputationis, ual de il-

de illustris est: et lector inde intelliget, quare Pontificij tam iniqui sint huic uocabulo, & cur de eius deprauatione tantopere laborent. pulcherrimè enim illustrat, & munit totum locum de iustificatione. Quod enim obijciunt locum ex Psalmo 106. ubi factum Phinees dicitur ipsi imputatũ esse ad iusticiam, facilè explicari potest. Paulus. n. Rom. 4. duplicem statuit imputationem. Primò, quando operanti merces imputatur. Et hac imputatione affirmat, personam non iustificari coram Deo ad uitam æternam. Non enim ex uno aliquo opere persona potest iustificari: quia qui non in omnibus permanserit, maledictus est: & qui in uno delinquit, etiamsi cætera seruârit, reus est omnium. Alia uerò est imputatio, qua persona iustificatur: quando scilicet iusticia gratis fide imputatur sine operibus.

Psal. igitur 106. nõ loquitur de iustificatione psonæ. Sed qa factũ Phinees uideri poterat truculẽtũ, dicitur Deus illud imputasse ad iusticiã: hoc est, acceptasse pro iusto opere: et quidem ei imputasse mercedẽ, quæ etiã ad posteros perueniret in generatione & generationẽ. operanti. n. merces imputatur, Ro. 4. Sed illa imputatione, persona nõ iustificatur ad uitã æternã. Beatitudo enim est eius hominis, cui Deus imputat iusticiã sine operibus. Manet igitur gratuita imputatio iusticiæ Christi, qua credentes iustificantur ad uitam æternam.

Octauò.

Octauò, Tridentinum decretum dicit Apostolicam traditionem esse, quòd Catechumenis, quando petunt fidem uitam æternam præstãtem, proponitur illud uerbum Christi: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Audi uerò, quomodo Andradius hoc probet & cõfirmet. Quicquid à Christo est traditum, & in Euangelio scriptum, pertinet ad iusticiam fidei. Sed si uis ad uitam ingredi, serua mandata, item: Hoc fac, et uiues, est Christi sententia, & est in Euangelio scripta. Ergo doctrina Euangelij & iusticia fidei est quòd homines & debent & possunt uitam æternam suis sibi operibus promereri. Respondeo: Puerilis est hallucinatio, ab ipso Augustino refutata: Doctrinam Legis & Euangelij libris ueteris & noui instrumenti ita distinguere, ut in alteris nihil nisi legem, in alteris nihil nisi Euangelium contineri existimetur: cum manifestissimum sit, Christum & Apostolos in nouo Testamento sæpe doctrinam legis tractare & explicare: & uicissim in Mose & Prophetis, in multis locis ipsissima doctrina Euangelij describitur. Ita uerba quidem sunt Christi, et extat in libris Euangelicis: Hoc fac, & uiues. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. sed Christus ipse expressis uerbis ostendit, has sententias pertinere ad doctrinam legis. inquit enim: In lege quid scriptum est? quomodo legis? Item: Mandata nosti. Falsum igitur est, quòd Pontificij affirmant

hanc

hanc esse doctrinam Euangelij propriam, aut iusticiam fidei. Paulus enim disputat opposita esse, Iustus ex fide uiuet: & Qui fecerit hæc, uiuet in eis. & quidem inde probat, in lege neminem iustificari apud Deum. Gal. 3. Sed tamen inquis: Cum proposita esset quæstio, quomodo quis posset uitam æternam hæreditare: Christus respondet, Si uis ad uitam ingredi, serua mãdata. item: Hoc fac, & uiues.

Respondeo: Interrogabant illi, quid faciendo, aut quibus operibus uitam æternam deberent sibi comparare. Ibi Christus respondet: Si operibus uultis uitam æternam promereri, nulla sanctior aut perfectior est regula bonorum operum, quàm doctrina legis, cui nihil uel addi, uel adimi potest: quæ etiam habet promißionem uitæ, si quis eam perfecta obedientia eo modo sicut lex præscribit, impleuerit.

Non autem affirmat, scribas istos hoc posse: imò hoc agit, ut conuincat ipsos, quòd legem perfectè implere non poßint, sicut contextus manifestè hoc ostendit: ut intelligant, opus sibi esse alia iusticia quàm operũ suorum, si uitam æternam uelint hæreditare. Ideo enim lex cum suis promißionibus primùm proponitur: ut quia humanus animus plurimùm de sua uirtute sibi blanditur, in ipso conatu experiatur, se legem perfecta obedientia implere non posse: & ita discat, opus sibi esse

esse alia iusticia ad uitam æternam. Neq; enim locum potest habere doctrina de gratuita iusticia fidei, nisi prius conuictus sit homo, quòd operibus suis ex lege, non poßit salutem & uitam æternam consequi. Ita lex est pædagogus ad Christum, ut ipse sit nostra iusticia. Pontificij uerò sceleratè hoc inuertunt. Quod enim Christus pharisæis, opinione propriæ iusticiæ inflatis proposuit, ut superbiam eorum retunderet: hoc ipsi catechumenis petentibus, quæ sit fides, qua uitam æternam poßint consequi, proponunt: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Et cum Moses illos qui iustificari uolunt, à lege mittat ad Christum: Pontificij catechumenos, per baptismum Christo adducendos, quando petunt fidem, præstantem uitam æternam, à Christo ablegant ad legem: ut faciendis ijs quæ in lege scripta sunt, iustificentur & uiuant. Et non uerentur hoc tribuere Apostolorum traditioni, cum Paulus exprofeßo contrarium doceat. Et Actorum 2. cum catechumeni quærunt: Quid faciemus, uiri fratres? Petrus non dicit: Si uultis ad uitam ingredi, seruate mandata legis. sed: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptisetur unusquisque in remißionem peccatorum. Actor. 16. Catechumenus petit fidem, uitam æternã præstãtem. inquit enim: Quid me oportet facere, ut saluus fiam? Paulus uerò quid respondet? num dicit: Fac

ea quæ

ea quæ in lege scripta sunt, & uiues? Nequaquam: sed: Crede, inquit, in Dominum Iesum, & saluus eris tu & domus tua. Et continuò baptisatus est & ipse, & omnis domus eius.

Hæc sunt ueræ & certæ Apostolorum traditiones, quid catechumenis petentibus salutem & uitam æternam responderint. Sed Tridentini patres opponunt traditionem nō scriptā, quæ planè contrarium affirmat: ut scilicet catechumenis petentibus fidem, uitam æternam præstantem, proponatur hæc sententia, quam ipse Christus pronunciat legalem esse: Si uis ad uitam ingredi, serua ea quæ in lege scripta sunt. Et ex hoc etiam exemplo Lector intelligit, quid Pontificij quærant titulo traditionum non scriptarum: ut scilicet ab ijs quæ scripta sunt, Ecclesiam abducant: ut non diuersum tantum, sed & contrarium eius quod Scriptura tradit, credatur, sub prætextu traditionum non scriptarum.

Postremò addam & hoc, quomodo Andradius conetur respondere ad illud quod in Iesuitarum censura notaueram: misericordiam Dei in Christo, quam Euangelium celebrat, in qua nostrûm omnium salus & uita consistit, esse hanc, quòd Deus proposuerit hanc conditionalem propositionem, Qui fecerit ea quæ in lege scripta sunt, uiuet in eis. Dixi, & adhuc dico, flagitiosam esse illam Iesuitarum sententiam, sceleratè depra-

tè deprauantem dulcißimas Euangelij consolationes de misericordia Dei in Christo Iesu, ad salutem nobis propositas: cum Scriptura simpliciter illam Dei misericordiam & nostra opera opponat: Non in iustificationibus nostris, sed in miserationibus tuis multis. Non ex operibus iusticiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Sed excipit Andradius, innumerabilia & inexhausta esse misericordiarũ Dei genera: atq; ideo rectè dici posse, pertinere et hoc ad misericordiam Dei, quòd opera nostra, licet imperfecta & sordida, dignatur præmijs, & in hac uita, & post hanc uitam. Ego uerò non nego hoc: imò scio, misericordia Dei plenam esse totam terram. Sed quæstio est, quæ sit in misericordia Dei, quam Euangelium prædicat, in Christo nobis esse propositam, ut in ea uita & salus nostra consistat. Hanc dico à Iesuitis impiè definiri, quòd sit illa legis promißio de nostris operibus: Qui fecerit hæc, uiuet in eis.

DE

DE ACCEPTAE IVSTIFICAtionis incremento.

CAPVT X.

SIc ergo iustificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de uirtute in uirtutem, renouantur (ut Apostolus inquit) de die in diem: hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iusticiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iusticia per Christi gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptũ est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. & iterũ: Ne uerearis usque ad mortem iustificari. & rursus: Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantũ. Hoc uerò iusticiæ incrementũ petit sancta Ecclesia, cum orat: Da

nobis Domine, fidei, ſpei & charitatis augmentum.

CANON XXIIII.

Si quis dixerit, iuſticiã acceptam non conſeruari, atq; etiam non augeri coram Deo per bona opera: ſed opera ipſa, fructus ſolummodo & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.

EXAMEN.

Renouationem noui hominis, ſicut & mortificationem ueteris, in hac uita non eſſe perfectam & abſolutam, ſed de die in diem creſcere & augeri, donec in altera uita perficiatur, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem: manifeſta ſunt Scripturæ teſtimonia. Vtiles etiam & neceſſariæ ſunt, exhortationes in Eccleſia, ne renati accepta dona ſpiritus negligant, extinguant: aut excutiant: ſed ueris & ſerijs exercitijs ſuſcitent, inuocato Spiritus ſancti auxilio, ut ipſe det augmentum fidei, ſpei, caritatis, & reliquorum donorum ſpiritualium: qualis enim ſit ſpiritualis negligentiæ pœna, oſtendit parabola de talentis. Nullum etiam dubium eſt, fidem eſſe efficacem per charitatem, & eſſe genitricem bonorum ope-

rum ope-

rum operum: & quidem bona opera, fide propter Christum Deo placere. Et in hanc sententiam locus Iacobi 2. commodè & dextrè potest intelligi & accipi, quòd per bona opera sequentia, Abraham declaretur uerè fuisse per fidem iustificatus: & ostendatur, fidem esse non inanem, & mortuam, sed ueram & uiuam.

De ostensione enim seu declaratione, contrà inanem opinionem uanæ fidei & iustificationis, Iacobus manifestè disputat. inquit enim: Si quis dicat se fidem habere, ostendat fidem ex operibus. Et sumit exemplum Abrahæ, quod ipse angelus de approbatione seu declaratione interpretatur, cum inquit: Nunc cognoui, quòd timeas Dominum. Hoc igitur agit Iacobus, obedientiam & bona opera Abrahæ declarasse, & præbuisse testimonium, quòd uerè fuerit fide iustificatus. Iustificari enim, Iacobo significat iustum declarari per externa testimonia.

Si de his doctrinæ capitibus in illo Tridentini decreti capitulo ageretur, nulla esset controuersia: res enim ueræ sunt. Sed iterū obseruet lector, insidiosum Synodi artificium. Sumunt doctrinam & testimonia Scripturæ, quomodo renouatio de die in diem crescere, quomodo inhærētia dona spiritus, per orationē in exercitijs augeri debeāt: & sub illa specie longè aliud agūt. Titulus. n. est de acceptæ iustificationis incremēto: et capitulū dicit,

eos qui semel gratis iustificati sunt, postea magis iust:ficari per obseruationem mandatorum Dei *& Ecclesiæ:ita ut postea ex operibus iustificetur homo, & non ex fide tantum.* Canon *etiam* 24. *ita loquitur:* Si *quis dixerit, iusticiam acceptam non conseruari,atq; etiam non augeri coram* Deo *per bona opera:sed opera ipsa,fructus solummodo & signa esse iustificationis adeptæ,non etiam ipsius augendæ causam,anathema sit.*

Planius *uerò ex Andradij explicationibus, & ex:* Iesuitarum *censura intelligi potest, quid capitulum illud* Concilij,*de acceptæ iustificationis incremento sibi uelit:ne quis æquiuocationibus turbetur.* Nam *& noua renatorum obedientia,ornatur in* Scriptura *titulo iusticiæ.* Rom. 6. Ephes.4. 2.Cor.9.Heb.11. 1.Ioan.2.Et *nouitatem illam posse & debere in hac uita crescere & augeri, nullum est dubium.* Tridentini *uerò patres, propriè & principaliter hoc non uolunt: sed* Pontificiam *distinctionem,de prima & secunda iustificatione, uolunt confirmare, &* Ecclesiæ *obtrudere.* Primã *autem iustificationem uocant, quando homo non renatus,primùm iusticia inhærenti perfunditur,accepto primùm habitu, seu infusa qualitate caritatis.* Et *de illa prima infusione caritatis dicunt,quòd eam opera nulla,tanquam debitã mercedem promereantur.* Secundam *uerò iustificationem uocant,quando infusa caritas exercet suas opera-*

tiones, proferens bona opera. Et hanc secundā iustificationem, bonis operibus dicunt comparari posse & debere. Et illa opera sentiunt promereri maiorem iusticiam, quàm illa sit quæ gratis propter Christum in prima iustificatione infunditur: imò addunt, illa opera quibus constat secunda ipsorum iustificatio, tandem promereri uitam æternam: quam nostris operibus in caritate factis, tanquā debitum præmium deberi dicunt. Hæc Iesuitæ.

Andradius similiter cōtendit, Pauli disputationes, quòd gratis propter Christum sine operibus iustificemur, intelligendas esse tantum de prima iustificatione, quæ postea nostris operibus augeatur & amplificetur, ut magis simus iusti coram Deo. Et addit Andradius: Egregia iustorum opera, non solùm ad iusticiam augendam magnā uim, Christi beneficia habent, sed etiam ad æternam salutem promerendam atq; comparandam. Et disputatio quidem de bonis operibus, postea suū peculiarem habebit locum. Nunc uerò ideo hæc adscripsi, ut planè & perspicuè intelligatur, quid sibi uelit capitulum de acceptæ iustificationis incremento. Licet enim æquiuocatione uocabuli iustificationis & iusticiæ, turbare conantur lectorē, semper tamen iustificationi annexa est quæstio, quō Deo recōciliemur, ipsum habeam⁹ placatū et propitium, adoptemur in filios, & acceptemur ad

uitam æternam. Cum igitur dicunt, in secunda iustificatione nos magis iustificari per opera nostra, quàm in prima iustificatione, quæ gratis fit, propter Christum, sine nostris operibus: certè sentiunt, Deum postea nobis magis placatum esse, firmius adoptare, & firmius acceptare ad uitam æternam, propter nostra opera, quàm prius propter redemptionem & meritum Christi.

Et lectorem oro, ut totam hanc rem diligentius secum expendat. Paulus fortissimè dimicat, nos gratis propter Christum, sine dignitate & merito nostrorum operum iustificari: hoc est, Deo reconciliari, & acceptari ad uitam æternam.

Illas sententias non possunt in uniuersum eradere: restringunt igitur ad unicum momentum, quando homo primùm ex impio fit iustus: ut in uno tantum, & primo illo momento primæ conuersionis, gratis propter Christum sine operibus iustificemur: postea uerò per totam uitam in tentationibus, in agone mortis, & tandem ad uitam æternam iustificemur coram Deo, propter nostra opera: & quidem ita, ut maior, auctior & dignior sit altera illa iustificatio quæ fit propter opera nostra, quàm prima, quæ gratis propter Christum fit. Reducunt igitur in Ecclesiam figmentum illud Scholasticorum, quòd Christus primā tantum gratiam nobis præmeruerit:

rit: cuius auxilio concurrente, libero nostro arbitrio ipsi postea nostris bonis operibus promereri possimus, ut Deo magis simus grati, & accepti ad uitam æternam, propter nostra opera.

Et breuiter meritum condigni, est Helena illa, de qua capitulum Tridentinum de incremento iustificationis pugnat. fingunt enim ideo infundi qualitatem seu habitum caritatis, non ut prima illa gratia habeamus salutem & uitam æternam: sed ut illa gratia adiuti, possimus nostris bonis operibus ipsi nobis promereri uitam æternam. De merito enim condigni, Gabriel ita loquitur: Anima gratia informata, per actum à uolumtate simul & gratia elicitum, de condigno meretur uitam æternam.

Hæc tam grandia & enormia, comprehensa & abscondita sunt in capitulo illo, de acceptæ iustificationis incremento. Nec sanè facilè quis, nisi gnarus sit theologiæ Scholasticæ, si tantum Scripturæ sententias quæ in illo capitulo allegantur, cõsideret, talia animaduerteret. Sed habemus Andradij explicationes: quibus adhibitis, animaduertemus postea ex uerbis capituli, planè illam ipsam mentem fuisse patrum Tridenticolarum.

Quòd autem hæc opinio aduersa quasi fronte pugnet cum Scripturæ sententia, non est obscurum. Neq; enim de principio tantũ cõuersionis loquitur Scriptura, quando tradit, Nos gratia fide

propter Christum, sine operibus iustificari coram Deo ad uitam æternam: ut illa iustificatio unius tantum momenti sit. Postea uerò per totam uitam, ut salutem consequamur, per & propter opera nostra iustificemur. Nam Romanorum quarto, Paulus probat, Abrahamum fide gratis propter Christum sine operibus iustificatum non in principio tantum conuersionis: sed tunc etiam cum renouatus per multos annos bonis operibus Deo obedijsset, imputatur ipsi iusticia sine operibus, non operanti, sed credenti.

Et cum affirmat Dauidem dicere, hãc esse beatitudinem hominis, cui imputatur iusticia sine operibus: certè non potest de principio tantum cõuersionis intelligi. hãc enim dicit iustificationẽ esse, ut ipsam tandem beatitudinẽ consequamur: ut scilicet iusticia nobis imputetur, sine operibus.

Romanorum quinto, extat illustris distributio. Prima de principio: per Christum habuimus accessum fide, in hanc gratiam, ut fide iustificati, pacem habeamus ad Deum. Secunda, de medio: in illa ipsa gratia, fide stamus. Tertia, de fine: illa ipsa gratia, fide gloriamur spe gloriæ Dei. hoc est: sicut fide accessum habuimus in gratiam, ita etiam speramus eadem fide & gratia, nos peruenturos ad glorificationem. Sicut igitur in principio, ita etiam in medio & in fine, fide gratis propter Christum, sine operibus iustifi-

iustificati, pacem habemus apud Deum.

Philippen.3.Paulus eodem modo per distributionem tradit doctrinam iustificationis, quæ fuerit sua iusticia coram Deo ad uitam æternam:scilicet,primò, cum ex Pharisaismo conuerteretur. secundò, tunc cum ad Philippenses scriberet, tertiò, quando occursurus est ad resurrectionem mortuorum.

Num uerò dicit aliam fuisse suam iustificationem in principio conuersionis, & aliam postea cum ex uinculis scriberet, uel quando occursurus est ad resurrectionem mortuorum? Hoc certè non dicit: sed unam & eandem iusticiam fidei, scilicet in principio, medio & fine describit.

Romanorum primo, Habacuc non tantum dicit, iustus ex fide uiuit: sed ζήσεται, uiuet. una igitur & eadem est iustificatio & in principio cõuersionis, & qua tandem peruenimus ad uitam æternam. Reuelatur enim iusticia Dei in Euangelio, non ex fide in nostra opera, sed ex fide in fidem.

Actor.15.quæstio tractatur, an Gentibus proponenda sit iustificatio fidei, sine operibus legis? Ne uerò ad principium tantum conuersionis hoc restringatur, audi quam probationem Petrus afferat. Dicit, Gentibus siue conuersis, siue conuertendis, ita proponendam doctrinam iustificationis sine operibus legis, sicut nos Apostoli

credimus, nos gratia Domini Iesu Christi saluari. Certè uerò Apostoli tunc non erant in principio conuersionis, cum Petrus hanc sententiam pronunciaret: sed ad minimum intercesserant 18 anni. Et tamen non dicit, Sicut nos credidimus: sed, Sicut credimus nos saluari. Et idem accommodat Petrus ad Patres iam defunctos, quòd illa ipsa gratia, sine iugo legis saluati sint. Eandem igitur rationem iustificationis & salutis, Petrus tribuit principio, medio & fini.

Ita Christus dicit: Qui credit in me, habet uitam æternam, Ne uerò de principio tantum conuersionis hoc intelligatur, coniungit hæc duo, Io. 6. Qui credit in eum, habet uitam æternam: et ego resuscitabo eum in nouißimo die. Ita loquitur. Ioã. 3 & 5. Qui credit in filium, non iudicabitur non uenit in iudicium. Eadem igitur est iustificatio ad uitam æternam & in principio: & postea in resurrectione mortuorum, ne ueniamus in iudicium.

Falsum ergo, & Scripturis aduersum est dogma illud de differentia primæ & secundæ iustificationis. Et contumeliosum est in sanctißimũ meritũ Christi, asserere secundum iustificationẽ quæ in nostris operibus consistit, maiorem, auctiorem & digniorem esse apud Deum, quàm primã quæ solo Christi merito nititur: & quidem non primã, sed secundam iustificationem mereri uitam æternam. Quòd uerò incrementum iustificationis tribuunt

buum simul obseruationi mandatorū Dei, & Ecclesiæ, in loco de Bonis *operibus examinabitur.*

DE FIDE.

De necessitate præparationis ad iustificationem, in adultis: & unde sit. CAP. V.

D*Eclarat præterea, ipsius iustificationis exordium in adultis, à Dei per Christū Iesum præueniente gratia sumēdū esse, hoc est, ab eius uocatione, qua nullis eorū existentib. meritis uocātur, ut qui per peccata à Deo auersi erāt, per eius excitantē, atq; adiuuantē gratiā ad cōuertendū se ad suā ipsorū iustificationē, eidē gratiæ liberè assentiendo & cooperādo disponātur, ita ut tangente Deo cor hominis per Spiritus S. illuminationem, neq; homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam & abijcere potest, neq; tamen sine gratia Dei mouere se ad iusticiā corā illo libera sua uolun-*

uoluntate posſit, unde in ſacris literis cum dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos, libertatis noſtræ admonemur. cum reſpõdemus, Cõuerte nos Domine ad te, et conuertemur, Dei nos gratia præueniri cõfitemur.

MODVS PRAEPARATIONIS. CAP. VI.

DIſponuntur autem ad ipſam iuſticiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes uera eſſe, quæ diuinitùs reuelata et promiſſa ſunt, atq; illud in primis à Deo iuſtificari impiũ per gratiã eius, per redemptionem quæ eſt in Christo Ieſu, & tamen peccatores ſe eſſe intelligentes à diuinæ iuſticiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad conſiderandã Dei miſericordiam ſe conuertendo in

ſpem

ſpem eriguntur, fidentes Deū ſibi propter Chriſtū propitiū fore, illumq́; tanquā omnis iuſticiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduerſus peccata per odium aliquod & deteſtationem: hoc eſt, per eam pœnitentiā, quā ante baptiſmū agi oportet. Deniq; proponūt, ſuſcipere baptiſmū, inchoare nouā uitam & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt, Accedentē ad Deum, oportet credere, quia eſt, & quòd inquirentibus ſe, remunerator ſit. &, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. &, Timor Domini expellit peccata. &, Pœnitentiam agite, et baptiſetur unuſquiſque ueſtrûm in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum ueſtrorum, et accipietis donum Spiritus ſancti. et, Euntes ergo, docete omnes Gentes, baptiſan-

ptisantes eos in nomine Patris & filij & Spiritus sancti: docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui uobis. Denique, præparate corda uestra Domino:

Qui sit iustificatio impij, & quæ eius causæ. CAP. VII.

HAnc dispositionem seu præparationem iustificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio & renouatio interioris hominis, per uoluntariam susceptionem gratiæ & donorum, unde homo ex iniusto fit iustus & ex inimico amicus, ut sit hæres secundum spem uitæ æternæ. Huius iustificationis causæ sunt. Finalis quidem gloria Dei & Christi uita æterna. Efficiens uerò, Misericors Deus, qui gratuitò abluit & sanctificat, signans & unguens

unguens Spiritu promißionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Meritoria autem dilectißimus unigenitus suus, Dominus noster Iesus Christus, qui cum essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima paßione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo patri satisfecit. Instrumentalis item Sacramentum baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli unquam iustificatio contingit: demum unica formalis causa est iusticia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit, qua uidelicet ab eo donati, renouamur spiritu mentis nostræ, & non modò reputamur, sed uerè iusti nominamur et sumus, iusticiam in nobis recipientes, quam Spiritus sanctus

ctus partitur singulis, prout uult, & secundum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. Quanquam enim nemo poßit esse iustus, nisi cui merita paßionis Domini nostri Iesu Christi communicantur: id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctißimæ paßionis merito per Spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhæret: unde in ipsa iustificatione, cum remißione peccatorum hæc omnia simul infusa, accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur per fidem, spem & charitatem. Nam fides, nisi ad eam spes accedat & charitas, neque uenit perfecte cum Christo, neque corporis eius uitium membrum efficit. Qua ratione uerißimè

ſimè dicitur, fidem ſine operibus mortuam & ocioſam eſſe: & in Christo Ieſu neque circumciſionē aliquid ualere, neque præputium, ſed fidem quæ charitatem operatur. Hanc fidem ante baptiſmi ſacramentum, ex Apoſtolorum traditione Catechumeni ab Eccleſia petunt: cum petunt fidem, uitam æternam præſtantem, quam ſine ſpe & charitate fides præſtare non poteſt: unde & ſtatim uerbum Chriſti audiunt: Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Itaque ueram & Chriſtianam iuſticiam accipientes, eam ceu primam ſtolam, pro illa quam Adam ſua inobedientia ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare: ut eam perfe-

eos qui semel gratis iustificati sunt, postea magis iustificari per obseruationem mandatorum Dei *&* Ecclesiæ:*ita ut postea ex operibus iustificetur homo, & non ex fide tantum.* Canon *etiam* 24. *ita loquitur: Si quis dixerit, iusticiam acceptam non conseruari, atq; etiam non augeri coram* Deo *per bona opera: sed opera ipsa, fructus solummodo & signa esse iustificationis adeptæ, non etiam ipsius augendæ causam, anathema sit.*

Planius *uerò ex Andradij explicationibus, & ex* Iesuitarum *censura intelligi potest, quid capitulum illud* Concilij, *de acceptæ iustificationis incremento sibi uelit: ne quis æquiuocationibus turbetur.* Nam *& noua renatorum obedientia, ornatur in* Scriptura *titulo iusticiæ.* Rom. 6. Ephes. 4. 2. Cor. 9. Hæb. 11. 1. Ioan. 2. Et *nouitatem illam posse & debere in hac uita crescere & augeri, nullum est dubium.* Tridentini *uerò patres, propriè & principaliter hoc non uolunt: sed* Pontificiam *distinctionem, de prima & secunda iustificatione, uolunt confirmare, &* Ecclesiæ *obtrudere.* Primã *autem iustificationem uocant, quando homo non renatus, primùm iusticia inhærenti perfunditur, accepto primùm habitu, seu infusa qualitate caritatis.* Et *de illa prima infusione caritatis dicunt, quòd eam opera nulla, tanquam debitã mercedem promerentur.* Secundam *uerò iustificationem uocant, quando infusa caritas exercet suas*

opera-

tiones, proferens bona opera. Et hanc secundã iustificationem, bonis operibus dicunt comparari posse & debere. Et illa opera sentiunt promereri maiorem iusticiam, quàm illa sit quæ gratis propter Christum in prima iustificatione infunditur: imò addunt, illa opera quibus constat secunda ipsorum iustificatio, tandem promereri uitam æternam: quam nostris operibus in caritate factis, tanquã debitum præmium deberi dicunt. Hæc Iesuitæ.

Andradius similiter cõtendit, Pauli disputationes, quòd gratis propter Christum sine operibus iustificemur, intelligendas esse tantum de prima iustificatione, quæ postea nostris operibus augeatur & amplificetur, ut magis simus iusti coram Deo. Et addit Andradius: Egregia iustorum opera, non solùm ad iusticiam augendam magnã uim, Christi beneficia habent, sed etiam ad æternam salutem promerendam atq; comparandam. Et disputatio quidem de bonis operibus, postea suũ peculiarem habebit locum. Nunc uerò ideo hæc adscripsi, ut planè & perspicuè intelligatur, quid sibi uelit capitulum de acceptæ iustificationis incremento. Licet enim æquiuocatione uocabuli iustificationis & iusticiæ, turbare conantur lectorẽ, semper tamen iustificationi annexa est quæstio, quõ Deo recõciliemur, ipsum habeam⁹ placatũ et propitium, adoptemur in filios, & acceptemur ad

uitam æternam. Cum igitur dicunt, in secunda iustificatione nos magis iustificari per opera nostra, quàm in prima iustificatione, quæ gratis fit, propter Christum, sine nostris operibus: certè sentiunt, Deum postea nobis magis placatum esse, firmius adoptare, & firmius acceptare ad uitam æternam, propter nostra opera, quàm prius propter redemptionem & meritum Christi.

Et lectorem oro, ut totam hanc rem diligentius secum expendat. Paulus fortissimè dimicat, nos gratis propter Christum, sine dignitate & merito nostrorum operum iustificari: hoc est, Deo reconciliari, & acceptari ad uitam æternam.

Illas sententias non possunt in uniuersum euadere: restringunt igitur ad unicum momentum, quando homo primùm ex impio fit iustus: ut in uno tantum, & primo illo momento primæ conuersionis, gratis propter Christum sine operibus iustificemur: postea uerò per totam uitam in tentationibus, in agone mortis, & tandem ad uitam æternam iustificemur coram Deo, propter nostra opera: & quidem ita, ut maior, auctior & dignior sit altera illa iustificatio quæ fit propter opera nostra, quàm prima, quæ gratis propter Christum fit. Reducunt igitur in Ecclesiam figmentum illud Scholasticorum, quòd Christus primā tantum gratiam nobis præmeruerit:

rit: cuius auxilio concurrente, libero nostro arbitrio ipsi postea nostris bonis operibus promereri poßimus, ut Deo magis simus grati, & accepti ad uitam æternam, propter nostra opera.

Et breuiter meritum condigni, est Helena illa, de qua capitulum Tridentinum de incremento iustificationis pugnat. fingunt enim ideo infundi qualitatem seu habitum caritatis, non ut prima illa gratia habeamus salutem & uitam æternam: sed ut illa gratia adiuti, poßimus nostris bonis operibus ipsi nobis promereri uitam æternam. De merito enim condigni, Gabriel ita loquitur: Anima gratia informata, per actum à uolumtate simul & gratia elicitum, de condigno meretur uitam æternam.

Hæc tam grandia & enormia, comprehensa & abscondita sunt in capitulo illo, de acceptæ iustificationis incremento. Nec sanè facilè quis, nisi gnarus sit theologiæ Scholasticæ, si tantum Scripturæ sententias quæ in illo capitulo allegantur, cõsideret, talia animaduerteret. Sed habemus Andradij explicationes: quibus adhibitis, animaduertemus postea ex uerbis capituli, planè illam ipsam mentem fuisse patrum Tridenticolarum.

Quòd autem hæc opinio aduersa quasi fronte pugnet cum Scripturæ sententia, non est obscurum. Neq; enim de principio tantũ cõuersionis loquitur Scriptura, quando tradit, Nos gratia fide

propter Christum, sine operibus iustificari coram Deo ad uitam æternam: ut illa iustificatio unius tantum momenti sit. Postea uerò per totam uitam, ut salutem consequamur, per & propter opera nostra iustificemur. Nam Romanorum quarto, Paulus probat, Abrahamum fide gratis propter Christum sine operibus iustificatum non in principio tantum conuersionis: sed tunc etiam cum renouatus per multos annos bonis operibus Deo obedijsset, imputatur ipsi iusticia sine operibus, non operanti, sed credenti.

Et cum affirmat Dauidem dicere, hãc esse beatitudinem hominis, cui imputatur iusticia sine operibus: certè non potest de principio tantum cõuersionis intelligi. hãc enim dicit iustificationẽ esse, ut ipsam tandem beatitudinẽ consequamur: ut scilicet iusticia nobis imputetur, sine operibus.

Romanorum quinto, extat illustris distributio. Prima de principio: per Christum habuimus accessum fide, in hanc gratiam, ut fide iustificati, pacem habeamus ad Deum. Secunda, de medio: in illa ipsa gratia, fide stamus. Tertia, de fine: illa ipsa gratia, fide gloriamur spe gloriæ Dei. hoc est: sicut fide accessum habuimus in gratiam, ita etiam speramus eadem fide & gratia, nos peruenturos ad glorificationem. Sicut igitur in principio, ita etiam in medio & in fine, fide gratis propter Christum, sine operibus iustifi-

iustificati, pacem habemus apud Deum.

Philippen.3. Paulus eodem modo per distributionem tradit doctrinam iustificationis, quæ fuerit sua iusticia coram Deo ad uitam æternam: scilicet, primò, cum ex Pharisaismo conuerteretur. secundò, tunc cum ad Philippenses scriberet, tertiò, quando occursurus est ad resurrectionem mortuorum.

Num uerò dicit aliam fuisse suam iustificationem in principio conuersionis, & aliam postea cum ex uinculis scriberet, uel quando occursurus est ad resurrectionem mortuorum? Hoc certè non dicit: sed unam & eandem iusticiam fidei, scilicet in principio, medio & fine describit.

Romanorum primo, Habacuc non tantum dicit, iustus ex fide uiuit: sed ζήσεται, uiuet. una igitur & eadem est iustificatio & in principio cõuersionis, & qua tandem peruenimus ad uitam æternam. Reuelatur enim iusticia Dei in Euangelio, non ex fide in nostra opera, sed ex fide in fidem.

Actor.15. quæstio tractatur, an Gentibus proponenda sit iustificatio fidei, sine operibus legis? Ne uerò ad principium tantum conuersionis hoc restringatur, audi quam probationem Petrus afferat. Dicit, Gentibus siue conuersis, siue conuertendis, ita proponendam doctrinam iustificationis sine operibus legis, sicut nos Apostoli

credimus, nos gratia Domini Iesu Christi saluari. Certè uerò Apostoli tunc non erant in principio conuersionis, cum Petrus hanc sententiam pronunciaret: sed ad minimum intercesserant 18 anni. Et tamen non dicit, Sicut nos credidimus: sed, Sicut credimus nos saluari. Et idem accommodat Petrus ad Patres iam defunctos, quòd illa ipsa gratia, sine iugo legis saluati sint. Eandem igitur rationem iustificationis & salutis, Petrus tribuit principio, medio & fini.

Ita Christus dicit: Qui credit in me, habet uitam æternam. Ne uerò de principio tantum conuersionis hoc intelligatur, coniungit hæc duo, Io. 6. Qui credit in eum, habet uitam æternam: et ego resuscitabo eum in nouißimo die. Ita loquitur. Ioã. 3 & 5. Qui credit in filium, non iudicabitur non uenit in iudicium. Eadem igitur est iustificatio ad uitam æternam & in principio: & postea in resurrectione mortuorum, ne ueniamus in iudicium.

Falsum ergo, & Scripturis aduersum est dogma illud de differentia primæ & secundæ iustificationis. Et contumeliosum est in sanctißimũ meritũ Christi, asserere secundum iustificationẽ quæ in nostris operibus consistit, maiorem, auctiorem & digniorem esse apud Deum, quàm primã quæ solo Christi merito nititur: & quidem non primã, sed secundam iustificationem mereri uitam æternam. Quòd uerò incrementum iustificationis tri-

buunt

buum simul obseruationi mandatorũ Dei, *&* Ec*clesiæ,in loco de* Bonis *operibus examinabitur.*

DE FIDE.

De necessitate præparationis ad iustificationem,in adultis: & unde sit. CAP. V.

D*Eclarat præterea,ipsius iustificationis exordium in adultis,à Dei per Christũ Iesum præueniente gratia sumẽdũ esse,hoc est,ab eius uocatione, qua nullis eorũ existentib. meritis uocãtur,ut qui per peccata à Deo auersi erãt,per eius excitantẽ;atq; adiuuantẽ gratiã ad cõuertendũ se ad suã ipsorũ iustificationẽ,eidẽ gratiæ liberè assentiendo & cooperãdo disponãtur, ita ut tangente Deo cor hominis per Spiritus S. illuminationem, neq; homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam & abijcere potest,neq; tamen sine gratia Dei mouere se ad iusticiã corã illo libera sua* uolun-

uoluntate possit, unde in sacris literis cum dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos, libertatis nostræ admonemur. cum respōdemus, Cōuerte nos Domine ad te, et conuertemur, Dei nos gratia præueniri cōfitemur.

MODVS PRAEPARATIONIS. CAP. VI.

DIsponuntur autem ad ipsam iusticiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes uera esse, quæ diuinitùs reuelata et promissa sunt, atq; illud in primis à Deo iustificari impiū per gratiā eius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, & tamen peccatores se esse intelligentes à diuinæ iusticiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandā Dei misericordiam se conuertendo in

spem

ſpem eriguntur, fidentes Deũ ſibi propter Chriſtũ propitiũ fore, illumq́ tanquã omnis iuſticiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduerſus peccata per odium aliquod & deteſtationem: hoc eſt, per eam pœnitentiã, quã ante baptiſmũ agi oportet. Deniq́ proponũt, ſuſcipere baptiſmũ, inchoare nouã uitam & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt, Accedentẽ ad Deum, oportet credere, quia eſt, & quòd inquirentibus ſe, remunerator ſit. &, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. &, Timor Domini expellit peccata. &, Pœnitentiam agite, et baptiſetur unuſquiſque ueſtrûm in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum ueſtrorum, et accipietis donum Spiritus ſancti. et, Euntes ergo, docete omnes Gentes, baptiſan-

ptisantes eos in nomine Patris & filij & Spiritus sancti: docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui uobis. Deniq; præparate corda uestra Domino.

Qui sit iustificatio impij, & quæ eius causæ. CAP. VII.

H*Anc dispositionem seu præparationem iustificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorũ remissio, sed & sanctificatio & renouatio interioris hominis, per uoluntariam susceptionem gratiæ & donorum, unde homo ex iniusto fit iustus & ex inimico amicus, ut sit hæres secundum spem uitæ æternæ. Huius iustificationis causæ sunt. Finalis quidem gloria Dei & Christi uita æterna. Efficiens uerò, Misericors Deus, qui gratuitò abluit & sanctificat, signans & unguens*

unguens Spiritu promißionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Meritoria autem dilectißimus unigenitus suus, Dominus noster Iesus Christus, qui cum essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima paßione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo patri satisfecit. Instrumentalis item Sacramentum baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli unquam iustificatio contingit: demum unica formalis causa est iusticia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit, qua uidelicet ab eo donati, renouamur spiritu mentis nostræ, & non modò reputamur, sed uerè iusti nominamur et sumus, iusticiam in nobis recipientes, quam Spiritus sanctus

ſimè dicitur, fidem ſine operibus mor tuam & ocioſam eſſe: & in Chriſto Ieſu neque circumciſionē aliquid ualere, neque præputium, ſed fidem quæ charitatem operatur. Hanc fidem ante baptiſmi ſacramentum, ex Apoſtolorum traditione Catechumeni ab Eccleſia petunt: cum petunt fidem, uitam æternam præſtantem, quam ſine ſpe & charitate fides præſtare non poteſt: unde & ſtatim uerbum Chriſti audiunt: Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Itaque ueram & Chriſtianam iuſticiam accipientes, eam ceu primam ſtolam, pro illa quam Adam ſua inobedientia ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare: ut eam perfe-

rant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, & habeant uitā æternam.

QVOMODO INTELLIGATVR, impium per fidem & gratis iustificari.

CAP. VIII.

Cum uerò Apostolus dicit, iustificari hominē per fidem, & gratis: ea uerba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ catholicæ consensus tenuit, & expreßit: ut scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, sine qua impoßibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire: gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam

gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam nō ex operibus: alioquin. (ut idem Apostolus inquit) gratia iam non est gratia.

CONTRA INANEM HEreticorum fiduciam.

CAP. IX.

QUamuis autem necessarium sit credere, neque remitti, neq; remissa fuisse unquam peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remißionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, uel dimissa esse dicendum est: cum apud hæreticos & schismaticos poßit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam catholicam contentione

prædicetur una hæc, & ab omni pietate remota fiducia: Sed neque illud asserendum est, oportere eos qui uerè iustificati sunt, absque ulla omninò dubitatione, apud semetipsos statuere, se esse iustificatos: neminemq; à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum qui certò credat se absolutum & iustificatum esse: atque hac sola fide, absolutionem & iustficationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, deq; mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deq; sacramentorum uirtute & efficacia dubitare debet: sic quilibet dum seipsum, suamq; propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare ac timere potest: cum nullus scire ualeat certitudi-

titudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum.

PRAEDESTINATIONIS TEmerariam præsumptionem cauendam esse.
Cap. XII.

NEmo quoque, quamdiu in hac mortalitate uiuitur, de arcano diuinæ prædestinationis mysterio usque adeò præsumere debet, ut certò statuat, se omnino esse in numero prædestinatorũ: quasi uerum esset, quòd iustificatus aut amplius peccare nõ possit, aut si peccauerit, certam sibi resipiscẽtiam promittere debeat. Nam si ex speciali reuelatione sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.

DE PERSEVERANTIAE munere.

CAP. XIII.

SImiliter de perſeuerantiæ munere, de quo ſcriptum eſt: Qui perſeuerauerit uſque ad finem, hic ſaluus erit. quod quidem aliunde haberi non poteſt, niſi ab eo qui potens eſt, eum qui ſtat ſtatuere, nemo ſibi certi aliquid, abſoluta certitudine polliceatur: tametſi in Dei auxilio firmiſſimam ſpem collocare & reponere omnes debent. Deus enim, niſi ipſi illius gratiæ defuerint, ſicut cœpit opus bonum, ita perficiet, operans uelle & perficere. Veruntamen qui ſe exiſtimant ſtare, uideant ne cadat: & cum timore ac tremore ſalutem ſuam operentur, in laboribus, in uigilijs, in eleemoſynis, in orationibus & oblationibus,

nibus, in ieiunijs, in castitate. Formidare enim debent, scietes quòd in spem gloriæ & nondum in gloria renati sunt, de pugna quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo: in qua uictores esse non possunt, nisi cum Dei gratia, Apostolo obtemperent dicenti: Debitores sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus. Si enim secundum carnem uixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis.

CANON IIII.

Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo, Deo excitanti atque uocanti, quo ad obtinendum iustificationis gratiam se disponat ac præparet: nec posse dissentire, si uelit: sed uelut inanime quoddam, nihil omnino agere, mereq; pasiuè se habere, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, opera omnia quę ante iustificationem fiunt, quacunq; ratione facta sint, uerè esse peccata, uel odium Dei mereri: aut quanto uehementius quis nititur, sed disponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare, anathema sit.

CANON IX.

Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, q ad iustificationis gratiã consequendam cooperetur: & nulla ex parte

ex parte necesse esse, eum suæ uoluntatis motu præparari atque disponi, anathema sit.

CANON XII.

Si quis dixerit, fidem iustificantẽ nihil aliud esse, quàm fiduciam diuinæ misericordię, peccata remittẽtis propter Christum: uel eam fiduciam solam esse qua iustificantur, anathema sit.

CANON XIII.

Si quis dixerit, omni homini ad remissionẽ peccatorum assequẽdam, necessarium esse, ut credat certò & absq; ulla hæsitatione, propriæ infirmitatis et indispositionis peccata sibi esse remissa, anathema sit.

CANON XIIII.

Si quis dixerit, hominẽ à peccatis absolui, ac iustificari ex eo quòd se absolui ac iustificari certò credat: aut neminem uerè esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum: & hac sola fide absolutionẽ & iustificationem perfici, anathema sit.

CANON XV.

Si quis dixerit, hominē renatum & iustificatum, teneri ex fide ad credendū, se certò esse ex numero prædestinatorum, anathema sit.

CANON XVI.

Si quis magnum illud usq; in finē perseuerantiæ donum se certò habiturum, absoluta & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit, anathema sit.

EXAMEN.

Non adferemus huc omnia quæ ad iustam de fide tractationem pertinent: sed de ijs tantum quæ instituta ratio examinis exigere uidebitur, quædam annotabimus.

In Paulinis igitur epistolis, præsertim ad Romanos *& ad* Galatas, *in singulis fermè uersibus, resonant illæ uoces:* Hominem *iustificari fide, per fidem, ex fide: fides dicitur imputari ad iusticiam.* Vocatur *iusticia fidei*, Roman. 4. *Iusticia per fidem*, Rom. 3. *Iusticia ex fide*, Rom. 10. *Iusticia in fide, siue (quod significantius est)* ἐπὶ τῇ πίστει, Phil. 3. *Iusticia per fidē, in omnes & super omnes qui credunt*, Roman. 3. Nos *in* Christum *credidimus, ut iustificemur ex fide* Christi, *& non ex operibus legis*, Gal. 2.

Hæc quia manifeſtiſsima ſunt, Pontificij negare non poſſunt. Varia igitur quærunt ſophiſmata: ut cum uocabula fidei iuſtificãtis, negare non poſſint, ipſam tamen ueram, & conſolationis pleniſſimam ſententiã, peregrinis explicationibus Eccleſijs eripiant. Nec uerò de uarijs aliorum ſophiſmatis nunc dicemus, ſed artificium Tridentini concilij examinabimus. Et ſtatus diſputationis in hac principali quæſtione uerſatur: Quo ſenſu, & qua ratione fides dicatur iuſtificare.

Tria autem potiſsimùm ſunt capita quæ examinanda erunt. Primò, De præparatione ad iuſtificationem. Hunc enim uolunt ſenſum eſſe, quãdo Paulus dicit, iuſtificari hominem per fidem: quòd fides ſit fundamentum & radix iuſtificationis: hoc eſt, quia fides tantũ initium ſit iuſtificationis, per modum præparationis ſeu diſpoſitionis. Secundò, Quomodo Scriptura deſcribat fidem iuſtificantem, & in quam ſententiam explicet, quando dicit hominẽ per fidem iuſtificari. Tertiò, De Pontificiorum dubitatione contra fiduciam & certitudinem fidei iuſtificantis, de remiſsione peccatorum iuxta promiſsionem Euangelij.

DE PRAEPARATIONE AD iuſtificationem.

Hactenus in aliquot exẽplis lector animaduertit architectos decretorum concilij Tridentini, tali

uſos

usos artificio, ut priusquam institui posit uel explicatio, uel refutatio, primùm sit inquirendū, quid sit quod uoluerint dicere. Quia enim propositū ipsis fuit, totam formam doctrinæ Scholasticæ & suis Ecclesijs confirmare, & nostris rursus obtrudere: excogitandū fuit tale artificiū, ne fraus illa primo statim aspectu à quibusuis animaduerteretur: ideo terminos quidē, seu modos loquendi, qui sine Scriptura in philosophicis Scholasticorum officinis nati sunt, studiosè in plerisq; fugiunt & declinant: res uerò ipsas, sicut à Sentētiarijs traditæ sunt, simpliciter retinent: nisi quòd fucum addunt uocabulis quibusdam ex Scriptura mutuatis: ut lector qui non est uersatus in Scholasticorum παραδιατρίβαις, sed tantum assuetus ad linguā Spiritus sancti, primo aspectu existimet, concilium seriò meditari reformationē aliquā doctrinæ Scholasticæ ad normam Scripturæ, cum audiat non tam frequētes ibi sonare solos terminos Scholasticorū, sed adhiberi in quibusdā locis etiā uerba & Phrases Scripturæ. Sed postea in progressu, & ex rebus, & ex uerbis longè diuersum, imò cōtrariū deprehēditur. Licet enim alicubi uerba quædā ex Scriptura mutuātur, faciūt tamen Babylonicā confusionē linguæ Spiritus sancti, & terminorum scholasticorum, iuxta dictum: Vinum tuum est mixtum aqua. Isa. 1. sinceritatem uerò rerum ipsarum, sicut in Scriptura traditæ sunt, prorsus adulterant.

Et

Et huius artificij illustre est exemplum in capitulis de præparatione ad iustificationem. Omnino enim certus est siue modus, siue ordo, in uerbo Dei nobis designatus et præscriptus: quo Deus utitur, quando uult hominem ad iustificationem deducere, ut accipiat reconciliationem, remißionē peccatorum, adoptionem, &c. Et qui ad modum siue ordinem illum diuinitùs præscriptum, non uolunt se ductu spiritus accommodare, sed negligunt, & conculcant illum: hi ad iustificationem non perueniunt. uult enim Deus à noticia & assensu uerbi sui nos ordiri. Et ante iustificationē oportet præcedere contritionem, hoc est seriam agnitionē peccatorum, pauores cōscientiæ agnoscentis iram Dei aduersus nostra peccata, & dolentis propter peccatum. in qua cōtritione non retinetur, sed abijcitur propositū perseuerādi et pergēdi in sceleribus. Ad hos uerò terrores necesse est accedere fidem, quæ agnitione & fiducia misericordiæ Dei promissæ, propter filiū mediatorē, rursus erigat & consoletur animū: ne opprešsi desperatione, ruamus in æternum exitiū. Sed fides accedat ad Deum, quærat, desideret, petat, apprehēdat et accipiat remißionē peccatorum. Et hoc modo seu ordine in uerbo Dei designato, uiam parari Domino: ut in ipso, per & propter ipsum, fide cōsequamur & accipiamus iustificationē, ipsa Scriptura tradit. Ita enim uox clamat: Parate uiam Domino. Isa.40. Matt.3. Mar.1. Luc.3.

Luc.3. Et de ministerio Baptistæ prædicantis bapti ʃmum pœnitentiæ, dicit Gabriel Luc.1. Parare Domino plebē præparatam. Huc etiam accōmodari poteʃt, quod Syracides cap. 2. inquit: Qui timent Dominum præparabunt corda ʃua, & in conʃpectu eius humiliabūt animas ʃuas. Incidamus potius in manus Domini, quàm in manus hominum. ʃecundum enim magnitudinem eius, ʃic & miʃericordia eius.

Si igitur hæc eʃʃet mēs et ʃentētia Synodi, quòd ʃimpliciter uellent monʃtrare illum de quo iam diximus modum & ordinem, quo iuxta Scripturæ traditionem Deus utitur, quando homines uult deducere ad iuʃtificationem: & ʃi illa quæ Scriptura tradit præcedere, tribuerent nō uiribus liberi arbitrij, ʃed gratiæ Dei, & operationi Spiritus ʃancti: nec in illis præparationibus cōʃtituerent meritum aut dignitatem propter quam iuʃtificemur: facilè poʃʃet de uocabulo præparationis dextrè, iuxta Scripturam intellecto, conueniri.

Nam & Lutherus ab illo non abhorruit. inquit enim in 3. caput ad Galatas: Legem in uero ʃuo officio eʃʃe miniʃtram & præparatricem ad gratiam: quia ad hoc proʃit, ut gratia poʃʃit aditum ad nos habere. Imò dicit, legem in ʃuo officio prodeʃʃe ad iuʃtificationē: non quod iuʃtificet, ʃed quia urgeat ad promiʃʃionē gratiæ, & faciat eam dulcē & deʃiderabilē, &c. Falʃum igitur eʃt, quod in 9. Canone

none nobis tribuũt, quasi doceamus, nullum planè motũ uolũtatis diuinitùs donatũ et excitatũ, præcedere acceptionẽ iustificationis. Omnino enim docemus pœnitentiã seu contritionẽ præcedere: quæ sanè nõ potest existere sine magnis, ueris & serijs uolũtatis motibus. Nõ aũt dicimus pœnitentiã seu contritionẽ præcedere tanquã meritũ, quòd sua dignitate cooperetur ad consequendã iustificationẽ: sed sicut sensus morbi aut dolor uulneris, non est meritum sanationis: sed urget & impellit ad desiderandum, quærendum et suscipiendum medicum. Sanis enim non opus est medico, sicut Christus inquit: sed malè habentibus.

Longè uerò aliud est, de quo insidiosè dimicant Tridentini patres, quando de præparatione ad iustificationem disputant. Et ne opus sit coniecturis agere, Osius in prolixa sua confeßione, disertè illud explicat. dicit enim, Scholasticos meritum congrui extruxisse, quòd apud ueteres quosdã alicubi legatur: Peccatores, bonis operib. ante iustificationẽ factis, mereri remißionẽ peccatorũ, et ipsam iustificationẽ. Quia uerò cõtra meritũ illud congrui et ex Scriptura, et ex Patrib. præsertim uerò ex Augustino, multa uerè poßunt opponi: dicit igitur Osius, synodũ Tridẽtinã maluisse appellare præparatiões, uel dispositiones ad gratiã, q̃ meritũ congrui. Et hoc lector diligenter notet, conciliũ scilicet Tridentinũ idem intelligere uocabulo præparationis

uel

uel dispositionis, quod Scholastici intelligũt, quando de merito congrui disputant. Nam & in illis ipsis Scholasticorũ disputationibus de merito congrui, ubiq; resonant uocabula præparationis & dispositionis. Vt igitur rectius examinari poßint illa, quæ Tridenti de præparatione ad iustificationẽ decreta sunt: paucis repetenda sunt, quæ Scholastici disputant de Præparationibus seu dispositionibus ad gratiam, & de merito congrui.

Pantheologia ex sententia Thomæ ita disputat: Oportet esse aliquam præparationem, ad receptionem gratiæ gratum facientis. Et ratio est: Nulla enim forma recipitur in materia, sine debita eius dispositione: sicut ignis non recipitur in ligno, nisi sicco & arido: nec scientia in homine recipitur, nisi à uolente: & sicut in creatione animæ rationalis, quæ immediatè à Deo producitur, natura disponit materiam ad animæ rationalis receptionẽ. Ad illam uerò præparationẽ, dicit non requiri donum aliquod Spiritus sancti habituale, sed tantum auxilium diuinum, mouens & excitans liberum arbitrium: quod ita motum, ex suis naturalibus uiribus sufficiat ad eliciendum actum conuersionis, faciendo quod in se est, ut ita per propriũ actũ se præparet & disponat ad habendã gratiã. Efficaciam uerò illius præparationis ad meritũ, dicunt inde esse, quia uires liberi arbitrij per gratiã gratis datã moueantur & excitentur. Vnus igitur & idem est

motus,

motus, inquit Thomas, *quo liberum arbitrium disponitur, & quo gratia iustificationis infunditur, sicut in generatione naturali in eodem instanti ultima dispositio in materia alterationem terminat, & forma substantialis inducitur: ita cum motu uoluntatis, qui ad gratiam disponit, faciendo quod in se est, simul infunditur gratia iustificationis. Gabriel in 3. sententiarum dist. 27. ita disputat. Cuilibet facienti quod in se est, & per hoc sufficienter disposito ad susceptionem gratiæ,* Deus *infundit gratiam. Sed perfectißimus modus faciendi, quod in se est, est diligere* Deum *super omnia quod affirmat, humanam uoluntatem ex suis naturalibus posse.* Hunc *igitur actum dicit esse immediatam & ultimam dispositionem ad gratiæ infusionem, & illa dispositione existente in eodem instanti, infundi gratiam: quia in naturalibus subiecto disposito ultimata dispositione ad formam, forma immediatè infunditur.*

In 4. *senten. distinct. 14. quæst. prima dicit duplicem esse dispositionem ad gratiam, scilicet præuiam, quæ non est sufficiens, ut sunt primi actus considerationis peccati & offensæ* Dei, *qui disponunt ad eliciendum ex naturalibus actum seu motum diligendi* Deum *super omnia. Concomitantem dispositionem uocat, cum qua simul est infusio gratiæ seu charitatis. Quando enim ex naturalibus elicitur actus dilectionis* Dei *super omnia,*

illa est immediata sufficiens & ultima dispositio aptans ad gratiæ susceptionem, & ea existente, statim infunditur gratia: & ita actus ille meritorius est, sicut in physicis ultima dispositio necessitat ad formã. Quæstione secũda dicit, Sicut forma nõ inducitur in subiectũ indispositũ, & habens contrariũ formæ inducendæ: ita necesse est subiectũ præparari ad infusionẽ gratiæ, quæ sit formalis nostra iusticia coram Deo. hoc est, sicut Andradius meus explicat, est habitus animi diuinæ lege cõformatus ad parendum diuinæ legi atq; uolũtati, uirtutumq; omnium officia obeunda inducens.

Et Gabriel dicit, hac gratia infusa, hoc est habitu illo hominẽ dignum reddi gloria æternæ beatitudinis. Item per illam gratiã, hoc est, per habitum illum hominẽ acceptari ad uitam æternam, & per illum habitum tolli obligationem ad mortem æternam. Talis est Scholasticorum præparatio seu dispositio ad iustificationem, tali etiam dispositioni respondens est ipsorum iustificatio.

De Merito cõgrui ita loquuntur in compendio Theologiæ lib.5.cap.11. meritum in genere est boni operis efficacia ad obtinendum id, quod non habetur, uel ad habendum iustius quod habetur. Meritum congrui est, per quod disponitur subiectum ut posit recipere gratiã, secundũ rationẽ diuinæ iusticiæ. iniuria enim fieret diuinæ iusticiæ, si daretur gratia, in quib. esset obex, hoc est prorsus indignis.

Thomas

Thomas inquit: Meritum congrui est, quod procedit ex libero arbitrio. Congruum enim est, ut dum homo uirtute liberi arbitrij bene utitur, Deus secundum excellentiam misericordiæ suæ excellentius operetur. Et hoc merito congrui potest aliquis primam gratiam promereri. Cuius rationem Gabriel hanc assignat: Quia actum facientis, quod in se est Deus acceptat ad infundendam gratiam, non ex debito iusticiæ, sed ex sua liberalitate. Huic liberi arbitrij operationi Thomas adiungit generalem influentiam Dei.

Compendium Theologiæ dicit gratiam gratis datam semper præstò esse, excitare & commouere liberum arbitrium: quod ita motum, quando naturalibus suis uiribus utitur, tunc facit, quod in se est, & tunc Deũ infallibiliter infundere gratiam, hoc est charitatem, qua accepti reddamur Deo, & postea eius operibus uitam æternam ex condigno promereamur.

Has Scholasticorum descriptiones, de præparationibus seu dispositionibus ad gratiam & de merito congrui adhibeat lector ad Decretum concilij Tridentini de præparatione ad iustificationem, & agnoscet qualia monstra decretum illud alat. Et ut eo minus sit dubitationis, interpres concilij Andradius prolixè explicat in hanc sententiam intelligenda esse, quæ de præparatione ad iustificationem traduntur.

Facilis igitur & plana iam erit examinatio 6 et 5. capitulorũ de Præparatione ad iustificationẽ. Et obseruet lector insidias. uerba enim, cum aliqua mentione gratiæ diuinæ, ita sunt posita, ut suspicari aliquis poßit, Tridẽtinos patres nihil uelle cõmune habere cũ Scholasticorũ opinionibus, de dispositione ad gratiam per opera non renatorũ ex naturalibus liberi arbitrij uiribus elicita. Num igitur reijciũt & improbant illas opiniones? Nihil uerò minus. nam Canone 7. Anathema dicunt illis, qui negant infideles per sua opera se disponere ad gratiam. Et sugillant illam Lutheri sententiam, quòd infidelis, quando operibus extra gratiam naturalibus liberi arbitrij uiribus factis confidit se disponi posse ad gratiam, dupliciter peccet. 1. quia omne quod non ex fide est, peccatum est. 2. peccatũ grauius efficitur, quando illis operibus affingitur opinio meriti & fiducia, quòd propter ea Deus daturus sit gratiam. Suprà etiam ostendimus quòd Andradius Tridenti scribens operibus infidelium, nõ tantum ipsum meritum congrui, sed longè & multum plus ultrà tribuat. Sed inquis: Multã certè gratiæ diuinæ mentionem faciunt Tridentini patres, cap. 5 & 6. Respondeo: Illud intelligendũ est iuxta ea, quæ iam ex Scholasticis recitauimus, gratiã scilicet gratis datam excitare & cõmouere liberum arbitrium, quòd ita motum ex naturali sua uirtute poßit elicere tales motus & actiones, quibus homo

mo disponatur ad gratiam. Agnoscit igitur lector, quàm insidiosis technis usi sint architecti decretorũ. Explicationes uerò & refutationes Scholasticæ istius opinionis suprà in locis de libero arbitrio & de operibus infideliũ traditæ sunt. Pergamus igitur ad ea quæ sequuntur quòd scilicet ratione præparationis fides intelligenda sit iustificare. Canone enim duodecimo, Anathemate damnant, si quis fidem iustificantem intellexerit fiduciam diuinæ misericordiæ, quærentem, apprehendentem & accipientem in promißione Euangelij remißionẽ peccatorum propter Christum mediatorem, & illa sola fiducia, nos coram Deo ad uitam æternam iustificari. Et cap. 8. suã sententiã ita explicant, ut scilicet per fidem ideo iustificari dicamur: quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis. Illud uerò quomodo intelligi uelint, copiosè declarãt, cap. 6. de modo præparationis ad iusticiam. Et quo res planior sit, Andradius addit suas interpretationes. Dicit enim, iustificandi uim, fide in sacris literis ideo tribui: quia animum ad accipiẽdam iusticiam præparet, præmuniat & præfulciat. Et illud mox clarius explicat his uerbis, impius fide iustificari dicitur: quia fides initium & fundamentum est iustificationis hac ratione, quia fores quodammodo aperit ad spem & charitatem, quæ opera sunt ad comparandam & consequendam iusticiam necessaria.

cessaria. Fides igitur in cōcilio Tridētino est initiū et præparatio ad iustificationē, nō quòd apprehendat iustificationē, hoc est, remißionē peccatorum gratis propter Christū in promißione Euāgelij propositū: sed quia incitet liberū arbitrium ad eliciendos tales motus seu actus, qui ratione meriti cōgrui, necessarij sunt ad cōsequendā iusticiā, quā dicunt esse nouū uoluntatis nostræ habitū. Et Scholastici sanè, nō dißimulāt ex quibus lacunis lutulentam istā opinionē hauserint. Sicut enim in philosophia actio uirtutis nascitur ἐκ προαιρέσεως, hæc uerò oritur ex scientia: eodē modo Thomas philosophatur, Iustitia est habitus uolūtatis: uoluntas uerò nō fertur in incognitū, sed mouetur à potentia cognoscente. Ideo fidē sentit requiri ad iustificationem tanquam quoddā dirigens uoluntatē, ut eliciat motus spei & dilectionis, quibus ita præparetur et disponatur ut de congruo mereatur infusionē iustificationis. fidē igitur simpliciter intelligunt, historicam tantum noticiam, & nudum assensum, quo in genere cognoscimus et statuimus uera esse, quæ de Deo & uoluntate eius reuelata sunt non tantum in Scriptura, uerumetiam in illis, quæ titulo traditionum pronuntur. Quomodo uerò Tridentini in 6. cap. sentiant historicam illam noticiam, & nondum illum assensum incitare liberum arbitrium ad opera illa, quæ statuunt necessaria esse ad consequendam iustificationem, ex Gabrielis senten-

ſententia exponam, quæ extat, diſtinct. 14. libro 3. quæſt. 2. Ita enim lector rectius intelliget chymeram 6. capituli, de modo præparationis. Voluntas, inquit, in actibus ſuis præſupponit actus intellectus. 1. Oportet igitur actũ fidei præcedere, quo apprehendatur peccati abominatio, & quod ſit ſtipendium peccati. 2. Inde ſequitur timor iræ Dei, & gehennæ incendij. 3. Inde peccata incipiunt diſplicere cum quadam deteſtatione. Et hæc eſt diſpoſitio de congruo, non immediata, nec ſufficiens, ſed ualde remota. 4. Fides conuertit ſe ad conſiderationem diuinæ miſericordiæ, & ſtatuit Deum paratũ remittere debita, per infuſionẽ charitatis, illis qui ſufficiẽter ſunt præparati & diſpoſiti. 5. Ex illa conſideratione ſequitur actus ſpei, per quem incipit Deum concupiſcere, ut ſummum bonum. 6. Ex illo actu ſpei aſcenditur ad diligendum Deũ ſuper omnia, ex naturalibus. 7. Ex illa dilectione elicitur alia diſplicẽtia & deteſtatio peccati, non ob timorẽ damnationis: ſed propter Deũ finaliter ſuper omnia dilectum. 8. Iſtos actus ſequitur propoſitum emẽdationis. Et hoc tandem eſt meritũ cõgrui ſufficiẽs, ſeu immediata ſufficiẽs & ultima diſpoſitio ad infuſionẽ gratiæ. Hos gradus præparationis ſeu diſpoſitionis, eodẽ planè ordine & uerbis non multum mutatis lector uidet recenſeri in ſexto capitulo, de modo præparationis. Audi uerò, quid præparationibus illis tribuatur.

Thomas uocat diſpoſitionem aut præparationem neceßitatis, quando ad ultimam diſpoſitionem materiæ neceſſariò ſequitur & adeſt formæ introductio. Ita Gabriel inquit: Quando adeſt ſufficiens & ultima hæc diſpoſitio, in qua gratia commouet & incitat liberum arbitrium, quod deinde ex ſua uirtute elicit & producit tales actus præparatorias, tunc Deum neceßitari ad infuſionem gratiæ: quia ſtatuerit, facienti quod in ſe eſt, infallibiliter dare gratiam. Andradius hoc ita explicat, illis imperfectis motibus ſpei & charitatis animum ita præparari, ne iuſticia ſit prorſus indignus. Colonienſes Ieſuitæ præparationes illas ita declarant, quòd Deus talẽ fidẽ cum cæteris actibus in homine inuentã, dignã ducat cui conferat iuſtificationẽ. Habemus igitur tandẽ, quid conciliũ illis ſuis præparationibus quærat, ut ſcilicet ſtabiliatur meritũ aliquod noſtrũ, et dignitas aliqua noſtra, quæ neceſſaria ſit ad cõſequendã iuſtificationem. Dicunt enim iuſtificationẽ noſtram ita inniti miſericordiæ Dei, ut tamẽ ſalua ſit iuſticia diuina, ut ſcilicet non conferatur, ſine noſtro aliquo merito, & ſine noſtra aliqua dignitate.

Scriptura uerò docet, quicquid diuina iuſticia ad iuſtificationem, hoc eſt reconciliationem peccatoris requirit, totum à Chriſto, pro nobis impletum eſſe: ut quo ad nos mera ſit miſericordia, gratis nos iuſtificans ſine noſtris operibus, tantum

tantùm ut in uera pœnitentia, miseriam nostram agnoscentes, gratuitum illud beneficium fide gratis accipiamus, nõ per modũ meriti aut dignitatis.

Attentè igitur consideret lector, quid illa uerba sibi uelint quæ posita sunt in 7. capitulo. Homo Christo inseritur per fidem, spem & charitatem. Nam fides, nisi ad eam spes accedat & charitas, neq; unit perfectè cum Christo, neq; corporis eius uiuum membrum efficit. Illud uerò mox clarius explicant. Dicunt enim: Catechumenis fidem uitam æternam præstantem petentibus responderi. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Omnino alludunt ad disputationes de fide informi, & de fide formata, licet à uocabulis certo cõsilio sibi temperent. Fidem enim iustificantem nolunt intelligi fiduciam apprehendentem in promißone Euangelij, Christum mediatorem, cum toto ipsius merito: sed historicam tantum noticiam & nudum assensum intelligunt, quando fidem nominant. Et quia talis fides, quæ aliquãdo in impijs, imò in ipsis etiã diabolis inuenitur Iacob, 2. non potest iustificari: cogitant igitur fidei adiungendũ esse aliquid, quod maioris sit põderis & meriti, charitatem scilicet, cuius dignitate homo acceptetur ad uitã æternam. Vt autem ratio examinis eo certior sit, addam Andradij interpretationem. Is igitur dicit, Opera spei & charitatis necessaria sunt, ad comparandam iusticiam. Et rationem addit: Quia illis operibus

Christum perfectè apprehendimus. Contendit etiã ad iustificationem necessarium esse, ut Christus apprehendatur. Sed illum asserit, non sola fide, sed fide, spe & charitate simul apprehendi. Illud uerò his uerbis declarat: Plurimorum iusticationem epistola ad Hebræos fidei tribuit, non ob Christũ solo intellectu, qui fidei sedes est apprehensum: sed quia fides, ad spei & charitatis egregia opera preclaros illos uiros incitabat. Ita Noe fide iustificatus dicitur, quia fides amore Dei ipsum inflammauit. Quomodo uerò Christus apprehendatur operibus spei & charitatis, Andradius ita explicat: quia scilicet illis operibus animus cumulatè ad iusticiam præparatur, ne scilicet sit prorsus indignus, cui Christus se & merita sua cõmunicet. Et dicit quidem in illis operibus non constituendã uim meriti, sed intelligit meritum condigni: præparationem uerò intelligit, in eodem planè sensu, sicut Scholastici de dispositionib. & de merito cõgrui disputant, sicut suprà hæc sunt explicata.

Et ipse Andradius, ut est apertus, sine dißimulatione se declarat. disputans enim utrũ fidei uel charitati uel pœnitẽtiæ quæ ex fide oritur, primæ partes in hac præparatione deferendæ sint, tali utitur syllogismo: Ea ad quidpiam efficiendum potißimũ ualent, quæ ad illud augendum plus uirium habent. Cum igitur iusticiam augere, nullæ res magis quã charitatis officia poßint: colligitur sanè necessariò, ea

riò, ea in animo ad iusticiam præparando, princi pem locum obtinere. Videt lector, quod in cõclu∙ sione dicere debuerat (Ergo actiones charitatis, quæ iustificationem præcedunt, ad eam efficiendã potißimũ ualent.) Illud uocat præparationẽ. Quid igitur intelligat, hinc manifestum est.

Hæc acuratius & prolixius aliquãto examinan da fuerũt, ut clarè intelligi poßit, ex quib. fontibus illa sint hausta, quid monstri alant, & quò tẽdant, quæ in Concilio Tridẽtino, de iustificatione decre ta sunt. Simpliciter enim nihil aliud sunt, quàm repetitiones & confirmationes illarum opinio∙ num, quas Scholastici scriptores ex Philosophia & Theologia mala & infeliciter dilutas in Eccle siam inuexerũt: nisi quòd mutatis aliquantulũ ter minis scholasticorũ, quæsita nunc sunt uocabula quædam ex Scriptura, quæ ad præsumptas illas, ex philosophia opiniones, intorquerẽtur, ne fraus sta tim apparêret In disputatione enim, de prepara tione ad iustificationem, ex professò, sicut ostendi∙ mus, repetunt & confirmant, opiniones de merito congrui. In capitulo de iustificatione stabiliunt Scholasticorum disputationes, de gratia gratum faciente, hoc est, de qualitate seu habitu charitatis, qua fingunt hominem Deo acceptum reddi & di∙ gnum uita æterna. Vbi uerò de incremento ac∙ ceptæ iustificationis loquuntur, nihil aliud agunt, quàm ut meritum condigni restituant, hoc est,

ut renati

Vt renati suis operib. de condigno sibi mereantur uitam æternam. Atq; ita tota lerna & colluuies Theologiæ Scholasticæ mutatis tantum uocabulis, Ecclesiæ per concilium rursus obtruditur. Quàm insidioso autem artificio meritum congrui sub disputatione, de præparatione ad iustificationem occultarint, aliquanto pluribus ostendendum fuit. Verum enim est, ordiendum esse à noticia & assensu uerbi Dei. Verum est, oportere præcedere aliquam contritionem. Verum etiam est, quod Ambrosius dicit: Neminem rectè posse pœnitentiam agere, nisi qui sperauerit indulgentiam: uerumetiam fidem non esse mortuam uel ociosam, sed efficacem, per charitatem nullum est dubium. Quid igitur inquis, uitij habet Decretum illud? Respondeo: fidem intelligi uolunt, 1. historicam noticiam & nudum assensum, ita ut negent esse fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum. 2 Fingũt gratiam diuinã tantum mouere & excitare liberum arbitrium, quòd deinde ex naturalibus suis uiribus poßit illa præparatoria inchoare & præstare. 3. In illis præparationibus constituunt aliquod meritum et aliquã dignitatem, cuius intuitu iustificemur. Fidem enim dicunt debere statuere, quando homo facit quod in se est, tunc Deum neceßitari ad infundendam gratiam. 4. Quod proprium est fidei, apprehendere scilicet Christum ad iusticiam & salutem, illud

tribuunt

tribuunt nostræ charitati. Et ordinem in Scriptura monstratum simpliciter inuertunt. Fingunt enim dilectionē Dei in nobis debere præcedere reconciliationē cum Deo, cum impoßibile sit inchoari ueram dilectionem Dei, nisi prius audita & fide apprehensa, uoce Euangelij de reconciliatione per misericordiam Dei propter filium mediatorem. Hæc certè, ut de Scriptura iam non dicam, cum Augustino non conueniunt, qui hanc perpetuò regulam inculcat: Bona opera non præcedunt iustificandum, sed sequuntur iustificatum.

Hoc sit simplex examen decreti Tridentini de præparatione ad iusticiam, & quo sensu intelligi uelint, quando Paulus dicit impium fide iustificari. Refutationem uerò & explicationē in sequenti capite tractabimus. Quædam uerò pertinent ad locum de pœnitentia.

QVID VERE ET PROPRIE SIT fides iustificans, quo & sensu Scriptura uelit intelligi, quando pronunciat impium fide iustificari.

Omnino necessaria est uera & genuina explicatio, quid sit fides iustificans, & quo sensu intelligendum sit, quando Scriptura tradit hominē iustificari per fidem. Est enim fides instrumentum seu ὄργανον illud, per quod in uoce Euangelij misericordiā Dei remittentis peccata, & acceptantis

nos

nos propter filium mediatorẽ ad uitam æternam, quærimus, apprehendimus, recipimus, & nobis applicamus. Et hinc fit, quòd diabolus tam hostiliter infensus est doctrinæ de fide. Quia enim decretum Dei, de redemptione generis humani nõ potuit impedire: omne igitur suũ artificiũ eò confert, ut organon applicationis uel eripiat, uel labefactet, uel deprauet. Nouit enim id quod Hebr. 4. scriptũ est: Verbum Dei auditum non prodesse illis auditoribus, quorum fidei non est admixtum. Quia qui nõ crediderit, condemnabitur.

Breuitatis autem & ordinis gratia in quæstiones aliquot explicationem distribuam. Et prima quæstio erit de obiecto, circa quod fides iustificãs propriè & principaliter uersatur. Habet enim fides, in Scriptura siue in uerbo Dei, suum proprium, peculiare & certum obiectum, quod ita respicit & intuetur, ut in eo quærat, apprehendat, accipiat, & sibi applicet illud, cuius respectu, merito et dignitate credẽs corã Deo iustificetur, hoc est, accipiat remißionẽ peccatorũ, recõcilietur Deo, accipiat adoptionẽ & acceptetur ad uitã æternã. Sicut enim fides est organon, quo nos apprehẽdimus & accipimus gratuitã misericordiã Dei remittentis peccata, adoptãtis nos & acceptãtis ad uitã æternam: ita Deus certũ constituit organon, seu instrumentũ per quod offert, distribuit, cõmunicat, et applicat credentibus reconciliationẽ, remißionẽ pec

cato-

catorum & uitam æternam. Et ſicut meritũ Chri-
ſti non poteſt apprehẽdi ad iuſticiam & ſalutem,
niſi per organon fidei diuinitùs ad hoc ordinatum:
ita ſi fides alibi, quàm in ſuo proprio et principali
obiecto, quærat iuſtificationem, non inuenit, nec
accipit illam. utrumq; igitur ex firmis & perſpi-
cuis Scripturæ teſtimonijs certò conſtituendũ eſt
non enim ſine perciculo & pernicie ſalutis & iu-
ſticiæ in altero horum erratur: & ideo hæc funda
menta ſubruit diabolus, quando doctrinam iuſtifi
cationis conatur labefactare & euertere. Ne au-
tem explicatio illa ſophiſticis confuſionibus tur-
betur, per diuiſionem ſeiungenda ſunt illa quæ à ra
tione fidei iuſtificantis diuerſa ſunt.

Eſt enim fides miraculorum 1. Cor. 12. ſed mul-
ti tales audient in illa die, Non noui uos, diſcedite
à me. Eſt fides mortua, Iacobi. 2. hypocritica ſeu
ficta, 1. Timoth. 1. Et mortuã fidem nõ iuſtificare
extra cõtrouerſiã eſt, ut eſt hiſtorica tãtũ noticia,
externa tantũ profeſſio fidei, Epicurea pſuaſio de
impunitate omniũ ſcelerũ, &c. Hæc igitur à fide
iuſtificante, quæ uera & uiua eſt, ſeiungenda ſunt.
Pontificij .n. confuſione illorũ ueram explicationẽ
turbãt, obſcurant & deprauant. Eſt aũt fides quæ-
dam generalis, quæ complectitur in genere hiſto-
ricam noticiam eorum, quæ in Scriptura à Deo
propoſita ſunt: & generalem aſſenſionẽ, qua ſta-
tuimus ea, quæ in uerbo Dei nobis reuelata ſunt,
uera

uera esse, non propter argumēta rationis: sed quia certi sumus, à Deo, *qui uerax & omnipotens est, illa tradita & proposita esse.* Et hæc *quidem generalis fides, quia etiam in impijs esse potest, per se non iustificat: fides tamen iustificans, generalem illam fidē præsupponit & includit* Quando *enim generale illud fundamentum, statuens uera & certa esse, quæcunq; diuinitùs in uerbo* Dei *patefacta sunt, non adfuerit, uel uacillauerit, nec concipi potest, nec in lucta retineri, fiducia promißionis diuinæ misericordia remittentis peccata propter* Christum.

Articulus *etiam redemptionis, iustificationis seu reconciliationis, non potest rectè intelligi, nisi præcedente noticia reliquarum partium uerbi* Dei. Quando *igitur dicimus propriū & principale obiectum fidei iustificantis esse promißionem gratuitæ misericordiæ* Dei *propter Christum mediatorem, non subtrahimus fidem reliquis articulis seu partibus uerbi* Dei. *Sed sicut summa, finis & scopus totius Scripturæ est Christus mediator,* Lucæ 24. Ioan. 5. Rom. 10. Heb. 10. *Ita fides, quando uniuerso uerbo* Dei *assentitur, respicit ad scopum & finem Scripturæ, Christum scilicet in officio mediatoris, sicut Augustinus fidem Christianam à fide dæmonū discernit per ultimos articulos:* Credo *remißionem peccatorum, corporis redemptionem & uitam æternam.*

Propter

Propter hanc causam, & in hanc sententiam, nostri in definitione fidei iustificantis addunt hanc particulam, Fides est assentiri uniuerso uerbo Dei nobis proposito, & in hoc promißioni gratuitæ reconciliationis donatæ propter Christum mediatorem. Neque enim probamus Appellis Marcionitæ opinionem, qui apud Eusebium disputat, non nocere si quis reliquis partibus uerbi diuini, quæ ad fundamentum pertinent. Vel prorsus non credat, uel praue credat, modò in Christum crucifixũ credat.

Hoc igitur modo fides iustificans, præsupponit & includit fidem illam generalem. Quæstio autem est, quod sit proprium & principale obiectum, quod fides iustificãs in uniuerso uerbo Dei ita intuetur, ut in eo quærat apprehendat, & accipiat reconciliationem cum Deo, remißionẽ peccatorum, adoptionẽ, et uitã æternam. Et ex enumeratione principalium partium uerbi Dei, explicatio huius quæstionis non est obscura.

Primò enim in historia de annis Mathusalem, de ædificatione turris Babel & similib. historijs, fides directè, nec quærit, nec inuenit remißionem peccatorũ: imò nec historia τοῦ ἑξημέρου creationis docet, quomodo à peccato, ira Dei, & à morte æterna liberemur. Et ubi illa non traduntur uel offerũtur, ibi fides nõ debet ea quærere, nec si quæsierit, poterit ea ibi inuenire.

ee Secundò,

Secundò, in illa parte uerbi Dei, quæ arguit peccata, & cōminatur pœnas temporales & æternas, fides nō potest quærere & inuenire reconciliationem & remissionē peccatorū. Fides.n. in uerbo, nō debet aliud quærere, nec potest aliud inuenire & accipere, quàm quod uerbum mōstrat, docet & offert. Quomodo igitur ibi quæreret & inueniret reconciliationem et remissionē peccatorū, ubi uerbum iram & maledictionem Dei denunciat.

Tertiò, quia illa pars uerbi diuini, quæ præcipit obedientiam, & præscribit opera, habet promissiones iusticiæ, benedictionis & uitæ, Rom.2. Deu. 30. Luc. 10. Videtur in illo obiecto fidem debere quærere iustificationē: ꝓponit.n. promissiones uitæ. Sed Paulus hāc quæstionē ex professò explicat. Dicit.n. legē promittere uitam non credentib. sed faciētibus, Rom.4. & 10. Gal.3. Ita ut peccator sentiens peccata sua, & iram Dei, non possit in legalibus promissionibus humili & supplice fide, inuenire remissionem peccatorum, reconciliationē & uitam æternam. Illæ enim promissiones non gratis ex gratia seu misericordia credentib. talia offerunt: sed exigunt, ut afferamus opera satisfacientia legi. Qui fecerit hæc uiuet in eis, Rom.10. Gal. 3. Et Rom.4. Operanti merces imputatur, non secundum gratiam, sed secundum debitum. Fides autem secundum gratiā, sine operibus, quærit & accipit promissionem hæreditatis, ideo Gal.3. Paulus

dicit, Lex nō est ex fide, sed qui fecerit ea uiuet in eis. Et quia promißionib. legis annexa est conditio perfectæ impletionis: ideo fides, nec potest, nec debet statuere, quòd propter opera nostra, quæ propter carnem imperfecta sunt, in promißionibus legis inuenire poßimus iusticiam, benedictionem et uitam: quia maledictus qui non in omnibus permanserit. Et qui in uno offenderit, reus est omnium. Sine lege igitur reuelata est iusticia Dei, per fidem Iesu Christi, super omnes qui credunt. Rom. 3. Item exclusa est gloriatio, non per legem factorum, sed per legem fidei. Et Roman. 4. Si ex lege hæreditas, exinanita est fides & abolita promißio. Suprà autem in loco iustificationis ostendimus, Paulum, quando de operibus legis disputat, non tantum de operibus liberi arbitrij loqui: sed de operibus Abrahæ & Dauidis, hoc est renatorum. Verum igitur & proprium obiectum fidei iustificantis, in quo quærere debeat reconciliationem & remißionem peccatorum, non est doctrina de bonis operibus, & de remuneratione bonorum operum. Paulus enim iustis disputationibus hoc negat in Epistola ad Romanos & Galatas.

Firma aũt & perspicua sunt Scripturæ testimonia, quæ docẽt & affirmãt, ꝑmißionẽ, quæ est Euãgelij ꝓpria de gratuita misericordia Dei ꝓpter filiũ mediatorẽ remittẽtis peccata, adoptãtis et acceptantis

tantis credentes ad uitam æternam, esse uerũ, propriũ et principale obiectũ fidei iustificãtis, in quo quærat, apprehẽdat & accipiat iustificationẽ, hoc est, reconciliationẽ cum Deo, & remißionẽ peccatorũ. Rom. 3. Iustficati gratis per gratiã ipsius, per redẽptionẽ, quæ est in Christo Iesu, quẽ proposuit Deus propitiatoriũ per fidem in sanguine ipsius, Rom. 4. Non operãti, credenti aũt in eum q iustificat impiũ, imputatur fides eius ad iusticiã, sicut & Dauid inquit: Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, &c. Itẽ: Ideo non ex lege, sed ex fide et secundũ gratiã, ut firma sit promißio. Item scriptũ est propter nos, quibus imputabitur ad iusticiã, credentib. in eum, qui suscitauit Iesum Christum Dominum nostrum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iusticiã nostrã. Rom. 10. ex professò describẽs fidei iusticiã, obiectum eius constituit mortẽ & resurrectionẽ Christi. quod uerbum uocat Euangeliõ euangelisans pacem. Acto. 10. Christo, qui mortuus & resuscitatus est, omnes Prophetæ testimonium perhibent, remißionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Item: ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Sed non est opus omnia loca adscribere. hæc enim quæ annotauimus, ostendunt

pertinere

pertinere huc omnes Scripturæ sententias.

1. Quæ loquuntur de gratuita misericordia, dilectione, gratia, benignitate, beneplacito, &c. Dei *patris mittentis filium, eligentis, uocantis, reconciliantis, adoptantis, acceptantis, ad uitam æternam credentes, &c.*

2. Quæ sententiæ loquũtur de officio mediatoris in incarnatione, cruce, paßione, resurrectione, ascensione, seßione ad dexteram.

3. Quòd Spiritus sanctus illa beneficia proponat offerat, distribuat, applicet, obsignet fide per uerbum Euangelij, *& per sacramẽta à filio* Dei *ad hoc instituta.* 4. *Pertinent huc etiam plurimæ Scripturæ sentẽtiæ, quòd ex misericordia* Dei *propter Christum mediatorem, fide accipiamus & habeamus gratuitam reconciliationem, remißionem peccatorũ, imputationẽ iusticiæ, acceptationẽ coram* Deo *ad uitam æternam, adoptionem, liberationem à lege peccati & mortis, liberationem ab execratione legis, propiciationem pro peccatis, pacem, gaudium, spem gloriæ* Dei, *hæreditatem salutis & uitæ æternæ, &c.*

Hæc de uero, proprio & principali obiecto fidei iustificãtis in quo iustificationem quærere debeat & accipere poßit, firma & perspicua habent in Scriptura testimonia

Et ualde multum interest ad conseruationẽ puritatis doctrinæ de iustificatione, tenere uerum &

proprium illud obiectum fidei iustificantis. Obser*uet autem lector, quòd* Tridentini Patres,*cum de causa instrumẽtali disputãt, per quam* Deus *proponat, offerat, distribuat, communicet & applicet credentibus beneficia iustificationis: nominant tantum sacramentum baptismi; nulla facta mentione uerbi seu promißionis, quæ* Euangelij *propria est, cum Scriptura, uerbum & sacramenta in hoc officio cõiungat.* Pronunciat *enim* Euangeliũ *esse ministeriũ spiritus & uitæ,* 2. Cor. 3. *Est enim potentia* Dei *ad salutem omni credenti,* Roman. 1. Et 2. *Corinth.* 5. Paulus *dicit, quod* Deus *qui mundum sibi reconciliat non imputans peccata ipsorum, dederit* Apostolis *ministerium reconciliationis.* Item *quòd uerbum reconciliationis in ipsis posuerit, & sacramenta nihil aliud sunt, quàm sicut* Augustinus *eleganter dixit, uisibile uerbum.* Neq; *enim baptismus est separatum aliquod opus operatum, præter et extra promißionem* Euangelij, *sed est sigillum iusticiæ fidei.* Et Ephes. 5. Paulus *coniungit baptismum & uerbum. dicit enim:* Mundãs Ecclesiam *lauacro aquæ in uerbo.* Neq; *etiam semel tantum in hac uita, quando scilicet baptisamur,* Deus *nobis offert, communicat & applicat beneficium iustificationis.* Non *igitur caret artificio* Romanensi, *quòd solum sacramentum baptismi, non facta mentione uerbi aut promißionis* Euãgelij, *causam instru*

menta-

mentalem constiuunt iustficationis, sed in loco de Sacramentis plenior forsan erit de his dicendi occasio.

In 6. capitulo obseruet lector, quod ipsa uis ueritatis extorqueat ipsis hæc uerba, quòd dicunt, Fidem credere uera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt, atque illud in primis, à Deo iustificari impium per gratiam eius. *Sed cum uerba hæc sonent, rem ipsam interim non obscurè deprauant. fingunt enim fidem debere statuere, quando habemus gratiam, hoc est habitum charitatis, quòd propter illam simus* Deo *accepti & digni uita æterna. Atque ita fidei iustificanti, uerbis quidem concedunt, re ipsa uerò suffurantur & eripiunt uerum & proprium eius obiectum, quod scilicet in gratuita misericordia* Dei, *peccata remittẽtis propter Christum mediatorem, quærere debeat iustificationem. Et obiectum illud transferunt in dignitatem qualitatum hærentium in nobis. Manifestum igitur est, quàm sit utile & necessarium, ex firmis & perspicuis Scripturæ testimonijs constituere & confirmare, quod sit uerum, proprium & principale obiectum fidei iustificantis. uarijs enim sophismatis insidiæ struuntur ueritati in hac disputatione.*

Res aũt ex Scripturæ testimonijs sicut ostẽdimus plana est, nisi quòd illa obiectio, non admonitum

turbare posset, quod Hebr. 11. per totum caput describuntur uaria obiecta fidei. Vt articulus creationis, diluuium, occultatio Mosis, transitus maris rubri, casus murorum Iericho, calamitates sanctorum, prælia Iudicum, Regum Iuda, &c. Et in Euangelica historia, ubi fides multum cõmendatur, plerunq; describuntur obiecta externa.

Hac obiectione Pontificij utuntur, ut cõtra manifesta Scripturæ testimonia aliqua specie disputare poßint. Promißionem gratuitæ misericordiæ propter Christum mediatorem, non esse proprium & principale obiectum fidei iustificantis. Illud uerò ideo disputant, ut probent fidem uim & uirtutem iustificandi, non habere ex suo obiecto, quod apprehendit, sed eam à charitate mutuari. neque enim fides ideo iustificat, quia intellectu apprehendit casum murorum Iericho: aliam igitur præstantiorem uirtutem, charitatem scilicet, docent adiungendam esse fidei, cuius dignitate formetur, & ita iustificet. Sed simplex, & uera est huius obiectionis explicatio. Non negamus, uaria esse fidei obiecta, imò fidem in genere uersari circa omnia illa, quæ diuinitùs in uerbo Dei reuelata sunt. Sed iam est quæstio, quodnam illud sit obiectum, in quod fides iustificans propriè & principaliter intuetur, quando uult quærere, inuenire, apprehendere & accipere remisßionem peccatorũ, recõciliationẽ, adoptionẽ, &c.

Fide

Fide transierunt mare rubrum, Heb. 11. *Sed non in omnibus illis beneplacitũ fuit* Domino, 1. *Corinth.* 10. *Ita in decem leprosis fides apprehendit obiectum externæ sanationis, sed uni tantum Christus dicit*, Fides tua te saluum fecit.

Aliter igitur Scriptura loquitur de obiecto fidei in genere: aliter uerò constituit illud obiectum, cuius respectu & apprehensione, fides coram Deo *iustificat ad uitam æternam, sicut suprà ostendimus. Alia deinde est quæstio de exercitijs fidei in cruce, in obedientia, in petitione, & expectatione rerum corporalium, & spiritualium, postquam persona iam fide reconciliata est.*

Et *de hac quæstione disputat epistola ad* Hebræos, *quomodo scilicet fides post acceptam iustificationẽ, per patientiam se exerceat, sicut status totius sequentis disputationis ponitur in fine capitis* 10. Et *in illis ipsis exercitijs, quando fides uersatur circa alia externa obiecta, ut firma & stabilis sit, expectatio, patientia, & obedientia, oportet tanquam fundamentum præsupponi & prælucere proprium et principale illud obiectum, gratuitæ scilicet misericordiæ* Dei, *promissæ propter* Christum *mediatorem.* In *cruce enim et inter scandala, quando præstanda est patientia, obedientia et expectatio auxilij diuini circa alia obiecta, conscientia in primis, & ante omnia angitur de hac quæstione:* An Deus *mihi sit placatus, reconcilia-*

tus, & propitius. Et nisi fides iustificans ex proprio & principali suo obiecto, prius de hac quæstione statuat, nō potest esse uerum, firmum & stabile exercitium fidei circa alia obiecta. Quotquot enim sunt promißiones Dei, sunt ναὶ καὶ ἀμὴν in Christo Iesu *ad gloriam* Deo per *nos.* 2. Corinth. 1. Hoc *est, promißiones de reliquis obiectis, tunc demum nobis sunt ratæ, ita ut earum impletionē certa fiducia expectare poßimus, quando fide in* Christum *cum* Deo *reconciliati sumus.* Et *ita sunt nobis ratæ, si earū impletio ad* Dei *gloriam, per nos illustrandam faciat.* Particula *enim* καὶ *significat asseuerationem certitudinis promißionum,* ἀμὴν *refertur ad expectationem ex certa fiducia eorum quæ promissa sunt.*

Firmum igitur & fixum manet proprium & principale obiectum fidei iustificantis, cuius respectu & apprehensione iustificat, esse gratuitā promißionem misericordiæ Dei *remittentis peccata, adoptantis & acceptantis credentes ad uitam æternam, propter* Christum *mediatorem.*

Et hæc est prima quæstio, de obiecto fidei iustificantis.

Altera quæstio est, quomodo & qua ratione fides iustificans circa illud suum obiectum uersetur ut iustificet, scilicet non frigida cogitatione, non generali aut superficiali assensione: sed ita ut agnosca, intueatur expetat, quærat, apprehendat,

dat, accipiat, complectatur, & singulis credentibus applicet in promißione Christum cum omnibus suis meritis, & in Christo misericordiam Dei remittentis peccata. Omnino enim accipere oportet Christum & promißionem gratuitæ misericordiæ propter Christum illos qui uolunt iustificari. qui enim non accipiunt, non iustificantur, iuxta dictum Ioan. 1. Sui eum non receperunt: quotquot autem acceperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Duobus uocabulis utitur παρέλαβον & ἔλαβον. Et notum est, quod in communi lingua Græca uerbum παραλαμβάνειν, Demosthene explicante significet id quod ab alio offertur & traditur ad se recipere. Hanc uerò proprietatem & hoc officium, in promißione scilicet Euangelij apprehendere & accipere Christum, & in Christo misericordiam Dei ad iusticiam & salutem, Scriptura nō operibus, non charitati, nō alijs uirtutibus, sed soli fidei tribuit.

Io. 1. Cum dixisset, Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: mox addit explicationem, qui sint qui Christum recipiant, & quomodo accipiatur. Qui scilicet credunt in nomen eius. Et mox subiungit: Ex plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.

Ioan. 17. Verba tua dedi eis, & ipsi acceperunt & agnouerunt, & crediderunt.

Rom.9.Gentes quæ non sectabantur iusticiam, apprehenderunt iusticiam, iusticiam inquam quæ ex fide est, Israel uerò sectans legem iusticiæ, ad legem iusticiæ non peruenit. Quare hoc? quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Vtrunq; disertè ponit. Non operibus, sed fide apprehendi iusticiam Euangelij in Christo. Et quid uocabulo Fidei intelligat, mox sequitur. Omnis qui credit in illum, qui positus est in Zion lapis angularis, nō cōfundetur.

Rom. 5. Propositionem, Fide iustificati pacem habemus, ita explicat: Accepimus reconciliationē, item accipientes abundantiam gratiæ & donationis iusticiæ, regnabunt in uita per Christum.

Gal.3. Vt benedictiò Abrahæ contingeret gentibus in Christo, ut promißionem spiritus accipiamus per fidem. item: Scriptura conclusit omnia sub peccatum, ut promißio ex fide Christi detur credentibus.

Coloß.2. Accepistis Iesum Christum Dominum nostrum, radicati & superædificati in ipso, et confirmati in fide. Et in historia Euangelica multis exemplis ostenditur, fidei proprium esse, ut sit organon accipiens beneficia Christi: ut Matth.9. cæcis clamantibus, Miserere nostri fili Dauid, Iesus dicit: Creditis me hoc posse facere. Et cum respondissent, Credimus: tunc tangens oculos illorū, dicit: Iuxta fidem uestram fiat uobis. ita Matth. 13. & Marc.6. In patria Nazareth non potuit ullam uirtutem

tutem edere, propter incredulitatem illorum, & Marci 9. cum pater Lunatici clamaret, Si quid potes, subueni nobis misertus nostri. Respnodet Christus, illud, Si potes credere, omnia poßibilia sunt credenti.

Ita Io. 6. Nisi credideritis, non habebitis uitã in uobis. Io. 3. Exaltari oportet filiũ hominis, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat uitã æternam. Act. 10. dicit Petrus: Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remißionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Rom. 3. Paulus dicit: Iusticia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum. Item: Vnus est Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Rom. 10. Christus est finis legis, ad iusticiam omni credenti. Nec uerò opus est plura testimonia coaceruare: natura enim gratuitæ promißionis Euangelij, requirit ut fide accipiatur, id quod etiam Gropperus in Coloniensi institutione fateri cogitur. Illa igitur potißimùm testimonia nunc annotare uolui, quæ expreßè fidei hoc tribuunt, quòd accipiat Christũ, gratiam, iusticiam, reconciliationem, remißionem peccatorum, &c.

Tertia quæstio est: Quomodo, & qua ratione fides in promißione accipiat Christum, misericordiam Dei, reconciliationem, remißionem peccatorum, &c. Andradius meus, concilij sententiã

explicans dicit, hoc ita fieri: quia fides incitet & inflammet animum, ad actiones charitatis, quibus animus ita præparetur & disponatur, ut non sit indignus cui donetur Christus cum suis meritis, misericordia Dei, reconciliatio, adoptio & uita æterna. Ideo contendit Christum perfectè apprehendi non sola fide, sed simul etiam operibus seu actionibus spei & charitatis. Et spem ideo adiungunt, quia illam uolunt partim nostris meritis, partim misericordia Dei niti. Sed hæc suprà de Præparatione ad iustificationem pluribus sunt explicata: quæ nunc repeto, ut consideretur, quàm necessariæ sint ueræ declarationes.

Scriptura uerò tradit quidem, fidem párere bona opera: sed quando loquitur de acceptione iustificationis, hoc est reconciliationis, non tantum nominat fidem, sed ex antithesi addit, Non ex quibus, non secundum opera. Et quidem Romanorum decimo, affirmat Israelem, licet sectabatur legem iusticiæ, non peruenisse ad ueram iusticiam coram Deo, propter hanc ipsam causam: quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Et Romanorum quarto, de Abrahamo, quando multis uirtutibus à Spiritu sancto iam erat ornatus, loquens dicit, Non operanti, credendi autem in eum, qui iustificat impium, fides eius imputatur ad iusticiam: certè Abraham tunc simul & credebat & operabatur, fides uerò imputatur ad iusticiam,

non

non operanti, ſed credenti. Idem etiam Dauidis teſtimonio probat, quòd renatis, qui habent bona opera, iuſticia fidei tamē imputetur ſine operibus, Romanorum quarto. Quando igitur fides etiam renatorum agit coram Deo, de reconciliatione, adoptione & acceptatione ad uitam æternam, non affert & proponit Deo opera, dignitatem & merita, ut propter illa, perſona digna iudicetur, quæ à Deo adoptetur & acceptetur ad uitam æternam.

Paulus enim. 1. Cor. 4. inquit: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Dauid precatur, Ne intres in iudicium etiam cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuēs. Et Daniel inquit: Nō in iuſticijs noſtris proſternimus preces noſtras. falſum igitur eſt organō, quo Chriſti meritum ad iuſticiam accipitur eſſe ſimul & fidem & opera: ita quòd fides primū efficiat opera, deinde ad Deum afferat & ipſi proponat bona illa noſtra opera, ut propter ea recōcilie mur, adoptemur & acceptemur ad uitā æternam.

Nam & renati agnoſcunt in carne ſua, non habitare bonum, ſed peccatum, opera ſua propter adhærentem carnem, utpote languida, imperfecta & immunda, non eſſe talia quibus coram Dei iudicio ita poſſint conſiſtere, ut propter illa, perſona iuſtificetur, hoc eſt reconcilietur Deo, adoptetur & acceptetur ad uitam æternam. Fides igitur circūſpicit et quærit, ut apprehendat, obtineat,

obtineat, & ad Deum afferat aliam iusticiam perfectiorem & præstantiorem, qua consistere poßit coram iudicio Dei ad salutem, & uitam æternam. Illa autem iusticia est Christus mediator fide apprehensus: Christus enim est impletio legis ad iusticiam omni credenti, Rom. 10. In tentatione siquidem & lucta, quando mens uero obruitur pauore & metu iræ Dei. In illa certè consternatione fides non ita statuit: iam habeo charitatem, uirtutes & merita, & propter illam dignitatem Deus me recipiet. Sed fides monstrat & intuetur filium Dei, factum uictimam pro nobis, sedentem iam ad dexteram patris, & interpellantem pro nobis: ad illum confugit, petit, credit, & statuit propter hunc pontificem nobis ignosci & donari reconciliationem, non propter nostras uirtutes & nostram dignitatem. Et ita fides peccato nostro & damnationi nostræ opponit, non nostra opera & nostram dignitatem, sed meritum Christi. Habet igitur fides uim & uirtutē iustificandi, non inde aut ideo, uel quòd pariat bona opera, uel quòd tam excellens in nobis sit uirtus, tam præstans opus, aut tam digna actio nostra, sed correlatiuè intelligitur propositio, Christus enim mediator in illo suo officio: est iusticia nostra. Iere. 23. Rom. 5. 10. 1. Corinth. 1, &c. et propter illum misericordia Dei recipit nos, remittit peccata, adoptat, et acceptat ad uitam æternam: Christum uerò, eius meritum, misericordiam

Dei,

Dei,reconciliationem,&c. fide oportet apprehendi. Et quia fides facit nos, illorum beneficiorum Dei participes: estq; uelut manus nostra, qua nobis applicamus & ad nos recipimus, complectimur & poßidemus ea,quæ in gratuita promißione Euangelij offeruntur:propter hoc officium applicationis, fidei tribuuntur, quæ sunt meriti Christi, & misericordiæ diuinæ:qui enim non habent fidem, illi non fiunt participes beneficiorum Christi. Paulina igitur antithesis inter fidem & opera ostendit,fidem iustificare non hoc modo & hac ratione, quòd per opera faciat hominem dignum, cui donentur beneficia Christi. Sed humilitas agnoscit, & fatetur naturam esse immundã,& personã non dignã his tantis beneficijs, ex gratuita igitur misericordia Dei propter Christum mediatorem,fides quærit & petit illa.

Et quia in promißione per uerbum & sacramẽta,Spiritus sanctus in ministerio monstrat,proponit,offert, distribuit, communicat & donat illa merita,& beneficia Christi: ideo fides non dubitat se apprehensione promißionis, illa uerè accipere & poßidere. Quibus uerò motibus fides apprehendat & accipiat promißionem Euangelij,in ueris fidei iustificantis exercitijs intelligitur. ibi enim animaduertuntur tales motus & gradus, sicut in Scriptura describuntur.

1. Noticia seu scientia, cogitatio & meditatio,

promißionis Dei, de beneficijs Christi mediatoris, de misericordia Dei, de gratuita reconciliatione, &c. Luc.1. Isa.53. Col.2. &c.

2. *Huic noticiæ oportet coniunctam esse assensionem, non quidem generalem tantum, sed qua firma persuasione, quisq; credēs statuat uniuersalem promißionem priuatim ad se quoque pertinere, se quoq; includi & cōprehendi in uniuersali illa promißione.* Ro.4. *Scriptū est nō propter Abrahā tātū, sed et propter nos, quib. imputabitur credētib.*

3. *Ex illa noticia & assensione cor seu uoluntas per operationem Spiritus sancti, concipit desiderium, ut quia seriò sentit, se oneratum peccatis & ira* Dei, *expetat, uelit, quærat, petat sibi donari & communicari beneficium iustificationis, quod in promißione* Euangelij *proponitur, & illud fide apprehendit ut ad se recipiat.*

4. *Quando hoc modo, à sententia damnationis, quæ per legem propter peccata nobis denunciatur, fides confugit ad thronū gratiæ, & ad propiciatorium, quod pater cœlestis proposuit in sanguine Christi. Accedit fiducia.* Eph.3. *quæ ex promißione statuit* Deum *tunc tibi donare, communicare, & applicare beneficia promißionis: et te hoc modo uerè accipere ea, quæ gratuita Euangelij promißio offert, ad iusticiam, salutem & uitam æternā.* Ex *hac fiducia sequitur* παῤῥησία, *quæ habet accessum ad* Deum, Eph.3. *pax conscientiæ,*

Rom.5.

Rom.5. Gaudium spiritus, Rom.14. ut cor acquiescat in promißione misericordiæ, etiam in cruce, in tentatione, in ipsa deniq; morte, retinens spem gloriæ Dei. Rom.5. Hæc in multis Scripturæ testimonijs & exemplis copiosè describuntur: quæ sigillatim ascribere studium breuitatis prohibet. Volui autem per ἀνάλυσιν aliquanto craßiorem, simplicem tamen & ueram, gradus fidei iustificantis delineare: ita enim in serijs exercitijs, & in lucta, rectißimè intelligi potest doctrina de fide iustificante.

Nec utilem illam simplicitatem patiamur perturbari philosophica Pighij cauillatione: qui clamitat, fidem esse chimæram, si simul & in mente & in uoluntate collocetur. quæ enim subiectis differũt, realiter differunt. Sed respondemus. Primò, Quòd Scriptura philosophicas illas distinctiones non superstitiosè obseruet, sed simpliciter tribuat cordi noticias, fiduciam & affectus: sicut etiam menti sæpe ea quæ uoluntatis sunt tribuit. Secundò, Quicquid sit de subiectis, hoc certum est, motus mentis & uoluntatis sibi correspondere: ut qualis est noticia & assensio in mente, tales etiam motus plerunq; in uoluntate sequantur & respondeant. Tertiò, Quæstio illa iam dudũ à Scholasticis explicata est. Bonauentura enim quærit, quomodo conueniat spem esse certam expectationem: cum certitudo pertineat ad mentem, expectatio

ad uoluntatem. Respondet *autem de intellectu practico.* Et *addit, nullum esse inconueniens, unũ habitum ponere, & in ratione, & in uoluntate.*

Addenda autem est commonefactio, in singulis hisce gradibus, uirtutem Dei *in infirmitate perfici.* Fides *enim nec semper, nec in omnibus est lux ardens, sed sæpe linum tantum fumigans. Est enim fides magna, ut in* Centurione *& in* Cananæa, *est modica,* Matthæi *decimoquarto: imbecillis,* Romanorum *decimoquarto.* Et *infirmitas fidei uel est in agnitione,* Romanorum *decimoquarto, uel in fiducia,* Matth, 9. Iustificat *autem fides, non propterea quòd sit uirtus tam firma & perfecta, sed propter obiectum, quòd scilicet apprehendit Christum mediatorem.* Quando *igitur fides in obiecto nõ errat, sed illud inter trepidationes fiducia quantũuis languida apprehẽdit, aut apprehẽdere conatur & expetit: est quidem modica & infirma fides, uera tamen est fides.* Et Paulus *dulcißimas proponit consolationes in tali fidei infirmitate,* Philip. 3. *Apprehendo, imò magis apprehensus sum à Christo.* Gal. 4. *Cognouistis* Deum, *imò magis cogniti estis à* Deo, *modò oremus.* Marci *nono,* Credo Domine, *sed tu adiuua incredulitatem meam.* Ex *sensu etiam consolationis & gaudij spiritualis, non semper iudicari uel debet uel potest, an fides sit uera.* Sensus *enim ille non præcedit, sed sequitur fidem: & sæpe absconditur, & obruitur cruce & tenta-*

tentationibus. Ex uerbo igitur iudicandum est de fide.

Et hæc est breuis, simplex & uera explicatio, quid sit fides iustificans: & quo sensu Scriptura intelligi uelit, quando tradit impium per fidem iustificari. Et ipsa authithesis illustris est refutatio commentorum Tridentini concilij.

Postremò pauca quædam dicenda sunt de argumento illo, quod præcipuum est in decretis concilij: beneficia scilicet Christi, ita sibi cohærere, ut quando homo per remißionem peccatorum reconciliatur, simul etiam per Spiritum sanctum inchoatur sanctificatio & renouatio. Vnde uolunt consequens esse, fidem ad iustificationem in Christo, apprehendere non solam reconciliationem, sed simul etiam renouationem. Et clamitant, nos qui iustificationem constituimus in sola gratuita imputatione iusticiæ Christi, tollere & negare alterum beneficium Christi, sanctificationem scilicet & renouationem. Item capite septimo: Homo cum remißione peccatorum, simul accipit etiam spem & charitatem. Ergo non sola fides, sed fides, spes et charitas simul iustificāt. Et spem ideo in applicatione iustificationis adiungunt. dicunt enim, sine nostris meritis sperare, non esse spem, sed præsumptionem. Et canone 11. dicunt nos sola fide, excludere charitatem quæ renatis inhæreat. Hoc est unicum & potißimum argumen-

tum concilij Tridentini, contra solā fidē, sola imputatione iusticiæ Christi iustificantem. Sed plana est responsio. Luculentam nobis iniuriam faciunt, quasi in iustificatis tollamus et negemus sanctificationē seu renouationē. Planè enim & clarè nostri docent, quòd reconciliationē sequatur renouatio, ita ut cum remißione peccatorū coniuncta sit donatio Spiritus, qui inchoat renouationē. Qui igitur fide propter Christum Mediatorē reconciliantur, in illis Spiritus sanctus inchoat sanctificationem, seu renouationē. Sed cum Scriptura affirmamus, inchoatā nouitatē nō esse illud propter quod accipiamus remißionē peccatorū, adoptemur, & acceptemur ad uitā æternā. Ita etiā nullo modo docemus, fidē iustificantē esse solitariā, hoc est talem persuasionē, quæ sit sine pœnitētia, et nulla omnino pariat bona opera. Sed fidē quæ sine operibus ociosa & mortua est, dicimus nō esse uerā & uiuā illā fidē, quæ per charitatē efficax est, Gal. 5. Consideret autē lector, qualis sit consequētia argumenti Tridentinorū. Fides uiua nō est solitaria, sine charitate. Ergo nō sola, sed unà cum charitate iustificat. Ergóne quæ simul adsunt, quæ cohærēt & coniuncta sunt, unum officium, & eandem omnia habebunt proprietatem? Simul ergo auribus & pedibus audiemus, oculis & manibus uidebimus. Nulla ergo, erit uel sensuum, uel potentiarum animæ distinctio: quia homo simul illa accipit, & habet. Si-

cut igitur hæc & similia multa, etiam quando simul adsunt, rectè & necessariò distinguuntur: ita nos reconciliationem & renouationem, fidem & charitatem non ita diuellimus, ut alterum tollamus & negemus: sed cuique suum locum, suum officium, & suam proprietatem tribuimus cum Scriptura: quæ solius fidei hoc proprium esse docet, apprehendere & accipere in promissione Euangelij, Christum ad iusticiam coram Deo, ad uitam æternam. Et illam iusticiam fides non partitur inter Christum & nostram nouitatē seu charitatem, sed in solidum eam tribuit merito Christi.

Vera igitur fides apprehendit Christum: uera etiam fides non est sine operibus, Iacobi secundo: sed per charitatem est efficax, Galatas quinto. Quòd autem fides iustificat & saluat, illam uim & uirtutem non mutuatur, sumit & habet inde, quia per charitatem efficax est, & bona opera parit: sed quia Christum apprehendit, qui est impletio legis ad iusticiam omni credenti, Romanorum decimo, & non est in alio salus, Actorum quarto. Alia uerò quæstio est, qua nota & quo testimonio agnoscatur & deprehendatur, an sit uera & uiua fides: ne falsa & mortua opinione fictæ fidei nos seducamus. In hac quæstione cū Scriptura dicimus: Illa fides ualet, quæ per charitatem est efficax, Gal. 5. Et fides sine operibus est mortua, Iacobi 2. Et hoc sensu Apologia cōfessionis Augustanæ

dicit, fidem quæ est sine bonis operibus, non iustificare. Item; *Si quis dilectionẽ abiecerit, etiamsi habuit magnam fidem, tamen non retinet eam.* Nec *enim fidem aut iusticiam retinent illi, qui secundũ carnem ambulant.*

Hæc quæ in libello contra Iesuitas hoc sensu dixeram, Andradius ita deprauat, quasi sentiam, bona opera ad iustificationem & salutem esse necessaria; & addit, Si ita sentire & loqui cœperimus, sperare se fore, ut breui ad Romanam ecclesiam redeamus, & idipsum cum Pontificijs sentiamus & dicamus. Et illud lector hoc loco diligenter obseruet, qualem spem, & quantum robur Pontificij collocent in propositione de necessitate operum ad iustificationem & salutem. Ad me uerò quod attinet, respondeo: uirulentam & sycophanticam esse Andradij calumniam. Nunquam sensi, nunquã dixi hoc: sed profiteor et contestor, me seriò improbare illas propositiones, quæ à quibusdã in nostris Ecclesijs sparsæ quidem, sed cõmunibus suffragijs explosæ & refutatæ sunt: scilicet bona opera ad iustificationem & salutem, ita esse necessaria, ut impoßibile sit, quenquam sine bonis operibus saluari. Hæc enim gloria debetur uni & soli Christo, qui fide apprehenditur & accipitur: ita ut beatitudo sit eius hominis, cui Deus imputat iusticiam sine operibus, Romanorũ 4. Nec tamen ociosæ uel mortuæ fidei tribuimus iustifica-

tionem,

tionem: sed dicimus fidem, si uera & uiua est, non esse ociosam, sed efficacem per charitatem. Vitam autem quam fides affert credentibus, non mutatur, aut accipit à charitate, sed à Christo quem cõplectitur, qui est uita & salus nostra. Contra Pontificiorum igitur calumnias, & cõtra Epicureas persuasiones ex Scriptura, Apologia Augustanæ confessionis proponit hãc notam ueræ fidei, quòd existat in uera pœnitẽtia, & quòd sit efficax per charitatem. In quæstione uerò, Quomodo fides iustificet: dicimus fidem unicum mediatorem Christum apprehendere, ad iusticiam & salutẽ, sine nostris operibus.

In hac enim quæstione Paulus non simpliciter proponit doctrinam iustificationis, sed addit multas & uarias particulas exclusiuas: ne quid, quacunque specie assuatur, sed ut causa iustificationis nostræ, soli gratuitæ misericordiæ Dei remittentis peccata, meritum solius Christi, mediatoris obedientiæ applicatio, soli fidei uendicetur.

Sunt autem hæ fermè exclusiuæ particulæ apud Paulum. 1 uocabulum gratiæ, cum æquipollentibus. Eph. 2. Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis. Rom. 11. Si ex gratia, iam non ex operibus: alioqui gratia, non esset gratia. Tit. 3. Non ex operibus, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. 2. Timoth. 1. Non secundum opera nostra, sed secundum propositum

suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu, ante tempora secularia.

Psal. 70. *Memorabor iusticiæ tuæ solius. Vbi propter maiorem emphasin, affixum geminatur iusticiæ tuæ, solius tuæ.*

2. *Particula gratis cũ synonymis.* Rom. 3. *Gratis iustificamur, ipsius gratia.*

Rom. 6. *Stipendium peccati, mors est: sed* χάρισμα *Dei est uita æterna.*

Ephes. 2. *Non ex uobis,* δῶρον *Dei est.*

Gal. 3. *Si ex lege hæreditas, iam nõ ex promissione. Abrahæ uerò Deus per promißionẽ* κεχάρισαι, *gratuitò donauit.*

3. *Nomen unus* Rom. 5. *Gratia unius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Regnabunt in uita per unum* Iesum *Christum: per unius iusticiam in omnes: per unius obedientiam iusti constituuntur multi.* Heb. 10. *Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos.*

4. Rom. 3. *Sine lege.* Gal. 2. *Nõ per legem.* Gal. 3. *Non ex lege.*

5. *Opera.* Rom. 4. *Sine operibus.* Tit. 3. *Non ex operibus.* 2. Timoth. 1. *Non secundum opera.* Eph. 2. *Non ex uobis.* Phil. 3. *Non habens meã iusticiam.* Rom. 11. *Propriam iusticiam.*

6 *Vocabulum imputationis.* Rom. 4. *Non operanti, sed credenti fides imputatur ad iusticiam. Imputatur iusticia sine operibus. Imputatur secundum*

cundum gratiam, non secundum debitum.

7. *Remißio peccatorũ.* Rom. 4. *Dauid pronunciat beatitudinem esse eius hominis, cui Deus imputat iusticiam sine operibus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates.* 2. Corinth. 5. *Reconcilians sibi mundum, non imputans ipsi peccata eorum.*

8. *Vocabulum fidei.* Rom. 3. *Fide sine operibus.* Ephes. 2. *Per fidem non ex uobis, non ex operibus.* Rom. 3. *Exclusa est gloriatio non per legem operum, sed per legem fidei.* Acto. 13. *Ab omnibus à quibus non potuistis in lege iustificari, per hunc omnis qui credit iustificatur.* Et Gal. 2. *Extat peculiaris exclusiua: Scientes quòd ex operibus legis non iustificatur homo, nisi per fidem. Particulam enim* εἰ μὴ, & ἐὰν μὴ, *excludere præcedentia membra, multa exempla Scripturæ ostendunt.* Vt Apocalypsis 9. *Dictum est locustis, ne læderent fœnum, neque omne uiride, neque omnem arborem: nisi homines qui non habent signum Dei in frontibus.* Apocalypsis 21. *Non intrabit in ipsum omne prophanum, nisi qui scripti sunt in libro uitæ.* Marci 13. *De die illa nemo nouit, nec angeli, nec filius, nisi pater.* Ioannis cap. 15. *Palmes non potest à seipso fructum facere, nisi in uite manserit.* Ibi est ἐὰν μὴ. 4. Regũ *uigesimo secũdo. Græci interpretes particulam aduersatiuã* כִּי אִם *reddiderũt per* εἰ μὴ. *quod*

alibi

alibi plerunq; reddunt per ἀλλ' ἢ. Et in eadem significatione Exod. 4. usurpāt particulā ἐὰν μὴ. Sensus igitur Pauli Gal. 2. hic est: Non iustificatur homo ex operibus legis, sed per fidem Christi. Et mox exclusiuam explicat, inquiens: Nos in Christum credidimus, ut iustificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis.

Hæ fermè sunt exclusiuæ, Paulo usitatæ: quas in nostris linguis non possumus breuius & cōmodius efferre, quàm per particulam Sola. Illa enim omnes exclusiuas Pauli, uno quasi complexu significātissimè comprehendit, & auditoribus proponit. Et quia omnibus temporibus particula illa, in articulo iustificationis in Ecclesia semper usitata fuit, sicut testimonijs ex omnia fermè Patrum scriptis ostēdi potest: recepta est in Ecclesijs nostris, quando uolumus omnes exclusiuas Pauli breuiter complecti, quòd dicimus: Sola misericordia Dei, sola fide, sola imputatione iusticiæ, solius mediatoris Christi, nos iustificari.

Et illam exclusiuam ita intelligimus, ut primò excludatur conditiò meriti, seu dignitatis nostræ. 2. ut causa reconciliationis adimatur nostris operibus seu uirtutibus, & transferatur in solam gratiam Dei, propter meritum Christi mediatoris. 3. ut ostendatur medium seu organon applicationis. Non enim operibus, sed sola fide apprehenditur, accipitur et applicatur gratuita promißio reconcilia-

conciliationis,propter Christum mediatorem.Reprehenduntur uerò sicut apud Chrysostomum & Augustinum,ita & apud nos illi,qui particulas exclusiuas ita intelligunt, quasi illi qui sine pœnitentia in sceleribus perseuerant & pergunt, mortua fide, hoc est Epicurea persuasione impunitatis iustificentur. Neq; etiam solam fidem intelligimus solam noticiam,seu externam professionē dogmatum Ecclesiæ, qualis in multis hypocritis & impijs esse potest.

Hæc quæ prolixè à nostris explicata sunt,breuiter recito : ut manifestum fiat, quàm sycophanticis calumnijs particula Sola in Tridentino concilio exagitetur, & deprauetur : utq; lector intelligat,quando particula Sola,in illo sicut declarauimus sensu, damnatur, simul damnari omnes exclusiuas Pauli. Et hoc quærunt Pontificij,ut per particulam.Sola, iugulent omnes Pauli exclusiuas.

Et quia Andradius clamitat Lutherum per particulam Sola, intellexisse solitariam & mortuam fidem,adscribam locum eius in.15.cap.Genesis,ubi clarißimè explicat sensum huius exclusiuæ. uerba hæc sunt : Scio reliquas uirtutes esse insignia dona Dei, scio fidem sine his donis non existere. Sed quæstio est, quid cuiusq; proprium sit.Tenes manu uaria semina. Non autem quæro, quæ cū quibus coniuncta sint, quæ sit cuiusq; propria uirtus. Hic apertè dic, quid faciat sola fides : nō cum quibus

bus uirtutib. cõiuncta sit. Sola autem fides apprehendit promißionem: hoc proprium solius fidei opus est. Reliquæ uirtutes alias habẽt materias, circa quas uersantur. Item: Scimus quòd fides nunquam est sola, sed affert secum charitatem & alia multiplicia dona: neque unquam sola est, sed non ideo confundendæ res, et quod solius fidei est, alijs uirtutibus tribuendum. Hæc Lutherus.

AN VERA FIDES IVSTIFICANS sit, uel fiducia, uel dubitatio de remißione peccatorum.

Lutherus in 41. caput Genesis dicit: Etiam si nihil præterea peccatũ fuisset in doctrina Pontificia, quàm quòd docuerunt, nos debere uagari & fluctuare ambigẽtes & dubios de remißione peccatorum gratia & salute nostra, iustas tamen haberemus causas cur ab Ecclesia infideli nos seiungeremus. Et Gropperus etiam turpitudinẽ Pontificij istius dogmatis de dubitatiõe fidei iustificãtis, non tantum agnouit, sed publicè improbauit. Extant etiã de hac quæstione duo aduersaria scripta Ambrosij Cathareni & Dominici à Soto, quæ ostendunt illis ipsis, qui Tridenti cõgregati fuerũt, non conuenisse de flagitioso isto dogmate, quòd fides debeat esse dubitatio. Et propter hanc causam dicunt Titulum 9. capituli non simpliciter, sed ita constitutum esse, Cõtra inanẽ hæreticorũ fiduciã.

Hæc obseruatio, si rectè consideretur, ostendet quo

quo artificio compositũ sit illud decretũ, cuius tamen intentionem, finẽ & summã esse Andradius *Tridẽti in concilio scribens, affirmat ut monachorum dogma de dubitatione quoquo modo retineatur, confirmetur & stabiliatur.* Nec *sanè nullæ sunt causæ, quare tam acriter* Pontificij *de retinenda dubitatione digladiantur: intelligunt enim, totam negociationem* Pontificiæ *nundinationis hoc fundamento niti.* Conscientia *enim quærens certam aliquam & firmam consolationem, quando audit ipsam fidem, etiam quando in promißione* Christum *mediatorem apprehendit, deberet dubitare de remißione peccatorum, cogitat se uelle cumulare tam multa & tam uaria opera, ut iuxta poetã, si non prosint singula, plura iuuẽt.* Hinc *ultra opera diuinitùs mãdata, electitij cultus, sine fine et modo excogitati fuerãt.* Hinc *uota, peregrinationes, et inuocatiões sanctorũ, fraternitates, opera indebita, opera supererogationis, nundinatio missarum, negociatio indulgentiarum, & breuiter tota illa lerna superstitionum* Põtificiarum. *Cumq́; in agone conscientia in illis omnibus non inueniret certam & firmam consolationẽ excogitatum tandem est purgatorium, & propositæ redemptiones suffragiorum post mortem.* His *regni sui uectigalibus timent publicani* Pontificij. Vident. *n. fore, ut minuãtur et intercidant, si hominẽs ex uerbo* Dei *doceantur, fidem esse fiduciam,*

quæ

quæ in promiſſione Euangelij inueniat, accipiat & poſſideat certam & firmam conſolationem, de reconciliatione cum Deo. Hinc illæ lachrymæ. Hinc tentationes pro ſtabilienda dubitatione.

Sed audiamus, qualem fidem remiſſionem peccatorum Tridentini patres Eccleſiæ proponant.

1. Concedunt, quòd neceſſariũ ſit credere, peccatum nõ remitti, niſi gratis diuina miſericordia, propter Chriſtum. Illud uerò inde ſcimus credẽdũ eſſe, quia doctrina Euangelij hanc promiſſionem fidei proponit.

2. Mox uerò addunt: Nemini tamen in ſola fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum ſuorum acquieſcenti, peccata dimitti dicendum eſt. Fides igitur in concilio Tridentino ita credit promiſſioni Euangelij, de gratuita remiſſione peccatorum propter Chriſtum, ut tamen in ea certa fiducia acquieſcere non auſit: imò non uerentur dicere nemini remitti peccata, qui iuxta promiſſionem Euangelij, in fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum ſuorum acquieuerit.

3. Rationem adducunt, quia etiam apud hæreticos poſſit eſſe uana, & ab omni pietate remota fiducia.

4. Addunt: Ne illos quidem qui uerè iuſtificati ſunt, debere abſq; ulla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere ſe eſſe iuſtificatos.

5. Dicunt non eſſe aſſerendum, neminẽ à peccatis

catis absolui & iustificari, nisi eum qui certò credat, se absolutum & iustificatum esse. Sentiunt ergo, homines à peccatis absolui, etiāsi non certò credant se absolutos esse: hoc est, docent absolutionē sine fide.

6. Ponunt hanc declarationem, pios quidem in genere non debere dubitare de promißis Dei, de efficacia mortis Christi, de merito Christi, deq; sacramentorum uirtute: sed quod ad applicationem ad indiuidua attinet, quemlibet dum suam propriā in dispositionē respicit, de sua gratia formidare et timere posse. Neminem enim scire posse certitudine fidei, cui non poßit subesse falsum, se gratiā Dei esse consequutum.

7. Anathemate damnant, si quis dixerit, omni homini ad remißionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certò & absq; ulla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa.

Hæc sunt capita, quæ de dubitatione contra fiduciam Tridenti decreta sunt. Andradius uerò suo more, ut interpres Concilij, addit declarationem, quid sit quod uocant indispositionem: & quòd toties damnant, si quis in sola fiducia remißionis peccatorum acquiescat. Ita enim inquit: Euangelium docet eos qui sincera fide & ardenti charitate Deū prosequuntur, consequi iustificationem: an uerò ipse ea omnia habeam, quæ ad iusti-

ciam comparandam ſunt neceſſaria, Euangelium minimè aſſerit, Item: Fides quidem mea potißimum debet in Chriſto quærere, ut ego ſaluer: an uerò eam operam ad iuſticiam conſequendam: quam oportebat adhibuerim, ex fide non accepimus. ijs enim ſolùm cenſet à Deo tribui iuſtificationem, qui pœnitẽtiæ ſe, & charitatis actionibus ad illam ſuſcipiendam præparârunt. Nõn autem conſtat fidei teſtimonio, an ea omnia quis præſtiterit, quæ ſunt ad iuſticiam comparandam neceſſaria. Ego, inquit, nulla ratione dubito, mihi ad iuſticiam aditum patere, ſi ſincera fide, ueráq; pœnitentia, ad diuinæ gratiæ thronum acceſſero. Sed an id uerè & integrè aliquando præſtiterim, conſtare rectè mihi nunquam potuit. Rationem uerò hanc addit: Multa ſunt peccata, ipſis etiam peccatoribus uſqueadeò occulta, ut illa internoſcere nullo modo poßint. Cũ igitur nemo ſcire poßit, an aliquo ſit crimine implicatus, cuius nulla ſit ratione conſcius: quomodo certò credere poteſt, iam ſe eſſe iuſtificatum? Et perſuaſionem eſſe minimè Chriſtianam, ſibi de conſecuta iuſtificatione blandiri, probat illa Cypriani ſententia: Nemo ſic ſibi blandiatur de puro & immaculato corde, ut innocentia ſua fretus, medicinam non putet eſſe adhibendam uulneribus, cum ſcriptum ſit: Quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Et quod Ieſuitæ ſcripſerant: Fidelis firmiter quidem

ſperat

ſperat uitam æternam, & quod magis eſt, confidit etiam: non tamen certò credit, ſed dubitat. ſpes enim fallere poteſt. At illud reſponſurus Andradius, inquit: Spem habere aliquam dubitationem coniunctam & implicatam. Cum enim ſpes, qua nobis uitam æternam pollicemur, & noſtris operibus, & maximè diuinæ miſericordiæ & impotentiæ fidat: quippe quæ ex meritis & gratia proficiſcitur: ita fit ſanè, ut ſpes ita ſit certa, ut ſemper cum metu & dubitatione ſit coniuncta & copulata.

Hanc Andradij interpretationem, conferat lector ad capita decreti Tridentini de dubitatione: et uidebit, ex quibus lacunis, relicto uiuo fonte, deſperabunda illa dubitationis opinio deriuata ſit. Qualis enim eſt iuſtificatio, talis etiam eſt fides in Pontificia Eccleſia. Primò enim uerbis quidem tribuunt reconciliationem & remiſsionem peccatorum, miſericordiæ diuinæ propter Chriſtum: ſed addunt, illam nemini communicari, conferri aut applicari, niſi qui operibus pœnitentiæ & charitatis, ita ſe diſpoſuerit, ut nō prorſus indignus ſit, in quem Deus beneficium iuſtificationis conferat. Quia uerò conſcientia ſemper dubitat, an ſatis habeat talium operum, an ſatis digna ſit eorum præſtantia, an ſufficiens ſit præparatio, an uerè & integrè omnia illa pœnitētiæ & charitatis opera, quæ ad dignam & ſufficientem

præparationem requiri sentiāt, præstita sint: necessariò fit, quòd ex hac doctrina anxiæ mentes in inuocatione, in tētatione, in lucta cū ira Dei *ꝑpter peccata, in ipsa deniq; agone mortis, nunquā possunt inuenire certam & firmam consolationem, qua se poßint sustentare & erigere, ne oppressæ desperatione ruant in æternum exitium: quo enim magis conantur se hoc modo disponere & præparare, eo profundius in dubitationem immerguntur. magis enim magisq; in ipso conatu agnoscunt & experiuntur insufficientiam, & indignitatem præparationum.* Quod *si uerò de sufficientia & dignitate præparationis suæ præsumpserint, incidunt in iudicium* Pharisæi, Lucæ *decimooctauo, quòd scilicet* Israel *sectando legem iusticiæ, ad legem iusticiæ non peruenerit: quia non ex fide, sed quasi ex operibus. ita utrinque intercluditur & abstruitur uia ad iustificationem, per* Pontificias *præparationes.* Et *iam lector ex* Andradij *interpretationibus intelligit, quid quæsitū fuerit* Tridentinis *illis præparationibus, ad iustificationem: ut scilicet tota fides remißionis peccatorum, dubia & incerta, hoc est nulla redderetur.* Ita *enim* Paulus *loquitur* Rom. 4. *Si ex lege hæreditas, exinanita est fides, & abolita promißio.*

Secundò. Tridentinū *decretum inquit:* Etiamsi *uerè quis iustificatus fuerit, non tamē debere quēquam absq; ulla omnino dubitatione apud semetipsum*

pſum ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatū. Nihil igitur niſi meras dubitationes cōtinet doctrina Pōtificiā, ſiue uerſetur in præparatorijs, ſiue in cauſa principali iuſtificationis. Aduertat autem lector, quam Andradius rationem reddat, dubitandum eſſe etiā ſi uerè quis iuſtificatus ſit: Quia, inquit, quædam peccata tā ſunt occulta, ut illa internoſci nō facilè poßint: & in ſcrutabiles ſunt cordis humani receſſus. Cum igitur nemo ſcire poßit, ne forſan crimine aliquo ſit implicatus, cuius nulla ſit ratione cōſcius: ſemper dubium manet, an ſimus iuſtificati. Cyprianus enim dicit: Nemo ſic ſibi blandiatur de puro & immaculato corde, ut innocentia ſua fretus, medicinam non putet eſſe adhibendam uulneribus: cum ſcriptum ſit: Quis gloriabitur, mundum ſe eſſe à peccato? Et Hieron. inquit: Quod nobis interdum mundum uidetur, Dei oculis ſordidum deprehenditur, hoc eſt: quia cauſam formalem ſuæ iuſtificationis coram Deo, ad uitam æternam, conſtituūt in qualitatibus iuſticiæ inhærentis: & uerò propter legem peccati militantem in membris, nemo poteſt certò ſtatuere, illas ſuas inhærentes qualitates tales eſſe, quæ miſerum peccatorem poßint Deo gratum & acceptum facere, quæq; dignæ ſint uita æterna: meritò ergo perpetuò de ſua ſalute dubitant, qui hoc modo iuſtificari uolunt. Et hoc eſt quod antea dixi, qualem iuſtificationem habent Pontificij, talem etiam docent fidem.

cunt) poteſt ſubeſſe falſum: & ſpei (ſicut Ieſuitæ dicunt) proprium eſt, poſſe fallere. Nec ſanè elogium hoc inuidemus doctrinæ Pontificiæ: imò addimus ex Paulo, eos qui hoc modo ſuis operib. præparari, & ſuis qualitatibus iuſtificari uolunt, minus adhuc quàm par eſt facere: quod ſaltem dubitant de ſua reconciliatione, adoptione & acceptatione ad uitam æternam. Paulus enim non dubitatiuè, ſed categoricè pronunciat, ſe in hoc quòd nihil ſibi conſcius eſt, non eſſe iuſtificatum. 1. Cor. 4.

Item qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt: quia qui non in omnibus permanſerit, maledictus eſto. Gal. 3. Qui nõ ex fide, ſed quaſi ex operibus ſectantur iuſtificationẽ, ad eam nõ peruenirunt. Rom. 9. Euacuati eſtis, à Chriſti gratia excidiſtis, qui in lege iuſtificamini. Gal. 5. Qui igitur tali conſolatione afferente dubitationem & deſperationem delectatur, fruatur ſanè ea: nec prætendere poterit, ſe deceptum eſſe: prædicunt enim Pontificij ſuam doctrinam non afferre talem pacem cõſcientijs, in qua tutò et certò acquieſcere poßint. Qui ergo uult de ſalute ſua dubitare, amplectatur doctrinam Pontificiam: hoc enim eſt, quod de ſumma & fine doctrinæ ſuæ pollicentur.

Non autẽ hîc conſiſtunt Tridentini patres, ſed ulterius progrediuntur, & decernunt: Neminem, etiamſi uera fide credat, gratis diuina miſericordia propter Chriſtũ peccata ſibi remitti, de-

bere certò statuere, se à peccatis absolui. Imò addũnt: Qui credit peccata nõ remitti, nisi gratis diuina misericordia propter Christum, si in illa fiducia acquiescat, tunc & ideo peccata illi non dimitti. Huic uerò blasphemiæ, propter gloriam Christi & conscientiarum cõsolationem resistendum est. Et insignis contumelia est, doctrinam cœlestẽ hoc titulo infamare, quòd sit doctrina & materia dubitationis in articulo de remissione peccatorum. Ideo enim diuinitùs patefacta est generi humano doctrina cœlestis, ideo proponitur in Ecclesia: ut uerè credentes habeant certam & firmam consolationẽ, in qua cõtra omnes tentationes tutò acquiescere possint, in promissione Euãgelij de reconciliatione sua cum Deo, de adoptione & acceptatione ad uitam æternã. Sicut igitur libenter damus, & pleno ore confirmamus, Pontificiorũ doctrinam de iustificatione esse officinam dubitationis & desperationis: ita pro fiducia gratuitæ reconciliationis cum Deo, propter Christum mediatorem, omnino pugnandum est in Ecclesia. hæc enim est doctrina Euangelij, & Ecclesiæ propria. Non autem prolixa oratione disputationis huius explicationem persequemur: sed fundamenta tantum, qua fieri poterit breuitate, notabimus.

Vt autem eo commodius illud fieri poßit, primùm paucis illa remouebimus, quorum confusione Pontificij callidè & insidiosè statum disputationis

tationis coram imperitis transponere conantur.

Non igitur disputatio est de fide hæreticorum, qui falsas & blasphemas opiniones, pugnantes cũ fundamento, amplectuntur & tuentur. Nec de Epi*curea persuasione, pollicente sibi in perseuerantia scelerum impunitatem, quæstio est: illis enim non dubitationem, sed certam asseuerationem iræ diuinæ, nisi conuertantur proponimus.* Qui talia agũt, *non habent partem in regno* Dei & Christi.

Fatemur etiam, *ueram fidem in hac carnis infirmitate non esse perfectam, sed sæpe tentari multis & uarijs dubitationibus: ita ut in tentationibus sæpe inter trepidationes, ualde languida sit fiducia.* Docemus *autem non indulgendum dubitationi, sed perpetuò cum ea luctandum, & orandum:* Credo Domine, *sed tu opem fer incredulitati meæ. item:* Domine *adauge nobis fidem.* Monẽtur *etiam iustificati, ne fiducia misericordiæ* Dei, *ad alendã & confirmandã securitatem & petulantiam carnis abutantur, illa enim semper freno timoris* Domini *coercenda & reprimenda est.* Nec *sanè quando respicimus ad infirmitatem nostram ad nouas nostras qualitates, siue uirtutes, inde concipimus fiduciam, quòd* Deo *certò simus accepti ad uitã æternam: disertè enim cum Paulo fatemur,* In *hoc non sum iustificatus.*

Has *quæstiones ideo ab hac disputatione separo. uideo enim* Pontificios *harum confusione hanc*

doctrinam turbare. Verus igitur controuersiæ huius, inter nos et Pontificios status hic est: quòd ipsi docent, Peccatorem quando in seria pœnitentia, uera fide, ex uerbo Dei per Spiritum sanctum concepta, apprehēdit promißionem gratuitæ misericordiæ, & in ea simul apprehendit ipsum mediatorem filium Dei, qui est iusticia nostra, nec posse nec debere certa fiducia statuere, peccata sibi remitti: posse quidem bene sperare, & de Dei misericordia optima quæq; sibi polliceri: sed hæc tamen sine certa fiducia in medio fluctuantis dubitationis suspensa esse relinquenda: quia fidei poßit subesse falsum, & spes poßit fallere. Et hanc dubitationem numerant non inter infirmitates & maculas carnis, sed inter uirtutes fidei: ut nisi dubitatio adsit, ornet & commendet fidem, sit inanis hæreticorum fiducia non fides iustificans. Quia uerò uident duo hæc manifestè esse pugnantia, credere & dubitare: fingunt fidem in genere quidem statuere promißiones diuinas de misericordia Dei, de merito Christi & de sacramentorum efficacia, ueras & certas esse: sed de applicatione ad credentes, fidem debere in perpetua dubitatione suspensam manere: an scilicet mea fides, quæ promißione Dei nititur, certò iuxta dicta Euangelica statuere debeat: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. item: Fides tua te saluum fecit.

Iuxta

Iuxta Pontificios igitur, fides inter uniuersalia siue realia siue nominalia, inter ideas Platonicas in aere, generali persuasione suspensa uolitabit: de applicatione ad personam credentem uel non sollicita, uel non certa.

Quia uerò utilis & necessaria est illa doctrina, quæ Euangelij propria est: quomodo conscientiæ, quæ pauore iræ Dei propter peccata anguntur, possint habere certam & firmam consolationẽ, in qua certa fiducia de remissione peccatorũ acquiescere possint: non prolixè sanè rhetoricabimur, sed præcipua tãtũ fundamẽta ei9 doctrinæ notabimus.

1. Fundamentum firmum & manifestum sumitur ex natura & proprietate promissionis gratuitæ: fiducia enim salutis nostræ non eo nititur, quasi ingenij nostri perspicacia, acumine suo possit penetrare cœlos cœlorum, & scrutari quid de me in arcano consilio Trinitatis decretum sit: sed hoc fundamento nititur, quòd Deus ex arcana luce prodiens, uoluntatem suam nobis in uerbo patefecit: ut Paulus 2. Corinthiorum secundo, non dubitet affirmare, nos mentem Christi tenere. Et in lege quidem uoluntas Dei ita patefacta est: Qui fecerit hæc, uiuet in eis. Quòd si per dubitationẽ apprehendi posset uita æterna, nulla magis idonea esset promissio q̃ legis. propter annexã enim cõditionẽ perfectæ impletionis, cõscientias relinquit in perpetua dubitatione, Ro. 4. Quia uerò nõ dubitatio,

ſed fides iuſtificat: nec qui dubitat, ſed qui credit habet uitam æternam: ideo Deus *propoſuit gratuitam promißionem* Euangelij, *quæ nititur non noſtris operibus, ſed miſericordia* Dei *propter obedientiam filij* Mediatoris. *Et quare hæc promißio ſit propoſita,* Paulus *oſtendit* Roman. 4. Ideo *ex fide, ut ſecundum gratiam, ut firma ſit promißio.* Num *uerò ut tantum in genere, & per ſe firma ſit promißio? Imò, inquit* Paulus, *ut firma ſit omni ſemini. Quomodo uerò? Scriptum eſt, inquit, propter nos, quibus imputabitur credentibus.* In genere *enim & per ſe, firma eſt etiam legis promißio. ut uerò nobis ſit firma, ideo ſecundum gratiam, & ex fide.* Ita Hebr. 6. *extat pulcherrima ſententia,* Deum *in gratuita promißione interpoſuiſſe iuſiurandum: ut per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri* Deum, *firmam conſolationē habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem. Audis non in genere tantum, nec per ſe firmam tantum eſſe promißionem: ſed ut nos, qui confugimus ad apprehendendam propoſitam ſpem, firmam conſolationē habeamus. Ex hoc fundamento* Ioannes *ducit argumentum,* 1. *cap.* 5. *Qui nō credit* Deo, *mendacem facit eum.* Nec *uerò de generali aſſenſione* Ioannes *loquitur. ſubiungit enim: Hæc ſcribo uobis, qui creditis in nomen filij* Dei, *ut ſciatis quòd uitam æternam habetis.*

Nam ſi credo in filium Dei, *& tamen dubito,*

an habeam uitam æternam: non credo huic promißioni. Qui credit in filium, habet uitam æternam. Iuxta Ioānem igitur facio Deum *mendacem.*

2. *Ex proprietate fidei iustificantis.* Tribuitur *enim fidei* πληροφορία, ὑπόστασις, ἔλεγχος, παῤῥησία, πεποίθησις: *quæ certè non dubitationem, ſed certam & firmam fiduciam ſignificāt: ſicut exemplis probare poſſem, niſi uererer prolixitatem.* Ioannes *peculiari conſilio de fide ita loquitur, 1. cap. 3. Scimus quòd translati ſumus à morte ad uitam. cap. 5. Vt ſciatis, quoniam uitam habetis æternam, qui creditis in nomen filij* Dei. 1. Pet. 1. Perfectè *ſperate in eam quæ ad uos defertur gratiam.* Heb. 3. *Si fiduciam & gloriationem ſpei ad finem uſq; firmam tenuerimus.* Heb. 10. Accedamus *uerò corde in plerophoria fidei, tenentes confeßionem ſpei* ἀκλινῆ. Heb. 6. *extat dulcißima metaphora ancoræ. Quando enim ancora in terram ſabuloſam incidit, non poteſt nauem firmiter retinere: quādo uerò in fundum firmum & tenacem iacta eſt, firmiter retinet nauē contra omnes fluctus.* Ita *inquit ancorā ſpei noſtræ iactum eſſe in ipſum cœlum: & quidem ubi Chriſtus pro nobis* Pontifex *eſt, qui apprehenderit, fulcit & retinet ancoram illam. ſicut inquit* Ioan. 10. De *manu mea nemo rapiet eas.* Et *ſicut* Paulus *inquit* Phil. 3. Apprehendi, *imò magis apprehenſus ſum.* Ita Roman. 15.

Iuſti-

Iustificati fide, pacem habemus apud Deum. Item: *Stamus in gratia* Dei, *& gloriamur spe gloriæ* Dei.Roman.4.*Ideo ex fide, ut firma sit promißio. Has dulcißimas consolationes, scelerate nobis dubitatione sua deprauare & eripere conātur* Pontificij Academici.*Quòd si uirtus esset dubitatio, nō rectè præciperetur esse luctandum contra dubitationem:nec iuberemur petere* : Adauge nobis fidē, *Adiuua incredulitatem.* Est *& hoc ualde firmum argumentum, contra* Pontificiam *dubitationem, quod* 2.*Corinth*.13.*Paulus inquit:* Tentate *& probate uos ipsos, an sitis in fide*. An' ne cognoscitis *uos ipsos,quòd Iesus Christus in uobis sit, nisi forsan reprobi estis. Audis quemque debere se ipsum probare,an sit in fide : & illos qui non agnoscunt* Christū *in se esse,reprobos esse*. Hæc *copiosa oratione possent explicari:sed nos tantum fundamenta nunc monstramus. Illud tantum addam, quàm uarijs artificijs locum* Romanorum *octauo, ludificare conentur* Pontificij. *Pighius ex* Thoma *dicit, Paulum ibi tantum de suæ salutis certitudine quam ex peculiari reuelatione habuerit,loqui:non uerò affirmare omnem Christi fidelem, eiusmodi certitudinem habere: sed hoc manifestè falsum est. Paulus enim in tota illa sententia in plurali loquitur,& fundamenta illius certitudinis ponit* : *Christus mortuus est,imò sedet ad dexteram patris, interpellans pro nobis.*

Andrea-

Andradius igitur uidens, has ludificationes non posse consistere, dicit uerbum πέπεισμαι significare non certam fiduciam, sed uerisimilem existimationem seu persuasionem: quæ tamen falli possit, quia in quibusdam Scripturæ locis ita usurpetur. Atqui usurpatur etiam pro certa, firma & indubitata persuasione, 2 Tim. 1. Certus sum, quòd potens est depositum meum seruare. Et ab hoc themate πεποίθησις deducitur.

Quæstio iam est: utra significatio conueniat loco Romanorum octauo. Illud uerò totus contextus tantum non clamat: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quomodo non omnia cum filio nobis donaret? Quis accusabit, quis cõdemnabit? Deus iustificat, Christus mortuus est. Quis separabit nos à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Num periculum, num gladius? &c. Imò in his omnibus plusquam uincimus, per eum qui dilexit nos. Et post hæc sequitur uerbum πέπεισμαι. Manifestissimum autẽ est, eum cum ratione (quod dicitur) insanire, qui totã illam orationẽ, de dubitatione conaretur explicare. Et inter ipsos Pontificios, nemo hactenus ausus fuit dicere, Paulum Roman. 8. de sua etiam salute incertum dubitare: nisi quòd Iesuitarum impudentia hoc tentauit, quam Andradius non æquare tantum, sed & superare contendit.

3. Doctrina de uero usu sacramentorũ, præbet sua-

ſuauiſsima argumenta de certitudine ſalutis credentium, contra dubitationem Pontificiorum. *Certum enim eſt, filium* Dei *promiſsione gratiæ, ſua inſtitutione addidiſſe ſigna illa quæ ſacramenta uocantur: ut promiſsio* Euangelij *non tantum in genere proponeretur, ſed ut in actione ſacramentorum, generalis illa promiſsio ſingulis fide utentibus offerretur, applicaretur & obſignaretur: & quidem ut fidei infirmitas, quæ generali & nuda promiſsione contra ſpem in ſpem ægrè ſe poteſt ſuſtentare, efficacia ſacramentorum ſubleuaretur & confirmaretur.* Ita Romanorum *quarto, circumciſio uocatur ſigillum iuſticiæ fidei,* Galatas *tertio: Quotquot baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis. prima* Petri *tertio, Baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ cõſcientiæ. In uſu cœnæ* Dominicæ, *ſingulis non indignè accedentibus filius* Dei *applicat illud:* Accipe, *ede: hoc eſt corpus meum, quod pro te traditum eſt: hoc poculum, nouũ* Teſtamentum *eſt, &c.* Ita *oratio* Damaſceni, *in ſumptione myſteriorum inquit:* Dignare *ut accipiam,* εἰς ἀῤῥαβῶνα τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ βασιλείας. De *abſolutione quàm dulcis eſt promiſsio:* Quorũ *remiſeritis peccata, remiſſa erunt eis.* Quicquid *ſolueritis in terra, ſolutũ erit in cœlo.* Hinc Gerſon *rectè diſputat, abſolutionẽ nõ in optatiuo modo, ſed propter certitudinẽ pronunciandam eſſe in indicatiuo modo: ſicut hac forma abſolutionis* Nathan *utitur:*

Domi-

Dominus abſtulit peccatum tuum. Et Chriſtus Lucæ 7. *Fides tua te ſaluam fecit: uade in pace.* Matt. 9. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Hæ dulciſsimæ conſolationes non tantum labefactantur, ſed omnino conſcientijs eripiuntur per Pontificiam dubitationem.

4. Firmiſsima argumenta contra Pontificiorũ dubitationem, ſumuntur ex teſtimonijs Scripturæ de obſignatione credentium per Spiritum ſanctũ. Eph. 1. *Poſtquam credidiſtis, obſignati eſtis ſpiritu promiſsionis ſancto, qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ.* 2. Corin. 1. *Deus eſt qui obſignauit nos, deditq́; arrham ſpiritus in cordibus noſtris.* Epheſ. 4. *Nõ contriſtetis ſpiritum, quo obſignati eſtis in diem redemptionis, &c.* Emphaſes uocabulorum obſignationis & arrhabonis, pulcherrimè cõfirmant hanc doctrinã. Obſignatio enim extra omnẽ controuerſiam ijs adhibetur, quæ uolumus alijs ad quas illa pertinẽt, indubitata, & q̃ certiſsima eſſe: & quidem in hunc finem adhibetur, ut omnis dubitatio & hæſitatio, quæcunq; incidere poſſet, per obſignationẽ remoueatur. Nec uerò obſignatio ſpiritus in ſingulis credentibus, ad generalem tantũ perſuaſionẽ pertinet: ſed ut ſinguli ſtatuãt ſibi firmam & certã eſſe promiſsionem: et quidem cõtra dubitationem, quæ naturaliter hæret in animis noſtris, Deus adhibet obſignationem precioſiſsimã & firmiſsimã, ipſum ſcilicet ſpiritum ſanctum.

Alterũ uocabulũ, est arrhabo: quod origine Hebraicũ esse, certũ est. Significat autẽ hypothecã, cautionem seu symbolum, quodcunq; sit, quo ratificatur & confirmatur fideiußio: non certè ut de ea dubitetur, sed ut ei fides indubitata habeatur. Hoc etiam uocabulo appellantur obsides, 4. Reg. 14. usurpatur & Gen. 28. sicut à Latinis arra, pro parte aliqua persoluti precij, qua fides fit persoluendæ reliquæ summæ. Et hæc uocabula præbent dulcißimã consolationem. Quia enim salui sumus, sed spe, Rom. 8. & interim uarijs tentationibus fides quassatur & concutitur ne propterea de bona Dei erga nos uoluntate, de remißione peccatorum, adoptione, salute, & uita æterna dubitemus, dedit nobis quasi obsidem, pignus & arram: non angelum, uel creatum aliquid: sed ipsum Spiritum sanctum, qui est ὁμοούσιος patri & filio: ut contra omnem dubitationẽ, in fiducia salutis nostræ quæ in nobis reuelabitur, acquiescere poßimus. Et illæ metaphoræ manifestis sententijs alibi explicantur. 1. Ioan. 5. Qui credit in filium, habet testimonium in seipso. Ro. 8. Spiritus sanctus dat testimonium spiritui nostro, quòd filij Dei simus. Gal. 4. Deus misit spiritum filij sui in corda nostra clamantem abba pater. 1. Cor. 2. Accepimus spiritum ex Deo, ut sciamus quæ nobis à Deo donata sunt. Ephes. 1. Illuminati oculos mentis, ut sciamus quæ spes hæreditatis nostræ, &c. Insignis igitur contume-

contumelia est in spiritum gratiæ, decretum Tridentini concilij, de dubitatione ueræ fidei.

De his dulcißimis sententijs Andradius inquit, ridiculè magis quàm acutè dici, credentes inde etiam certas reddi de reconciliatione, quòd Spiritus sanctus id intus in animo testetur: Quia, inquit, sine peculiari reuelatione nemini certò constare potest, illam quam multi sentiunt mentis testificationem, esse Spiritus sancti uoces. Et certum quidem est, non omnes humani animi cogitationes & impetus, esse motus & impulsus Spiritus sancti: sed quia uerbum Euangelij est ministerium spiritus, 2. Cor. 3. Ioann. 6. & ex auditu fidei spiritus accipitur, Gal. 3. testificationem igitur in mente credentium, ex fide secundum promißionem Euangelij conceptam, certum est esse obsignationẽ Spiritus sancti, sicut Paulus inquit: Postquam credidistis, obsignati estis spiritu promißionis sancto: Eph. 1. Andradius uerò uult, hæc iudicari non secundũ uerbũ promißionis, sed expectandas esse peculiares reuelationes alias, sine quibus ambiguam, dubiam & incertam, forsan etiam falsam esse credentium fiduciam; ipsam etiam obsignationem spiritus, de qua Paulus loquitur.

5. Idem probatur ab exemplis sanctorum, ut de Abraham, Romanorum quarto, Paulus dicit: Contra spem in spem credidit. Et non infirmatus est fide, in promißione etiam Dei non

hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide: plenissimè sciens, quia quæcunq; promisit Deus, potens est & facere. Ideo & reputatum est ei ad iusticiam. Hæc non uerba, sed fulmina sunt contra Tridentinum decretum quod dicit, Nemini qui in fiducia remissionis peccatorum iuxta promissionem acquiescit, peccata remitti. Paulus uerò dicit. Ideo reputatum est ei ad iusticiam. Nec de generali assensione loquitur Paulus, sed de applicatione ad indiuiduum, ad Abraham scilicet.

Dauid inquit Ps. 22. Si ambulauero in medio umbræ mortis, nō timebo mala, quoniā tu mecū es.

Psalm 26. Dominus salus mea: quem timebo? à quo trepidabo?

Psalm. 30. In te Domine speraui, non confundar in æternū. item: Qui confidit in Domino, sicut mons Sion in æternum non commouebitur.

Paulus Romanor. 8. Quis accusabit, quis condemnabit, quis separabit? &c persuasum enim mihi habeo, quòd nulla creatura poterit nos separare à dilectione Dei, qua diligit nos in Christo Iesu Domino nostro.

Luc. 7. Remittuntur tibi peccata tua, uade in pace: fides tua te saluam fecit. Matt. 9. Bono animo esto fili, remittuntur tibi peccata tua.

6. Dubitatio pugnans cum fiducia, disertis uerbis in Scriptura reprehenditur. Matth. 6. O' modicæ fidei. Matt. 14. Modicæ fidei, quid dubitasti?

utitur uerbo διστάζειν, quod significat, quando animus affectibus, nunc huc nunc illuc impellitur, ut non maneat in una sententia. Ita usurpatur 7. Ethicor.cap.2. Et idem est quod Pontificij dicũt, spem assentiri quidem propter probabiles rationes uni parti sed tamen cum formidine partis alterius. Rom.4. Iacob.1 Mar.11. fidei opponitur uerbum διακρίνεσθαι. quod Budæus inde dici sentit, quòd illi qui hæsitant, secum ipsi alternantibus sententijs quasi litigant & disceptant. Et planè talem fidem fingunt Pontificij.

* Luc.12. loco ὀλιγοπιστίας, utitur uerbo μετεωρίζεσθαι quod significat animũ ancipiti & sollicita dubitatione suspensum, quò res euasura sit: sicut quæ in sublimi suspensa sunt, facili momento huc illuc impelluntur. Ita Thucyd. lib. 2. Tota Græcia μετέωρος ἦν. Græci interpretes Psal. 41. 92. 87. de fluctibus maris uehementioribus hoc uocabulum usurpant. Et hanc antithesin Iacobus cap. 1. explicat: Postulet in fide, nihil hæsitans. qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à uento circumagitur. Nõ ergo existimet homo ille, quòd accipiat aliquid à Domino. Loquitur autem Iacobus non simpliciter de infidelitate, sed utitur uerbo διακρίνεσθαι: de quo iam dictum est. Simpliciter igitur damnat Tridentinam dubitationem. Et obseruet lector, quòd Tridentinum decretum hæsitationem facit uirtutem fidei: Paulus uerò Rom.4.

eam tribuit τῇ ἀπιστίᾳ, incredulitati. Et Roman. 14. synonyma sunt, Quicquid non est ex fide: & Quicquid fit dubitante conscientia. Et affirmat, dubitationem non tantum per se esse uitium, uerum etiã cõtaminare alia opera ut fiant peccata.

7. Vtilis est hæc etiam obseruatio, unde sumpta sit doctrina, quæ iubet uerè credentes dubitare de remißione suorũ peccatorũ. Nã Mat. 9. scribæ, de generali quidem promißione remißionis peccatorum, non dubitant: sed Christum blasphemiæ arguunt, propterea quòd doceat se tam certò promittere, & donare remißionem peccatorũ credentibus, ut iubeat paralyticum θαρσεῖ, hoc est bono & tranquillo animo esse. Ita Luc. 7. cum Christus mulierem absolueret, Remittuntur tibi peccata tua: & iuberet eam in pace ire, pharisæi mußitant blasphemiam esse.

Et Nouatiani, conuersis post lapsum non simpliciter negabant remißionem peccatorum, sed iubebant illos bene quidem sperare, non tamen certò statuere, uel posse uel debere peccata sibi remitti. Ita enim in Tripart. lib. 9. error ipsorum describitur: esse quidem lapsos inuitandos ad pœnitentiam, remißionem uerò Dei potestati relinquendam. Ita etiam Ambrosius de pœnitentia lib. 1. cap. 2. Nouatiani dicunt se soli Deo remittendorum criminũ potestatem reseruare. Sed Christus mandauit discipulis, soluere peccata. Et lib. 1. cap.

5. dicit

5. dicit Nouatianos pro stabilienda dubitatione de remißione peccatorum, obiecisse locum ex Actis cap. 8. ubi Petrus dicit: Pœnitentiam age, si forte tibi remittatur iniquitas peccati tui. Ibi dicunt, Petrum non certò affirmasse, pœnitentibus peccata dimitti. Ambrosius uerò respondet, Petrum ita loqui: quia Simon magus non ex fide credebat, sed dolum cogitabat. De phrasi uerò, inquit, ego nec Petrũ dubitasse dico. Nec uerbi unius præiudicio, totã causam strangulandã arbitror. Nam & Christus dicit Io. 8. Si me sciretis, forsitan & patrẽ meũ sciretis. Et addit: Nec poterat Petrus dubitare de Christi munere, qui sibi soluendorũ peccatorũ dederat potestatem. Obseruet lector, Nouatianos in suo certamine nõ simpliciter disputasse, Deũ nemini q post lapsum pœnitentiã agit, uelle peccata remittere: sed hæc fuit iuxta Ambrosiũ cõtrouersia, an minister Ecclesiæ, cui cõmissa est potestas soluendi peccata, certò debeat affirmare: an uerò dubitatiuè proponere, illis qui pœnitentiam agunt, peccata dimitti. item an pœnitẽs, qui uera fide amplectitur Christũ, certò statuere: an uerò dubitare debeat, sibi peccata dimitti. Et ad hãc descriptionẽ certaminis Nouatiani, cõferatur doctrina Põtificia, de dubitatiõe. Addã uerò et hoc, q aliꝰ quidã suppositiciꝰ libellus de exhortatiõe ad pœnitẽtiã, sub titulo Ambrosij dicit: Pœnitẽtiã dare possum, securitatẽ dare nõ possum. Non dico damnabitur,
 sed

ſed nec liberabitur dico. Non præſumo, non promitto, prorſus neſcio de Dei uoluntate: Aut ignoſcetur tibi aut non ignoſcetur, quid horum tibi futurum ſit, neſcio.

Hæc certè contradictoria planè ſunt eius ſententiæ, quã Ambroſius cõtra Nouatianos ex Scriptura defendit. Et hoc obſeruet lector, multa ſuppoſiticia interſperſa eſſe ſcriptis Patrũ, ut ita ſpecie antiquitatis ſimpliciorib. facilius imponatur.

Poſtremò extant et ueterum Scriptorũ præclara teſtimonia, quæ oſtẽdunt nouitiũ et adulterinũ eſſe Pontificiorũ dogma, de dubitatione. Nos illa tantum annotabimus in quibus conſpicitur planè eadem tunc cõtra fiduciã fidei fuiſſe obiecta, quæ nunc agitantur & opponuntur à Pontificijs.

De obiectione enim arrogantiæ & ſuperbiæ Auguſtinus inquit ſermone 28. de uerbis Domini, Omnia tibi peccata tua dimiſſa ſunt. Ideo præſume nõ de operatione tua, ſed de Chriſti gratia. Gratia enim ſaluati eſtis, inquit Apoſtolus. Non ergo hîc arrogãtia eſt, ſed fides, prædicare quod acceperis, nõ eſt ſuperbia, ſed deuotio. De obiectione indignitatis & indiſpoſitionis Auguſt. in Pſal. 88. ita inqt: Hoc dixit Deus. Hoc promiſit, ſi parũ eſt, hoc iurauit, quia ergo non ſecundũ merita noſtra, ſed ſecundũ illius miſericordiã firma eſt promiſsio, nemo debet cum trepidatione prædicare, de quo nõ poteſt dubitare. Bernhardus de fragmentis ſeptem

ſerm.

serm.3. Tria considero in quibus tota spes mea cõsistit. Caritatẽ adoptionis, ueritatẽ promißionis, potestatẽ redditionis, murmuret iam quãtũ uolu erit insipiens cogitatio mea dicens: Quis es tu, aut quanta est illa gloria, quibúsue meritis hãc obtinere speras? Et ego fiducialiter respondeo: Scio cui credidi et certus sum, quia in caritate nimia adoptauit me, quia uerax est in promißione, quia potẽs in exhibitione. Hic est funiculus triplex, q difficilè rumpitur: quem nobis è patria nostra in hũc carcerem usq; demissum, firmiter obsecro teneamus: ut ipse nos subleuet, ipse nos trahat, & pertrahat usq; ad conspectum gloriæ magni Dei.

Ad obiectiones ex Ioele et Iona, Nazianzenus in oratione cõsolatoria in grãdinis calamitate ita respondet: Quis scit, nũ quid cõuertatur & pœniteat, & relinquat benedictionẽ? Atqui manifestè hoc scio. Ego diuinæ clementiæ fideiussor sum. Ad sentẽtiã Solomonis, quæ ab aduersarijs semper opponitur Bernhardus pulcherrimè respondet, ser. 5. in dedicat. Quis poterit saluus esse? dicũt discipuli. Et apud homines hoc impoßibilè est, sed non apud Deũ. Sed de poßibilitate iam certi, de uoluntate quid agimus? Quis scit, si est dignus amore uel odio? Quis nouit sensum Domini? Hîc iam planè fidem nobis subuenire necesse est. Hîc oportet succurrere ueritatẽ: ut quod de nobis latet in corde patris, nobis per ipsius spiritũ reueletur: & spiri-

tus eius testificans, persuadeat spiritui nostro, q filij Dei sumus: persuadeat autem uocando, & iustificando gratis per fidem.

De præsumptionis obiectione, August. respondet Tract. 22. in Ioã. Oportet nos oẽs exhiberi ante tribunal Christi: & tu tibi audes pmittere, quia in iudicium non uenies? Absit, inquis, ut ego hoc mihi promittere audeam: sed credo promittenti (in iudicium non ueniet) Ideo non præsumptione mea, sed ipsius promißione in iudicium non uenio.

Ad obiectionẽ de fide generali, respõdet Bernhardus De annunciatione serm. 2. Necesse est primo omnium credere, q promißionem habere non poßis, nisi per indulgentiam Dei. Sed adde ut credas et hoc, q per ipsum peccata tua donãtur. Hoc est testimonium quod perhibet Spiritus sanctus in corde tuo: Dimissa tibi sunt peccata tua.

Dubitationem et incertitudinem pugnare cum ipsa fide & iustificatione, Hilarius pronũciat in 5. Mat. Regnũ cœlorũ quod Dominus noster in se esse positũ, est professus, uult sine aliqua incertæ uoluntatis ambiguitate sperare: quod alioqui iustificatio ex fide nulla est, si fides sit ambigua.

Cyprianus serm. 4. de mortalitate: Quis hîc anxietatis et sollicitudinis locus est? Quis inter hæc trepidus et mœstus est, nisi cui spes et fides deest? Eius est enim mortem timere, qui ad Christũ trãsire nolit: eius est ad Christũ nolle ire, qui se non

credit

credit cũ Christo incipere regnare. Scriptũ est.n. iustũ fide uiuere. Si iustus es, et fide uiuis, si uerè in Deũ credis: cur nõ cum Christo, futurus et de Domini pollicitatione securus, amplecteris? Itẽ: Deus tibi de hoc mundo recedenti, immortalitatẽ pollicetur: et tu dubitas et fluctuas. hoc est, Deũ omnino non nosse, hoc est Christũ credentiũ magistrũ peccato incredulitatis offendere: hoc est in Ecclesia constitutũ, fidem in domo fidei non habere.

Hæc fundamenta profectò tam sunt firma & perspicua: ut mirũ sit inueniri homines, & quidem titulo Ecclesiæ gloriantes, qui ausint contrarium statuere: & quidem cum anathematis denunciatione, ueram, firmã & certam consolationem conscientijs eripere, ut homines in pristinã rursus conscientiarũ carnificinam detrudant.

Sed inquis: Habent & ipsi dubitationes suæ rationes. Respõdeo: Antea diximus, quia simpliciter legem tantũ docent, hoc est, hominem suis qualitatibus & operibus iustificari: nõ possunt aliud doctrina sua efficere, quàm perpetuas dubitationes, & tãdem desperationem. Hæc uerò suprà sunt explicata. Videbimus iam de reliquis obiectionibus.

Et q̃ primò dicunt, hæreticos qui falsas et blasphemas opiniones defendũt, Epicureos etiã in medijs scelerib. sine pœnitẽtia, posse talẽ persuasionẽ certitudinis sibi fingere: facilis est responsio. Non enim loquimur uel de falsa, uel de mortua aut diaboli-

bolica: sed de uera fide, & uerè credentibus. Nihil igitur amplius dico quàm prodigiosam esse argumentationem, propter falsam fidem labefactare & conuellere ueram fidem.

Secundò opponunt cōtra fiduciā, respectū propriæ infirmitatis et indignitatis. Et speciosè amplificant, quàm grata Deo uirtus sit, uera animi humilitas, agnoscens & confitens propriā indignitatem, quando in conspectū Dei progrediendū est. Respondeo. Fides nostra omnino habet, & debet habere adiunctā uerā humilitatē, quæ seriò considerat, agnoscit & fatetur propriā nostrā indignitatē, ita ut nō ausit nostrā dignitatē opponere iudicio Dei, in articulo iustificationis: sed seriò statuit, et ex animo cōfitetur: Nō intres in iudiciū cum seruo tuo, quia non iustificabitur in cōspectu tuo omnis uiuens. Hæc uerò humilitas nō facit fidem dubiam & fluctuantē: quia nō detinet conscientiā in lege, ut propriā dignitatē opponat iudicio Dei: sed impellit & urget, ut quærat aliā promißionē, in qua gratis propter filiū Mediatorē, pater credentibus donet reconciliationē: ut quia in propria dignitate non potest inuenire, quo tutò corā iudicio Dei nitatur, apprehendat illum mediatorē, in cuius uulneribus firma tutaq; securitas est uerè credentibus: sicut Bernhardus loquitur.

Tertiò doctrinā de prædestinatiōe siue electione, opponunt cōtra fiduciā salutis: ut q; specie aliqua

qua illud faciāt, dicūt temerariā præsumptionē arcani mysterij prædestinationis cauendā esse. Et *uerū sanè est, quod sedulò etiā apud nos docetur, nō esse in arcanū consiliū Dei inquirendū, ut inde statuamus, an simus in numero electorū. hoc enim præcipitium est in multos errores, & deniq; in ipsam desperationem.* De electione enim non est iudicandū ex rationis cogitationibus, aut dubijs speculationibus, quid in arcano consilio Dei, de cuiusq; uel salute, uel damnatione decretū sit: sed ex uerbo Dei, in quo uoluntatem suā Deus nobis patefecit: non autem ex lege, quæ de nostris operib. meritis & dignitate concionatur: sed ex Euangelio. Loquitur autem Euangelium de electione, non sicut poetæ de tabulis Parcarū fabulātur, alios ad uitā, alios ad mortē adscriptos esse: qua de re planè nihil nobis cōstet, an simus in numero saluandorū, an uerò damnandorū. Sed doctrina prædestinationis proponit decreta à Deo facta, et postea in uerbo reuelata, de causis & modo saluandi aut damnandi ut est. 1. Decretum Dei de redimendo genere humano, per obedientiā & passionē Christi mediatoris. 2. Decretū de uocandis, per ministeriū uerbi, tam Iudæis quàm Gentibus, ad cōmunionē meriti Christi ad salutem 3 Decretum Dei, quòd spiritu suo uelit per auditum uerbi in cordibus hominum operari, ut agant pœnitentiam, & credāt Euangelio. 4. Decretum Dei, quòd illos qui cum

sentiunt

sentiunt peccata sua & iram Dei, fide confugiunt ad thronum gratiæ, & Christum mediatorem in promißione Euangelij propositum amplectuntur, uelit iustificare & saluare: abijcientes uerò uerbum, aspernantes & non amplectentes promißionem, uelit damnare.

Hæc est summa et ἀνάλυσις doctrinæ de prædestinatione, sicut illa in uerbo patefacta est: quæ non docet uerè credentes debere dubitare, an sint in numero electorũ: sed sicut Paulus Rom. 8. gradationem instituit: Quos elegit, hos uocauit: quos uocauit, iustificauit. Ergo quos Deus uocat et iustificat, illi certò debent statuere se esse electos. Et lector si inspexerit Scripturæ sententias de electione, manifestè uidebit doctrinã prædestinationis in Scriptura patefactã esse nõ ut dubiã & incertam redderet salutẽ credentiũ, sed ut esset fundamentũ certitudinis. Eph. 1. Elegit nos in Christo, ante creationem mundi. 2. Timot. 2. Fundamentum Dei stat firmũ, habens hoc sigillum: Nouit Dominus suos. Ioan. 10. Oues meæ uocem meam audiunt, & non peribunt in æternum, & nemo rapiet eas de manu mea. Rom. 8. Qui secundum propositum Dei uocati sunt. Quis igitur damnabit? quis separabit? Ro. 11. Dona & uocatio Dei sunt sine pœnitentia. 2. Tim. 1. Non dedit nobis spiritum timoris. Vocauit enim nos secundum propositum suum, & gratiam quæ data nobis est in Christo Iesu, ante tempora secularia, &c.

Et

Et nunc quidem totã doctrinã prædestinationis non constitui explicare: sed tantum ostendere uolui, electionem Dei, sicut in uerbo Dei patefacta est, non labefactare, sed confirmare & stabilire certitudinem salutis, & fiduciam credentium. Falsum enim est, quod in 12. cap. dicit Tridentum concilium: ex uerbo Dei non posse scire, quos Deus sibi elegerit, nisi præter & extra uerbum specialis reuelatio accedat. Neq; hoc uerum est: neminem uerè credentem, ex uerbo Dei, sine peculiari reuelatione certò posse statuere, se esse in numero prædestinatorum. Pugnant enim hæc cum Scriptura. sicut ostendimus. Non ignoro autem, multa inextricabilia & portentosa necti de prædestinatione, à spinosis ingenijs: sed quam iudicem esse simplicißimam sententiam, breuiter exposui.

Quartò, obijciunt etiam sententias de perseuerantia. Vt maximè de præsenti ratia certi sint credentes, neminem tamen certum esse, an sit perseueraturus in finem. Et quia illi soli salui fiunt, qui usque in finem perseuerant: non igitur posse certam fiduciam esse de salute credentium. Respondeo: Multos non perseuerare, sed gratia excidere, & Scriptura & experientia docet. Sed hoc fit non inde & ideo, quasi Deus nolit credentes quos semel in gratiam recepit, ad finem usq; conseruare: sed ideo fit, quia multi securitate, diffidentia & operibus carnis, Spiritum sanctum effun-

effundunt, & fidem excutiunt. Non igitur docēdi sunt homines, quomodocunq; se gerant, non posse ipsos excidere gratia Dei. scriptum est enim Ro. 11. Si permāserint in bonitate Dei. Heb. 3. Modò fiduciā retineāt usq; ad finem. Sed monendi sunt, ut actiones carnis spiritu mortificent, & fide firmiter inhæreant Christo: illiq; per usum uerbi & sacramentorum magis magisq; uniantur, & petant à Deo donū perseuerantiæ: luctenturq;, ne carnis petulantia donum perseuerantiæ excutiat.

Et hoc modo nō debēt dubitare de perseuerātia, sed statuere, iuxta promißiones, Phil. 1. Qui cœpit in uobis, perficiet usq; in diē Iesu Christi. Vocati .n. sumus ad consortiū Christi sempiternum: nō ut mox iterum abijciat quos sibi adiunxit: sed (sicut inquit) non peribunt in æternū. Nemo rapiet eas de manu mea. 1. Cor. 1. Confirmabit uos usq; in finem, sine crimine, in die aduentus Domini. Ita Dauid inquit: Non confundar in æternū. Et Ioannes dicit: Hæc scribo uobis, ut sciatis quòd uitā habetis æternā. Itē: Scimus cum apparuerit, quòd similes ipsi erimus. Ro. 8. Quis separabit? certus sum enim, quòd nec præsentia nec futura nos separabunt. 2. Tim. 4. Reposita mihi est corona iusticiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die. Roman. 5. Gloriamur spe gloriæ Dei. Hæ sententiæ manifestè ostendunt, spem fideliū de perseuerantia, non esse inter cœlū et terrā in ambigua dubitatiōe suspensam.

Quin-

Quintò, agitant has & similes Scripturæ sententias. 1. Cor. 10. Qui stat, uideat ne cadat. Phil. 2. Cum timore & tremore operemini salutem. Ro. 11. Noli altum sapere, sed time. 1. Pet. 1. In timore incolatus uestri tempore conuersemini. Prou. 28. Beatus qui terret aßiduè cor suum. Ad has sententias responsio generalis est. Monent enim, ne persuasione certitudinis de salute, degeneremus in carnalem securitatem: qua, ipsa fides suffocatur & extinguitur. Nec indulgeamus uitiosis affectibus, ita enim fides excutitur. Et nisi permanserimus in bonitate Dei, excindemur. Rom. 11. Non manet autem fides in illis, qui sine pœnitētia indulgent prauis affectibus. Sunt ergo hæ sententiæ non conciones de dubitatione fidei, sed exhortationes, ne fides poßidens certitudinem salutis, uel securitate extinguatur, uel actionibus carnis excutiatur: sed ut exerceatur perpetuò in lucta cōtra carnem, ne illius petulantia effundatur gratia, Spiritus sanctus, & certitudo salutis. Quædam etiā tales sententiæ, credentibus ob oculos ponunt suam infirmitatem: non ut fidem in dubitationem coniijciant, sed ne credentes insolescant, fiducia donorum: sed ut toti à Domino pendeāt, ardentius et firmius inhæreant misericordiæ promissæ propter Christū.

Sextò. Andradius utitur etiam hoc argumento cōtra fiduciā. Paulus dicit: Nihil mihi cōscius sum, sed in hoc nō sum iustificatus: quia qui me iudicat,

Dominus est. Ergo Paulus de sua iustificatione nō fuit certus. Respondeo: Paulus non tantum dubitat, an sua nouitate & suis operib. sit coram Deo iustificatus, sed disertè dicit: In hoc non sum iustificatus. Et rationem addit: Quia licet ipsum conscientia non reprehendat, & coram hominib. sit irreprehensibilis: tamen coram Dei iudicio non possit illa iusticia consistere. Aliam igitur quærit, in obedientia & merito Christi, quam opponere possit iudicio et iræ Dei: ut reconcilietur, adoptetur, & acceptetur ad uitam æternam. Et de illa iustificatione non dubitatiuè loquitur, sed Ro. 5. Iustificati fide, pacem habemus. Fide accessum habemus ad gratiā, in qua stamus et gloriamur. Ro. 8. Quis condemnabit? Deus est qui iustificat, &c. Paulus igitur ueræ fidei in Christum non adimit fiduciam & certitudinem iustificationis: sed suis operibus non dubitatiuè, sed simpliciter adimit iustificationem: non tantū quæ fecit ante cōuersionē, sed cum renouatus per spiritū, in nouitate eousq; iam esset progressus, ut dicere posset: nihil mihi sum cōscius. tamē addit: In hoc nō sum iustificatus: quia qui me iudicat, Dominus est: cuius iudiciū requirit talem perfectionē, ut qui in uno delinquit, reus sit omniū.

Solomonis sententiā Eccl. 9. Tam amorē quàm odium nescit homo: Andradius ita explicat: tam esse hominis uiuendi rationem obscuram, ut nesciat, quid potius mereatur, odiúmne an amorem. Ergóne

gône dubium est in Ecclesia, an Sodomitarũ scelera displiceant Deo? Paulus certè magna asseueratione aliquoties repetit: Qui talia agunt, regnum Dei nõ possidebunt. Et ipse Solomon in eodẽ capite mox dicit: Quia Deo placent opera tua. Quid igitur (inquis) est, quod Solomõ dicit: Tam amorẽ quã odiũ nescit homo? Respõdeo: Quilibet uerborũ suorũ ipse optimus interpres est. Solomon igitur mox addit sententiæ illius rationẽ: Et amorẽ et odiũ nescit homo, eo q̃ uniuersa æquè eueniãt iusto et iniusto: unde corda hominũ implentur malitia. hoc est: Ex euentib. externis in hac uita, nõ debet nec potest statui, utrũ Deo placeamꝰ, hoc enim iudiciũ seducit impios. Non aũt sequitur: Ex euentibus nõ potest statui, ergo fides etiã ex uerbo Dei debet incerta esse. In eodẽ. n. libro etiã dicitur: Ex euentib. externis non posse cõgnosci, utrũ differat anima hominis à pecude: quia idem sit utriusq; interitus. Rectè igitur Bernhardus dicit rationẽ ꝑ se et ex euẽtib. nõ posse statuere de amore Dei erga nos: sed fidẽ ex ueritate uerbi diuini hoc statuere et posse, et debere.

Locũ Syracidis ca. 5. dixi esse deprauatũ à monachis, qui fecerũt (De ꝓpiciato peccato noli esse sine metu) ut dubitationẽ inde possent stabilire. Andradius uerò cõtẽdit, ex Græco etiã textu illud posse probari q̃a propiciatũ illud dicatur, quod iã est condonatũ. Ergo fides etiã post acceptã iam recõ-

cilitationem debet dubitare. Atqui in Græco nō est participiū præteritū, sed περὶ ἐξιλασμοῦ, de propitiatione. Et ipse textus se explicat. Inquit enim: Ne dixeris, Peccaui, et qd mihi accidit? Et postea: Ne sis sine metu, ut adijcias peccatū super peccatum, eo q; miseratio Domini magna est. Concionatur itaq; cōtra carnalē securitatē, ne quis cumulet peccata sine pœnitentia, ideo quia proposita sit propitiatio: uel ne quis ita sit securus, ut differat reconciliationem. Hæc uera sunt, quæ & nos sedulò monemus. Inde uerò non sequitur: Ergo fides debet dubitare de accepta propitiatione peccati.

Hæc fundamēta perspicua, firma et solida sunt. Quod. n. obijcitur, multos hac doctrina abuti ad securitatē: uera est responsio, propter abusum, nō tandam doctrinæ ueritatē: sed seruandū esse præceptū Pauli, de rectè secando uerbo Dei. Impœnitentibus enim non præponuntur hæ cōsolationes, sed fulmina. Ephe. 5. Gal. 5. Col. 3. 1. Cor. 6. Qui talia agunt, regnū Dei nō possidebunt. Illis uerò qui in pauoribus fide cōfugiūt ad thronū gratiæ, proponimus nō dubitationē, sed certā & firmā consolationē, ex promissione Euangelij. Quia uerò in ipsis credentibus est adhuc caro & spiritus, uetus et nouus homo: semper inculcantur etiā illæ cōmonefactiones, ne abutātur promissione Euangelij, ad stabiliendam securitatē, et petulantiā carnis: qui uerò cōtemptis illis cōmonefactionibus, doctrina

hac

hac abutuntur, cogitent quod ſcriptum eſt. 2. Pet. 3. Deprauāt Scripturas ad ſuā ipſorū perditionē.

Poſtremò addenda eſt hæc cōmonefactio: nos non loqui de idea quadam certitudinis fidei, quæ in hac carnis infirmitate nulla prorſus tenetur dubitatione, quæ nihil ſentiat trepidationum: quaſi infirma & languida fides, quæ non ſentit perfectam fiduciam, & abſolutam certitudinem, iudicanda ſit non eſſe uera fides. ſuprà enim oſtendimus: fidem quantumuis infirmam, modò uerum obiectum apprehendat, uerā eſſe. Sed inquis: Cur igitur proponitur doctrina de fiducia & certitudine fidei, in hac carnis infirmitate? Reſpondeo. Propter duas cauſas. 1. Vt ſciamus, quicquid ſentitur dubitationum ſeu trepidationum, non eſſe de natura fidei, ſed pertinere ad illas ſententias: In carne mea non habitat bonum. Volenti mihi agere bonū, adiacet malum. Credentes igitur, corā Deo has ſordes dubitationum non iactant quaſi uirtutes fidei: ſed agnoſcunt, fidem quatenus opus & uirtus eſt in nobis, eſſe imperfectam, & illas ſordes quæ fidei ex carne aſperguntur, petunt tegi & ignoſci. Et tamen propter obiectum, quod in illa infirmitate fides apprehendit, habent certā & firmam conſolationem. 2. Proponitur ideo, ne indulgeamus dubitationibus, ſed luctemur cum infirmitate fidei: ut ſemper ita enitamur ad certitudinem, ne patiamur nobis excuti fiduciam: ſed ut

illa confirmetur, crescat & augeatur. ideo enim Deus in exercitijs fidei proposuit remedia uerbi, sacramentorum & orationis. Imò ideo spiritus adiuuat infirmitates nostras, ut fides poßit eluctari, ne linum fumigans extinguatur: utq; in ipsa infirmitate, fides nihilominus habeat certam & firmā consolationem, sicut Paulus dicit: Non tam apprehendi quàm apprehensus sum: non tam cognoui, quàm cognitus sum.

Ita contra omnes sophisticas cauillationes plana, uera, utilis & necessaria est doctrina de certitudine reconciliationis, iuxta promißionem Euāgelij: in qua uera fiducia credentes acquiescunt, aut saltem acquiescere conantur.

DE

DE BONIS OPERIBVS.

De obſeruatione mandatorũ, deq́ꝫ illius neceſsitate & poſsibilitate.

CAP. XI.

NEmo autem, quantumuis iuſtificatus, liberũ ſe eſſe ab obſeruatione mandatorũ putare debet: nemo temeraria illa, & à patribus ſub anathemate prohibita uoce uti, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandũ eſſe impoſsibilia. Nã Deus impoſsibilia nõ iubet: ſed iubẽdo monet et facere quod poſsis, & petere quod nõ poſsis, & adiuuat ut poſsis, cuius mandata grauia non ſunt, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt: qui autem diligũt eum, ut ipſemet teſtatur, ſeruant ſermones eius: quod utique cum diuino auxilio

præstare possunt. Licet.n. in hac mortali uita, quantumuis sancti et iusti, in leuia saltem & quotidiana, quæ etiã uenalia dicuntur, peccata quãdoq; cadant: non propterea desinũt esse iusti. Nam iustorum illa uox est, et humilis et uerax: Dimitte nobis debita nostra. Quo fit, ut iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandũ in uia iusticiæ sentire debeant, quo liberati iam à peccato, serui aũt facti Deo, sobriè, iustè et piè uiuẽtes, proficere possunt per Christũ Iesum, per quẽ accessũ habuerũt in gratiã istã. Deus namq; sua gratia semel iustificatos nõ deserit, nisi ab eis prius deseratur. Itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se hæredem esse constitutum, hæreditatemq; consequuturum: etiamsi Christo non cõpatiatur, ut et conglorificetur. Nam

&

& Christus ipse (ut inquit Apostolus) cum esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est, obedientiam, & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos, dicens: Nescitis, quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit brauium? Sic currite, ut comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem uerberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne fortè cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorũ Petrus: Satagite, inquit, ut per bona opera certã uestrã uocationẽ & electionẽ faciatis. Hæc enim faciẽtes, non peccabitis aliquãdo. Unde constat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduer-

sari, qui dicunt iustũ in omni bono opere, saltem uenialiter peccare: aut, quod est intolerabilius, pœnas æternas mereri. atq; etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & sese in stadio ad currendum cohortando, cum hoc ut in primis glorificetur Deus, mercedẽ quoq; intuentur æternã: cũ scriptũ sit, Inclinaui cor meũ ad faciẽdas iustificationes suas, ꝓpter retributionẽ. Et de Mose dicat Apostolus, quòd respiciebat in remunerationẽ.

DE FRVCTV IVSTIFICAtionis: hoc est, de merito bonorũ operum: deque ipsius meriti ratione. CAP. XVI.

HAc igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruârint, siue amissam recuperauerint, ꝓponenda sunt Apo

stoli

ſtoli uerba: Abūdantes in omni opere bono, ſciētes quòd labor ueſter nō eſt inanis in Domino. Non enim iniuſtus eſt Deus ut obliuiſcatur operis ueſtri, et dilectiōis quā oſtēdiſtis in nomine ipſius. Et nolite amittere cōfidētiā ueſtrā, quæ magnā habet remunerationē. Atq; ideo bene operantib. ꝓponenda eſt uita æterna, et tanquā gratia, filijs Dei per Chriſtū Ieſum miſericorditer promiſſa: et tanquā merces, ex ipſius Dei promiſſione, bonis ipſorū operib. et meritis fideliter reddenda. Hæc eſt enim illa corona iuſticiæ, quā poſt ſuum certamen et curſum, repoſitā ſibi eſſe aiebat Apoſtolus, à iuſto iudice ſibi reddendam: & non ſolum ſibi, ſed & omnibus qui diligūt aduentum eius. Cum enim ille ipſe Chriſtus Ieſus, tanquam caput in membra, et tāquā uitis in palmites, in

ipſos

ipsos iustificatos iugiter uirtutem influat: quæ uirtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, et sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent: nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quo minus plenè illis quidem operibus quæ in Deo sunt facta, diuinæ legi, pro huius uitæ statu satisfecisse, & uitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint consequendam, uerè promeruisse censeantur: cum Christus Saluator noster dicat: Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. Itaque neque propria nostra iusticia, tanquā ex nobis propria statuitur: neque ignoratur aut repudiatur iusticia Dei. Quæ

enim

enim iusticia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iustificamur: illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum.

Neq; uerò illud omittẽdũ est, quòd licet bonis operibus in sacris literis usqueadeò tribuatur, ut eam qui uni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturũ: & Apostolus testetur id quod in præsenti est momētaneũ, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate, æternũ gloriæ põdus operari in nobis: absit tamē, ut Christianus homo in seipso uel confidat, uel glorietur, et non in Domino: cuius tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum uelit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, unusquisq; sicut misericor-

sericordiam & bonitatem, ita seueritatem & iudicium ante oculos habere debet, neq; seipsum aliquis etiã si nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniã omnis hominũ uita nõ humano iudicio examinãda & iudicanda est, sed Dei, qui illuminabit absc̃odita tenebrarũ, & manifestabit consilia cordiũ: et tũc laus erit unicuiq; à Deo, qui (ut scriptũ est) reddet unicuiq; secundũ opera sua.

Post hanc catholicam de iustificatione doctrinam, quam nisi quisq; fideliter firmiterq; receperit, iustificari nõ poterit: placuit sanctæ Synodo hos canones subiungere: ut omnes sciant, non solum quid tenere & sequi, sed etiam quid uitare & fugere debeant.

CANON XVIII.

Si quis dixerit, Dei pręcepta homini etiam iustificato, & sub gratia constituto, esse ad obseruandũ impossi-

posſibilia, anathema ſit.

XIX.

Si quis dixerit, nihil pręceptũ eſſe in Euangelio pręter fidē, cętera eſſe indifferētia, neq; pręcepta, neq; ꝓhibita, ſed libera: aut X. pręcepta nihil pertinere ad Chriſtianos, anathema ſit.

XX.

Si qs hominē iuſtificatũ, & quantumlibet perfectũ, dixerit nō teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei & Eccleſię, ſed tantum ad credendũ: quaſi uerò ad Euangelium ſit nuda & abſoluta promiſsio uitę ęternę, ſine cōditione obſeruationis mandatorum, anathema ſit.

XXI.

Si quis dixerit, Chriſtum Ieſum à Deo hominibus datum fuiſſe, ut redemptorē cui fidãt, nō etiã ut legiſlatorē cui obediant, anathema ſit.

XXV.

Si qs in ꝗlibet bono opere iuſtũ ſaltē uenialiter peccare dixerit, aut ꝗd into-

intolerabilius est, mortaliter, atq; ideo pœnas æternas mereri: tantúq; ob id nõ damnari, quia Deus ea opera bona non imputet ad damnationem, anathema sit.

XXVI.

Si quis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus quæ in Deo fuerint facta, expectare & sperare, ęternam retributionē à Deo, per eius misericordiam, & Iesu Christi meritũ, si bene agendo, & diuina mandata custodiendo, usq; in finem perseuerauerit, anathema sit.

XXXI.

Si quis dixerit, iustificatũ peccare, dum intuitu ęternę mercedis bene operatur, anathema sit.

XXXII.

Si quis dixerit, hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, ut nõ sint etiã bona ipsi9 iustificati merita: aut ipsũ iustificatũ, bonis operib. q̃ ab eo per Dei gratiã, & Iesu Christi meritũ cuius membrũ uiuũ est, fiũt,

non

non uerè mereri augmentum gratiæ, uitam æternã, & ipsius uitæ æternæ: si tamen in gratia discesserit, consecutionem, atque etiam gloriæ augmẽtum, anathema sit.

EXAMEN.

Non instituemus nunc integram explicationem loci de bonis operibus: sed illa quæ in concilij Tridentini decretis, et in Andradij explicationibus cõtra nostras Ecclesias disputantur, breuiter examinabimus, & explicabimus. Possunt autem illa 4. capitibus comprehendi.

I.

An facienda sint bona opera.

II.

Quæ sint bona opera, in quibus Deus uult renatos exercere obedientiam.

III.

An obedientia renatorum in hac uita, sit perfecta legis impletio.

IIII.

De meritis & præmijs bonorum operum.

PRIMA QVAESTIO.

An facienda sint bona opera.

De hac quæstione, prorsus nulla apud nos quidẽ est controuersia, nisi quòd Pontificij illa calumnia

Ecclesias nostras falsò et iniustè à multis iam annis onerant, quasi ipsa uerè bona opera prohibeamus, & omne studiũ eorũ damnemus. Tridentinũ concilium cap. 11. insimulat nos, quasi in sola fide ita nobis blãdiamur, ut existimemus nos prorsus liberos esse ab obseruatione mandatorũ Dei. Et Canone 19. nobis obliquè tribuunt illam doctrinam, nihil esse preceptũ præter fidẽ: cætera omnia esse indifferentia, neq; præcepta, neque prohibita, sed libera: & quidẽ ita, ac si doctrina Decalogi nihil ad Christianos pertineat. Hæ uerè Pontificiæ calũniæ, sæpius uerè & grauiter à nostris refutatæ sunt. Et quidẽ scripta nostrorum, præcipuè uerò ipsa uox doctrinæ, quotidie sonãs in nostris Ecclesijs, luculentum dicit coram toto mundo testimonium, ipsis etiam Pontificiorum conscientijs non ignotum, falsò nobis talia tribui. Ipsi uerò quæstionem hanc ideo tam operosè disputant, ut imperitis fucum faciant, quasi illa potißimùm inter Pontificios & nos sit controuersia: an facienda sint bona opera. Ad refutandam igitur illam calumuiam, pauca quædom repetẽda sunt. Vtq; eo breuius illud fieri posßit, tantum capita exhortationum, ad studium bonorum operum, quæ ex Scriptura in nostris Ecclesijs proponi solent, breuißimè recitabo.

1. Inculcatur hoc, Deum iustificatis & renatis nullo modo dare licẽtiã, ut liberè & securè poßint & ausint prauis suis cupiditatibus indulgere, impio

pio mũdo se cõformare, diabolo & peccato seruire, mãdata Dei uiolare & cõciliare. 1 Theß. 4. Nõ uocauit nos Deus ad immundiciẽ, sed ad sanctificationẽ. Ro. 6. Peccabim9 ergo, quoniã nõ sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Rom. 3. Qui dicũt, Faciamus mala ut eueniãt bona: illorũ dãnatio iusta est.

2. Certum est & hoc, Deum iustificatos & renatos non uelle ociosos esse sine bonis operibus. Matt. 20. Quid statis totũ diẽ ociosi? 2. Pet. 1. Hæc si uobis adsint, nõ ociosos nec infructuosos uos cõstituẽt in agnitione Christi. Matt. 3. & 7. Omnis arbor quæ non facit fructus bonos, excindetur, & in ignem conijcietur.

3. Nec dubiæ, nec obscuræ sunt Scripturæ sententiæ, quæ iustificatis et renatis studiũ bonorũ operum cõmendant. Tit. 2. Christus dedit semetipsum pro nobis, ut mũdaret sibi populũ peculiarẽ, ζηλώτην: hoc est, qui peculiari zelo sit sectator bonorũ operũ. Eph. 2. Ipsius factura sumus, creati in Christo Iesu ad bona opera, quæ Deus præparauit ut in illis ambulemus. 2. Cor. 5. Pro omnibus mortuus est Christus, ut qui uiuunt, iam nõ sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Et summa proponitur ex Psalm. 34. Declina à malo, & fac bonũ. 1. Pet. 2. Mori peccato, uiuere Deo, seu iusticiæ. Eph. 4. Deponere ueterem hominem, & induere nouum. Roman. 13. Abijcere opera tenebrarum, & induere arma lucis.

4. *Illam uerò obedientiam Scriptura in iustificatis & renatis non tantum consulit, nec ut rem indifferentẽ aut arbitrariã proponit: sed tradit necessariam esse, propter uoluntatem & mandatum* Dei. Roman.8. Debitores *sumus, non ut* secundum *carnem uiuamus.* Rom.13. Nemini *quicquã debeatis, nisi ut inuicẽ diligatis.* Luc.17. Q*uæ debuimus, fecimus.* 1. Ioan.4. *Et nos debemus mutuò nos diligere.* 1. Thessal.4. *Hæc est uoluntas* Dei, *sanctificatio nostra.* Roman. 12. Probetis *quæ sit uoluntas* Dei. Ioan.14. *Mandatum do uobis, ut diligatis uos inuicem.* 1. Ioan.4. Hoc *mandatum habemus, ut qui diligit* Deum, *diligat & fratrem.*

5. *Scriptura addit, non ueram esse fidem, quæ non est efficax per charitatem.* 1. Io.4. Qui *dicit se nosse* Deũ, *& mandata eius non facit, mendax est.* 1. Tim.5. Q*ui suorum curam non habet, fidem abnegauit, & infideli deterior est.* Iacob. 2. Fides *sine operibus, mortua est.*

6. *Violatoribus proponuntur cõminationes pœnarum corporaliũ, spiritualiũ & æternarum.* 1. Thess.4. Deus *ultor est de his omnibus.* Ps.89. Si *mãdata mea nõ custodierint, uisitabo in uirga iniquitates eorũ.* Ro.8. Si *secundũ carnẽ uixeritis, moriemini.* Col.3. Propter *hæc uenit ira* Dei *super filios inobediẽtiæ.* 1. Tim.1. Repellentes *bonã conscientiã, circa fidẽ naufragiũ fecerũt.* 2. Pet.1. Cui *hæc nõ adsunt, obliuionẽ cœpit purgationis peccatorũ.*

Et

Et qui talia agunt, regnũ Dei non poßidebũt, &c.

Quia igitur & doctrina de neceßitate bonorum operum, & seriæ exhortationes ad studium bonorum operum, sedulò apud nos traduntur, urgentur & inculcantur: unde quæso Pontificij sumunt occasionem, texendi uirulentã illam calumniam, quasi prohibeamus, damnemus, aut certè arbitraria faciamus bona opera? Illud uerò Tridentini patres Canone 20. nõ obscurè significãt. Quia enim docemus, promißionem Euangelij de remisſione peccatorum & uita æterna, non pendere ex conditione nostræ obseruationis mandatorum diuinorum, sed ex gratuita misericordia Dei, propter obedientiam & meritum Christi mediatoris: fingunt Pontificij inde consequens esse, iustificatos non teneri ad obseruantiã mandatorum. Quasi uerò prophetæ & Apostoli prohibeant & damnent studium bonorum operum, quando (sicut demonstrauimus) docent ex gratuita misericordia, fide propter Christum mediatorem, sine operibus homines iustificari. Neque enim quia opera nostra ex articulo, aut negocio & officio iustificationis excluduntur, propterea nullas planè habent causas, nullum usum quare sint facienda. Pontificiorum uerò imaginatio est: Si bona opera non ideo sunt facienda, ut illis promereamur reconciliationem cum Deo, adoptionem & uitam æternam: tunc potius omittenda esse. Ita uerè sunt

mercenarij, qui nihil liberaliter ut obedientes fi-lij, præstare uelint: sed ut mercenarij, seruiliter spe tantum, & expectatione præmij operari uolunt: nec uerò ignorare debent, quid Augustinus de huiusmodi operatoribus, ex Scripturæ sententia pronunciet.

Quamuis igitur operibus non promereamur remißionem peccatorum, reconciliationem, adoptionem & uitam æternam: aliæ tamen multæ ueræ et graues causæ sunt, propter quas iustificati et renati debitores sunt, ut non secundum carnem, sed secundum spiritum uiuant & ambulent. Est enim uoluntas et mandatum Dei, *ut liberati seruiamus ipsi in iusticia & sanctitate coram ipso:* Lucæ *primo, sicut testimonia suprà annotauimus. Et illud debitum inchoandæ nouæ obedientiæ, non soluitur aut tollitur per gratuitam imputationem iusticiæ Christi: sed ex gratuita illa reconciliatione, accedunt multæ grauißimæ impulsiuæ causæ, præstandæ nouæ obedientiæ: quarum primæ quædam respiciunt ipsum* Deum, *ut sunt testimonia* Scripturæ *de* Deo *patre. prima* Petri *primo, Si* Deum *inuocatis patrem, sicut filij obedientiæ, sancti estote conuersantes in timore. prima* Ioannis *tertio, Sumus filij* Dei*: & qui hanc spem habent, in eo sanctificant se. prima* Iōānis *quarto, Si* Deus *dilexit nos, & misit filium: debemus ergo & nos alterutrum diligere.* Lucæ *primo,* Fecit *redemptio-*

nem

nem plebis suæ, ut liberati seruiamus ipsi. 1. Thessalon. 4. Non uocauit nos Deus ad mundiciem, sed ad sanctificationem.

De filio. *Titum 2. Dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum peculiarē, sectatorem bonorum operum. 1. Pet. 2. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, iusticiæ uiueremus. 2. Cor. 5. Pro omnibus mortuus est Christus: ut qui uiuunt, iam non sibi uiuant, sed Christo. Eph. 2. Creati in Christo Iesu ad bona opera. Rom. 6. Sepulti sumus unà cum Christo per baptismum in mortem, ut posthac nō seruiamus peccato, sed in nouitate uitæ ambulemus.*

De Spiritu sancto. *Gal. 5. Si spiritu uiuimus, spiritu & ambulemus. Eph. 4. Ne contristetis Spiritum sanctum. 1. Theß. 4. Qui hæc spernit, nō hominē, sed Deum spernit, qui Spiritū sanctum dedit in nobis. Roman. 8. Qui Spiritu Dei dicuntur, hi sunt filij Dei. Eph. 5. Sitis imitatores Dei. 1. Ioan. 2. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Colossenses tertio, Condonate uobis inuicem, sicut et Deus per Christum. 1. Petri 2. Reliquit nobis exemplum, ut insequerimini uestigia eius. Coloss. 1. Ambulate dignè Deo. Phil. 1. Dignè Euangelio Christi, ad laudem est & gloriam Dei. 1. Petri 4. Vt in omnibus glorificetur Deus. Tit. 2. Vt doctrinam saluatoris ornent in*

omnibus.1.Timoth.6. Ne nomen Dei & doctrina male audiat.

2. Quædam causæ impulsiuæ, respiciunt ipsos renatos: ut quia sunt renati in Christo, ergo debent esse noua creatura.2.Cor.5. & Rom.6. Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc uiuemus in eo? Liberati à peccato, serui facti estis iusticiæ. Eph.5. Vt filij lucis ambulate, nec cõmercium habeatis cũ operibus tenebrarũ.Eph.4. Dignè ambulate uocatione uestra.1.Cor.6.Hæc eratis quondã, sed sanctificati estis, &c. 1.Io.3. Qui peccat, nõ uidit nec cognouit ipsum. Qui non diligit, manet in morte. In hoc manifesti sunt filij Dei, et filij diaboli.1.Tim.5. Qui suorum curam non habent, fidem abnegauit. 1.Timoth.1. Quidam repellentes bonam conscientiam, circa fidem naufragium fecerunt, &c.

3. Quædã causæ respiciũt proximũ, ut nostris officijs subleuetur. Luc.6. Ne cuiquã offendiculum præbeamus.2.Cor.6. Vt nostro exẽplo alij ad pietatem inuitentur.1.Pet.3. Vt benefaciendo os obturemus aduersarijs.1.Pet.2.& 3.Tit.2.

Sed de causis finalibus bonorũ operum, postea quædam repetenda erunt. Nunc breuiter tantum Pontificiorum calumnia refutanda fuit, quasi nostra doctrina uel prohibeat bona opera, uel faciat illa arbitraria, uel certè in dubium reuocet, an facienda sint bona opera. Recitaui autem præcipua Scripturæ testimonia: ut ostenderem,

nos

nos exhortari renatos ad studium bonorum operum, ex illis ipsis fontibus & fundamentis, sicut in Scriptura traduntur: utq; monstrarem, multo rectius in nostris Ecclesijs tradi doctrinam de Bonis operibus, quàm apud Pontificios, qui apud se solos gloriabantur esse possessionem bonorum operum. clarè enim ex uerbo Dei docemus, non tantum quòd facienda sint bona opera, sed explicantur ueræ causæ, propter quas sint facienda. Traditur etiam, qualia debeant esse opera renatorum, bona opera: ut discrimen sit inter uirtutes philosophicas inter opera Pharisaica, & inter renatorũ nouam obedientiam: et quomodo in hac nostra infirmitate fieri poßint: à persona scilicet fide reconciliata, & à Spiritu sancto renata. Sed integra harum quæstionum explicatio, non est huius loci.

SECVNDA QVAESTIO.

Quę sint bona opera, in quibus Deus uult renatos exercere obedientiam.

De *hac quæstione concilium* Tridẽtinum *cap. 10. inquit, iustificatos per obseruationem mandatorum* Dei et Ecclesiæ, *in ipsa iusticia crescere, & magis iustificari.* Et Canon. 20. *dicunt, iustificatũ teneri ad obseruantiam mandatorum* Dei, & Ecclesiæ. Et *moderatior quispiam per mandata* Ecce-

siæ forsan intelligeret, quæ Ecclesia per ministerium uerbi Dei ex Scriptura proponit & præscribit: ut ita planè eadē sint mandata Dei, ratione autoritatis: et Ecclesiæ, ratione ministerij. Sed concilij interpres Andradius, hanc mitigationē non admittit. disertè enim mandata Dei, & mandata Ecclesiæ cōtra se distinguit. Et differentiā hanc cōstituit, q Dei mādata sint ab ipso Deo, in uerbo ipsius tradita: Ecclesiæ uerò mādata sint de ijs rebus, quæ non habēt in uerbo Dei expressum mandatū aut testimoniū. Vt aūt status quæstionis rectè constituatur, repeto quæ suprà in loco de traditionib. dicta sunt: quando disputatur de ijs quæ habēt testimonium in uerbo Dei, intelligenda esse non illa tantum, quæ totidem literis & syllabis in Scriptura extant, sed illa etiam quæ ex certa & manifesta Scripturæ sententia, bona consequentia deducuntur. Et si talia intelligerent mandata, nulla esset controuersia. Sunt enim non minus diuina mandata, quàm quæ totidem literis & syllabis in Scriptura exprimuntur. Sed Andradius allegat illud Matthæi 23. Super cathedrā Mosis sedent Scribæ & Pharisæi, omnia quæcunq; dixerint uobis, seruate & facite. Et inde argumentatur: Si in ueteri Testamento, non ea solùm obseruanda erant, quæ Moses præceperat, sed illa etiam quæ ij imperassent, qui in Mosis locum successerant, ut Scribæ et Pharisæi: non minor ergo obedientia & obseruantia

uantia debetur prælatis Ecclesiæ, in nouo Testamento. Ex hac argumentatione lector non obscurè intelligit, quorsum tradãt decreta de mãdatis Ecclesiæ: utq; eo propius ad statũ quæstionis accedamus, addenda est hæc declaratio. Sicut in Ecclesia ordinationes quædã de uirib. aut obseruationibus quibusdam exteris: de quib. quæ sit Scripturæ sententia, in loco de traditionibus explicauimus. Ritus enim qui sunt Scripturæ consentanei, quia hactenus habent uerbi Dei testimonium, rectè possunt retineri: qui uerò cum Scripturæ pugnant, iusto iudicio & nulla temeritate reijciuntur & abolentur.

Sunt uerò præterea diaphori quidam ritus, qui cum Scriptura quidem non pugnant, sed tamen non habent expressum in Scriptura mandatum aut testimonium. De illis simplex & plana est responsio: Si ordini, decoro & ædificationi seruiant, & ita proponuntur, ut non pugnent cũ Christiana libertate: hoc est, ut non proponantur uel obseruentur cum opinione necessitatis, cultus & meriti: posse de illis Ecclesiam statuere, prout ædificationi pro temporis, morum & gentium uarietate conducere iudicabitur. Sunt pluribus hæc explicata, suprà de traditionibus.

Quòd si hic esset quæstionis huius status, non magnopere contendendum esset.

Sed Andradius concilij mentem ita explicat, Roma-

Romanum pōtificem accepisse à Christo integrā, perfectam atq; plenam potestatem regendi uniuersam Ecclesiam, ita ut leges ab illo latæ, omnibus in rebus non aliter sint obseruandæ quàm diuinæ. Et addit, Sæpe euenire, ut maiori scelere inuoluatur qui tales Ecclesiasticas, quàm qui diuinas leges perfregerit: si præsertim prælatorum despicientia feratur. Et huius exemplum cum Iesuitis hoc adducit, illos ueluti ethnicos & publicanos habendos, qui Ecclesiæ præscriptione ab utraq; Eucharistiæ specie sumenda non retardantur. Hæc omnia sunt Andradij uerba: ex quibus lector intelliget, quale πανδοχεῖον sit locus Pontificiorum, de mandatis Ecclesiæ. Tridentini uerò patres, præter hæc addunt cap. 10. hominē iustificari obseruatione mandatorum Dei & Ecclesiæ.

Est igitur iuxta Andradij explicationem, status controuersiæ in hac quæstione: 1. Leges à Romano pontifice, & prælatis Ecclesiæ datas, licet non habeant mandatum aut testimonium uerbi Dei: non aliter tamen omnibus in rebus obseruandas, quàm diuinas. 2. Sæpe maius esse scelus, huiusmodi traditiones, quàm diuinas leges perfringere. 3. Obligationem talium traditionum talem ac tantum esse, ut illi qui in sumēda utraq; Eucharistiæ specie, malunt testamentariam filij Dei institutionem, quàm prælatorum Ecclesiæ præscriptionem sequi, habēdi sint ueluti ethnici & publicani. 4. Obseruationem

nem talium traditionum, homines coram Deo iustifiacri ad uitam æternã. Non fingo hæc: ideo ipsa uerba & concilij, & Andradij, qui Ttridenti in concilio scripsit, annotaui.

Quæ uerò insolentior potest excogitari impudentia, quàm hominum traditiones pari, imò eodẽ gradu æquare mandatis diuinis? & quid dico æquare, imò præferre: & quidem ita præferre, ut maius pronuncietur esse scelus humanas traditiones, quàm diuinas leges perfringere: imò scelus esse anathemate dignum, si quis uoluerit humanam prohibitionem præferre institutioni filij Dei, de utraq; Eucharistiæ specie sumenda. Agedum purpurata bestia, homo peccati, & fili perditionis, imple mensuram eius quod scriptum est 2 Thess. 2. ut ex coloribus pij te cognoscere poßint. Extolle te super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Colloca te in templo Dei, tanquã deum: ostenta & renuncia teipsum quòd sis Deus. Quin quod res est, apertè dic, Isa. 14. In cœlum conscendam, iuxta astra Dei exaltabo solium meum, & sedebo in monte testamenti: ascendam super altitudinem nubium, similis ero altißimo. Faxit autem Deus, ut propediem sequatur alter ille uersiculus: uerun tamen ad infernum detraheris, in profundum loci: Amen, amen.

Olim Pelagius damnatus est, quòd iustificationem tribuebat obseruationi legis diuinæ. Nunc uerò

uerò in concilio Tridentino, non uerētur pronunciare hominem gratis iustificatum, magis iustificari per obseruationem mandatorum Dei, & traditionum humanarum: ita ut meritum uitæ æternæ, distribuatur inter obseruationem mandatorum Dei, & traditionum humanarū. Quomodo uerò putas Paulum ad hanc blasphemiam si audisset, exclamaturum fuisse? qui de operibus legis diuinæ inquit: Si per legem iusticia gratis, ergo Christus mortuus est. Euacuati estis à Christo, à gratia excidistis qui in lege iustificamini.

Augustinus de suo tempore inquit epistola 119. Hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris saluberrimè præcepta sunt, minus curātur: & tam multis præsumptionibus sic plena sunt omnia, ut grauius corripiatur qui per octauas suas terram nudo pede tetigerit, quàm qui mentē uinolētia sepelierit. Et addit: Vt tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui etiam si tempus libertatis non agnouerunt, legalibus tamen sarcinis, non humanis præsumptionibus subijciebantur. Quid uerò existimas optimū illum uirum dicturum, si legisset illa blasphemiarū monstra, quæ in concilio decernere non uerentur de humanis traditionibus æquandis, imò præferendis mandatis diuinis, & de iustificatione hominis, per obseruationē traditionū humanarū? & debebat quidē in hominibus in Ecclesia, ea esse lux, & is zelus, ut ne ad auditum quidem admitterentur

terentur talia portentiloquia, sicut Ireneus loquitur. Sed q̃a postrema iã sunt tẽpora, in quib. iuxta Christi & Apostolorũ uaticinia regnat efficacia erroris: talia impunè nõ tantũ scribũtur, sed in Tridentina synodo, tanquã Spiritus sancti oracula ꝓmulgantur. Breuiter aũt recitabimus firma, perspicua et immota Scripturæ testimonia: ea esse opera, in quib. Deus uult renatos exercere obedientiã, quæ ipse in uerbo suo præscripsit & mandauit. Res. n. si iuxta Scripturæ testimonia iudicetur, manifestißima est. Nam et affirmatiuè et negatiuè Deus sententiã suã de hac quæstione in Scriptura patefecit, propterea q̃, omnibus temporibus fuerunt, qui pietatis specie, & prætextu bonæ intentionis, à norma bonorũ operũ in uerbo Dei nobis proposita discesserũt, facturi uel plura, uel præstantiora opera, q̃ quæ Deus ipse nobis præscripsit. Est enim Pharisaica quædã animi humani superbia, quæ non libẽter patitur ad præscriptũ uerbi diuini se astringi & alligari, sed electionis cultus uel à se, uel ab alijs excogitatos, iudicat esse præstantiores. Hinc luci, hinc excelsa, & multi tales cultus, apud populũ ueteris Testamẽti q̃ diuinitùs nõ erãt mãdati: in quib. prætextus bonæ intentionis ita regnauit, ut lapidaret & occideret Prophetas, repræhẽdentes tales electitios cultus. Verè aũt sunt sarcasmi diaboli, acerbè illudentis miserrimæ infirmitati corruptæ nostræ naturæ.

Quia

Quia enim propter carnem in hac uita adhærentem, ne renati quidem legi Dei perfecta obedientia satisfacere possunt: instillat diabolus tales opiniones, naturam humanam plura & præstantiora posse supererogare, quàm quæ Deus præceperit. Et fit, ac si seruus, neglectis & posthabitis domini mandatis, occupetur alijs laboribus ex suo arbitrio delectis & susceptis. Ita autem loquitur Deus in Scriptura, Deut. 12. Nõ faciat unusquisq; quod in oculis suis rectum uidetur: sed quicquid ego præcipio, hoc obseruabitis, ut faciatis Domino, nec addas ad illud quicquã, nec minus quicquam ab eo.

Num. 15. Non sequantur cogitationes suas, & oculos post quos fornicantur: sed memores præceptorum Dei, faciant ea, eruntq; sancti Deo suo.

Ezech. 20. In præceptis patrum uestrorum nolite incedere. Ego Dominus Deus uester: in præceptis meis ambulate. Obseruetur addita ratio, quare non in patrum, sed in Dei præceptis ambulandum sit: quia, inquit, ego sum Dominus Deus tuus. Hac enim præfatione in Decalogo uendicat sibi præcipiendi authoritatẽ, & nos ad uerbi sui obediẽtiam alligat. In eius autem præceptum ambulare debemus, qui est Dominus Deus noster. Hunc titulum, qui uel uerbis uel facto, tribuit Romano Põtifici, & prælatis Ecclesiæ, manifestè blasphemus est.

Deut. 5. Facite quod præcepit Dominus Deus uester:

uester: non declinabitis, neq; ad dextram neq; ad sinistram: sed per uiam quam praecepit Dominus Deus uester, ambulabitis,

Iesa. 1. Quis requisiuit haec de manibus uestris? Matthaei 15 ex 29. Esaiae: Frustra colunt me mandatis, quae ab hominibus docentur. Coloss. 2. expresse damnantur ἐθελοθρησκίαι, cultus electicij. Ephes. 2. dicit Paulus, Deum praeparasse opera in quibus ambulent, qui in Christo Iesu ad bona opera creati sunt.

Et Roman. 12. traditurus doctrinā de bonis operibus, inquit: Vt probetis quae sit uoluntas Dei bona, placens & perfecta. Volūtas autem Dei, ex uerbis ipsius aestimanda & discenda est. Ita Roman. 13. ostensurus quomodo & unde uoluntas illa Dei sit probanda, nominat legem: & ad uerbum recitat praecepta Decalogi. Ita Gal. 5. charitatē quae radix & summa est bonorum operum, dicit nihil aliud esse quàm plenitudinē legis, & summā mandati. 1. Timoth. 1.

2 Timoth. 3. Omnis Scriptura Dei utilis est, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

Verbum igitur suū Deus proponit normā bonorum operum: & quidē ita, ut cultus electionis, & mandata quae ab hominibus opinione cultus docentur, reijciat. Et affirmat, uerbum suū normam esse perfectissimā. inquit enim: Nec addas quicquā,

ll nec

nec minimas. Deut. 12. Nec declines uel ad dextrā, uel ad sinistram. Deut. 5. Iosue. 1. Iniuria igitur fit normæ diuinæ bonorum operum, quam ipse pronunciat esse perfectißimam, quando ei aliquid ab hominibus superadditur. Et norma bonorum operum, præter cæteras causas etiā ideo ex uerbo Dei proponi debet in Ecclesia, ut de imperfectione nostra nos admoneat, in ipso exercitio & cursu bonorum operū. In humanis enim traditionibus, et in electicijs cultibus, mens humana facilè potest persuasionē perfectionis, imò supererogationis sibi fingere: quæ pernicies est doctrinæ iustificationis.

Hæc Scripturæ testimonia manifestè docēt, quæ sit Dei sententia de proposita quæstione: lectorem autem oro, ut ea quæ prophetæ contra cultus electitios, & quæ Christus contra traditiones seniorum disputant, conferat ad Andradij axiomata suprà recitata, quæ ex Tridentino durante concilio in orbem Christianū sparsit: & uidebit qualis spiritus præsederit in Tridentino concilio.

Propter cauillationes uerò hoc addam: non intelligēdas esse captiosè breuissimas illas lineas quæ in Decalogo signatæ sunt: sed sicut norma illa bonorū operū à prophetis, Christo & Apostolis in Scriptura tradita & explicata est. Et simul intelligimus, quæ in diuina illa norma compræhenduntur & cōtinentur. ut cū Paulus gratis predicet Corinthijs, ne offendiculū det Euāgelio. 1. Cor. 9. etc.

Audia-

Audiamus iam porrò quæ argumēta cōtra hæc Scripturæ testimonia Andradius mandatis prælatorum Ecclesiæ, eo sicut dictum est modo, patrocinaturus opponat.

1. Qui uos audit, me audit: qui uos spernit, me spernit. Lucæ 10. Mandatum ergo Christi est, ut prælatos Ecclesiæ non secus ac se ipsum audiamus, illis omnibus in rebus obtemperemus: eorum præcepta non aliter obseruemus quàm diuina: & existimemus magis esse diuina iussa quā humana. Hæc Andradius. Respondeo: Dulcissimam doctrinam & consolationem continet hæc Christi sententia, quòd ministri uerbi, quando ea quæ docent, ex uerbo Dei probant, non secus audiendi sunt, ac si uox diuina cœlitùs nobis insonaret. Deus.n. ministerio uerbi adest, & per illud medium nobiscum loquitur, et efficax est, sicut Baptista inquit: Ego sum uox clamantis. Deus enim est qui per Baptistam clamat. 2. Corinth. 13. Paulus inquit: An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus. Ita 2. Cor. 5. inquit: Deus exhortatur per nos. Quomodo uerò? quia uerbum reconciliationis posuit in nobis. Sicut Iesai. 59. Spiritus meus qui est in te, & uerba mea quæ posui in ore tuo, &c. Hæc doctrina conciliat ministerio ueram reuerentiam, & flectit animos ad obedientiam, iuxta dictum Heb. 13. Obedite præpositis uestris. Vt quando ministri afferunt

& proponunt uerbum Dei, auditores accipiunt illud, non uti uerbum hominum, sed sicut uerè est uerbum Dei: sicut Paulus inquit 1 Thessalon. 2. Et dulcißima est consolatio, quòd uerè possumus statuere, quando ex ore ministri uerbum Dei audimus, ipsum filium Dei nobis adesse, nobis loqui, & per illud uerbum efficacem esse. Inde enim pendet quod Christus pronunciat: Quorũ remiseritis peccata, remissa erunt: quicquid solueritis in terra, solutum erit in cœlo. Sed hæc dignitas, reuerentia, obedientia & efficacia ministerij, inde pendet, ut uerbum Dei afferat & proponat.

Hoc uerò Andradius non uult, sed cõcedit, Christum prælatis Ecclesiæ dedisse potestatem, non limitatam, sed quasi infinitam: ut quæcunq; proponant, statuant & præcipiant, siue habeant mandatum & testimoniũ uerbi Dei in Scriptura, siue nõ habeant, Ecclesia nihil ominus alligata sit ad obedientiã: ut omnibus in reb. prælatis suis obtemperet, & illorũ præcepta non aliter obseruet quàm diuina: ita ut nulla ratiõe de illorũ præceptis disceptãdum sit, an scilicet uerbo Dei sint cõsentanea. Et ex Hieronymo huc accõmodat dictũ illud: Audi Israel, & tace. Sed hæc nullo modo est uerborũ Christi sententia. Cum enim ad ministerium emitteret Apostolos, Matth. 10 & septuaginta, Luc. 10. addit quidem ipsorum ministerio hoc priuilegiũ: Qui uos audit, me audit. Num uerò hanc habet senten-

ſententiam: Quicquid hominibus tradideritis, etiamſi eius rei nullum à me habeatis mandatum, uel uerbi mei teſtimonium, nihilominus pari reuerentia & pietatis affectu obſeruandum erit, ac ſi eſſet diuinum mãdatum? Nullo uerò modo. ſed certa mandata miniſterio Apoſtolorum & ſeptuaginta, Matth. 10. Luc. 10. præſcribit, quibus tanquam certis limitibus, & quaſi cãcellis, miniſteriũ ipſorum includit & circũſcribit. Et de illa adminiſtratione miniſterij, certis mandatis Chriſti circũſcripta dicit: Qui uos audit, me audit. Ita Matthæi 28. dicit: Vobiſcum ſum uſq; ad conſummationem ſeculi. ſed addit: Docete eos ſeruare quæcunque præcepi uobis. Et tunc rectè dicitur: Qui uos audit, me audit. Ioann. 20. Chriſtus dicit: Sicut me miſit pater, ita ego mitto uos. De ſua uerò miſſione dicit Ioannis 14. Sicut mandatum mihi dedit pater, ſic facio. Qui uerò ab ipſis Apoſtolis egreſſi ſunt, quando non afferunt doctrinam Apoſtolicam: num in omnibus rebus ipſis obtemperandum eſt, num præcepta ipſorum non aliter ac diuina obſeruanda ſunt? nullo uerò modo, inquit Ioannes: ſed nolite eos in domum recipere, nec aue eis dixeritis. Item: Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint. Multi enim pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Ita Paulus ipſos Apoſtolos docet alligatos eſſe ad certam uocem doctrinæ, à Chriſto traditæ et acceptæ,

gentes pro re indifferente habeatur, certè uoce diuina prohibetur: & quibus argumentis Apostoli *eam gentibus conuersis prohibuerint, manifestum est.* 1. Cor. 6. *ubi certè non dicit, se pro arbitratu suo eam prohibere: sed grauissimis utitur argumẽtis.* De *reliquis tribus, obscurior uidetur ratio: sed fundamenta sunt manifesta.* Ritus *enim illi legales erant antiquati, non quòd simpliciter interdicta & prohibita esset eorum obseruatio: sed quòd illorum obseruatio iam non erat amplius eo modo necessaria, sicut sub lege fuerat, sed libera erat facta. Illa uerò libertate in rebus medijs seu adiaphoris, uerborum* Dei *docet non esse utendum.* Si *charitas monstret, infirmos in fide offendi: & si libertas illa non usurpata, possit sine fidei detrimento, infirmos inuitare ad fidem.* Quia *igitur talis tunc erat ratio eorum, qui inter* Iu*dæos infirmi erant:* Apostoli *ex illo uerbo* Dei *fundamento, decretum hoc fecerunt, ut qui ex* Gentibus *conuersi erant, libertate sua, in illis ritibus qui iam facti erant adiaphori, ad tempus nõ uterentur, ne offenderent infirmiores inter* Iu*dæos, sed ut ita per charitatem eos ad fidem* Chri*sti inuitarent.*

Non *igitur sine fundamẽto & testimonio uerbi* Dei, Apostoli *ex plenaria potestate decretũ istud fecerũt: nec per illud quod* Christus *ꝓhibuit, ipsi lata lege gẽtib. imposuerũt: sed ex regula uerbi* Dei,

de usu

de usu libertatis in ritibus adiaphoricis, decretũ illud sumpserunt. Quod uerò capita illa uocant necessaria, non hunc habet sensum, quasi ea quæ Christus libera reddidit, Apostoli eo modo necessaria faciant gentibus, sicut sub lege fuerant. Hoc enim Paulus acriter reprehẽdit, Gal. 2. et Col. 2. Sed quia tunc charitas exigebat, ut illa sua libertate, qui ex gentibus conuersi erant, propter proximi ædificationem inter Iudæos non uterentur, sed ab ea abstinerent: hactenus hoc modo Apostoli dicunt ea quæ per se libera sunt, necessaria fieri, non per se, non generaliter, nec semper, sed pro ratione ædificationis infirmiorum. Nam 1. Cor. cap. 10. Paulus dicit: Omne quod in macello uenit, manducate: nihil interrogantes propter conscientiam. In epistola uerò ad Galatas, & ad Coloss. erga eos qui infirmi, sed non præfracti sunt, & urgent opinionem legalis necessitatis illorum rituum ad salutem, Paulus docet non cedendum, sed necessariò usurpandam libertatem. Diuersitas uerò non pendet ex plenitudine quadam potestatis, ut sine fundamento & testimonijs uerbi Dei, pro arbitratu quiduis possint, modò constituere, modò abrogare: sed habet certa fundamenta, & firma testimonia in uerbo Dei. Talem uerò potestatem & autoritatem ministerij, libenter agnoscimus & prædicamus.

Spiritus sanctus igitur, qui adest ministerio in Ecclesia, non præbet infinitam licentiam quiduis

siæ forsan intelligeret, quæ Ecclesia *per ministerium uerbi* Dei *ex Scriptura proponit & præscribit: ut ita planè eadē sint mandata* Dei, *ratione autoritatis: et* Ecclesiæ, *ratione ministerij. Sed concilij interpres* Andradius, *hanc mitigationē non admittit. disertè enim mandata* Dei, *& mandata* Ecclesiæ *cōtra se distinguit. Et differentiā hanc cōstituit, q̄,* Dei *mādata sint ab ipso* Deo, *in uerbo ipsius tradita:* Ecclesiæ *uerò mādata sint de ijs rebus, quæ non habēt in uerbo* Dei *expressum mandatū aut testimoniū. Vt aūt status quæstionis rectè constituatur, repeto quæ suprà in loco de traditionib. dicta sunt: quando disputatur de ijs quæ habēt testimonium in uerbo* Dei, *intelligenda esse non illa tantum, quæ totidem literis & syllabis in Scriptura extant, sed illa etiam quæ ex certa & manifesta* Scripturæ *sententia, bona consequentia deducuntur. Et si talia intelligerent mandata, nulla esset controuersia. Sunt enim non minus diuina mandata, quàm quæ totidem literis & syllabis in Scriptura exprimuntur. Sed* Andradius *allegat illud* Matthæi 23. *Super cathedrā* Mosis *sedent* Scribæ *&* Pharisæi, *omnia quæcunq; dixerint uobis, seruate & facite. Et inde argumentatur: Si in ueteri* Testamento, *non ea solùm obseruanda erant, quæ* Moses *præceperat, sed illa etiam quæ ij imperassent, qui in* Mosis *locum successerant, ut* Scribæ *et* Pharisæi: *non minor ergo obedientia & obseruantia*

uantia

uantia debetur prælatis Ecclesiæ, in nouo Testamento. Ex hac argumentatione lector non obscurè intelligit, quorsum tradāt decreta de mādatis Ecclesiæ: utq; eo propius ad statū quæstionis accedamus, addenda est hæc declaratio. Sicut in Ecclesia ordinationes quædā de uirib. aut obseruationibus quibusdam exteris: de quib. quæ sit Scripturæ sententia, in loco de traditionibus explicauimus. Ritus enim qui sunt Scripturæ consentanei, quia hactenus habent uerbi Dei testimonium, rectè possunt retineri: qui uerò cum Scripturæ pugnant, iusto iudicio & nulla temeritate reijciuntur & abolentur.

Sunt uerò præterea diaphori quidam ritus, qui cum Scriptura quidem non pugnant, sed tamen non habent expressum in Scriptura mandatum aut testimonium. De illis simplex & plana est responsio: Si ordini, decoro & ædificationi seruiant, & ita proponuntur, ut non pugnent cū Christiana libertate: hoc est, ut non proponantur uel obseruentur cum opinione necessitatis, cultus & meriti: posse de illis Ecclesiam statuere, prout ædificationi pro temporis, morum & gentium uarietate conducere iudicabitur. Sunt pluribus hæc explicata, suprà de traditionibus.

Quòd si hic esset quæstionis huius status, non magnopere contendendum esset.

Sed Andradius concilij mentem ita explicat,

Roma-

Romanum pōtificem accepisse à Christo integrā, perfectam atq; plenam potestatem regendi uniuersam Ecclesiam, ita ut leges ab illo latæ, omnibus in rebus non aliter sint obseruandæ quàm diuinæ. Et *addit, Sæpe euenire, ut maiori scelere inuoluatur qui tales Ecclesiasticas, quàm qui diuinas leges perfregerit: si præsertim prælatorum despicientia feratur.* Et *huius exemplum cum Iesuitis hoc adducit, illos ueluti ethnicos & publicanos habendos, qui Ecclesiæ præscriptione ab utraq; Eucharistiæ specie sumenda non retardantur.* Hæc *omnia sunt Andradij uerba: ex quibus lector intelliget, quale* παρνδοξεῖον *sit locus Pontificiorum, de mandatis Ecclesiæ. Tridentini uerò patres, præter hæc addunt cap. 10. hominē iustificari obseruatione mandatorum Dei & Ecclesiæ.*

Est igitur iuxta Andradij explicationem, status controuersiæ in hac quæstione: 1. Leges à Romano pontifice, & prælatis Ecclesiæ datas, licet non habeant mandatum aut testimonium uerbi Dei: non aliter tamen omnibus in rebus obseruandas, quàm diuinas. 2. Sæpe maius esse scelus, huiusmodi traditiones, quàm diuinas leges perfringere. 3. Obligationem talium traditionum talem ac tantum esse, ut illi qui in sumēda utraq; Eucharistiæ specie, malunt testamentariam filij Dei institutionem, quàm prælatorum Ecclesiæ præscriptionem sequi, habēdi sint ueluti ethnici & publicani. 4. Obseruationem

nem talium traditionum, homines coram Deo iustifiacri ad uitam æternã. Non fingo hæc: ideo ipsa uerba & concilij, & Andradij, qui Ttridenti in concilio scripsit, annotaui.

Quæ uerò insolentior potest excogitari impudentia, quàm hominum traditiones pari, imò eodẽ gradu æquare mandatis diuinis? & quid dico æquare, imò præferre: & quidem ita præferre, ut maius pronuncietur esse scelus humanas traditiones, quàm diuinas leges perfringere: imò scelus esse anathemate dignum, si quis uoluerit humanam prohibitionem præferre institutioni filij Dei, de utraq; Eucharistiæ specie sumenda. Agedum purpurata bestia, homo peccati, & fili perditionis, imple mensuram eius quod scriptum est 2 Thess. 2. ut ex coloribus pij te cognoscere poßint. Extolle te super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Colloca te in templo Dei, tanquã deum: ostenta & renuncia teipsum quòd sis Deus. Quin quod res est, apertè dic, Isa. 14. In cœlum conscendam, iuxta astra Dei exaltabo solium meum, & sedebo in monte testamenti: ascendam super altitudinem nubium, similis ero altißimo. Faxit autem Deus, ut propediem sequatur alter ille uersiculus: uerun tamen ad infernum detraheris, in profundum loci: Amen, amen.

Olim Pelagius damnatus est, quòd iustificationem tribuebat obseruationi legis diuinæ. Nunc

uerò

uerò in concilio Tridentino, non uerētur pronun ciare hominem gratis iustificatum, magis iustificari per obseruationem mandatorum Dei, & traditionum humanarum: ita ut meritum uitæ æternæ, distribuatur inter obseruationem mandatorum Dei, & traditionum humanarū. Quomodo uerò putas Paulum ad hanc blasphemiam si audisset, exclamaturum fuisse? qui de operibus legis diuinæ inquit: Si per legem iusticia gratis, ergo Christus mortuus est. Euacuati estis à Christo, à gratia excidistis qui in lege iustificamini.

Augustinus de suo tempore inquit epistola 119. Hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris saluberrimè præcepta sunt, minus curātur: & tam multis præsumptionibus sic plena sunt omnia, ut grauius corripiatur qui per octauas suas terram nudo pede tetigerit, quàm qui mentē uinolētia sepelierit. Et addit: Vt tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui etiam si tempus libertatis non agnouerunt, legalibus tamen sarcinis, non humanis præsumptionibus subijciebantur. Quid uerò existimas optimū illum uirum dicturum, si legisset illa blasphemiarū monstra, quæ in concilio decernere non uerentur de humanis traditionibus æquandis, imò præferendis mandatis diuinis, & de iustificatione hominis, per obseruationē traditionū humanarū? & debebat quidē in hominibus in Ecclesia, ea esse lux, & is zelus, ut ne ad auditum quidem admitterentur

terentur talia portentiloquia, ſicut Ireneus loquitur. Sed q̃a poſtrema iã ſunt tẽpora, in quib. iuxta Chriſti & Apoſtolorũ uaticinia regnat efficacia erroris: talia impunè nõ tantũ ſcribũtur, ſed in Tridentina ſynodo, tanquã Spiritus ſancti oracula ꝓmulgantur. Breuiter aũt recitabimus firma, perſpicua et immota Scripturæ teſtimonia: ea eſſe opera, in quib. Deus uult renatos exercere obedientiã, quæ ipſe in uerbo ſuo præſcripſit & mandauit. Res.n.ſi iuxta Scripturæ teſtimonia iudicetur, manifeſtiſsima eſt. Nam et affirmatiuè et negatiuè Deus ſententiã ſuã de hac quæſtione in Scriptura patefecit, propterea q, omnibus temporibus fuerunt, qui pietatis ſpecie, & prætextu bonæ intentionis, à norma bonorũ operũ in uerbo Dei nobis propoſita diſceſſerũt, facturi uel plura, uel præſtantiora opera, q̃ quæ Deus ipſe nobis præſcripſit. Eſt enim Phariſaica quædã animi humani ſuperbia, quæ non libẽter patitur ad præſcriptũ uerbi diuini ſe aſtringi & alligari, ſed electionis cultus uel à ſe, uel ab alijs excogitatos, iudicat eſſe præſtantiores. Hinc luci, hinc excelſa, & multi tales cultus, apud populũ ueteris Teſtamẽti q diuinitùs nõ erãt mãdati: in quib. prætextus bonæ intentionis ita regnauit, ut lapidaret & occideret Prophetas, repræhẽdentes tales electitios cultus. Verè aũt ſunt ſarcaſmi diaboli, acerbè illudentis miſerrimæ infirmitati corruptæ noſtræ naturæ.

Quia

Quia enim propter carnem in hac uita adhærentem, ne renati quidem legi Dei perfecta obedientia satisfacere possunt: instillat diabolus tales opiniones, naturam humanam plura & præstantiora posse supererogare, quàm quæ Deus præceperit. Et *fit, ac si seruus, neglectis & posthabitis domini mandatis, occupetur alijs laboribus ex suo arbitrio delectis & susceptis.* Ita *autem loquitur* Deus *in Scriptura*, Deut. 12. Nō *faciat unusquisq; quod in oculis suis rectum uidetur: sed quicquid ego præcipio, hoc obseruabitis, ut faciatis* Domino, *nec addas ad illud quicquā, nec minuas quicquam ab eo.*

Num. 15. Non *sequantur cogitationes suas, & oculos post quos fornicantur: sed memores præceptorum* Dei, *faciant ea, eruntq; sancti* Deo *suo.*

Ezech. 20. *In præceptis patrum uestrorum nolite incedere.* Ego Dominus Deus *uester: in præceptis meis ambulate.* Obseruetur *addita ratio, quare non in patrum, sed in* Dei *præceptis ambulandum sit: quia, inquit, ego sum* Dominus Deus *tuus.* Hac *enim præfatione in* Decalogo *uendicat sibi præcipiendi authoritatē, & nos ad uerbi sui obediētiam alligat.* In *eius autem præceptum ambulare debemus, qui est* Dominus Deus *noster.* Hunc *titulum, qui uel uerbis uel facto, tribuit* Romano Pōtifici, *& prælatis* Ecclesiæ, *manifestè blasphemus est.*

Deut. 5. Facite *quod præcepit* Dominus Deus *uester:*

uester: non declinabitis, neq; ad dextram neq; ad sinistram: sed per uiam quam praecepit Dominus Deus *uester, ambulabitis,*

Iesa. 1. *Quis requisiuit haec de manibus uestris? Matthaei 15 ex 29. Esaiae: Frustra colunt me mandatis, quae ab hominibus docentur.* Coloss. 2. *expresse damnantur* ἐθελοθρησκίαι, *cultus electicij.* Ephes. 2. *dicit* Paulus, *Deum praeparasse opera in quibus ambulent, qui in* Christo Iesu *ad bona opera creati sunt.*

Et Roman. 12. *traditurus doctrinã de bonis operibus, inquit:* Vt *probetis quae sit uoluntas* Dei *bona, placens & perfecta.* Volũtas *autem* Dei, *ex uerbis ipsius aestimanda & discenda est.* Ita Roman. 13. *ostensurus quomodo & unde uoluntas illa* Dei *sit probanda, nominat legem: & ad uerbum recitat praecepta* Decalogi. Ita Gal. 5. *charitatẽ quae radix & summa est bonorum operum, dicit nihil aliud esse quàm plenitudinẽ legis, & summã mandati.* 1. Timoth. 1.

2 Timoth. 3. Omnis Scriptura Dei *utilis est, ut perfectus sit homo* Dei, *ad omne opus bonum instructus.*

Verbum *igitur suũ* Deus *proponit normã bonorum operum: & quidẽ ita, ut cultus electionis, & mandata quae ab hominibus opinione cultus docentur, reijciat.* Et *affirmat, uerbum suũ normam esse perfectissimã. inquit enim:* Nec *addas quicquã,*

nec minimas. Deut. 12. *Nec declines uel ad dextrā, uel ad sinistram.* Deut. 5. Iosue. 1. *Iniuria igitur fit normæ diuinæ bonorum operum, quam ipse pronunciat esse perfectißimam, quando ei aliquid ab hominibus superadditur.* Et *norma bonorum operum, præter cæteras causas etiā ideo ex uerbo* Dei *proponi debet in* Ecclesia, *ut de imperfectione nostra nos admoneat, in ipso exercitio & cursu bonorum operū. In humanis enim traditionibus, et in electicijs cultibus, mens humana facilè potest per suasionē perfectionis, imò supererogationis sibi fingere: quæ pernicies est doctrinæ iustificationis.*

Hæc Scripturæ testimonia manifestè docēt, quæ sit Dei *sententia de proposita quæstione: lectorem autem oro, ut ea quæ prophetæ contra cultus electitios, & quæ Christus contra traditiones seniorum disputant, conferat ad Andradij axiomata suprà recitata, quæ ex* Tridentino *durante concilio in orbem Christianū sparsit: & uidebit qualis spiritus præsederit in* Tridentino *concilio.*

Propter cauillationes uerò hoc addam: non intelligēdas esse captiosè breuissimas illas lineas quæ in Decalogo *signatæ sunt: sed sicut norma illa bonorū operū à prophetis, Christo & Apostolis in Scriptura tradita & explicata est. Et simul intelligimus, quæ in diuina illa norma compræhenduntur & cōtinentur. ut cū* Paulus *gratis predicet* Co*rinthijs, ne offendiculū det* Euāgelio. 1. Cor. 9. etc.

Audia-

Audiamus iam porrò quæ argumẽta cõtrà hæc Scripturæ testimonia Andradius mandatis prælatorum Ecclesiæ, eo sicut dictum est modo, patrocinaturus opponat.

1. *Qui uos audit, me audit: qui uos spernit, me spernit.* Lucæ 10. *Mandatum ergo Christi est, ut prælatos Ecclesiæ non secus ac se ipsum audiamus, illis omnibus in rebus obtemperemus: eorum præcepta non aliter obseruemus quàm diuina: & existimemus magis esse diuina iussa quã humana.* Hæc Andradius. Respondeo: *Dulcissimam doctrinam & consolationem continet hæc Christi sententia, quòd ministri uerbi, quando ea quæ docent, ex uerbo Dei probant, non secus audiendi sunt, ac si uox diuina cœlitùs nobis insonaret.* Deus.n. *ministerio uerbi adest, & per illud medium nobiscum loquitur, et efficax est, sicut* Baptista *inquit: Ego sum uox clamantis. Deus enim est qui per Baptistam clamat. 2. Corinth. 13. Paulus inquit: An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus. Ita 2. Cor. 5. inquit: Deus exhortatur per nos. Quomodo uerò? quia uerbum reconciliationis posuit in nobis. Sicut* Iesai. 59. *Spiritus meus qui est in te, & uerba mea quæ posui in ore tuo, &c. Hæc doctrina conciliat ministerio ueram reuerentiam, & flectit animos ad obedientiam, iuxta dictum* Heb. 13. *Obedite præpositis uestris. Vt quando ministri afferunt*

& proponunt uerbum Dei, auditores accipiunt illud, non uti uerbum hominum, sed sicut uerè est uerbum Dei: sicut Paulus inquit 1 Thessalon. 2. Et dulcißima est consolatio, quòd uerè possumus statuere, quando ex ore ministri uerbum Dei audimus, ipsum filium Dei nobis adesse, nobis loqui, & per illud uerbum efficacem esse. Inde enim pendet quod Christus pronunciat: Quorũ remiseritis peccata, remissa erunt: quicquid solueritis in terra, solutum erit in cœlo. Sed hæc dignitas, reuerentia, obedientia & efficacia ministerij, inde pendet, ut uerbum Dei afferat & proponat.

Hoc uerò Andradius non uult, sed cõcedit, Christum prælatis Ecclesiæ dedisse potestatem, non limitatam, sed quasi infinitam: ut quæcunq; proponant, statuant & præcipiant, siue habeant mandatum & testimoniũ uerbi Dei in Scriptura, siue nõ habeant, Ecclesia nihil ominus alligata sit ad obedientiã: ut omnibus in reb. prælatis suis obtemperet, & illorũ præcepta non aliter obseruet quàm diuina: ita ut nulla ratiõe de illorũ præceptis disceptãdum sit, an scilicet uerbo Dei sint cõsentanea. Et ex Hieronymo huc accõmodat dictũ illud: Audi Israel, & tace. Sed hæc nullo modo est uerborũ Christi sententia. Cum enim ad ministerium emitteret Apostolos, Matth. 10 & septuaginta, Luc. 10. addit quidem ipsorum ministerio hoc priuilegiũ: Qui uos audit, me audit. Num uerò hanc habet senten-

ſententiam: Quicquid hominibus tradideritis, etiamſi eius rei nullum à me habeatis mandatum, uel uerbi mei teſtimonium, nihilominus pari reuerentia & pietatis affectu obſeruandum erit, ac ſi eſſet diuinum mãdatum? Nullo uerò modo. ſed certa mandata miniſterio Apoſtolorum & ſeptuaginta, Matth. 10. Luc. 10. præſcribit, quibus tanquam certis limitibus, & quaſi cãcellis, miniſteriũ ipſorum includit & circũſcribit. Et de illa adminiſtratione miniſterij, certis mandatis Chriſti circũſcripta dicit: Qui uos audit, me audit. Ita Matthæi 28. dicit: Vobiſcum ſum uſq; ad conſummationem ſeculi. ſed addit: Docete eos ſeruare quæcunque præcepi uobis. Et tunc rectè dicitur: Qui uos audit, me audit. Ioann. 20. Chriſtus dicit: Sicut me miſit pater, ita ego mitto uos. De ſua uerò miſſione dicit Ioannis 14. Sicut mandatum mihi dedit pater, ſic facio. Qui uerò ab ipſis Apoſtolis egreßi ſunt, quando non afferunt doctrinam Apoſtolicam: num in omnibus rebus ipſis obtemperandum eſt, num præcepta ipſorum non aliter ac diuina obſeruanda ſunt? nullo uerò modo, inquit Ioannes: ſed nolite eos in domum recipere, nec aue eis dixeritis. Item: Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint. Multi enim pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Ita Paulus ipſos Apoſtolos docet alligatos eſſe ad certam uocem doctrinæ, à Chriſto traditæ et acceptæ,

ita ut anathema dicat, si uel angelus è cœlo præter illud annunciet. Gal. 1. Falsum igitur est quod Andradius dicit, Ecclesiam diuinam habere autoritatem in ferendis legibus, quæ nullum habeant uel mandatum, uel testimonium in Scriptura. Si enim habent uerbi Dei testimonium, tunc diuinas esse, nullum est dubium.

2. *Texit argumentum ex loco Act. 15. Christus non instituerat ut conuersi ex gentibus abstinerent sanguine, suffocatis, &c. imò ex Paulo discimus, abrogatos tunc & antiquatos fuisse omnes ueteris legis ritus. Et tamen Apostoli de illis legē imponunt gentibus: & confidenter asseuerant, non sibi modò, sed Spiritui sancto etiã ita uisum fuisse. Ergo Ecclesia diuinam habet authoritatem ferendi leges, etiam de illis quæ à Christo, uel non sunt tradita, uel etiam ab ipso abrogata.*

Forte me herculè argumentum, quod Prælatis Ecclesiæ tribuere potest infinitam licentiam, non tantum quiduis sine uerbo Dei instituēdi, sed & ea quæ Christus prohibuit permittēdi, uel quæ ipse instituit prohibendi. Vbi igitur manet iste titulus: Ego Dominus Deus uester: in præceptis meis ambulate? Num gloriam illam alteri nunc dedit? Num inter 15 annos obliti fuerant eius mandati, Matthæi 23. Docentes eos seruare quæcunque ego mandaui uobis: ut quod Actorum primo in ultimo colloquio constituuntur doctrinæ

Christi testes, non nouæ doctrinæ legislatores. Et si quis Apostolis in carne uiuentibus hoc tribuere uoluisset, quòd haberent diuinam authoritatem ferendi leges, de quibus nullum haberent uel mandatum, uel testimonium uerbi diuini: imò quòd possent ea quæ Christus abrogaret restituere, uel quæ instituerat abrogare: sine dubio sonora uoce & scißis uestibus ostendissent, se illud nec agnoscere, nec probare.

Illa enim adulatoria prædicatio uerè esset accusatio παραπρεσβείας, quòd legationē suam non fideliter obtinerent, sed excederent fines mandati: quod de iure etiam communi infamiæ genus est.

2. Corinth. 5.

Ad ipsum uerò argumentum hoc respondeo: propter illam etiā causam Apostoli dicūt, Visum est spiritui sancto, & nobis: ne putarentur, pro imperio, sine mandato & testimonio diuino, tale decretū facere. Vnde uerò certi fuerint Spiritui sancto ita uideri, ex oratione Petri & Iacobi manifestum est: ubi certè uocatio gentium, & articulis gratuitæ iustificationis, quòd onus legis non sit imponendum conscientijs: & ex Scriptura, & miraculis Spiritus sancti probantur. Et hæc sunt præcipua capita decreti Apostolici. De reliquis uerò quatuor capitibus, ut de idolothytis, sanguine, suffocato, & fornicatione, plana etiam est responsio. Fornicatio enim quæ inter

gentes pro re indifferente habeatur, certè uoce diuina prohibetur: & quibus argumentis Apostoli eam gentibus conuersis prohibuerint, manifestum est. 1. Cor. 6. ubi certè non dicit, se pro arbitratu suo eam prohibere: sed grauißimis utitur argumẽtis. De reliquis tribus, obscurior uidetur ratio: sed fundamenta sunt manifesta. Ritus enim illi legales erant antiquati, non quòd simpliciter interdicta & prohibita esset eorum obseruatio: sed quòd illorum obseruatio iam non erat amplius eo modo necessaria, sicut sub lege fuerat, sed libera erat facta. Illa uerò libertate in rebus medijs seu adiaphoris, uerborum Dei docet non esse utendum. Si charitas monstret, infirmos in fide offendi: & si libertas illa non usurpata, poßit sine fidei detrimento, infirmos inuitare ad fidem. Quia igitur talis tunc erat ratio eorum, qui inter Iudæos infirmi erant: Apostoli ex illo uerbo Dei fundamento, decretum hoc fecerunt, ut qui ex Gentibus conuersi erant, libertate sua, in illis ritibus qui iam facti erant adiaphori, ad tempus nõ uterentur, ne offenderent infirmiores inter Iudæos, sed ut ita per charitatem eos ad fidem Christi inuitarent.

Non igitur sine fundamẽto & testimonio uerbi Dei, Apostoli ex plenaria potestate decretũ istud fecerũt: nec per illud quod Christus ꝓhibuit, ipsi lata lege gẽtib. imposuerũt: sed ex regula uerbi Dei,

de usu

de usu libertatis in ritibus adiaphoricis, decretũ illud sumpserunt. Quod uerò capita illa uocant necessaria, non hunc habet sensum, quasi ea quæ Christus libera reddidit, Apostoli eo modo necessaria faciant gentibus, sicut sub lege fuerant. Hoc enim Paulus acriter reprehẽdit, Gal.2. et Col.2. Sed quia tunc charitas exigebat, ut illa sua libertate, qui ex gentibus conuersi erant, propter proximi ædificationem inter Iudæos non uterentur, sed ab ea abstinerent: hactenus hoc modo Apostoli dicunt ea quæ per se libera sunt, necessaria fieri, non per se, non generaliter, nec semper, sed pro ratione ædificationis infirmiorum. Nam 1. Cor. cap.10. Paulus dicit: Omne quod in macello uenit, manducate: nihil interrogantes propter conscientiam. In epistola uerò ad Galatas, & ad Coloß. erga eos qui infirmi, sed non præfracti sunt, & urgent opinionem legalis neceßitatis illorum rituum ad salutem, Paulus docet non cedendum, sed necessariò usurpandam libertatem. Diuersitas uerò non pendet ex plenitudine quadam potestatis, ut sine fundamento & testimonijs uerbi Dei, pro arbitratu quiduis poßint, modò constituere, modò abrogare: sed habet certa fundamenta, & firma testimonia in uerbo Dei. Talem uerò potestatem & autoritatem ministerij, libenter agnoscimus & prædicamus.

Spiritus sanctus igitur, qui adest ministerio in Ecclesia, non præbet infinitam licentiam quiduis

ſtatuendi,ſed gubernat Eccleſiam, *iuxta uerbũ patefactũ.*Nam & *Apoſtolis Chriſtus dicit* Ioan. 14. *Spiritus ſanctus ſuggeret uobis omnia quæcunq; dixi uobis.*Non *enim inquit (ſicut* Pontificij *textum deprauarunt) Quæcunq; dixero uobis.* Et tamen *differentia eſt. Apoſtoli enim habent diuina teſtimonia miraculorum & Spiritus ſancti, quòd non errent in doctrina. Talia uerò teſtimonia, reliqui prælati* Eccleſiæ *non habent, ſed allegati ſunt ad uocem doctrinæ cœleſtis, ſonantis in Scriptura: ſed talẽ ſubiectionẽ ægerrimè ferunt prælati* Pontificij:*tam procul ſcilicet abſunt à politica etiã modeſtia,quæ in laudatiſſima illa ſentẽtia celebratur,* Digna *eſt uox maieſtate* Imperatoris, *legibus ſubiectum ſe principem fateri.*

3. *Ad obiectionẽ illam uerißimam: Omnia quæ à miniſtris* Eccleſiæ *proponũtur, ſacrarum literarum trutina examinãda eſſe.* Audi *quæſo quid* Andradius *in* Tridentino *concilio didicerit reſpondere: Chriſti,inquit,uerba ſunt: Super cathedram* Moſis *ſederũt ſcribæ et* Phariſæi, *omnia quæcunque dixerint uobis,ſeruate & facite.*Hæc *uerò uerba ita interpretatur:* Non *ea ſolùm obſeruãda eſſe decernit* Chriſtus *quæ* Moſes *præceperat, ſed illa etiam quæ ij imperaſſent, qui in* Moſis *locum ſuccederent: ſcribæ ſcilicet &* Phariſæi.Et *inde à minori ad maius argumentatur, de obſeruantia prælatorum* Eccleſiæ *in nouo teſtamento.* Hoc *argumentum*

mentum non ideo recito, quaſi requirat operoſam aliquam explicationem: ſed ut Lector uideat, qualem dominatum quærant Pontificij in Eccleſia, et quàm religioſi ſint tractatores et interpretes Scripturæ. Vt enim de ueterum explicationibus non dicam, qui interpretantur ſcribas tunc ſedere ſuper Moſis cathedram, quando non ſuas traditiones, ſed doctrinam à Deo per Moſen traditam proponūt: & tunc propter perſonarum uitia, miniſterium uerbi non eſſe contemnendū, uel abijciendum: certè ipſa rei euidentia, impudentem & paraſiticam Andradrij interpretationem refutat. In illo ipſo enim capite Chriſtus dicit: Væ uobis ſcribæ & Phariſæi, qui clauditis regnum cœlorum ante homines. Væ uobis duces cæci, qui dicitis, &c. Lu. 17. Væ uobis legisperiti, quia tuliſtis clauem ſcientiæ: ipſi non introijſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis. Matth. 16. Videte & cauete à fermento Phariſæorum & Sadducæorū. Quod Euāgeliſta poſtea expreſſè interpretatur de doctrina Phariſæorū & Sadducæorū. Matt. 15. Vbi de traditionibus Phariſæorū quæſtio propoſita erat, Chriſtus diſertè dicit: Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. cæcus uerò ſi cæco ducatū præſtet, ambo in foueā cadūt. Et quid multis? maniſeſtiſſimū enim eſt, in tota Eāngelica hiſtoria, Chriſto certamē eſſe cū Phariſæis, propterea q; ſine uerbo Dei, extra & præter uerbū Dei, hominū cōſcientias traditionibus ſeniorū onera-

onerabant. Et ab illis Christus homines reuocat ad uerbum Dei: Frustra, enim inquit, colunt me, docentes doctrinas & mandata hominũ. Et hæc cum sint euidentißima, cogitet lector, quale sit concilium, in quo Andradius non ueretur ad stabiliendam Romanorum pontificum tyrannidem, tam impudenter falsam fingere interpretationem uerborum Christi. Matth. 23. quæ uno calculo pharisæos potest absoluere, Christum uerò & omnes Apostolos damnare, ut quid enim, si uera est Andradij interpretatio, omnia Pontificum dicta & mandata ad trutinam uerbi Dei examinabant, & nõ potius simpliciter quæ ab ordinarijs imperabantur, obseruabant? Dignum certè est hoc emblema, Pontificia Synodo.

4. Verbum Dei nihil statuit de ieiunio sabbati. Ignatius uerò scribit, Apostolos fecisse decretum, eos esse interfectores Christi, qui sabbato ieiunâuerint. Habent ergo prælati Ecclesiæ, diuinam autoritatem in ferendis legibus, quæ nullum habent uel mandatũ, uel testimonium in uerbo Dei. Respondeo. Hoc ipsum argumentum ostendit, qualia sint fundamenta decretorum Pontificiorũ. Suprà enim in loco de traditionibus, clarè ostendimus, suppositicium esse quod ex Ignatio citatur: & falsò hoc decretum, cum tali quidem appendice, Apostolis tribui. Augustinus enim epistola 86. ex professò disputat, sabbato ieiunare uel non ieiunare, non esse tradi-

traditionem Apoſtolicam: *ſicut tunc etiam à quibuſdã cœperat diſputari.* Et Socrates lib. 5. cap. 22. *in genere oſtendit, Apoſtolos nullas leges de ieiunijs condidiſſe. Suppoſiticium igitur & falſum eſt fundamentum illud.* Hoc *quidem fieri poteſt, quòd in gratiam infirmorum qui ex* Iudæis *uel conuerſi uel conuertendi erant, tale quid conſtitutũ & ſeruatum fuerit ex regula charitatis in* Chriſtiana *libertate: ſicut dictum eſt de decreto* Apoſtolorum Act. 15. *Paulus uerò accuratè diſcernit ea, de quibus expreſſum* Dei *mandatũ habent. & de quibus ipſe* Apoſtolico *ſpiritu contulit.* Illis *enim hoc addit:* Non *ut laqueum uobis inijciam.* 1. Cor. 7. Non *igitur* Apoſtolici *ſpiritus eſt appẽdix illa, eos eſſe interfectores* Chriſti, *qui ſabbato ieiunent.*

5. In *antiquiſſimis & probatiſſimis concilijs, multæ factæ ſunt conſtitutiones, quæ à pijs imperatoribus, & à reliqua* Eccleſia, *religioſè obſeruatæ fuerunt.* Habet *ergo* Eccleſia *diuinam autoritatem in ferendis legibus, &c.* Reſpondeo. Q*ua moderatione, & quo fine in rebus adiaphoris* Eccleſia *ad ædificationem poſſet aliquid ſtatuere, ſuprà explicatũ eſt.* Et *hac ratione, hoc fine, utiles & pias ordinationes non damnamus, modò non fiant laquei conſcientiarum, & in* Chriſtianam *libertatẽ impingant.* Nullo *modo uerò quod* Andradius *contendit, concedimus.* Inde *ſtabiliri tyrannidem* Romani *pontificis, quæuis impia decreta, ſuperſtitioſas opi-*

sas opiniones & laqueos conscientiarum. In illa enim libertate standum est, qua nos filius Dei *liberauit, ne iugo seruitutis subijciamur.* Gal. 5. Coloß. 2. *Hæc sunt* Andradij *argumenta. Reliqua uerò de operibus indebitis & superogationis, pertinent ad locum de* Pœnitentia.

TERTIA QVAESTIO.

An bona opera renatorum, in hac uita ita sint perfecta, ut legi diuinæ plenè, cumulatè & perfectè satisfaciant?

Vera explicatio huius quæstionis, omnibus temporibus, uarijs corruptelis turbata & deprauata fuit: propterea quia non sola Scripturæ testimonia, sed rationis etiam iudicium adhibetur in consiliũ. Eius *uerò axioma est, sicut* Plutarchus *in* Solone *inquit:* δεῖ κατὰ τὸ δυνατὸν τίθεσθαι τοὺς νόμους. *Lex debet habere hanc conditionẽ, quòd sit poßibilis illis quibus proponitur.* Hæret *propterea in tristißima miseræ naturæ deprauatione, Pharisaica præsumptio perfectionis, imò supererogationis.* Inde *in ipsa promulgatione legis, populus dicit: cuncta quæ locutus est* Dominus, *faciemus.* Exod. 19. Deut. 5. Deus *uerò ut persuasionẽ illam retunderet, specie tam terribili legem promulgauit, ut territi dicerent:* Non *audiamus ultrà uocem*

Domini,

Domini, ne moriamur. Cumq; peterent ut Moses esset mediator, ipse uerò diceret: Exterritus sum, & tremebundus. Heb. 12. Deus repetiuit promissionē de Messia, et de doctrina Euangelij, Deut. 18. Act. 3. Et Deut. 5. inquit: Bene locuti sunt. Sed quis det talem eos habere mentem, ut custodiant uniuersa mandata mea, omni tēpore? Cū Pharisæis etiā Christo multū fuit negocij de illa persuasione perfectionis, Matth. 19. Luc. 10. Omnia hæc seruaui à iuuētute mea: qd adhuc mihi deest? Et Luc. 18. Pharisæus corā Deo gloriatur, se ultra mandata Dei, multa etiam supererogasse. Et nostro tempore una ex præcipuis controuersijs est, quæ magna contentione à Pontificijs disputatur, perfectam impletionem legis adeò esse & possibilem & facilem, quòd renati in hac uita, sua obedientia non tantum plenè & perfectè legi diuinæ satisfacere possint: sed quòd ultra legem Dei, multa etiam opera indebita possint supererogare.

Valde magni autem momenti est hæc controuersia. Primò enim non rectè tradi, intelligi aut usurpari potest doctrina Scripturæ, de agnitione & cōfessione peccatorū: quæ etiā in sanctis in hac uita hærēt et manēt, nisi rectè explicata hac quæstiōe. 2. Puritas articuli iustificationis nō potest retineri, nisi ex Scripturæ sententia hæc quæstio rectè explicetur: ut scilicet mōstretur, ubi renati quærere debeāt pfectā impletionē legis, quā corā iudicio

Dei

Dei opponere poßint accusationi legis & iræ Dei aduersus peccata, ut iusti pronuncientur ad salutem & uitam æternam. Habent quidem renati per spiritum renouationis, inchoatam obedientiam legis: sed quia minimus apex in lege diuina non potest cadere quin perfectè impleatur, renati inchoata illa sub obedientia quæ non est perfecta, nō possunt in iudicio Dei consistere, ut propter illam iustificentur ad salatum & uitam æternã. Christum igitur fide apprehendunt, qui est impletio legis ad iusticiam omni credenti. Rom.10. Persuasio uerò quæ renatorum bonis operibus in hac uita tribuit perfectionem, facit Christum post primam reconciliationem ociosum, ut non amplius sit nostra iusticia. Iere.23. sed iustificationem transfert à Christo ad nostra opera. Tertiò, ipsa doctrina de bonis operibus, non potest rectè tradi sine uera quæstionis huius explicatione. Neq; enim uera & necessaria animi humilitas, in ipso exercitio & cursu bonorum operum, præstari potest: sed Pharisaica gloriatio, quam Paulus Rom.3. 1.Cor.1. exclusam esse uult, sequetur, si doceatur renatos suis operibus in hac uita perfectè satisfacere legi diuinæ. Ostendit etiam quæstionis huius explicatio: cum Scriptura manifestè affirmet, credentiũ bona opera Deo placere, quomodo & quare placeant: scilicet non ideo, quòd legi perfectè in hac uita satisfaciant, sed quia omnia mandata tunc facta deputantur:

tur: quando quicquid non fit, propter Christũ igno scitur, sicut Augustinus loquitur lib. 1. Retractat. cap. 19. Et Pontificij non sine causa, tanta contentione de hac quæstione dimicant. Vident enim præcipuos regni sui neruos in ea consistere: renatos scilicet bona sua opera posse & debere opponere iudicio & iræ Dei, ut propter illa digni iudicentur uita æterna: imò multa ipsos posse supererogare, quæ per nundinationẽ Pontificiam alijs possint accommodari.

Remouendæ aũt sunt calumniæ, ut status quæstionis rectè constituatur. Non enim docemus, impletionem legis ita esse impoßibilem, ut qui per spiritũ renouationis renati sunt, nec poßint nec debeant in hac uita inchoare obedientiã legis. Neq; hoc etiam principaliter cõtra Pontificios disputamus, quòd homines non renati naturalibus liberi arbitrij uiribus, non poßint legi Dei perfectè satisfacere. Dicimus enim, licet externam disciplinam aliquo modo præstare poßint homines etiam non renati: uerum tamen hoc est, spiritualem legis obedientiam ne inchoari quidem posse, sine Spiritu sancto. De renatorum igitur bonis operibus, qualia in hac uita sunt, quæstio est: an scilicet perfecta impletione legi diuinæ plenè & cumulatè ita satisfaciant, ut lex diuina nihil habeat, quod in illis bonis renatorum operibus in hac uita accusare & damnare poßit, si Deus in iudicium cum ipsis, sine

uenia & remißione intrare uellet.

Quibus uerò, & quàm insidiosis technis fabricatum sit undecimũ capitulum Tridentini concilij, lectori paucis monstrãdum est. Studiose enim uitarunt uocabulum perfectionis. Non expreßè dicunt, quod tamen sentiunt & uolunt, perfectam impletionē legis diuinæ, operibus renatorum in hac uita poßibilem & facilem esse: sed in genere dicunt, obseruationem mandatorum Dei, homini iustificato, iuuãte Deo, non esse impoßibilem. Quòd si de obseruatione mandatorum Dei, quæ in renatis per Spiritum renouationis in hac uita inchoatur, quæ etiam subinde crescere debet, intelligerent: nulla esset controuersia. ideo enim spiritu renouãtur iustificati, ut poßint inchoare nouam obedientiam iuxta mandata Dei. Ita etiam allegant Scripturæ sententias, quæ monent iustificatos debere inchoare nouam obedientiam, & quæ docent renatos habere talem inchoatam obedientiam. Sed hæc nullam planè apud nos habent controuersiam, sicut in prima quæstione ostendimus. Sine distinctione etiam loquuntur de bonis iustificatorũ operibus, qualia sint in se, quando ad normam legis diuinæ exiguntur: & quo loco apud Deum reputentur, quando propter Christũ næui & defectus non imputãtur. Quid uerò sub illis indistinctis generalitatibus quærant, in fine non obscurè indicant: iustificatorũ scilicet bona opera, in hac uita tam esse

perfecta

perfecta, ut nihil illis adhæreat quod uenia opus habeat. Illud uerò non statim in principio 11. capituli proponunt, sed ludunt generalibus sententijs & argumentis, ut ita imperito & incauto lectori fucũ faciãt: ut priusquã animaduertat, irretit9 teneatur.

Eodem artificio ludunt uocabulo impoßibilitatis. Meminerunt enim, Pelagianos olim Augustino negocium fecisse illa cauillatione: quòd secundum absolutam Dei potentiã, non sit impoßibile, ut per gratiã Dei renatus aliquis in hac uita sit sine peccato. Augustinus uerò de peccatorum meritis li.2. cap.6. respõdet, aliã esse quæstionẽ, utrũ esse poßit, et aliã utrũ sit. Et addit cap.7. Si quæratur, utrũ in hac uita aliqs sit sine peccato: esse nõ credo. magis enim credo Scripturæ, ubi sanctorũ uox est: Si dixerimus, quia peccatũ nõ habem9, nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Inde igitur Augustinus dicit ibidem cap. 6. & de Natura & gratia cap.43. Deum nõ præcepisse homini impoßibilia. Illud uerò dupliciter exponit, primò ad Bonifaciũ lib.3. cap.7. Gratia Dei tribuit in hac uitã studium præcepta seruandi, & eadem, si quid etiam in illis præceptis minus seruatur, ignoscit. Et 1. Retract. cap.19. Omnia mãdata Dei facta deputãtur, quãdo quicquid nõ fit, ignoscitur. 2. In lib. de perfectione iusticiæ, dicit nõ uersari in quæstione, an poßit homo omni prorsus culpa uacare: sed quãdo atq; per quẽ: hoc est, neq; in hac uita, neq; naturæ, sed solius

diuinæ gratiæ uiribus. Ad Valerium *lib.1. cap.29.* Ad hoc lex dicit, Non concupiſces: *ut medicinam gratiæ quæreremus,et in eo præcepto ſciremus,et quò debeamus in hac mortalitate proficiendo conari,et quà poßit à nobis in illa immortalitate beatißima perueniri. Niſi enim eſſet quandoq; perficiendum,nunquam iubendum fuiſſet.*

Et propter *illas* quidē Pelagianorum cauillationes, *Auguſtinus à uocabulo impoßibilitatis abſtinuit.* Poſtea *uerò in libello ſuppoſiticio ſub* Hieronymi *titulo anathema adiectum eſt:* et illud citatur *à* Tridentinis. *Scriptura uerò de obſeruatione legis non ueretur dicere eſſe iugū,quod nec* Apoſtoli, *nec credentes in primitiua* Eccleſia, *nec patres ferre potuerint.* Act.15.quod *de iuſtificatis certè, et renatis dicitur.* Et *pulcherrima eſt* Bernhardi *ſententia,Sermone 50.in Cantica:Si placet tibi,de affectuali charitate datum fuiſſe mandatū, non inde contendo: dummodo acquieſcas & tu mihi, quòd minimè in uita iſta, ab aliquo hominum poßit uel potuerit adimpleri. Quis enim ſibi arrogare id audeat, quod ſe Paulus ipſe fatetur non comprehendiſſe?Nec latuit præceptorē, præcepti pondus hominū excedere uires:ſed iudicauit utile, ex hoc ipſo ſuæ illos inſufficientiæ admoneri, & ut ſcirent ſanè, ad quē iuſticiæ finē niti pro uiribus oporteret.Ergo mandando impoßibilia, nō præuaricatores homines fecit,ſed humiles:ut omne os obſtruatur,&*

tur, & subditus fiat omnis mūdus Deo. Accipiētes quippe mandatū, & sentientes defectum, clamabimus in cœlum, & miserebitur nostri Deus: & sciamus in illa die, quia non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundū suā misericordiā saluos nos fecit.

Ex hac commemoratione intelligit lector, quo consilio Tridentini de uocabulis possibilitatis & impossibilitatis litem moueant: ut scilicet ita homines à uero statu quæstionis abducant. Seposita igitur lite de uocabulis, de rebus ipsis constituatur quæstio: an scilicet renatorum bona opera in hac uita, perfecta impletione legi diuinæ satisfaciant: sicut suprà statum quæstionis constituimus.

Facilior autem & planior erit explicatio. Andradius enim 4. axiomata quæ in hac quæstione sunt fundamēta firmissima, concedit & approbat.

1 Nouitatē seu sanitatem, quæ in renatis per Spiritum sanctū, inchoata est in hac uita, nō esse perfectam & absolutam. Est enim, & manet in renatis in hac uita, nouus et uetus homo, caro & spiritus: lex mentis, & lex peccati. Et interior homo de die in diem renouatur: sicut Augustinus multis probat lib. 2. de peccatorum meritis. Et tractatu in Ioannem 41. Lex uerò est spiritualis. Roman. 7. Quandiu igitur caro repugnat spiritui, lex non potest perfectè impleri. Ita Augustinus integram sanitatem, et perfectam charitatē, quæ sit impletio legis, mutuò se cōsequi docet, lib. de perfectione iusticiæ.

2 Præceptum charitatis de diligendo Deo ex toto corde, tota anima, tota mente, et omnib. uiribus: itē ultimum præceptum, nō cōcupiſces: in hac uita non poſſe à quoquā pſectè impleri, quādiu aliquid eſt carnalis cōcupiſcētiæ, quod uel cōtinēdo frenetur, et quādiu corruptibile iſtud incorruptionē nō induerit. ſicut Auguſtinus ex Scripturæ fundamentis, multis in locis præclarè demōſtrat, libro de perfectione iuſticiæ, de ſpiritu & litera cap. 36. ad Bonifacium lib. 3. cap. 7. Ad Aſellicum epiſtola 200.

3 Propter carnem, in qua non habitat bonū, ſed malum: q; uolenti bonum facere, adiacet malū: & propter legē peccati in mēbris renatorū, quæ repugnat legi mētis: nemo renatorū in hac uita eſt ſine peccato. Rom. 7. 1. Io. 1. Pſ. 32. & 129. Prou. 20. Sicut Auguſtinus multis diſputat de peccatorū meritis li. 2. De perfectione iuſticiæ. Et de natura et gratia, cap. 36. pulcherrimè dicit: Si oēs ſanctos & ſanctas cū hic uiuerēt, cōgregare poſſemus, et interrogare, utrū eſſent ſine peccato, quātalibet fuerint excellentia ſanctitatis: ſi hoc interrogari potuiſſent, una uoce clamaſſent: Si dixerimus, quia peccatū nō habemus, nos ipſos ſeducimus, & ueritas in nobis nō eſt. Peccatū uerò iuxta Ambroſiū, eſt præuaricatio legis diuinæ. Nō ergo perfectè in hac uita lex pōt impleri à renatis, q peccatis carere nō poſſunt.

4 Paulus expreſſè dicit Rom. 7. Velle adiacet mihi: perficere aūt bonū, nō inuenio. Phil. 3. Non q; iā

appre-

apprehẽderim, aut perfectus sim. Hæc fundamẽta quæ sunt firmißima et manifestißima, Andradius cõcedit et cõprobat. Et tamẽ simul etiã defendit Põtificium axioma: Legẽ diuinã à renatis, in hac uita plenè & perfectè seruari & impleri posse. Fatetur aũt hæc cõtraria, et inter se q̃ maximè pugnãtia uideri. Sed tamẽ pollicetur se demonstraturũ, utraq; esse uerißima. Tanta scilicet est hominis persuasio siue eruditionis, siue eloquentiæ. Reliqui Pontificij scriptores, fundamẽta illa uarijs modis conati sunt arrodere. Andradius uerò tumidæ suæ grandiloquẽtiæ tantum tribuit, ut speret se etiam uera dicendo posse fallere, & ex ueris ea quæ falsa sunt, posse probare & defendere. Nihil tamen adfert, quod iamdudũ in reliquorũ Romanensiũ scriptis protritum sit: nisi quod forsan cogitauit de prouerbio, Quisquiliæ in aureo flumine. Disputat igitur ea parte legis, quæ in hac uita dum in carne sumus, perfectè impleri nõ potest, homines in hac uita nõ teneri obstrictos: sed ea solũ Deũ præcepisse, quæ præstare diuinis uiribus adiuti, secundũ uitæ huius conditionẽ possemus. Reliqua uerò in legẽ nõ obligare homines in hac uita, sed pertinere tantum ad futuram immortalem uitã. Inepti igitur fuerunt filij Israel, unà cum Mose, qui exterriti clamârũt: Si audierimus ultrà uocẽ Domini, moriemur. Frustra enim iuxta Andradij opinionẽ, illis mãdatis legis se obstrictos teneri timuerunt q̃ in hac uita perficere

est Andradij & Pontificiorum opinio. Et talis etiam erit argumētatio Petri, Act.15. Quia iugum legis neque patres nostri, neq; nos ferre potuimus: ideò per gratiam Christi credimus saluari. Andradius enim excipit, ea quæ in lege ferre non possumus, ad nos non pertinere. Paul. Rom. 8. cum questus esset, se nō posse in hac carne legem perfecta obedientia implere, mox subijcit hanc consolationem: Quod impoßibile erat legi, Deus misso filio, qui uictima pro nobis factus est, præstitit, &c. Andradij uerò opinio sentit, non opus esse tali uel remedio, uel consolatione: quia ea solùm Deus præceperit, quæ præstare diuinis uerbis adiuti secundum uitæ huius conditionem possumus: reliqua uerò ad nos non pertinere. Atqui Christus Matth.5. similem planè Pharisæorum opinionem, de mandatis Dei maximis & minimis acriter reprehendit. Et Andradius quidem uariè ludit in explicatione minimorum mandatorum. Sed quæ exempli gratia à Christo de interpretatione aliquot præceptorum, Matth. 5. adducuntur, manifestè ostēdunt, quæ Pharisæi intellexerint minima mandata: non irasci fratri, dicere Racha, uel fatue: qui uiderit uxorem ad concupiscendum eam: diligere inimicos. Estote perfecti, sicut pater uester cœlestis perfectus est, &c. Et cum dixisset: Iota unum, & apex unus non præteribit à lege, donec omnia fiāt: subijcit, Qui ergo soluerit unū ex

mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus uocabitur in regno cœlorum. Manifesta igitur est declaratio, de quibus mandatis loquatur: quæ Pharisæorum Cabala minima uocauit, & sine detrimento iusticiæ solui posse docuit, si modò reliqua in lege seruarentur. Christus uerò pronunciat: Nisi facta fuerit reconciliatio cum Deo, & remißio in hac uita, in carcerem mittêris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec solueris nouißimum quadrantem. Pugnat igitur cum tota Scriptura illa Pontificiorum opinio.

Sed argumenta quædam ex decretis Tridentini concilij contexit Andradius, quibus opinionē istā confirmare nititur. Dicit igitur, cōtumeliosum esse in ipsum legislatorē Deū affirmare, ipsum præcepisse aliquid quod in hac uita, & in hac naturæ corruptione nemo perfectè implere poßit. Quasi uerò propter naturæ nostræ deprauationem, mutanda & inflectēda fuerit regula legis, quæ est perpetua & immutabilis norma iusticiæ in Deo: imò cum ne unum quidem tota legis præterire poßit, quin perfectè impleatur: ideo Deus misit filium suum, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret. Adeò lex illam ludificationē Pontificiorū non admittit, quòd scilicet ea tantum flagitet quæ in hac uita præstare possumus. Sed Ioannes inquit, filios Dei in hac uita habere charitatē Dei: & charitas Dei, iuxta eundem, est seruare mandata Dei.

Respon-

Respondeo:Non est quæstio,an renati habeãt charitatem,& incipiant facere legem: hoc enim concedimus & docemus:sed quæstio est an charitas reratorũ in hac uita sit integra,perfecta & absoluta: item,an perfecta obedientia satis faciant legi.

Illud uerò argumentum aliquãto speciosius est, quòd Ioannes dicit,mandata Dei non esse grauia: & quòd Christus pronunciat,onus suum esse leue. Item quòd Augustinus ad Bonifacium lib. 3.cap.7. dicit, obedientiã renatorũ perfectã dici posse, pro statu uiatoris. Ibidẽ:Secundũ hominis mortalis capacitatem,pro huius uitæ modulo,perfecti sumus. Sed plana est respõsio:Qui fide ꝑpter mediatorẽ Deo reconciliati sunt,donãtur Spiritu sancto,q renouat ipsos.Et in illa inchoata nouitate est aliqs in hac uita gradus bonæ cõsciẽtiæ renatorũ: ut scilicet præbeãt mẽbra arma iusticiæ Deo:nec admittãt uel errores cõtra fundamẽtũ fidei,uel lapsus cõtra cõsciẽtiã.Quod uerò pfectioni deest, et sordes quæ ex lege peccati in mẽbris aspergũtur, malum itẽ q adiacet,fides petit ꝑpter Christũ tegi, & nõ imputari.Et hoc modo mãdata Dei nõ sunt grauia: 1.qa sunt Dei filij.2. quia ducũtur spiritu Dei.3. qa quicquid nõ fit ꝑpter Christũ,ignoscitur:sicut Augustin. inquit.Hoc etiã modo renati dicũtur perfecti,Phil.3.& 1.Cor.2.imputatiõe scilicet et inchoatiõe.Primò.n.fides in Christo accipit,habet et possidet p imputationẽ,integerrimã & perfectißimã

impletio-

impletionem legis, ad iustitiam & salutem. 2. Spiritus sanctus renouat corda credentium, accensa charitate, ut incipiat facere legem. 3. quod in inchoata illa obedientia imperfectum, & propter carnem immundum est credentibus propter Christum non imputatur, sed tegitur. Pōtificij uerò has sententias ita deprauant, *quasi id quod inobedientia renatorum, in hac uita perfectioni quam lex requirit deest, non sit peccatum quod à lege accusetur: nec opus habeant renati, illud imperfectionis uitium agnoscere. affirmant enim illud non obstare, quo minus bona renatorum opera in hac uita opponantur iudicio & iræ* Dei, *ad iustificationem & uitam æternã.* Sed Paulus *manifestè, & exprofessò* opinionem *istam refutat,* Rom. 7. 1. Cor. 4. Et Augustinus *ad* Bonifaciũ *li. 3. cap. 7. disertè se declarat, quomodo perfectionem uiatoris intelligi uelit, cum inquit:* Virtus *quæ nunc est in homine iusto, hactenus perfecta nominatur: ut ad eius perfectionem pertineat, etiam ipsis imperfectionis & in ueritate agnitio, & in humilitate confeßio. tũc enim secundum hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta est ista parua iusticia, quãdo etiã quid sibi desit intelligit.* Ita Apostolus *perfectũ & imperfectum se esse dicit.* Ibidem: Gratia Dei *tribuit hîc studium præcepta seruandi: & eadem si quid etiam in illis præceptis minus seruatur, ignoscit.* Ita 1. Retract. 19. *disputans de perfectione renatorum*

rum in hac uita,utitur hac dulciſsima ſententia: O*mnia mandata facta deputantur,quando quicquid non fit, ignoſcitur.* Et *in confeſsionibus:* V*æ huiuſmodi uitæ, quantumuis laudabili, ſi remota miſericordia iudicetur.* De *ciuitate:* I*nhærens iuſticia ſanctorum in hac uita magis remiſsione peccatorum conſtat,quàm perfectione uirtutum.*In *epiſtola uerò* 26.*ad* Hieron. *diſertè dicit:* Propter *illud imperfectionis uitium, ſi dixerimus quia peccatum non habemus,nos ipſos ſeducimus,& ueritas in nobis non eſt: propter illud etiam uitium, quantumlibet profecerimus,neceſſarium eſt dobis dicere:* Dimitte *nobis debita noſtra. ex quo uitio non iuſtificabitur in conſpectu* Dei,*omnis uiuens.* I*ta* Hieronymus *dicit:* Q*uid ergo ſapimus, imò quid ſapere debemus,qui perfecti ſumus? imperfectos nos eſſe confiteri,& nondum comprehendiſſe,nedum accepiſſe.*H*æc eſt enim hominis uera ſapientia,imperfectum eſſe ſe noſſe.*Atq; *(ut ita loquar) omnium in carne iuſtorum,imperfecta perfectio eſt.*Et *quod in hanc ſententiam intelligendæ ſint & Scripturæ,&* Patrum *ſententiæ de perfectione.Auguſtinus in multis locis oſtendit,ad* Boni*facium lib.3.cap.5.* De *gratia, cap.*48.*&* 49.*&c. de perfectione iuſticiæ.*

Illud enim argumentum eſt firmiſsimum: Pecca*tum eſt præuaricatio legis diuinæ. Sed nemo ſanctorũ in hac uita caret peccato.Ergo nemo in hac*

uita

uita perfectè satis facit legi, sed omnes sunt præuaricatores legis, quia peccatores. Audiamus uerò quid & quomodo respondeant. Antea Andradius dixit, iustos licet aliquando & alicubi offendāt & labantur, multa tamen & pleraq; edere opera, omnis uitij & peccati prorsus expertia. Sed Paul. Rom. 7. de uno & eodem opere, imò de singulis operibus renatorū in hac uita dicit: Volēti mihi facere bonū, adiacet malū. Velle adiacet mihi, perficere uerò nō inuenio. Ipse ego mente seruio legi Dei, carne uerò legi peccati. Non q̧ ipsum opus lege Dei mandatū, malū sit, & peccatū: sed id quod minus est q̄ debebat, uitiū est: sicut Augustinus loquitur. Et uitiositas ex carne adhærēs peccatū est. Atq; hoc modo iustus in omni bono opere peccare, Lutherus dixit. Hoc loco uerò Andradius dicit, non esse intelligēdū de peccatis mortalibus, sed de uenialib. Et hoc quidē rectè. Peccata enim mortalia excutiūt fidē & Spiritū sanctū, et tunc desinūt esse iusti: uenialia uerò peccata, sunt etiā in renatis: nec propterea desinūt esse iusti. Dicitur et hoc rectè. Sed quæstio est, quomodo & quare renati, propter peccata uenialia nō dānentur: q̄a scilicet beati sunt, quorū tecta sunt peccata, & quib. non imputantur peccata. Psal. 32. Rom. 4. Nulla n. condemnatio est his qui in Christo Iesu sunt. Rom. 8. Et 11. capitulū Tridentinū uideri posset in illā etiā sentētiam inclinare. Rationē enim, quare sancti in hac

hac uita, etiãsi labantur in uenialia peccata, nõ desinant esse iusti, hanc reddit: quia iustorum illa uox est, & humilis, & uerax: Dimitte nobis debita nostra. Sed Andradius Concilij interpres, hoc nõ admittit. Contendit enim, uenialia peccata per se tam esse minuta & leuia, ut non aduersentur perfectioni charitatis, nec impedire poßint perfectã & absolutam legis obedientiã: utpote quæ non sint ira Dei & condemnatione, sed uenia digna, etiamsi Deus cum illis in iudicium intret. Sicut Lindanus inquit: Leuicula uitiola lapsuum quotidianorum, aspergines & næuuli sunt: qui per se non maculant & contaminant, sed quasi puluisculo leuiter aspergunt uitam Christianam: ut nihilominus tamen per se sint perfecta, & undiq; immaculata renatorum opera in hac uita. Sed falsum hoc esse, suprà demonstratum est. Licet enim sint differentiæ & gradus peccatorum, nullum tamen tam minutum & leue est peccatum, quod nõ sit ἀνομία, hoc est præuaricatio legis diuinæ.

Lex uerò maledictionem denunciat, qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis. Qui enim totam legem seruat, & in uno aliquo delinquit, reus factus est omnium. Nam ne unum quidem ex minimis mandatis Dei soluendum est.

Iam uerò in multis labimur omnes, secundum Iacobum. Lex igitur accusat & damnat etiam illa

peccata

peccata quæ uenialia uocantur, nisi tegantur, et nō imputentur propter Christum. Aliter igitur iuxta Augustinum est beatus sine peccato: quod futurum est in altera uita. Aliter autē beatus cui non imputat Dominus peccatum: quod fit in credentibus, in hac uita Non autem potest esse absoluta & perfecta legis impletio, ubi peccatum non potest deesse. Sed de peccato mortali & ueniali, locus dicendi erit in doctrina de pœnitentia.

Accedo iam postremò ad insignem illam, sicut Typographus eam uocat, orationē Andradij: qua me ut falsarium, conuersa ad ecclesiam Brunsuuicensem & ad totam Germaniam oratione, quasi in triumpho in frequentißimis totius orbis theatris traducit. Sed bene adhuc res habet: est enim ἐπινίκιον ante uictoriam. Primò enim non est accusatio de falsatione uel Scripturæ, uel uerbi Dei: sed de Augustini quadam disputatione, controuersia est: de qua tamē res ipsa planißima est, ut nullum planè locum habeant tragicæ illæ Andradij exclamationes: nisi quod uidetur, talem sibi locum communem in omnem euentum contra Lutheranos antea præparasse, is ne periret, arripienda fuit qualiscunq; occasio. Res autem ita se habet: de qua cuiuis lectori iudicium permitto liberrimum. Scripsit Augustinus librum de perfectione iusticiæ cōtra Cœlestinum, in quo docet, in hac uita neminē peruenire ad tantā perfectionem

charitatis seu inhærentis iusticiæ, ut perfecta & absoluta impletione satisfaciat primo & ultimo præcepto, ita ut sit sine peccato. Iam quæstio est: an Augustinus illam perfectionem tantum adimat non renatis, qui sine Spiritu sancto, solis liberi arbitrij uiribus conantur legem implere? Ego dixi, & adhuc dico, Augustinum etiam illis qui per Spiritum sanctum renati sunt, in hac uita ex Scripturæ sententia, adimere illam perfectionem. Et hoc certè uerißimum & manifestißimum est. Nam & in alijs multis locis, quæstionē illam Augustinus ita tractat, ut de peccatorum meritis libro 2. ad Bonifacium libro 3. de spiritu & litera, de natura & gratia, &c. Sed, inquit Andradius, sunt in illo Augustini libro multæ ratiocinationes cœlestij, quæ de solis liberi arbitrij uiribus non renatorum loquuntur. Scio hoc. Sed addo & illud quod negare non potest: Cœlestium in illo libro obijcere Augustino multas etiam scripturæ sententias de perfectione: quæ loquuntur non de infidelibus, sed de illis qui per Spiritum sanctum renouati sunt. Et illas sententias Augustinus ita explicat, ut perfectionem charitatis, quæ sine peccato sit, adimat etiam renatis in hac uita. Quòd uerò Andradius dicit, Pelagianorum disputationes prorsus exclusisse gratiam Dei, & solius naturæ uiribus sine Spiritu sancto asscripsisse perfectionem:

ctionem: nõ existimet nos adeò rudes esse antiqui tatis, ut ignoremus, quòd & quomodo Pelagiani subinde statum controuersiæ mutârint. Cum enim animaduerterent, omnium piorum aures abhorrere à blasphema illa sententia, qua gratiã Spiritus sancti prorsus ut non necessarium excludebant, cœperunt ita loqui: Gratiam Spiritus sancti ad hoc ualere, ut quæ homines per liberum arbitrium facere iubentur, facilius poßint implere per gratiam. Postea uerò, sicut in libris ad Bonifaciũ Augustinus recitat, ita loqui cœperunt Pelagiani: Gratiam adiuuare bonum cuiusque propositum. Item: uoluntatem in omni bono opere à gratia semper adiuuari: ibi certè gratiam non excludunt. Augustinus uerò quando de perfectione, quæ sine peccato in hac uita sit, disputat, negat illum non tantum quando Pelagiani prorsus excludũt gratiam Dei, uerumetiam quando gratiam coniungunt libero arbitrio: hoc est, etiam illis qui per Spiritum sanctũ renati sunt, & in illa nouitate auxilio Dei adiuuãtur, talem perfectionem in hac uita adimit. Hæc sunt, quæ ego dixi de disputatione Augustini, in libro de perfectione iusticiæ contra Cœlestium, & quæ Andradius tam atrociter accusat. Et non tantum ferre poßum, sed oro lectorem, ut inspiciat illas Augustini disputationes.

Agnoscet enim Andradium ex fulgure tragicarum

rum exclamationum, fumum tantum edere, seu potius uendere. Nam Augustinus ipse in illo libro statim controuersiæ dicit uersari in duabus illis quæstionibus. 1. Per quem homo poßit peruenire ad talem perfectionem, ut sit sine peccato: scilicet non per liberum arbitrium, sed per gratiam Dei. 2. Quomodo ad talem perfectionem homo peruenturus sit: scilicet non in hac, sed in futura uita. Sed in re plana nolo lectorem diutius detinere: & sicut iniqua præiudicia non curo, ita æqua iudicia in hac accusatione non pertimesco.

Huius uerò commonefactum uelim lectorem, ut obseruet quid Andradius quærat: ut scilicet & Scripturæ, & ueterum sententiæ, quæ perfectionem charitatis quæ sine peccato sit, hominibus in hac uita adimunt, restringantur simpliciter tantum ad non renatos: ita ut renatorum bona opera, in hac uita per se ita sint perfecta, ut seueritatem diuini iudicij, sine remißione peccatorum sustinere poßint. Hoc agit: sed ne animaduertatur, strepitum illum exclamationum contra me excitauit. Hoc enim est artificium oratorium, si non potius sophisticum.

QVARTA QVAESTIO.

De præmijs & meritis bonorum operum.

Hæc doctrina in nostris Ecclesijs *planè & distinctè ex uerbo* Dei *proponitur: expiationē scilicet peccatorum, seu propitiationē pro peccatis, nō debere tribui meritis nostrorum operum.* Per*tinent enim ad officium quod solius Christi mediatoris proprium est.* Ita *remißio peccatorum, reconciliatio cum* Deo, *adoptio, salus & uita æterna, non pendent ex nostris meritis: sed donantur gratis, propter meritum & obedientiam filij* Dei: *& fide accipiuntur. Sed in reconciliatis postea bona opera cum placeant fide propter mediatorem, habent præmia, spiritualia & corporalia in hac uita, & post hanc uitam: idq; ex gratuita promißione diuina: non quòd* Deus *propter perfectionem & dignitatē nostrorū operum, sit debitor: sed quia ex misericordia & paterna liberalitate, propter* Christum, *promisit se præmijs ornaturum quamuis inchoatam, languidam, imperfectam, & immundam filiorum suorum in hac uita obedientiam.* Et *illæ promißiones debent in renatis excitare studium bene operandi.* Inde *enim intelligimus, quàm grata patri cœlesti sit filiorum qualiscunque illa, quam* Spiritu *sancto ducente*

ducente in hac uita sub hoc corruptibili onere carnis inchoant, obedientiã: ut quã præmijs spiritualibus & corporalibus, quæ sua dignitate non meretur, ex gratia & misericordia propter filiũ ornare uelit. Et in hanc sententiam, nostri etiam à uocabulo Meriti non abhorrent: sicut etiam patribus usitatum fuit. Præmia enim promittuntur ex gratia & misericordia: non tamen dãtur ociosis, uel malè agentibus, sed laborantibus in uinea Domini. Atque ita in Apologia Confeßionis Augustanæ, in confeßione Vuirtenbergensi, & in alijs nostrorum scriptis, usurpatur uocabulum Meriti. Hoc modo, & in hanc sententiam, proponimus in nostris Ecclesijs Scripturæ sententias, de præmijs bonorum operum. 1. Timoth. 4. Pietas ad omnia utilis est, habens promißiones & huius & futuræ uitæ. Lucæ 14. Retribuetur tibi in resurrectione iustorum. Matth. 5. Merces uestra erit copiosa in cœlis, Matth. 10. Non perdet mercedem suam. Gal. 6. Bonum faciendo non defatigemur: tempore enim suo metemus non defatigati. Ephes. 6, Scientes quòd quisq; fecerit boni, hoc reportabit à Deo. Heb. 6. Non iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis uestri, & dilectionis qua ministratis sanctis. 2. Thessal. 1. Si tamen iniustum est apud Deum, retribuere tribulationem ijs qui tribulant uos, & uobis qui tribulamini re-

quiem,&c. Et plena est Scriptura talium promissionum, de spiritualibus & corporalibus præmijs.

Hæc uerò cum ita se habeãt: quid igitur in controuersia positum est, inter Pontificios & nos, quod attinet ad doctrinã de præmijs bonorũ operum? Respondeo. Controuersia consistit in duobus potißimũ capitib. 1. Quòd docẽt, renatos suis operib. uerè promereri nõ alia tãtũ spiritualia et corporalia præmia, sed ipsam etiã uitam æternã: quæ tanquã merces bonis renatorũ operib. & meritis reddẽda sit. 2. Quòd censent dare præmia bonis operibus, non ex gratia, misericordia, & paterna liberalitate patris cœlestis, sed ex debito: quia renatorum bonis operib. nihil desit quo minus diuinæ legi, pro huius uitæ statu plenè satis fecisse, & uitã æternam uerè promeruisse censeãtur. Hæc extant in 16. cap. Tridentini concilij. De quibus quædam dicenda sunt: quæ ideo pauciorib. absolui possunt, quia pleraq; quæ huc pertinent, in loco de iustificatione, & in tertia quæstione, quomodo & quare bona opera Deo placeant, explicata sunt.

Concilium igitur Tridentinũ dicit, bona renatorum opera uerè promereri uitam æternã. Atq; ita simpliciter repetũt & stabiliũt Scholasticorũ cõmenta de merito cõdigni: q, scilicet renatorũ opera in hac uita in charitate facta, ex condigno mereantur uitam æternam: hoc est, quòd uita æterna ex

debito

debito iusticiæ diuinæ retribuenda sit bonis operibus. Ita enim definiunt meritum cõdigni. Lindanus dicit, bona opera esse peccatorũ prius admissorũ expiationes et propiciationes. Petrus à Soto dicit, Pontificiæ Ecclesiæ sensu esse, bonis operibus quæ ex gratia fiunt, ita esse fidendum, ut ad expianda peccata, iram Dei placandã, & uitam æternã con sequendam necessaria sint & utilia. Et addit: Si aliquid his inferius retribueretur, non esset uerum & proprium bonorum operum præmium. Andradius cõcilij interpres, multis improbat, & reijcit nostrorũ explicationẽ, ꝙ uita æterna sit merces, quia cõpenset benefacta, etiamsi detur propter aliud, scilicet propter Christum: sicuti patrimoniũ est merces filij obediẽtis, etiamsi cõtingit propter aliã causam. Et dictitat, non minus sempiternam felicitatem iustorum esse præclaris operibus debitã, quàm æternos cruciatus impiorũ sceleribus. Item uitam æternam ita esse bonornm operum retributionem, quòd non tam gratis & liberaliter à Deo conferatur, quàm debita sit bonis operibus. Atq; ita uera & integra ratio meriti constet: ut scilicet æqualitas sit Geometrica, meriti ad precium. Disputat etiam, meriti & mercedis rationem, cum gratiæ nomine exaduersò pugnare: atq; ideo uitã æternam tanquam mercedem, non debere secundũ gratiã, sed secũdũ debitũ imputari bonis renatorũ

 operibus.

operibus. Quia Paul. Rom. 4. dicit: Operanti merces imputatur, non secundum gratiam, sed secundum debitum. Hæc asscripsi, ut plenior extet explicatio 16. cap. concilij Tridentini, de Merito bonorum operum. Et obseruet lector, quòd Tridentinis patribus nimis impudens uisum fuit, uitam æternam tribuere solis nostris meritis: ideo dum aliquam modestiæ significationem dare student, honoris gratia, uitam æternam partiuntur inter meritum Christi, & nostrorum operum merita. Sed illa ipsa qualiscunq; modestia non probatur Pontificijs scriptoribus. Lindanus enim acriter reprehēdit, quòd quidam qui inter Pōtificios modestiores uideri uolunt, dicunt Deum bona iustorum opera, uita æterna remunerare, ex gratuita dignatione suæ clementiæ. Contendit enim illud fieri secundum ueram rationem meriti. Andradius uerò argumentatur ex Paulo, non posse consistere illam partitionem, quæ donationem uitæ æternæ partitur inter misericordiam Dei propter meritum Christi, & inter debitū propter merita nostrorum operū. Et certè fortissimū est argumentū Rom. 4. Si secundū gratiā, iam nō secundū debitū: si uerò secundum debitum, iam nō secundū gratiā. Et Rom. 11. Si gratia, iam non ex operibus: alias gratia non esset gratia: si uerò ex operibus, iam non amplius est gratia: alias enim opus non esset

opus

opus. Iuxta Paulum igitur, non possunt simul in articulo salutis æternæ consequendæ, consistere gratia & opera seu debitum, lex et fides, seu Christus. Romanorum 4. Si ex lege hæreditas, exinanita est fides, & abolita promissio. Gal. 5. Euacuati estis à Christo, gratia excidistis qui in lege iustificamini. Quòd enim Pontificij fingunt, Paulum loqui de operibus in fidelium tantum: suprà in loco de iustificatione refutauimus. Loquitur enim de operibus Abrahæ & Galatarum, post conuersionem: nec de ceremonialibus tantum, sed de moralibus præcipuè. Vel igitur ex solis nostrorum operum meritis, uel ex sola gratia Dei propter meritum Christi datur uita æterna. Scriptura uerò eam simpliciter operibus etiam renatorum adimit, & tribuit misericordiæ Dei, propter meritum Christi. Romanorum 4. Dauid pronunciat, beatitudinem esse eius hominis, cui Deus imputat iusticiam sine operibus. item: Non operanti, credenti autem fides imputatur ad iusticiam. Si ex lege hæreditas, exinanita est fides. Ephesios 2. Gratia saluati estis, non ex operibus. Tit. 3. Non ex operibus iusticiæ quæ nos fecimus, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. 2. Timoth. 1. Non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu. Matth. 20. 1. Timoth. 2. De-

dit animam suam, precium redemptionis pro omnibus. 1. Ioannis *secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem,* Iesum *Christum, iustum: & ipse est propiciatio* pro *peccatis nostris.* Blasphema Lindani *uox est, opera* iustorum *esse expiationes peccatorum, &* propiciationes *pro peccatis prius admissis.* Paulus Romanorum *octauo, in quæstione, Quis accusabit? quis condemnabit interponit non merita suorum operum: sed* Christus*, inquit, mortuus est, imò resuscitatus est, & intercedit pro nobis. Quàm frequens est repetitio illius sententiæ apud* Ioannem*:* Filium *suum unigenitum misit, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat uitam æternam.* Ioannis 6. *Viuet propter me.* Ioannis 11. 14. *Ego sum uita.* 17. *Hæc est uita æterna, ut agnoscant te solum uerum* Deum*, & quem misisti* Iesum *esse* Christum. 20. *Vt credentes habeatis uitam in nomine Christi. prima* Ioannis 5. *Hæc uita est in filio eius: qui habet filium, habet uitam æternam. Actorum 4. Non est aliud nomen datum in hominibus, in quo oportet nos saluari.* In *nullo alio est salus, nisi in illo qui est lapis primùm reprobatus, postea factus in caput anguli.* Romanorum *sexto, Stipendium pecccati, mors est: donum uerò* Dei*, est uita æterna. Denique tota Scriptura plenissima est talium sententiarum.* Ita Augu-

stinus

ſtinus de gratia & libero arbitrio, loquens de operibus ſanctorum poſt iuſtificationem: Non meritis noſtris Deus nos ad æternam uitam, ſed pro ſua miſeratione perducit. Et Bernhard. Neceſſe eſt primò credere, quòd remiſsionem peccatorum habere non poſsis, niſi per indulgentiam Dei: deinde quòd nihil prorſus habere queas operis boni, niſi & hoc dederit ipſe: poſtremò quòd æternam uitam nullis potes operibus promereri, niſi gratis detur & ipſa. Et rationem addit: Quia ſi bene cogitare uolueris, inuenies proculdubio, quòd nec cum decem milibus poſsis occurrere ei, qui cum uiginti milibus uenit ad te.

Quanta uerò impietas & blaſphemia eſt, gloriam illam propiciationis pro peccatis, ſalutis & uitæ æternæ, quæ obedientiæ & merito Chriſti debetur, ipſi detrahere, & transferre ad noſtrorum operum merita, aut certè partiri inter Chriſti meritum, & noſtra merita: quaſi non eſſet ſummum ſacrilegium, & extrema idololatria, gloriam Chriſti alteri tribuere. Sed excipiunt, hominem non debere in ſeipſo uel confidere, uel gloriari: ſed in Domino. Quomodo uerò? Quia ſcilicet non artibus liberi arbitrij, ſed uirtutibus à Deo donatis mereamur uitam æternam. Atqui tales erant Abrahæ uirtutes. Romanorum quarto,

quando

quando Paulus dicit: Non operanti, sed credenti. item: Beatitudo sine operibus. Si ex lege hæreditas, eximanita est fides, &c. Et Ieremiæ 9. prima Corinthiorum primo, Non glorietur sapiens in sapientia sua, non fortis in fortitudine sua: sed qui gloriatur, in Domino glorietur: Quomodo uerò? Quia Iesus factus est nobis à Domino sapientia, iusticia sanctificatio & redemptio. Et ne ad nouitatem hæc detorqueantur, Romanorum tertio, Paulus dicit: Non per legem operum, sed per legem fidei excludi gloriationē. Et cap. 4. Exemplo Abrahæ iam renouati hoc explicat: ipsum scilicet in articulo iustificationis & beatitudinis, non habere gloriationem coram Deo: quasi secundum debitum, & non secundum gratiam, fiat imputatio: sed beatitudinem esse eius hominis, cui Deus imputet iusticiam sine operibus. Et capite quinto subijcit: Per Christum accessum habemus fide in gratiam, in qua stamus, & gloriamur super spe gloriæ Dei. Ephes. 2. Gratia saluati estis, non ex operibus, ne quis glorietur. Falsa est igitur Tridentina explicatio. Scriptura enim quando tradit homines non debere in seipsis, sed in Domino gloriari, adimit gloriationē de uita æterna, etiam renatorum operibus, & tribuit gratiæ seu misericordiæ Dei propter filium mediatorem.

Hoc uerò candoris est, quòd in conclusione

aperte declarant, quis sit fructus & exitus doctrinæ, de uita æterna, nostris operibus promerenda: ut scilicet de salute sua homines dubij, incerti, & suspensi sint, donec unicuique reddatur secundum opera sua: quia scilicet scriptum est: In multis offendimus omnes. Atqui ideo non ex operibus, nec secundum opera: sed gratis, secundum gratiam, propter Christum mediatorem datur, & fide accipitur remißio peccatorum, reconciliatio, adoptio, salus & uita æterna, ut promißio nobis sit certa & firma. Romanorum quarto, Pontificij uerò, ut promißionem illam nobis incertam & infirmam reddant, ideo hæreditatem à misericordia Dei, & à Christo transferunt ad merita nostrorum operum. Ita uerò exinanita est fides, & abolita promißio, si uera sunt quæ Paulus scribit Roman. 4.

Operæprecium uerò est, paucis etiam argumenta considerare, quibus Tridentini meritum uitæ æternæ, quòd ex nostris operibus pendeat, stabiliūt.

1 Iustificatis nihil deesse affirmant, quo minus suis operibus in hac uita plenè diuinæ legi, pro huius uitæ statu satisfaciant. Ergo suis operibus uerè promerentur uitam æternam. Respondeo. Maior propositio huius argumenti quæ subticetur, uerißima est. Et si quis in hac uita suis operibus absoluta obedientia, legi plenè & perfectè satisfaceret,

ret, omnino sequeretur conclusio. Vox enim & promissio legis est: Si uis in uitam ingredi, serua mandata. Sed minor propositio, quòd renati in hac uita suis operibus legi perfectè satisfaciant, falsissima est: sicut in tertia quæstione demonstratum est. Et hoc ipsum decretum citat dictum illud de renatis: In multis offendimus omnes. atqui non tantum qui in multis, sed qui in uno delinquit, reus est omnium. Qualis igitur perfecta satisfactio esse potest? Quod uerò pro uitæ huius statu fingunt nihil deesse, suprà refutatum est.

2 Dicunt opera renatorum non ex seipsis, sed à Christi cui renati insiti sint, & à Spiritu sancto cuius renouatione opera illa fient, accipere & habere uim et efficacitatem promerendi remissionem peccatorum, adoptionem, salutem & uitam æternam. Et sanè non aspernanda, sed insignis est dignitas operum quæ in Deo facta sunt, si in suo loco & ordine relinquantur. Sed quæ sit illorum uis & efficacitas, non ex nostris ratiocinationibus, sed ex scriptura iudicandum est. Illa uerò gloriam & dignitatem promerendi remissionẽ peccatorum, adoptionem & uitam æternam, Christo mediatori, non operibus renatorum uult tribui sicut testimonijs ostendimus. Non enim passus est Christus, ut nostris operibus tribueret talẽ uim & efficacitatẽ, ut illis demum promereremur remissionem

nem peccatorũ, adoptionẽ, et ipsam uitam æternã: sed illos immensos thesauros filius Dei mediator, sua obedientia & passione, factus sub lege, nobis ipse acquisiuit: ut omnis gloriatio de operibus exclusa sit. Romanorum tertio, *Et qui gloriatur in domino glorietur.* 1.Cor.1. *Lectori igitur propono considerãda illa uerba* Andradij: *Præclaræ actiones ad quas diuinus spiritus mentem inhabitans incitat & impellit, diuinitatem quandam habeant necesse est.* Agnoscit Andradius remißionem peccatorum, *reconciliationem, adoptionem, salutem & uitam æternam, non humana, sed diuina esse beneficia.* Ideo *enim mediatorem oportuit esse* Deum *& hominem, ut obedientia & paßio eius æquiualens esset precium tantis thesauris promerendis.* Quia *uerò renatorum operibus* Pontificij *hoc tribuunt, ideo* Andradius *scribere non ueretur, necesse esse ut renatorum opera diuinitatem quandam habeant.* Nihil *addo: sed lectorem oro, ut nouam diuinitatem nostrorum operum, quam* Andradius *in* Tridentina *officina fabricatus est, consideret.*

Est uerò & hoc considerandum. Magna *est dignitas, quòd renati sicut palmites* Christo *insiti, fructum faciunt,* Ioan. 15. *& quòd ipsorum opera sint fructus spiritus,* Ephesios *quinto.* Sed *rursus etiã hoc consideretur, quòd lex peccati in membris*

bris renatorum in hac uita, legi mentis ita repugnat, ut bonum quod agente spiritu uolunt, nõ perficiant. Et quia lex illa carnis facit, ut uolente bonum agere, adijciat malum: inquinat igitur, & commaculat ea quæ spiritus in renatis operatur. Si igitur Deus in iudiciũ, etiã cum renatorũ operibus intraret, non pronunciarentur merita cõdigna uita æterna, sed rei constituerentur renati, quòd fructus spiritus carne sua impediant, inquinent & cõmaculent. Et hoc ipsum sancti confitentur: Quis gloriabitur, Mundum est cor meum, Purus sum à peccato? Et Esa. 64. Non de impijs tantum, sed de se etiam: nec de lapsibus, sed de bonis operibus loquitur, cum inquit: Quasi pannus menstruatæ, uniuersæ iusticiæ nostræ. Sicut Bernhardus pulcherrimè dicit: Nostra si qua est humilis iusticia, recta forsitan, sed non pura: nisi fortè meliores nos esse credimus, quàm patres nostros: qui non minus ueraciter, quàm humiliter aiebant: Omnes iusticiæ nostræ tanquam pannus mulieris menstruatæ. Quomodo enim pura iusticia, ubi adhuc non potest culpa deesse? Et pulchra est Augustini sententia: Multum nobis in hac carne tribueremus, si non usque ad eius depositionem sub uenia uiueremus.

Alterum caput controuersiæ, est de reliquis præmijs bonorum operum, spiritualibus & corporalibus:

poralibus: an renatorum bona opera, præmijs illis à Deo ornentur, ex debito iusticiæ diuinæ: an uerò ex gratia, clementia & bonitate patris cœlestis, erga filios suos propter Christum mediatorem. Dixi autem suprà, Lindanũ seriò irasci illis, qui censent Deum remunerare iustorum bona opera, ex gratuita dignatione suæ clementiæ. Andradius etiã contendit, non secundum gratiam, sed secundũ debitum, ex uera & propria ratione meriti, mercedem bonis operibus à Deo promitti et dari. Et Tridentinum decretum, meriti rationem ita explicat: *Quia iustificatis nihil desit, quo minus operibus suis in hac uita diuinæ legi satisfaciant, & ita uerè promereantur præmia.*

Etsi igitur fatemur, in reconciliatis bona opera habere præmia Spiritualia & corporalia, in hac uita & post hanc uitam: non tamen concedimus illud fieri (sicut Pontificij dicunt) non secundum gratiam, sed secundũ debitum iusticiæ diuinæ, propter ueram rationem meriti: quia nihil desit operibus, quo minus legi diuinæ satisfaciant. Scriptura enim aliquot recitat rationes, bona opera habere præmia, non ex debito iusticiæ diuinæ, propter rationem meriti: sed ex gratuita dignatione paternæ erga filios quos gratis propter filium adoptauit, clementiæ.

1 Christus Luc. 17. longa similitudine ostendit, Dominum ex debito non obligatum esse, ut gra-

tiam habeat seruo, quia fecerit quæ ipsi imperata fuerant. Et addit: Sic & uos, cum omnia feceritis quæ uobis præcepta sunt, dicite: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Est enim Deus Dominus noster, nos serui ipsius, multis nominibus: ut ratione creationis, redemptionis, & sanctificationis. sicut Paulus inquit 1. Corinth. 6. Non estis uestri. precio enim empti estis. Ergo non est nobis ex debito obligatus, ad retribuenda præmia pro operibus debitis.

2 Propter legem peccati, in membris imperfectio, & malum adhærens bonis operibus renatorum in hac uita. Romanorum 7. Atque ideo seueritatem iusticiæ & iudicij diuini sustinere nō possunt, si remota misericordia iudicentur. Quòd igitur non abijciuntur & damnantur, sed acceptantur, & præmijs etiam ornantur: non fit secundum debitum, propter rationem meriti. Ita enim legis sententia diuersum pronunciaret: Qui non in omnibus permanserit quæ in lege scripta sunt, maledictus esto. item: Qui in uno delinquit, reus est omnium. Fit ergo ex gratia & dignatione paternæ bonitatis erga filios suos, propter filiū mediatorē.

3 Non sunt condignæ paßiones huius temporis, ad futurā gloriā quæ reuelabitur in nobis. Rom. 8.

4 Non sumus idonei ex nobis ipsis. 2. Corinth. 3. sed Deus est qui operatur in nobis, & ut uelimus, & ut faciamus aliqua ipsi grata. Philip. 2. Quòd si igitur

igitur accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? 1. Corinth. 4. Non igitur debitum ex uera & propria ratione meriti, sed misericordia & bonitas Dei est, quòd dona sua in nobis Deus coronat.

Et propter hanc causam Scriptura, quæ mercedem et retributionem nominat, uocabulum tamen meriti nō usurpat. Quod enim Eccles. 16. & Heb. 13. interpres reddidit, Meritum: Scriptura uocabulum illud non habet.

Hæc uerò commonefactio ideo necessaria est, ne Pharisaicā superbia, persuasione propriæ dignitatis in exercitio bonorum operum, renatorum animos occupet: sed ut semper & ubique exuberet & regnet gratia Dei, & celebretur gloria bonitatis & misericordiæ eius: utq; renati in ipso cursu bonorum operum, imò inter ipsa bonorum operum præmia, humili cōfeßione indignitatem suam agnoscant, & omnem gloriam tribuant misericordiæ & bonitati clementißimi patris cœlestis, sicut exemplum pulcherrimum describitur Apocal. 4. ubi seniores coronas suas mittunt ante thronum, & dicunt: Dignus es Domine Deus noster, accipere gloriam & honorem. Et Matth. 25. electi nolunt agnoscere merita, & dignitatem operum suorum, etiam quando coram angelis & hominibus ab ipso filio Dei opera ipsorum celebrantur: sed dicunt: Domine, quando uidimus te esurientem, & pauimus? &c.

Et hæc ſunt precipua capita, quæ in 6. Seßione Tridentini concilij tractantur. Doctrina enim de lapſis, & reparatione eorum, pertinet ad locum de pœnitentia. Reliqua uerò quæ in Andradij ſcripto, & in decretis Tridentinis, de doctrina ſacramentorum ſequuntur: uno quaſi continuo contextu cohærent. Et quia prima hæc ſcriptionis pars, propter inſtitutum & opinionem longius excurrit: uiſum fuit, propter alias etiam certas cauſas, reſponſionẽ ita diſtribuere, ut hæc ſit prima pars.

Deum uerò æternum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, toto pectore oro, ut lucem uerbi ſui, diuinitùs in noſtris Eccleſijs accenſam, Spiritu ſuo ſancto conſeruet: nec eam uel tenebris Pontificijs, uel nebulis phanaticorum extingui ſinat: ſed in uera ſui agnitione nos conſeruet ad uitam æternam: Amen.

CAPITVM PRAECIPVORVM huius Libri elenchus.

FINIS.

